PEREYÆ
NOVA
MEDICA

n°

4901

+

18884
4000

F III 16/p

Impr. à Medina del Campo en 1558
coll. complet

Très rare

cf. Deschamps p. 841 qui cite "le célèbre in-fol.: Antoniana Margarita Gometii Pereirae, porté à un prix si élevé aux Ventes Gaignat et La Vallière".

Ch 13/

Nourry (219)
4000 f. f.
22 Jan. 20

1003

OUVRAGE RARISSIME sorti des presses d'un des plus célèbres imprimeurs de Medina del Campo, que Brunet signale comme introuvable et qui était déjà fort recherché à la fin du XVIIIe siècle ; l'exemplaire de la vente du duc de Lavallière fut adjugé 400 francs. — On sait peu de chose sur la vie de Gomez Pereira, médecin espagnol du XVIe siècle, qui laissa trois importants ouvrages, tous fort rares. Celui-ci est consacré tout spécialement aux fièvres, leur nature et leurs causes. Pereira y prouve que Galien a commis de nombreuses erreurs : c'était beaucoup au XVIe siècle. — TRÈS BEL EXEMPLAIRE en reliure française du XVIIIe siècle probablement de Pasdeloup ; le dernier feuillet est remonté.

NOVAE VERAEQVE MEDICINAE, EXPERIMENTIS ET EVIDENTIBVS RATIONIBVS COMPROBATAE,

Prima pars: Per Gometium Pereiram, medicum Methymnæ Duelli (quæ Hiſpanorũ nomine, Medina del Campo nominatur) Nunc primùm in lucem edita.

QVAE IN HOC VOLVMINE TRActantur, *Elenchus verſæ paginæ docebit.*

METHYMNAE DVELLI.

Excudebat Franciſcus à Canto.

ANNO. 1558. Menſe Octobris.

Elenchus.

IESVS

CONCESSISTI, dulcisſime IESV, Antonianæ Margaritæ priorẽ partem, tuo ſacro nomini dicatam, excudi, ac in manus phyſicorum, & medicorum, & theologorum deuenire: à quorum nõnullis id operis quanti fiat, tu qui nil ignoras, ac corda & renes ſcrutaris, probe noſti. Cum primùm enim operis huius elenchus, & eiuſdem primum Paradoxõ in ſenſibilia bruta eſſe atteſtans, ab eiſdẽ legitur, liber è manibus reiicitur, ipſe & author redditur inuiſus, & parum abeſt, vt vtrumq; diſcerpere quoquo modo poſsint, conentur. Ab aliis patientioribus vniuerſa elenchus, & operis prior pars legitur. Sed cùm ad ſpeculatiuas rationes brutorum inſenſibilitatem methodis logicis & phyſicis indubiè probantes deueniunt (quòd edocti infœlici hac tempeſtate ſint, vbi relatæ duæ facultates omnino contemnuntur, ſine quibus non tantùm medica & theologica facultas, verum & vniuerſæ ſcientiæ mancæ meritò cenſentur) exacta peritia relatarum facultatũ priuati, quòd Græcanicæ & Latinæ linguæ præcipuè incubuerint, vim & valorẽ earũ capere minimè valẽtes, in antiquo errore perſiſtere decernunt, ac proinde retrocedunt, & tergiuerſantur. Reliqui, & inter alios ſapientiſsimi, aut clam, vel palam nobiſcũ in omnibus paradoxis conſentiunt, cùm bene morati ſint, ſed duriores & ceruicoſi neſcio quibus ſolutionibus cõmentitiis noſtrarũ rationum fictis, quæ ſibi ipſis minimè ſatisfaciunt noſtræ veritatis claritatem obtenebrare contendunt, quòd erubeſcant, cùm doctiſsimi hucuſq; ſint habiti, & multos veteri doctrina imbuerint, nũc ſeneſcentes dediſcere, quæ docuerint. Et quamquam difficilis hic noſtrarum lucubrationum exitus ab vlteriore indagatione veritatis in phyſica & medica ſcientia retrahere hominẽ meticuloſum & inconſtantis animi poſſet, me tamen (quem tu benigniſsime IESV continuò foues, cuiq; certò promittis, veritatem à te ortam non paſſurum mendacii tenebris contegi, quin potius futurũ polliceris, vt veritatis cognitionẽ nobis, nõ poſt multos hos annos, propter iã vulgata dogmata vel peritiſsimi acceptã referant, & quòd Galeni, Ariſtotelisq;, ac aliorum placita à nobis increpata, ſint delenda, ac antiquanda) mors tantùm, aut quid morti par ab imponendo fine incœptis retardare valebit. Addis enim hæſitanti mihi tu rerum conditor noſtris laboribus neſcio quem gloriæ ſtimulum, quo dulciſsimi ex amariſsimis redduntur, ac coram oculis præſentas. Quot mẽtis errores (cùm ſpeculatiua negotia agimus) ab ſcholis exterminemus. Etiam quot innocentiũ hominũ mortes (cùm medicinam docemus) vitantur: quo niſi Thrace immanior fierem, laborem quã tumuis improbum non recuſarem. Hunc ergo in lucem editum, tuam Mageſtatem decet tueri, legentium animis inſerere, propagare, & per vigilias, ac quoſuis alios labores, quos in condendo edito iam & præſenti hoc opere pertuli, tuam iuſtitiam leniri, & delictorum meorum ſupplicium condonari, meq; tibi gratũ reddi. Quod vt peto fieri, per tuam benignitatem concede, Qui in ſeculorum ſecula cum Patre & Spiritu ſancto regnas. Amen.

Carolo Magno, inuictissimi Philippi HISPANIARVM, ET ANGLIAE *Regis filio, Gometius Pereira suus obediens subditus fœlicitatem.*

CVM nuper coram celsitudine tua, Serenissime Princeps, exemplo ostenderem, inuentum illud nostrum, quo fluminum, & fontium aqua, ad quantumuis distantia loca sine cuniculis, ac pontibus possit deduci, & si inter media montosa, & multo origine fluminis, aut fontis altiora, aut flumine, fonteue ipso profundiora fuissent, firmum ac perpetuum esse. Memoror causam ascensus aquæ illius Celsitudinem tuã à me petiisse: tibiq; amplissimo Principi respondisse. Dilucide ipsam tibi posse me ostendere putare, si edoctus (hactenus enim per ætatem non licuit) in physica facultate fuisses. Vtq; inuestigare rerum causas, cum velles, posses, Celsitudinem tuam hortabar physicæ facultate incumberes, Quod euentuum naturalium inquisitio dulcissima, & honestissima sit, & quæ perenem laudem Principes & quosuis alios assequi efficiat, & à mortalitate vindicare valeat. Cumq; libenter & æquo animo celsitudo tua illud accepisset, spem non exiguam sumpsi, non irrita cõsilia nostra apud te futura, maximè cum talẽ Præceptorẽ adeptus sis, vt magno Alexandro, qui Aristotelẽ magistrũ habuit, fortunatior sis habẽdus: à quo quotidie doctus & institutus idẽ vt facias admoneris. Mihiq; præterea persuasi coacturum te, vt præsens hoc opus humano generi adeo proficuũ totius orbis medici cõplectantur (conscius enim sum te vniuerso orbi imperaturum) simulq; iussurum, vt in medendo nostras methodos exequantur. Tuam ergo Celsitudinem obsecro ne me insolentem, & superbum putes, cum talia te facturum sperem, ꝙ examini doctissimorum in physica & medica facultate virorum, librum hunc, me præsente, subiici iubeas. Spero enim cum aliquos peritissimos medicos curam tuæ valetudinis habentes, atq; Hispaniæ physicæ, medicæ, ac theologicae facultatis professores ad hunc examinandum in vnum conuenire praeceperis, vera nostra dogmata esse veritate ipsa compulsos affirmaturos.

Vale.

Ad Lectorem.

ST SI intelligam, candide lector, q̄ ardua ac difficilia ſint, quæ molior, & intrepide aggredior, non tantum condendo opera, in quibus Ariſtotelis, & Galeni adeo probatorũ a tot ſeculis authorum decreta refringuntur, cõfutantur, ac dedocentur: verum contemnendo, & poſt habēdo doctrinas quæ nunc ſunt in precio, & quarum præcipuam curam omnes, qui nunc diſcunt, habent, vt eas, quæ veræ ſunt ſcientiæ, legentium lucubrationes noſtras mentibus inferam: non tamen ob has difficultates moror, tardor, aut ab incœptis deſiſto. Sũ enim adeo captus effræno quodã amore docēdæ veritatis, & hui⁹ ſuperſtitionis extirpandæ ab vniuerſæ Europæ ſcholis, iam annos ferme retro quinquaginta in profeſſores ſcientiarum ſubrepentis, & iam nunc publice graſſantis, vt de me vere dici illud Ouidianum valeat. Nec capiunt incluſas pectora flammas. Neq; eſt cur quis hos noſtros conatus miretur, maxime hunc, de quo poſtremo agebam, quin potius maiore admiratione digni ſunt illi, qui profitentes vt voce inquiũt dialecticam, Phyſicam, & Theologicã, & me dicam facultatem harum, quarum ſe profeſſores eſſe falſo affirmant, curam nullam habent, vt tantum voculæ cuiuſdam Latinæ, Græcæ, aut Hebraicæ ſignificatum, originem, accentũ, orthographiam ad vnguem calleant: idq; præcipue ſit eis cordi, vt loquendo, ſcribendo, orando ſummam laudem quod latiniſsimi, græciſsimi, aut hebraiciſsimi ſint, obtineant, aliis iam Chaldæiſsimos & Arabiciſsimos eſſe inſuadentibus: ſcientias, quas dixi, nec labiis deguſtando, quaſi futuri ſint ipſi, aliquorum, qui orbem peragraturi ſunt, & in relatas barbaras gentes tranſgreſſuri interpretes, & quod Hiſpane dicitur, Farautes. Porro Eraſmus ille horũ ſectæ primus ac maximus hæreſiarcha, qui vt infœlix ingenium ad callendas ſpeculatiuas facultates ſortitus eſt, ſic auguſtum ad humanitatis profeſsiones, quia immodice incumbentes medicos & theologos illius temporis ſophiſmatis, & calculationibus inuenit, libros complures ſatis elegãtes, ac cachinnis plenos, innumeras inuectiuas in ſophiſmatum & calculationum doctores, includentes compoſuit, ac per orbem diſperſit, quibus innumeros ſuæ ſortis homines, rari enim ſunt, qui ardua, ac inſulſa logices & ſpeculatiuæ phyſices callere poſsint, ad humanarum doctrinarum lectionem, non diſsimili Mahumetæ, & lutheri aſtu allexit, & haud inuitos traxit. Inter enim ſelectiſsimam adhuc iuuentutē pauci reperiri queunt, quibus ſi vita deſes, & amœnitate plena, ſimulq; laborioſa, ac ærumnis ſcatens coram præſentetur, non præferant deſidioſam laborioſæ: præſertim ſi perſuaſum habeant, labores infrugiferos, ac caſſos eſſe. Et cum Orator adeo illuſtris Eraſmus fuerit, vt nullis ferme præteriti ſeculi ſe cedere citra inſolentiam dicere poſsit, innumera proba iaciendo in eos, qui operam dabant ſpeculatiuis facultatibus, theologis conſulebat Chryſoſtomum, Cyrillum, Hieronymum, innumeroſq; alios ſacros doctores legerent, & Thomas, Scotos, Olcanes, Capreolos, Durandos, Gregorios Ariminenſes, ac Gandauos, et cæteram ſcholaſticorum doctorum claſſem contemnerent, innixe aſſeuerans parum conducere ad Chriſtianam pietatem ſcire, quid relationes, prioritates, eſſentiæ, quidditates, inceptiones, deſitiones, ac alia innumera ſint: inſcius quod cum hæc non niſi magno cum labore, & frequẽti meditatione ab intellectu cõcipiantur, agilis, acris, & illuſtris tam ad faciliora quam difficiliora callendum mens ipſa reddatur: non aliter eidem per illorum cognitionem contingendo, quam corpori aſſuefacto cum ferreis compedibus ſalere, currere, & ambulare, quod ſine relato impedimento recenſita munia agilis euadens exercet prõptiſsime. Vocabatq; ſpeculationem ſophiſticam artem, & humanitatem, quam ipſe ſuadebat, bonas literas nominabat: cum potius meras literas vacaturus illam erat. Nam libri illius anſam complurimis exhibuerunt, vt ſacrarum ſcripturarum contextus per ipſos conſpurcarentur, ac deſædarentur, puris literis tantũ animaduerſis, quod defecerit iis acris illa ingenii, vſu ſpeculationis obtenta vis, quæ ardua quæque æquare, & exponere valet. Alioq; prætextu dialecticam, & phyſicam in totum extinxit, obiiciendo nonnullis expoſitoribus magiſtri Sententiarum nihil ipſos decreta illius explicare curaſſe, ſed quod abſoluendo negotium de infinito, de compatibilitate primarũ qualitatum, de propoſitione per ſe nota, de ſubiecto & paſſione, & infinitis aliis rebus ad prædictas facultates attinentibus, tempus, & chartas conſumpſerint: vitio relatis ſcriptoribus dando, ꝙ cum tranſactis prioribus annis, in quibus artibus & phyſicæ incumbere erant ſoliti, nullam de illis in ſequentibus ſcientiis curam eſſent habituri, niſi cũ vi compulſi aliquis locus id poſceret, agentes de re theologica, dialecticas & phy

ſicas

ficas quæstiones perpetuo tractassent, & de theologico negotio quasi obiter verbum vnũ & insulsum scripsissent: vt verius cõmentationes recensitæ dici valerent summulæ, aut physici, q̃ theologici codices, potiusq; illarũ scriptores summulistæ, aut philosophi, q̃ theologi. Quod & si satis callide & vere assertum ab eo sit, esto ꝙ in nonnullos scriptores cõuitia illa iacta quadrarint, non tamen sine magno dispẽdio, ac iactura Christianæ pietatis cautio adimpleta est. Nam modum nullum seruando in cauendis scopulis præuisis, illud logicum & physicũ, quod transferre tantum in natiuum solum debuissent, vbi quantumuis sursum æditum, aut deorsum radicibus iactis latum, nocere minime valeret, penitus euulserũt, & igni absumendũ dederũt. Theologiam, & medicam scientias, ac nonnullam partem iuris Cæsarei, in grammarum peritiam conuertentes, vitareq; conantes, ne Theologi, & Medici, Logici, aut Physici tantum vere dicerentur, relatos duntaxat grammatistas posse vocari fecerũt. Et quod lugubre, & nefandum est, mille hæresibus formosam Christianorum religionem deformauerunt, ꝙ sensus decentes piarum literarum hebetibus & minime limatis ac parum exacutis per artes & philosophiam ingeniis callere non valuerunt, literæ occidenti precise incumbentes. Porro iis, qui adeo petulanter aggredi sacras literas audent, vt solum grammatistas esse, latinitatis aut græcanicæ linguæ ad earundem verum sensum rimandum sufficere existiment, par error subsequi solet illi, in quem cerdones, & mechanicarum artium artifices incidunt, cum bibliæ, aut Pauli epistolæ libros in natiuam suam linguam versos, legunt, & explicare conantur. Neq; immerito vtrosq; similiter peccare asserimus, siquidem linguarum periti nihilo cultiora ingenia, q̃ artifices habent. Ad linguas enim addiscendum, sola memoria vtimur, ad sciencias ingenio. Præterea ii bilingues & trilingues intotum institoribus illis similes fiunt, qui e patria profecti, in alienum sibi orbem migrant, vt merces ignotas ad suos deferãt, quarum asportatio, tam sibi, q̃ suis emolumento sit futura: portuq; , quem petebant, potientes, emere merces negligunt, quo commodius illorum exterorum linguam calleant, atq; in patriam nummis & mercibus petitis vacui, & omnibus deinceps in fabulam expositi, insani alacres redeunt, sibi tantũ placentes, ꝙ ex suis laboribus fructum adeo pretiosum excerpserint, externæ videlicet nationis linguæ significata calluisse. Certe si vnius hominis uita suffiiceret ad vniuersas linguas aut saltim ad Latinam & Græcam exacte callendum, & ad dialecticam, & Physicam, & Theologiam, seu Medicinam probe intelligendum, vitio ego non darẽ scholaribus obnixe procurare latinissimos, & Græcissimos fieri: verũ cum vita adeo breuis sit, Theologos, & Medicos, illis scientiis magno conatu incũbant, hortor, sine quibus vere Theologi & medici esse, nulli valent: iis enim impetratis, satis periti in linguis sine magistro esse possũt. Quod in eisdẽ quantumuis peritioribus contingere, si artes callere curent, nõ potest, Nempe qui nostris cõsiliis paruerit, infestissimos scopulos hæresum nunc collidentiũ vitare, facillime valebit. Nõ ꝙ me lateat etiam in hac nostra tempestate quosdam satis logicos & physicos peruersarũ mẽtium & morum, cupidos, vt reor, facultatum, seu humanæ gloriæ, in hæresim incidisse, sed neq; vna hirundo facit ver. Sat fuerit, vt obiectio hæc diluatur, ꝙ ab hinc quadraginta annis cũ Parisiis & Louanii artes & physica honore vigebant, nunquam Lutherũ ausum fuisse, ad Parisiẽses & Louanienses literatos suam causam definiendam deferri: qui si nunc vixisset, proh dolor, fortasse id, quod tunc metuebat, iam nunc summis precibus posceret. Nec mirum, ꝙ artes, quas immanis bestia illa verebatur, explosas esse nouisset: & disciplinas, quas amabat, & quibus, & si inepte, innitebatur, in pretio habitas videret. Certe si ego tantus apud Christianos Principes forem, vt meis consiliis de hoc negotio acquiescerent, nemo in theologica & medica facultatibus laurea potiretur, q̃ qui per annorum duorum spatium summulis insudasset, & per tot Physicæ, Logicæq; per vnum. Neq; a latinitate in has, & ab harum quauis in alias transitus concedendus esset, nisi per doctissimos quosq; huic negotio ab vniuersitatibus selectos & solutos permissus scholaribus fuisset. Cauẽdum enim quammaxime existimo ne cui permittendus est transitus, symbolum aliquod iure teneatur ipse soluere copiam faciẽti, Ob enim hos numulos capessendos multis indoctis licet per præfectos relatorum munerũ, quod illis indubie alias denegaretur. Nullusq, ob scripta stomachetur, meq; cõuitiis insectetur: suspicans mihi quantũuis barbaro, & parũ in linguis exercitato, displicere elegantẽ phrasin, & orationem currentem, indeq; inuectum in linguarum peritos fuisse. Nam ego peritiam hanc, quammaxime laudo, & ab eadem emanasse innumera bona tam in re theologica & medica.

dica, quàm in aliis facultatibus, non inficior. Id ego dumtaxat vitupero nimirum, opinari, multos hanc tantum sufficere, ad theologiam, & medicinam, & iura exacte sciendum, cum ii quibus mens aliqua inest, minime ignorent, ipsam tantum docere, quæ scripturarum simplicia significata sint, cum lector poscat, multiplicem sensum scripturæ callere. Si enim Erasmus, & quotquot eum sunt post sequuti, hortarentur prudenter, ne peritiam in linguis despicerent, sed cauissent, a barbarie abhorrerent, qui literis incumbunt, quod sæpe accidat, minimam ignorantiam significati vocis vnius in errores perfidos legentem protrudisse, & scientias necessarias ad alias capiendas non explosissent, ac exibilassent, sed vt doctus ille vir Hermolaus barbarus opere monstrassent, peritiam linguarum impedimento non esse scientiis posteris, ego in hos non essem inuectus. Quod autem id non fecerunt, ne rudi, aut ignauæ iuuentuti scripta horũ imponant, per præsentem epistolam illis caui: palam & ingenue confitendo innumera bona ab eruditione Erasmi in orbem emanasse, dum tamen non negem tot, ac maiora mala ob caũsam superius scriptam prouenisse: cum de eo merito dici posit, quod de Alcibiade illo duce Atheniensium biformem scilicet fuisse. Sat hæc esse puto, vt omnes, qui sibi persuaserant, neq; latum vnguem discedi oportere in addiscendis disciplinis ab Erasmi instituto, resipiscant. Qui enim nostis suasionibus experrectus non fuerit, lethargo oppressum crediderim. Iis ergo relictis, ad excusandum illud in exordio orationis, vt vitium obiectum mihi, quod dedocere Aristotelis & Galeni placita sim ausus, accedo. Neq; multis, sed vnico verbo me nõ culpa, sed laude dignum, ob conatum adeo insignem non insolenter, sed prudenter ausum decerno. Etenim si ego temere & inconsulte tantum facinus aggredi auderem, cuiuis supplicio me exponerem. Verum cùm nihil horum authorum carpserim, quod in solubilibus rationinibus mendatium esse non ostenderim, vt qui nostras lucubrationes exacte callent, intelligũt deliri tantum & insanientes vitio dare poterunt adeo vtile mundo opus, & laborem, Porro prædecessores nostri, & qui adhuc nostra tempestate literas physicas & medicas addiscebãt, vel docebant, nihil aliud curabant, quàm totis viribus conari, cõtextum Aristotelis, Auerrois, & Galeni callere, horumq; decreta vt Delphici Apollinis responsa obseruare, & exequi, impiũ putantes quibusuis placitis ipsorum non assentiri, etiam si viderint ipsos petulanter mentitos fuisse, friuolisq; argumentationibus: nonnulla placita sua fulsisse, quasi relatorum authorum scripta incantationis vim in legentes ea habuissent. Quæ & si innumeros vsq; ad hæc nostra tempora fascinauerint, iam per me incantamenti vi dissoluta, aditus carpendi omnibus concessus est, qui pariter vt nos, inquirere veritatem insudauerint. Neq; vellim vllum putare verbis his iuuenibus quantumuis sibi doctis, & blateratoribus senibus per me licere Galenum, & Aristotelem, ac alios graues authores statim reprehẽdere, vt offendãt in suis libris aliquid, quod minus ipsis quadret: cùm multa, quæ prima fronte indocte scripta videntur, altius & assidue, & temporis transcursu examinata, vera esse noscantur. Illis enim tantum relatam facultatem concedo, qui quadragesimum attigerint annum, semper literis sine intermisione incũbendo. Neq; prohibeo ante recẽsitum tempus, quæ velint, aduersus prædictos authores meditentur: ac cum doctisimis amicis, & magistris, & euentibus conferant: & si amici & magistri defendere increpatorum authorum placita non valuerint, & euentibus contraria decreta non fuerint, iam tunc periculo vsq; ad quadragesimum præscriptum à me annũ de dubiis, vt dixi, facto, in lucem edere licebit: sibi suadendo, qui id molitur, mille indoctorum calumniis & probriis exponi, quæ tñ miti, et generoso animo tolerare, debet, quod tantæ molis sit errorẽ a multis annis mentibns professorum scientiarum insidentem euellere, vt Romanam conderẽ gentem. Vt enim populus ille initia exigua habẽs, tractu temporis innumeris difficultatibus superatis, in ciuitatem dominã mundi euasit: sic vera dogmata ab ignaris, vel inuidis vndiq; dilacerata, a mortalitate per doctos vindicantur. Quod euenturum nostris lucubrationibus, concedente saluatore IESV, spero. Vale placide Lector.

IN NOMINE DOMINI Iesu Christi.

Operis Prohemium.

NOn leui angustia cruciabar toto eo tempore,quo opus presens & alia post excudenda iam dudum mente concepta in lucem edere distuli. Neque immerito,quòd sæpius mecum ipse meditabar, si quæ à nobis referenda sunt,adeò hominum saluti cōducent,ut nulla plus,eorundemq; ignorantia millies immaturè infantiam, & iuuentutem,cæterasq; hominum ætâtes deleri fuerit, ac sit occasio,quî fieri poterit, quin differre promulgari adeò præclaras veritates,cum tacentis labe,ac ignominia fiat? Quod vt vitem,generiq; humano (quo ad possim) opem feram,omnia, quæ à medicis sine controuersia recepta sunt,& aliter secundùm meam sententiam habent,in hoc & sequentibus volominibus congeram. Exordio sumpto ab vniuersaliori morbo, & totum hominem occupante, à febre scilicet: cuius esentiam causas,ac species esse vsque in hæc tempora ignotas, ni fallor, dilucidè monstrabo: Galenumq; non dolo, sed ignorantia excæcatū potissimū, suis de hac re scriptis medicis posteris imposuisse euidenter docebo. In primis præcipua, quæ de essentia,causis, & differentia febrium scripta sint à senioribus & potioribus medicis, in compendium quoddam redigendo. Dein in quo ab eisdem deficiamus, ostendendo. Et quòd Galenus inter omnes fusius de re hac scripsit,cui plurimùm huius tempestatis medici fidunt, ideo eiusdem decreta euidentiora ante omnia proponentur.

Caput primum, in quo antiquorum Medicorum decreta de febris essentia exarantur.

SINTQVE potissimæ Galeni sententiæ, quæ febris essentiam explicant, illæ. Prima, quam in lib. 5. Methodi medendi. cap. 1. legitur, scilicet. ※ Febris dicitur, cùm adeò immodicè auctus calor est, vt hominem offendat. ※ Altera verò, quæ in libello introductionum medicinalium Galeno ascripto refertur. ※ Febris igitur est natiui caloris in ardentiorem conuersio, eo quòd intro auersus perspirare prohibeatur, ※ Alia in primo de differentiis febrium libro parum post principium.

※ Siquidem febris substãtia in eo qui præter naturam calore consistit. ※ Alia in cõmento aphorismi decimisexti primæ particulæ. ※ Febris calida & sicca passio est. est enim cõuersio natiuæ caliditatis ad igneam. ※ Reliqua secundo Methodi medendi libro. cap. vltimo. ※ Calor, simplicis rei nomen est, præterea actionis læsio simplex quædam res est. at tantus calor quantus iam actioni officiat, non etiã simplex res est. quòd si etiam totum vexet corpus, multo profectò minus iã simplex est. Ergo quo minus multis vtãtur homines, ad compendium alioquin natura procliues, eiusmodi calorẽ febrem vocãt. Quippe expeditius, dictu est febricitare Dionẽ, quàm tantum in toto corpore caloris habere, vt multas functiones corrumpat. ※ En potiora, vt dixi, Galeni decreta, quibus essentiam febris exprimit. Hippocratis ergo sententiæ de hocce negotio referantur.

Sẽtẽtia Hyppocratis de febribus,

Senex Hippo. cùm de febribus loquitur, potius causas, aut modos earum exprimit, quàm essentiam declaret. Nam sententia illa, quæ in libro. 4. de victus ratione in morbis acutis legitur, ad febriũ causas attinet. Series literæ est. ※ Febris autem ardens fit, quum resiccatæ venulæ, hora æstiua acres ac biliosos serosos humores in seipsas attraxerint, &c. ※ Ac illa, quæ in li. de locis in homine refertur, ad idẽ quod præcedens, spectat. ※ Febres porrò propterea fiunt, cùm corpore super inflammato carnes intumuerint, & pituita, ac bilis cõclusa quieuerint. Et neque refrigeretur quicquã, neque exeat, neque moueatur, neque aliud quid subeat, &c. ※ Sicubi enim essentiã febris exprimere videtur Hippo. in libro. 3. de morbis vulgaribus commento primo. eam explicat, vbi ignem nominat febrem, cùm dicit. ※ Hermocrates qui ad nouum murũ habitabat, igni est correptus, &c. ※ Et eodem libro infra scribens. ※ Qui in Dealcis decumbebat homo diu capitis cõflictabatur grauitate, ac dextrum tempus dolebat, ex occasione igne est correptus, &c. ※ In quibus duobus locis, ac in multis aliis febrem validã ignem Hippoc. dicit, vt mitem in calescentiam nominat. vt constat ex commento Galeni super prima sentẽtia ex his duabus à me adductis de morbis vulgaribus lib. 3. Sed nomenclatura illa impropriè de febre dicitur, cùm ipsa

ipſa accidens ſit, ignis autem ſubſtantia.

Decretum Platonis de febribus.

¶ Platonis decretum non multũ ante Timæi finem poſt Hippocratẽ de febrium eſſentia ducere etiã adecens eſſe exiſtimo, quod in hũc modum habet. ⁂ Quando igitur corpus humanum ignis potiſſimum exceſſu languet, continua febre laborat, quando vero aëris, quotidiana, aquæ tertiana, propterea quòd aqua ſegnior eſt quàm ignis & aër. Terræ demum exceſſu quartana. terra ſiquidem omniũ tardiſsima, quarto gradu cùm ſit, tẽporis circuitu quarto feruet deferuetquè. Hinc quartanas inuehit febres, quæ vix ſeroquè ſanantur. Atque hoc quidem pacto corporis morbi contingunt. ⁂ In quibus verbis non tantùm febris quidditas exprimitur, ſed & cauſæ ac differẽtiæ eiuſdem quàmquàm falſo explicantur.

Cornelius celſus nihil de febrium eſſentia tradidit.

¶ Cornelii Celſi ſententiam nõ tranſcribo, quòd ipſe definire morborum eſſentias deſpiciat, medelæ eorundem tantùm intentus.

Pauli ſententia de febrib.

¶ Pauli quoque decretum ſub ſilentio prætereundũ decerno, quòd etiam pauca verba, quæ eſſentiam febris monſtrẽt, ſcripſit. Niſi enim illud capitis.28. libri.2. ſcilicet. ⁂ Continuarum febrium, Synochos Græci appellãt, origo ex ſanguine eſt, nunc efferueſcente, nunc putrefacto; propter obſtructionem. ⁂ Verbum nullum aliud reperitur, quod huic rei quicq̃ cõducat.

Sententia Aetii de febrib.

¶ Aëtius ſermone primo Tetrabibli.2. febrim. ſic definit. ⁂ Febris eſt calor præter naturam, cordis & arteriarum, vitalem firmitatem lædens, ex profundo emergẽs, & acris ac mordax ad tactum alia bens, præſertim circa thoracem, & vbi arteriæ magnæ ſitæ ſunt. Verùm ad talem calorem inæqualitas quædam & inordinatus motus pulſibus accedit iuxta ipſam febris ſpeciem. ⁂ Hæ ſunt potiſsimæ ſententiæ ex Græcis authoribus, Arabum ergo ſententias tranſcribamus, vt promiſſa non tranſgrediamur.

Abynzoharis decretum de febribus.

¶ Sitquè prima, quàm Abymeron Abynzohar in exordio tertii libri ſcripſit, quæ in hunc modum habet. ⁂ Dixit ſeruus Abenzoar, quòd conſuetudo eſt medicorum nominare vnumquemquè calorẽ exeuntem à corpore præter naturam, febrem. ⁂

Raſis decretum de febri.

¶ Raſis trigeſsimo continentis nullam ex mẽte propria febris definitionem ſcripſit. Et in decimo ad Almanſorem ac in diuiſionum libro febrim in genere non definiuit, ideo eundem tranſgredimur.

Auicenæ definitio febriũ

¶ Auicena autẽ fen prima quarti in exordio ſic febris quidditatẽ exprimit. ⁂ Febris eſt calor extraneus accenſus in corde, & procedens ab eo mediantibus ſpiritu & ſanguine per arterias & venas in totum corpus, & inflammatur in eo inflammatione, quæ nocet operationibus naturalibus, non ſicut caliditas iræ & laboris cùm nõ vltimatur, & impedit operationem, ita vt non retineatur.

Auerrois ſententia de febribus.

¶ Auerrois autem tertio colliget de febre ſcribens, dixit eam eſſe calorem compoſitum ex naturali & extraneo.

¶ Nõ plura de his agere videtur, ne ducendo authorum de hac re multiplices ſententias, tempus in vanũ cõſummamus. Quæ.n. exaratæ ſũt, ſufficiũt, vt quod primò explicare decerno, dilucide intelligatur.

Caput secundum.

In quo euidentissimis argumentis probatur, calorem febrilem non distingui à naturali calore specie, sed tantum quòd intensior sit, quàm foret, si ocasio febris abesset.

ILLVD autem, in cuius explicationem recensita scripta sunt, est, monstrare, An febrilis calor à naturali distinguatur specie, an eadē speciē vterquè particeps sit, & solo gradu differant. Si enim ex relatis sentētiis aliquas perpendimus, manifestè dicere videtur calorem naturalem specie à febrili non tantū differre, sed sibi contrarium esse: cùm operationibus naturalibus à natiuo calore ortum ducentibus sit impedimento febrilis calor. Verùm si alias ad vnguem examinamus, oppositum easdem testari palàm erit. Nequè in cassùm hoc primitus discutimus, quim quia non parum conducit ad dilucidè ostendendum febrem non esse calorem in spiritibus à diuersis causis accēsum, nequè è putredine humorum ortum ducentem: neque etiam in substantia membrorum infixum, vt à temporibus Galeni vsque in hanc nostram tempestatem est opinatū, sed quid diuersum ab his vt postea docebimus.

¶ Siquidem quæ de diuersitate specifica inter natiuum calorem & febrilem scripta sunt omnia recenserē, decretaquè de hac rę Marsilii, Gentilis, Vgonis, Iacobi, cæterorumquè neotericorū essem transcripturus, neminem quantumuis patientissimum non afficiendum tædio ex talium lectione sperarē. Solùm ergo in summa quadā quæ à relatis scripta sunt, proponam: & postea quod verū est, validis rationibus ostendam.

¶ Fuit ex his Marsilius, qui credidit, omnem febrilē calorem esse simpliciter intensiorem, quàm si causa febris abesset, & solus naturalis maneret. Hoc est dictu, quantūuis in aliquibus febribus remissior multo caliditas, quàm tempore sanitatis percipitur, si tāgitur febriētis caro, & anhelitus eiusdem perpenditur. Hic tamē qualiscunquè calor si febris causa abesset, remissior multo foret: quia calor febrilis à prædicta causa pendens abesset, & solus naturalis maneret, ex quibus ambobus totus calor hominis febrientis resultabat. Iis nempè verbis expresśè author hic non explicans potius naturalem calorem differre specie à febrili, quàm oppositum.

Opinio Marsilii de febrili calore.

¶ Gentilis de fulgineo opinatus fuit, non tantùm calorem naturalem differre specie à febrili, sed innumeras calorum species esse. fore enim calores diariarum, & putredinales, & venenosos, & ethicarum differentes genere confitetur. Ac putredinales multas differētes species habere, venenososquè totidē, vel plures, aut pauciores. Differentiasquè has specificas esse quasdā proprietates occultas calorum existimat, quas non differre à propriis caloribus quorum sunt proprietates, ipse credidit. Etiā inter hos differētes specie calores actionem, qua mutuò se corrumpunt, versari testatur.

Opinio Gentilis de fulgineo, de essentia caloris naturalis & febrilis.

¶ Vgonis Senensis tertia sententia fuit (quam innumeri ex iunioribus

Opinio Cgonis de essen-

tia caloris febrilis.

ribus authoribus æmulantur) febrilem ſcilicet calorem & naturalem facere vnũ per aggregationẽ: vt duo gradus caloris geniti ab igne aliquo faciũt vnũ per aggregationẽ cũ duobus gradibus caloris genitis ab igne alio in idem numero paſſum. Inquit enim author ille, quòd ſi caliditati naturali Petri, quæ, verbi gratia, foret quatuor graduum, adderentur duo caloris gradus à ſole, vel à putrido humore in corpore incluſo geniti, quòd illi ſex gradus, & eorum quilibet dicendus eſſet febrilis calor, eo quòd operationibus naturalibus vniuerſi, & eorũ quilibet obſunt, ac quòd iidem appellandi forent naturales ob id, quòd natura eiſdẽ operationes humanas quanquam vitiatas exequatur. Tandem author hic nullam ſpecificam differentiam inter calores aſsignat, ſed eſſe omnes eiuſdem ſpeciei teſtatur. Quod vltimum & ſi verum ſit (cætera enim huius doctoris nunc non examinamus) quia tamen inualidis rationibus ab eodem ſuiſquè partibus fauentibus ſit fulcitum, pellucidis argumentis oſtendere cogor, quòd ſcilicet eiuſdem ſpeciei non tantùm calor febrilis & naturalis ſint, ſed quotquot à natura geniti fuerint actuales calores ſpecie non differant.

Caput tertium. In quo id quod in antecedente probandum promittitur dilucide oſtenditur.

QVOD vt clare intelligatur, probationeſque noſtræ ſuper veris hypotheſibus innitantur, voces aliquas ex adductis explicabo, & fũdamenta nonnulla proponam. Primum ergo ſcire expedit, Gentilẽ vocaſſe, vt ex lectione eiuſdem elici poteſt, calorem naturalẽ quorumuis animalium calorem, dum non viuentium caliditati confertur: eorum autem, quæ non viuũt, vt ignis et aëris calores non naturales dici. Sed neque omnium viuentium calores eſſe eiuſdem ſpeciei autumat. Nam aliorum animaliũ ab homine præter naturales eſſe dixit, dum homini conferuntur. Et neque omnes humanos calores eſſe eiuſdem ſpeciei credit: ſed inter ſe ſpecie differre caliditatem pituitoſi hominis à calore bilioſi, & ſanguinei, & melancholici. Et cæterorum hominum calores diuerſarum temperaturarum ſimilem normam ſeruare contendit.

¶ Secundò ſciendum calorem etiam aliter diſtingui in actualem ſeu formalem, & potentialem ſeu virtualem, vt vocibus horum authorum vtar. Nominãt quippe actualem calorem illum, cui vt mẽbrum vim tangendi habens appropinquat, ipſe ſtatim percipitur, vt ignis, aut aëris calidi, aut animalium actu calidorum calor. Poteſtate verò eum eſſe referũt, qui prima inuaſione calefaciẽdo non afficit, ſed ſi ab homine deglutiatur, poſt moram ſe calefieri percipit, aut ſi in modum emplaſtri, vel aliter, extrinſecus admouetur, caloris actualis opus exercet. Sic enim melius explicari calorem poteſtate, quàm vt à Galeno prope principium tertii de temperamentis, ſit explicitus, exiſtimo. Quod in ſuo loco diſeram. 2. Suppoſitio

¶ Ex fundamentis primum ſit tactum iudicem præcipuum quali- Primum fundamẽtum.

tatum primarum eſſe, atquè quòd huic quam maximè fides ſit adhibenda circa dignotionem harum qualitatum.vt Galenus lib.2. de tẽperamentis dixit, cùm refert.

⁂ Porrò eorum quæ actu calida, frigida, humida, ſiccàue ſunt, obuia promptaquè omnibus cognitio eſt, vt potẽ quæ tactu diſcerni queant, qui ſcilicet & ignem ipſum calidum eſſe docuit, & glaciem frigidã. Quòd ſi alia quapiã ratiõe notionem, agnitionemquè calidi frigidiùe habent, dicãt hãc nobis inauditam enim ſapiẽtiam promittunt: imò ſi verum fateri licebit, ſtuporem potius, ſi rerum ſenſibilium alium quempiam habere ſe iudicem meliorem putant, quàm ipſe ſit ſenſus. Atqui ſi eorum, quæ actu calida ſunt, alius eſſe iudex quàm tactus nullus poteſt, &c. ⁂ Quod etiam poſt quatuor columnas in eodem libro iterum confirmat, dicens. ⁂ Ergo calidi frigidiquè corporis ſolus tactus eſt iudex. ⁂

2. Hypotheſis.

¶ Secunda hypotheſis ſit, adeò ingentem vim ad dignotionem veritatis experimenta habere, vt teneamur cùm ratio apparẽs experimẽto aduerſatur, plus fidere experimẽto, quàm ratiõi: cogamurq; potiorem rationẽ, quàm fuerit prior inquirere. Quod Galenus lib. 3. de locis affectis in hunc modum referebat. ⁂ Nunquid manifeſtè deprehenditur falſa illorum arrogãtia, qui dogmatici vocãtur? ac ne ſimplex quidem illa reprehenſio erit, ſed gemina, atquè vtraquè fortis? Si enim vſqueadeò vtile eſt experimentum, vt non ſolùm citra rationem inueniat remedia, verũ etiam coarguat rationem tanquã apertè falſam, tantùm abeſt, vt ratio dogmaticis medicis ſit vſui, vt etiam nocere videatur. ⁂

¶ Tertiò præſciendũ nos nõ diſceptare hic de calore prout corpus calidũ in cõcreto perdictionẽ calor ſignificatur. In quo ſẽſu dicere ſolemus, infãtes plus aut minus caloris quàm iuuenes habere: ſed de calore in abſtracto, vt ſolùm qualitas abſoluta à ſubſtantia intelligatur, cùm calor profertur. 3. Hypotheſis.

Quid probare conetur autor.

¶ Quibus iactis fundamentis ad veram intelligentiam dicendorũ, notandum, quòd nos aliud non conamur rationibus adducendis probare, quàm quòd inter calorem actualem hominum & cæterorum animalium non ſit poſsibile aſsignari ſpecificam differentiam: nec inter relatos animalium calores & elementorum calidorum vllam quoque verſari ſpecificam differẽtiam. Tandem omnes actuales caliditates eſſe eiuſdem ſpeciei, numeroq; tantum differre affirmamus. Secus eæ, quæ poteſtate tales ſunt.

Prima ratio qua identitas ſpecifica ĩter calores probatur.

¶ Primaq; ratio, qua antecedens aſſertio roboratur hæc ſit. Illi calores neceſſariò ſunt futuri eiuſdẽ ſpeciei, qui ſi in idem ſubiectũ inducuntur, ſe intendunt, ac augent: ſed calor naturalis, & elementaris & putredinalis, & quicunq; formales calores cùm idem ſubiectum ſimul informant, ſe augent, & intendunt, ergo eiuſdem ſpeciei ii erũt. Conſequentia eſt manifeſtè bona. Nam ſi ſignum vniuerſale ſubiecto maioris, & minoris, ac concluſionis huius Syllogiſmi præponeretur in priori primæ figuræ modo appellato Barbara, conſequentia euadet. Et maior per hoc probatur: quòd quæcunq; accidentia idem ſubiectum ſimul afficiũt, neceſſariò

cessariò vno triũ modorũ se habere debẽt:aut se intẽdẽdo, vel se corrũpẽdo,vel impertinẽter se habendo.Sed quæ perse,& nõ per accidẽs mutuò se corrũpũt, cõtraria sunt, vt quæ impertinẽter se habẽt, impertinentia dicuntur: superest ergo quæ se intendum,aut augent,vt calores efficiunt, cùm simul in eodem passo inducũtur, eiusdem speciei dici,& esse,quod maior asserebat. Vniuersa,quæ recensui,ad probandum maioris veritatem, manifestè vera sunt: præterquàm illud, quod vt verum assumo, putà, nullos calores inductos simul in eodẽ passo se corrumpere. Nam aliquis fortasse credet inter calores esse pugnam,ac alterum alium corrũpere: seducti, quod videant flammam superiorem à supposita corrumpi, solaremq; calorem extinguere lucernarum flammulas: & putredinales calores hominum vitales calores ad interitum perducere.Etiam arsenico, ac aliis medicamentis in gradu quarto calidis vim eandem esse.

Quædam futilis obiectio soluitur.

¶ Sed qui simili obiectione nostram assertionem veram non esse autumant, oscitãter legerunt quas prius iecimus hypotheses. Tertiæ enim si meminissent, reperissent nos de corporibus calidis non loqui, sed de calore abstracto. Quis enim tam ignarus est, qui nesciat corpora calida posse se mutuò per accidens corrumpere, sæpe videndo flammam flammæ superpositam extingui? Et verum etiam esse quod de sole & putridorum humorum calore obiicitur? Infimiores nempè flammæ nõ aliter extinguũt eas,quæ sibi superastãt, quàm vi fumi à se sursum excreti. Quod ita esse, qui volet, experietur. Si enim facem aliquam incẽderis, & aliam incensam siue maiorem siue minorẽ supra infimioris flammam perpendiculariter superposueris: etiam & si superior maior quàm infima flamma sit,statim extinguitur. At si non perpendiculariter superastet superior infimiori, sed ad latus aliquod declinet,taliter, vt à fumo reiecto ab infimiore flamma superior non tangatur, adeò viua flamma perseuerat, vt infima. Sol tamen nõ per relatum modum flãmarum paruarum extinctor est, (Nisi credideris etiam eleuando à terra vapores ipsos impellere sursum flammam, & à pabulo proprio seiuniere vnde illa intereat) sed aliter.Solaris quippe lux, quæ vim producendi summũ calorem in passum dispositum habet,adeò rarũ efficit,aërem circunfussum flammæ, & ab ipsa calefactum eundem attenuãdo,vt flamma cãdelæ minimè prohibita sursum petere præ mediocri densitate aëris, vt solita erat, sed inuitata sursum repere ob immodicam aëris raritatem à sepo, vel oleo, aut alio ex liquoribus fouentibus,celerius ac citius discedat, quàm solita erat,indeq; accidat,vt cùm non posit flamma antecedens aliam flammam ante discessum gignere, quia deficiat mora requisita ad actionem,lucernam extingui: nam flamma sursum lata statim ab aëre victa in ipsum transit, liquorq; deficiẽte inflammatore extinctus manet. Conducit quoq; ad interitum flammæ disgregatio in eadẽ à sole facta. Nanq; cùm ipsa mistũ sit,vt in antecedente & priore opere nostro docuimus,præ nimia raritate corrumpitur: non enim est ignis syncerus poscens summam

raritatem,flamma: neque adeò rara,vt aër. Oſtendit id verum eſſe. Quæ per aërem medium videbantur ſi loco aëris intercipitur flamma minus bene videri.

Quòd nõ ꝓpriè putredinalis calor naturalem corrũpat,ſed per accidens.

¶ Putredinalis quoq; calor cùm corrumpit natiuum calorem,non aliter,quàm per accidẽs id exequitur. Dicitur quippe putridus calor nõ abſtracta ipſa qualitas:huic enim minimè conuenit putredinis affectus, cùm paſsio miſti putredo ſit,vt Ariſtoteles.4.meteorologiæ docet,ſed vaporoſa ſubſtantia à rebus putridis difflata exhalanſq;: vt naturalis caliditas animalium ſanguinẽ habentium minimè quoque accidens ſeiunctum à ſubſtãtia hic intelligitur, ſed ſpirituoſum corpus: pro ſui generatione poſcens pro materia tenuiſſimam ſanguinis ſynceri portionem: & pro efficiente cordis vitalem vim, aut vltra hãc animalem, ſeu naturalem. Inter quæ duo corpora calida puta putredinalem & naturalem calores actio corruptiua dupliciter verſari poteſt. Vno modo eo, quòd ſpiritus humani ſuo calore celeriter in halitum diſſoluendo humorem putridum,ex quo vapores infecti eleuãtur,corruptionis putredinalis caloris cauſa dicantur,& ſint. Vt ecõtra etiam multi ex vaporibus putridis ſanguini ſyncero ſe miſcendo, ineptum eundem reddũt eſſendi materia ſpirituum. Alio modo proprietatibus occultis, quæ diſtinctiſsimæ ſunt à calore, & frigore,cæteriſq; primis qualitatibus ſe mutuò corrumpendo: per quem quoq; modum arſenici calor interimere dicitur. De quibus in opere nèdum à nobis ædicto (ſi Deus conceſſerit)pleniſsimè diſeremus.

Tandem calores abſtracti, qui in præſentiarum tractantur, tam ſpirituum, quàm humorum putridorum non ob id dicendi ſunt diuerſarum ſpecierum, quòd corpora, quibus in ſunt, mutuò per accidẽs nõnunq̃ ſe corrumpant, quin eiuſdem ſpeciei, cùm experiamur calores ipſos ſe intendere: quippe ſi putridi humoris calor intenſior eſt,quàm naturalis, naturalem intenſiorem reddit, vt manus applicita ſtercoribus putreſcentibus teſtatur, ipſa enim calidior multo quàm,quæ nõ approximatur, percipitur.Vt quoq; cùm putredo remiſſa eſt, ſpiritus noſtri calidi putridum humorem in corpore exiſtentem,ac vaporem ab eodem eleuatum calidiorem reddunt. Hæc nempè ſi perpendiſset Gentilis, non adeò deceptus foret, vt ſpecificam differentiam inter ea aſsignaret, inter quæ nulla niſi numerica verſatur. Quippe crediderim ego ob relatum euẽtum corporum calidorum ſe mutuò & per accidens corrumpentium præcipuè cõpulſum fuiſſe Gentilem aſsignare differentiam ſpecificam inter calores ad pauca reſpiciendo,ac etiam fortaſis propter Galeni ſentẽtiam prope finem primi.lib. de difficultate reſpirati õis ſeductus,ibi enim retulit. ※ Vbi vero calor præter naturam fuerit deperditus, parua quidem expiratio longa vero ante ipſam ceſſatio contingit.Sæpe numero vero calor præter naturã auctus eſt,calor vero ſecundu m naturã in minutus eſt, atq; ita ceſſatio ante expirationẽ diutini temporis redditur. Altera verò ante inſpirationem breuis. ※ Et parum infra, ※ Siquis verò adhuc hæret circa differẽtiam caliditatum

hunc

hunc non eſt nunc tempeſtiuum de his edoceri. Quia nō reſpexit quòd non teſtatur Galenus inibi differre ſpecie calores abſtractos, ſed corpora calida, vt nos ſupra ex plicueramus. Prædictis ſufficiéter ſoluta obiectione aduerſorū,proſe quamur alias adducere rationes, quibus præcipua aſſertio de iden- titate ſpecifica inter calores om- nes roboretur: dum primùm eua- ſionem quandam, quæ tribui poſ- ſet illi rationi, qua probabam, ca- lores omnes ſe intendere, nullam eſſe oſtendam.

Quædam futilis euaſiō increpatur.

¶ Dixiſſet fortaſsis aliquis,quòd ſi calor putridi humoris,aut ignis ſiue aëris, vel lucis immodicè nos calefacit,id eorum nullus efficiat, producendo calorem præter natu ralem in nobis, qui noſtro adiun- ctus, eundem intenſiorem reddat. Sed aliter diſcutiendo,ſcilicet, hu mores frigidos, & in vapores ver- ſos extra corpus extrahendo per hoc calidorum facultati cedēdo, vt illa poſsint nos calefacere, ac quòd inde ſuboriatur intenſa cali ditas,originem ducens ab humori bus calidis corporis humani geni ta. Vel aliter humanum corpus ca lefieri ex relatorum actione fingi poſset: quia, ſcilicet,calor ille ex- traneus corrumpat frigiditatem, quæ ſimul compatitur cum homi nis calore,ſumma latitudine ſem- per impleta ex vtriſq; cōtrariis, vt vera opinio teſtatur: qua frigidita te abiecta, naturalis calor inſur- gat producere tantum gradum ca loris naturalis, quantus frigidita- tis eſt ablatus.

¶ Sed horum nullum ſic accide- re poſsibile eſt. Primum enim per hoc oſtenditur vanum eſſe, quòd quærere licet ab aduerſo, an hu- mores frigidi, quos contendit re- ſolui à calore igneo, aut ſolari, ſi- ue putridi humoris calore ante- quàm in eoſdem agat forinſecus calor, ſint actu calore naturali ca lidi in corpore ſano,præſertim il- li,qui in thorace, & vaſis illis mag nis dorſi continentur, aut non? Si ſecundum cōfiteatur pertinax ad- uerſus,in numeris Galeni, & alio- rum authorum ſententiis confuta ri poterit, & experimento quā ma ximè. Sanguis nempe,qui è vaſis il lis ruptis defluit, actu calidus per- cipitur, cùm tamen admiſtam pi- tuitam, & bilem atram ſecum fe- rat, vt Galenus libro ſecūdo de ele mentis dicebat, Cum vero hic ſanguis participet & pituitam, & geminā bilem, Et parum infra. Vnum quodam enim videtur lac. Sicuti & ſanguis. Docet au- tem ratio, quòd non ſit vnum. Et in aliis plurimis locis, eandem protuliſſe ſententiam ſcimus. Vbi fatendum neceſſario eſt, humores illos frigidos calorem actualē ha- bere. Quo habito,cùm vltra illum calorem alio etiam afficiantur hu mores prædicti,puta ignis, aut ſo- lis caloribus (niſi enim ii immodi ce inducerentur in humores frigi dos,non poſſent ipſi attenuari,diſ cutiq;) ſuper eſt, quòd ex ipſis ca- loribus iunctis in eodem ſubiecto, calor naturalis & præter naturam neceſſariò maior,intenſiorq; reſul tet: quod (vt parū ante docuimus) vitare aduerſus cupiebat.

Item euentus docent,carnem no ſtram, quæ naturali calore calida eſt,ab igne aduri,cremariq;: quòd nullo relatorū modorum fieri po terat. Nam ſi per abſentiam frigi- dorum humorum calor hominis adeo auctus eſſet,vt adureret,vi ca lidorum

lidiorum succorũ in corpore manẽtium, vstio maxima in alto corporis, vbi humores illi continebãtur, sentiẽda esset, et in extimis partibus minor multò, aut fortaßis nulla. Sed oppositũ accidit, cùm corpus humanum ab igne, vel sole crematur, cutis enim nigra vstaq; redditur, alto corporis sæpe parũ à naturali temperie distante.

¶ Minimè quoque per intensionem factam à natiuo calore, corrupta frigiditate ab igne, vel sole: caro humana, aut quæpiam alia hominis pars comburi posset. Quia si fieret, sequeretur calorem naturalem gignere præter naturalem, & sic sui contrariũ. Consequentia est nota, quia ex confeßis ab aduersis calor naturalis carnis, quæ incenditur per præsentiam ignis, igneus fit reddactus, quia calor ignis corruperit frigiditatem carnis & natiuus calor carnis statim summum illum gradum caloris produxerit, quo caro cremata est. Sed calor tantus vt qui cremare sufficit præternaturalis ab aduerso nominatur, ergo illatum verũ, quod impoßibile est, indeq; antecedens ex quo sequitur. Euasiõe ergo hac sufficienter improbata, secundam rationem in precipuum scopum prosequor.

2. Ratio. ¶ Si febriles calores & naturales specie differrent, vt Gentilis æmuli credidère, sequeretur, quod diariæ febris calor ortum ducens ab immodico exercicio esset præter naturalis: sed hic non nisi ab homine sano & immodice tunc exercitato producetur. (volo enim hominem sanum esse, qui exerceatur vt febre corripiatur) qui nõ aliter febri corripi poterit, quàm natiuo calore præternaturalem gignẽte, quod impoßibile est fieri, vt in antecedente ratione ostendimus, ergo antecedẽs ex quo elicitur, falsum est. Porrò si temperatum exercitium calorem naturalem auget, vt omnes medici testantur, & Galenus inde tuenda valetudine libror docet clarum erit ab eodem immodico exercitio fotore & augmẽtatore caloris naturalis febrilem gigni. Sed exercitium quod primò auxit calorem naturalem, non potest per intensionem variare naturam, & producere præter naturalem, restat ergo illum diariæ febris calorem, etiam naturalem esse, & tantùm augmento siue intẽsione differre à naturali, quod probandum sumpseramus. Neglex imus hîc disceptare, per quẽ modum motus sit causa caloris, quòd hæc, & in numera alia dubia huiusq; minus bene explanata sufficienter in opere phisico edendo discutientur.

¶ Item si adeò calores specie differunt, vt pituitosi calor à bilioso specie distet: & quælibet temperaturarum peculiarem calorem differentem specie ab altera habeat, sequetur, quòd si rei vllæ calidiori pituitoso & bilioso vterque horũ hominum nunc ex illis admouisset manum calidiorem iudicaturus foret rem illam biliosus, quàm pituitosus, quod euentibus aduersatur. semper enim homo frigidior calidiorem putat rem tactam, quàm eandem calidior tangens: dum vtroq; calidior res tacta sit: cùm totam illam distantiam, quæ est inter hominem frigidiorem, & rem, quæ tãgitur, percipiat homo frigidus quæ multò maior est, q̃ alia, quæ à calido homine sentitur. Consequentiam tamen bonam esse vel 3. Ratio.

ſe vel ex hoc oſtenditur. Si calores hominum relatorum per cõfeſſa ab aduerſis inter ſe ſpecie differũt ac etiam à calore rei tactæ, quam fingo eſſe lignum aliquod actu calidum:per maiorem latitudinem caloris contrarii calori ligni calidi diſtabit cholericus,phlegmatico calidior, quàm phlegmaticus. Sed maior latitudo qualitatis cõtrariæ eſt cauſa quòd edatur iudicium, quo res tacta calidior iudicatur, ergo intentum verum. Et cùm hoc ſit falſum,ſupereſt illud, vnde infertur,falſum etiam eſſe.

¶ Non enim euades vim argumẽti,dicendo, quòd & ſi ligni ilius actu calidi calor differat ſpecie à calore bilioſi ac pituitoſi, nõ plus diſtet a bilioſo, quàm à pituitoſo. proteruies enim nõ plus aduerſari caliditatem vt octo frigiditati, vt vnum,quàm frigiditati vt octo,ac per hunc modum non magis contrariari calorem bilioſi,vt ſex(verbi gratia)calori ligni,qui ſit(exempli cauſa)vt ſeptem, quàm pituitoſi,qui ſit calidus vt tria. Quanquã enim ego verum eſſe fatear, quod teſtaris, non effugies alterius rationis vim, ſcilicet æqualiter calidũ iudicandum lignum illud actu calidum à bilioſo & pituitoſo homine, quia æque vtriuſq; calori aduerſatur caliditas ligni ex aſſertis à te.cuius contrarium experimenta docent.

4. Ratio. ¶ Vltra etiam ſequeretur, quòd ſi lapis,aut lignum,ſiue quæuis res inanimata, quæ actu fuiſſet frigida calefieret â manu, vel pede, aut à quauis parte hominis temperati calore vt tria (exempli gratia) ſupra medium quod vocant ponderis,ſiue totius naturæ, quòd ſi poſtea res illa igni admoueretur, ab eo potius eſſet infrigidanda,quàm vrenda. Conſequentia probatur per cõfeſſa ab aduerſis. Calor,quo res illa erat calida, naturalis dicebatur, productus à natiuo calore hominis temperati: Sed hic,vt illi inquiunt, ab elementari ſibi contrario corrumpendus eſſet, & ad illius corruptionem res calefacta infrigidanda, ergo conſequentia bona. Minimè enim verè diceretur, quòd ad inductionem caloris ignei non corrumperetur naturalis prius inductus, quanuis eſſent cõtrarii,ſed quòd ſimul ambo manerẽt in re calefacta.Primò, quòd hæc reſpõſio aduerſatur Gentilis opinioni,teſtanti inter calores diuerſarum ſpecierũ actionem corruptiuam verſari. Secundò, quòd & ſi nos confiteamur qualitates cõtrarias ſimul cõpati in eodem ſubiecto ſumma latitudine ex vtriſq; impleta, non tamen poſſe naturaliter tolerari,credimus, & ſufficiẽter aliâs oſtendimus, quòd gradus vnius inducatur, quin cõtrariæ q̃lita q̃litatis gradus alius corrũpat. Quod ſi accideret rei calidæ, de qua agimus, ſequeretur ex actione ignis in illam, iam quòd frigida nõ verteretur res illa, quòd nequaquam calidior ſentienda foret per totũ tempus,in quo calor natiuus corrumperetur ab igneo calore, cuius oppoſitum euentus docẽt. Nam rẽ quantunuis calidam redditam per calorem humanũ calidiorem ſentimus ſtatim vt eandẽ ingni admouemus. Tertiò, quia cõceſſo illo impoſsibili, quòd qui ſoluit,fingit,ſuppoſita contrarietate inter calores(aliter enim non impoſsibile,ſed verum eſt) ad huc vis argumenti euadi non poteſt. Nam ab illis duobus contrariis caloribus

loribui inductis in manum tangē tis rem calidam relatam,contraria ſenſatio elicienda foret, dum calores eſſent æquipotens. Conſequentia eſt nota ex primo ſuppoſito. Si enim tactus eſt præcipuus & certus iudex ad dinoſcendū primas qualitates, inter quas calor potiſsima eſt,impoſsibile eſſet,differre ſpecie calores illos inductos ab homine & igne in prædictam rem calidam, & à tactu hominis ſani & decēter ſe habentis ſi æquipotens eſſent,non percipi, vt contrariæ immutantes.dato enim oppoſito, alterum duorum neceſſariò ſequeretur, vel tactum non eſſe certum iudicem harum qualitatum,aut ad libitum aſſertā fuiſſe cōtrarietatem inter illas caliditates: & cùm primum non ſit dicendum, ſupereſt ſecundum vt verum affirmandum.

Quædam futilis obiectio diluitur.

¶Certè credere, hæc non ſequi, quòd videant calorem æqualem frigiditati inductum in aqua affecta quatuor caloris & quatuor frigiditatis gradibus ſentiri ab hominis tactu non ſenſata cōtraria immutatione caloris & frigoris,ipſis tamen inter ſe contrariis exiſtentibus,etiam futile eſt,nam ideo nō diſſoluitur argumenti noſtri vis, Iam enim quòd per modum dictū contrarietas relatorum calorum à tactu percipi nō valeret,alio medio percipienda eſſet,inducto ſcilicet calore ab homine tēperato in lapidem vnum,et in alium conſimilem lapidem æquo calore ab igne genito,& manibus duabus tā gendo vtrunq; lapidē:nam ſic ſpecie diffrre illos calores ſenſaturus erat homo tangens, & cogniturus ſe contrariis qualitatibus affici.vt dignoſcit duos alios lapides quorū aliter eſſet frigidus, & alius calidus manibus duabus tactos,cō trariis accidentibus eſſe affectos.

Quædam futilis reſpōſio increpatur.

¶Putare enim non adeò contrarios eſſe calores illos ſpecie differē tes,vt frigiditas & calor contrariātur: indeq; oriri lapidem frigidū diſtingui per frigus, à lapide calido,& non reliquos duos lapides calidos diuerſis & contrariis caloribus,nihil proderit. Eo quòd et ſi confiteremur minus contrariari calores,quam frigus calori, vt aduerſus vult,negari no poteſt diuerſo modo immutandum ſenſum à calore natiuo vnius lapidis, quàm ab igneo alterius, quòd nulli contingit.Nemo enim tactis,& nō viſis prædictis duobus calidis lapidibus diſtinguere valet inter vtroſque calores, quo neceſſario cōpellendus eſt propteruus fateri illos eſſe eiuſdem ſpeciei.quòd ſi deuerſarum eſſent, ſolo tactu diſcernenda ſpecifica differentia eorundem foret.

¶Non enim aliter ſcimus nos decipi, cùm aquam ex frigidiſsima & calidiſsima miſtam tangimus, & iudicamus eam temperatam eſſe,quàm inde quòd notū nobis ſit, tunc primùm cùm ambæ miſcentur, nō potuiſſe ſe mutuò reprimere,& in temperiē reducere,ſed partes ſummè calidas prohibere ſummè frigidas,ne ſuam ſummam frigiditatem in partem tangentē inducant: & e cōtra ſummè frigidas cohibere ne ſummè caildæ illum calorem etiam in manu, quæ tangit,gignant,ſed ambo, aut nullam actionem in corpore exquiſitè tēperato efficere, aut inſenſibilem in diſtemperato. pro firmo habentes,quòd calor ſpecie differat à frigiditate, quia ſeorſum aqua frigida con-

da contrario modo calidæ immutabat. Eadem etiam methodo decipi in iudicio colorum colli columbarum inferimus: quia quæuis plumarum seorsum sumpta, multò aliter, quã omnes, immutet, semper distinctionem obiectorũ ex sensu aucupãdo. Quam seruãdo normam: qui fatetur calorẽ naturalẽ à calore præternaturali differre specie, collecturus vtrosq; erat, mõstraturusq; calorem inductum in lapidem, vel aliã rem inanimatã ab aliqua hominis parte, sentiri cõtrario modo, quàm par calor inductus in alio lapide ab igne vel sole, iudicem tactum huius distinctionis semper faciẽdo. Quod, vt dixi, nemo experitur, quin oppositum. Vnde specifice differre calores nisi, qui delirat, & sensum negat, asserturus non est.

Alia quoque increpatur responsio.

¶ Fortasis recurres ad tactus imbecillitatem nequeuntem inter præfata distinctionem asignare. Vt enim accidit illis, qui cancellatis digitis spheram paruam tangunt, simplicẽ globum duplicẽ esse existimare: sic decipi tangentes calores relatos, dices, non decernendo contraria esse illa, quæ mutuò aduersãtur. Si enim ex hoc, quòd præfactum symptoma accidit, indebitè configuratis neruis sensitiuis, infers sensationẽ quoque alteram, qua calores duorum lapidum percipiuntur, etiam vitiatam esse, dabis modum dicendi nullam fidem tactui adhibẽdam, quod suppositioni aduersatur. Delirat quippe, qui confert sensationem factam à manu optimè disposita, & optimum situm posidente, sensationi factæ à manu, quæ ob vitiatum sitũ neruorum corruptum iudicium cogitur edere de re, quam tangit.

Alia euasio increpatur.

¶ His omnibus solutionibus futiles esse ostẽsis, fortè putabis deceptum fuisse Gentilẽ, qui contrariari calores naturales caloribus contra naturam asseruit, quanquam specie differant, sed impertinẽter se habere, indeq; prouenire simul posse in eodem subiecto esse, nõ se mutuò corrumpendo. Nam neq; hoc verè credi potest. Primo, quòd statim ratio relata insurgit aduersus sic opinantem. Tactus enim distincturus erat inter calores relatos impertinenter se habentes, & specie differentes, cuius contrarium euentus docet in lapidibus æquè calefactis à manu hominis temperati, & ab igne. Secũdò, quòd si id verum esset, cùm homo ab igne adeò vritur, vt corporis humani partes in cineres vertãtur, necessariò fatendum erat natiuum calorem adhuc in cineribus manere. Consequentia est nota ex asertis ab aduerso. Si enim ad inductionẽ caloris ignei naturalis calor non corrumpitur: ergo igne adhuc in toto corpore flagrante ibi natiuus calor esset permansurus, quod falsum esse, quis ignorat?

¶ Quinto principaliter argumentor. Contrariis existentibus calore naturali & calore vocato contrario naturæ, necessariò fatendum esset, etiam frigiditates duas inueniẽdas esse, quæ duobus diuersis specie caloribus aduersentur, & mutuò interse etiam opponantur. Consequentia est nota ex hoc, quòd si tantùm vnũ vni opponitur, vt Aristoteles. 1. decalo. tex. col. 10. testatus est, vnius speciei frigiditas duobus specie differẽtibus caloribus non valebit aduersari, sed alteram comitem & contrarietatem perficientẽ esset habitura. 5. Ratio.

¶ Item sequeretur ex aduersorum assertis, quòd aquam æquè nobis tãgentibus calidam essemus sensuri. Cuius oppositum testatus est Gale- 6. Ratio.

nus. 2. temperamentorum, cùm dixit argumentum ad dinoſcendum eucratam temperiē per hoc, quòd non afficeretur ab aqua admiſta ex equis portionibus aquæ feruentis & egelide micis. Conſequentia tamen per hoc probatur. Gentilis fatetur elementares calores corrumpere humanos: ſed huius modi aqua, quam Galenus aſſumit in argumentum humanæ temperiei calore elementari eſt affecta, ergo ab hac naturalis calor tangētis corrumpendus eſſet: & cùm tactus ſit hominibus collatus vt percipiat ea, quæ primas eiuſdem qualitates vitiant & corrumpunt, inde eliciendum neceſſariò eſt, aquam illam ſentiendam ab homine tempe rato fore, vt quæ vittiatura erat natiuum hominis calorem.

7. Ratio. ¶ Item aduerſi compellendi ſunt dicere nullum medicamentum tēperatum inueniendum eſſe, quòd Galeno aduerſatur in tertio libro, de ſimplicium medicamentorum facultatibus. capite ſeptimo. Et quinto eiuſdem. capite. 5. Conſequentia probatur. Si omnes calores, qui humani non ſunt ſpecie differunt ab humano, & mutuò ſe corrumpunt: ergo medicamenti calor natiuum hominis calorem eſt diſſipaturus, & hanc corruptionem homo eſt ſenſurus: ſed hæc omnia aduerſantur facultati medicinæ tēperatæ, vt eiuſdem difinitio ex citato loco educta docet, ergo illatum verum: & cùm illud falſum ſit, ſequitur antecedens vnde extractum fuit, falſum eſſe. Porrò ſi Galeni verba ex tertio libro citato perpenduntur, facilè intelligetur, eundem crediidiſſe, à medicamento temperato hominem nō eſſe afficiendum affectu aliquo corruptiuo. Verba enim eiuſdem hæc, quæ ſequuntur, ſunt.

※ Si quippiam eſt ex applicatis nobis ſeu corporibus ſeu mendicamentis, quòd actu ſic calidum ſit, vt nos, aut ex contactu ſimiliter calidum euadat, id ex media eſt temperie, cùm nobis nimirum collatum: ſiquidē ſecundùm ſe queat per exuperantiam dici calidum, velut & nos quoque. At ſi quid nondum adeò calidum eſt, vt nos neq; admodum tale redditur, id temperie humana frigidus eſt, quantūcunq; in eo caliditas exuperet. etenim admotum calorem, qui in nobis præerat, auferet, detrahetq;. ※ Non deuiat eiuſdem Galeni decretum ex. 5. libro adductum, à præfacta ſententia, ſic enim prope finem capitis quinti retulit. ※ Veruntamen Cataplaſma, quod ex farina triticea cōficitur, in tēperatis naturis prius mouens, nec quicquam naturalis partium humiditatis aufert, quod quidem relatu ſit dignum: multoq; magis neque apponit: ſicut nec calorem intendere poteſt, nec hebetare, ſed tantum in ſubſtantia ipſa augere. Cæterum non idem eſt, qualitatem intendere, & augere ſubſtantiam. Sed hæc paulo poſt accuratius oſtendam. At tamen id genus medicamenta humida calidaq; dicimus, non ceu calidiora humidioraq; quàm noſtra ſit ſubſtantia, ſed ſeu ſimilem habentia nobis temperiem, quæ calida & humida eſt iuxta veterem ſermonem, velut in libris de temperamentis oſtendimus. Nec tamen ſic aquam humidam aut galbanum calidum dicimus, ſed illam tanquam quæ carnem noſtrā riget, hoc tanquàm quòd calefaciat. ※ Sufficiant hæc ad roborandum

randum, quòd ex Galeno, ac ex veris euentibus probandum ſumpſeramus, & ſi complura duci poſsint.

8. Ratio. Illatio quædam contra gentilis opinionem proponitur.

¶ Vltra etiam ſequetur ex aſſertione illa diſtinguente calores in diuerſas ſpecies, quòd perquantulancunq; moram duraſſet manus hominis immiſſa in aqua calefacta ab igne, quæ per abſentiam ignis inceſſanter infrigidaretur, quòd nunquam non afficeretur ab aqua calefacta, quanquam æqualem gradum caloris cum calore manus ipſa aqua neceſſariò adipiſceretur cùm ex valde calida in frigidam tranſierit. Sed euentus docent oppoſitum, ſcilicet, quandoq; non affici manum ab aqua illa, putà cùm æquo calore eſt affecta cum caliditate manus: ergo antecedens, ex quo ſequitur, falſum eſt. Conſequentia tamen prior probatur. Quia tunc cum æquo calore manus & aqua participaſſent, actio inter calores verſaretur, quia alter naturalis, alius contrarius naturæ, quam pugnam tactus ſenſiturus erat. Conſimile argumentum adduci poſſet, ad oſtendendũ quòd calorem balnei, quem ſtatim cùm in ſolium deſcendimus, valde calidum percipimus, & poſtea cùm perſeueramus, ſi modicus eſt calor ille, non nos afficit, nec à nobis percipitur, eſſet inceſſanter percipiendus, quòd actio inter calorem præter naturalem aëris & aquæ balnei, & noſtrum non ceſſaſet, quæ pugna eſſet cauſa ſenſationis.

9. Ratio, ¶ Item ſequeretur, aquas æque calidas non æqualiter afficere hominem. Nam ſiduæ aquæ calore vt duo alterentur, vna per immiſsionem manus cholerici in illam, aalia per calefactionem ab igne vel ſole factam, priorem cholericus non perciperet, alteram verò ſic, vt quæ natiuum ipſius calorem corrumperet.

¶ Si vt fugias tot argumentorum vim, ea omnia diſſoluas, negando calorem inductum ab hominis calore in aqua, vel alia re inanimata eſſe naturalem, quin præter naturalem dicendum talem calorem proteruias, in mille deteriores laqueos, quàm antecedentes incides. Primò humanum calorem de per ſe producere præternaturalem, & ſibi contrarium, quod factum nunquàm viſum eſt. Ex quo etiam, quæ implicant, ſequuntur: manum ſcilicet ſimul augmentaturam calorem productum, & corrupturam eundem: nam pro quanto præternaturalis eſt aquæ calor, & ipſius manus naturalis, illum eſt nata corrumpere. Aut ſi, vt hoc quoq; fugias, dixeris, non à natiuo calore produci lapidis aut aquæ calorem, cùm manus calida lapidi aut aquæ admouetur, ſed à formis ſubſtantialibus aquæ & lapidis in ipſa calorẽ gigni, in enormiſsimũ errorem incides. Confiteris nempe aliquid ſui corruptiuum ab intrinſeco & de perſe producere. Calor enim corruptiuus eſt aquæ pro quãto diſpoſitiones, quibus conſeruatur, vitiat, diſsipatq;. Secundo aquæ etiam tribuis duo, quæ mutuò implicant, putà, ipſam poſſe ab intrinſeco producere frigiditatẽ, cùm abſente calefaciente, in ſibi decentem diſpoſitionem reducit. Eandemq; ab intrinſeco poſſe calorem producere confiteris: cùm ſcilicet aliqua hominis particula calida in ea per tantum tempus durat, donec calida euadit, quæ omnia impoſsibilia ſunt.

Quædam futilis ſolutio præteritarũ rationum adducãtur, & in probatur.

Caput quartum. In quo probatur calorē febriū diariarū nō poſſe oriri à cauſis quas Galenus ſcripſit, vt tan Græci, quàm Latini, & Arabes Galenū ſequentes huiuſque opinati ſūt.

RELATA ſuffi cere exiſtimo, vt probatū quod volebamus ſuperſit, de eis ergo nō plura, vt quoq; præcipuum negotium proſequar, oſtendendo calorem putridarum, quas vocant, febriū, non ortum ducere à putredine humorum, vt eſt hucuſq; opinatum, ſed aliunde prouenire, vnde febris eſſentia oſtendetur. Sed quòd de re hac multa ab authoribus diuerſis ſunt ſcripta, tantùm Galeni ſententiā afferam, quā omnes poſteriores medici ſunt ſecuti, ipſaq; ſufficiēter iprobabo: hac nēpè exploſa, cæteræ caſſæ manebūt.

Primum Galeni decretū in quo entitas febris ac eiuſdem cauſa exprimit. ¶ Primumq; decretum Galeni, quod afferendū dignū duxi (quia in vniuerſſt quotquot cauſæ calefacere valent, ibi refetuntur) eſt illud libri de cauſis morborum, parum poſt principiū: cuius ſeries hæc eſt. ☙ Itaque quænā ſint, cuiuſq; prædictorū morborum procreationis cauſæ, iam inſpiciamus, ſumpto ab eo initio, qui in caliditatis intemperie conſiſtit. Apparet autem & in aliis corporibus omnibus, quæ plus ſatis incaleſcunt, vel ex motu quodam augeri caliditatem, vel ex putredime, vel ex vicinia alterius corporis feruidioris, vel ex anguſtatione, vel ex alimento ad calefaciendū accommodato. Ex motu quidem, veluti in iis, qui quouis modo exercitantur, & in lapidibus inuicem colliſis, & lignis, & flamma ventilata. Ex putredine autem, tum reliquorū corporum, tum præſertim ſeminum, ac ſtercoris. Mihi quidem nonnunquam videre contingit in columbarū excrementis, ex putrefactione ignem accenſum. Neque eſt quiſpiam qui ambigat, quin calidorum corporū vicinia alia concaleſcāt, ſi modò ad memoriā reuocet, & balneas, & ſolē æſtiuum, & omnem flammam. Ita quoque hybernis tēporibus in ampla domo ignē accenderis, atq; omnes meatus obſtruxeris, per quos ſpirandi habeat facultatē, interius calorē excitabis: quòd ſi quaq; verſus patētes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed nō aliter balneæ atq; fornaces, ſuū interius augēt calorē: ex quo euidens eſt, anguſtationē augēdo, calori occaſionē præſtari. Sed nec in obſcuro eſt, quòd idē ex ipſa materia prouenit. Nam aridi calami, vehementius flammā attollunt: ligna aūt viridia, & præſertim ſi plura ſuper ignē congeſſeris, diutius quidem aggrauāt, & veluti obruunt flammā, demum vero augēt. At quo modo in animaliū corpore ex iis vnumquodq; cōficitur? Cùm quiſpiā immoderata exercitatione vſus fuerit, laſsitudinē ſuſtinet corpus, hoc eſt caliditatē immodicā in muſculis atq; articulis habet. hi enim ſūt, qui primū motū excipiūt. Quòd ſi nō vltra progrediatur calor, atq; eum ſolui contingerit ante quàm totum animalis corpus inuaſerit; nihil vltra laſsitudinem conſequetur. At ſi in totum extenditur corpus, tunc huiuſmodi affectu febris nuncupatur, quæ eſt veluti quædam totius corporis immoderata caliditas. Ita & irā, quæ feruor quidam eſt exiſtentis in corde caloris, ob im-

ob immoderatum motum,per totũ nonnunq̃ diffunditur corpus, atq; ita febrem accendit. Iam ea,quæ putrefcunt in animantis corpore, calorem quẽdam immodicum in his partibus,in quibus putrent, efficere poffunt,ficuti & Eryfipelata,& Herpetes, & Carbunculi, & inflammationes, & Phygethla, hæc quidem totum concalefacientia corpus, excitant febrem. Et quidẽ tertia caufa immoderati caloris ex his fit manifefta quoniã modo animalibus adueniat, & ex iis, quæ aduftiones appellantur. Nam in bubonibus,& in flammationibus,& Eryfipelatis,atquè omnibus adeo calidis morbis, femper contingens pars atq; continua, ipfa quidem primùm caliditatem affumit, deinceps verò & partẽ vicinam afficit, & hæc deinceps fibi proximam,atq; ita vfq; ad principium infiti caloris perueniente intemperiem, totum celeriter corpus principii fentit affectum. Diuturnæ quoque moræ in locis fole expofitis,nudis quidem, totam aliquando cutem fupremam calefaciũt, at iis, qui veftibus operti funt, folum caput, atq; hæc exuftio appellatur. Quod fi iam totum animalis corpus occupet, tunc ita febris accenditur. Quartũ vero caufæ genus,quod infitum calorem immoderatè fucẽdit, in aftrictionibus,& frigefactionibus fieri videtur. Nam fi quis vehementer riguerit, aut in aqua natauerit, quæ aut alumen, aut talem aliquam naturam acceperit, huic aftringi cutem ac denfari contigit, vt quæ difflari confueuerant, intus cohibeãtur. Quod fi fuliginofa fuerint, quæ intus colliguntur, febris inde generatur. Quinta vero fpecies aucte fupra modũ caliditatis funt efculentorum acres ac calidæ qualitatis,veluti alliorum,porrorum, ceparum, atq; huiufmodi omnium. Nam & horum vfus immoderatus febrem aliquando fufcitauit. Et quidem calidæ potiones immodicæ,veluti vini veteris,& acris, cùm imbecille corpus offenderint,& medicamenta acria, fiue remedia morborum fuerint, fiue venena, caufam vt homines febricitarent, attulerunt.

Secundum Galeni placitum agens de eadẽ re de qua primum,

¶ Sed quànquàm citato in loco haud obfcurè febris effentia explicetur à Galeno, non ab re effe videbitur, fi aliquam aliam tranfcribã ex eodem fententiam, quæ expreffius ac peculiarius febrium effentiã & differentias exprimat. Et inter reliquas illam de differentiis febrium lib.1.cap.2. adducere vifum eft, quæ fub his continetur verbis. Hæc quidem funt totius fermonis capita. Et oportet quæ iam dicta funt demonftrare, atq; vniufcuiufq; generis febrium dignotiones exponere: quam primum autem neceffarium eft de earum generatione aliquid diferere. Quod igitur ex laboribus,ira,& triftitia, & folis ardoribus atq; frigoribus,vigiliis, & cruditatibus,ebrietatibus,& crapulis quidam febricitari confpiciuntur, nemo eft qui ipfa doctus experientia non agnofcat. Et quidem quòd aëris peftillens ftatus febrem afferre confueuit,nemo fanæ mentis dubitabit, ficuti & peftilenti morbo laborantium cõuerfatio periculofa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex fcabie & lippitudine. Eft etiam eorum, qui de tabe correpti funt,cõfuetudo ne quaquam fecura, atq; omnino eorum, qui putridum expirant,adeo vt domos,quas habitant, fætidum exhalent odorem. Illud quoque longa

experientia compertum, quòd qui conſueta exercitia omiſſerint, & aliis morborũ generibus, & febribus maximè corripiuntur. Et quidem omnes, vt ita dixerim, homnes norunt, quod & quæ pletora vocatur, & cibi vitiati, & medicamina, æſtus q; circa canis, pluraq; huiuſmodi alia afferunt febres. ⁂ Et parum infra in exordio capitis tertii.

Tertiũ Galeni decretum.

⁂ Sunt igitur ſuppoſitiones hæ calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, eſſe corporum elementa, primaſq; ex eorum intemperaturis cõſtitui ægritudines: ex quorũ numero febris eſt vna, quoniam in corde quædam præter naturam caliditas generatur. Caliditatis autem differentiæ (de quibus præſens tranſigit ſermo) à materiarum differentia ſũmebantur, quæ febrilem caliditatẽ ſuſcipiunt. Cùm autem eorundem triplex ſit genus, vel enim in ipſo cordis corpore accendi dicebãtur, vel in humoribus, vel in ſpũ: præincipere autem in omnium febrium conſtitutione cauſas, quæ ab omnibus manifeſtè noſcuntur, quas etiã paulo ante commemorauimus. ⁂ Et inferius in eodem. 3. cap. ⁂ At quam ſingulæ præincipientes cauſæ in corpore faciant diſpoſitionẽ, quæ febrem accendunt, nunc oſtendere intendimus. Quoniam nõ vnũ videmus modum generationis aut augmentationis caliditatis (ſiquidẽ neq; ignis ipſius) ſed vel propter motum, vel propter putrefactionem, vel propter adhæſum alterius caloris, aut propter detentum calidi effluxus, aut propter miſtionem calidæ ſubſtãtiæ quodam veluti ex fonte efferueſcentis, quæ quo ad noſtrũ ſenſum vel generet, vel augeat caliditatẽ, neceſſe omnino & febrium cauſas reduci ad eos, quos proximè diximus modos. Veluti ſtatim exuſtio, ſiue ipſa ſolis operatio talẽ ſortiatur appellationẽ. Aut qui ab eodem in corpore fit affectus, ſiue ille, qui iam affectus eſt, nã & hoc ipſum calor præter naturam nondum tamen febris exiſtit, niſi cor vnà calefiat, omne quidẽ huius cemodi cauſæ genus fieri conſtat, ex rei calidæ adhæſu, ſiue ſol, ſiue ignis, ſiue medicamen calidum contingat extrinſecus, aut proximũ fiat, aut adhæreat, ſiue quouis aliquo vocabulo quiſpiam vti voluerit. Ira autem eſt veluti quidem feruor quidam, ac vehemens motus potentiæ iraſcibilis in ipſo cordis corpore ſita, ſimul autem cum hoc feruore calefit ſpiritus aliquando, aliquãdo verò & ſanguinis ſubſtantia. Quòd ſi ita contingerit, vt ea corpora, quæ in ſe caliditatem admiſerunt, lõgo eam tẽpore retinere natura apta ſint, licet motus cordis ſedetur, in hiſce tamẽ remanet calor præter naturam, atq; inde hominem febricitare eſt neceſſarium. Huius cemodi autem febris habet originẽ à motu atq; feruore natiuæ caliditatis. Quæ autem ex triſtitia fit, ex ſolo motu, non autem ex feruore generatur. Eius autẽ quæ labores ſequitur, principium eſt muſculorum, neruorum, copularum, & articulorum nimia confricatio. Quæ quidem primò quendã calorem, concipiunt hinc verò continuatim calor aſcendit ad cor, atq; inde homo neceſſario febricitat. Quæ autem ex denſitate cutis accẽditur febris, qualis maximè frige factis atq; adſtrictis corporibus ſolet accidere, mordaci effluxu in corpore aceruato cõtingit. Semper enim animalium corpora difflantur, idq; duplici modo, effuſis ad exteriora vaporoſis atq; fuliginoſis ſuperfluitatibus

fluitatibus, ac rurſus attracta refrigerante, ac ventilante natiuum calorem aërea ſubſtantia. Cum igitur aliqua cauſa potētior eos, de quibus diximus, meatus anguſtiores effecerit, ſæpius in pletoricam diſpoſitionem incidit corpus, quando & vaporoſum & optimum quod effluit, extiterit. At cùm acre fuerit, ſatiſq; mordax, nōnunq̃ in febrem, quo tēpore maximè intra corpus quod refrigerandi vim habet, non attrahitur, calor augetur, acris autē ac mordax defluit ſuperfluitas his, qui aut natura vitioſos habēt humores, aut prauis cibis vtūtur. Aut ſæpius cruditatem patiuntur: at tum præſertim, cùm poſt huius cemodi cibos aſſumptos, feculentum, vel lutulentum atq; ex lacunis, vel piſcinis, ſiue paludibus, ſiue e quouis alio vitiatā ac putreſcentem biberint aquam. Idem his quoque accidit, qui ſupra modum laborant, aut vigilant, aut cogitant, aut medicamina acuta iugiter ſumunt. Voco autem prauos cibos, quibus hoc ipſum eſt à natura inſitū, ſicut allia, cepe, naſturtia, porros, braſicas, ocyma, & vrticas, & quæcunq; alia agreſtia dicuntur, ve luti quæ apud nos lampſanæ vocantur. Et quæ præterea natura quidē optima ſunt, ſed ob quoſdam putrefactionis modos æqualæ prædictis, aut maius aliquando vitium cōtrahunt. Veluti frumenta, hordea, atq; omnes aliæ fruges, quæ ad vſum cibi aſſummuntur, quarum nō nullæ temporis longitudine ad putreſcibilem ducūtur diſpoſitionem: aliæ quoniam malè repoſitæ fuerunt, humiditate replentur: quædam verò & in primo ortu rubigine deprauātur. Tales cibos hodie quoq; vrgente fame plures coacti comedere, Nō nulli quidem à putridis ac peſtiferis febribus interierunt. Nonnulli autem puſtulas inſtar ſcabiei ac lepræ in corpore contraxerunt. Cùm igitur plenum fuerit corpus huius cemodi humoribus, nulla verò obſtructio aliquod ex viſceribus obſidet, liberè autem in totum animal per cutim difflatur, ac refrigeratur, ſanitate quidem fruitur animal, ſed dubia ac momentanea. Cùm autem conſtringi terminum exteriorem ac obſtrui penitiorum partiū meatus contigerit, in conſtrictionibus quidem quod nuper diximus febriū genus conſequitur, in obſtructionibus autem, quod paulò infra dicemus. Nihil ergo mirū ſi ex his, qui cruditatem paſsi ſunt, nonnulli quidem à febribus correpti fuerunt, alii verò minimè. Nam hi, qui iam humores habent vitiatos, ac malè difflantur, aut in tempeſtiuè laborant, aut balneis ſuperfluis vtuntur, hi facilè febribus corripiuntur: ac qui boni habitus ſunt, atq; bene difflantur, & quieſcunt, & vētriculum atq; Hepar calefaciunt, his febrire eſt impoſsibile. nā in eis ſeu reſidet ventriculi ac hepatis partibus, quodcunq; corruptum eſt, ac paulatim per tempus coquitur, atq; optimum fit. Sicuti his, qui ſe poſt vehementes motus exponunt, aut æſtiuo ſoli, aut balneis calidis dulcium aquarū, quicquid vitiatum eſt, in habitum corporis recipitur. Sic & quibuſcunq; cibi corrupti per aluum deiiciūt febris non ſubſequeretur, niſi alia cauſa accederet, aut quia ſuprà modum fatigati eſſent, ob frequentius ſurgendi neceſsitatem, aut inflammationem in ventriculi partibus ſubtenuiſſent. In obſtructionibus quidem foraminum atq; humorū intruſionibus (nam & de hoc dicere diſtuli) ex putredine patiuntur fe-

brem animalia. Prōptiſsimè enim putreſcunt quæcūque calida, ac humida, ac in calidis locis, niſi diffla ri ac refrigerari contingerit. Nihil igitur mirum, ſi ex repletionibus fe bres eueniunt, etenim obſtructiones multæ fiunt, atque vniuerſum corpus in huiuſcemodi affectibus malè difflatur. Sicuti igitur in alte ra multitudine, quæ ratione potentiæ dicitur, citò ad corruptionem humores deueniunt, quoniam non bene continentur, neque coquuntur cum ea à qua confiuntur, vis in ualida exiſtat. Propterea autem quicunque cibi glutinoſi ſunt, ac craſi, ſunt magis morbis obnoxii. obſtrui enim atque intrudi eū qui ab ipſis generatur humorem facilius exiſtit. Quid igitur? nonne con traria ratione acria atque extenuan tia morboſa? Videntur enim ſimi liter à febribus infeſtari, qui vtram que victus rationem nimium ſequū tur: quoniam, & ſupra diximus, om nes tales mali ſucci eſſe. Tali igitur ratione hi: ob putredinem autem quicunque glutinoſi ſunt ac craſsi febrium ſunt cauſæ. Partes etiam, quæ inflammationem patiuntur ra tione putredinis febres accendunt, intruſus enim in ipſis influens humor, cùm non bene diffletur, putreſcet. Cùm igitur fluxio hæc amaram bilem dominantem habuerit, caliditas quædā Eriſipelatodes propriè occupat partem: cùm verò ſan guinem phlegmonodes, cùm verò humorem ex vtriſque commiſtum, vel fit ereſipelas inflāmationis participans, vel inflammatio eriſipelatis, nomē quidem ab homore ſuper abundante ſuſcipiens, cognomē autem ab altero. In hiſce autem omnibus communicationis ratione, fe bris accenditur: ſemper enim calefacta proxima pars ſimul caleſcit, donec ad cor communicatio pertingat. Nam & in carbunculis id quod continuum exiſtit, vnà calefit: fiunt autem ex ſanguine quidem ſa tis calido, & ad atræ bilis naturam propter aduſtionem conuerſo. Calidiores autem ambientis aëris ſtatus, quales maximè circa canis ortū contingunt, per inſpirationes quidem manifeſtè cor calefaciunt, corpori autem extrinſecus circunfuſi totum ipſum calidius efficiunt, Sed præſertim arterias, vt quæ ipſius ſubſtantiæ aëris ambientis aliquid trahant. Ex quibus omnibus ſimul cor affici eſt neceſſarium, & cùm ſu pra modum incaluerit ipſum primum atque potiſsimum febrilem calorem ſuſcipere, atque ad vniuerſum corpus tranſmittere. In peſtilenti verò aëris ſtatu inſpiratio plu rimū eſt cauſa. Fit enim & aliquando ob eos, qui ſunt in corpore humores ad putreſcendum paratos, cùm breuem aliquam occaſionem ad febris originem ab aëre ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte ex inſpiratione incipit aëris circunſtantis à putreſcibili euaporatione vitiati. Putredinis autem principium vel cadauerum multitudine non crematorum, quemadmodum in præliis cōtingere ſolet, aut ex aliquorum vel lacuum vel paludum æſtatis tempore euaporatione. Contingit autem quandoq; præcedere ambientis aëris caliditatem immodicam: quemadmodum in ea peſtilentia, quæ Athenienſes inuaſit, vt Thucidydes inquit. Sed in tuguriis ſuffocantibus æſtatis tēpore habitantium corpora corruptione laborabant. At quia humores corporum ex victus prauitate erant putredini obnoxii, hinc febribus

bus pestilentibus origo data est. Forte autem per continuum ex Aethiopia quædam putredinis fluxere contagia, his quorum corpora erant ad patiendum parata febrium causæ futura. Oportet enim hoc in toto sermone memoria repetere, quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest: alioquin omnes qui sub æstiuo sole commorantur febricitarent, aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu grauātur, aut ira excandescentes, aut tristitia afflicti febricitarēt. Alioqui etiam vt arbitror circa canis ortum omnes ægrotarēt, ac in pestilentiis morerentur, at, vt diximus, magnam in generatione ægritudinum partem habet. eius. qui passurus est, habilitas corporis. Supponatur igitur vt in exemplis in ambiente quidem aëre nonnulla pestilentiæ semina contineri, ac ea quæ ab ipso corpora cō tinguntur, nonnulla quidem esse variis superfluitatibus plena, iam ex seipsis ad putrescendum parata, nō-nulla autem pura, ac inutili materia carentia, ac primis quidem adiungatur in multis corporis partibus obstructio foraminum, atque ea quæ pletora vocatur. Et vita otiosa in multis crapulis ac rei venereæ vsibus immoderatis, atque his quæ necessariò omnia quæ nuper diximus consequuntur cruditatibus: reliquis verò omnibus corporibus puris ac superfluitatibus omnino carentibus adsint præter hæc bona, libera in omnibus spiratio meatibus, cùm obstructionibus, atque astrictionibus carent: exercitia etiam sint moderata, victus temperatus, ac deinceps his suppositis, cogita quomodo vtraque corpora affici sit necessarium ab eo quem inspirant aëre pestilenti. An non rationabile est, illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere? ac plurimum in malo procedere. Quæcunque autem munda sunt, ac superfluitatibus carent, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali sentire, ac facilè ad naturalem habitum habere regressum?

¶ Et quoniam non parum ad veram explanationem essentiæ febris ac causarum eius conducit, Galeni sententiam de causis differentiæ febrium putridarum explicare, ideo quæ in principio secundi lib. ab eodem referuntur, huic volumini inserere visum, cuius hic est ordo cōtextus. At illud superst, vt febrium differentias, quæ in humoribus accē duntur, percurramus, si hoc vnū ante admonuerimus, nō sufficere ad generationē febriū, sicuti multi opinā tur, si solū amara bilis, quā nōnulli rufam appellāt, augeatur. Sic enim oēs, qui morbo regio laborāt, in maximas inciderūt febres, in eis siquidē huiuscemodi humoris magna in toto corpore copia redūdat, nō tamē febricitāt, nisi aliqua alia accesserit causa, de qua paulò inferi⁹ dicem⁹. Absurdū etiā putare in quartanis & quotidianis febribus, quæ exquisitæ sūt, tales aceruari bilē amarā nō secus q̃; in tertianis ac febribus, quæ ab incēdio causones appellātur. nā ex aduerso in quotidianis febribus atq; quartanis, nec vomitus biliosi, neq; sudores, neq; vrinæ, neq; excrementa aliqua vestigia amaræ bilis ostendunt: præter id, quòd neque aliquid ex his quæ antecesserunt aut simul adsunt eiusdem homoris præbet testimonium. nam tertianæ quidem febres magna ex parte in corporibus fiunt, in quibus naturalis habitus ad bilem accedit, atque in

Quartū Galeni placitū.

in conſiſtentium ætate, quæ omniũ maximè bilioſiſsima eſt. Tempore etiam æſtiuo præ cæteris, in quo huiuſcemodi humor dominatur. In locis præterea, quæ calidam atq; ſiccam habent temperaturam,ac in ſimili aëris ambientis qualitate. Vita etiam non otio atq; quieti dedita,ſed in laboribus,curis,vigiliis,ſolis incendiis, & ciborum parcitate aſſueta, eorum præſertim calidorũ ac ſiccorum, vſus præterea medicaminum tale facientium atq, exiccãtium immodicus vſus febres tertianas faciliter afferent. Contra verò quotidianæ febres naturis, in quibus pituita ſuperfluit,ſunt familiares, atq; ex omnibus anni diuerſitatibus,in hyeme præcipuè, atq; omni temporũ ſtatu frigidiori atq; humidiori, in ætate ſimili ac puerili, in locis frigidis atq; humidis,vitaq; otioſa, quam crapulæ comitantur, ac tunc præſertim cùm poſt cibos balneis vtuntur,ac multò etiam magis cum ipſi cibi naturam pituitoſam habuerint,generantur. Neque etiam hi amaram euomunt bilem, neq; per ventrem inferiorem,neque per vrinam,neque per ſudores excernunt,quod in febribus cõtingit tertianis: hæ ſiquidem flaua bile putreſcente fieri conſueuerunt, at quotidianæ ex pituita, quemadmodum quartanæ ex atra bile originem habent. Sic igitur & corporum naturam ſequuntur ad atram bilem procliuem,atq; ex ætatibus declinantẽ. Ex anni verò temporibus Autumũ. Sic & reliqua omnia, quæ his proportione reſpondent,vt cibi,potuſq;,ac victus vniuerſus frigidus ac ſiccus quartanis febribus originẽ præſtant. Quare & rigor, qui vtrũque genus febris antecedit,haud quaquã ſimilis eſt. At in tertianis quidẽ cauſam,à qua prouenit,rei quodammodo pungentis ac ferientis ſenſum repreſentant, in quartanis autem veluti refrigerantis. De ea autem,quæ eſt rigoribus forma inter cauſas accidentium abundè expoſuimus, vbi etiam generis febrium diximus differentiam: quòd ex ipſis, quæ quidẽ ſunt intermittentes (ita enim appello quæcunq; ad ſenſibilem infebricitationem perueniunt) ortum habent ab humore febrem generante, qui per omnes corporis partes ſuo motu defertur. In continuis autem humor in venis cõtinetur incluſus, de quarum dignotione in. 2. lib. de criſibus tractauimus. Intermittentium igitur tres ſunt omnes numero differentiæ,quotidiana.tertiana, & quartana: quotidiana quidem ex pituitæ putredine,tertiana verò atq; quartana vtriuſq; bilis:flauæ quidem tertiana: nigræ autem quartana. Continuarum autem,quæ ex flaua bile proueniunt, duplex eſt ſpecies: altera earum, quæ à continuo feruore ſynochæ appellantur, quarum vniuerſum tempus in vna conſumitur acceſsione,quæ à principio vſque ad finem pertingit: altera earum, quæ idem cum genere nomen ſortiuntur,& continuæ appellãtur, atq; in pluribus circuitibus continentur. Earum igitur,quæ ſynochæ dicuntur, tres ſunt omnes numero differentiæ. Nam quædam earum à principio vſque ad finem perdurãt: quædam paulatim augentur. Tertia ſpecies paulatim decreſcit. Vnde & nonnulli primas quidem homotonas ac acmaſticas, hoc eſt, in eodem ſtatu & vigore perſeuerantes nominarunt. Secundus anabaticas atque epacmaſticas,hoc eſt, aſſurgentes,atque inualeſcentes dixerunt. Tertias autem Paracmaſticas,hoc eſt, decre

ſcentes,appellarunt. Continuarum verò duæ ſunt primæ differentiæ. Nonnullarum quidem, quæ ſingulis tertiis diebus inualeſcunt. Aliarum verò, quæ die intermedio alteram faciunt acceſsionem. Hæ igitur nullum præcipuè obtinent nomen. At quæ tertio die inualeſcunt, ego quidem nominare conſueui triteophyes, hoc eſt, Tertianarum naturam referentes. Non tamen prohibeo, quin pro ſuo quiſq; arbitrio alterum eis nomen imponat, modo rerum obſeruet differentiam. Alia quidem eſt differentia, cùm ad infebricitationē terminantur, alia cùm in declinationem febrilem deſinūt, hæ, quæ per tertiam diem febres accenduntur. Eſt præterea alia febris natura, quæ in medio acceſsionem facit, nullam tamen ex his, hemitritæam voco: non veto autem ſi quis velit ita nominare, modo hoc tantùm ab eiſdem obſeruetur, vt nullā febris ſpeciem prætermittant, Sed omnes deinceps quemadmodum ego nunc inſtitui, recenſeantur. Nam quæ & in die intermedia faciunt acceſsionem continuæ, nonnullæ quidem in quotidianarum figura progrediuntur, duas inuicem acceſsiones ſimillimas facientes: nonnullæ verò duas diſsimiles habentes. Primæ quidem tertiam omnino ſimillimam obſeruant, Secundæ autem quartam in figura duarum tertianarum progredientes: Hæ igitur ex biliofo magis: alteræ verò, quæ ſingulis diebus ſimilem acceſsionem faciunt, ex pituitoſo magis humore conſiſtunt. Eſt & tertium genus febrium continuarum, quæ perrarò tamen eueniunt, quarum acceſsiones quartanarum figuram progredientes oſtendunt, neque infebricitatione terminantur. Sicuti autem febris tertiana alquando fit duplex, aliquando triplex: ita & hæc non modò duplex, ſed etiam triplex euadit. Hæ quidem febrium complexiones ſunt eius, quæ de typis, ide eſt de febrium figuris propriæ tractationis: quæ autē ex humoribus ſimplices febres accēduntur, tot numero ſunt, quot nuper à nobis ſunt explanatæ.

Caput quintum, In quo euidētiſsimis rationibus probatur febrilem calorem diariarū non inde oriri vnde Galenus eſt opinatus.

NON breues duxi cō textus Galeni, vt omnes noſcant explicitè, quid putet ipſe eſſe cauſam febrium diariarū, & putridarum, ac quæ ſit eſſentia illorum calorum. Ille enim palam non confitetur relatos febriles calores diariarum & putridarum febrium ſpecie differre, neq; eiuſdem eſſe ſpeciei, vt quoque non exprimit, vtroſq; à naturali calore ſpecie etiam diſtare, ſed tantùm hanc differentiam manifeſtè inter calores febriles verſari hic explicat, quæ à diuerſis cauſis ſumi poteſt. Vt ſi quis diſtingueret calorem in ſolarem & igneū & aëreum, nollendo docere, illos ad inuicem ſpecie aut genere differre, ſed cauſam productiuam eorūdem nō eandem ſpecie eſſe. Ergo quia vtrarūq; febriū tam ephemerarū quàm putridarum cauſam ſimul expoſuit Galenus, ſcribere cogor, deceptum illum fuiſſe in redendis ambarum febriū cauſis, vndeq; originetur calor adeò intenſus, qualis in febribus percipi-

percipitur,dilucidè mõſtrare,poſtquàm non poſſe vera eſſe Galeni decreta,oſtendero. Quibus peractis, de eſſentia ethicæ febris diſeram,& in quo aberrauerit idem Galenus oſtendam: vt nequis credens cauſas eſſe illas,quæ à Galeno ſcriptæ fuère, methodos curatiuas in illas dirigat,indeq; à ſcopo rectæ medicationis diſcedat.

¶ Auſpicemur ergo diuellere illud,quod ex libro de morborũ cauſis tranſſcripſimus:cùm cauſam Galenus expoſuit febrium diariarum prouenientium ab immodica exercitatione,per hoc,quòd muſculi,atq; articuli ex illa immoderãtia plus iuſto calefiũt,à quibus cùm toti corpori accidit,communicari caliditatẽ tantã,quãtã relatæ partes habẽt, febrim ſuboriri aſſeuerauit. Et ab ira quoque per conſimilẽ quaſi modum febrim procreari teſtatus eſt, ex feruore nempè ſanguinis in corde exiſtentis ob immoderatum motum eiuſdem inferueſcentis in totũ corpus fieri expanſionem,febremq; incendi contendit. Ex multis quoque aliis cauſis eãdem febris ſpeciẽ ſuboriri etiam dicit,putà ex inflammationibus,carbunculis,exuſtionibus à ſolis caloribus,ac ex aliis occaſionibus. Nec aliter, quàm calefactis partibus,quæ calorem primùm conceperunt, indeq; in intimas & vſq; ad cor ſpanſo ipſo. Quæ non ſic poſſe febrem accendere, quibuſdam genericis rationibus probabo, ac poſt peculiariter deſcendo ad relatas cauſas, idem etiam, deo concedente,efficiam.

1. Ratio. ¶ Sitq; prior ratio hæc. Si verum eſtet à relatis cauſis calorem producentibus, febrem diariam concitari, vigintiq; quatuor horis tranſactis ipſam ſponte finiri, vt Galenus in exordio noni libri Methodi medendi in quit, ſequeretur intenſionem ac potiſsimam vim febrium huiuſmodi in principio earundem conſpiciendam, & ab eo vſq; ad finem in declinationem,ac continuã diminutionem eaſdem tendere, eſſe experiendum. Sed euentus oppoſitum docent, multas ſcilicet ex his febres, & fermè omnes non incipere ſtatim,vt relatæ cauſæ adſunt, ſed poſt aliqualem moram: & quæ ſtatim inuadunt,ac quæ poſt ſubſequuntur,ſuum principium imbecilla caliditate affligentem habere, atq; has in exiguo tempore creſcere, & poſt imminui, pote cùm decem & ſeptem, vel decem & octo horæ complentur,imminutionemq; hãc perſeuerare,donec completis vigintiquatuor horis in totum febris finiatur. Supereſt ergo euentibus ita conſpectis,antecedens,ex quo illud conſequẽs inferebatur, falſum eſſe: & cùm Galeni ſententia ſit antecedens de quo agimus,manifeſtũ quoq; reſtat, ipſam falſam eſſe, quod probare volebamus. Ex omnibus prædictis nil probandum ſupereſt, quàm illationem illam bonã eſſe, putà,ſi febres diariæ à relatis cauſis orirẽtur, omnes maximam vim in ipſo limine principii habituras. Quam facillime probo p hoc,quòd quæcunq; diſpoſitiones contra naturam habentis inducuntur, per tẽpus illud, per quòd cauſa alterans adeſt,florent ac vigent, & cùm hæc abeſt,ſtatim imminui incipiũt.Caliditas nempe in aqua,aut ferro calefactis ab igne tandui durat in ſuo vigore,quandui ignis calefaciens adeſt,qui ſi auferretur,mox decreſcere incepiſſet.Cæteræq; alterationes violentæ eandem formam ſeruant, quã caleditas aquæ, de qua agimus.

Vnde liquido patet, quòd si ab immoderata exercitatione, vel ab ira, aut sole, vel alia quauis causa ex relatis à Galeno febris diaria ortum duxisset, quòd cùm ipsæ efficientes causæ præsentes forent, maxima vis febrium afflictura erat: & cùm abessent, statim indeclinationem & remissionem erat febris descensura. Cuius contrarium, vt diximus, experimur. Transacta nempè ira, aut immoderato exercitio, diaria febri quandoque corripi hominem. Qui si in corde calorem ab ira concepturus erat, vel à musculis ex motu calefactis: tunc primum cùm hæc præsentia erant, febris erat cum maxima vi inuasura, motuque & ira pausantibus, inceptura erat febris remitti, cùm nihil aliud ipsa sit, quàm relatus calor cordi communicatus ex assertis à Galeno ipso.

Inanis quædã solutio adducitur et improbatur.

¶ Fortasis confiteberis quicquid intulimus, proteruiesque huiusmodi febres simul cum efficiente causa fieri, & in principio vigorosas esse, & ab eo vsque ad finem semper remitti easdem, quo in totum nostrum argumentum dissoluitur. Sed si id fatearis, euentibus & authori tuo Galeno aduersaberis. Ipse enim libro primo, de febrium differentiis capite septimo, inquit. ⁜ Vnum verò hoc est præcipuum febrium ephemerarum indicium, ab aliqua incipere causa recenti ac manifesta, quæ ante præcesserit: quam omnes medici iuniores vsitato vocabulo procatarcticam, siue præincipientem appellant. ⁜ Quæ verba clarè exprimunt præcedere procatarcticas causas febres ephemeras, ipsasque post sequi vt nos fatebamur. Verba quoque parum infra sequentia manifestè dicunt principium febres has habere, & ipsas augeri, & consistere, vt nos dicebamus.

⁜ Sed & caliditatis suauitas proprium ac inseparabile est huiusmodi febrium indicium. Inseparabile quoque æqualis atq; incompressus ascensus in caliditate ac pulsibus simul, non tamen proprium, cùm & aliis quibusdam adsit: sicuti etiam consistente febre mediocritas: neque enim hoc etiam est proprium, quanquàm his maximè inest. Et melius sanè hæc, quæ communia existunt increscente febre ac consistente, quoniam magis ephemeris insunt, inter propria reponere. ⁜ Quid enim illud inseparabile esse diariis febribus ascensum in calore & frequentia pulsuum & incomprehensum eundem esse significat, quàm quod nos diximus accidere ephemeris febribus, eas scilicet incipere cum remissiore calore, quàm qui post sub sequitur, & post, hunc eundem crescere, quanquam citius multò, quàm aliæ febres, & consistere easdem, vt infra refert, & postea declinare. Quæ omnia contraria sunt euasioni illius, qui confitebatur ab initio vsque ad finem diariam febrem decrescendo procedere, vt de peracmasticis scribitur. Vnde liquidò patet argumentum nostrum in sua vi manere.

¶ Et quòd genera hominum nosco, quæ diuellenda sunt ab his, quæ à magistris didicerunt, proteruia semper esse, nullisque conuinci autoritatibus neque rationibus, ideo Galeni aliud decretum prope finẽ secundi de Crisibus adduco: quo ex presius constet, ipsum confiteri ephemeras febres principium, & augmentum, ac statũ habere: quòd

esse imposibile, si inde orirentur vnde Galenus existimauit, probauimus. Verba Galeni quæ sequuntur, sunt. ⁂ Eorum verò, qui ex lasitudine febricitant, cutis est siccior plusquàm in aliqua alia febrium ephemerarum. Sed hoc quidem omnibus, qui ex lasitudine febricitant, commune est in eo: accesionis tempore: quod vsque ad statum protenditur. ⁂ Quibus verbis satis clare docet à principio usque ad statum tempus aliquod interuacare, vt nos sumus testati, & euentus docent. Multas quoque sententias ex eodem trahere possem. Nam eam, quæ primo de febribus ad Glauconem refertur capite secundo, & quæ in aliis locis multis ipse idem profert. Sed omnes omitto, vt qui relata sufficere, existimem.

Alia inanis solutio impro batur.

¶ Porrò non tantùm euasionem & figmentum, quod increpauimus, suspicor ego obiiciendum mihi, vt inualidam rationem nostram reddant, qui Galenum non aberrare potuisse credunt: sed & aliter euadi nostri argumenti vim opinabuntur, credendo scilicet, ephemerarum febrium nimirum principiũ imbecillum esse, & postea easdem in calore, & pulsuum magnitudine crescere, cùm causa producens adhuc abest, quòd hæ sint tantùm spirituũ pasiones, vt Galenus. 2. de Crisibus capite. 13. referebat, scribens. ⁂ Reliquum est, vt de tertio febrium dicamus genere, quas ephemeras appellari dicimus. Sunt autem hæ tantũmodo spiritus pasSiones, absq; humorum putredine, aut membri inflammatione, nisi in flamatis inguinibus accidant. ⁂

¶ Quam euasionem etiam nullius valoris esse ostẽdo. Primò per hoc, quòd impertinens videtur, ephemeras febres esse spirituum pasiones, aut humorum, aut membrorum, vt soluant vim nostri argumenti, quo probamus, si à sole, vel exercitio plus iusto corpora caleant indeq; febres suboriantur, tunc primùm intensionem maximam eas habere, cùm causa efficiens adest: & tantò intensiores esse, quantò minus est interstitium temporis ab absentia procatarcticæ causæ vsq; ad inuasionem febris. Nam siue aqua humor à sole vel igne calefiat, aut ferrum substantia solida ab eisdem ex candescat, vel aër spiritibus similis, à relatis causis calidior quàm erat vertatur, horũ quoduis necessariò calidius erit, cũ sol vel ignis adsunt, quàm postq̃ ipsa disparẽt. Ad quorũ similitudinem non plus interest, ad soluendum argumẽtum dicere, esse spirituum pasiones diarias febres, quàm humorũ, vel mẽbrorũ.

Alia ratio qua futilis so lutio impro batur.

¶ Quanto magis, quòd citatus Gal. in. 2. de Crisibus febrem factã ob inguinum inflammationem recenset inter ephemeras, confessus hanc non esse spirituum pasioné, vt etiam illam, quã ex lasitudine prouenire dixit. Non esse quoque affectum spirituum, verba illius expresè in multis locis dicere videntur. Nam capite tertio. lib. primi. de febrium differentiis inter cætera sic inquit. ⁂ Eius autem, quæ labores sequitur, principium est, musculorum, neruorum, copularũ & articulorum nimia confricatio, quæ quidem primò quendam calorem concipiunt, hinc vero continuatim calor ascendit ad cor, atque inde hõ necessario febricitat. ⁂ Vbi manifestè confitetur Galenus membra solida primo calorem recipere, eadem que continuatim

in cor

in cor illum transmittere: sed cùm membra illa membris intermediis inter se & cor continua sint, & non spiritibus, perspicuum euadit ex mente Galeni fuisse, per hæc ad cor vsque deferri calorem, & non per spiritus. Idem quoque de ira, vt est diariæ febris causa, loquens, præterita confirmat, scribens.

Ira autem est veluti quidem feruor quidam, ac vehemens motus potentiæ irascibilis, in ipso cordis corpore sita: simul autem cum hoc feruore calefit spiritus, aliquando verò & sanguinis substantia.

Vbi quoque in passione ista non tantum calorem primùm in spiritibus fundari cogendus est Galenus dicere, ex his, quæ ipse testatus est, sed in humore aliquo. Nam feruor, qui per se comitatur iram, affectus substantiæ humorosæ, & non vaporosæ est. Nemo enim proprie dixit aërem feruere, vt aquam, aut mustum, aut quoduis aliud fluidum & liquidum feruere dicimus. Ergo feruor ille, qui primùm comitatur iram sanguinis, aut alterius humoris corporis futurus erat, qui in corde & spiritibus calorem erat concitaturus.

Quedā neotericorū nugę improbātur.

¶ Sed ne quis putet mihi ignotas esse neotericorum nugas, & aliquarum harum obiectionum inanes solutiones, per hoc, quod referant, in bubonibus eas febres dicendas ephemeras, vbi tantùm calor ad cor deuenit, nulla putrida fuligine humoris coaceruati in bubone ad cor vsque ascendente, putridasque illas vocandas, quæ ab humore inclusu in bubone fuliginosam vaporationem in cor mittunt, à qua cor supercalescit. Vt ergo, vt dixi, omnes sciant hæc mihi comperta fore, sed nullius valoris esse: quam autorem Galenum ipsum habere videantur libro primo de febrium differentiis, capite quinto: primò in memoriam reuocent, Galenum non alio modo calorem ex bubone ad cor ascendere scripsisse, quàm per corporis partes communicato illo, vt parum ante per verba eiusdem probaui, quo distinctiones illæ friuolæ tolluntur. Secundò, quod quicquid sit de illis futilibus distinctionibus, etiam si concedatur eas veras esse, non inde sequitur quicquam, quo nostra ratio contra Galenum ducta dissolui valeat. Et illa in suo vigore dimissa, aliam prosequamur.

2. Ratio, qua febriū ephemerarū causæ putatę à Galeno improbantur.

¶ Et vt alio modo contra eadem Galeni decreta argumenter, suppono primò, qualitatibus primis elementorum, putà calori, frigori, humiditati, ac siccitati hoc insitum esse, vt nunquam possint in passa à se distincta, in quæ agunt, intensiorem gradum producere, quàm ipsa habeant. Nunquam enim visa est aliqua res, exempli gratia, calida aut frigida, vt duo, intensiorem calorem, aut frigiditatem in sibi adhærens passum producere, quàm vt duo, & si trium graduum calorem, aut frigiditatem habuisset, tantum in passum extrinsecum inducere potuisset, & validiorem minimè. Vt si vt quatuor, quod fingamus, summum caloris esse, haberet, etiam illum producere valeret.

¶ Nec immeritò hoc primis qualitatibus natiuum esse dixi, quòd sciam lumini hoc non conuenire. Quis enim ignorat, quòd si faci quātūuis insigni, & lumē per cētupedalē distantiam diffundenti, aliā subduplo minorē admoueas, quæ subduplo quoq; remissius lumen, & ad

ſubduplam diſtantiã diffuſura erat, quòd vtræq; faces iũctæ multò intẽſius lumẽ producẽt, atq; ad maiorẽ multò diſtantiam, quàm prima ſolebat: faces enim magnæ ex faculis fieri valent, imò perſæpe ex his fiũt. Quod, vt dixi, calidis rebus, aut frigidis, humidis, ſiue ſiccis non accideret. Cuius diuerſitatis cauſam, nõ eſt præſentis loci inueſtigare.

¶ Secunda ſuppoſitio ſit, humanũ cor ſani hominis calidius multò eſſe, quàm corpus quantũuis intẽſa caliditate febrili calẽs, quin niſi ab ignea caliditate nõ vinci cordis calorem. Hæc ſuppoſitio nullo validiore modo probari poteſt, cùm aduerſus Galeni decreta diſputamus, quàm eiuſdem authoritate. Ipſius ergo de hoc ſententias affero vt hoc ipſum, quod nos ſuppoſuimus, affirmaſſe eundem conſtet. Primaque ſit in libello de vſu pulſuum, ſub his verbis. Non ergo eſt ſimilis calor is qui cordi naturalis eſt, ei q cæteris partib9, cùm id feruere ſemper ſit opus, his ſatis ſit, ſi non ſint frigidæ. Et alia, quæ ſtatim infra ſcribitur. Cæterum ſi corde iam refrigerato, & propterea animali iam mortuo, velis alterutro ventriculorum eius adaperto, & præcipuè ſiniſtro, digitum in eum ſtatim mittere, magnũ inibi calorem deprehendes, longèq; maiorem, quàm in aliis ſit partibus: dum modo pro naturæ modo ſe habeant. Harum vtraque ſententiarum manifeſtè teſtante, cor flammeum calorẽ habere, cùm in priore legatur quòd ſanguis eius ferueat, qui maior multò quàm febrilis eſt. Et in vltima collationem inter calorem cordis cum cæteris corporis partibus exprimendo, expreſsè affirmet Galenus cordis hominis recẽter mortui calorem magnum eſſe reſpectu digiti hominis ſani. Quod etiam tangenti corpus febriens accidit. Vnde liquidò ſequitur, cordis calorem viuentis hominis multo febriente intenſiorem futurum, cùm demortui cordis calor par ſit febrienti. Idem etiam in libro de fœtuum formatione explicuit Galenus, ſcribens. Cor verò quaſi ignis quendam focum animalia ſortita ſunt. Modò ſi cordis calor adeò intenſus eſt, aut parũ minus, quàm igneus focus, quid prohibebit nõ inferre, intenſiorem febrili calore eum eſſe? Quibus duobus fundamentis iactis, iam ratio ſecunda contra aſſerta à Galeno dilucidè ſequitur. Motus, ira, & ſolaris calor, & cæteræ procatarcticæ cauſæ dum vita perdurat, non adeò intenſum calorem, quantus eſt cordis naturalis calor, in partes exteriores corporis poterunt inducere, & ſubinde in interiores, vt ex illis ad cor caliditas pertingat, vt ex ſecunda ſuppoſitione innotuit: ſed relatis caloribus remiſsioribus exiſtentibus, neceſſario cordis calor natiuus potius mitior reddendus eſſet, quàm accendendus, vt prima ſuppoſitio teſtatur. Ergo ab his cauſis prouenire febres diarias per modum à Galeno aſſertum, impoſsibile erit.

¶ Sufficiſſent relatæ duæ rationes liberis hominibus, & quibus cordi tantùm eſſet veritatem adiſcere à quouis diſcereretur, & non authoris penſarent exiſtimationem. Sed vt illuſtrior veritas hæc euadat, ſententiis Galeni eundem aberraſſe in reddendis cauſis harum febrium, in præſentiarum oſtendam.

Referebat nẽpe ipſe lib. 1. de febriũ differen-

differentiis fententiam fequentem. ⁂ Oportet enim hoc in toto fermone memoria repetere,quòd nulla caufarũ fine patientis aptitudine agere poteft,alioquin oẽs,qui fub æftiuo fole cõmorantur,febricitarẽt, aut qui nimio motu exercerentur, aut vini potu grauantur, aut ira excandefcentes,aut triftitia afflicti, febricitarent: alioqui etiam, vt arbitror, circa canis ortum omnes ægrotarẽt,ac in peftilẽtiis morerẽtur. ⁂ Quæ verba in fumma hoc continẽt, non omnes effe expofitos febribus diariis, quanq̃ eædem caufæ efficiẽtes eafdem adfint. Modò fi diariarũ febrium ortus non aliunde proueniret, quàm ex mufculis, & ofsibus ex fuperfluo motu immodicè fuper calefactis, & cõtinuatim in cor fuũ calorẽ tranfmittentibus, aut à fole cutim, & exteriorẽ corporis partẽ vrente, & ab illis in cor calorẽ trãfferente,& ab ira fanguinẽ feu bilem cordis feruefcere faciente:nõ video, quomodo quantũuis optima valetudo à relatis caufis pofsit nõ febrire. Euentus nempe docent,oẽs quantũuis robufti fint, & optima fruantur valetudine, & cibis optimis fint vfi, ac inculpata victus ratiõe, à fole æftiuo vri, eofdemq; ab immodica exercitatione calefcere, & ab ira excandefcere:vnde omnes tardius,aut citius, aut à maiore fiue minore ex his caufis erãt febricitaturi. Sed nõ ita cõtingit,vt verè Galen⁹ teftatur, fed aliquos febribus corripi, alios minimè.Supereft ergo non à prædictis caufis per modũ excogitatum à Galeno febres relatas gigni, fed per alium multò diuerfum fieri.

¶ Item in bubonibus præfertim febres ephemeræ quamplures cernuntur,annutim, aut per menfium circuitum fermè femper redeũtes,quæ nunquam fine rigoribus in plurimum ægros inuadunt: qui rigor à calore citra humorem ortum trahere non poffe,qui legit caufas,quas Galenus in libro de palpitatione, tremore, & rigore, & conuulfione fcripfit, intelliget: ac ille, qui dicta ab eodem in libro fecundo, de Symptomatum caufis, & libro decimo methodi medendi.cap.4.& in innumeris aliis locis caluit, non ergo ephemeræ,fed putridæ hæ nominandæ effent. Etiam ab humore huiufmodi febres oriri, & non per modum, quem Galenus cenfet, fed per eum,qui a nobis afsignandus eft probat: quòd frequenter, & per fæpe videamus has, quæ ab inguinum bubonibus oriuntur, cum quibufdam herifipelatis inflammationibus crurum finiri, vt ille quæ à bubonibus alarum nafcuntur, cum relatis inflammationibus in mammillis mulierum terminari vifuntur.

¶ Soluere relatas à nobis rationes, dicendo: calorem febrilem effe alterius fpeciei,quàm naturalis,nemo iam poteft, quòd in antecedentibus oftenfum fit, differentiam fpecificã inter calores minimẽ verfari,etiam ob id quòd calor ex immodica exercitatione neceffario natiuus dicendus eft, & hic per confeffa à Galeno febrem gignit.Ex quo & antecedentibus dilucidum reftat,noftris rationibus validis manẽtibus, Galenum, qui plurima doctè fcripfit, in citato negotio hallucinatum fuiffe,etiã quòd tenear ego dare modum, per quem febres ephemeræ gignantur: cùm abftulerim, qui hucufq; verus effe credebatur. Quod faciam,Deo concedente, poftquàm explodero caufas,quas idem Galenus putat,effe febrium putridarum. Imꝓbatur quædã ina[nis] argumẽ[ti] ducti fol[u]tio.

Caput sextum, Futiles esse causas quas Galenus febrium putridarum esse putauit hic probatur, illius decretis prius ductis.

DIxit nempe Galenus lib. 1. de febriũ differentiis. capi. 1. modum, per quem omnium febrium differentiæ contingant, cuius decreta in citato loco ducere visum, quãquàm ex aliis locis possem, quòd hic ex professo de hac re diseruit,& quòd nõnulla verba Galeni expositione indigeant: ideo cùm illa adduxero, aliqua addã quibus clarior sententia eiusdẽ euadet: vt postea,his examinatis,pateat quantum veritatis habeant. Series ergo verborum hæc est. Febriũ differentiæ, quæ quidem maxime propriæ sunt,ac principales, ab earum sumuntur substantia, aliæ verò ab accidente aliquo, non volentes per hoc dicere, febrem esse substantiam, cùm calor immodicus ipsa sit,cui accidentis, & non substantiæ nomen conuenit, Sed quia accidentibus aliqua accidunt. Ideo illa respectu talium quæ eis cõtingunt, substantiæ per metaphoram nominantur: & quæ accidunt,accidentia illorum dicũtur.Et quæ semper comitantur accidẽtia propria, vt quæ quandoq; sic,alias non, remota. Vt calori propriè accidere dicimus cõgregare omogenea, & segregare eterogenea: & albo colori disgregare visum,& nigro congregare. Remotum verò caloris accidens siccitatẽ nominamus, quòd contingat quandoq; calori ipsi cõiungi siccitatem, putà in igne,nonnunq̃ humiditatẽ, in aère scilicet. Et quoniam, vt statim dixi, horum ipsorum accidentium non est natura vna,sed nõnullà quidẽ proximiora, ac magis sunt diuisæ substantiæ febris propria,nõ nulla autem magis ab ea remota & extranea. Idcirco neque earum differentiarum, quæ ab ipsis accidentibus febrium accipiuntur, est genus vnum. Plurimum autẽ porrò aberrant medici, qui ab his differentiis quæ maximè propriè ac principales,abscedunt,separanturq;. Secundo autem loco quicunq; quãuis earum meminerint, eisdem tamen eodem modo comiscent omnes, quæ ex aliquo sunt accidente receptæ. Vtiles, id est, quæ propriæ febrium differentiæ dicuntur, ab inutilibus, id est, quæ non propriæ earundem differentiæ sunt, minimè secernentes.Neque verò solum in differentiarum generibus plures medici deliquerunt: vel quia videlicet super addentes fuerunt,adeò, vt eas etiã quæ nullius vsus essent,commemorarẽt. Aut vtiles etiam prætermittendo defecerunt: sed vna etiam in ipsa sectione generum in proprias differẽtias aberrauerũt. Statim enim cum primum atq; præcipuum differentiarum genus ab ipsius rei diuisæ substantia sumatur, intueri licet, medicorum nonnullos genus hoc sumptum à substãtia febris penitus præterire, distinguendo tantùm febres in sui causas procatarticas scilicet, & humorales,aut quasuis alias.Nonnullos autem vel superfluos esse in diuisione,vel deficere. Licet Hippocrates in libro epidemiarum sexto optimam fecerit diuisionem differentiarum essentiæ febris.Sunt autẽ hæc eius verba. Febrium hæc quidẽ manu sunt mordaces, hæ verò mites: hæ autem non quidem semper

mordaces

mordaces, sed resurgentes per inter ualla in mordacium tenorem, alias mites referentes, vel primo contactui mites visæ: post manu perseuerante mordaces sentiuntur. Et contra aliæ primo contactui mordaces apparentes, post mitescunt. Aliæ verò acutæ, sed quæ manu succum bunt per nonnullum tempus post manus admotionem. Aliæ sunt statim exardentes: quædam semper pu sillæ. Siccæ quoq; aliæ, vt similis sit earum caliditas calori lapidum, aut ferri, siue aliarum rerum siccarum. Quædam verò salsuginem quandã præseferentes: nam vt muria, & cætera salita gustum mordent, sic huiusmodi febres tactum. Quædam flatibus plenæ per febricitãtium cu tim halituoso spiritu à manu medici percepto, aspectui graues. Nonnullæ ad tactum humectæ. Nonnullæ vehementer rubidæ, aliquæ vehementer croceæ: aliæ liuidæ, & alia huiusmodi. Apertissimè enim in hoc loco, vt ab ipsius rei substantia ac dignotione in proprias differentias fecit sectionem. Siquidem febris substantia in eo qui præter naturam calore consistit. Caloris autem differentiæ, & ex eo quod magis & minus, & ex materia in qua hic præter naturam calor accenditur, & ex modo motus caloris eiusdem accipiuntur. Quas omnes vnà cum dignotionis modo, quẽadmodum in superiore sermone ostendimus, annotauit. Sũt autem omnino euidẽtes, quæ in eo quòd magis aut minus consistunt. In quo genere differentiæ consueuerunt medici magnam ac paruã febrem nominare: non proprie quidem rei quali, nomen quanti adaptantes, vel accommodantes. Hoc tamen facere sunt assueti, non in febribus tantùm, sed in mille aliis rebus, quæ licet in qualitate consistant, magnæ tamen ac paruæ dicuntur. Quæ verò à materia differentiæ sumũtur, in qua hic calor præter naturam accenditur, maximè propriæ sunt: quia vel idẽ calor ipsius cordis corpus occupauit, aut eos, qui in eius vẽtriculis cõtinentur humores. Tertia autem est differentia, cùm sola aërea substantia sufficiẽter incaluit, humores autem & solida corpora calescunt quidem adhuc, nondum autem sunt calefacta. Neque enim parum refer, si calescere dicamus, aut calefacta esse. Quid autem dicere velimus, vt palàm intelligas, hæc quæ sequũtur exempla, manifestissimè ostendent. Cogita aquam calidam lebeti frigido iniectam, deinde ex eius vicinia lebetis corpus calefieri, nondum exquisitè esse calefactũ. Ex cogita iterum in calidum atq; ignitum lebetem aquã frigidam infusam, deinde ab eodem lebete adhuc quidem calefieri, nondum autem esse calefactum. Secundum horum quidem exemplorum, primam febrium differentiam ostendit, quam diximus ipsum cordis corpus occupasse. Primum verò exemplum eam differentiam, quæ in ipsis cõsistit humoribus. Reliqua verò & tertia differentia simile quidem omnino non habet exemplum, at manifestioris quidem doctrinæ gratia, concipe animo febrilem follem trahentem quidem ad seipsum aëreum calidum, deinde ab eodem follẽ calefieri, nondum tamen esse calefactum. Sed & rei, quam monstrare volumus naturam, exemplum relatum magis ostẽdet, si humorem in folle contineri simul cum aëre cogitaueris: adhuc vero magis si follis foramina, per quæ aërem trahit, atq; efflat follis

adeò arte fabricata ſint, vt humorem quidem alium præter contentum non admittant foramina, aëri auten trahendum peruia exiſtant. In quo ſanè plurimum differunt naturæ opera ab his, quæ humana arte ſunt fabricata. Nam miſta eſt in omnibus arteriis per multa foramina ſpirantibus aërea ſubſtantia ſanguini, ac nihilominus in corde ipſo, vt hæc ſubſtantia aërea ad idem cor confluat per omnes ipſas arterias. Incipit hic igitur præter naturam calor, quem febrem nominamus, alias ex aliis partibus eorum, quæ nuper diximus, puta humoribus ſpiritibus, aut ſubſtantia membrorum. Spargitur autem atq; vnà cum patiente afficit duo reliqua genera. Facillima igitur ab humoribus ad ſpiritum caliditatis tranſumptio: nō æquè autem promptè vnā ab ſpiritu accenduntur humores. Corpus etiam ſolidum humoribus, atq; aëræ ſubſtantiæ facilius calorem impartitur, quàm ipſum ab eiſdem ſuſcipiat. Omnis ſiquidem ſubſtantia tenuis promptius alteratur, quàm craſſa: eſt autem tenuiſsima quidem aëris, craſiſsima verò corporum ſolidorum, media humorum eſt ſubſtantia: nihil autem in præſenti opere differt, ſiue ſpiritum, ſiue aërem dicamus: nam de hiſce omnibus alibi diligentiſsmè diffiniuimus. Nunc autem hoc tantūmodo ſufficiat intelligere quòd vel Hippo. (vt arbitror) oſtendit his verbis, continentia, contenta, & impetentia. continentia ſiquidem ſolida appellans corpora, contenta verò humores, impetentia autem ſpiritus. Nam diſpoſitio febrilis alias ex aliis eorum, quæ ante diximus, ſumit imitiū. At in genere primò ſcilicet in ſpiritibus læſio nō ſiſtit, ſed duo reliqua genera, puta humores, et ſolida membra inuadit: ac niſi antea ſoluatur extirpeturq; læſio ipſa, progreſſu temporis illa quoq; ſimillter afficit. Hæc quidem ſunt totius ſermonis capita.

Vlterius prodi, ducendo Galeni cōtextus, non eſt ad præſens viſum; priuſquàm relatarum ſententiarū veritas examinetur: facilius enim, ac magis diſtinctè contextus Galeni enucleabūtur in ſectiones partiti, quàm in aceruum quendā ſimul cōgeſti: Ideoq; proœmio Galeni dimiſſo, hoc enim explicitū à nobis manet, quod attinet ad materiam febrium, diſcutiamus. Quam certè Galenus eſſe triplicem teſtatur. Vnam ipſius cordis: cùm calor præter naturā in hoc figitur, qui Ethica febris nominatur. Aliam humorem contentum in ventribus eiudē eſſe putat: & hanc putridam dixit. Tertiam Ephemerā nominat, quæ ſpirituoſam, ſiue aëranm ſubſtantiam pro materia habet: à quibus tribus cauſis velut à fonte quodam in totum corpus calorem deriuari contendit. Exemploq; illo aquæ calefactæ iniectæ in lebetem, & lebete calefaciente humoralem explicat. Ethicam autem exemplo lebetis calefacti aquam frigidam intra ſe cōtentam calefaciētis, vt diariam per aërem calefactum follem calefacientem.

¶ Quod cùm lego, ac perlego non parum admiror de Galeno, ac poſteris medicis exemplo relato non fuiſſe exercitatos ad dignoſcēdum rem non poſſe ſic ſe habere, vt ipſe Galenus retulit, quòd innumera impoſsibilia ſequerentur, quæ poſt inferam, ſi febrium differentiæ inde

ortum

ortum duxissent, vnde deceptus exẽplo citato docuit Galenus. Et quia in antecedentibus satis apertè probauimus ephemeras febres non ab spiritibus inflammatis, sed aliunde ortum ducere, necessum est ostendere quoq; quo modo neque febres putridæ sunt tales, quales à Galeno recensentur: minimeq; Ethicas posse esse illas, quas exemplo illo de lebetis parietibus inflammatis censuit. In primis tamen Galeni decretum de modo, per quem putridæ febres, vt ipse est opinatus, gignantur ducendo ex tertio & quarto capite relati primi libri de differẽtiis febriũ. Hoc tamẽ non verba eiusdem trãs scribendo, ne multas chartas insumamus, sed sententiam in summulas quasdam reducendo, vt in compendium his redatis, facilius concipi queant, in margine notando ex quo cap. sententiæ, quæ adducũtur, excerptæ sint.

Ex.3.cap. ¶ Priorq; sit, naturalia corpora à dicendis tantùm causis si frigida sunt, calescere, aut si calida fuerint, calidiora reddi sunt assueta. A motu, a putrefactione, ab approximatione ad rem calidam, à detentione rei calidæ euacuandæ, ab alimentis calidis, vel medicamentis deglutitis. Vnde necesse est calorem febrilem in vnã ex his causis reduci, vt exustio inter cætera testatur.

Ex.3.cap. ¶ Secunda contingit, vt ea corpora, quæ in se caliditatẽ admiserunt, vno ex recensitis modis, longo eam tempore retinere naturaliter apta sint: & quòd licet motus cordis irati sedetur, in eo tamen remaneat calor præter naturam, atq; inde hominem febricitare est necesse.

Ex.3.cap. ¶ Tertia febris fit, cùm retẽti propter densitatem cutis qui euacuandi sunt mordaces effluxus exhalationis nominati, in corpore ipsi aceruantur, & etiam quia prohibeatur aërea substantia, quæ ventillare natiuum calorem erat solita, intra re meatus corporis. In plethoram autem dispositionem incidit eger, cui contingit vaporosum & optimum esse, quod effluxurũ erat, prohiberetur ob relatam cutis densitatem exire. Gignuntur autem mordaces exhalationes his, qui aut à natura vitiosos habent humores, aut prauis cibis vtuntur, aut sæpius cruditatem patiuntur: & à cæteris causis iam recensitis.

¶ Quarta, vt febres diariæ, vt in plurimum contingunt propter obstructiones cutis in dispositionibus relatis: sic putridæ, obstructo aliquo viscerum, aut aliquibus internis vasis persæpe in animalibus fiunt, prohibita refrigeratione humorum, indeq; putrescentibus ipsis & ex detentione relatarum acrium effluxionum, quæ eleuantur ex alimentis mali succi. Ex.3.cap.

¶ Quinta, ex inflammatione aliquarum partium corporis animalis etiam febres proueniunt: humoribus, qui in prædictis inflammationibus continentur, putrefactis, qui si biliosi sint ery si pellas faciunt: at si sanguinei, inflammationes tantùm. Quòd si vtrique humores redundãt, compositum ex diuersis cõstituunt tumorem. Ex.3.cap.

¶ Sexta, calidiores ambiẽtis aëris status, quales prope canis syderis ortum contingunt: per inspirationes quidem manifeste cor calefaciunt. Corpori autem extrinsecus circunfusi, totum ipsum calidius efficiũt, sed præsertim arterias, quæ eodem refrigerandæ erant. Ex.4.cap.

¶ Septima, in pestilenti aeris statu inspiratio plurimũ est causa putre- Ex.4.cap.

factionis humorum, cùm in corpore ipsi putredini sunt parati.

Ex.5.capi. ¶ Octaua. In tumoribus inguium oēs simul humores putrescere solēt siue in vno siue in pluribus, diebus vt qui simul illic iuncti sint. At in visceribus aut vasis magnis contenti humores continuò fluunt: suoq; contactu vicinos ad putrediné trahunt: quando per spatia temporis calor, quem inducunt, durat.

Ex.5.cap. ¶ Nona. Vnica ratione seu causa, contenta in nostro corpore, præternaturam calefiunt quemadmodum omnia extrinseca, siquidē imputrescibile sit, quod calefit, veluti lapis, vel lignum, aut tale aliquid aliud, eo vsq; durare caliditas solet, donec paulatim refrigeretur. Quod autem putrescere natura aptū est, semper ad continua dispertitā continet caliditatem. Quemadmodū in agro conspici possunt stercora iumentorum simul & columbarū ex quadā eorum parte à sole adeò vehementer calefacta, quòd instar fumi multam euaporationem in sublime emittant, non parum mordacem, ac dolorificā: & si quis proxime accessisset, nares, oculosq; lædentem. Ipsa etiam excrementa tangentibus adeò calida sentiebantur vt qui longiore tempore manus & pedes admouisset, exureretur. Non tamen continuò huiuscemodi casus perdurabat, sed in die, qui sequebatur, quicquid superiori die ad sūmum feruoris peruenerat, refrigerabatur. Quod autem huic continuū erat, dum prima pars, quæ calorem cōceperat, in summo esset feruore, ipsum interim paulatim succensū, mox priori se feruore remittente, interim incalebat, atq; efferuescebat. Et paulo post priori parte refrigerata, ipsum summum feruorem obtinebat. Hoc quoq; rursùs deferuescebat, dum pars continua paulatim succendebatur, quæ paulò post vehementius accensa, ad summum feruoris perueniebat. Hic autē circuitus in vnius ferè diei ac noctis spatio peragebatur, adeo vt res quotidianæ febris propriissimum esset exemplum. Quòd si duabus diebus ac noctibus idem circuitus factus fuisset, tunc febris Tertianæ eo modo fuisset exemplū: & si tribus quartanæ, & quatuor quintanæ.

¶ Super satisq; in capita redegimus quæcunq; de modo, per quem febres putridæ fiant, à Galeno fuerunt in citato loco scripta. Quanquam nonnulla, quæ parum ad rem attinebant, transegerim: vel quia in antecedente cōtextū fuissent exarata, atq; explicita: vel quòd parū conducant ad eam, quam sum exhibiturus doctrinam, circa modum, per quem febres fiant. Et quod nostri moris sit, proprium decretum de re nulla exprimere, priusquā quotquot extāt de re eadem placita sint à nobis rationibus & euentibus explosa: ideo id primnm aggrediar, increpando modum generationis febrium putridarum relatum à Galeno, vt increpatus superest, quem de fiēdis diariis febribus scripserat.

¶ Priorq; ratio sumatur ex alia, quæ contra modum generationis febrium diariarum obiecta fuit. Si enim calor cordis hominis beneualētis adeò intēsus est, vt igni similis iudecetur, vt Galenus locis citatis confitetur, & experimenta testātur, impossibile videtur, iam quòd ita sit, quod putrefacti humores calidiores sint, quàm præfuerint, priusquàm putredine corriperentur, cordis calorem intēdi ab his posse: cùm ii non valeāt intra nostrum corpus Prima ratio qua impossibile esse à putridis humoribus, febres oriri ostenditur.

adeò

adeò intensum caloris gradum, vt ignis, acquirere, quem, aut parum inferiorem humanũ cor posſidet.

2. Ratio. ¶ Secunda. Si ita esset, quòd ob hac humorũ putredinẽ febres continuæ, ac tertianæ, & quartanæ, & quotidianæ contingerent per modum à Galeno excogitatum, omnia bruta eisdem generibus febrium sæpiſsimè corripienda forent: sed nullus vnquam vidit quadrupedem, neq; auem, minimèq; piscem tertiana febre correptũ, ergo antecedens ex quo sequitur, falsum est. Consequentiæ bonitas primù patet per eiusdem Galeni sententiam in lbro primo de feb. diffe. cap. 3. ibi enim expressè consequentia rationis conuictus dixit, ex putredine patiuntur febres animalia, sed cùm quadrupedia, & volatilia, ac natatilia animalia nominẽtur, ipsa tertianas, & continuas, ac quartanas febres essẽt passura, quod euentibus aduersatur. Secundo idem probatur citra Galeni sententiam, ratione. Bruta omnia sanguinem habentia quatuor humorum differentias intra suorum vasorum concauitates necessariò sunt habitura: cum sanguis, qui in venis brutorum & hominum continetur, aggregatum ex his sit, vt coagulatio eiusdem ostendit, ac vt mẽbra diuersa pituitosa, vt cerebrum: & melancholica, vt ossa, vel spinæ, aut squammæ, vel cõchæ: & sanguinea, vt caro: & biliosa, vt pulmo in illum habentibus, aut quid proportionale in eodem carentibus ad nutricationem propriam posciũt. Sed hos quatuor humores bruto habente, qui putredinem pati possunt, vt hominum, imo facilius quàm hominum, quod victus rationem sibi decentem ad vitandas putredines obseruare adeò exactè vt homines nõ valent: quia ad humanum libitũ cicuria moueantur, tertianas, & quartanas, & continuas, ac cæteras omnes febriũ differentias essent passura, prout hic vel ille humor putreret: quod, vt dixi, nõ cõtingit, ac plinius cap. 1. lib. 7. scripsit, dicẽs. ※ At hercule reliquis omnibus hominibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis, aut rigor: neq; horis modo sed & diebus noctibusq; trinis quadrinis ve, etiã anno toto. ※ Porrò si bruta tertianas aut quartanas febres paterentur: nouisset homo, qui equũ aut mullam posse iter agere in diebus intermiſsionis experiretur: & in cæteris acceſsionũ minime. Eademq; ratione acipitrem aucupex febrire intermitente febre intelligeret, quòd nemo est expertus, ergo falsũ est per modnm explicitum à Galeno febres generari.

¶ Tertia ratio. Præciso cerebro iis necesse febrem, & bilis vomitum superuenire, vt Hippocrates Aphor. 50. 6. testatur. Et vulnerato vẽtriculo, aut iecore, seu vesica, statim febre corripi vulneratũ cõspicimus: sed hoc genus febris non ortum ducit ab spiritibus superinflammatis ab inſcindente, quem suppono gladium frigidum esse: neq; ab aëre intrante vulnus, quem volo frigidum, aut temperatũ fore: neq; ab humoribus vitiatis, quos inculpatos esse fingo: neq; à membrorũ substãtia, vt ethicæ, ergo in aliud principium calor febrilis reducendus est, & non in eas causas, quas Galenus recẽsuit. 3. Ratio. Validiſsimaq; ratione præcedẽs roboratur. Galenus in commento vigesimi septimi Aphorismi, sexti libri sic inquit. ※ Verum quod cõmune est vstioni, ac punctioni, nunc

sanè

sanè Hippo. consuluit caueri, hoc est, multam ac subitam euacuationem. Sic enim videtur contingere, vti ait, scriptum est etiam ab Erasistrato exqusitius de iis, qui aqua intercutem laborant, in pluribusq; compertum dicit experientia multam ac subitam euacuationem febres & mortem afferre. ⁂ Quæ febres nullum genus sortiri possunt ex his, quæ Galenus commentus est. Superest ergo aliud esse quærendũ principium & originem.

4. Ratio. ¶Quarta ratio. Si accidisset febres putridas fieri, obstructo aliquo viscere, vel aliquibus vasis internis obturatis, & prohibita efflatione acrium, & mordacium effluxionum, vt Gal. testatus est tertio cap. de febriũ differentiis libro, impossibile videtur à taliun superfluitatum detentione febres oriri: cùm ipsæ febres calores intẽsiores sint, quàm qui bene habentes afficere solent. Illationis bonitas ex hoc patet, quòd consimiles superfluæ acres exhalationes retentæ potius refrigerare natiuum calorem solent, quàm intendere, vt vasa flammam continentia ostendunt, cùm adeò obturantur, vt nullum exitum huiusmodi fumis concedunt. Et expirationis cohibitio ad mortẽ perducẽs etiam docet Quod idẽ Gal. euentibus conuictus in libro de causis morborum testatus est, cùm inter refrigerantes causas prohibitam communicationẽ caloris natiui cum aëre extrinseco etiam recenseat, dicens cap. 3. ⁂ Sicuti igitur si extrinsecam flammã à communicatu circunfusi aëris separes interiectu furnuli, vel cucurbitulæ, vel cuiuspiam alterius rei similis, statim extinxeris: eodem modo si animalibus caliditatem cohibueris atq; intercluseris, ita vt nullum cum aëre exteriori habeat cõmunicatũ, statim exitium afferas.

¶ Neque enim euadi hoc argumẽtum poterit, ducendo eiusdem Galeni decretum parum infra relatã sententiam, quod huiusmodi est. (Improbatur quædam inanis argumenti solutio.)

⁂ In corpore autem obstructo, quod à fumeo excremento obsidetur, aut febris accendetur ob interclusam interius fuliginosam euaporationem, aut strangulabitur atq; extinguetur calor insitus, atque natiuus. Vtrumque vero horum accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine obstructionis. Nam si fuliginosa superfluitas, quæ euacuari expetebat, plurima fuerit, atq; obstructio vehemens, periculum imminet, ne calor naturalis strangulatus quodãmodo ab excrementis extinguatur. Quod si superfluitas pauca fuerit, & obstructio parua, febris accẽditur. ⁂ Nõ enim vitatur, vt dixi, ratio relata: quia etsi concedamus verum esse, quod Galenus testatur, ex ommimoda scilicet prohibitione expulsionis fuliginosæ superfluitatis calorem in totum extingui, ex mediocri obstructione augeri flammeum calorem quis vnquam vidit? Nemo certè. cùm fuligo ipsa flamma minus calida existens, & nata per vlteriorem calefactionem in flammã conuerti, vt fumi lucernarum recẽter extinctarum docent, potius si retineatur, natiuum calorem pendentem ab spiritibus flãmæ similibus erat fuligo extinctura, q̃ intensura.

¶Exemplum enim, quo Galenus deceptus est, cùm in principio fermè secundi capitis de causis morborum narrans causas calefacientes dixit. ⁂ Ita quoque si hybernis temporibus in ampla domo ignem accenderis, atq; omnes meátus obstruxeris.

xeris, per quos spirandi habeat facultatem, interius calorem excitabis: quòd si quaque versus patentes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed non aliter balneæ atq; fornaces, suum interius augent calorem. Ex quo euidens est, angustationem augendo calori occasionem præstari. ⁂ Ex his inferens, febres suboriri propter moderatas fuliginum detentiones. Nihil deinceps sufficiet ad imponendum vllis medicis quantũuis hebetibus, quòd euentus recensitus non probat flammeum calorem ignis intensiorem reddi, obstructis foraminibꝰ, quàm ante obstructionem erat. Sed plures domus clausæ partes, & inclusum in triclinio aërem calidiorem fieri quàm prius foret. Quod sibi nihil fauet vt probet quod ipse erat ostensurus, cordis scilicet calorem similem flammeo ignis, à quo in totum corpus febris diriuanda erat intensiorem factum fuisse per obstructionem fuliginosarum superfluitatũ, quàm prius esset, cùm harũ in corde detẽtio potius ipsum infrigidet, quã calefaciat, quia ipsæ corde minus calidæ sunt, vt idem Galenus testatus est lib. 1. de difficultate respirationis, dicens. ⁂ Quæ enim velut fuliginosa, ac fauillosa, & fumosa recrementa appellamus in caliditatis genere, ea omnia terrea sunt & velut semicocta cum innato calore, quemadmodum fumus cum igne. apparent enim in hoc euidenter acria omnia, & calida, & fumosa materiæ recrementa, ostendentia susceptam quidem esse in seipsa ignis vim, non tamen ad huc penitus ab igne se superata: flãma enim ita nata esset, & non adhuc fumus esset. ⁂ Euadere enim non poterit Galeni sectator, proteruiẽdo, quòd & si fumosa, quæ à materiis vi ignis eleuantur, sint igne minus calida, quòd fuliginosa, quæ ex putridis humoribus nostri corporis surgũt, nõ nobis minus calida sint. Primò, quòd Galenum aduersum se habebit, qui semicocta ea nominauit, collata innato calori eadem in fumũ vertenti. Et ratioñe quoq;. Si enim nostro intensiore calore non afficerentur, vt fumosa fierent minimè possent ex humorali corpore in fumum conuerti. Ab intensiore ergo, quàm ipsa sint, aut ab æquo ad minus calore erunt in fumum conuertenda: à remisiore nempe impossibile erat, quòd potius ab hoc humor inspissandus & densandus esset, quàm in fumum conuertẽdus. con simili ratione improbaretur, qui propteruire auderet fumosas exhalationes humorũ putridorum inflammiam versas à cordis calore, calidiores corde ipso esse: atque ab his oriri calorem febrilem. impossibile nempe est à corde igneum calorem in aliam rem gini, nisi ipsum eodem calore fuerit affectum. cum vt predixi nullum calidũ aut frigidum calidius, aut frigidus se producat, modo causa, quam indagare cupimus, erat, quæ sit genitrix tam ingentis caloris qualis in febrientium cordibus contingit. Petent quipe principiũ, qui credentes cor febrientium adeo calidum esse vt ignire vapores, siue exhalationes posit. prædictam causam asignat, alia quoque ratione priores aberrãt: quia per putrefactionem non habiliora reduntur putrefacta, vt ignea fiant, quàm ante, cum euentus doceant, stercora boum & aliorum animalium actu putrescentia minus apta comburi esse quàm trãsacta putredine siccaque versa his

enim furnos agricolæ calefaciunt. vltimo vapores à pituita orientes inepti sunt inflammari,ergo pituitosę febres non contingent.

5. Ratio. ¶ Quinta,Vlterius ficta iam prædicta obstructione in aliquo vase, vel viscere, & retentis excrementis mordacibus,vt Galenus fingit:quid ii poterunt conducere ad calefaciẽdum corpus totum, prout in febribus calet.quãuis Galeno demus particulam patientem obstructionem supercalescere à fuliginosis recrementis? Nihil certè,secundum meã sententiam. Nam si particula illa obstructionem patiens foret(exempli gratia)vena aliqua cruris,non video quomodo calor febrilis ascẽsurus erat in cor,quin prius percipere tur alteratio facta à calore ascendẽte à crure versus cor, & si à brachii vase etiam caloris febrilis communicatio oriretur, idem esset experiẽdum: quod nemo in tertianis, neq; quartanis,aut cõtinuis febribus vnquam expertus est.

6. Ratio. ¶ Sexta. Modus quoq; relatus generationis febriũ minimè quadrat c modo recẽsito à Galeno generationis frigoris,rigoris,& horripilationis antecedẽtis febres tã in libro. 2. de symptomatũ causis, quàm in libro de palpitatione, tremore, & rigore,& cõuulsione, & in aliis locis. Et ante omnes ducamus Galeni decretum de causa rigoris antecedentis febres ex secundo citato Galeni lib. de symptomatum causis, vbi inquit. Sed & citra exemplum ex ipsamet re inuenias licet, motam causam, quiescente magis esse infestã: quoties videlicet agitur per corpora sensibilia, veluti in oculis est propositum. Neque enim de succis, qui in venis & arteriis fluunt,est disputatio, sed de iis, qui in carnibus sunt,& toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc violẽter agitur,ac ad cutim defertur, necesse est dũ carnem cutimq; permeat, omnia in quæ incidit,pũgat,stimulet,diuidat,ac vulneret. Quòd autẽ omnis mordax & dimota causa, siue ea calida, siue frigida sit, animal in horrorem,ac rigorem ducit,primùm quidem ex talibus intellexisse licet,si sano corpori feruẽtem aquã subitò infundas, aut ignis scintillas incutias, statim horrore vexabitur. Iam cùm vlceratæ particulæ causticum medicamentum imponitur,primùm quidem horrent, deinde rigent, mox etiã febricitant nonnulli. Quid, quòd tertianæ febres,quæ omniũ febriũ maximè biliosæ,calidæq; sunt,omnino maximò horrore infestantur. quantoq; synceriores tertianæ sunt, tãtò etiã rigor in iis incidit vehemẽtior. Quæ omnia minimè conueniũt cũ Gale. decreto de humore intra vas aliquod, aut in viscere vllo inflammato contento,inde febrim gignente,propter fumosas exhalationes inclusas. Nam si humor hic expansus supra membra sensitiua est horroris & rigoris causa, necessũ erit obstructionem aperiri, & exitum liberum esse collatũ fumis detẽtis, cùm corpori humoroso,qui crasior multò fumo est, patuit exitus: ac tunc maximè febris si adesset, pausare:& si abesset, minimè inuadere perspiratione concessa debebat: & putrido si inde ortum haberet, quòd vas clausum foret,vlterius nõ erat processura. Quæ omnia per oppositũ contingunt.

¶ Euẽtus ille,quẽ Gal.cõmemorat de medicamẽto caustico particulæ vlceratæ imposito, vnde rigor subo ritur,& postea sæpisimè febris infestat, expres-

expresse docet: nequaquam febriles calores ortum ducere posse à retēto humore, qui putret, vel à fumosa fuligine, quæ difflari prohibetur. Nā tunc cùm causticum medicamentum particulæ patienti vlcus inijcitur, non in vase aliquo interno humor nec fuligo obstruitur magis q̄ prius, quàm admoueretur erodens medicamen: ergo vt primitus calor febrilis non vrgebat, neque postea vexare deberet, quod non conspicitur. Dicere enim illam non esse febrem putridam, quæ inuadit post causticum aspersum vulneri, sed ephimeram nominari, non excusat. Nam spiritus vi medicamenti superinflammari non potuissent nisi continuatim particula, scilicet, quæ vulnus patitur, prius inflammata, deindeque ab ea ad cor vsque calore febrili dē lato per spiritum aut membra corpus inflammaretur. quod nemo vnquam experitur. Etiam quòd si ab ingentia cō cussionis spiritus calerent, vt aliquis suspicari potuisset, necessum esset omnes rigores subsequi febriles calores, cuius contrarium Galenus secundo libro de Symptomatū causis. cap. 5. dixit, scribens. ⁂ At vetus quidem sermo est, rigori febrem semper succedere, non tamē est in totum verus, etiam si quis eū commodè determinet, id quod etiam facere par est, amicè potius veterū dicta interpretātibus, quàm maliuolè arguentibus. Verum tamen ne sic quidem verus eorum sermo est, ne si determinans dixeris, qui citra externam occasionem ex corpore nostro concutientes rigores oriuntur, hos febris necessariò sequitur. Quippe non nobis modo, sed etiam multis, qui nos præcesserunt, iam visi concutientes rigores sunt sine febre: non tamen ita validi, ac qui legitimas tertianas, quartanàsue præcedunt, aut qui ardentes febres finiunt. Solent sanè eiusmodi rigores vitiosam sequi victus rationem, cùm homines in desidia se repleuerunt, ac sæpe à cibo se lauarunt. Cùm verò ipsæ ciborum qualitates frigidioris sæpe ac pituitosioris temperamēti sint, prō ptissimè qui sic sunt affecti, rigoribus, qui ægrè recalfiā, capiūtur. ⁂ In quibus verbis manifestè docet febrē non semper sequi rigores, quod prædixeramus.

¶ Si iterum euadere putas rationem nostram per eandem, quam duxi Galeni sententiam, quòd ibi fateatur ipse in redundantibus pituita propter desidiam & vitiatam victus rationem rigores sine febribus contingere, & non in aliis temperaturis: quod nempe non ob aliud assertum ab eodē suspiceris, quàm quòd in his spiritus inflammari propter concussionē apti non sint, vt in aliis: sequeretur, si id verum esset, quòd biliosi quicunque, ac sanguinei sponte velint sic propria agitare membra, vt rigentium solēt moueri, quòd febre diaria forēt corripiendi: quod falsum est. Etiā melancholici, quorum spiritus terrestres minus apti videntur febrilem calorem suscipere, quàm pituitosorum, ineptiores futuri erant rescipere post rigores ephemeras febres, quàm pituitosi, quod non est testatus Galenus. Ac etiam quòd parum ante finem libri de tremore, rigore, conuulsione loquens de huiusmodi rigoribus, quos febres non consequuntur, dixerit ex autoritate Praxagoræ ortum ipsos ducere, à vitreo succo inflāmari inepto. Per quod patet nō eē febres ephemeras

Quædā futilis euasio increpatur.

illas, quæ rigorem illum erant successuræ, sed putridæ, cùm à phlegmate vitreo ortum duxissent, si ipsum imflammaretur. Et hoc modo rigoris in secundo de symptomatum causis excogitato à Galeno dimisso, quem ostendimus non conuenire cum forma, quã in secundo de febrium differentiis gignendi febres putridas protulerat: ostendamus etiam neque quadrare relatũ modum generationis febris putridæ cum alio per quem putauit rigores gigni in libello de tremore, rigore, & conuulsione.

¶ Ibi enim capite sexto sic inquit Galenus. ※ Neque enim quando alimenti defectu caliditas consumitur, aut cùm eius copia illa grauatur, nec quando effecta caliditas impotẽs claudicat, imbecillaq; redditur, rigorem fieri reperias: sed quando valida, & expansa impeditur. Vnde duplici motu & composito effecto, pugna accidit, vt in trementibus contingit, verum aliter. In tremẽtibus enim motus mixtus fit, quòd vires corpus mouẽtes sint inualidæ, dum membra eleuare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis: hic verò motu naturali caloris violenter impedito rigor accidit. Vt enim neque substãtia læsum neque tono per vniuersum extendi & ferri corpus nititur, impeditum & vi ad intra trusum ad principia redit: vbi persistere impotens (substantiæ enim semper mobili mors est quies) aceruatus, & quasi in sese coactus vnitus non ad intra in inuetitum extenditur, sed impetu vehementiori vsus quasi solutus vinculis interim progressum vetantibus obsistit, ea propellere, & apertos meatus facere festinans, sic illis obuius tenetur, & à veloci motu remoratur, quo corpus occursu totum quatitur. Quicquidque præ occursu vltra tenuatum est, rursus intra impellitur, ceu aliquid in occursu passum fuerit, & iteratò ad principium reuertitur. Vnde commotus iterum fortius concurrit, quo rursus occursu etiam repulsum vsque occurrit & repellitur, quoad sint quæ noxia adfuerint. Cùm dolore sic vtique hic affectus est, quasi cæso corpore verberibus, & impariter motibus vtrisque fatigato. Enimuero innatus nostri calor naturaliter habens æquis discursibus, & expeditis vsus, tempore & metro motus in se rediens opportunè explicatur. In rigore verò neq; coactionis motus sunt, neque expansionis, sed verius ipsum intra redire affirmabis. Vtar autem nominibus veterum, non meis, resilire, intrudi, reprimi, confugere, ad extra motum effringi, trahi, exilire, emergere. Veterum inquam, virorum nomina hæc sunt, recta ac ducta omnia, affectũq;, vt potissimum est, apertè declarantia. Cõcuti autem, quæ sunt corporis omnia, & agitari, feruere, & quẽcunque in rigore imparem sine ordine inuoluntarium motum in inæqualibus vehementibus, & violentis incursibus, & subsultationibus vapore facto naturali calido perfici affirmo. Vnde rigoribus magis quâm naturaliter habens incalescit corpus, & effunduntur sudores: quod quando multis occursibus iam absq; obice, quæ oberant, fuerint extrusa, exactèq; transpiret, tribus causis calefieri corpus est necesse. Quòdq; conclusus pluries ne respirare posset multiplicatus in profundo est. Et quia vehementer ad extra est expansus. Tertiò, quòd in ictibus, concursibusque, & violentibus

lētibus motibus accrescere nata est caliditas. Lignum nanq;, lapidesq; si contriueris, ignem incendas. Innatus etiam spiritus natura calidus, si vehementius moueatur, excandescet magis. Quibus omnibus verbis in compendium quoddam redactis, hoc tantum ex eis elicies, inordinatum motum spirituum, quos calorem, aut caliditatem nominat Galenus, esse causam rigoris ipsos enim interius inclusos propter præsentiam rei subitò motæ supra membra sensitiua, occasionē dicit esse frigoris extremitatum, & omnium partium extrinsecarum corporis: expansionem quoque subitam eorundem, & intestinam retrocessionem sæpissimè factam cōcussionis in rigore accidentis causatur. Tandem non aliter quàm physici credunt, prohibitis exhalationibus, que in terræ viscceribus includuntur, sursum exire, & ipsis id efficere conantibus, terram ipsam tremere, Galenus opinatur rigores in hominibus generari. Quod minimè cōuenire videtur cum febrium putridarum causa ab eodem relata. Nam si putridi humoris fuligo in aliquo vase, aut viscere detenta, est causa febrilis caloris: tunc cùm incipit obstrui viscus quoduis, aut vas quodcunq;, inceptura erat caliditas crescere, & sine rigore vllo præcedente febris erat inuasura. Quia neque esset vnde terror foret incutiendus, quæ spirituum retractionis causa foret, quia paulatim calor, & non subitò inuasisset. Neq; rigores semel finiti iterum per circuitus essent inuasuri. Et si enim Galeno demus propter primam intuasionem caloris terrefieri naturā, caliditas illa permansura necessario foret, donec fuligo, & humor putridus, quæ inclusa in obstructo vase erant, & iam cùm rigor inuadit patebant, discuterentur, & à corpore excernerentur: & nihil mansisset in obstructo vasse illo, quod circuitus rigoris & febrilis caloris causa foret. In alio enim vase obstrui, quod secundum reditum tertianæ efficit, & in alio quod tertiam inuasionem gignit, & in alio qui quartā, delirium esset confiteri: maximè in nothis tertianis & quartanis, quarū primæ duratio sextum mensem attingit, vt quartanarum, cùm in plurimum integrum annum non raro etiam annos tres, & quatuor, & ad septimum vsq; porrigatur: nam in consimilibus euentibus imaginari adhuc tam multiplicem vasorum quorundam, & post aliorum, & sub inde reliquorum obstructionē impossibile videtur.

¶ Septima, Exemplum quoque illud de stercorum cumulo paulatim putrescente, & per interualla quædam efferuescente: de quo in fine capitis primi de febrium differentiis Galenus meminit, vt per id demonstraret modum per quem febriles circuitus fiant, ineptū valde est, & non plus in stercore putrescente, quàm in lignis cùm inflammantur procedens. Vt enim accidit in cumulo ingenti lignorum superposito flammæ, flammam, quæ ex nouis lignis fit, aliquando crescere, aliquando imminui, aliâs quasi in totum extingui, & post resurgere: pro ut materia inflammanda magis vel minus apta concipere ignem est, sic stercorum diuersæ partes prout putrescere, aut non putrescere sunt aptiores, vel ex propria aptitudine, aut ex caloris solaris, vel continentis maiore, vel minore approximatione magis, aut minus illæ putrēt.

Quod exemplum nequaquam quadrat cum certo reditu de tertio in tertium aut de quarto in quartum, aut de die in diē. Si enim per modū recēſitum ſtercorum putreſcentiū humores corporis putreſcentes febrēs gignerent, non eſſet vnde certus reditus febrium ſuccederet. Sed ſi ſemel de tertio in tertium fieret exacerbatio, iterata reditio in eodem die, aut in ſequenti, aūt in quarto futura erat, prout aptior vel ineptior eſſet humor: & rariſsimum foret de tertio in tertiū, aut de quarto in quartum, aut quotidie affligere, quod non experimur, quin oppoſitum certas reditiones frequenter accidere, incertas rarè.

¶ Reddere enim pro cauſa reditu um certorum naturam humoris: & quòd bili conueniat de tertio in tertium putreſcere, & melancholico ſucco de quarto in quartum, vt pituitæ quotidie, delirium eſt. Nā ſi putredo exedens, aut depaſcens humorem putrere aptum, eſt cauſa febrium putridarū, vt Galenus eſt teſtatus, qualiter poteſt in naturam bilis putreſcentis reduci putreſcere hodie, & cras non, & perendie redire putrefactionem: cùm tunc in tertia die quanquam ineptus eſſet humor putredini eſſet febris in uaſura, quòd ex natura humoris, & non ex aptitudine vel ineptitudine putredini, febrium reditus fierent.

¶ Etiam non eſt qualiter intelligi poſsit, pauſante ſemel putredine in aliqua vna materia, quæ putreſcebat, poſsit redire in reliquā, quæ nondum putruit, niſi ob aptitudinem illius, quæ promptitudo nequaquam poteſt eſſe vniformis, niſi imagineris vnciam vnam (verbi gracia) biliosi humoris putreſcere hodie, & aliam vnciam non ante putrere eſſe aptā, quàm ab hinc tertia dies accedat, & aliam vnciam eiuſdem humoris eādem normam & proportionem ſeruare cum ſecunda vncia, quàm ſecunda cum prima, & per eandem methodum quartam cum tertia procedere, qua tertia cum ſecunda proceſsit. Quos tonos à muſicis inſtrumentis obſeruari eſt difficilimum, quanto magis à fortuitis euentibus aptitudinis vel ineptitudinis putredini.

¶ Coniungere enim cum promptitudine humoris ſimul facultatis expultricis humanæ vim, vt ordo redeundi febres in certis diebus obſeruetur, vt Vgo Senenſis medicus non indoctus eſt teſtatus, nihil prodeſt. Credidit enim in plurimum accidere eſſe talem proportionem inter virtutem expultricē particularum continentium choleram, & ipſam choleram, quæ excerni debet, vt de tertio in tertium ipſa ſit nata expelli, & virtus humana ſit apta expellere illā. Quod ſi ita contingeret, non eſſet expectanda putrefactio in bili, vt in tertio expelleretur: ſed ſiue adeò putreſceret, vt fuliginem putridam ex ſe mitteret, quæ cor colefaceret, ſiue minus putreret, ipſa excernenda eſſet, & febrim eſſet genitura. Quod apud Galeni ſectatores impoſsibile foret, cùm deeſſet fuligo humoris putridi, quo cor calerет ex defectu perfectæ putredinis bilis expulſæ. Multas alias rationes aduerſus duos modos recenſitos redituum febrium in certis diebus adducere poſſem, quas tranſgredior, vt octauam rationem proponam ex relatis emanantem.

Octaua

8. Ratio. ¶ Octaua ratio. Si vapor calidus, seu fuligo putrida calida eleuata ex putrente humore cor calefaceret in febribus putridis, indeq; adeò intensus calor, qualis in febrientibus sentitur, oriretur, necessum foret, parum ante mortem febrientium, & cùm ipsi moriuntur, ac post, intẽsiorem calórem, qui eos tetigerint, percipere, quàm in vllo antecedente tempore febris. Consequentia patet. Nam si putrescens humor, ac eiusdẽ fuligo calida cor petẽs causa foret, vt cordis calor intenderetur, aut augeretur, seu in ignem vertere tur, indeq; totius corporis caliditas maior in febriẽtibus perciperetur; tunc maximè id facturus erat, cùm minimè à natiuo calore, quem dicunt cõtrarium esse naturali, reprimi, ac cohiberi fuligo putrida posset: & cùm morti proximi, & iam mortui, ac qui diu est, quòd vita fũt functi, aut, non reprimere, vel mitissimè reprimere humorum & fuliginum putrescentium calorem possint: necessariò sequitur in relatis temporibus calorem febrilem maiorem sentiẽndum in febrientibus: sed euentus contrarium docent. Experimur enim multos, qui ex febribus moriuntur, ferme frigidos sentiri, & omnes parum post obitũ aut frigidos, aut parum calidos, eosdẽq; quando diu est, quòd mortui sunt, in totum frigidos percipi. Ergo nõ à putrescentibus humoribus calor immodicus febriẽtium oriebatur vt Galeno est opinatum, sed aliunde, & vnde nos exponemus.

¶ In cassum porrò conaretur aliquis dissoluere prædictam insolubilem ac demonstratiuam rationem; dicẽdo, quòd ideo in proximis morti ægris, & in iam deploratis tantus calor non percipitur, quãtus in statu febris, quòd caliditas naturalis iam tunc desit, & in totum deperdi properet, ex qua & præternaturali calor adeò intensus, vt febrilis est, euadebat, & sine qua præternatura lis humoris putrentis, & eiusdem fuliginis caliditas, non nisi remissa & exigua esse poterat. Nam qui hæc testaretur, parum abest, vt contradictionem veram esse concedat. Si enim contraria mutuò se corrumpunt, & quæ eiusdem sunt speciei accidentia se intendunt ac augent, caliditas naturalis, & contraria naturæ eiusdem speciei & diuersarũ ac contrariarum forent: quòd est admittere contradictionem. Consequentia patet. Si enim caliditas præternaturalis contraria naturali nominatur, ergò quia altera alteram corrumpat, talis dicitur: nam aliâs contrarii nomen nullo modo sortiri posset, vt contrariorum definitio docet. Et si altera sine alia remissior existit, vt aduersus fatetur, eiusdem speciei erunt, cùm nunquam calor per absentiam frigiditatis sibi cõtrariæ remittatur, quin intensior reddatur, neq; frigiditas per absentiam caloris intendi desinat. Se ergò intendere hos calores, ac simul eosdem se remittere, fassurus est aduersus quod, vt dixi, est cõtradictionem admittere.

¶ Vlterius vt horum pertinacia conuincatur, demus inter calores esse specificam differentiam, aliunq; esse naturalem siue cælestem in humido natiuo, seu radicali, vt alii nominant, insitum, alium elementarem resultantem ex mistione elementorum nos constituentium, quendam putredinalem ex humoribus putrescentibus ortum ducentem, reliquum pestiferum à venenatis rebus orientem, vt

huius tempeftatis quidam fcriptor medicus dixiffe videtur, id vfurpās ex Gentile Auicenæ cōmmētatore, quod ingens delirium effe in noftra exacta phyfica vltra retro dicta do cebitur,& nonnihil de eodem, finita hac ratione,agetur. Nihil certè hoc conducet aduerfo, vt noftræ rationis vim fugiat. Nam non ob id, quòd etfi ex immodico calore putredinali, à quo in febrientibus calor infignis refultabat,& totum corpus calidius quàm tempore fanitatis fentiebatur, natiuus calor tenderet in corruptionem, cùm febriens ægrotaret,aut in totum difparetur, cū æger moreretur, ipfe proximus morti,aut eiufdem cadauer frigida fentienda forent: cum etfi per inductionem ignei caloris in aliquam ex noftris particulā, vita illius partis deperdatur, nō definit talis pars dum ignis adeft,calidior multò fentiri,quàm dum viuebat. Ad cuius normam quanquam per inductionem caloris elementaris,aut putredinalis,fiue peftiferi, calor natiuus corrumperetur, nō difiturum erat corpus ægrotās,& eiufdem cadauer calidiora fentiri,aut adminus æquè calida, vt cùm corpus febriebat, & per putredinalem calorem calidius fentiebatur, quàm dū bene valebat. Si enim tanta vis calefaciendi eft in calore putredinali, vt nos reddat multò calidiores, quàm dum fani fumus,vt ignis efficit: cùm durante igne, membra noftra fiue viua fint, feu vitam amiferint,calida per eius præfentiam percipiuntur, certe noftrum corpus,vt diximus, perfeuerāte putredine, calidum fentiendum effet, vt dum febriebat. Nempe ob id, quòd febriens proximus fit morti,aut iam fit vita functus, putredo humoris,nō decrefcit,& minor reditur,quin neceffario augetur, maiorq; continuo fit, deficiente facultate vitali & naturali noftra, quæ humorem putrefcentem à putredi ne compefcat, & retrahat: fœctore cadaueris, & halitu ægroti morti proximi id teftante. Quanto enim magis putida eft aliqua res, tantò etiam magis putrida erit cenfenda.

¶ Quis enim,qui præteritum errorem tueretur,adeò deliraret,vt diceret putrefcentes fuccos febricitantium proximorum morti, ac mortuorū,minus calidos effe, quàm eorum,qui in ftatu funt febriū,quòd à nòftro natiuo calore tunc cōcoqui procurentur, & in morti proximis, ac mortuis, à natura deftituantur? Nam fi cōcoctio in nociuo nihil aliud procurat,quàm ad mediocritatem tam modum fubftantiæ, quàm calorem, & frigus, ac alias qualitates immoderatas pecantium fuccorum reducere, vt ex cōmento illius Apho.primæ particulæ. Concocta medicari opportet, & mouere non cruda. ac innumeris aliis locis elicitur. Potius cùm vigorofior vis noftra con concoctrix foret,reprimenda effet caloris putredinalis immoderantia,quàm augenda. Sufpicari enim,quòd motio, quæ fiebat à natura nitente concoquere fuccos putrefcentes,eofdem calidos febrili calore redderet,indeq; in mortuis frigefcere, quod defit vis naturalis mouens,præterita infania maior eft,ex perientibus nobis fanguinē, & quofuis alios fuccos ex nobis fanis,aut febrientibus extractos, & quantunuis poft extrationem concuffos, motofq; calidiores nō fentiri, quàm cum ex corpore extrahebantur. Nec vllā humidam rem agitatam,iam quòd ex motu vllum calorem concipiat,

tam

tam intensum, vt febricitantium, acquirere, nisi vas continens ex immodico motu caleret, indeq; succũ contentum calefaceret.

¶ Et omnis euadendi modus quã tunuis proteruis cauillatoribus auferatur, soluamus quandam fictionem, qua quis ex aduersis euadere argumentorum nostrorũ vim fortaßis opinabitur. Dicet enim nonnullus, quòd cùm Galenus asseuerat putrescẽtes succos calorẽ febrilem producere, non id testetur, nisi cùm à nostro natiuo calore sunt in actum calefaciendi redacti, secus si extra corpus extrahantur, & actuationem, quam vocant, amiserint. Tunc enim dicet aduersus, nihil in conuenire nõ calidos percipi, quin frigidos sentiri. Vt enim opiũ quod deuoratum nos vehementer infrigidat, cùm reiicitur ab ore, calidũ percipitur: sic bilem putrescentem, & intra corpus nos calefacientem, propteruient ii, extra nos non calefacere, quòd desit, vt dixi, actuatio facienda à nostro naturali calore. Porrò si de hoc potestatiuo calore Galenus loqueretur, cum febres fingit ortum trahere à calore putredinali, nequaquam dixisset lib. 2. de differentiis febrium capite quinto, quod in regio morbo, & si redũdet bilis, non febriant, qui hunc morbum patiuntur, quòd bilis non putreat. Suffecisset enim potestatiuus calor bilis in actum redatus à naturali calore patiẽtis arcuatum morbum, immodicè calefacere, & in febrem impellere ægrotantem, cùm bilis ipsa, teste Galeno in libello de inæquali intemperie contextu sexto, calidior sit omnibus succis ac partibus nostri corporis. Etiam qui hæc dixisset, à Galeni mẽte quammaximè discederet, quòd ipse manifestè in duobus libris de febrium differentiis, ac in complurimis aliis locis, cùm loquitur de calore putrido humorũ facientiũ, febres nulli rei cõparat, nisi calori stercorum putridorum, qui actualis, seu formalis est, & non potestatiuus. Tertiò, quòd si id verum foret, nulla febris ex pituita ortum trahere valeret. Nam ipsa quantunuis putrens, & si actu calida sit, potestatiuè frigida necessariò futura est, vt Galen. 2. de febrium differentiis, & in aliis locis docet. Modò si calor actualis putrescentis pituitæ est causa febrilis caloris in febribus phlegmaticis, vt Galenus in citato loco docet, hunc eundem compellẽdus est quiuis dicere, esse causam omnium aliarum febrium putridarum.

¶ Tandem cum extracti ab ægris succi, qui putrescunt, statim frigẽt, etsi plus extra corpus quàm in corpore putreant: qui sapit, & furore non corripitur, facilè intelliget, humorum putredinem causam nõ esse caloris febrilis, sed cor nostrum frequentius & velocitus agitatum, quàm tempore salutis, indeq; calidius versum, vt infra explicabimus, producere febres. *Roboratur principalis octaua Ratio retroducta.*

¶ Neque dici poterit, quòd obstructi succi perspiratione prohibita, calidi sint, & postquàm extrahuntur, frigidi reddãtur, quòd in liberum continentem delati, refrigerẽtur. Nam si fingamus sanguinẽ putridum, à quo febris conclusa oriretur, ex incisa vena immediatè traduci in aliquod vas eiusdem figuræ ac dẽsitatis cum vena, à qua sanguis extractus est: necessariò, si putrefactio, & prohibita transpiratio causa forent caloris febrilis, adeò calidus sentiendus esset sanguis ille in relato vase ficto inclusus, vt dum à

vena

vena extrahebatur. Cuius oppositũ experimenta docent. Putare enim, quòd sanguis in prædicto vase refrigeretur à vasis frigiditate, nihil prodesset, quòd etsi calidum vas esset, tam sanguis, quàm vas illud ad frigiditatem se restituerent, quod non euenturum erat, si calor putredinalis illius sanguinis tãtæ vis foret, vt calorem adeò intensum, vt est cordis febrientis vinceret, & augeret, & in febrem impelleret ægrotantem. ipse enim potens futurus erat vasis illius ficti calorem conseruare, & augere, vt stercus ex putredine calens inclusum in simili vase, vas ipsum calidum redderet.

¶ Et quòd promisserim improbare fictionem illam Gentilis, ac iunioris medici de quatuor caloribus specie differentibus, quos fingunt in nobis quãdoq; reperiri, id aggredior: quanuis non exiguus labor sit, quæ aliis fingere placet, nos dedocere. Porrò cùm mihi diu ac noctu meditanti, quid vero simile responderi posset meis argumentationibus, quibus diuellere aliquod falsũ dogma conor, vt vero simile illud diluam; sepe inter disceptandũ de re illa cum aliis nostris commilitonibus contingat: nescio quæ impertinentia à me non præmeditata, ab illis vt certissima effutiri, quæ iterum scribere ac improbare cogor: ne si consimilis euasio alicui fortè satisfaciat, veterem errorem amplexetur, Sisiphi labori meum confero, & meritò in me reiiciendum distichon illud asseuero.

Somnia cuncta licet mendaces soluere vulgi,
Oedipus insudet, non satis vnus erit.

¶ Verùm querela hac dimissa, ad rem veniendo, improbare assertionẽ illam de quatuor caloribus specie differentibus, quos dixi à relatis authoribus fingi, ordior. Ac vt veritas pateat, & omnis euadẽdi modus ab aduersis auferatur, Quæro ab illis, cùm hanc specificam differentiam inter calores astruunt, an loquantur de caloribus accidentibus, an de corporibus calidis. Si de his vltimis se loqui dixerint, improbari non poterunt, quanuis rem impertinẽtẽ dixerint. Verũ enim est, quòd nr̃a corpora ex quatuor elemẽtis actu in nobis manentibus cõstant, in quibus calorem aëris & ignis esse necessum erit, & vnũ ex quatuor calidis recensitis à Gentili, & nouo illo autore citato in nobis esse compellimur confiteri. Etiam quòd cor nostrum spirituosam substãtiam ex puriore parte sanguinis producat, quæ delata per arterias in vniuersum corpus ipsum calefacit, & in membra quandam occultam dispositionem animæ nostræ conuenientem, & sine qua ipsa corpus non informasset, inducit. negare quoq; non possumus. Nam etsi tãto caloris gradu ab igne calefieret corpus vt ab spiritu vitali, anima corpori non adesset, quia defecisset relata occulta qualitas inducenda ab spiritu, vt corporis nostri partes laqueo adeò constrictæ, vt defectu transitus spirituum per arterias in interitum tendant, probant, quòd earundem corruptionẽ vitare nullo modo posset ignis, aut aëris tãtus calor, quantus partibus illis deest ob cohibitum transitum spirituũ, quòd ignis non valeat relatam qualitatem occultam inducere. Indeq; non immeritò hæc spirituum substantia ab his cælestis calor nomi-

naretur essetq; secũdũ genus corporum calidorum hoc. Reperiri quoque in nobis febrientibus, aut non febrientibus humorem putridum, qui indubiè cum putredine calidior est, quàm absq; illa omnes confitemur, tertiumq; calidorum corporum hoc nominari, & quòd etiã putreãt humores, & vltra calorem venenatam qualitatem acquirant omnibus compertum est, quartumq; calidum hoc esse affirmamus. Tandem quòd relata quatuor corpora calida, elementa, spiritus, humores putrescentes, humores venenati, specie differant, nos non impugnamus. Reprehendimus tamen, quòd cum de febre loquantur, quæ calor quidam inens nostro corpori est, non erat, vt quid agerent de spirituum proprietate occulta: vnde calor in ipsis existens cælestis nominatur. Nam diuersa accidẽtia sunt, calor & proprietas illa, etsi eidem subiecto insint, vt diuersus est calor magnetis à proprietate ipsius. Neq; etiam erat, vt quid calorem putredinalem humorum miscerent cũ venenata qualitate eorundem.

Illi quoq; decipiũtur, qui propter euentum alium de aëre ambiẽte & calefaciente nos et de medicamentis & cibis calefacientibus eos, qui ipsa deuorãt credunt remissum calorem putridi succi posse intendere intensissimum cordis, vt relatã remissiora cordis calore, ipsum calidius redunt. Rationibus enim antecedentibus & euentibus sufficienter probauimus, remissum nequaquam posse intendere se intensius, quin quòd contrarium admistum remisso vim habeat remitendi intẽsius. Ideo nempe, quòd non adeò remittant & moderẽtur calorem cordis, & aliorum membrorum calefactorum ab spiritu calido cordis aër calidus, & medicamenta calida dicta, vt aër tẽperatus, aut cibi, seu medicamẽta temperata, aut frigida, sicut valde minus calida solent. accidit cordi nostro, ac toti corpori per medicamenta, aut aërem calidiorẽ corpus calidum sentiri: vt aquæ feruẽti per admistionem aquæ pauxillum minus feruentis. Vt enim etsi aqua illa minus calida fit, quàm erat, calidior manere dicitur, quàm si per aquam frigidam sibi admistã aut per calidã, sed minus calidam, quàm quæ pauxillũ moderabatur calorẽ feruẽtioris remitteretur: sic cor nostrum, ac nostra membra, cibis, & medicamentis, & aëre, ac aliis rebus dicuntur calefieri. Non quòd illa calorem cordis possint intendere, sed quòd alia non adeò calida plus frigiditatis sibi admistum habentia valeant plus temperare cordis & tocius corporis calorẽ, quàm priora. de quibus non plura quòd nonnulla ex his paulo ante scripta sunt, vt etiam ad dictamdum alia transire liceat.

¶ Nona, Si verum esset, quòd Galenus testatur secundo de symptomatũ causis, & in fine septimi cap. lib. de palpitatione. &c. Cùm dixit in rigoribus tertianis sentiri quendam sensum dolorosum, veluti acutissimarum pungentium sagittarũ, ob scilicet bilem expansam ad cutim, quæ febris venturæ post rigorẽ causa futura erat, falsum esset, quod idem prædixerat in primo de differentiis febrium cap. v. fuliginem humoris putrefacti in vase aliquo obstructo calefacere particulam obstructam, & ad corvsq; ascendere eãdem calefactionem per fumosas illas fuligines delatam. Nam si humor, qui rigorem gignit, & à quo febris 9. Ratio.

bris post originatur, in carnosas, & sensibiles partes dispartitur, nequaquã inclusus dici poterit in aliquo vase, neque eiusdem fuligo inclusa calorem posset producere, cùm difflari, percutim valeat: iam quòd ad carnem cuti proximam expansa sit ex Galeni assertis, qua enim corpulentus humor rigorem efficiens exiit, fumosa fuligo tenuior exire valebit.

Increpatur quædã falsa sentẽtia galeni affirmans quod in rigoribus quartanarũ sitis non molestet rigẽtem.

¶ Et quòd meminerim sententiæ Galeni adductæ ex fine septimi capitis libri de palpitatione, tremore, & rigore, & conuulsione. postquàm & in calce relati capitis verba sequẽtia digna taxari exarata sunt.

※ Quartanam qui passi sunt, rigorem si sit vehemens, ad vsq; ossa penetrare aiunt, rigoribus ab ambiente frigidissimo effectis planè similem. Cæterùm tritæo, & ardenti febri, id quartanæ tamen nõ commune addimus, quòd vel rigentes plurimi, caliditatem internam sentientes, sitiunt, quorum neutro qui habiti quartana sunt afficiuntur. ※ Ideo venia petita à Galeno adeò experto medico, falsum id esse, quod in adducto contextu testatur, manifestissimi euentns docent. Nunquã enim quotquot medendos à quartana morbo ægros per totam vitam suscepi, alio symptomate magis eos vexari obseruaui, quàm siti, cùm rigent. Cuius contrarium Galenus dixit. Si enim incontinentes, & nobis medicis non obtemperantes in medela quartanæ in aliquem periculosum morbum incidere cõspicimus in plurimum hydrops est, ob aquæ immodicum potum in hora, qua rigent. Hoc obiter duxi, vt lectoribus cauerem à falsitate loci illius à me increpati.

10 Ratio. ¶ Decima ratio. Neque si febres putridæ fierent per modum, quem Galenus, & Auicena, ac cæteri medici horum sectatores opinati sunt reddi vlla causa posset, cur aliquæ continuò affligant, aliæ per interualla. Causari enim, quòd in continua humor intra venas putreat, in intermittentibus extra, non excusat. Quòd si intermittentium humor, qui febris causa coniuncta dicitur, in tertia die putreat: quia expellitur de venis extra easdẽ, vt Auicena fen prima quarti dixisse videtur, aduersaretur hoc sententiæ Galeni adductæ ex primo lib. de febr. differentiis. vbi expressè asseruit fuliginem putridam detentam intra vas obstructum fore causam intensionis caloris febrilis. Etiam alio decreto illius, quo fassus est prohibitã efflationẽ esse causam putrefactionis. Si enim in die, in qua humor expellitur à vasis internis, siue externis ad carnes musculosas, febris intermittens inuadit, nequaquam ob id quod tunc putreat & prius non, inuadet, sed ob aliam rationem. Cõsequentia patet, quòd tũc excretus humor ab obstructionis loco in porositates carnis musculosæ proximæ cuti si putrere paratus esset per prohibitam efflationem, concessa libera respiratione per relatam expulsionem, à putredine cessare debebat, cuius contrarium ipsi affirmant.

¶ Vndecima ratio. Vlterius Galenus. 2. de febrium differentiis. distinguit febrim ortum ducẽtem à multitudine sanguinis, à febre oriente ab eiusdem putredine: ergo & à bili qui calidior succus quàm sãguis est, poterit emanare proportionale duplex febris genus: alterum à putredine ipsius bilis: aliud ab eiusdem multitudine, quæ nullus scripsit. 11 Ratio.

Sed

Sed febris illa, quæ oriretur à multitudine bilis non esset dicenda putrida, quòd nulla putrida fuligo à bili illa non putri eleuata cor calefaceret: superest ergo falsum esse quod testatus fuerat Galenus febriū cholericarum causam esse humorē biliosum putridum, emittētem ex se fuligines putridas ad cor.

Quædā futilis solutio adduntur & increpatur.

¶ Soluere enim nō potes per discrimen, quod sufficere nonnulli existimauerunt, non valere scilicet tantā bilē gigni, quæ sat sit facere febrim sine putredine ipsius, quæ immodicè augetur, quòd natura non sit adeò amica choleræ, vt sanguinis, ideoq; statim vt ipsius bilis insignis multitudo redundat, à natura dimissa putreat. Primò, quòd id ad placitum dictum, & nulli rationi innixum videatur: cùm experiamur in febribus cholericis sæpissimè bilem amaram synceram, aut pituitæ commistam reiici per vomitum sine vllo putore, in colore & reliquo modo substantiæ simillimam illi, quæ in foliculo felleo naturaliter continetur, quæ sine putredine est, & per huius reiectionem febrem cessare, quod manifestè docet, ex illa non putri cholera emanasse febrē illā. Proteruire quidem choleram illam putridam esse non posset aduersus: quòd Hippocrates in de humana natura libro per relata media, per quæ ego, probauit sanguinem, & cæteros humores mutuò inter se distare, dicens. ⁂ Quo enim modo hæc inter se similia sint, quorum neque colores similes videntibus appa- rent, nec ad manuum tactum similitudo aliqua esse deprehenditur. ⁂ Secundò, quòd non video, qualiter ex hoc, quòd redundet plus iusto bilis, & in tanta quantitate, quòd febrim facere sufficisset sui calore, vt sanguis eadem minus calidus sua multitudine valet, sequendo Galeni placita: ideo putreat, si putredini, quæ febrim est productura, necessariò obstructio in aliquo vase, vel inflammatio in aliquo viscere est coniungenda. Si enim immodicus sanguis multò crassior cholera, liber & sine obstructione per venas vagatur, cùm febrim citra putrefactionem affert choleram supercrescentem per easdem non obstructas deferri posse quis negabit.

¶ Duodecima ratio. Item, quòd memoria consequat, apud Hippocratem, quem Galenus vnicum medicinæ numem esse aduersus nonnullos medicos sæpe contendit, febres aliter fieri, quàm à redundantia humorum non legitur, & pro- ut vnus vel alter abundat, sic hoc, vel illud febris genus procreari, & non quòd putreant, aut non putreant, ipse fatetur. Quod inter multos huius authoris locos probat: non tantùm ille, qui prope finem libri relati de humana natura scribitur, verum & multi alii. Sed prius illum, quem prædixi, ducemus: quanuis pars illa genuina ipsius Hippocratis non sit, vt Galenus vult. Series illius hæc est. 12. Ratio.

⁂ Febres plurimæ à bile fiunt. Species ipsarum quatuor sunt, præter eas, quæ ab occultis doloribus generantur. Nomina ipsarum sunt, continens, quotidiana, tertiana, quartana. Continens itaque appellata, à plurima, ac meracissima bile prouenit. ⁂ Vbi nullam memoriam bilis putrescentis agit Hippocrates, sed quòd continens à plu-

rima & meracifsima bili (talis enim eft non putrens cholera) proueniat, fatetur.

¶ Sed relato loco dimiffo, quòd aduerfi effe Hippocratis nō admittent, etfi apud eundem alia quamplura à ratione multo relatis magis deuia legantur, adducamus in primis illud ex ea parte libri de humana natura, quam germanam, & Hippocratis effe idem Galenus eft teftatus: quod huiufmodi eft.

※ Bilis autem per æftatem, ac Autumnum corpus pofsidet. Id quòd inde cognofcere potes, quòd homines fua fponte hoc tempore bilem vomunt: & in medicamentorum potionibus biliofiora purgantur, manifeftum fit & febribus, & hominum caloribus. ※ In quibus verbis expreffe docet, ob id, quòd in æftate bilis redundet, non quòd putreat, febres ex ea fieri, quod nos probare cōtendebamus. Aliud eiufdem Hippocratis ex primo libro de morbis prope principium idem refert. ※ Morbi quidem igitur vniuerfi fiunt ex his quidem, quæ in corpore infunt, tum à bili, tum à pituita. Ab externis verò, à laboribus, & vulneribus. Sed & à calido & fupercalefaciente, & à frigido ac fuperfrigefaciente, & ficco ac fuper reficcante, & ab humido ac fuperhumectante. Et bilis quidem ac pituita vnà cum nafcentibus gignuntur, & funt in corpore, aut plus, aut minus. Morbos autem exhibent, partim à cibis & potibus, partim à calido fupercalefaciente, & à frigido fuperfrigefaciente. ※ Vbi nullam mentionem putredinis bilis aut pituitæ Hippocrates fecit, vt affeueret, quòd hi humores putrefcētes febres efficiant, fed redūdare hos plus iufto, vel effe eofdem calidiores aut frigidiores, effe caufam omniū morborum, dimifsis caufis externis dicit. putredine eorundem omiffa. Calorem enim humores relati à fole, & à motu, & ab alimentis citra putredinem trahere teftatur. Idem per vniuerfum quartum librum de morbis Hippocra. affirmat, præfertim cùm fic refert. ※ Si verò humor alius alio copiofior fuerit, febris ex hoc homini oboritur. ※ Et nō longè à citatis verbis. ※ Et fi quidem à multis humoribus valde fuperetur, febris ex hoc modo oboritur. ※ Et infra citatos locos.

※ Corpus ab humore priore ac recenti repletum calefcit, & febris ex hoc homini oboritur. ※ Nunquam mentionem agens de putredine, nifi vt per fimilitudinem partium corporis humani putrefcentium, & depafcentium proximas, declaret modum humorum fupercrefcentium in febribus, & confumentium refiduos optimos, à quibus fpiritus vitales fiebant, & corpus hominis nutriebatur: quod in relato quarto de morbis libro fub his verbis fcriptum eft. ※ Si verò multus fuerit afflixens humor, fruitur: & confumitur ad morbum etiam alius, qui prius falubris erat, & tali modo homo moritur, fruitur autem, fi morbus non amplius fufficiens alimentum habuerit, & confumitur ab humore bono, qui in loco dolente exiftit. Primū enim propinquum affumit, deinde lōgius depafcitur, donec confumptum fuerit, & non amplius ineft in corpore alimentum: alimentū autem eft homini humor leuis. Quemadmodum igitur, vt certum eft, putrefactio

factio primùm paulatim fit, si maximè calefiat: postea vbi isthic alimentum putrefactioni non amplius sufficit, depascitur de sano, initio sumpto à proximo ad totum corpus, donec totum quicquid carnosum est, putrefecerit, postquàm verò in totum de pasta est, alimentum putredini consumitur. Sic sanè etiam in morbo. Sumpto enim à loco illo initio, vbi isthic alimentum sufficiens non amplius inest, depascitur vlterius, à proximo initio facto. Postquã enim per totum grassatus fuerit, alimentum morbo cõsumitur: & alius salubris humor non superat: si hoc fiat, homo moritur. ⁜ Sufficere relata puto, vt ex his, quiuis intelligat Hippocratem idem quod nos inter arguendum contra Galenum diximus, voluisse.

13. Ratio. ¶Opinari enim quòd in bubonibus, aut inflammationibus crurum aut brachiorum, seu aliarum partium distantium à corde febres continuæ quandoq; proueniãt, quia fuligo putrida ab illis partibus assiduè deferatur vsque ad cor, insanire est, si vera sunt, quæ idem Galenus in libro de vsu pulsuũ scripsit. Ibi enim refert, compressis arteris, expurgari fuligines inclusas in eisdem, fuliginibus exeuntibus per earundem arteriarum porositates. Si ergo arteriæ quantũuis à corde distantes continuo mundãtur per cõpressiones frequentes, & veloces à fuligine putrida intra se inclusa presertim cùm homo febrit; quòd tunc velocius & frequentius arteriæ mouentur, quomodo poterit fuligo illa transmissa à vena, vbi humor putret, ad arteriam proximã (quia omnis vena proximam sibi habet arteriam) & ab arteria in cor, ipsum calefacere; percipere non possum? cùm prius quàm cor pertingat, per innumeras compressiones arteriæ erit ab arteria eliminata. Et quòd prædixerim Galenum in libro de pulsuum vsu dixisse, quòd arteriæ per proprias porositates, cùm comprimuntur, expurgantur, ideo sententiam eiusdem ex relato loco adducere visum, quæ in hunc modum habet. ⁜ Nam si in ipso cordis corpore vis illa vnde cõtrahitur ac dilatatur in omnes arterias per tunicas earum influens sic eas cogit, aperitque quemadmodum ipsum cor: vtique sicut illud cùm dilatatur, ea quæ osculis suis appropinquant, trahit, cum contrahitur, expellit: sic & arteriæ cũ se aperiunt, ad se vndique trahunt: cùm contrahuntur, in omnem partem expellunt. Quid autem sibi hoc velit, quod vndique, & in omnem partem dixi, adhuc clarius faciam. Numerosi in arteriis meatus partim veluti spiramenta in earum sunt tunicis, partim osculorum specie in intestina, & ventriculum, & externam hanc cutim finiuntur: quin entiam continuatæ tũ sibi, tum verò cordi maximis scilicet meatibus, vel potius vniuersis suis capacitatibus sunt. venis verò non perinde magnis meatibus, sed ipsarum quidem anastomoses, sensum nostrum effugiunt. Vnde si ipsis, ceu parum constantibus meritò fidem abroges, per alia certè, quæ veteribus sunt prodita, eos esse credas, neque in postremis ex hac rei euidentia. Si quis namque accepto animali quouis ex iis, quibus amplæ apertæque arteriæ sunt, veluti boue, sue, asino, equo, oue, vrso, simia, pardali, homine ipso, vel similium aliquo, magnas,

multasque illi arterias vulneret, vniuersum animalis sanguinem per eas exhauriet. Huius rei periculum subinde fecimus: & cum semper vacuatas cum arteriis venas deprehendissemus, veram esse sentẽtiam de cõmunibus arteriarum & venarum osculis, & communi de vna in alteram per ea transitu, nobis persuasimus. Quippe per hos transitus, arteriæ dilatatæ, ex venis trahunt, contractæ contra, in eas regerunt. sicuti nimirum per ora, quæ in cutem finiuntur, quicquid halituosum fumidum ve excrementum habent, id excernunt. Recipiunt aut ex circundato nobis aëre, non exiguam in se portionem. Atq; id est, quod Hippocrates foras introq; spirabile totum corpus dixit. In quibus verbis satis planè quod prædixeramus verum esse patefecit. Et ne ducẽdo ratiões alias, quibus probem non posse fieri putridas febres per modum, quem Galenus, & cæteri medici, qui illum sunt sequuti, est opinatus, lectorem immorer: docere modum, per quem ipse, & cætere omnes, tã quæ diariæ, quàm quæ hecticæ dicuntur, faciant, auspicor. Statim enim vt id explicuero, spero neminem, nisi delirum, nostro dogmati non assensurum: citraque improbationes alias cuius notam futuram veritatẽ nostram doctrinæ, ac falsitatem aliarum

Caput septimum.

In quo modus hucusq; ignotus per quem febres fiunt ostenditur.

ET vt dicenda facile intelligantur, animaduertendum primò, quòd cùm aliquis effectus sic aliquam speciem quorumuis entiũ, seu animatorum, siue inanimatorum sequitur, qui in nulla alia visitur, hoc non nisi ab aliquo principio actiuo aut pasiuo semper nato comitari relatam speciem, & nullam aliam proueniat. Ratiocinari enim, & ridere, sic homini contingunt, qui in nulla animantium specie, quàm in humana ratiocinium, neque risus inueniantur, vt hinire non nisi equis contingit. et vim tractiuam ferri habere, non nisi magneti accidat, & trahi à magnete non nisi principio pasiuo ferri concessum sit, & alii consimiles effectus peculiares alicui speciei semper à principio naturali constitutiuo illius speciei proueniunt. Si enim ab hoc ortum non duxissent, posibile esset in indiuiduis aliarum inueniri, quod nõ accidit.

¶ Secundò animaduertendum, quòd affici continuis, quotidianis, Tertianis, & quartanis, ac quintanis febribus sic peculiarie est hominibus, quòd nulli speciei animantum contingat. Quis enim vnquam vidit, vt inter arguendum dixi, aliquot ex brutis tertiana febre, aut quartana correptum. Nemo certè. Si enim his afflixi brutum accidisset, facilime id nouissemus, ex antecedentibus febrem rigoribus, & ardore subsequente in tertiis, aut quartis, seu aliis

aliis diebus: quod nunquam in mulo, equo, asino, leone, aut alio bestiarum, aut auium genere conspectum est. Quod Plinius lib.7.cap.50. confirmat, dicens. Ergo pro miraculo & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum musicum centum & quinq; annis vixisse sine vllo corpori incommodo. At Hercule reliquis omnibus per singulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis pestifer calor remeat horis aut rigor, neq; horis modò, sed & diebus noctibusque trinis quadrinisùe, etiam anno toto. Ex his qui vis elicere manifeste potest, putredinem humorũ tantum, neque supercrescentiam eiusdem plus iusto posse fore causam febrilis caloris redeuntis per certa interualla tertiæ, aut quartæ diei, siue aliorum quorumuis. Si enim alterũ relatorum aut ambo simul causa fuisset intermittẽtium febrium, non esset vnde hic affectus peculiarius homines, quàm cætera bruta inuasisset, cùm non minus in brutis quàm in hominibus putredo, & redundare humores contingãt. Cùm ergo putredo febrium intermittentium causa esse non posit, vt Galenus dixit, neque auctum aliquem ex humoribus esse, tãtum sufficiat, febrem efficere, vt Hippocrates dixisse videtur, velut antecedentes rationes palam ostenderunt, restat in aliquod aliud principium humanum minime brutis conueniens, recurrendum esse. Et cùm hoc non nisi humana forma, quæ est anima rationalis, aut diuersa membrorum hominis figura, & situs esse possint, cũ in cæteris naturalibus principiis vegetandi & nutriendi paria nobis bruta concipiantur: hæc ergo duo insimul, aut horum alterũ necessario sequitur comittaturum febrium intermissionum.

¶ Galenus quippe quærens hoc commune principium febriũ, cùm videret à pituita & à melancholia frigidis humoribus supercrescentibus calorem febrilem emanare, vt à sanguine & bile calidis, putredinem commentus est, quam res exteriores tam calidas, quam frigidas inuadere & in eas, vt plurimum calorem procreare, experimur, & hanc inuadentem humores calidos & frigidos efficere affectum febrilem calidum testatus est, minime cauens inconueniẽtia, & impossibilia, quæ suæ opinioni sunt obiecta. Atque hoc, quod manifestissimum erat, eadem methodo eliciendum, bruta, quæ humores natos putrere habent, vt homines, febres tertianas, & quartanas, ac reliquas habitura, quæ ipse non experiebatur.

¶ Quartò consyderare expedit, quòd quanuis solum relatum augmentum humorum, aut putredo eorundem, non possit esse causa febrium per interualla redeuntium, vt probatum est, quod tamen indubitatum est in plurimũ ambo hæc, vel alterum illorum contingere in iis, quæ febriunt.

¶ Quinto animaduertere decet, non paucos certi generis affectus, quos passiones alii vocant, datos esse hominibus, vt per hos salutem præsentem ipsi conseruent, aut amissam restituant. Quod Galenus libro secundo, de simplicium medicamentorum facultatibus capite decimo septimo prædixerat, inquiens. Contingit autem ad tussim impetum cieri inæqualitate quadã in gutture præter naturam proueniente. Quippe cùm spiritus

per puram leuemq; ferri viam consuetos, si quando in eminentia quædam impingat, tumultum quendã, ac velut inæqualem concussionem in gutture efficit, atq; ita ad tussim animal prouocat. Nam vt alias quoque multas natura hominibus salutis gratia ingenitas indidit passiones, ad eundem modum & sternutationem, & tussim: sternutationem quidem, vti ea, quæ in naribus infesta molestaq; sunt, propellerent: tussim verò, vt quæ in gutture. ⁂ Neque à relatis passionibus dissimiles sint vomitio oris, & fecum, & vrinæ vltra consuetum ordinem expulsiones, tremores quoq; siue cõcusiones nomines, qui in epilepticis contingunt, cum cerebrum viciosis succis plenum sese cõcutit, vt illos à se excernat.

¶ Sextò. Sciendum calidius quod est in corpore nostro cor & spiritus ab eo genitos fore. De corde vltra ea, quæ retro à nobis scripta sunt, cùm argumentabamur contra modum excogitatum à Galeno generationis febrium diariarum, Galenus de temperamentis libro. 2. idem testatur, inquiens. ⁂ Iam cordis caro omnibus his tãtò est siccior, quãtò est durior: calidior verò non modò his, sed etiã omnibus planè corporis partibus. Quod etiam sensu clarè debrehendas licet in pectoris animalis dissectione, si digitum in sinistrum eius sinum immiseris: inuenies enim locum hunc omnium, quæ in animali sunt, non paulò calidissimum. ⁂

¶ Spirituum calorem; præsertim vitalium, ingentem esse, materia ex qua ipsi fiunt, & efficiens planè mõstrant. Galenus enim de Hippocratis & Platonis placitis lib. 7. relata duo spirituum vitalium principia expressit, dicens. ⁂ Spiritus igitur qui in arteriis continetur, vitalis & est, & dicitur, qui in cerebro animalis, non quòd substantia animæ sit, sed quòd primum est eius ibi habitantis instrumentum, qualiscunq; substantia postea fuerit. Sicut verò vitalis spiritus, & in arteriis, & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exhalatione sumpta, ita animalis ex vitali perfectius concocto oritur, quippe cùm oporteret ipsum exquisitissimam omnium immutationẽ adipisci. ⁂ Quòd si materia spirituum est aër inspiratus, qui calidus & humidus est: & exhalatio humorum tenuissima & igni similis euaporatio, necessariò materia huiusmodi apta erit conficere rem satis calidam cum presertim concoctor eiusdem cor calidissimum omniũ membrorum sit. Sed cor esse quod coquit expresse dixit Galenus incitato loco, supcrest ergo verum esse quod prædiximus. Et vltra id experimenta illud docet, nã corde icto vniuersus calor perit. porro spiritus vitalis igniculus ille est, quẽ prometheum suffuratũ adiis fuisse Poetæ. referunt.

¶ Huius spiritus expansionem à corde in totum corpus fieri inter multos alios locos Galenus docuit in libro, quẽ inscripsit, An sanguis in arteriis natura contineatur, Quã probare inter alia opinatur ex hoc, quòd si ita non fieret, quòd per vniuersum corpus spiritus expanderẽtur hominũ motus exerceri, vt eis libuisset, non liceret. Per spiritum nempe credit defferri à capite in pe pedem velocissimẽ vim motricem pedis. Quod in hominibus falsum est, secus fortassis in brutis. Sufficit enim vt pes hominis moueatur, quòd

quòd anima rationalis exiſtẽs in cerebro imperet motum, quem eadẽ numero exiſtens in pede exequitur. Nõ enim alia anima eſt pedis, quàm cerebri: neque pedis anima, pars eſt animæ cerebri: ſed illa eadem numero, quæ in cerebro eſt, eſt quoque in pede, vt in noſtro opere iam planè oſtendimus. Sed hoc miſſo delatio ſpiritus à corde in totũ corpus, aliter probari quàm Galenus mollitus eſt ſufficienter poteſt. Et inter multa, quod nũc (vt quòd propoſui probem) ſeſe offert, eſt, motus tam celeres, quales conſpiciuntur in hominibus lætitia geſtientibus, & in his, qui pauent, vel quibus ſubitò aliquid valde triſte nũtiatum eſt, fieri nõ poſſe, quàm à ſpiritibus celerrimè motis. Videmus enim non rarò homines per inſignem lætitiam, aut pudorem, rubore ſubitò perfundi, & alsos præ metu celerrimè pallere: quorum diuerſorum colorum tam inſignis, ac celerrima variatio non ſanguini, ſed ſpiritibus tribui poteſt, quòd ille non adeò agilis ſit, vt tam ſubitò & ad cutim duci, & à cuti interius in alto corporis recondi valeat.

Iã hic vera febris eſsentia exprimitur,

¶ Quibus iactis fundamentis, ſciẽdum eſt, febris eſſentiã nihil aliud eſſe, quàm quẽdam calorem immodicum ſenſibiliter operationes hominis lædentem, productum in toto corpore à natura hunc gignere moliente, tam per impulſum velociſsimum & frequentiſsimum ſanguinis & ſpirituum à corde in arterias vniuerſi corporis, quam per ſuperincaleſcentiam eiuſdem cordis ex velociſsimo & frequẽtiſsimo motu expanſionis & conſtrictionis ſuæ quàm etiam ob calorem allectum ex celeri motu arteriarum ſe comprimentium & expandentiũ. Hanc febrem non in alium vſum naturæ gignit, quàm vt per eius vim ſuperflua, quæ corpus humanum malè afficiunt, difflentur, aut concoquantur, & concocta per ſenſibiles corporis meatus patẽtiſsimos redditos ob febrilem calorem excernantur, & alia naturæ humanæ incommoda reſarciantur.

¶ Hanc febris definitionẽ, vt more logicorum procedam, bonam eſſe vel ex hoc cõſtat, quòd genus & differentiam cõtineat. Calor enim immodicus, genus eſt: & differentia illius à cæteris per id exprimitur, quod à natura febrilis productus ſit in toto corpore per impulſum ſpirituum vitalium plus iuſto calidorum à calore cordis intẽſiore, quàm qui ſolitus erat afficere, cùm bene valebat homo, quem cor in ſe procreat velocius motum, quàm cõſueuerat. Stat enim ab igne, vel ſole, vel ira homines immodicè calere, & tamen febrientes nõ dici ob id, quòd vel calor eorum non ineſt toti corpori, ſed tantùm extimas corporis partes alteret: aut quòd etſi vniuerſum corpus poſsideat, non à corde originetur vt genitus ab eodem in relatum finem. Cuius ſignum eſt, quòd ſole, vel igne, aut ira abſente, ſtatim reprimi calor incipit, donec in totum aufertur. Quod minimè accidit, cùm iã à corde calor febrilis in totum corpus manat, effecturus quod prædiximus. quacunq; enim cauſa procatartica ablata, adhuc febrilis ſtatim remitti non incipit, ſed diu perſeuerat.

¶ Vt ergo relata planiſsimè intelligantur, animaduertite nullum inſtrumentum aptius eſſe ad ſentiendi, & mouendi, ac nutriendi, cæteraq; omnia alia naturæ opera exercẽdum, quàm ſpiritũ, vt Galenus lib.

3.de locis affectis.cap.5.refert.Et lib. 7.de placitis Hippocratis & Platonis,& multis aliis locis scribit. Cũ ergo aliquis humor in corpore sensibiliter redundat, seu multitudine inutilis, seu corruptione noxius, quem per sensibiles vias oris, aut intestinorũ, seu vesicæ,vel alios meat⁹ excernere natura nõ valet: vt hũc è corpore in vaporis modũ extirpet, febrim sæpissimè procreat, quæ cũ calore natiuo cordis intensior futura est,à corde ex propria natura calidissimo omnium corporis particularũ gigni non potuit,indeq; cõpulsum cor proprium calorẽ intensiorem reddere miro id modo facit: neque aliter quàm sese velocius ac sæpius quàm solitum erat cõtrahendo, ac expandendo, vt epilepti ci cerebrum, vt per hunc velocem & assiduum motum, eiusdem substãtia plus quàm propria poscebat natura caleret. quo commento etiã totius corporis arterias, & venas eisdem proximas calefecit,quòd arteriæ ab eodem ortæ continuatim calorem suscipiant, quem necessariò propter propinquitatem venis cõmunicant,ac vtræq; reliquis omnibus corporis partibus calorem impartiuntur, spiritu & sanguine arteriali,qui à corde in arterias trãsmittitur, febrilem calorem etiã in easdem inducentibus: & quòd à corde solito calidiore tunc emanent, vnde calorem intensiorem, quàm fuimoris erat, adduxerint: atq; etiam quòd ocyus moti spiritus quàm soliti erant, tã ex ingenti impetu, quẽ acquirunt ad velocem cordis constrictionem, quàm ex veloci quoq; expansione arteriarum cordi proximarum, ad quam necessariò sequitur eorundem velox tractio, ne vacuum proueniat,ipsi iidem spiritus calent,& etiã se refrigerari, vt cùm homo sanus erat,prohibent. Adeò enim pigre cùm valemus deferuntur spiritus à corde vsq; ad distãtes arterias,vt liceat interea, quòd alius spiritus reddit ambienti aëri, & partibus corporis nostri minus spiritibus calidis, eorundem calorem à priore spiritu conceptum reprimere, vt totum corpus non sic exurat,vt in febrili statu solet.

¶ Neque tantùm in præteritos vsus deseruit relatus intensus calor, sed etiam cum natura, quæ cor gubernat prouide seu improuide operatur, in omnibus enim ferme causis morbificis extirpandis calore eodem ipsa vtitur,nisi cùm adeò vitalis vis succumbit, seu quòd ipsa simpliciter imbecilla sit,siue quòd collata morbificæ ingenti causæ secũdum quid imbecilla dicatur, quòd de ventura intempestiua morte nulla sit ambiguitas. Hac de causa in morbis nonnullis exitialibus, prædixit Hippocrates,si febre corripiãtur qui patiuntur, sæpe spem vitæ promitti.

¶ Prædixi,quòd vt omnes ferme morbos & causas morbificas exterminet,gignatur à natura implurimum febris,vt explicem,quòd quãquàm soluta vnitas non ortum trahat ab humore vllo immodice redundante,aut quam maxime vitioso,sed sæpe ab ense, vel alio inscindente,etiã inibi febris gignitur.Fortassis enim prouenit hoc quia decepta natura cordis conficit febrem suo velocissimo & frequenti motu, quasi putasset, quod per hunc calorem possit subuẽtum ire vnitati solutæ in iecore, liene, aut vesica, seu quouis alio membro vulnerato solito febrim inferre, statim vt dirũpitur,nedum expectata inflammatione,vt

ne, vt ſolita natura eſt ſubuenire re
dundantiæ,aut malitiæ humorum.
ſeu quòd ab aliquo incõmodo cor-
di ob vulnus illato proritetur ip-
ſum, & quaſi vellicetur, vt ſyſtoles
& diaſtoles velociſsimas & frequen
tiſsimas efficiat.

Caput octauum,

In quo ſoluũtur dubia quæ
ſequi vidẽtur ad cauſas fe-
briũ à nobis præ meditatas

IAM quòd oſten-
ſum eſt febrem fie-
ri non poſſe, vt hu
cuſq; opinabantur
Galenus, & cæteri
medici eiuſdem ſe
ctatores, & modum, per quem fiat,
docuerimus, ſcrutandum videtur,
cùm motrix cordis vis non ſit volũ
taria,ſed naturalis, qualiter redun-
dantibus humoribus in cruribus,
aut brachiis,aut ſoluta vnitate ieco
ris,aut lienis(verbi gratia) ſtatim in
ſurgat ipſum in veloces & frequen-
tes diaſtoles & ſyſtoles,hoc enim po
tius opus rei agentis cum cognitio-
ne, quàm merè naturalis videtur.
Opem enim ferre cor illis diſtanti-
bus à ſe partibus, ipſo noxam nullã
ex aliarum partium incõmodo pa-
tiente,potius,vt dixi,hominis alicu
ius miſericordis munus,quàm natu
ralis facultatis cordis apparet.
Quod quanquam aliquam difficul-
tatẽ præ ſe ferat, facilime diſcutie-
tur per ea, quæ parum ſuperius ſcri
pſimus. Diximus nempe,quòd for-
taſsis in his euentibus aliquod incõ
modum infertur cordi: quod & ſi
ſub dubio dictum ſit, quia poteſt a-
lius modus excogitari,per quem cõ
cuſsio in ſolita cordis fiat,citra re-

latum, tamen à me vt certiſsimum
& indubitatum habetur, conſenti-
re cor morbis omnium membr orũ
quæ arterias, & venas ſenſibiles, &
manifeſtas habent. Indeq; ſtatim vt
quiuis humor in vaſis quantũuis di
ſtantibus à corde redundat,ingentẽ
noxam inferens ſeu illaturus,infer-
tur cordi nocumentum ab illo eo-
dem humore, qui multitudine,aut
alio vitio redundat, quòd aliis ſit
cõmiſtus,qui à corde deueniunt, &
eiuſdem humoris vapores illos de-
uenientes inficiant, ac cõtinuatim
ad cor vſq; malum propellant. Cer
tè verò ſimile eſt,quòd ſi aliquis hu
mor in venis coxæ putreat, hunc ar
teriis ſibi coniunctis,& in quas tran
ſitus viciſsim fit, affectum aliquem
noxium communicare,illaſq; eun-
dem in cor trãſmittere, aut per ſim
plicem alterationem, ſiue per vapo
roſam aut corpulẽtam commiſtio-
nem cum benigno ſanguine cordis:
cuius malicia proritatum cor expã
ſiones, & contractiones veloces &
frequentes exercet, quaſi his ſit ex-
cuſſurus, quod ſibi infertur incom-
modum ab humore vitioſo: vnde
cor caleſcit motu caloris cauſa exi-
ſtente, & ſanguinem & ſpiritus cali
diores reddit. qui delati in totum
corpus, cùm ad locum vbi humor
vitiatus redundat,pertingunt,ab eo
dem maiorem, quàm ſolitum erat,
vaporum copiam difflant, qui ſan-
guini miſti, cor, atq; ab eo ortas ar-
terias eidem in motu proportiona-
les ocyſsime,& frequentiſsime mo-
ueri cogunt, vt à ſeſe incommodũ,
reiiciãt. Itaque ſibi prodeſſe eæ par
tes molientes per accidens inſigne
ſibi nonnunquam inferunt damnũ
donec totus ſit abſumptus humor,
iam enim tunc potiuntur concupi
tis. Verùm cùm ſoluta vnitas infe-
ſtat:vt

ſtat: vt cùm vulneratis mẽbris, quæ diximus,febris ſtatim corripit,non etiam ſine proritante cauſa in veloces & frequentes motus cor ſe atollit. Patefacto enim aditu aëri ambienti, & aliis immundis corporis vaporibus pervaſa illa dirupta,quæ inſignem colligationem cum corde habent, ſanguis arteriarum nocuis qualitatibus alteratus, cor vellicat, indeque ipſum velociſsimè moueri cogit, vt mox prediximus. Quo facillime à nobis ſoluitur illud argumentum, quod aduerſus opinionem Galeni obiecimus, referentes febres relatas orientes ſtatim vt iecur, vel lien vulnerabantur,non poſſe dici hecticas, neque putridas, ſuppoſito vulneratũ inculpatos humores habere, neque ephemeras, quia vnde inflãmarentur ſpiritus non habebãt preſertim ſi vulnus illatum fuiſſet in tempore hyberno: nam aër continens potius infrigidaturus,quàm calefacturus ſpiritus erat. Quam obiectionẽ Galeni ſectatoribus inſolubilem facillimè nos enodamus,vt audiſtis.

¶Et quòd prædiximus, poſſe aliũ modum excogitari, per quem cogatur cor velociſsimè & frequentiſsime moueri, cùm febriles cauſæ adſunt,vltra illum,quem recèſuimus, in præſens id dicamus. Cùm enim forma hominis vltima,ſit anima rationalis, quæ nutriendi, & ſentiendi,&intelligẽdi munia exercet,quæ etiam indiuiſibilis eſt, tota in toto, & tota in qualibet hominis parte, nõ abſre dixiſſe videbitur: qui,cùm quæritur vnde oriatur,cor velociſſime moueri,cùm vnitas iecoris ſoluitur,aut cùm bilis in brachii venis redundat, reſpondeat, quia anima eadem numero, quæ eſt in iecore & in venis brachii, eſt in corde: quæ vt iecoris & brachii incommda repellat, per febrilem calorem cor velociſsime & frequentiſsime mouet, vitaliter & non mere naturaliter operando, nondum illato cordi nocumento,ſed cauens ventura mala.

¶Itaque omnis febris eſt paſsio quædam commẽta à natura, vt corporis meatus patentiſsimos faciat quibus nocua à corpore per halitũ repellat,aut ea concoquat coctione qua ſint habilia ſenſibiliter à corpore extirpari: inter vomitum,ſturnutationem, pãdiculationem & totius corporis concuſionem, rigorẽ, & tuſsim annumeranda. Vt enim didiciſtis ex animaduerſione qnta vt relatæ paſsiones cõgenitæ animalibus à natura fuere ſalutis eorũdem gratia, ſic febris à natura hominis gignitur in relatũ vſum, quæ quanquam ægrotãtibus ſæpiſsime proſit, abſumendo humorem, qui aliâs interfecturus erat(ſãguine per illius humoris,qui redundabat,quãtitatem vel malitiam inepto verſo eſſe materia apta ſpiritibus vitalibus (ſine quibus viuere non datur) ii enim ex puriſsimo fiũt ſanguine, vt ſexta animaduerſio docuit) per accidens tamen febris nõnunquàm interficit, vt cæteræ paſsiões febris germanæ. Quis enim diu verſatus in re medica non obſeruauit nõnullos ægros ſæpiſsime tuſiẽdo,aut vomendo periiſſe, nõ tantum reiecto, quod nocebat, ſed ex debilitate acquiſita nullum alimentum diu continere in ventriculo valendo. Per quam normã febrilis calor immodicus intenſiõe, ſiue duratione genitus,vt exterminet, quod nocumentum inſigne infert,aut illaturũ humano corpori erat,vt pote aliquem vitioſum ſuccum, eundem in maio

rem

rem quantitatē suo calore & sicci-
tate adauget præsertim si vitiosus succus bilis est, & noxiū perniciosū perniciosius p accidēs efficit,in oppositū scopum natura quæ febrim genuit dirigere ipsum cupiente, iis euentibus contingentibus, cùm est adeò ingens humoris vitiosi copia, aut adeò insignis malitia, vt neutiq; posit calore febrili discuti mor bifica causa, nisi prius benigni succi maxima copia sit absumpta, vnde vires cōtinuo imbecilliores redduntur, donec in totum auferūtur, priusquàm aut simul quòd morbosa causa sit consumpta.

¶Quis enim non experitur à quauis leuissima febre attenuari homines,quod per halitū digerantur succi in vasis febrientis cōtenti, & etiā nonnullæ eiusdem corporis partes? Non enim conceditur cordi in illū tantum locum,vbi morbifica causa residet,reiicere speritum & sanguinem iusto calidiores, & nō in alias. Quia cùm ipsum(vt diximus)ex nocumēto illato ab humore viciato p consensum ocyus,& frequentius solito moueatur,calidius redditur:vnde,& si nolit,vniuersum sanguinem & spiritus contentos in se & in arteriis calefacit,qui non tantùm absumunt noxium,sed & innoxium humorem. Interest tamen inter febres salubres,& mortiferas,quòd ea quæ nocent in salubri,prius in halitum, aut per sensibilem euacuationē absumuntur,quàm virtus in totum deficiat,in mortali econtra.

Aliud dubiū quod obici nobis posit, soluitur, & quidā cōtextus galeni difficiles explicantur.

Tandem ne nostra verba litem ingerant cauillosis medicis,quærendo à nobis,qualiter ergo deinceps nominanda sit febris,an morbus,an morbi causa, an symptoma (hæc enim tria nomina sortiuntur omnia,quæ contra naturā appellantur) dicam quòd prout medici fatentur,febres prouenientes ab inflamationibus esse accidēs inflammationum,& easdem esse morbos, quòd immediatè læsionem sensibilem in operationibus humanis efficiunt. ac vt illi dicunt vomitionem, aut sternutationem immodicas esse symptoma & morbum,sic ego refero,febrem esse symptoma sequens morbum in cōpositione,quādo propter superfluū aut viciatum humorē in venis, qui est morbus in via,prouenit. Aut eandem esse symptoma sequēs morbū intemperie: cùm propter solutam cōtinuitatem iecoris,aut lienis,aut alterius mēbri succedit, quòd tūc, vt diximus,intēperies aëris nos continētis cordi communicata, est causa febrilis caloris, Quæ nempe morbus quoq; dicitur, pro quāto immediatè sensibiliter nocet operationibus humanis, tā animalibus, quàm vitalibus,& naturalibus.

¶ Prædixi, dici quandoq; febrim symptoma sequens morbum in cōpositione,cùm venæ aut arteriæ humorem indecentem continēt,quod fortasis aliquibus scrupulum inferet ob id, quòd nō videant ipsi qualiter humor multitudine aut malitia noxius posit dici morbus in via cùm morbus sit pasio viuentis, indeq, viuenti inesse debeat à quoquā maximè natura substantiæ humorosæ,& cuiusuis alterius rei alienissima est,vt qui logicā didicere sciūt. Et vt illos ab hac ignorantia vindicem, qui minus bene hæc, quæ ad dialecticam attinēt,nouere,ipsi audiant,nō omnem morbum dici pasionē realiter,sed sufficere dici pasionē denominatiuè. Febres enim & cæteri morbi intemperie,pasiones dicuntur,quæ realiter insunt viuētibus. Morbi verò in compositione,vt

ne,vt ſextus digitus additus, aut lapis in veſica, aut humor vitioſus in venis, quæ ſenſibiliter operationibus nocent, non ſunt paſsiones reales,ſed denominatiuæ,id eſt, illis denominatur homo talis, vel talis, qualis ſine illis non nominaretur. Vt enim veſtis continetur in prædicamento habere, vt Ariſtoteles in exordio prædicamentorum,& Autor ſex principiorum docuere, quæ tamen ſubſtantia eſt aut lanea, aut lintea,ſeu pellicea, ſiue cuiuſuis alterius naturæ.& veſte homo penulatus, aut armatus, ſeu calceatus nominatur,nullo horum inherēte homini taliter denominato,provt albedo & color eidem inſunt, ſed tantùm quòd penulam, aut arma, aut calceos habeat homo indutos, ſic homo dicitur calculoſus, quòd calculum habeat,aut æger in vis venarum,aut arteriarum, quòd tam ingentem copiam humorum, aut adeo vitiatam habet, vt ſenſibiliter operationibus naturalibus immediatè hæc obſint. Itaq; relata largo modo,& nō exquiſito paſsiones nominantur.

obiectio quędā ſoluitur. Minimèq; obiicies aliquid,quod nobis noceat, ſi dixeris,huius lapidis iam geniti nullā eſſe in præſens cauſam, & hunc eſſe morbū, vt ego fateor, indeq; inferri poſſe, morbū ſine cauſa eſſe. Nam ego hoc conſequens concedam,vt & Galenus cōcedere tenetur, cùm confitetur hecticam febrē poſſe à ſole immediatè gigni, quæ iam cùm abeſt ſol durans,morbus nominatur,& eſt,& tamen tunc cauſam non habet, & ſi quandoq; habuit: vt & calculus nōnunquam cauſam materialem,ſuccum ſcilicet viſcoſum habuit,& efficientem renum aut veſicæ immodicum calorem,aut immoderatam frigiditatem,& iam eaſdem,nec vllam aliam habet. Quod Galenus li. primo methodi medendi cap.8. fatetur, cùm ſic inquit. ⁂ Eius autem affectus, qui actionem impedit cauſæ poſſunt quidem nō etiam eſſe: poſſunt autem & adhuc manere. Ergo diuerſæ omnino ab affectibus cauſæ ſunt. ⁂ Quæ enim de differentiis morborum cap.7.Galenus tradit, vbi ſibi nō conſtare videtur, explicari ſine magno negotio poſſunt. Primum enim dicit. ⁂ Illud quoque hoc in loco cognoſcere oportet, quòd ſæpius figura particulæ oblæſa aliquem ſimul meatum offendit, veluti in naſo aliquando vſu euenit, quòd ex ictu violento reſimatus,adeò internum compreſsit meatū, vt vel nullo modo, vel ægrè per ipſum reſpiraret. Conſtat igitur, quòd in huiuſmodi affectibus anguſtia meatus eſt ægritudo: nam primùm ipſa ſpirandi officium impedit: cauſa verò præcedens ſimitas naſi, quæ naturalem eiuſdem figuram deprauarit. ⁂ Infra hæc verò mox ſic refert. ⁂ In numero verò partiū ſimplicium ex quibus vnumquodq; conſtat inſtrumentū, duæ erunt ægritudinum differētiæ; cùm ſcilicet pars aliqua deficit, aut ſuperabundat. In vtraq; verò ipſarum aliæ differentiæ: nā ex iis, quæ ſuperfluunt,nonnulla ſunt ex genere naturali,vt ſi cui ſextus adnaſcitur digitus,aut in oculo vnguis,Græci pterygion nominant: aut in naribus germen aliquod carnis,aut alio copiam meatu aliud id genus conſtiterit. Ex his verò quædam erunt ægritudines ipſæ, veluti vnguis, nā ſi multum augmentum ſuſceperit, nonparum intuitum offendat,cùm pupillam obtenebret. ⁂ Quorum contextuum primus difficultatem

quandam præfefert,quod in affectu refimatus anguftiam meatus dicit Galenus effe ægritudinē: & caufam vocat præcedētem fimitatem nafi, quafi tempore pofsit præcedere refimatus anguftiā meatum nafi, ambobus affectibus nihil aliud exiften tibus, quàm nafus taliter fe habens, putà, nafus cauus in parte extima, & in curuus verfus intimam. Illud enim curuum, quod verfus cutim exteriorem faciei prominere debebat,cùm decēter nafus formatus effet,aut cùm aquilini nafi nomē for tiretur,in totū, aut in parte, prout maior aut minor fimitas infeftat, verfus intimam reprimitur in quo uis refimo, vbi neceffariò anguftior eft via nafi. Vt neceffum eft in quo vis circulo partem eius,quæ eft verfus centrum,effe cauam,& fuperiorem extimamq; effe conuexam. Et vt aberraffet, qui dixiffet, cauitatis partis infimæ circuli, caufam effe curuitatem extimæ partis,aut econ tra: fic aberrare videtur Galenus, cùm dicit anguftiæ meatus nafi,cau fam effe refimatus. Sed hoc diluitur confitendo in rigore verum cōcludere contra Galenum rationem relatam,fed illum voluiffe dicere effe caufam refimatū anguftiæ, quòd pofsit fingi prior natura refimatus, quàm anguftia. Vel forfan litera non fic legenda effet, fed fic, Caufa verò præcedens inferens fimitatem nafi,eft caufa anguftiæ meatus eiufdem.&c. Vt vocet caufam procatar ticam,ictū fcilicet, aut aliud quoduis caufam refimatus & anguftiæ meatus,& non vnum affectum caufam alterius,qui idem cū priore eft. Sed hæc mittamus, vt aliud, quod ad rē medicā quid plus quàm præ cedentia attinere videtur,difcutiamus.Dixit enim in primo cōtextu, quòd anguftia meatuum fit ægritu do,vt prædixi,& cū nihil aliud hæc anguftia fit, quàm partes nafi fic cō figuratæ. Et ftatim infra fecundum contextum, quæ fequuntur, fcribit. ⁜ Aegritudinū aūt caufæ funt ger mina, quæ meatus interferant. In primis enim obftructio eft ægritudo,quoniā & ipfa prima officit ope rationi.Nōnulla verò funt,quæ toto genere funt præter naturam, veluti lumbrici, & vermes quidā minuti,quos græci afcaridas vocāt, & in vefica lapis, & in oculo grādo ⁜ Nam fi confequenter ad præcedentis contextus fententiam,procefsiffet Galenus,non erat vocaturus vnguem morbū,vt in fine fecundi con textus eandem nominauit. Neq; etiam lapidem in vefica morbū nominaturus erat, vt in fine tertii con textus dixit, fed obftructionē morbum dicturus erat,& lapidē, & pterygion caufam morbi, vt prædixerat de germinibus, quæ meatus obcludūt.Cui dubio nihil aliud dicēdum videtur, quàm quòd Galenus in illis verbis nobis innuat, non inconuenire eandem rem certo modo confyderatam dici morbum, & alio morbi caufam. Si enim pterygion confyderatur, vt immediatè, ideft,nulla alia re diuerfa media no cens fenfibiliter operationi vifus, morbus dicitur. Ac eodē modo lapis in vefica eandem nomenclaturā fortitur: fine medio enim etiam operationibus veficæ fenfibiliter eft impedimento. Verùm fi relata aliter animaduertantur, putà, vt talē refpectum feruantia cum partibus oculi vnguis, & cum collo veficæ la pis:quanquam hi refpectus,qui rela tiones nominantur,non differant à fundamentis & terminis, vt in noftro antecedēte opere docuimus, &

sic respectus ille, qui obstructio dicitur, nõ differat à vesica obstructa & lapide obstruẽte, vt sic se hæc habent: tamen cum hoc verũ est, quòd lapis potest illius respectus causa dici. ipse enim vt accedens foramini vesicæ obstructionis causa intelligitur. Et eodẽ modo de vngue dices.

¶ Hæc omnia & si obiter perfunctioreq; dicta sint, non parũ prodesse existimo his, qui accuratius Galeni sententias rimantur. Illis enim, quibus nihil interest omnia Galeni aut alterius authoris verba scrutari, sed sufficere sibi putãt, aliquas generi cas medẽdi methodos noscere, vt iis piscari quos valuerint numos ab imperito vulgo valeant, morborũ causis neglectis, sine quarũ dignotione, quòd ab scopo rectè medẽdi quãmaximè aberraturi sũt, omnes quãtũuis ignari sciũt, illis in q̃ quos dixi, superiora minimè scripta sũt.

Alia soluitur obiectio.

¶ Et quòd nostri moris sit nulla, quæ obiici possint aduersus nostra placita indiscussa relinquere, ideo eadem exarare nõ grauabor. Obiurgabit fortè aliquis, quòd si vera sũt, quæ nos retulim9, necessario in omnibus scabiosis, aut elehantiosis, qui sanguinẽ putridũ in venis habẽt, febres esse ginendas, quòd ex affectione sanguinis & vaporũ eiusdẽ tendẽtiũ in cor, ipsum cõcutiendũ velociter & frequẽter esset, indeq; febres erãt euẽturæ, oppositũ euẽtibus mõstrãtibus. Quæ obiectio cõtra Galenũ & eiusdẽ sectatores indubie procedit, & versus nostra decreta nequaquã militat. Ipsis.n. illã ego obiicio, sic arguendo. Si putredo melancholici sanguinis alicuius vasis particularis, aut nõnullæ inflãmationis sufficit febrẽ continuã excitare: ergo à fortiori, vt inquiũt, vel ab alio dialectico loco, si id quod minus videtur inesse inest, ergo id quod magis, vniuersus melancholicus sanguis infectus tãta putredine, quãta sanguis elephãciosorũ est, febrẽ erat concitaturus. Nõ enim in febribus ortũ trahẽtibus à sanguine melãcholico verè dici potest, vniuersum esse putrefactũ, vt in relatis: cũ sanguine misso ex aliqua vena illius, qui patitur febrẽ melãcholicã experiamur sæpe primã sanguinis lancẽ putredinẽ ostendere secundã verò minimè, sed oppositũ experimur, ergo antecedẽs ex quo sequitur falsum erit. Quòd enim parũ prosit Auicenæ euasio, quam fen tertia quarti cap. primo tractatus tertii vbi de lepra (sic enim morbum hunc, quem Græci elephantiasin dicunt, Arabes nominãt) agens retulit, notissimũ est, ibi enim dixit. ⁂ Lepra est infirmitas mala proueniens ex sparsione choleræ nigræ in corpore toto, quare corrũpitur cõplexio mẽbrorum, & formã ipsarũ, & figura eorũ. Et fortasse corrũpitur in fine eius ipsorũ continuitas, ita vt corrodantur mẽbra, & cadant casu, qui fit ab vlceratione. Et est sicut cancer communis corpori toti: fortasse enim vlceratur, & fortasse non vlceratur. Et est aliqua, quæ cum patiente eam: manet tempore longo valde. Et melancholia quidem quandoque expellitur ad membrum vnum. Et facit accidere duritiẽ, aut sephiros, aut cãcrum secundum dispositiones suas. Et si fuerit subtilis dominans, proueniet estiomenus: & si expellitur ad superficiem cutis, eueniet illud, quod nominatur baras, & morphæa nigra, & impetigo, & his similia. Et quaudoq; spargitur in corpore toto, & tunc si putrefiat, proueniet febris melancholica: & si aggregetur, & non putrefiat, euenit lepra. ⁂

Quo

Quo putauit argumétum relatum euadere, verum nihil illius dicta valent. Si nempe inter putrefactionis caufasGalenus in locis fupra citatis & citatus Auicena prima fen quarti Canonis obftructionem potifsimam effe affeuerát,certũ erit, quòd vbi maior multitudo humoris crafsi & vifcofi obftruentis redundauerit,ibi putrefactio intenfior proueniet:fed in elephátiafsi fanguis craffior & vifcofior eft,vt Aëtius ca.120. fermonis primi tetrabibli quartæ inquit cùm refert. ⁂ Apprehenduntur auté hac affectione viri magis, quàm fœminæ, atq; inter illos magis,qui craffum, & vifcofum, ac atra bile redundantem fanguinem habent. ⁂ Ergo in fic affectis obftructio maior, & inde putrefactio fanguinis intenfior erit, indeq; febre maiore quàm quartanam patiétes erant corripiendi,quod non accidere Auicena ipfe teftatus fupra eft.Super eft ergo ab his, qui cũ Galeno fentiunt in modo generationis febrium putridarum, minime poffe caufam huius difparitatis & difcriminis dari, quæ à nobis facillime afsignatur.

Caufa cur in elephátia febris non fiat, in quartaná patiétibus gignatur,

¶ Supponendo quoddam notifsimum, ac omnibus phyficis affertũ, eius naturæ effe vim noftram percetricem noxiorum, quòd nifi à rebus,quæ velociter,& notabiliter immutant,non afficiatur. Quis enim dubitat, adeò fenfim ac pigrè poffe calorem induci in manum alicuius hominis, quòd & fi duobus vel tribus gradibus eiufdem afficiatur manus,nullam triftem, neque dolorofam fenfationem inferant ? Quo facillima eft obiecti folutio. Cùm enim in elephátia affectis adeò fenfim malum furrepat,vt Aëtius cap. citato teftatur, dicens. ⁂ Cæterũ affectio ipfa non folùm ob id grauis eft, quòd indiffolubilem ferè habeat ftructuram,& apparatum, fed quòd principia generationis & inuafionis eius fermè fint ignota. Quum enim circa fuperficiem iam veftigia eius apparent, tunc non gignitur,fed perficitur,intus à vifceribus initio facto. ⁂ Incónuenit nihil,quòd vis féfatrix cordis, & vaforum continétium fanguiném vitiatum leproforum, & fcabioforum non immutetur ab horum malis affectibus immutatione fenfitrice cõpellente veloces & frequentes fyftoles & diaftoles cordis & arteriarũm fieri: vt cùm fanguis, aut bilis, qui febrem efficit, folet immutare.ii enim humores & reliqui,qui febrem proritant, multò velocius,quàm leproforum,& fcabioforum graffantur. Teftatur id multos iuuenes temperatos & robuftos bonis fuccis præditos fæpe ex accefione ad aliqué ægrotanté febre peftifera correptum, velocifsimè eodem genere morbi laborantes,affectos euadere. Neque defunt euentus nónulli, qui hanc folutionem verã effe probent: & inter reliquos hic eft, quòd ex leui ictu capitis enfe facto, fæpe accidat interire ægrum intra quartamdecimam diem,quòd velox,& fubita fuit plaga: & alium à morbo Galico oppreffum nõ tantùm corruptionem cranii, fed & myringarum cerebri patientem, nulla febre corripi.

¶ Porrò fi qui Galenum æmulantur in febrium caufam reddendo idem quod nos dicere conarétur, ftatim in mendacio deprehenderétur. Si nempe faterentur tam in leprofo quàm in febriéte & fcabiofo fanguinem melãcholicum putridum effe, & putridiorem effe leproforũ.

quàm febricitantiũ,vt nos fatemur,
neceſſariò ſi febrilis calor ortũ tra-
xiſſet à vaporibus ſanguinis putridi
in febre ſanguinea, vt Galenus fate-
tur, etiam in lepra febris percipien
da eſſet: & tantò maior,quãtò mor-
bifica cauſa maior,ac deterior & ca
lidior eſt.

¶ Quis enim credẽdus eſſet, ſi pro
teruiret, non eſſe putrefactionẽ ſan
guinis melancholici leproſorũ tan
tam, ac ſanguinem eorundem adeo
calefacientem,vt ſynochorum, aut
patientium quartanam:cùm mate-
ria cancrorum ex ſententia Galeni.
3.libro de ſymptomatum cauſis ſit
eiuſdem eſpeciei cum materia ele-
phantiæ,ibi enim ſic inquit. ✠ Ad
eundẽ modũ in tota quoq; anima-
lis mole, quæ velut priuatio eſt, in
crudis iſtic conſiſtit ſuccis, quæ tan
quam deficiens eſt functio in ſemi-
coctis: ſicut praua in vitioſis hoc lo
ci ſuccis. Porrò ex his vitioſis ſuc-
cis,eryſipelata, cancri, gangrenæq;
naſcuntur: præterea phagedenæ,
carbunculi, vlcera ſerpentia, alia-
que eiuſmodi. In nutriendi autem
actione, priuatio quidem actionis
in atrophia eſt, deficiens verò nu-
tricio in gracilitate: vitioſa,in leu-
cis, & elephantiaſi cernitur. ✠
Quod etiam Paulus primo capite,
libri quarti teſtatur, dicens. ✠ Si
enim cancer veluti elephantiaſis
quædam vni obortus particulæ in-
ter morbos inſanabiles, vel ab ipſo
Hippocrate relatus eſt, quanto ma-
gis elephantia, ceu totius corporis
cancer aliquis, ab omni abhorrebit
remedio. Cùm enim atra bilis, ex
qua huic afectui origo eſt, duplici
modo generetur (vel enim ex me-
lancholico ſanguine,fæculentiore-
que, & veluti eius limo,vel bile fla-
ua, vtriſque nimium vſtis,naſcitur)
ſub rubicundam quidem elephan-
tiaſin mitiorem quodam modo, Vt
autem verius dixeris minus malig-
nam, prima ipſius differentia pro-
creat, reliquam verò & malignio-
rem, in qua totum corpus fœdatur
vlceribus,& extrema decidunt, alte
ra flauæ bilis ſupra naturæ modum
aduſtæ ſoboles producit. ✠ Si er-
go vtraque materia tã cancri,quàm
elephantiæ ſiue lepræ relatæ ſpeci-
es melancholiæ putrefactæ ſunt,
quod docet exeſio, ac depaſtio, quã
in membris canceratis & leproſis
fieri videmus: ac putor horrendus
& intolerabilis prædictarum par-
tium, non eſt,cur non ſuſpicemur,
quin pro certo habeamus in relatis
morbis ſanguinem melancholicũ,
aut atram bilem eſſe multo maio-
re putredine affectam, quàm in ſy-
nocho,aut quartana continua, aut
intermittente. Putidum quippe
ſpirare odorem elephãtioſos dixit
Galenus in de tumoribus libro. ca.
decimoquinto, ſcribens. ✠ Melan
cholica affectio & ipſe elephas eſt.
Primam quidem generationem ex
ſanguine melancholico habens: ſpa
tio verò temporis ipſius nigræ plus
ſanguine fit, cùm male olentes
ſunt. ✠ Porro negare ſenſũ verè di
cere poſſemus eos, qui non confite-
rentur leproſorum & ſcabioſorum
ſanguinem infectionem putredina
leni habere,experientibus nobis,ab
ſcabioſis ſæpiſsimè per venæ ſectio
nem extrahi ſanguinem nequaquã
rubrum, ſed albicantem, aut viren
tem, ſeu liuentem, qualis educi ſo-
let à febrientibus ſynocho morbo,
aut à pleuriticis,& aliis,qui infeſtã-
tur à morbis ortum ducentibus à
ſanguine putrido.

¶ Certè & ſi ſanguis putridus ex-
tract⁹ à febriẽtibus caleat, & qui ab

ſcabioſis,aut leproſis exit nō caleat, id nō propter putredinem accidit. Qui enim plus putret, calidior futurus erat; ſed febris ſanguinem calore alterat per modum à nobis explicitum.

Ex quibuſdā ſententiis gal. imꝓbatur opinio eiuſdē de cauſis febriū putridarum.

¶ Miror quippe, quòd non ſit experrectus à ſopore & inſcicia, quà in hoc negotio de cauſis febrium erat opreſſus Galenus; cùm eius ſententiam quarti capitis ſecundi de febrium differētiis lego,quæ huiuſmodi eſt. ⁂ Si igitur neque putreſcat, neque vehementer per partes deferatur atræ bilis humor, nunquàm efficiet quatriduanæ exquiſitæ circuitum. Et quidem regii morbi paſsionibus diuturnis melancholicæ ſplenis ægritudines & colores in toto corpore fœdi proportionales ſunt,herpetibus etiam,atq; eryſipelatibus,quæ ex flaua bile cōſiſtūt; cācri, & phagedenæ correſpondēt. Neq; in illis verò, neq; in atræ bilis morbis neceſſariò febricitant, niſi prius atra bilis putrefiat. ſemper enim ſuis natura viribus vtens,quicquid optimum fieri contigerit, his quæ aluntur partibus aſsimilare: quicquid verò alienum cogatur excernere. Quòd ſi aliquando ob craſitudinem,aut multitudinem,aut tenacitatem materiæ inutilis, aut aliquam meatum obſtructionem, aut propter ſui imbecillitatem, totum quod eſt vitiatum nequeat expellere,neceſſe eſt, vt ſi id diutius in animalis corpore perdurauerit,corrūpatur.Neq; enim fieri poteſt, vt aliquis quiſpiam ex humoribus talis permaneat,qualis erat ab initio, ne dum qui ita deprauatus, vt naturæ cultus ſit expers: ſed alterum omnino ſequitur, vt ſcilicet cōcoquatur, apponatur, atque aſsimiletur ſolidis partibus animalis, aut corrumpatur, & putrefiat. Sic in his, qui morbo regio, atque atræ bilis paſſionibus infeſtantur, quando bilioſi humores ſuperabundantes diutius corpus obſederint,febres ſuper ueniunt. Sæpius etiam aut hepatis, aut ſplenis affectus attulit febrem, quādo ſcilicet hæ, quas diximus nuper paſsiones, aut ex inflammatione,aut obſtructione cōtigerint. ⁂ Si enim diutius durare aliquem humorem vitiatum in corpore neceſſario cauſa eſt putrefactionis illius, vt ipſe teſtatur Galenus, quomodo potuit aſſerere in morbis atrabiliariis, quos recenſuit, non contingere febres ob defectum putredinis; cum elephantia morbus adeò diuturnus ſit, vt ſæpe per viginti aut triginta annos ſine febre perduret: & ſplenis obſtructiones per totam ferme vitam nonnullos citra febrē infeſtent, vt & vtraque fœdi caloris ſpecies, illa ſcilicet, quæ regius morbus, & alia, quæ nigra icteritia nominantur? Nempe ſi perdurare vitiatum humorem in corpore, eſt putredinis eiuſdem occaſio, in his præſertim morbis, quos recenſuit, maximè relatorum morborum humores putridi futuri erant, vt ſunt: & cùm non febrire huiuſmodi ægrotantes nouiſſet, aliam cauſam febrilis caloris inueſtigaturus Galenus erat, & deſiſtere à propria opinione tenebatur.

Caput nonum.

In quo ex quadam Hippocr. ſententia facile ellicitur aberraſſe Galenum inredendo cauſam rigorum febriliū, & ipſarum febrium.

ET quia de regio morbo loquutus Galenus in relato contextu eſt, animaduertere licet, quòd huius morbi euētu quodam cum ſcilicet poſt ſeptimum in regione Hippocratis, & ante ſeptimum quandoq; in noſtra, febres finiũtur, vt relatus ſenex referebat ſexageſimo ſecũdo aphoriſmo quartæ inquiens. Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum. quaſi dicat poſt ſeptimum bonũ, hoc tan tũ erat certè obnoxius Galenus reſi pere, ac noſcere ſe aberrare in reddendo cauſam rigorum, cùm dixit in libro de ſymptomatum cauſis, rigorem prouenire ob ſubitam delationem humoris ſupra partes muſculoſas ſenſitrices: nam nulla celerior mutatio, quàm ea, quæ in relata criſi per ictericiam contingentē poſt ſeptimum poteſt accidere. Neq; ſupra partes acutioris ſenſus deferri humor poteſt, quàm cùm bilis illum regium morbum faciens, defertur per muſculos antequam cutim pertingat, & per cutem ipſam humanam ſatis acutum ſenſum habentem. Et nullus rigor tunc cõſpicitur, vt euentus docent: nam ſi accidiſſet, Hippocrates explicaturus erat, vt alia minoris momenti exprimere ſolet. Hinc ergo manifeſtè ſequitur, non vnde ſuſpicatus Galenus eſt, rigores oriri, ſed aliunde. De quibus poſt (Deo concedente) agemus. Etiam febris non erat tunc ceſſatura, cùm bilis putrida expãſa ad cutim, adhuc in ægrotãte maneret, cuius fumi in cor calorem erãt impreſſuri, ſi vera eſſent Galeni placita. Cuius contrarium euētus docēt, vt retuli.

¶ Illud quoq; quod ſcripſit Galenus in adducto cõtextu de cancris, & phagedenis, quos morbos pares eſſe dixit herpetibus & eryſipelatibus, non parum conducebat Galeno, vt per ea, quæ contingunt in his morbis, inferret fuliginem humoris putridi non eſſe, quæ calorē cordis auget, ſed quid aliud. Nã ſi à fuligine oriretur febrilis calor, quando redundans bilis, ipſa excreta ad cutim humanã eryſipelam procreans, ſtatim febris inſurgit. Etiam in cancris & phagedinis febris vidēda eſſet, quæ minimè comparet. Teſtari enim, qui Galenum ſectatur, in initio eryſipelæ gignētis febrem bilem putrere, & in cancro per anni ſpatium infeſtante, melancholicum ſuccum nequaquam putridũ fieri, potius inſanientis, quàm vera dicere volentis aſſertio eſſet. Porrò nos facillimè huius diuerſitatis cauſam reddimus, quòd fumi flauæ bilis motæ verſus cutim, adeò cor ſubitò infeſtant, vt ipſum compellãt veloces & frequentes diſtenſiones & contractiones efficere, vnde febris oritur. Et quòd melancholicus ſuccus paulatim excretus, & ſi in cor fuligines impellat, quia illas adeo ſēſim reiicit, vt minimè harũ nocumētũ percipere valet, in motus relatos non inſurgit, vnde febris non accidit. Sine illo enim motu cordis febris contingere non poteſt, tuncq; febris in relatis cancris contingit, cũ adeò deprauatus eſt humor melancholicus, vt corporis partes iam velociter exedat, ac depaſcat, hanc enim velocem exeſionem nocumētum ſenſibile cordi neceſſariò inferre, propter colligantiam eius cum omnibus partibus humani corporis, indubitatum eſt.

¶ Quippe alius modus excogitari poteſt

poteft vltra relatum difcriminis le profòrum non febricitantium, & quartana correptorum,qui fic cum noftris placitis quadrabit, quòd Galeni fectatoribus prodeffe quicquã nõ valebit.Afferem' enim hoc morbi genus adeò fæuum,vt eft elephas, feu elephantiafis, fiue lepra (hæc enim omnia nomina fortitur)intantum terrere naturam, vt nõ audeat vitalis cordis facultas motrix diaftoles,& fyftoles ipfas aggredi, quia victa fuccumbit: & minimè moliatur malum extirpare,quod innuere Hippoc.videtur inter alios locos aphorifmo.51. fextæ, cùm inquit.

Quicunq; fani dolore capitis repentè capiũtur, & ftatim muti fiũt, & ftertunt,in feptem diebus pereũt, nifi febris apprehenderit. In cuius commentatione Galenus prope finem fic retulit. Quibus fanis dolor in capite repente aduenerit, caufam referre oportet in primis ad fpiritum flatuofnm: interdum verò & ad influentis vniuerfim materiæ multitudinem,quam & nunc ad cerebrum fuiffe delatã indicant cafus, qui poft dolorem fuperuenerunt, per quos & quòd fit quædam materia pituitofa commonftrãtur, atq; idcirco febris fuperueniens foluit difpofitiones, vt quæ calefaciat, extenuet, atq; refoluat fpiritum flatuofum, & pituitofos humores. Porrò cùm morbus hic eft adeò fæuus, vt mortẽ indubiè illaturus fit, nõ conatur facultas cordis exequi, vt dixi,motus illos, quibus fibi calorem cõfcifcit, indeq; totum corpus febre inflammat.At cùm viget vitalis vis,corde velociter & frequenter moto,febrim proritat,quæ difcutiẽdo in vapores morbi caufam, ægrũ ab inftanti periculo liberat,vt Galenus fatetur.A quo exigere placet,vt propriis fententiis cõfutetur, quod febris genus erit illud, quo relatus morbus medetur. Diariam dicere non poterit, nam neq; à fole, neq; à motu,neq; ab aliqua alia procatartica caufa fpiritus inflammari in iis poterunt: quin vnde frigiditatem immodicam contrahant, manifeftè habent,puta pituitã aut fpiritum flatuofum, ille enim tantum relati morbi caufæ à Galeno afsignantur. Putridam autem exiftimare febrẽ hanc impofsibile effe,multiplici ratione oftenditur. Primò, quòd fi humores pituitofi illius,qui euafurus eft, putredinem poft morbi apprehenfionem contrahunt, vero fimilius erit,quòd illius, qui interiit,pituita putreat,magis à facultate concoctrice deftituta,vnde intenfiorem febrem concitatura fit.Etiã hoc febris genus à pituita ortũ ducens,febrem quotidianam, aut eam quam laticam Auicena nominat, erat genitura quarum vtraq; longæ durationis eft. Cuius oppofitũ euentus monftrant,quòd breuifsimè intra quatuor, aut quinq; dies fimul cum morbo delitefcit. Tertiò quia putrefacto humore illo, qui caput infeftat,potius calorem illaturus erat partibus fupernis cranii, quòd caloris fit afcendere, quàm infernis cordis. Etiam cùm morbus à flatuofo fpiritu oriretur, non poffet dicere Galenus,illum putrẽtem effe caufam febris putridæ, cùm nunquam adeò delirauerit,vt putrefactionem fpirituum putet effe vllius febris originem. Tãdem hæc,quæ omnino aberraffe Galenum probant, nobis folutu facillima,per modum,quem exprefsimus,funt.

¶ Adducere in hunc propofitum decretũ aliud eiufdem fermè fentẽtiæ cũ præcedẽte ex aphorifmo.44.

Sextæ vbi ſic inquit Hippo. ⁂ Qui bus ex ſtillicidio vrinæ, ileos ſuperuenerit, in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperueniente, ſatis vrina fluxerit. ⁂ Superfluum eſt. Quod tamen ſæpe ſum expertus, & nõ parum conducit ad improbandũ Galeni placitum de modo generationis febrium, tacere non placet, quã plures febrientes acuta febre fuiſſe à me viſos, qui cum delirio ingenti (phrenitim Græci appellant) correpti fuere, ferme in infebricitationẽ peruenerunt, ac motus arteriarum parum à naturalibus diſtantes exercuerunt. Quod non aliunde prouenire valuit, quàm ex eo, quòd natura ſuccumbens, deſiſtat ab opere incepto augendi ſcilicet per ſyſtoles & diaſtoles proprium calorem: vel quòd vergens verſus caput morbifica cauſa nõ magnoperè infeſtet cor bilioſis fumis natiuum calorem extinguentibus, indeq; deſiſtat cor velociter & frequenter, vt prius, agitari. Eſſe autem eas febres, quæ in delirium ducunt, ſæpius magis mortiferas, quàm aliæ vllæ omnes nouere. Neque per hæc vllus putet, nos atteſtari non accidere quãdoq; in phreniti intenſam febrem. non enim adeò ignauè rei medicæ euentus obſeruamus, quod vtroſq; nõ ſæpe notemus. Quippe vbi vires potẽtiores ſunt in plurimum febris ingens cõtingit, cum hæ non ſuccumbant, inde q; ab opere dilatationis & cõſtrictionis minimè deſiſtant, vel cùm tam ingens copia bilis adeſt, quòd non deſit in ſignis portio in cor tendere, vltra eam, quæ in caput repit. ex oppoſitis cauſis remiſsior. ſuppurati quos phiſicos vocant, non raro poſt ſudores ſine febre ſentiuntur. propter eandem quam dixi cauſam.

Caput decimum,

In quo vnde cõtingant febres vnius tantum diei, quas ephemeras dicũt, & plurium dierum quas putridas & hecticas nominant, explicatur.

RELATO in genere modo, per quẽ febres putridæ fiũt & excluſis formis, quas Galenus exiſtimauit cauſas eſſe earũdem, ac diariarum, ſupereſt rationem reddere horum tam frequẽtium euentuum, quales ſunt, quos ſepiſsimè experimur, ſcilicet aliquas febres tantùm per diem infeſtare, vnde ephemerarum nomen ſortiũtur. Alias cõtinuò affligere, ſed certis diebus exacerbari. Nonnullas de tertio in tertium inuadentes, in intermediis diebus pauſare. Reliquas per quartos dies moleſtantes, in duo bus diebus ad infebricitationem venire. Cæteras quotidiè graſſantes, per cuiuſuis diei aliquas horas euaneſcere. Nempe cùm ego inter improbationes ſententiarum Galeni, vnam & non contemnendam obiectionem exarauerim, quòd ſi verũ eſſet ab humoribus putrentibus tertianas febres ortum ducere, etiam bruta omnia, quæ in vaſis quatuor, vt homines, humores continent, tertianis eſſent infeſtãda, quod nullus expertus eſt, quàm maxime teneor huius diſcriminis cauſam reddere, aliâs ratio noſtra nullam aduerſus Galenum vim habebit.

¶ Primò ergo tam citæ deliteſcentiæ febrilis caloris, qualis febrium ephemerarum eſt, cauſam eſſe reor, vaporoſam, ſeu fuliginoſam materiam harumfebrium eſſe, & non cõ

pactā & solidam insignē substantiā humorū, qualis earū, quæ putridæ nominantur, occasiō esse solet. Si enim diuturnæ durationis affectionum, quibus ægrotare solemus, causa in plurimum est materia crassa aut lenta, oppositæ contraria causa necessario erit. nempe cùm substantia vaporosa & fuliginosa tenuis manifeste sit, inde oritur, durationē ephemerarum breuem futurā. Porrò cùm multimodi diariarum febrium sint, quædam ab immodico exercitio, aliæ à sole, vel igne, non paucæ à frigore poros cutis obstruēte, quamplures ab ira, à bubonibus non raræ ortum trahentes, omniū harū vaporosam, aut fuliginosam substantiam causam esse dico. Immodicus enim motus adeò corpus calefacit, cùm motui insita sit vis calefaciēdi per modum quem in alio opere exprimemus, vt inde humores corporis, & ipsius substantia calescentia in vaporem dissoluta, & sanguini totius corporis ac cordis mista, ipsum cor proritent, quoniā vapores spiritus vitales obruunt, & extingunt, stimulatumq; cor in motus diastoles & systoles sese accingit & hos exercens multò velocius, ac frequentius, quàm solitum erat, mouetur, vnde immodicum calorem gignit, & vapores, & fumos, qui à motu, vel sole, aut aliis causis fuerūt eleuati, & non discussi, in totum intra viginti & quatuor horas absumit, & euanescere efficit. Vt enim exercitium sæpe solet lassitudinū nonnullam speciem afferre, quod diutius perseuerans, eandem in totum aufert: & medela illius, quem genuit, morbi est, ita calori febrili ex exercitio accidit. Quis nempe iter agendo non expertus est, in prima die cùm è domo proficiscitur adeò quandoq; lasari, quòd putet se non vlterius in die sequenti procedere valiturum, qui tamen motum prosequens, agiliorem in secundæ diei nocte se percipit, & in tertia plus quàm secunda, donec in vltima agilissimum se inuenit: nec ob aliud, quàm quòd calor ex motu primo acquisitus valuit, eliquare humiditates & in musculosa membra propellere, quæ dolorem inferunt, & posteriorum dierum motus illas in totum consummunt. Porrò febrili calori, vt dixi, non dissimile contingit. Quod enim eleuatum fuliginum est, & minimè consumptū, id omne per febrim ampliatis corporis viis natura discutit, vel sensibiliter excernit. Si enim ꝑ singulas species diariarum febrium procedas, in omnibus vapores, aut exhalationes causā esse earūdem inuenies, certe eas, quæ à motu, aut sole oriuntur, relatum vaporem pro causa habere, vero simillimū est. Ex vigiliis, & cura immodica, & tristicia, aut ira, etiam fumosas fuligines eleuari, omnibus compertum est. Vigiliæ enim immodicæ exiccando, & si diutinæ non sunt, etiam calefaciendo, quia similes motui existunt, vt Auicena. 2. fen primi Canonis. cap. 13. doctrinæ. 2, dicit, easdem eleuāt, vt meditatio continua retrahendo spiritus ad cerebrum, eiusdem eleuationis fuliginū causa existit. Tristicia per mox relatum modum, febrim diariam concitat. Ira in cor sanguinem & bilem impellendo, etiam vaporum & exhalationum origo est. Frigus & balneæ, quæ cutē adstringunt, difflationē exhalationū prohibent, vnde sanguini eas commiscent. Fames, grauedo, inguinum inflammatio, cruditas, per consimiles relatis modos, ac per alios eleuationis fu-

nis fuliginum cauſa exiſtunt. Quo manifeſtè liquet, verum eſſe quod prædixi, cauſam diariarum febriũ materiã eſſe vaporoſam. Nam cur quoq; præciſſe p̃ viginti & quatuor horas perduret hoc febris genus parum infra exprimemus.

¶ Porrò norma generationis febrium, quam retro prædixi, exactè intellecta, cùm vera illa ſit, nihil quod inconueniat, lector reperiet, vt impoſsibilia innumera ſequebãtur ad aſſerta à Galeno, & eiuſdem ſectatoribus. En enim, quòd obiectio illa prima, quam aduerſus relatos ſcripſimus, cùm diarias febres non fieri vt eſt hucuſq; opinatũ diximus, ob id quòd ipſæ in principio validiſsimæ futuræ erãt, verſus aſſerta à nobis non militant. Dicemus enim febrem principium mitius, quàm ſtatum habere, quòd calor cordis ex motu dilatiuo & conſtrictiuo non adeò intenſus eſt in exordio motionis, vt poſt: velut etiã eius, qui per horam exercetur, & dimidia hora trãſacta remittere ſucceſsiuè motũ incipit, calor mitior eſt in initio, quàm in medio tempore, & in fine parẽ principio calorẽ habet.

¶ Secunda quoq; ratio, quæ oſtendebat, nequaquam ab ſpiritibus acciri poſse tam ingentem calorem, qualis eſt febrilis, à nobis facillimè diſſoluitur, confitendo illatum. Ille enim calor ſibi, vt prædixi, per motum concicit cor, quem poſt ſpiritibus, & ſanguini, & toti corpori impartitur.

¶ Tertia quoq; ratio, quæ innitebatur fundamento illi, quòd ſi verũ eſſet aſſertum à galeno, nõ eſſent paratiores aliqui homines febribus diariis à ſole, vel motu, vel ira, quã alii, nobis nõ aduerſatur. Negamus enim conſequentiam, ac rationem diſcriminis aſsignamus per hoc, quòd illi, qui multis, aut vitioſis ſuccis redũdat, plures fuligines nocuas in cor impellunt, quàm alii.

Caput. xj. In quo reditur cauſa præciſſe durationis viginti & quatuor horarũ febriũ ephemerarũ, & diuturnioris intermitẽtium, vndeq; intermiſio in febribus contingit oſtenditur.

SI quæſieris cauſam durationis præciſſæ viginti & quatuor horarum, quoniam quæ retuli, in totum non ſatis faciunt, hanc reddere copioſiorem exordior. Ac prius aliarũ intermittẽtium febrium cauſam explicabo. Quam vt facillime tyrones intelligant (prouecti nempe in re medica nullis exemplis indiguiſſent) ſciendum, nõ eſſe admiratione dignum, ſi quis contemplans duos palæſtritas, quorum alter altero potentior foret, & imbecillum intra horã humi validior proſterneret, & ſtatim per horam victor quieſceret, vt in palæſtra amiſſas vires recuperaret: quòd ſi alius eiuſdem ferme formæ cum præcedente palæſtrita victo in luctam prouocaſſet victorem, prædicere relatum contemplantem: iſte alter luctator, intra horam ferme ſuccumbet, vt prior, quòd nouerit eadem proportione excellere victorem nouum inimicum, qua victum excellebat. Ad cuius normã remur tertianarum & quartanarũ reditus fieri. Cùm enim in tertianis bilioſus humor putreſcens, aut immodice

modice redundans, ſanguinem cordis inficit, ineptumq; reddit nutritioni, & ſpirituũ reſumptioni, cor ſanguinẽ calefacere curat, vt bilioſum ſuccum, & fuliginoſas exhalationes in halitum difflet, & ſanguinem purum reddat (calidi enim eſt ſegregare eterogenea, & congregare homogenea) eiuſq; humoris, atq; exhalationum tanta copia difflata, & quæ difflari non valuit, à corde & ſpiritalibus membris adeò diſtãtet ſeiuncta, vt non inferat ſenſibile nocumentum cordi, ſtatim febrẽ pauſare cẽſemus. Quòd ſi quod ſupereſt poſt primam febris inuaſionem, nihil, aut inſenſibile eſt, nunquam febrem vltra redire opinamur. Cùm autem inſignis portio vitioſi ſucci ſuperfluerit, iterato febrim redituram pro comperto habemus. Atque ſi par priori humori, alter qui in cor repſerit, fuerit, & vires æquæ, in eodem tempore ſecunda febris ſinietur, in quo prima acceſio finita eſt, vt de palæſtritis dicebam. verũ ſi multitudine, aut tenacitate, ſeu virium diuerſitate differrẽt hæc, reditum in plurimum ſeruaturũ eã normam quamdicam, autumamus. Multitudini ſcilicet humoris, atq; eiuſdem lentori, ſiue tenacitati, & virtutis naturalis imbecillitati, celeriorẽ inuaſionẽ tribuimus, paucitati vero vitioſi ſucci, & minimè lẽto, & facultati naturali vigoroſiori ex oppoſito temporis ſpatium maius damus. Itaq; ideo quòd bilioſi ſucci putridi, vel plus iuſto in corpore redundantes, non tam multi ſunt, vt pituitoſi, neque tam lẽti: vt ipſi, febris de tertio in tertium diẽ affligẽtis procreatiõis cauſa ſũt. Pituita verò, & quòd multa ſit (poſt ſanguinem enim ſuccus plus abundans hic eſt) etiam quòd maximè lẽta, quotidiani circuitus eſt cauſa. Melancholicus verò humor, etiam ſi craſsior quàm bilis & pituita ſit, qua de cauſa citioris reditus febris occaſio futurus erat, tardius differri calorem febrilem ſui paucitate, & lentoris priuatione efficit. Inter omnes enim corporis ſuccos huius minimum eſt, quem minimè lentũ eſſe, eſt quoq; notiſsimum, quòd terræ ſit cõſimilis: quæ quanuis craſſæ ſit conſiſtentiæ, nullam tenacitatẽ habet, quia maximè ſicca ſit: vnde niſi aqua, aut alia re humida madeat, ſimul agglutinata non reperitur.

¶Porrò qui exacte, quæ antecedũt de febrium cauſis à nobis dicta nouit, facilè intelliget, quòd bilioſi ſucci, qui proportionales igni ſunt, facilius difflabuntur, & in halitum digerentur: per calorem commentũ à corde celeri & frequenti motu proprio ſyſtoles & diaſtoles, quàm vlli alii. Etiam quòd reſidui, qui nedum reſoluti fuerint, promptiores erunt à corde, & membris ſpiritualibus ſeparari, quàm cæteri omnes, quibus cauſis reditus febris magis cùm relati humores cholerici redũdarent, cunctandus eſſet, quàm cum melancholia ſupercreſceret, aut vitiata foret. ſi aliud non obſtaret, virtutem ſcilicet naturalẽ imbecilliorem reddi per febres, quarum occaſio eſt humor cholericus, quàm cũ occaſio ſunt cæteri humores, quòd plures ſpiritus et corporis humani partes, cæteris paribus, reſoluuntur, cùm febrilis calor agens in cholericos humores igni proportionales, ipſos inflammat, quàm cùm in alios operatur. Vndehumor bilioſus, qui reſtauit in corpore, poſt priorem febrim tranſactam, quanuis ſatis longè à corde fuerit expulſus, citius ad membra

Cauſa acceſſionũ febrilũ iterùm reditur.

membra spiritualia serpendo, ac re pendo accedit, quàm quartanæ humor: ibiq; sanguinem intãtum suis fumis inficit, vt cor sensibile illud nocumentum percipiens, cogatur iterum febrem concitare: quia, vt dixi, facultas naturalis non valuit adeò distantem à corde bilem continere, vt demum cordi damnũ nullum inferat. Euentus certè docent, septem tertianis puris infestãtibus, graciliorem & debiliorem sentiri ægrotantem, quàm viginti quartanis inuadentibus quo docemur, omnibus paribus existentibus, plus imbecillitari humanas vires in tertianis quam in quartanis. Neq; parum adiuuat tertianũ reditum agilitas bilis, quæ & si cum finitur febris satis distanter à corde seiungatur in die quietis, sui leuitate versus cor facilius, quàm omnes alii humores ascendit, vnde patet quòd si non distaret à corde bilis multò plus, quàm pituita, vt distat, citius quàm ipsa cor infestasset, & celerioris febrilis reditus causa foret. Quotidianam in quo vis die infestare, inde oritur, quòd maior, vt dixi, humoris pituitosi copia in humano corpore, quã vtriusq; bilis redundat: atq; quòd tenacior glutinosiorq; cæteris humoribus sit, quamobrem non adeò distanter à corde impelli in fine periodi febris valet, vt cholera, aut melancholia. Itaq; cordi proxima manens in horis quietis, citius versus cor fertur, & ipsa, vel eiusdem fumi cor adeò infestant, donec tam velociter & frequẽter ipsum moueri cõpellãt, vt inde febrilis calor exigua quietis intercapedine iteratò resultet.

¶ Quartanam febrem ortum ducentem à melancholico succo, non nisi de quarto in quartum infestare ob id cõtingit, quòd cùm pauca huius humoris copia in sanis sit, atque minimè glutinosam consistentiam hic humor habeat, q̃do putret, siue in corpore redundat, suis fuliginibus, aut seipso cor infestando, in relatos motus constrictionis & dilatationis insurgere ipsum cõpellit. quibus febrilis calor cõcitatur, qui in halitũ difflare fuligines illas nocuas, & humorem ipsum immodicè sanguini cordis admistũ valeat, aut adeò distanter à corde illa propellere, vt nullũ sensibile nocumentũ cordi tũc possit inferre, ac quiescere cor per triduũ admittat. Quo spatio transacto, cùm versus cor nociuus humor semper rependo proximior & proximior fiat, non ante relatum spatium trium dierum potuit cordi sui substantia; aut suis fumis nocumentum inferre: quia per maius interstitium quàm pituita à corde seiunctus est. Etiam quòd & si per æquam, aut paulò maiorem aut minorem distantiam, quàm bilis, à corde seiungitur melãcholicus humor: quod neq; multitudine, neque lẽtore resistere facultati expultrici valeat, redeundi facultas versus mẽbra spiritualia nõ tãta illi propter suam grauitatem insita est, vt choleræ, quæ leuissima inter omnes humores recensetur. Quæcunq; diximus, quadrare cum euentibus notissimum est. Nam et si reditus febriles quam dixi normam seruent, sæpissimè hanc illos inuertere conspicimus: cùm humores vel plurimi sunt, aut lenti valde fuerint, siue naturalis facultas ægrotantis imbecilla. duplices nempe tertianas homines aliquos infestare frequenter noscimus. Etiam in spatio viginti quatuor horarum tres & quatuor rigores, ac totidem febriles calores molestare

leſtare cognouimus, plurima bili aut notha redundante.aut debili e-xiſtente naturali facultate ægrotã-tium euẽtibus recenſitis pares alios in melancholicis & pituitoſis febribus contingere, non tantùm medicis, ſed & indocto vulgo compertũ eſt, parũ quippe expertus medicus dici poterit, qui nõnunq̃ duas quartanas in eadẽ die infeſtantes vidit.

Durationis præciſſe vigiti & quatuor horarũ in ephemeris cauſa febrib⁹ exprimitur, & quando duę, vel tres ephemeræ coniũgi poſſunt declaratur.

¶ Pari ratione variari ſæpe durationem diariarum teſtamur. Adeo enim ingens eſſe poteſt multitudo fumorum inferentium cordi damnum, vt non tantùm per viginti quatuor horas frequenter & velociter dilatari & conſtringi cor efficiant ipſi, verùm vlterius durare cogant. Idque eſt, quod Galenus parum poſt principium libri noni methodi medendi dicebat, cùm duas vel tres ephemeras ſucceſsiuè vnã poſt alteram poſſe contingere teſtabatur. Etiam tanta copia fuliginũ aceruari poteſt, quòd humores inficere valeat.hoc tranſire diariã in putridam Galenus in citato loco nominat. Durare tamen minus, quàm per viginti & quatuor horas diariam febrem,raro non immeritò accidit. quia ſcilicet ſi adeò exigua foret exhalationum portio, vt corde in febrem concitato, per minus multò tẽpus quàm viginti quatuor horarum abſumeretur, cor in relatos motus dilatationis & conſtrictionis veloces & frequentes nõ concitaretur,quòd exigua ſit ſtimulatio,& non ſufficiens illud laceſſere.Cumq; forte fortuna contigiſſet quòd per minus, quàm relatum tẽpus febris infeſtaſſet. id accidiſſet, aut malitia paũcarum fuliginum, quæ adeò vellicare,vt multitudo earundem valeret, ſeu imbecillitate facultatis vitalis,quæ ab exigua cauſa infeſtari poſſet,vt Galenus loquẽdo de rigore libro decimo methedi medendi.cap.4. dicebat. ⁂ At concuſsio quidem iſta,quæ fit in rigore,ſuccedet propter eorum, quæ feruntur excremẽtorum,tum multitudinem,tum acrimoniã,tum impetus celeritatem, tum laborantis virium infirmitatẽ. Nã & quæ multa paucis, & quæ qualitate ſunt inſigni, iis, quæ ita non ſunt, mordent magis. Pari modo & quæ cum celeritate feruntur,iis,quæ tardè. Iam vires vbi valentes ſunt, omnia contemnunt ac tolerant: vbi infirmæ ſunt redditæ, vel abs quouis offenduntur. ⁂ In vltimis verbis expreſſe ſcribendo imbecillitati non parum dandum, nam aleuiori cauſa prorritari imbecillam facultatem teſtatur.

Alia cauſa intermiſsionũ febrium redditur.

¶ Et quòd febrilis circuitus alia cauſa non diſsimilis præteritis reddi poteſt, ideo hanc non tacere decet.Cùm enim docuerimus febrem concitari tunc,cùm tanta copia fuliginis humoris redundãtis, aut putrentis ſanguini cordis admiſta ſit, vt cordi ſenſibile nocumentum inferat, coniectari poſſumus, febrem illã breuius redituram,quæ talẽ humorem pro cauſa habet,qui breuiori tempore has fuligines, ſeu vapores nocuos cordi trãſmittere valet: & cùm pituita inter omnes humores, qui intermittentium febrium cauſa ſunt, plures vapores nocuos ſui multitudine & cordis proximitate in cor impellat,inde cõtingit, febres ab hac ortum ducentes quotidie inuadere.Finita nempe vnica acceſsione febrili,ſtatim incipiunt eleuari vapores à pituita per actionem natiui caloris,cumq; breui tẽpore plurimi aggregentur: quia, vt retuli, pituitæ ingens copia in cor-

pore redundat,ipsi congesti, & sanguini cordis admisti, in sequẽti diẽ ipsum & cor immodica frigiditate inficiendo, compellunt illud in veloces systoles & diastoles attolli, & deprimi: bilis verò, quæ paucior q̃ pituita est, & à corde distantior in fine febris propellitur,pauciores fuligines aggregãdo, & tardius in cor transmittendo vsq; in tertium diẽ non valet, adeò sensibile damnum inferre,vt ipsum vrgeat febrim concitare.Melancholia autem quæ am̃bobus humoribus copia est inferior quæ etiam à corde, cùm febris finitur,lõgius,quàm pituita repellitur, non potest nisi in quarto die cumulum tantùm fumorum frigidorum & siccorum aggregare, quantus necessarius est,vt febris concitetur.

Caput. xij. In quo argumẽta quædam cõtra causas à nobis assignatas de febriũ circuitibus proponũtur ac soluuntur.

SI obiicis euẽtibus cõtraria nos affirmare,cùm in morbis, vbi insignis copia pituitæ redundat, vt in apoplexia,cathoco,caro,& lethargo,ac paralysi,& anasarca,& aliis morbis ab hoc humore ortum ducentibus,minimè febris infestet,cum tũc maxime concitanda foret, si vera essent quæ diximus.Vapores enim eleuati à pituitosis humoribus sanguinem cordis infestantes febres prorritaturé erant, vt pituita eisdem absumeretur,indeq; calore febrili corripiẽdus æger iuxta afferta à nobis foret: quod, vt dixi, euentus nõ testantur.

¶ Huic obiectioni & si faciliter respõdere possem,negando euentus tales esse, quales arguẽns affirmat: cũ sæpissimè in lethargo febris sentiatur,vt Aëtius sermo.2. secũdæ tetrabibli.cap.4.dixit,scribẽs. Aliquãdo etiam in diuturnis febribus per circuitũ cõtingit,ægrotos somno immergi, velut in quotidianis fit,& semitertianis, quãdoq; etiã in quartanis. Et in apoplexia quoq;, quã latini nõnulli syderationẽ nominant, pulsus veloces & frequẽtes tanguntur, & manifestus ardor exterius percipiatur. Vt plus veritas pateat demus in relatis morbis orientibus ab ingenti copia pituitosorũ succorũ febrẽ nõ concitari,nõne inde inferre licet, nos falsa docuisse? minimè quippe. Cùm in prõptu sit causa defectus febris in illis ægritudinibus,pituitæ scilicet tã insignis redundãtia, quòd potẽtior sit ipsa cor infrigidare, q̃ motus cordis ipsum calefacere, vnde spũs frigidiores in totũ corpus à corde procedẽtes frigere corpus efficiãt, & iidẽ causa sint, vt arteriarũ tardi & rari motus sint. Esse enim ingẽtẽ copiã pituitæ, quæ in relatis morbis infestat,vel ex hoc patet,quòd expultrix naturalis vis nõ valet illã à cerebro,mẽbro adeò præcipuo protrudere,si.n.excreuisset:nõ tam grauiter ægrũ infestasset, hac ergo ipso redundãte, citissimè per sensibilia & ampla vasa in cor sui grauitate deferetur. Neq; parũ iuuat relatam frigiditatẽ cordis, & totius corporis spuũ vitaliũ extinctio, præsentia pituitæ frigidissimæ redũdãtis in toto corpore, aut in corde tantum. Etiam eorundem spirituum tunc præsens penuria, quæ ingentissima est sanguini cordis phlegmate multo ammisto, quo spirituum generatio cohibetur, vitiata materia eorũ (sanguine scilicet purissimo)

ex qua gignendi erant.Ob hanc eandem cauſam vltra ſupraductas febrim nõ accidere in elephantiã patientibus poſſemus dicere. Vero.n. ſimile eſt, humorem melãcholicũ, præſertim nõ aduſtum in ingentiſſima quantitate redundãtem in venis & toto corpore leproſi, infrigidare adeò cor illius, vt & ſi velociter & frequenter moueatur,nõ poſſit motus, cordis ſubſtantiam calefacere. Qui humor etiam cor eorũdem efficiet pigerrimum ad dilatationem & cõſtrictionem,tam quòd ſubminiſtret cordi nutrimentũ grauiſsimum(talis enim ſuccus relatus eſt, cùm ſit terræ proportionalis) quàm quòd inficiat materiam ſpirituum vitalium, quorum influxu cor proprias exercet operationes.

Argumentũ ꝓtactũ quod aduerſus authoris ſententiã duximus ac ſoluimus, inſolubile eſſe a Galeni ſectatoribus oſtenditur.

¶Certè validius argumẽtũ aduerſus ſentientes cũ Galeno eſſet, quòd ſi putredo humoris pituitoſi cauſa febrilis caloris foret,in omnibus patientibus paralyſin per annum, aut dimidium, ſeu per diutinũ aliquòd tẽpus,febris conſpicienda erat. Nã in his tã pituita intra venas mẽbri reſoluti, & totius corporis cõtenta, quæ cauſa antecedens nominatur, quàm quæ in poroſitatibus mẽbri affecti includitur, putridior futura erat, quàm eius, qui quotidianã febrẽ patitur. Si enim inter putredinis cauſas obſtructio potiſsima à Galeno recẽſetur,imò hãc ſolã putrefactionẽ efficere ſæpe dixiſſe videatur,nõ eſt cur in reſolutis,quorũ venæ & arteriæ ſuperflua humiditate & frigiditate adeo concidere percipiuntur, vt parũ ſucci ſanguinei intra ſe cõtinere permittant,vnde reſoluta mẽbra gracilia redduntur,nõ ſit inſignior obſtructio, quã in febriẽtibus,calore febrili dilatãte,& attenuãte, & obſtructionẽ cohibẽte.Negare enim nõ putrere pituitã paralyticorũ,& atteſtari febrientiũ putridã pituitam eſſe,non ſolum ad libitũ dictũ,ſed abſurdũ videtur,tã ob rationẽ ductam, quàm quòd quæ expurgatur à febriẽtibus phlegma adeò alba,& tenax,vt quæ à reſolutis per deuorata pharmaca educit,conſpicitur. Etenim ſi fortè ingẽtiore putore nares infeſtat à febrientibus phlegma eductũ, quàm reſolutorum, non inde inferre licet illud putridius eſſe, quàm hoc. Calor enim tam putorem quàm odorem auget,& fouet. Fortaſsis certè ſi ſolari vel igneo calore pituita educta à reſolutis alteraretur, putidior quam quotidianam febrem patientium fuiſſet.

¶Nonnulli quoq; proteruiẽt melancholiã cancrorum non eſſe putridam,& quartanã patientium ſic: quia cãcri non vlcerati nullum putorẽ ſpirent. Qui certè decipiũtur, cùm ſi illa ratione mouendi eſſent, primò oſtẽſuri erant, melancholiã ſyncerã affectorũ febre quartana putorẽ reddere. Quod minimè efficere valebunt: cùm neque ea,qua ſplẽ ſcirroſum febrientiũ redundat, malum odorẽ quantũuis proximi ſplẽni efficiamur,ſpirat. Neq; quæ per ſanguinis miſsionẽ extrahitur.Si enim, quæ per aluũ expurgat, fœtet. non ob aliud, niſi quia per putidũ locũ,puta per inteſtina,tranſit.

¶Errat quippe,qui exiſtimat, putrentem melancholiã cancrorũ fœtorẽ ſpiraturã, quia inflãmationes ſuppuratas & apertas noſcimus, odorem virulentum ſpirare, ignorãs ille, quòd & ſi ſic eſſet,diuerſæ ſubſtantiæ cùm putrent,diuerſo modo afficiãtur.Ex calidis certè & humidis rebus putrentibus experimur,odores horrẽdos efflari,vt ex ſangui-

ne & carnibus quorũuis quadrupedũ, & ex nõnullis seminibus putrentibus, verũ ex innumeris aliis rebus, cùm putrẽt, nullũ difflari pessimũ odorẽ, omnes scimus. Quis enim carie cõsumpta ligna negabit, non putrere illa, fœtorẽ tamẽ nõ reddere? Ac quis nõ videt, ex glebis putrentibus & nõ fœtẽtibus mures gigni, & lanas techis per multũ tẽpus inclusas putredinẽ citra fœtorẽ pati. Fœtor enim nõ est passio propria putridarũ rerũ: cùm & multa comitetur entia in sua naturali dispositione existentia, neq; omnibus putridis rebus conueniat: quia, vt dixi, frigidis & siccis putrescentibus nõ accidat.

Octaua ratio cõtra Gal. sectatores supius ducta hic iterũ refertur & alia hic improbantur.

¶ Porrò ego capere nõ possũ, quo modo Galenus, & eiusdẽ æmuli, nõ videant calorẽ febrilem nequaquã posse trahere ortum ab humoribus putrescẽtibus, cùm si inde oriretur, tunc calor intensior futurus erat, cùm homo proximior esset morti, & etiã quãdo vita functus fuisset: nã tũc plus quàm in alio tẽpore putridi succi à gubernatione ac custodia naturæ destituti liberius cæteros inficerent, & maiorẽ putredinẽ sibi asciscerent. Cuius contrariũ euentus mõstrant, proximos scilicet morti, & defunctos in plurimũ frigere. Si enim aduersi testentur, extinctionẽ spirituũ vitalium esse causam frigiditatis moriẽtium, vera fatebuntur & nostris placitis consona, ab his enim plus iusto calefactis, oriebatur calor intensus febrilis, & ab eisdem moderatus tẽpore sanitatis calor resultabat: verũ si putredinalis calor intensior foret, q̃ spirituũ, vt proteruientes rẽtur, iis extinctis, adhuc intẽsio caloris febrilis vigere deberet. Plus quippe conferret ad caloris febrientis augmentũ auctio putredinis, & humorũ putridorũ, quàm defectus spirituum ad corporũ infrigidationẽ. Id certe, quod Auerrois dicebat, metiri calorem extraneum ad mensurã caloris naturalis, esse verum nõ potest, si caliditas extranea esset cõtraria naturali calori, nam oppositũ euenturum erat. Vt enim quia calor & frigiditas contrariantur, tantum augetur calor, quantũ frigiditas secum existẽs remittitur: ita tantum augmentanda esset caliditas putredinalis, quantum minueretur caliditas naturalis, de his non pauca superius diximus.

Quedam inanis solutio improbatur.

¶ Dicet alius, morientium corpora propter intensionẽ febrilis caloris ortum ducẽtis à putridis succis, prope mortẽ ac post frigere, ex hoc, quòd calor putredinalis valeat corpus ægri calidum intensiore calore afficere, dum ipsum sufficienti calore cordis alteratum reperiebat: & prope mortem & post interitum ægrorum, idẽ assequi non possit, quia cadauera, amissa anima, acquisierint aliam complexionem secundã diuersam multò à priore viuentiũ. Vt enim viuentiũ temperatura calore actuali asseruabatur, sic cadauerum frigiditatem poscat, quã vincere putredinalis calor non valeat. Verùm hoc nihil prodesse, vt nostræ rationis vim euadãt, vel ex hoc constat. Primò, quòd ipsi asserebãt, vt diximus, calorem putredinalem intensiorem esse cordis calore, ac tantæ vis fore, vt vincere eundẽ, etiã si resistat inductioni caloris putredinalis possit. Ergo cùm cor, & partes omnes corporis humani appetẽtes suæ formæ conseruationem, quã putredinalis calor, vt isti credũt, extirpat, cedũt, & succumbunt calori putrido victori, cũ febre homines apprehẽdũtur. necessũ erit cõfiteri, cadauera multo minoris resistẽtiæ,

ac in

ac in putrefactionem tendentia, futura promptiora concipere febrilē calorem, quàm viuentia. Secundò, quòd Galenus primo de febriū differentiis.cap.quinto testatur, stercorum putredinem, quam similem dicit esse humorū humani corporis putredini, adeo intensum calorem producere,vt ignis inde quandoque oriatur. Et etiam euentus docent,lapides inclusos intra stercora putrescentia calidos reperiri: sed hi multò magis quàm cadauera frigiditati resistunt: ergo vt putredo stercorū valuit lapides proximos sibi calefacere, ita putridi succi in venis defuncti inclusi calorem putredinalem,febrim scilicet, quam in corpus viuens intulerant,potuissent cōseruare. Minus enim est conseruare productam qualitatem, quā in passum resistens inducere eandem. Tertiò, quòd viuentium corpora morti proxima,non amiserunt propriā temperaturā,quo aduersus fauetur: & cùm multos morti proximos ex febribus frigidos per diem aut dies aliquos durare experiamur, impossibile videtur in iis putredinalem calorem per potiorem humorum partem vagantem, & fumosas exhalationes in cor impellentem, nō immodicè calefacere cor, & ipsum reliquum corpus: aut si id defectu spirituum,per quos deferendus erat in totum corpus calor, non valuisset cor efficere,simplici alteratione, & relatis fumosis exhalationibus ex putridis humoribus eleuatis,totum hominem non calescere, delirus tā tùm asseuerabit. Præsertim quòd hic adhuc cogēdus est dicere quod calore ille putredinalis intensus, quando in nulla alia corporis parte perciperetur, saltim in loco vbi humor inclusus est, esset percipiendus, qui & si animal mortuū secetur,nō sentitur.Et quòd hæc Galeni sententia satis sit per antecedētes rationes improbata, non est, vt quid agendo de his plus immoremur.

¶ Obiiciet fortè alius,nos insufficienter assignasse causas circuituū febrium per multitudinē pituitæ, & paucitatē melācholiæ, & mediocrem molem cholerae. Quia dicet ille,quòd & si in sanis corporibus illam proportionē humores seruēt, in ægrotantibus non inconueniet vice versa eosdem se habere. Quod ego meritò inficiabor. Qualiter.n. manēte vita existimari potest, plus melancholiæ frigidæ & siccæ redūdare posse, quàm pituitæ natæ per vlteriorem coctionem in sanguinē calidum & humidum verti. Sed vt pateat argumenti exigua vis,demus aduerso, quod supponit, non enim inde quid contra nostra asserta inferet. Concedam certè tantam copiam humoris melancholici quandoq; redundare, vt nō solum cogat ægrotantem febrire de quarto in quartum, sed & quotidie affligere constringat, quod pasim in patientientibus tres quartanas accidit. Etiam tantam bilis molem aggregari in aliquibus, vt duabus & tribus corripi tertianis compellat. Ac tantam pituitam supercrescere in nonnullis, vt bis in quouis die febre infestari illum ægrotātem experiamur. Tandem ratio, quæ assignata est,certorum redituū, vigorē habere asseueramus, cùm humores non adeò excellunt quantitatem naturalem, vt cor frequentius instimulent,quàm in plurimum solent.

Alia obiectio proponitur cōtra causas itermissionū febriū & soluitur.

Caput. xiij. In quo

 causa

causa assignatur cur aliquæ febres per nonnullos dies vniformiter infestent, quæ continentes nominantur, & aliæ incessanter affligentes in certis diebus augeātur.

AVDISTIS iam modum, per quem accidere reditus febriū existimamus, qui fermè similis est excretioni sanguinis menstrualis. superest tamen explicare causam, ob quam cōtinētes febres vniformiter infestēt. Etiam, quæ continuò affligunt, certum augmenti tempus habeant, tertianum, aut quotidianum, siue quartanum. Nec non improbare formas circuituū febrilium à galeno & cæteris medicis scriptas, & palàm mōstrare, qualiter omnia, quæ obiecimus aduersus eos, qui opinabantur, febres pendere à calore putridi humoris, minimè nostris decretis aduersentur, imò eisdem faueant. Primùm ergo continentium febrium, quas homoteneas alio nomine appellant, causam assigno.

[c]ontinentiū [feb]riū causa. ¶ Quam esse consimilem præteritis reor, humoris alicuius tantā redundantiam, siue tam vitiosam distemperiem, vt nequaquàm cor valeat à se propellere, proritantē dilatationis & cōstrictionis totam causam, aut eius sensibilem aliquā partem, quo in motu perseuerante, necesse est febrem quoq; durare, ab illo enim immodico motu cor calefieri, ac inde totius corporis spūs calidos euadere, iam sæpe diximus. Cùm autem febris fuerit continua proportionalis, in illa diei hora augebitur, in qua cor protrudere à se insignem portionem infestātis causæ non valuerit. Tunc verò sensibiliter imminuetur, cùm sensibilis portio fuliginum, siue humoris vitiosi à corde secernetur, & si adhuc maneat sufficiens quātitas, quæ cor lacessat, & ipsum in frequentes & veloces motus dilatationis & cōstrictionis assurgere cōpellat. Cùm q; vitalis hæc vis sit, quæ media inter naturalem puram inanimatorū & voluntariam hominum cōsistit, vt in Antonianæ Margaritæ parte prima docuimus, aliquando hanc augeri, & statim imminui, nihil inconuenit, prout maiore, aut minore conatu ipsa insurgit, & prout spirituum vitalium maior, aut minor copia in corde redundat, ad quorū proportionem, & materiæ infestantis auctionem, in secunda, aut tertia aut in quarta die calor febrilis augmentum suscipit, & non raró in eadē die bis, & ter, pluries, aut rarius.

¶ Præterire quidem indignum videtur Galeni errorē ac cætere familiæ eundem sequentis, etiam admirari cogor, quomodo à suis erroribus non resipuerint, quādo inquirunt accessionum febrium cōtinuarum causam. Si enim verum esset, quod ipsi autumant, in febribus scilicet cōtinuis proportionalibus, humorem putrentem intra vasa includi, & in secunda, aut tertia, seu quarta die accessionis ipsum excerni de vasis magnis ad parua, febrem tunc imminuendam potius quàm augendam fa suri erant, distantiores nempe à corde sunt venæ paruæ q̄ magnæ. quòd si huic obiectioni respōdeant proterui, ipsos dicere ideo intēsiorē febrē in dieb⁹ proportionalibus infestare, quoniam humor putredinem passurus ad cutis partes tūc putrecēs protrudatur, & in aliis intermediis diebus mitius affligat, quòd

quòd nullus de nouo putreat ſuccus,ſed præteriti putreſcentis quædam exigua portio intra venas incluſa foueatur ab humoribus proximis,quo diſtingui continuam ab intermittentibus, in omnimodam in febricitationem deſinentibus affirmant. quia earum putreſcens humor extra venas diſtributus in totum exhalat. nihil quod proſit dicẽt. quãuis euaſio hæc manifeſtè eliciatur ex Auicenæ ſentẽtia fen prima quarti.tractatu.2.cap.primo. Si enim ob prædictam cauſam talem qualem experimur ſeruaſſent affligendi ordinem, quæ proportionales febres dicuntur, nullæ febres homoteneæ ſeu continentes accidere poſſent. Illationis bonitas manifeſtè patet. Quia ſi humor putreſcens intra venas non aceruatim & ſimul putret, ſed per temporis interſtitia partes eiuſdem putreſcunt, vt aduerſus teſtatur, febres continentes non vniformitatem, ſed augmenta & decrementa ſuſcepturæ erant. At ſi dixeris in homoteneis vniuerſos venarum humores,vel potiorem eorũdem partem ſimul putredine occupari, vt citatus Auicena in loco prædicto referebat ; cùm dixit. Et quando putredo eſt intrinſeca dominãs ſuper venas omnes, aut ſuper potiorem partem earum,quæ cordi proximæ ſunt, non ſunt forſan additiones & diminutiones apparentes. Statim obiiciam ego, ſequitur ergo, quòd humores putridi eſſe ſemper proximi cordi occaſio ſunt, vt febris vniformiter affligat, & eoſdem à corde diſtare, & iterum proximos eidem eſſe,efficere reditum febrium intermittẽtiũ, & auctionem proportionaliũ,quòd nos teſtamur.in quo noſtrũ vterque cum altero cõueniet: nobis noſtros aduerſos præexcellentibus in reddẽdo veram cauſam caloris febrilis, quod ipſi efficere minimè valent. Sed de relatis improbationibus ad præſens fuſius agere non videtur,vt negotium incæptum proſequar.

Capur. xiiij. In quo argumenta contra Galenum ducta contra noſtram ſententiam minimè procedere oſtẽditur,vbi quoq; cauſa reditur cur bruta nõ febriant.

QVOD ergo ex illis tribus, quæ ſcribere promiſi, ſupereſt exarandum, illud eſt, palã monſtrare, omnes obiectiones à nobis adductas, quæ ingentem vim contra Galeni ſententiam in re,de qua agimus, habent, nullatenus contra noſtra decreta procedere.Prior enim, quòd cordis & ſpirituum calor intenſior ſit,quàm putreſcẽtis humoris, nobis manifeſtè fauet: tantum abeſt, vt argumentũ contra nos dici poſsit, Ex noſtris decretis minime etiam infertur,ſecũdũ quod dicebamus ſequi ex aſertis à Galeno, bruta febres tertianas & quartanas paſſura, quod non experimur quin oppoſitũ vt Plinius lib.7. cap.50.teſtatur, atq; vt aues multæ ab aucupib⁹ & coquis interẽptæ iecur, aut aliud internũ viſcus tumidum habentes,& oues,ac alia innumera quadrupedia exta vitiata habentia oſtendunt, nam omnia hæc ſine febre vixiſſe compertum habemus.Nos enim nequaquam affirmamus putreſcẽtes humores calorem febrilem in corpus humanum procreare,ſed,vt audiſtis,cor ipſum ve-

loces

loces & frequẽtes dilatationis & cõstrictionis mutus exercens, sese calefaciendo, spiritus vitales, & sanguinem calefacere, indeq; totũ corpus calescere. Quod genus motus cordis ita fuit collatum à natura hominibus, vt causæ morbificæ eorundem febrili calore extirparẽtur, vel concoquerentur, quod nullis aliis animantibus conueniat. Neq; secorditer id effectum, quin cõsultò à natura prouissũ. Cùm enim humana cutis quàm omnium animaliũ quadrupedũ tenuissima sit, aptaque vt per eam humores trãspirent, ac difflentur, meritò commenta est natura febrilem calorem in hominibus in relatum vsum, aliisq; denegauit bestiis: quibus si concessisset idem, quod hominibus, eleuata per vim febris immodica vaporum copia, & prohibita perspiratione eorundem per cutis dẽsitatem, maiora incommoda, quàm commoda brutis pareret. Aues autem etsi tenuiorem multo cutim quàm bestiæ habeant, tenuitate à cuti humana vincũtur. vt Aristot. 2. de anima. textu cõmẽ. 94. & cap. 40. de sensu & sensato docebat. Sed quanq̃ pares cuti nobiscũ aues essent, cautè à natura prouisũ, febrili calore non mederi suis morbis, quòd cùm ipsis sit volatus loco incessus hominis & progressus bestiarum, & volatu celeri quem aucupando sæpissime exercent, quasi tota die frequenter & velociter propria corda dilatent, & constringãt, non erat vt quid celeriorem motũ conferret, qui calorem auium augeret: ille enim auctus, potius iam vreret, quàm difflaret. Eandem quoq; ob causam vltra relatas, bestiis quadrupedibus, quæ alimentum adecẽs venando erant consequutura, febrẽ denegauit. In piscibus marinis & fluuialibus inutilem esse febrem, notissimum quibusuis est. Non enim tantùm potuisset prodesse calor febrilis dissoluendo in vapores morbosam causam & cutim raram efficiendo, vt transitui eorum cederet, quantum obesset aqua fluuialis, aut marina per eosdem poros in piscis intima delapsa. Insecta quia omnia fermè frigida & sicca sunt, sanguineq; carentia, ad expellẽdos succos nocuos febre non indigebãt, & quia paucissimi respectu suæ paruæ molis adhuc sunt, & quòd sibi disproportionalis calor febrilis foret. Etiã quòd cuti, quantũuis tenuis densissima integantur, quæ vaporum exitũ cohibuisset.

¶ Et quòd inter reddendum relatam differentiam inter bruta & homines videor affirmare, bruta omnia febre carere, quod videtur aduersari Plinii sentẽtiæ octaui libri de historia animalium cap. 50. de capris. vbi Archelai authoritate easdem per aures spirare, & nunquam febre carere, testatur, dicens, Auribus capras spirare, non naribus, nec vnquam febre carere Archelaus author est. Et alteri sententiæ eiusdẽ libro citato. cap. 32. de ceruis. referẽs prope finẽ capitis. ⁂ Febriũ morbos nõ sẽtit hoc animal, quin & medetur huic timori. ⁂ Ideo satisfacere iis duab⁹ obiectionib⁹ cogor. Nullas enim alias, quòd memoria consequar, apud relatum authorẽ, nec in vniuersis libris de historia animalium Aristotelis, quæ bestias febrim pati dicere videantur, inuenio. Sed Plinium ipsum satis apertè explicare prioris sensũ, verba eiusdem, quæ post recensita sequuntur, manifestè ostendunt. addidit enim. ⁂ Ideoq; fortassis, quòd anima, id est, halitus his, quàm ouibus ardentior

Quędã obiectio proponitur & soluitur,

tior

tior, calidioreſq; concubitus. Quaſi dicat, Non vera eſt in rigore Archelai ſententia, ſed ſi aliquam veriſimilitudinem habet, eſt, quòd febrem Archelaus vocitet halitum calidum caprarum. ſecundam ſententiam expoſitione non indigere logici intelligunt, quia cũ dicimus ceruum non ſentire febrim, ex negatione illa nõ poſſumus ellicere afirmationem, puta quòd alia animalia illam ſentiant. Plus ergo Plinius videtur ornatus cauſa ſic dixiſſe, quàm quod cõtrarium ei quod prædixerat libro ſeptimo ſentiret.

¶ Tertium quoq; argumentum de febribus inuadentibus homines ſtatim cùm aliqua ex præcipuis corporis particulis vulneratur, cùm noſtris partibus faueat, non eſt, vt quid diſſolui à nobis poſcat. Prædiximus enim veloces & frequẽtes motus dilatationis & conſtrictionis cordis, vulneribus recenſitis illatis, neceſſario ſequi, quòd per illa vulnera cõtinẽs aër, & ex corpore eleuati nociui fumi, & ſpirituum vitalium aceruata reſolutio adeò cordis ſanguinem inficiant, vt ipſum dilatari & conſtringi frequenter & velociter cogant: quaſi per hoc cor putet, à ſe excerni poſſe, quæ ſui ſubſtantiam malè afficiunt. Atq; etiam, vt multum ſpiritum in membrum vulneratum propellat. Quo inſtrumento natura humana vtitur ad quoſuis morbos depellendos.

¶ Quarta & quinta ratio etiam à nobis ſoluta eſt. Dicebamus nempe nos, fuligines ex humoribus putreſcentibus eleuatas non eſſe, quæ calorem febrilem gignãt, & procreent, ſed ſpiritus calidos factos à corde verſo calidiore, per motum immoderatum humana corpora febrili calore afficere.

¶ Sextam, & ſequẽtes rationes nobis minimè aduerſari, notiſsimum eſt. Quapropter & quoniam nõnullæ agunt de rigore antecedente febres intermittẽtes, de eis in præſenti loco quicquam agere non placet, quòd peculiarem tractationem de hocce negotio inferius ſum habiturus.

Capur. xv. In quo

fuſſe exprimuntur nõnulla, quæ ex noſtris aſſertis de febriũ eſſentia ſequuntur, obiectionibuſque quibuſdam reſpondetur. Veraq; cauſa cur febrientes moriantur, explicatur.

EX antecedentibus placitis noſtris ſequi videtur, febrẽ medellam morborum eſſe, morbũq; minimè dici poſſe Nam hanc ego fateor, commentam eſſe à natura, vt cõcoquat ſuccos incoctos, aut vt per halitũ eos difflet. Sed id affirmare euentibus contrarium eſſe aduerſus obiiciet, cùm nemo ſit, qui inficietur febrem morbum eſſe. Non enim tantùm periti & imperiti medici hãc ægritudinẽ eſſe referunt, quin ſine hac neminẽ mori poſſe plurimi affirmant, quo doctrinã noſtram labefactare Galeni ſectator putabit: maximè, quòd ſi febris morbus non foret, morientes febricitando à quo morbo interirent, explicare medici nõ poſsẽt.

¶ Huic argumentationi non ſine diſtinctione reſpõdere expedit. Aut enim inferre volunt aduerſi, ſic febrem immediatè operationibus humanis perpetuò ſenſibiliter officere, vt nunquam eiſdem proſit per ſe

vel

vel per accidens,& ſic, febrim morbum nominari,negamus.Quin paucos hominis affectus tales inueniri confitemur.Frigiditas enim ex ſymptomate adeo ſæuo,vt ſyncopis,etſi nonnunq̃ grauis morbus ſit,quãdoq; medetur ſynochis, & aliis febribus,vtGalenus teſtatur lib.9.methodi medendi cap.40.venenoſarum etiam rerum qualitates inductæ in noſtrum corpus,nom ſemel, ſed ſæpiſsimè elephantiæ, & aliis morbis ex venenis oppoſitis deuoratis medentur,vt plurimi ſciunt, & harum venenatarum rerum proprietates in beneualentibus nõ tantùm morbum,ſed interitum inducerent. Innumeri quoq; huius ſortis affectus humani inueniuntur.Aut aliud Galenum ſectantes inferunt, febrẽ ſcilicet operationes humanas per accidens ſæpe ledere: quanquam ex profeſſo naturæ,vt conferat illis, ſit genita.Et id nos non inficiamur.Neq; hoc peculiare eſt huic afectui, quẽ & paſsionem, & ſymptoma nominare poſſes (de nominibus nẽpe cura pauca habenda eſt, ſcriptoris mẽte concepta) verũ vomitui, alui excretioni,ſternutui,& mille aliis cõuenit affectibus. Omnes quippe ſcimus, redundante in ventriculo nociuo humore,vel alimento,vomitũ prodeſſe concoctrici facultati ventris, quæ ob præſentiam expulſorũ alimenta deuorata decenter coquere non valebat,& poſt ſuperfluis excretis valet,eodem immodicè perſeuerante,nocumenta non exigua vitæ inferente.Alui purgationes moderatas nobis cõferre,cùm incoctis, aut vitiatis humoribus redũdamus, notiſsimum eſt. Et has immodicas multos in vitæ perniciẽ duxiſſe,etiã eſt manifeſtum.Sternutationẽ quoq; relatam euacuationum normam ſeruare,nemo ambigit. Cumq; quærit aduerſus cauſam interitus febrientium,facilè illi reſpondemus,defectũ materiæ,ex qua gignendi ſunt ſpiritus vitales, in plurimum eſſe. Vt enim ſuperius diximus, humor vitiatus,aut plus iuſto in corpore redundans, inficit purã ſanguinis partem, ex qua ſpiritus vitales procreãdi erãt,qui ſimillimi flammulæ lucidiſsimæ ſunt,vtGalenus in de placitis Hippocratis & Platonis lib.7. videtur dixiſſe. Qua in tantum infecta,vt eorum copia ſufficiẽs pro vita aſſeruanda gigni non valeat, ſtatim æger moritur. Horum defectui quanquam ſæpiſsimè febris medeatur,ſanguinem purum per euaporationem ſuperflui reddendo,per accidens cùm immodica humorum vitiatorum copia redundad,ipſum febris ipſa auget, abſumẽdo vnctuoſam, & aëream illã puri ſanguinis partẽ,ex qua vitales ſpiritus gignendi ac diſtribuẽdi pervniuerſum corpus erant. Et ex relata differentia febres ſalubres & mortales nominantur.Illæ enim ſalubres dicũtur,quæ vt naturæ inſtrumẽtum ſunt, prius difflare, aut concoquere humorem noxium valent,quàm materia ſpirituoſa in febrientibus deſit. Illæ autem mortales,quibus oppoſitum cõtingit.Putare enim febrem continẽtem,exempli gratia, intra ſeptimũ, aut quartumdecimũ, ſeu quemuis alium diem decretoriũ ægrum interimere, quòd tam ingentem calorem in membrorum ſubſtantiam inducat,vt eo forma humana aſſeruari non poſſit, ſed deſtituere corpus cogatur, vanũ eſt: cùm multos ex exercitio,vel calore ſolari percipiamus, multò calidiores ſeipſis febrientibus relatis febribus eſſe. Præſertim cùm perdies aliquot ante obitum

bitum cõtingat,ipſos neq; exterius, neque interius calere,ſed frigere,vt halitus frigidus ex pectore eductus & cutis exterior teſtantur. Porrò ſi diſproportionalis animæ humanæ foret caliditas febrilis, intẽſiore calore exercitati aſſeruanda nõ eſſet. Nẽpe ſi caliditate vt tria aquæ forma conſeruari minimè poſſet, miraculum eſſet,calore vt quatuor nõ corrumpi. Euadi enim non poteſt huius ſimilitudinis vis per differentiam ſpecificam inter febrilẽ & naturalem calorem, quia eſſe eiuſdẽ ſpeciei probauerimus. Etiam quòd febrientem proximum morti eſſe minus calidum,quàm ante ſæpiſsime experiamur:vbi ſi per diſtemperãtiam calidã moreretur febriens, cùm vigebat calor putredinalis moriturus erat,& non poſt, cùm remittitur.

Quot febris ſortiat de nominationes.

¶Tandem febris,morbus,& ſymptoma, et morbi cauſa nominari deuerſis reſpectibus poteſt.Eademq; morbi medella potiſsima alia cõſideratione dicitur. Neque mirum hoc,cum ſcamonio,& tyro, & aliis calidis medicamentis idem contingat.Relata enim & ſi inducendo intenſiorem calorem quàm corpori humano conueniat, & venenatam vim,noceant, & calidum morbum nonuunquàm inferant, morbificã cauſam extirpando,conducunt, vt papauer,mandragora, & alia frigida per alium modum quandoq; cõferunt,nonnunquàm nocẽt. Febris ergo prout ſignum eſt, infauſtum, & malum ſignum dici debet, quòd portendat adeò ingentem morficã cauſam in corpore includi,vt cogatur cor ipſum producere eãdem,tamen vt cauſa eſt, proficua morbis medendis nominabitur. Conſimile huic vomitui, ſternutui, & aliis expulſionibus à natura commẽtis, vt morborum cauſæ depellãtur,accidit,vt diximus. Iſta enim ſympto mata,ſiue accidentia(non enim inſiſto in illa vocabuli differentia, quã Galenus methodi medendi lib. primo capite nono ſcripſit)aut quouis alio nomine vocare velis, infauſtũ omen ſunt,ſi tantum cauſa compellẽs hæc fieri,animaduertatur. Prout tamẽ facultatis expultricis vim oſtendunt,ſignum iocundum,& auguſtum dicuntur, ac vtraque ſi immodicè perſeuerant, tam in modũ ſigni quàm cauſæ pernicioſæ res nominandæ erunt.

Quædam ſubtilis obiectio cõtra noſtrum decretum de modo generationis febrium proponitur ac ſoluitur.

¶Alius etiam opponere nobis poteſt,quòd ſi ii, qui exercentur velociores & frequentiores ſyſtoles & diaſtoles cordis habent,quàm cunquieſcunt, & ex meis confeſsis cor ipſum relatis velocibus & frequentibus motibus calet,ſpirituſq; calidiores quàm ante producit, & inde totum corpus calefit, ſequi videretur, calorem hunc nunquàm defuturum. Quòd ſi in aliquo tempore corpus ex motu calidius redditum coẽgit cor velociores & frequentiores dilatationes & cõſtrictiones efficere, q̃ cùm homo quieſcebat, & deinde ipſæ arteriæ dilatatæ proprio motu totũ corpus calafaciũt, vt ego atteſtor,impoſsibile videtur durante vita,hunc calorem deficere.Nam ſi cordis velocior & frequẽtior motus natus eſt producere calorem natiuo intenſiorem,& calor reciprocè cogit arterias frequenter & velociter agitari ad trahendum plus aẽris,& maiorem copiam fuliginũ expellendam. neceſſariò poſtquam ſemel huiuſmodi calor incepit,duraturus erat per totum tempus, in quo vires cordis ſufficiant motũ continuare:cuius oppoſitum experimur.

experimur. Cùm enim cessat motus exterior, in plurimũ calor corporis totius pausat.

¶Cui obiectiõi æquè aduersus vt ego respondere tenetur. Nisi negare vellit, velociorẽ, & frequentiorem cordis motum ipsum non calefacere, & frequentiorem & velociorem motum crurium, aut brachiorũ, & quorunuis aliorũ mistorum id posse. Quod ultra hoc, quòd ad libitù, & absque ratione assertũ sit, impossibile etiã fore, qui causam cur mista ex motu caleãt nouere, facilè intelligunt. de quo in opere de physico negotio edendo, si Deus concesserit, agam. Si enim ex motu cor calescit, necessarium erit spiritus calidiores, quàm prius reddi, ipsosquè in totũ corpus digestos calidius corpus humanum efficere. Vnde eandem illationem, quam mihi opponebat arguens, & sibi obiiciãm ego. Sed quia nec per hoc argumenti vis diluitur. ad argumentũ respondeo, quòd verum illũ inferret, si humana forma vtẽs cõplexione propria, & actuali remissa frigiditate, quæ cum cordis calore illo intẽso simul compactitur, absente motu extrinseco, immodicũ calorem genitum ab arteriarum motu non corrũperet, vt aqua satis calida ab igne, ipso absente, per residuam frigiditatem calorem extirpat: at cùm hũc, pausante extrinseco motu, dissipet, quẽ corrumpere forma humana prius quàm motus cessasset, non poterat, quòd non tantùm motu artariarũ, sed membrorum exercitio calor fouebatur, & corã ambabus causis caloris productiuis succũbebat, ideo cõtinuò post extrinseci motus cessationem, calor succesiuè remittitur, donec in pristinum statum homo & arteriarum motus reddeunt. Porrò cùm contingit, ex superfluo motu febrim insurgere, calor febrilis perseuerat, & si motus non adsit, quia humoris vapares aliqui vi caloris commoti & eleuati inficiẽtes sanguinè, vt dixi, cùm de causis diariarum egi, cor proritant, & vellicant, ipsumquè in veloces & frequẽtes systoles febrim gignentes insurgere cogunt.

¶Restat & dubio alio satisfacere. ambiget quippe vllus, impossibile esse fuligines humorũ putridorum delatas in cor ipsius calorem extinguere, vt ego arguendo contra Galenum supposui. Primò, quòd si ipsæ moderatæ fuissent in flamã vertendæ essent, vt modicis lignorum fumis contingit. Secundò, quòd experiamur, detento anhelitu, & fumis cordis expirari prohibitis, faciem rubore perfundi, quod potius testatur, calescere corpus, quàm frigescere. Etiam quòd ægris patiẽtibus ex frigiditate morbum pectoris præcipiant medici anhelitum continere vt thorax calidior euadat: quod minimè iussuri erant, si verũ foret per halitus detentionem cordis calorẽ extingui. Sed hæc obiecta vana sũt. Primò nempe per id sufficienter satisfacimus, quòd vt non quilibet fumus in flammam conuerti est aptus, quin aliquis exinguere eandem est promptus, vt fumus ex aliquibus metallis eleuatus mostrat. imo qui fiũt ex eodẽ sepo, vel cera ex qua flãma fit. si exire prohibẽtur eandem extingunt. Sic neque fuligo quælibet difflata à corpore sufficit esse materia spirituum. Est enim spiritus vitalis flammula quædã ex purissimo sanguine eleuata & non ex quauis materia gigni aptus, qui nõ

Alia obiectio soluitur.

paucis

paucis proprietatibus eſt dotatus. Secundum dubium per ſequentia diſſoluimus,quòd rubor faciei non teſtatur cor calidius eſſe, quàm ãte prohibitam expirationem, cùm ſi prohibitio perſeuerat, ſtrangulari, & frigeſcere, ac nigreſcere hominẽ conſpiciamus.Rubor enim ille,qui videtur in detinẽtibus ſpiritũ, non aliũde prouenit,quàm ex hoc,quòd fuligines intra cor,& pulmonem,& eiuſdem arterias incluſæ ſanguinẽ ad faciem impellunt, vt thoracis,& cordis capacitas cedat illis, & dimẽſionum penetratio non contingat. Tertiam rationem hoc,diluo quòd præceptum medicorum potius vergit in remedium pituitoſæ materiæ,quæ ſui lentore excreari eſt inepta, quàm in cordis frigiditatem: nam frigiditatẽ, neque calorẽ citra materiã infeſtare humanũ corpus, vt Gal.& eundẽ æmulantes credidere, vanũ eſt, vt ſtatim cùm de eſſentia febris ethicæ egero,oſtendã. Fuligines enim corpori pituitæ admiſtæ, ſuo calore atenuantæ pronã faciunt eãdem, vt vi expultrice pectoris expelli poſsit,quæ prius ſua tenacitate pulmoni inherebat.

Quedã Gal. ratio ex.2.de de diffe. feb. proponitur, qua putauit ipſe probare, nõ poſſe a redundantia bilis febrim fieri,ſed a putri tantum. ipſa que ſoluitur vbi icteri cauſa exprimitur.

¶ Sed quòd Galenus ſecũdo de differentiis febriũ in exordio probare videtur,non ex redundantia bilis ſebrim gigni, cuius cõtrariũ nos præ diximus, neceſſum eſt eiuſdẽ rationem diſſoluere, ne tanti ſcriptoris authoritate, ac eiuſdem ratione nõ nulli decepti, libentius ſuo falſo dogmati, quàm noſtræ pellucidæ veritati aſſentiatur. Verba illius hæc erant. ※ Et illud ſupereſt, vt febriũ differentias, quæ in humoribus accenduntur,percurramus,ſi hoc vnũ antea admonuerimus,non ſufficere ad generationem febriũ, ſicuti mul ti opinantur, ſi ſolùm amara bilis, quam nõnulli ruffam appellant, augeatur.Sic enim omnes, qui morbo regio laborant, in maximas inciderent febres: in eis ſiquidem huiuſce modi humoris magna in toto corpore copia redundat, non tamen febricitant, niſi alia acceſſerit cauſa, de qua paulò inferius dicemus. ※ Hanc cauſam nõ longè à ſuprà ſcriptis dixit eſſe putredinem flauæ bilis. Refert enim, quæ ſecuuntur. ※ Quod in febribus contingit tertianis, hæ ſiquidem flaua bile putreſcente fieri conſueuerunt. ※ Quod enim ratio relata,qua ſuadere Galenus videtur, ex ſupercreſcente bili febrim gigni nõ poſſe, nullius ſit valoris ex hoc patet, quòd non omnes qui morbum regium patiuntur,auctam bilem habent, vt Galenus eſt teſtatus, imò in plurimum qui hoc malo afficiuntur, pituitam redundantem habẽt in via illa, quæ à folliculo felleo ad inteſtina vergit: quod manifeſtiſsimè deprehẽditur ex albedine fæcum horum. Stercus enim, quod aluo expurgato eiiciũt iſti, album vt canum conſpicitur, neque alia de cauſa, quàm ob relatã obſtructionem, quæ prohibet in inteſtina deſcendere bilem ruffam deferendam in ipſa ad excitandum expultricem vim eorundem, qua quoq; ſtercus pallidum vertẽdum erat, quippe hæc ad iecur retrocedendo, indeq; in totius corporis venas ſanguini ſe admiſcendo, vniuerſam cutim pallore inficit, nõ ſui multitudine, ſed ſuo indecẽti ſitu. Si enim bilis illa, quæ à felle in venas retrocesſit, verſus inteſtina per naturalẽ viam deferretur, & ſi nõdum expulſa cum fæce extra corpus foret, non maiore copia bilis redundaret corpus illud tunc,quàm ante, cùm cutim bilis inficiebat. Quo manifeſtè

probatur, quod oſtendere ſumus ag greſsi, nõ in quouis morbo regio bi lem redundare. Verũ cùm nonnunquam contingat regiũ morbũ corripere ſupercreſcente flaua bili, vt Hippo. ſententia. 62. Aphoris. 4. teſtatur, dicens. ※Quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit, malum. Et Aphoris. 64. eiuſdẽ libri. Quibus in febribus morbus regius ſeptimo, vel nono, vel vndecimo, vel quartodecimo ſu peruenerit, bonum, niſi dextra præcordia obduruerint, ſi verò non, nõ bonum.※ In vtroq; Aphoriſmo ipſo Hippocrate innuente, & Galeno expreſsè in commento affirmãte, ex ſuperabundantia bilis tranſmiſſæ de venis ad cutim, relatos regios morbos ortũ trahere. Ideo cur in iſtis febris nõ cõcitetur, ratio red denda eſt à me, qui teſtor, bilẽ ſuper creſcentẽ febrim gignere: quã dillu cidæ aſsinabo. Quãuis potius retor quere rationẽ aduerſus Gal. poſſem, quàm ſoluere ſuã tenear. Obiiciam enim ego illi, Iſti, q̃ febriũt, morbũ regiũ patiũtur, & nõ ex bili putrida cùm alii, qui nõ febricitãt, conſimi lem iis patiantur regiũ morbũ ergo vel vtriq; à cholera ſuperabundante citra putredinem morbum recẽ ſitũ patientur, vel ambo à cholera putreſcente ægrotabũt, vel alter ab vna ex his & alius ab alia. Si primũ verum eſt, ſequeretur non egere putredine bilem, vt febrem concitet. Si ſecundum ſequeretur omnes arcuatos à febre eẽ corripiẽdos. quod eſt ſibi contradicere. Si tertium det Galenus ſignum aliquod in colore, vel alio accidente diſtinctiuum inter ictericum ortum trahẽtem à bi le non putrida, & alium, qui à putri da bile pallorem cutis contraxit, & non inueniet. Nam proponere pro ſigno, quòd alter febricitet, & alius non, eſt petere principium. negabimus enim ei putrere bilem cauſam febrilis caloris eſſe. quia de hoc eſt tota lis. quod probare ipſe non poterit, cùm noſtræ rationes oppoſitũ demonſtrauerint. Maximè, quòd idem Gelenus nono de compoſitione pharmacorum ſecundùm locos. primo cap. refert.※Itaq, qui icterum, ſeu morbum regium ex obturatione incurrunt, ſine febre permanent, qui verò ex inflammatione, omnino febricitant.※ Vbi nõ diſtinguit regium morbũ in eum, qui ortum trahit à bile putreſcente, aut non putreſcente. Et ſi alterum dicat eſſe cum febre, reliquum ſine ipſa. Non enim dici poteſt Galenũ voluiſſe exprimere, quòd qui ab inflamatione oritur, à putrente cholera fiat, & quòd alius, qui ab ob ſtructione gignitur, à bile non putrida oriatur. Quia inflammatio, quæ ſola ſæpe efficit febrim, ex ſuperabundante vel ex putrido ſanguine non raró fieri valet, atq; hæc obſtruẽdo relatã viã procedẽtem à veſsica fellea ad inteſtina, cauſa eſt retroceſſus bilis ad venas, & coloris aurei ictericorũ, & nõ neceſſario pu trida bilis. Etiã quòd neceſſariũ nõ eſt in icteritia oriẽte ab obſtructione pituitoſa, cholerã nõ putreſcere, cũ id impertinens ſit. ¶Perpendere Gal. debebat, quòd nos, puta ſi febres tunc pauſant, cũ ægri citra in flãmationẽ iecoris in ſeptimo, aut aliis diebus criticis icterico morbo corripiũtur. ipſa putrida bile, quæ febrem efficiebat, tũc vt cum febris aderat, ſuperabundante in toto cor pore. vt adducta ſentẽtia eiuſdẽ ex principio ſecũdi de febrium differẽtiis dicebat. quod etiã ratio ſuadet. nã nõ ob aliud iſti qui icterico mor bo à febre euadũt, ſani fiunt, q̃ quòd bilis trãſferatur de venis ad cutim.

Non

Non inde, quòd bilis putrefceret, aut non putrefceret, dicturus erat Galenus, febres in humanis corporibus gigni, aut non gigni, fed ex alio, quod oculata experientia relatorum aphorifmorum docet. puta quòd bilis, quæ redundat, fiue putreat, aut non, mifceatur fanguini optimo, ex quo fpiritus vitales gignẽdi funt in vafis cordi proximis. & ex eadem abundante in venis cuti propinquis, aut in cutis porofitatibus ictericus morbus oriatur. Sed de his non plus, quòd iam horũ nonnihil prius exaratum fuit, cùm argumentabamur cõtra Galenum fuper caufis febrium putridarum.

Quædã Galeni fententia adducitur ex qua manifefte ellicitur bilem nõ putrẽté tertianas efficere.

¶Et quòd ad prefens fit propofitum, præterire non licet fententias nonnullas Galeni in relato loco fecundi de feb. differentiis capite primo. oppofitum eius, quod ipfe prædixit docentes. refert enim parum infra principium libri. ✠ Nam tertianæ quidem febres magna ex parte in corporibus fiũt, in quibus naturalis habitus ad bilẽ accedit, atq; in confiftentiũ ætate, quæ omniũ maximè biliofifsima eft. Tempore etiã æftiuo præ cæteris, in quo huiufcemodi humor dominatur. In locis præterea, quæ calidam atq; ficcam habent temperaturam, ac in fimili aëris ambientis qualitate. Vita etiam nõ otio atq; quieti dedita, fed in laboribus, curis, vigiliis, folis incendiis, & ciborum parcitate affueta, eorum præfertim calidorũ ac ficcorum vfus: preterea medicaminum calefatientium atq; exiccãtium immodicus vfus febres tertianas faciliter afferunt. ✠ Per relata verba manifeftè docendo, plurimũ bilis aggregari in recenfita ætate, tẽpore anni, & victus ratione, & hanc affari promptifsimã effe, putrere ineptifsimam. Nam fi à calido & ficco affatio fiat, vt Ariftot. 4. meteorologiæ tex. comenti. 18. dixit & putrefactio à calido & humido, quod eiufdem definitio, quæ huiuf modi eft, oftẽdit. ✠ Putrefactio eft corruptio propii, & naturalis caloris in vno quoq; humido exiftentis ab extranea caliditate. ✠ Non relaturus Galenus erat, febres tertianas in corporibus, a fe recenfitis, cõfpiciendas. fi neceffum effet, bilẽ gignentẽ illas, neceffariò putridã futuram: cùm fibi compertum effet, bilem eorum hominũ, qui recenfiti funt, fi aliquod paffura foret incõmodum, quo effe defiiffet, affatio nẽ valde diftinctã à putrefactione pateretur, & putredinem minimè.

Decretoriorum dierum caufa facili⁹ à nobis, quàm à Galeno explicari valet.

¶Et quòd iam omnia, quæ valorem vllum habent aduerfus noftra decreta obiecta à nobis funt, ac eno data, infigne quoddam vltra relata in antecedentibus, quod cũ noftris placitis quadrat, fcribere eft vifum, id eft, dies, quos vocant criticos, manifeftã caufam in noftra doctrina habere, In cuius inueftigatione Galenus in lib. 3. de decretoriis diebus palám aberrauit. Vt enim nos teftamur tertianas, & quartanas in relatis diebus affligere, & in aliis minimè, quòd facultas expultrix cordis, & arteriarum, ac venarum humorem multum aut vitiatum inficientem fanguinem cordis ad tantam diftantiam à corde feiungat, vt non nifi in tertio pofsit fanguinem cordis iterato inficere: ita dicẽdum eft, in plurimum caufas morbificas tales effe, vt animaduerfa materia biliofa, aut fanguinea, quæ acutorũ morborum fæpius caufa effe folet, in feptimo à corde vinci procuretur: aut fi hunc pertranfit, in nono, aut vndecimo, aut quartodecimo

 id expel-

id expellere conetur. Quæ tantùm in præſentiarum innuo,quòd in ſequentibus, cùm de medela febrium egerimus, fuſius, Deo concedente, rem hanc tractabimus.

Caput. xvj. In quo eſſentia & cauſæ febrium hecticarũ opinatæ à Galeno improbã tur,ducto contextu libri de inæquali intemperie & falſis eius dogmatibus improbatis.

IMprobatis cauſis,quas Galenus febriũ diariarũ & putridarũ eſſe putauit,ſupereſt eſſentiã ac cauſam hecticæ febris ſecũdùm Galeni mentẽ exprimere. Etiã Vgonis Senẽſis decretũ de hac re ſcribere,quòd hic inter oẽs Galeni & Auicenæ expoſitores doctior, ſecundũ meã ſententiã, fuerit, & qui vero ſimiliora ſit opinatus,quãq̃ ſcopũ nõ attigerit. Poſt etiã examini ſubigã, an ab his recẽſita vera,falſaùe ſint. Et quia ad exactè percipiendũ quid putauerit Galenus febrẽ hecticã eſſe, neceſsũ eſt intelligere,quid inæqualis intemperies, & quid æqualis ab eo cẽſeatur, inhoc enim credidit ipſe diſtare putridas ab hecticis, has æquales intẽperies vocãdo, illas inæquales, ideo libellũ de inæquali intẽperie ab eodẽ cõpoſitũ in mediũ proponere;eũdemq; in totum explicare cogor,ac quæ vero ſimilia ibi Galen.ſcripſerit,approbare,& quæ falſa indubitatis argumentis talia eſſe oſtendere. Nullus enim inter mortales hac tẽpeſtate tantæ auctoritatis reperiri poteſt, vt niſi firmiſsimis ratiõibus erraſſe Galenũ oſtenderit, fides de hoc vlla eidem adhibeatur. Textũ ergo, ac ſubinde cõmentum in Dei nomine exarare ordior.

Contextus. I.

¶ Inæqualis intemperies aliàs in totò animalis corpore fit, veluti in ea hydropis ſpecie, quã Græci anaſarca vocant,& febribus iis, quas iidem hepialas appellant:fereq; reliquis omnibus, exceptis, quas hecticas nominant. Incidit autem & in vna qualibet parte, cùm ea vel in tumuit, vel phlegmone, gangrena eryſipelate,cãcro ve eſt affecta.Huc pertinet & qui elephas dicitur, & phagedena,& herpes.

Commentum.

¶ In huius opuſculi exordio, vbi quãmaximè exprimere Gal.nititur differentiam inter diſtẽperies, quas factas, vel æquales eidem ſic vocare placuit,& fientes.Primitus has diuidere in eas,quæ totum hominis corpus occupent, & illas, quæ tantùm vnicam illius partẽ, viſum ei fuit. Et ſi enim hic non expreſsè explicet Galenus prædictã diuiſionẽ niſi in diſtemperie inæquali, tamen ex inferius ſcriptis palàm elicitur vtrique diſtemperiei ſectionem relatam conuenire Pro exemplo inæqualis intemperiei occupantis totũ corpus potius illam ſpeciem hydropis, quã anaſarcam vocant, poſuit, quàm alias duas,putà aſcitẽ,& timpanitem: quòd hæ vltimæ impluri mũ vẽtris partes tãtùm infeſtãt:anaſarca vniuerſas corporis particulas ſuperabũdãte pituita malè afficit. Et quanuis in hoc non aberrauerit Gal.deliquit tamen manifeſtè, indiſtinctè ſcribendo anaſarcam inter inæquales intemperies,cùm inconueniat nihil,ſi per id,quod Galenus infra exponit inæqualis ab æquali diſtemperie diſtaret, in anaſarca æqualẽ & factam intemperiem accidere.Eundẽq; lapſum quoq; verſari in exẽplo phlegmonis, & gãgrenæ,

& cæ-

& cæterorum morborum, quos hic recensuit, post hæc monstrabo.

Contextus. 2.

¶ Verùm hæc omnia cũ fluxione cõsistũt: absq; autẽ materiæ affluxu solis partium qualitatibus alterandis, inæquales intẽperies fiũt, vtique refrigeratis iis, aut deustis, aut immodicè exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus passis. Iã ex iis, quæ foris corpori occurrunt, inæqualis intẽperies gignitur, dũ id vel frigefit, vel calefit, vel siccatur, vel humectũ redditur. Quippe hæ simplices intẽperies sunt, veluti in iis, quæ de tẽperamentis scripsimus, est mõstratũ: cõpositæ ex his aliæ quatuor sũt, cũ corpus vel calefit simul & siccatur, vel calefit simul & humectatur, vel refrigeratur simul & siccescit, vel refrigeratur pariter & madescit

Commentum.

¶ Iterum distemperiem inæqualẽ in eam, quæ à materia pendet, & illã, quæ à nulla originem trahit, diuidit. Illas, quæ oriuntur à materia nominauit Galenus fieri à fluxione quòd in plurimũ soleant materiæ morbificæ à membro validiore expelli in imbecillius, defluendo per intermedias partes. Distẽperies citra materiam explicuit per particularum refrigerationem, aut adustionem, aduruntur nempe quæ immodicè exercentur ac partes illæ, quæ à sole vel igne vruntur, & distemperiem calidam patiuntur. refrigerãtur ille, quæ feriantur, & otiosæ permanent. Si enim immoderatus motus valet membra calefacere, eiusdẽ in totũ priuatio, refrigerationis mẽbrorũ causa necessariò futura erit. Meritoq; motum & quietem, quæ calorem & frigus in nos procreant, materiam non vocauit, quia accidẽtia illa sint, quibus consistentia corporea inquantum talia minimè cõuenit. Quanquam enim aliquando albedinem, & calorem, & frigus nominare solemus accidentia corporea: non quòd putemus illa corpus habere, sic vocamus, sed quòd nata sint corporeis substantiis inesse, & nõ spiritalibus. Itaq; vt differamus ea à scientia, & prudentia, & aliis animæ intellectualis accidentibus, talia ea dicimus.

¶ Distẽperiei absq; materia oriẽtis à causis forinsecis exempla alia exarat, putà, cùm membra à continente aqua, vel aëre, aut aliquo cælesti influxu plus iusto humectãtur, aut siccantur, calefiunt, aut refrigerantur. Harum affectionum quælibet simplex distemperies dicitur ad differentiam earundem coniunctarum cum altera ex seipsis. Si enim calidam intemperiem cum humida seu sicca iungas (cum frigida enim nõ potes) iam compositam ex calore & humiditate, vel ex calore & siccitate illam vocabis, & si frigidam per eundem modum cum humiditate vel siccitate coire facias, etiã cõpositæ distẽperiei nomẽ sortietur. Neq; vllus putet, quòd calor, aut frigiditas, humiditas, aut siccitas, cùm extrinsecus accedunt, sine corpore, cui insunt, sint. quia id impossibile esset naturaliter. accidentis enim esse est inesse. Et si enim, vt dixi, aëri, vel aquæ, aut alteri rei forinsecæ hæreant, quia illa intra nostra corpora inclusa nõ sunt, sed nobis liceat ea vitare, vtendo aliis, relatis affectibus expertibus, ideo distemperies nõ habere illas, vt causas materiales testamur.

Contextus. 3.

Quòd autem eiuſmodi intemperies ab æqualibus eo diſtent, quòd in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter nō ſint, id clarè liquet, ergo quis ſit omnis inæqualis intemperaturæ generandæ modus in propoſito libello ſtatutū eſt exequi. Admonendi autē ſumus quo clarior nobis omnis diſputatio ſit, de omnibus corporis particulis: principio à maximis ſumpto, quæ ſcilicet ne vulgo quidem ſunt ignotæ. Siquidē manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput nemo eſt, qui ignorat. Diuidamus autem earum rurſus vnamquanq; in proximas ſui, quæ proſechi græcè dicūtur, particulas (verbi gratia) crus in femur, tibiam, & pedem, item manum in brachium, cubitum, & ſummam manum. Iam ſummæ manus ipſius propriæ particulæ ſūt carpus metacarpion, & digiti. Digitorum verò particulæ ſunt, oſſa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, vnguis, cutis, adeps. Has autem diuiſiſſe in aliam ſpeciē nō eſt: ſed ſunt ſimilares ac primæ: exceptis tamen arteriis, & venis, hæ nanq; ex fibris & membranis ſunt conditæ, veluti in tractandæ diſſectionis ratione eſt traditum.

Quinetiam complura eſſe ſpatia inter ipſas primas & ſimilares particulas, atque iis etiam plura maiora que inter ipſas inſtrumentales, & compoſitas: aliqua vero & in vna qualibet ſimilari particula, veluti oſſe cuteque: hæc quoque omnia in iis, quæ De adminiſtrādis diſſectionibus ſcripſimus, ſunt prodita. Ac quæ mollia quidem ſunt corpora, ea quoniam ſibi inuicem incumbunt, interpoſita ſpatia latere conſpectum faciunt, quæ dura ſiccaque ſunt, in iis cernere ſpatia licet, ſicuti oſsium cauernulas. continent hæ naturaliter multum in ſeſe humoris, huiuſque craſsi & albi, in id cōparati vt oſſa nutriat. Quæ in cute foramina ſunt, ea qua ratione fiant, in iis quæ de temperamentis præcepimus, eſt dictum. atq; hæc monuiſſe neceſſarium erat claritatis cauſa eorum quæ à nobis deinceps ſunt dicenda.

Commentum Tertium.

¶ In præſenti contextu Galenus iā vnico verbo exprimit præcipuū, quo differunt inæquales intemperies ab æqualibus, ac poſtea fuſius idem explicat. Differunt ergo relata, vt ipſe retur, quòd inæquales intemperies non omnes partes corporis æqualiter occupent, ſed inæqualiter: æquales verò vniuerſas particulas corporis æqualiter afficiant: hoc eſt dictu, quod ſi os vnico caloris gradu alteratur, caro, & neruus, & cæteræ corporis partes æquali gradu caloris afficiuntur: & ſi caro vnico frigoris gradu afficitur, conſimili aliæ partes alterantur. Vnde has, quas æquales ſeu factas diſtemperies vocat, dolorem nullum inferre teſtatur, quia dolor non fiat, niſi cùm partium temperies alteratur, & non cùm iam in totum ſimiles alteranti verſæ partes ſunt. Illæ verò, quæ inæquales ſunt, quia dum tales dicuntur, ſemper alterāt proximas partes, quòd ſimiles inter ſe nō ſint, dolorem inferre ſunt natæ. De ea alteratione loquimur: non quæ naturaliter inter partes noſtri corporis calidas, & frigidas, humidas, & ſiccas verſatur, ſed quæ inter partes

diuerſo modo affectas calore febrili,vel alia præternaturali qualitate verſari ſolet. Et vt partes oēs, quas ſimilares nominauerat, explicet,organicas in primis ſtatuit: hæ enim ex conſimilibus ſunt conſtitutæ.

Quod illis verbis cōtextus adducti refertur, cùm dicit, Admonendi enim ſumus de omnibus corporis particulis, id eſt, docendi eſtis, quæ ſint omnes corporis particulæ, vt ſcilicet poſtea ſciatis, cùm dixerimus, quòd omnes corporis partes occupat diſtēperies facta, quæ ſint vniuerſæ corporis partes. Hæc,quæ audiſtis, dictaui, vt planior Galeni mens euadat. Quorum nonnulla infra idem,vt videbitis,refert. Sed redeamus in præſens taxare illa, quæ minus vera ſunt, vt promiſi: deinde enim quæ culpa vacant, exprimentur.

Improbatur gale. ſenten. de facta intē perie ſiue æquali agens.

¶ Hucuſq; nihil, quod reprehenſione dignū ſit,me legiſſe memoror præter verba hæc. Quòd autem eiuſmodi intemperies ab æqualibus eo diſtent,quòd in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter nō ſint. Quæ maxima cenſura egent. Porrò illa niſi à virò adeò multiſcio eſſent prolata,delirium potius, quàm vllius phyſici decretum eſſent cenſenda. Quæ enim demētia maior,quàm referre,hecticas febres ob id non egere vt perſeuerent,& durent,ſpiritu ſupercalefacto,vt ephemeræ poſcunt,ſequendo eius placita, neq; humore putreſcente,vt putridæ, quia in vniuerſis corporis partibus æqualiter inductæ ſint. Et quòd putridarum calor ob id deliteſcat,abſente humore putreſcente, quia non vniformiter ſit inductus in partibus corporis humani. Quaſi interſit aliquid vt aliqua qualitas conſeruetur, vbi eſt inducta æqualiter, aut inæqualiter eſſe inductam: cùm nos experiamur, quòd ſiue aqua ſit vniformiter calida in omnibus ſui partibus, ſeu difformiter, quòd abſente calefaciente ſtatim in natiuam frtgiditatem ſe reſtituat. Quod etiam terræ conuenit. Vt aēri abſente influxu infrigidante in moderatum calorem ſe reducere. Etiam quibuſuis corporis particulis conſimile contingat. Si enim in balneum aquæ moderatè calidæ deſcendit aliquis, etſi tunc primùm cū aqua calida perfunditur, ille inæqualiter alteretur: dum diu perſeuerat,vniformiter calidus euadit.

Quod experimento Galeni deprehenditur ita eſſe, quia ſcilicet iam tunc calor à loto nō ſentitur, quin ſi à ſolio lotus celerrime redeat in aērem liberum, frigeſcere experiamur: eodem ante quàm intraſſet balneum, in aēre illo frigiditatem nullam percipiēte.Illud enim, putà eſſe æqualiter inductam quāuis qualitatem prodeſt tantùm, vt non percipiatur ab ea parte, vbi vniformiter inducta eſt, indeque dolorem inferre non poſsit,non tamē vt valeat durare,abſente productore, ſi in paſſo contrariam qualitatē poſcente ſit facta. Et cùm immodicus calor febrilis ſit, reſpectu eius quem membra noſtra poſcunt,hūc neceſſario extirpandum à naturali membrorū temperie, cùm cauſa calefaciens abfuerit, nemo negare valebit.

¶ Quippe ſi inter vniuerſa ſimplitia & miſta orbis huius nullum ſit, quod præternaturalem calorem inductum ſibi, abſente conſeruante, retineat, alienum ab omni ratione erit, credere in homine tantùm, abſente ſole, aut putrido

Alia ratione improba.ga.

humore,quorum vterq; vniformiter humanum corpus calefecerit, posse manere illum calorem adeò membris nostris infixum, vt à forma substantiali eorum corrumpi non valeat,experientibus nobis, aquæ,& terræ, & lignis calefactis, & lapidibus, ac arboribus, & plantis, & seminibus, omnibusq; aliis rebus collatam esse vim corruptiuã qualitatum primarum quantũuis vniformiter in se inductarum,remoto inductore. Quis enim non experitur,quòd si in quouis relatorũ simplicium,aut mistorum ab igne aut sole inducit calor, vt duo vel tria, qui vniformis sit in horum quolibet: si hic non naturalis misto aut simplici est, quòd statim vt sol vel ignis abest,calor ille corrumpatur? Et si ab aqua,vel niue,vel aëre continente infrigidentur plus iusto relata, quòd etiam infrigidante deficiente,se restituant in natiuam qualitatem primam sibi decentem? Et si immodicè ab aqua vel aëre humectentur(dummodo nõ putreant nam iam tũc forma misti, quæ dissipatura erat humiditatem nocẽtẽ à parte putrescente aberit)etiam in naturalem siccitatem absente humectãte,vi propriarum formarum sese restituant? Ac quòd idem contingent relatis,si qualitatiuè tantùm exiccentur,& non sustantificè. De quibus modis exiccationis agere in præsens nõ placet:nam cum demarasmo infra egerimus,quæ illis attinent,exprimemus.

Alio etiam argumẽto cõ uincitur Galenus.

¶Reducendus in viam erat Galenus, si animaduertisset, quod si calor hectici adeò infixus vniformiter foret,cuiuis simplici particulæ corporis humani, vt conseruatore extrinseco nõ indiguisset, vt ipse rebatur. quòd impossibile foret post hectici obitum,eiusdem corpus nõ calescere. Nam calor hectici à forma humana non conseruabatur, imò illum etsi incassum extirpare conabatur,vt Galenus credidit,etiam quòd ille in mortem duxisset ægrotantem, qui cadaueris formæ conueniens futurus erat,& ab ea asseruari deberet post hominis interitum. Vt eni calor inductus in ligno si in tantum augetur, vt formã ligni corrumpat,manet in igne genito: sic calor febrilis hectici permãsurus erat in cadauere eiusdem, aliàs dispositiones corruptiuæ alicuius formæ, nõ essent dispositiuæ alterius inducendæ,quod euẽtibus, & omni physicorum scholæ aduersatur.

Quædam futilis solutio rationũ præteritarum excluditur.

¶Sed quòd aliquis putabit Galenũ iam huic dubio fecisse satis verbis ab eodẽ recensitis.8.cap.libri primi de febrium differẽtiis. ideo illa in medium propono, vt postea illorũ veritate discussa,cunctis pateat, an nostræ rationes solutæ sint, vel ex confessis ab eodẽ Galeno in citato loco ad huc plus vigoris acqrãt, quàm prius. Sententia Galeni hæc est. ※Quæ igitur febres hecticæ appellantur,duplici via ortum habent,magna quidem ex parte ex ardentibus febribus, quæ tantùm protrahuntur, vt lõgitudine temporis humorem in corpore cordis cõtẽtum consumãt,vel fieri potest,vt eius adhuc magna portio reseruetur. Illæ vero non tantùm hecticè sunt,sed tabidæ etiam : quæ autem manente adhuc humiditate generãtur, vbi cordis corpus occupauerint hinc maximè accẽduntur,quẽadmodum lucernæ flamma ex fomite.Atque vna quidem à nobis exposita est earum febriũ generatio. Reliqua autem est, cùm statim ab

initio inuaſerint,ſimilem primum ſui ortum ephemeris facientes, aut ex triſticia, aut ira, aut laſsitudine nimia vna cum ſolis feruore contracta. Haſce igitur febres non eſt admodum difficile curare. At quæ ex ipſis ad talem peruenerint ex inſcitia medicorum,quibus earum cura fuit demandata,vbi iam exquiſitè conſiſtunt, & iam dudum incepe runt, non modò eſt eaſdem curare difficile, ſed etiã impoſsibile.Earũ ſiquidem natura calida eſt & ſicca, cùm tale aliquid cor patitur, quale lucernæ fomes,cùm fuit plurimum exuſtus. Nam qui ita torrefactus eſt frangitur,atq; diſsoluitur,atq; ex ariditate continuitatem amittit, adeò,vt neq; ſi magnam olei copiam ſuperinfundas, flamma abundãtior poſsit accendi. Semper enim parua & debilis in ipſa palpitat flamma, ac continuè fit minor, donec ex toto extinguitur. Talis quidem eſt febris, quæ omnino tabida exiſtit, vt quæ ab ea paſsione nõ differat, quæ tabes appellatur. Nam & hæc abſq; febre in decrepita ætate ſolet accidere, extincto natiuo calore, quod nihil aliud exiſtit,quàm mors.Quæ ſi ſine ſenſu doloris ac ſecũdùm naturam ex ſiccitate contingit, ſicuti his, qui præter naturam tabeſcunt, altera aduenit ſpecies,quæ à Philippo ex ægritudine ſenectus vocatur, in quam non ſolum ſenes,ſed etiam pueros vidimus incidiſſe quamplurimos. Tabida verò febris non tantùm ſicca, ſed etiam calida eſt paſſio.Extinguitur autem valde in hac ægritudine calor animalis, totumq; corpus tabeſcit inſtar arboris ſupra modum arefactæ, aut ob longitudinem temporis, aut flammæ viciniam, aut vehementem atque immoderatam ſiccitatem.

¶ Certè nullus, qui non lippis oculis intellectus hæc diſcuſſerit,abſq; vllo labore intelligere non valebit in foribus, vt inquiunt, Galenũ aberraſſe, cùm refert, in aliquibus ſpeciebus hecticæ febris ortum trahentibus à putridis ardentibus,humorem in corpore cordis contentum conſumi. Nam ſi id verum eſt, vt eſt, abſente humore putrido, à quo credidit ille oriri calorem febris ardentis,cor non erat manſurũ præternaturaliter calidum, & ſi in hecticam tranſiſſet febris illa.quòd nec calor febrilis ab humore putrido pẽderet, quem finxit eſſe abſumptum, neque à cordis ſubſtantia aſſeruari valeret. Quomodo enim in cordis ſubſtãtia poterit manere calor maior, quàm ſi febris putrida non præceſsiſſet,ſi verũ eſt partes aëreas,& igneas,atq; aqueas (quas omnes vocamus humorẽ corporis cordis) eſſe conſumptas à febrili calore, vt Galenus fatetur, iis exiſtentibus,à quo calor oriturus erat? Nullo certè modo. Nempe ſi poſsibile foret hoc, inconueniret nihil, homines,& animalia,& plantas,ſeneſcentia per conſumptionem relatã partium aërearum, & ignearum, & aquæarũ (eæ enim prõptiores ſunt reſolui, quàm terreæ, & ideo citius difflantur)calidiora euadere,quàm prius, cuius oppoſitũ accidere euentus docent. Scimus enim ſenectam frigidam & ſiccam temperaturam reſpectu antecedẽtium ætatum eſſe. Maximè, quòd idem Galenus ſibi aduerſatur exemplo adducto parum ante finem capitis citati. quo in loco,vt mox audiſtis,inquit. Intabida febre contingit hominibus, quod arboribus ſupra modũ arefactis,aut ob longitudinem temporis,aut flammæ viciniam & propinquita-

Alia ratione improbatur Galeni ſententia.

pinquitatem. Vbi si verum est, idem nobis accidere, quod arboribus, vt verum est, cùm arbores arefactæ propter flammæ viciniā cùm diu est, quòd flamma abest, frigidiores manent, quàm ante, quia partes terreæ plus vigent. cōsumptis ab igne aëreis, & igneis, & aqueis, homines absente calore putredinali, aut humore, à quo calor ille pendet, vt Galenus opinatur, & si tabidi redderentur, frigidiores euasuri erant, quàm si febris non præcessisset, vt cōtingere arboribus experimur, & per cōsequens febre calida & sicca passoine nō essent dicendi, corripi.

¶ Neque minus quàm præteritū à vero deuiat, quod refert de alia specie hecticæ, quæ nondum ad marasmū peruenit, quia adhuc in cordis corpore nō sunt cōsumptæ substātiæ ipsi9 humiditates, sed illinc accēdatur febrilis hecticus calor, quēadmodum lucernæ flamma ex fomite. Nam vt in precedenti argumentatione proprio exēplo est Galanus à me iustè, & manifestè taxatus: sic hic fomitis lucernæ exemplo taxandus sese offert. explicando primùm, quòd si ellychnium, aut fomes lucernæ ignem concipit: nō hoc patiatur per solam alterationē factam à flamma, quæ primùm ardere facit fomitem, sed per realem generationem ignis, & corruptionē aliquarum partium aërearum & ignearum fomitis, & sepi, aut olei sucti per porositates ellychnii, & conuersionem harum in flammam, vnde post primam incensionem fomitis ignis depascēdo, quas dixi partes se fouet, non egens extrinseco igne fotore. Ad quam normam (vt qualē similitudinem hæc cum hectica habeant exponam) hecticæ calor, sequēdo Gal. placita, sine extrinseco calore in mēbris ipsis asseruaretur, quod impossibile esse sic ostendo.

¶ Calor putridæ, aut ephemeræ ab ira, aut solis feruore, seu aliis causis, qui ex confessis à Galeno antecedit febrem hecticam, non corrumpit humani corporis partes, & in ignem eas conuertit. vt flammæ calor incendens fomitem efficit, sed tantùm cor, & cæteras hominis partes alterat: ergo non ob id, quòd fomes semel incensus continuet calorem ellychnii aliam flammam gignendo sine extrinseco igne, inde inferre licebit, calorem inductum in nobis à relatis seu aliis causis valere idem: cùm, si ita esset, & fomitis calor (vt ab exemplo Galeni nō discedā) prius in fomite inductus, quàm flamma accenderetur, asseruandus foret, absente igne, qui accēdere conabatur fomitem, quod non experimur. Certè si quis admouet ellychniū perunctū sepo, aut oleo igni, & non tandiu expectat, donec ellychnium ardeat, sed cùm calorem fomes concepit, ante inflammationē ab ignis præsentia fomitem subtrahit: inuenit parū post ellychniū, aut fomitem amisisse calorem, quē ignis induxerat, quia non naturalis fomiti erat. Ergo ad huius similitudinem putrido humore, & ira, & sole, & aliis causis absentibus, desiturus calor erat, & non in hecticam transiturus, vt Galenus asseuerat, quòd relatarū rerum calor naturalis nostris membris nō sit, quem, re, quæ fouet, absente, statim membra ipsa corrumperent.

¶ Iam quæ mox legetis manifestā contradictionem in sententiis Galeni ostendent (hoc enim falsa dogmata habent, quòd cùm de eisdem plurima referuntur, nunquam conueniant) retulerat nempe hecticas febres

febres sine dolore esse, vt verum est, & incautè scribens, fatetur nonnulla de eis, quæ si talia esset, qualia ab eo depinguntur, impossibile foret, ingentissimis doloribus hecticum non torqueri. Simile enim cōstituit hectici cor fomiti lucernæ plurimum exusto: quod si verum esset, & inde calor hectici asseruaretur sine extrinseco fotore, quia cordis substātificæ humiditates in ignem versæ sint (cum iam putrida aut ephemera in hecticam transiuit) qui cōtinuò depascendo easdē cordis humiditates. adeò aridum ipsum reddiderit, in eptumq; flammam fouere, vt fomes plurimum exustus. impossibile, vt dixi, foret. toto tempore, quo humiditates illæ cordis vi ignis in ipso vigētis corrumperētur, vt in flammam transirent, cor simile dolorem non pati, illi, quem tolerare solet quæuis particula nostri corporis causerio inusta. Etiam hecticam febrem æqualem dici, reluctat huiusmodi assertionibus, nam inæqualis & diuersa multò plus quàm putrida esset nominãda, cùm hectica toto tempore, quo duraret, alias & alias pārtes esset semper corruptura, & in flammam versura, putrida mitiorem vim habente, alterandi scilicet diuersas partes humanas, & non cremandi illas.

¶Neque euadi ratio hæc potest, dicendo, quòd Galenus nunq̃ intellexerit similitudinem cordis hectici cum fomite lucernæ adeò arctam esse, vt crediderit ille cordis humiditates in hecticis in ignē verti: sed quòd voluerit exprimere quadã similitudine perseuerantiã, & fixionem caloris febrilis hectici consumentis corporis cordis humiditates, per fomitem perustum. Primò quia si ita foret, impossibile esset calorem hectici durare sine causa corporea, aut extrinseca fouēte, vt ipse refert, cùm statim à mēbris humanis esset expellendus, vt in antecedēte ratione monstrauimus.

¶Secundò, quia Galenus ipse de differentiis febrium lib. primo. cap. 7. diuidēs febres, quæ ephemeræ nō sunt, sic retulit. ✠Sunt autem duæ primæ differentiæ, quæ non obscuram habēt specierum discretionē. Nam quædam ex istis in putredine humorum accenduntur; quædam verò ipsas solidas occupant animalis partes, atq; eas hecticas febres appellārunt, vel quoniam firmæ ac fixæ sunt, quemadmodũ habitus, aut quoniam ipsum corporis habitum comprehenderunt. Sic enim vocare consueuerunt solidas partes humidis ex aduerso distinguentes. ✠ Etiam lib. pri. citato de febrium differentiis. cap. 9. exprimens differentiam inter hecticam febrē, quæ in tabem incidit, & aliam, quæ nondũ tabida nominatur, inquit. ✠Dico autem tabem incipere, quando natiuus humor, qui in vno quoq; disperg itur corpore in spatiis particularum consimilium intermediis, & iam cordis substantia aboleri periclitatur: donec enim pars huius aliqua reseruatur; solùm febris hectica existit, nondũ etiã tabida. Cùm verò iam res eò periculi peruenerit vt nihil iam ex tali humiditate superfit, tūc exquisita tabes existit. ✠ Quod ipse quasi exponendo recensitam sententiam de febre marasmo de decimo libro methodi medendi vltimo cap. scripsit, dicēs. ✠Quippe cùm exitialis horum affectus sit, leuissimum quidem errorem tolerat, ac si quis taliũ est seruatus, hinc carnosam portionē marasmus occupauerat. Ipsis verò solidis siccatis

fieri

fieri nequit,vt vt homo prorſus per ſanetur,ſed omnino vel ſtatim eum febris ipſa iugulauerit, vel poſtq̃ in eum affectum eſt tranſlata, quem ſe nium ex morbo vocamus. Nam pri mùm eiuſmodi febris propriã par tium humiditatem,ex qua nutriun tur, depaſcit. Hinc verò ad carno- ſum genus tranſit, quòd circa tum fibroſas, tum membranoſas partes ſolidorum corporũ hæret,ita dein- de ipſas ſolidas populatur. Siquidẽ in ſingulis ſimplicium,ac primarũ, quas vocant, partiũ (vt in diſſectio- nibus es contemplatus) alia portio ſubſtãtiæ eorum eſt veluti fibroſa, alia membranoſa,alia carnoſa. Si- cut,exempli cauſa, cùm vena vnicã tunicam habeat,& eam tenuem, li- cet fibras inea inuenire multas,quæ ſint araneoſis quibuſdam interſitis cõtextæ,quibus vtriſq; ipſa propria venæ ſubſtantia adnaſcitur. Hæc a- lia in aliis partibus, nec vllum com mune nomẽ eſt nacta. Cæterum do cendi cauſa nihil vetat eam carno- ſam ſubſtantiam voces:vel certè hu ius particulæ quãdam carnem, quæ in ventriculo quidem ſit alia,in io- cinore alia. Similiter in arteria & muſculo. Vocatur autem caro tan- tùm ea,quæ in muſculo eſt,reliqua- rum nullam homines carnem vo- cant,præterq̃ admodum pauci. Sed quæ in viſceribus,ceu iocinore,reni bus,liene, & pulmone viſuntur, eas paregchimata(quaſi effuſiones dixe ris)Græci vocant. Quæ in inteſtinis ventriculo,ſtomacho,& vtero ſunt, ſine nomine relinquunt. Tu tamen de nominibus non laborabis. Illud potius intelliges ſingularum parti- cularum ſubſtantiæ molem ex tali maximè completã eſſe natura, quæ vtiq;,vt in ſinuoſis vlceribus videre licet,& perire, & regenerari poteſt.

At verò nec fibroſa, nec neruoſa, membranoſa ve natura eandem ge- nerationem habere cernimus. Nec fas eſt eius modi ſingularum partiũ fibras amaglinis febribus liquari,ſi- cuti carnes: quando animal ipſum priuſquàm hæ prorſus ſint ſiccatæ, interemerint. ※ Vbi quid per par tes ſolidas, & quid per carnoſas ſig- nificetur,planè à Galeno eſt explici tum,atteſtãs in relatis locis vniuer- ſas abſumi à calore febris hæcticæ, quem nec ab vllo corporis humore putrido, neq; ab vlla extrinſeca cau ſa aſſeruari fatetur, ſed ipsũ infixũ membris primitus humiditates ro- rales depaſcere, vt Auicenæ eſt opi- natum fen.prima quarti.ca.primo. tract.tertii.Et à raſi trigeſimo con- tinentis.cap. primo. tractatus duo- decimi. Et cùm prædicta conſum- ptio fieri nequeat à calore naturali membro, niſi ab extraneo ſi hic ab exteriori cauſa nõ conſeruetur,du- rare non valebit. Et hanc deeſſe in hecticis deceptus Galen. proteruit. Supereſt ergo aliter fieri non poſſe, ſequendo ſua placita, quàm vt ille explicuit per fomitis exemplum,in ignẽ ſcilicet verſis prius ipſis humi ditatibus roralibus, & poſt has aliis ſecundis cambio & glutine, de qui- bus Auicena prima primi. doctri. 4. meminit. ac poſterius partibus, quas carnoſas vocant, quæ ſcilicet implent cauitates ſubſtantiæ mem branoſæ,& fibroſæ membrorum ra dicalium. Neq; aliud Auicena opi- naſſe agens de hectica febre in loco citato patet per eiuſdẽ verba, cùm hecticam ellychnio inflãmato pa- rem efficit,vt Galenus. Et poſt parũ ante finem illius primi capitis, vt a pertius rem explicaſſet,dixit.※ Et cauſa quidem eadem eſt quandoq; cauſa febris hecticæ, & quãdoq; eſt cauſa

causa febris ephemeræ, secundùm vehementiam febris,& vehementiã mutationis suæ, & debilitatem susceptionis suæ. Sicut ignis, nam ipse obuiat lignis secũdùm duos modos: quorum vnus est secundùm modum quòd calefacit ea, & finiat in eis: & secundus est secundùm semitam inflammationis. ⁂ In quibus verbis quantũuis incomptis & barbaris Auicena expresse assimilat calorem ephemerarum & inde putridarum quoq; calori inducto in ligno ab igne nondum adurẽte, sed tantùm calefaciente ligna, & in calefactione pausante.& hecticæ calorem calori ligni inflammati, quod nos indubie improuauimus, vt audistis.

Tertia ratio contra Gal.

¶Tertio Galenus lib.1.de febrium differentiis. cap. 9. testatur hecticæ febris calorem minorem esse,quàm synochorum, scribens. ⁂ In hecticis autẽ febribus,neq; multa occurrit caliditas, pulsusq; tãtò minores rariores,ac tardiores sunt his,qui febribus synochis appellatis existũt, quanto etiam caliditas minor existit. ⁂

¶Sed hoc accidere febribus hecticis incipientibus, si ipsæ fierent per modum à Galeno excogitatum, est impossibile, vt statim probabo, ergo Galeni cõmẽtum de essentia hecticæ inane est.Consequentia & antecedẽs pro maiore manifesta sunt. Minor probatur, supposito quodã fundamento omnibus physicis noto, quòd si aliqua secunda aut tertia qualitas indigens dispositionibus primarũ qualitatum certi gradus,vt fiat,est inducenda in aliquod passum, quòd cùm fuerint præuiæ dispositiones inductæ,ipsa necessariò inducetur,Exempli gratia. Si vt gignatur calor albus vt duo, est necessum mistum habere certam portionem ignis,& aëris,& aquæ,ac terræ cum certis proportionibus qualitatum primarũ, impossibile erit, cùm hæc adfuerint, colorem illum non induci. Quod etiam contingit formis substantialibus. Si enim vt flammæ huius ignis misti,qui à nobis tractatur, forma inducatur, necessarium est tres gradus caloris, & duos siccitatis,exempli gratia,induci,impossibile erit,his inductis in aliquo passo, flammam non gigni. Quo iacto cemento, sic colligo rationem aduersus Galenum.Si hecticæ calor febrilis est minor quàm synochæ,& aliarum febrium putridarum:ergo siue hectica febris sit flãma incensa in humiditatibus membrorum humanorũ, seu calor alius differens specie ab humano,indigẽs ad hoc vt producatur aliquibus dispositionibus inducendis à calore putredinali, seu à calore ephemeræ siue à calore solari, aut alterius cuiussuis rei, impossibile foret synochas febres intensiore calore afficiẽtes ægrotãtes q̃ hecticæ affligũt, hecticas nõ fore. Consequẽtiã probo. Ille intensior calor synochæ, quàm hecticæ,nõ potuit induci,nisi prius remissior æqualis hecticæ inducere tur: sed tunc cum hic inductus fuisset, necessariò hectica inducenda foret, vt ex suppositione patuit. Quod enim prærequirebatur ad hecticæ productionem, puta calor putredinalis tanti gradus iam aderat, ergo consequens, quod intuli, erat verum: sed res non ita habet, sequitur igitur antecedens vnde eliciebatur,esse falsum.

¶Euadi ratio hæc minimè potest, dicendo, quòd desit calori synochi diutina duratio,indeq; synochi calor cùm erat æqualis hecticæ,nõ po

Quedã euasio q̃ nr̃ę rationi dari possit icrepatur

tuerit producere hecticam. Asseuerabit enim, qui hæc dixerit, quòd vt hectica fieret, requirat huius caloris durationem prolixam, quod illi putrido Synochi calori non accideret, quin quòd statim intensior factus sit, quàm hecticam deceat à quo abhorrebat hectica. Ac etiam, quò parum post ablatus calor ille in totum fuerit, ægrum intra septimum, aut quartum decimum, aut vigesimum, exempli gratia, liberum linquendo, seu eundem interimendo.

¶ Quod dictum nullius valoris esse, fundamentum iactum in præterita argumentatione manifestè docet. Ibi enim supposui, quòd si dispositiões requisitæ ad aliquam formam accidentalem seu substantialem essent inductæ, forma prærequirens erat necessariò inducẽda, aliàs possent induci in aquam dispositiones requisitæ ad ignem, & ignis non fieri: quia diceret proteruiens, quòd non durassent per mensem, aut per tot dies, quot ignis gignendus posceбat. Quam assertionem vanam esse, qui norunt imposibilia, quæ ad illam sequuntur, facilè intelligent. De quibus in nostra exacta physica si Deus concesserit, agemus.

Alia euasio improbatur.

¶ At si dixisset aduersus, ex hoc, quòd non sit inducta tanta siccitas in synocha quanta in hectica, ideo hecticam non esse, neque dici calorem febrilem synochi. Improbari consimili ratione præteritæ facilè poterit, vertendo argumentum ad hecticam, quæ ex febre putrida trãseunte in hecticã genita fuerit, quærendo, an calor ille putridæ, qui suffecit facere hecticam exiccando, erat maior, quàm synochæ, aut minor, aut æqualis. Si maiorem dixisset, contrariam Galeno sententiam explicaret, Si minorem, statim obiicerem ego, imposibile fuisse minorem calorem potuisse inducere maiorem siccitatẽ, quàm maior, cùm maior prius fuerit æqualis minori, quàm in illum vlteriorem gradũ ascenderit, & quòd necessariò tunc cùm æqualis erat, foret inducturus totam illam siccitatem, quàm alius par induxit, & auctus aliquid plus. Si æqualis, notum est, quòd æqualẽ siccitatem erat vterq; geniturus. vnde nihil quod prodesset, dici potuisset, si euadere argumentum, vt diximus, aduersus niteretur. Etiam alia ratione probatur. Nõ ex hoc, quòd hectica maiorem siccitatem sibi adiunctam haberet, diceretur hectica: quoniam Galenus in multis locis, præsertim in. 2. de febrium differentiis. cap. 9. asseuerat hecticam nonnunquàm fieri, nulla alia febre antecedente, sed statim à principio hectica existente, quæ multò humidiorem corpus sanum, in quem incidisset, inueniret, quàm synocha per decem dies, aut plures affligendo hominem.

Alia respõsio increpatur.

¶ Nõ min9 præteritis inualida foret alia responsio, quæ tribui posset nr̃is rationibus, proteruiẽdo, quòd ideo hectica non fiat ex synocha, quæ intẽsior hectica foret, quia nõ vniformiter calor synochæ illius sit inductus in omnib9 partibus humani corporis, & hecticæ sic. Primò; quia falsum supponit, qui ita soluit. Noscimus enim synochas, & synochos, & multas alias febres continuas, & intermittentes, adeò vniformem seruare calorem in omnibus corporis partibus, vt impares in hoc hecticis dici non posint. Sic enim accidere Galeni experimento deprehenditur, putà, quòd sine dolore, & perceptione caloris febrilis

tales

tales ægrotātes ſunt. De eorum numero me correptum febre tertiana quandoq; fuiſſe memoror. Certè ni ſi aliis ſignis pulſus & anhelitus, & imbecillitate crurum, cùm exurgere conabar, minimè percipiebam, an febrirem, an nō, cùm febris iam vigebat. Nam in augmēto & principio facile noſcebam, continuò augeri calorem febrilem: ſed iam calore in totum aucto, ab eodem non infeſtabar, vt dixi, ſed aliis ſymptomatibus, quæ recenſui, grauabar, neque aliter id fieri poſſet, niſi quòd omnes partes corporis æqualem calorem, durāte febre, acquiſiuerint, Et ſi enim proximas partes humori putrido (ſequendo falſum Galeni dogma) calidiores reddi in principio calefactionis, quàm diſtantiores dicere cogimur, quòd omnes æqualiter calefaciat humor putridus cum perſeuerat calor, ratione, & experimento probatur. Ratione, quia calidiores nituntur ſibi proximas in calore ſimiles reddere: quod aſſequuntur durāte febre. Omne enim agens naturale hūc ſcopum habet, aſsimilandi paſſum ſibi. Experimēto eorum, quæ contingunt intrantibus in balneas, comprobatur. Quia diutius detentis in illis, præſertim in anterioribus domibus, nullum calorem ipſos ſentire noſcimus, & hic adeò dependet ab aëre, aut aqua calida, vt febris putridæ calor ab humore putrido, vt Galenus credit. Sequendo quoq; noſtram veram, & inſolubilibus argumentis comprobatam opinionem, etiam cùm diutinè arteriæ velociter & frequenter concutiuntur in relatis febribus putridis, æqualem calorem acquirere ſupra natiuū præexiſtentem neceſſariò quoq; eſt fatendum. Dixi ſupra præexiſtētem calorem: quia nō omnes arteriæ, neque partes corporis æqualiter calidæ in bene habentibus, neq; ægrotantibus ſunt: quin cordi proximiores eſſe calidiores, omnibus notum eſt. Quod Galenus in hoc eodem libro docuit, non longe à principio eius, &c. 2. techni. vbi de contra operantiis agit, & in mille aliis locis. Etiam quanq̄ hæc vniformitas caloris in putridis febribus non inueniretur (quod falſum eſt) cogētur aduerſi fateri, ſaltem illas partes humani corporis hecticis febribus infeſtari, quæ calore intenſiore quàm hecticarum affectæ fuiſſent. Conſequentia eſt nota rationibus antecedentibus. Si enim, vt dixi, remiſsiore calore partes corporis hectici pati inceperunt hecticam: neceſſariò partes corporis patiētis ſynocham, cùm æqualem calorem hecticæ habuerūt, etiam hecticam habituræ erant, quæ minime amoueri valuiſſet per intenſiorem calorem additū: cum medella hecticæ per infrigidantia, & non per calefacientia fiat, vt Galeni methodi. de morbis curandis. libro decimo. oſtēdunt. Deceptus quippe eſt Galenus in aſsignandis cauſis febrium: quia finxit eſſe calorem febrilē quaſi ſimilem ſubſtantiæ alicui calidæ, qui ſpiritus nonnunq̄ inuadit, & humores quandoq;, & rarius mēbra: non animaduertens calorem hunc graſſantē in relatas corporis noſtri partes neceſſariò cauſam vllā, aut ſubiectum vllum, à quo conſeruetur, & cui naturalis ſit, habiturum, & cum neq; membra, neq; humores, neque ſpiritus tā immodicum calorē, vt eſt febrilis, conſeruare cupiant: imò deſtruere illum ſatagant: ſupereſt aliam cauſam à Gal. & eius ſectatoribus indagandā, vt nos in præteritis fecimus, & deinceps in hecticis fa-

ciemus. Et quòd Galen. opinatus ſit calorem febrilem eſſe, qualẽ ipſum finxiſſe dixi, innumeræ eius ſententiæ probant, inter quas vnicam dũtaxat ex primo libro. & capite pri. de febrium differẽtiis. adducã, quæ hæc eſt. Quæ verò à materia differentiæ ſumũtur, in qua hic calor præter naturam accenditur, maximè propriæ ſunt: quia vel idem calor ipſius cordis corpus occupauit, aut eos, qui in eius ventriculis continentur humores. Tertia autem eſt differentia, cum ſola aërea ſubſtantia ſufficiẽter incaluit, humores autẽ, & ſolida corpora caleſcũt quidẽ adhuc, nõdũ autẽ ſunt calefacta.

¶Quibus rationibus ſufficiẽter eſſe improbatam opinionem Galeni de eſſentia febris hecticæ exiſtimo: verùm quòd Vgo Senenſis, vt ſuperius dixi, alium modũ excogitauit per quem duraſſet calor hecticæ abſq; extrinſeca cauſa aſſeruante illũ, hunc exprimere, & improbare decet. Illos enim modos, quos Gentilis, Truſianus monachus, Dynus, Mundinus, Bertutius, & alii opinati ſunt, improbare fusè non placet, ſed tantùm id, quod obiter improbare neceſſariò cogimur, quòd illi hypotheſi iam à nobis improbatæ innitantur, putà, calorem naturalẽ, & febrilem differre ſpecie. Qua ſuppoſitione falſa exiſtẽte, ſupereſt caſſam eſſe illorum aſſertionem.

Caput. xvij. In quo quædam falſa Vgonis Senenſis oppinio de febribus hecticis increpatur.

VGo quippe Senenſis, vir ſatis philoſophus, & acris ingenii ac inter oẽs neotericos phyſicos primas obtinẽs, in quadã quæſtione extrauagante admodum prolixè tria diſcutit dubia. Primum eſt quæ à medicis nominetur mala cõplexio diuerſa. Titulus enim quæſtionis relatæ eſt, Vtrum mala complexio diuerſa ſit in qualibet parte eius, cuius alteratur complexio. Secundum dubium eſt, Quæ dicatur à medicis mala complexio facta propriè, ad eorum morem loquendo. Tertium eſt, vtrum ea, quæ à medicis mala complexio fiens aut diuerſa appellatur, efficiat ſenſationem & dolorem in membro, in quo inducitur. Duo priora dubia prius quàm vllum alium contextum huius libelli explicem, enodabo: ſed vltimum in commẽticulo. 5. inferius ſcribẽdo ſuper eo textu. Eſto igitur. Et cætera diſſoluetur. Et quãquam in explanatiõe primi dubii fateatur Vgo Dynum de Garbo & Mũdinũ mutuò diſſentire, ac pugnare, nos ad longum ea, penes quæ diſſentiunt iſti, non explanabimus, ſed tantùm, quod dignum ſcribi videtur exponemus. Eritque primò ſciendum, quòd cùm medici loquãtur hic de mala cõplexione facta, aut fiente, vel diuerſa, nõ de ea, quæ propriè complexio ſeu temperatura dicitur, diſputent, ſed de complexione largo modo. Cõplexio enim, ſeu temperatura propriè, qualitas ſecũda eſt, euadens ex actione & paſſione mutuò dimicantium qualitatum primarum, vt Auicena prima primi cap. de complexionibus ſcripſit. Vt enim Calor, ſapor, odor, & huiuſmodi qualitates ſecundæ ſunt, & dicũtur, quia ex diuerſis proportionibus qualitatum primarum cõflantur: ſic illa qualitas, quæ complexio dicitur, nõ eſt caliditas, aut frigiditas, humiditas, aut ſiccitas

citas,sed quid distinctum ab his, natum ab his mutuò refractis fieri. Et de hac complexione propriè dicta loquendo, verè dicimus lactucam, & opium esse cōplexionis frigidæ. Hæc enim & si actualibus ac formalibus caloribus sint affecta, deuorata tamen, aut extrinsecus apposita hominibus,non operātur(si diutius persistant) caloris effectus, sed frigoris.vt piper,& euphorbium, & similia quantumuis gelu exponantur, mansa, aut nobis admota non producent frigiditatis effectus,sed caloris. Complexio verò, largè loquendo, non tantùm relata nominatur, sed etiam quæuis primarum qualitatum, complexio dicitur. Ac non rarò physici sic loquentes dicunt, ignem esse calidæ complexionis, & simul siccæ, & aquam esse frigidæ, ac simul humidæ,& febrem esse cōplexionem calidam, & si nulla horum sint complexio propriè dicta, sed tantùm qualitates primæ actuales,seu formales.

¶De hac ergo complexione largo modo sumpta, quæritur in citata quæstione ab Vgone, An ipsa distēperies caloris,aut frigoris, humiditatis,aut siccitatis, quæ accidit corporib9 humanis, sit in qualibet parte illius, cuius præexistens primarū qualitatū proportio corrumpitur. per nouæ qualitatis qua substantia alterat inductionē? Cui in summa per hanc conclusionem responderetur, quòd necessariò mala complexio,quæ inducitur,futura est vniformiter, vel diformiter subiectiuè in parte,in qua inducitur, & si non in gradu vltimo, & æquali ei qualitati quæ ipsam inducit.Quippe si ab igne,aut sole, vel aliquo medicamento calido deglutito,aut aliquo corporis humore calido vt duo, exempli gratia,totum corpus, aut eius aliqua pars calescit:necessariò in illa parte quæ calescit calor futurus est vniformiter, vel difformiter genitus, qui calor non æqualis, & tanti gradus erit: vt qui in humore, aut igne, aut alia re producente ipsum. Nam cùm tantus fuisset, cessasset iā inductio caloris,& alterationis motus, & pars non diceretur calefieri, sed calefacta esse. Habitibus enim præsentibus in materia, cessat motus,vt Aristo.primo de generatione textu.co.55.scripsit.Superest ergo veram esse nostram conclusionem. Porrò cū ignis summe calidus producit vnum caloris gradum in passum, in quod octo gradus producturus est,verè dicim9,octo gradus producuntur in hoc passum,vt qui iter agunt,mille passus vere transire dicuntur,cùm partem aliquam miliaris transegerint.non dixi transegisse, de præterito, nam vt Physici.3. physicorum referunt,Motus esse dicitur,nō cùm nondum fit,neq; cùm perfectus & finitus est,sed in quouis instante continuatiuo eius. Ad cuius normam calor induci dicitur, nō cùm iam inductus est, neq; cùm nedum inducitur, sed cùm pars est inducta,& pars inducenda.

¶Et quanquam verū sit hoc,quod nuper scripsimus, mundinus exponendo hunc eundem libellū de inæquali intemperie,& Dynus de Garbo testantur, quòd ille gradus caloris,aut frigoris, humiditatis, aut siccitatis, qui producitur ab aliquo agente in aliquod passum resistens, siue sit grad9 ille omnino similis producenti, qui iam inductus, & non quòd inducatur, propriè dicetur, siue remisśior. pēdebit ipse in esse & conseruari à causa producente, aut conseruante; & quòd dicēdus sit sie

ri,& non factus. Exempli gratia. Si humor putreſcēs calidus vt tria calefacit partem corporis humani,in qua ipſe includitur, calore vnius gradus,& duorum, & trium ſucceſſiue per horæ ſpatium, credunt relati authores, quòd in toto horæ ſpatio quiuis gradus illius caloris, qui inducitur, ſic pendeat in eſſe,& conſeruari ab humore putreſcente quòd ſi ipſe humor abeſſet,calor ſtatim,& ſubitò corrumperetur. Atq; etiam ſi tres caloris gradus eſſent producti in vlla parte corporis humani, quibus iam omnino aſsimilauiſſet in calore humor putrid9 partem hominis, quam alterabat: ille trium graduũ calor adeò depēdens ab humore eſſet,vt alii gradus inferiores. Si enim humor à corpore educeretur, calorem ſubitò defuturum credidit.

Quid Dinus & Mūdinus crediderint eſſe inęqualē intēperiem.

¶ Opinati. n. ſunt iſti,quòd qualitates, quæ ab extrinſeco agēte producuntur in paſſum reſiſtens, ita dependeant in eſſe & conſeruari à cauſa producēte, vt ſpecies ab obiecto, aut lumen à luce, & tandem vt creatura à creatore. Et cùm eis obiicitur, quòd experiamur, aquam reſiſtentem calefactioni, calorem ſuſcipere ab igne: & quòd abſente igne, adhuc calor duret, & percipiatur in aqua,vt dicta defendant,conſitētur, aliquid ignis incluſum in aqua manere,toto tempore,quo aqua calida percipitur: & quòd cùm iam frigida ſentitur, nihil ignis permaneat,& duret in aqua. Per quā normam reſpondent obiectioni, quæ eis opponitur de calore manente poſt humorem corruptum expulſum à corpore, quem calorem frigidis medicamentis extirpamus,ob ſeruantes methodum Galeni. 3. techni. Vnamquanq; cauſam excernere prius oportere, ac deinde venire ad eam, quæ remanſit, diſcraſiam. Inquit enim enim Dynus, quòd minimè poſſet calor permanere, niſi aliquid humoris incluſum in corre manſiſſet. Hoc ita eſſe quibuſdā ſententiis Galeni in hoc libello. de inæquali intēperie.cap. 4. roborat. Et Auicenæ.2.primi.doctrina.2. ca. de cauſis doloris. vbi loquendo de mala complexione facta,inquit authoritate Hippocratis. ※ Iſta enim dolorem non efficit, quoniam ipſa non ſentitur. oportet enim vt ſentiens,ab illo quod ſentitur,patiatur: res nanq; non patitur propter diſpoſitionē manſiuam, quæ ipſam non mutat, imò nō patitur niſi propter cōtrarium adueniēs, quod mutat ipſam ad illud,quòd nō erat ※ Quibus authoritatibus innitēs Dynus,ac Mundinus, vt non confiteantur notam veritatem,puta calorem febris putridæ in totum æqualem calori humoris putreſcentis nō ſentiri à febriente, vt nō ſentitur: quia contrarium Galenus in hoc libro. de inæquali intemperie,& Auicena perperam loco ſupra citato dixère, negant illum calorem factum dici poſſe. Quia calorem factum, id eſt, in dependentem à cauſa extrinſeca crediderint ipſi,ſolùm non efficere dolorem, & quaſuis alias qualitates ſic.

Increpātur in dubiis argumētis phyſici credentis aquā nō diutius pmanere calidā, q̄ ignis īcluſus in ea durat,

¶Horum authorum decretū cùm animaduerto, mecum altè, ac profundè cogito, quàm intimè hæreat omnium addiſcentium mentibus quicqd audierint,aut legerint,fuiſſe aſſertū ab aliquo graui doctore. Nempe quia Dynus & Mundinus legerant, quæ retuli ex Galeno & Auicena, quāquam frequentiſsimi euentus, quos ipſi neceſſariò quotidie experiebantur, oſtenderent falſum

sum esse placitum Galeni & Auicennæ,malebant cũ illis mentiri,quàm eam, quæ ab his excerperant falsam doctrinã,linquere. Et quanquã aduersus hos authores,qui sensum negant,nõ esset disputandũ,vt Aristo. inquit (Satis enim euẽtus arguũt ipsos mẽdaces esse) vt tamẽ veritas adhuc illustrior appareat, quibusdam rationibus probabo,impossibile esse,calorem, aut frigus, aut aliquam qualitatem primam sic pendere in esse à causa extrinseca,cùm in subiecto resistente inducta fuerit, vt subitò necessariò illa esse desinat,si causa inducẽs corrumpitur, aut absens fiat.Primò,quia sequeretur, quòd si aliquis ignis produxisset aliquẽ calorem in aquam,quòd si idem ignis auferretur ab aqua , & si alius ignis qualis prior successisset in eodem loco,in quo ille fuit, quòd impossibile esset,aquam illam non amittere subitò calorem inductum à priore igne, & frigidam manere , donec nouiter admotus ignis alium calorem produxisset. Consequentia est nota.Nã si calor aquæ pendebat inesse & conseruari à primo igne, impossibile foret ab alio,quàm abhoc asseruari.Quia enim species coloris pendet inesse & conseruari à tali colore inhærẽte tali subiecto, ideo absente illo colore, statim corrumpitur.Si enim ego vidissem colorẽ album, quo affectus est paries per speciem inductã ab illo colore in meo oculo, nullo modo species illa coloris conseruaretur in meo oculo,etsi simul cùm abesset color albus,alius eiusdem gradus albedinis adesset eidẽ loco. Quia sequeretur, quòd notitia intuitiua esset fallax & deceptoria,& sic nihil vt certũ affirmari posset.Consequentia patet. Nam si eadem species mansisset absente colore albo productore vt præsente,sicut prius noscebam, colorẽ primum album,sic & nũc eumdem nouissem. Et vt prius verè affirmare poterã.illum à me videri, sic & nũc idem testarer:sed hoc testando mẽtiebar,quia alius esset color , & non prior , ergo consequens illatum sequitur : sed illud est falsum,ergo antecedens ex quo sequitur,putà,pendere calorẽ inesse & cõseruari à suo productore & quòd possit cõseruari & durare,quia loco illius caloris ignis producentis calorem in aquã , succedat alius ignis immistus aquæ,qui cõseruet calorẽ eiusdem.

¶ Secundò sequeretur,quòd si alicui paruo vasi fictili , aut æneo aquæ pleno,submitteretur ingens copia materiæ ignitæ , qua aqua calefacta præ nimio calore exureret : si aqua illa auferretur ab illo igne, statim in remissum valde calorem esset reducenda.cuius contrariũ experimur, durare scilicet ardorẽ aquæ ablatæ ab igne per satis diutinũ tẽpus. Sed illationis bonitas patet ex confessis ab aduerso. Fatetur enim, quòd aqua manẽs calida, absente igne calefaciẽte,talis perseueret, quia calor eius cõseruatur ab igne latẽte in aqua, & quòd successiuè remittatur caliditas , prout successiuè corrũpitur ignis ille inclusus. Ergo,seruatã illa norma, si esse caloris aquæ antequã abesset ab ea ignis ex materiis ardentibus conflatus, pendebat ab eodem,& ab aliis exiguis portionibus inclusis in paruo vase aquæ, cùm iam abest totus ignis factus ex materiis , qui multò maiorem portionẽ habet ad exiguũ inclusũ in vase, quàm ipse incẽsus ad seipsũ iã fermè extinctũ .sequeretur quòd vt cùm aqua parũ calida,ipso fermè extinto , percipitur , ita necessario

etiam aqua ferme frigida reddenda erat, ſtatim vt ignis ex materiis factus abeſſet: quod, vt prædixi, non experimur. Item ab ſurdum eſt dicere aquam calidam eſſe, ob pauxillũ flammeũ ignem in eius poroſitatibus latentem. & quòd eadem aqua calens ſuper irrorata ingẽti flãmæ. valeat illam extinguere, nam aqua potens extinguere ingentem flammam ſimul agregatam. neceſſario potentior erit, ad extinguendũ par uã diuiſam, & in ſui ipſius poroſitates diſtributam.

¶ Latebat enim Mundinum natura qualitatum, quæ pendet ineſſe & conſeruari à ſuis productoribus, ideo tam enormiter aberrauit. Si enim ſciuiſſet, quod omnibus peritis phyſicis notũ eſt, qualitates omnes, quarum eſſe pendet à genitoribus particularibus, ſine reſiſtentia & ſubitò induci in paſſa ſuſcipientia, vt lux à luminoſo, ſpecies coloris à colore, occulta qualitas producta à magnete in ferrum, & aliæ innumeræ, alias verò habentes eſſe propriũ ſine peculiari conſeruante, ſucceſſiuè produci: vt calor, frigiditas, humiditas, & ſiccitas, atq; omnes ſecũdæ qualitates ex his primis conflatæ. facilè intelligeret, febrilem calorem, aut quemuis alium nõ dici dependentem in eſſe particulari à peculiari cauſa vlla, ſed propriũ eſſe habere. Calor enim ſi non aſſeruatur abſente cauſa producente, id cõtingit illi propter frigiditatem cũ qua compatitur, adiutam ab aqua vel à forma humana, aut alia forma, cui tam immodicus calor diſconueniens eſt, & nõ quia indigeat conſeruatore peculiari: ipſe enim ſi non corrumperetur ab alia qualitate ſibi contraria: perpetuò duraret, & ſi abeſſet ignis producens illum.

Alias etiam rationes adducere poſſem aduerſus hunc authorem, quærẽdo ſcilicet ab eo, an opinetur qualitates cõtrarias eidẽ ſubiecto adæquato ſimul ineſſe poſſe, aut non. Si primũ cõfeſſꝰ fuerit, iterũ quærerẽ an in gradibus intenſis ſimul contraria poſsint compati, an neceſſe ſit (quod verum eſt) ex ambabus ſummam latitudinem eſſe completam. Si confiteatur ſimul in aqua eſſe ſummum calorem & ſummam frigiditatem: ſequeretur impoſsibile aquam corrumpi per ignis calefactionem. Conſequẽtia probatur. Quia nullum ens corrumpitur, niſi quia abiiciuntur ab eodem diſpoſitiones, quibus cõſeruatur. Et cùm ipſe fateatur non eſſe eiectam ſummam frigiditatem, qua aqua conſeruatur, ſupereſt minime ipſam aquam corrumpẽdam fore. At ſi nõ intenſam frigiditatẽ ſed remiſſam cum calore illo eximio aquæ feruẽtis manere dicat Dynus, neceſſariò aſſerere debet, quòd ideo illi gradus frigiditatis ſummæ corrupti ſint, quia alii caloris inducebãtur ab igne: & non propter abſentiam aquæ conſeruantis, cùm ipſa adſit: vnde etiam pari ratiõe ſequeretur, quòd cùm ignis abeſt ab aqua calefacta, non ob id calor corrumpatur, quia ignis abſit, ſed quia aqua cum pauxillo illo gradu frigiditatis valens erat corrumpere calorem quantũuis intenſum: quia maior eſſet actiuitas illius parui gradus frigiditatis adiuti ab aqua, quàm caloris intenſi non adiuti ab igne. Sed ſi dixiſſet calorem aquæ feruentis non cõpati cũ vllo gradu frigiditatis, quia contrariæ qualitates in nullo gradu ſe admittant, ſed quòd admoto igne aquæ ſtatim aqua incipiat amittere frigiditatem, & omni abiecta,

ęta, mox incipiat aqua calere ab igne,ſtatim obiiciam ſibi aliud argumentum antecedẽti ſimile,ſcilicet, ſi aqua amiſit frigiditatem propter actionem ignis, & non propter abſentiam aquæ. Etiã calorem aquæ amitti propter actionem aquæ, & non propter abſentiã ignis.Et quanquam, vt ſupra dixi, has, & multas alias rationes adducere poſſem ad improbandam falſam opinionem Dyni,vlterius progredi non placet, quia relata ſufficere exiſtimo, ac vt ad examinanda cætera, quæ ſuperſunt,pergam.

Sẽtẽtia et reſpõſio ad vnũ ex duob⁹ queſitis in qſtione Vgonis d inæquali intẽperie.

¶ Eſt ergo vt indubitatum rationibus adductis habendum,malæ cõplexionis fientis partem aliquam factam eſſe,& aliam futuram fore, illiuſq; factum habere proprium eſſe minimeq; pendẽs ab alterãte, quod duraſſet, ſi à ſubiecto, cui ineſt, vel ab alia cauſa non corrumperetur. Quippe ſi in aquam inducendi forent tres caloris gradus, cùm vnus eſt inductus,ille factus diceretur, ſuumq; eſſe non penderet à calefaciẽte,vt lux dicitur pendere à lumino‑ſo,quin ſi grad⁹ ille productus valeret reſiſtere corruptioni, quam procurat aqua, hic ſolus gradus caloris ſine calefaciente perpetuo duraſſet.vtrum autem hic gradus caloris inductus,qui pars fientis eſt, ſentiatur,an non ſentiatur à ſubiecto, cui ineſt, in tertio articulo huius quæſtionis examinabitur,Deo dante.

Dubium 2. explicatur et ſoluitur ſeq̃n do opiniões aliquorum neotericorũ

¶ Ad diſcutiendum ergo ſecundum ex tribus dubiis accedendo, dico,quòd mala complexio facta medicorum more loquẽdo duplici ratione talis eſſe aſſeritur. Vna, quia natiua eſt ſubiecto, cui ineſt, quãq; ipſum ſubiectum aſſeruare nititur, vt frigiditas aquæ, & caliditas ignis. Et hanc propriè factam vocãt medici.Alia quia & ſi facta ſit,& in eſſe producta, tamen diſconueniẽs, eſt ſubiecto,cui ineſt, à quo corrumperetur,dum non eſſet extrinſecum agens, quod ſimul cum ea reſiſteret corruptioni, vt caliditas in aqua,& ſiccitas in aëre, quæ abſente calefaciente & exiccãte,ſucceſsiuè remitterentur,& euaneſcerent: vt dixi, & hanc factam largo modo nominãt.

¶ Qua diſtinctione ſuppoſita, inquiunt præfacti medici, hecticarũ calorem factum propriè & primo modo dici. Hũc enim adeò natiuũ membris viuentium eſſe rentur, vt ab eiſdem corrumpi non procuretur. Putridarum autẽ aut ephemerarum calorem membris humanis inductum, factum largo modo eſſe referunt, quòd hominis membra ipſum corrumpere conãtur. Sed cur hunc membra non admittant, illũ ſic,diuerſi diuerſo modo explicant. Ille de Garbo doctor ſuper lib. primo de febrium differentiis. putat cauſam fixionis febris hecticæ eſſe diſpoſitionem ſubiecti nobis ignotam, quod Vgoni minimè placet. Nam in euentibus,vbi cauſa immediata non eſt proprietas aliqua naturalis, imperitiæ tribuendum eſt, ad eã recurrere, multis aliis mediis cauſis exiſtentibus, quas explanare tenemur.Alios Vgo Senenſis nõ explicat modos Gentilis,Truſiani, ac aliorum medicorum, quos ego etiã omitto,vt opinionẽ Vgonis de hoc dubio exponam.

Vgonis decretũ exprimitur.

¶ Opinatus quippe ipſe eſt, quod cùm complexio propriè dicta, ſit qualitas ſecunda reſultans ex actione & paſsione qualitatũ primarũ, nata variari non ad quamcunq; variationem primarum qualitatum elemẽtorum,ſed ad inſignem,quòd prout hæc diuerſa eſt ab alia,ſic diuerſas

uersas qualitates primas poscit ad sui conseruationem. Ferrum enim frigiditatem actualem poscere noscimus, inquit, quia nisi igni, aut ardenti soli exponitur, semper frigidum esse percipitur, Vt lanam, linũ poma odorata, & mille alia semper calida tangimus, nisi à rigente aëre vel alia re infrigidante, frigida hæc redduntur. Ad quam normam temperatum hominem iuuenẽ calorẽ trium graduum, exempli gratia, poscere dicit: & senem minorem & decrepitum multò minorem, quòd in discursu horum temporum insigniter varientur proportiones qualitatum primarum elemẽtorum, ac inde complexiones relatæ aliæ fiunt. Etiam biliosum iuuenem ob id poscere intensiorem calorem, quàm pituitosum, aut melãcholicũ, quòd diuersæ temperaturæ, siue complexiones horum hominum sint, testatur. Hos ergo caloris, aut frigiditatis, humiditatis, aut siccitatis gradus, quos poscit quælibet complexio, factos propriè dicendos affirmat, quòd ii non dependeant ab extrinseca causa producẽte, sed subiecto, cui insunt, natiui sint.

¶ Hecticam ergo ideo malam cõplexionẽ propriè factam esse affirmat Vgo Senensis: non quòd intensior quàm putridæ calor ipsa sit, nã oppositum sæpe accidere ipse fatetur, & impertinens illi esse intensiorem, aut remissiorem calorem contendit: sed quia corrupta sit cõplexio natiua ægrotantis poscens exẽpli gratia ad sui optimam cõseruationem duos gradus caloris actualis, & non plures, & producta loco corruptæ, sit alia poscens quatuor caloris actualis gradus, qui hectica febris dicuntur, minimè indigens extrinseco conseruatore, quòd complexio illius febriẽtis illos quatuor caloris gradus conseruet: qui si per admotionẽ rei frigidæ fortè remittuntur, absente infrigidante, statim frigiditas inducta à complexione illa corrumpitur, & calor febrilis in quatuor præexistentes gradus intenditur.

¶ Atque vt expresſius mens relati authoris percipiatur, portionẽ quãdam literæ quæstionis huius transcribere decerno. Nam antecedẽtia non ad literam sunt trãſcripta, sed sententiæ tantùm sunt explicatæ. Dicit ergo sic. ※ In summa igitur dico, quòd complexio, vel qualitas prima sit fixa in mixto, quia acquiritur subiecto suo complexio, quæ est qualitas secunda, faciens vllam mẽsuram qualitatis primæ cõseruari, quia inclinat ad talem mensuram, & est fiens quandiu est in subiecto, quod meritò complexionis, quæ est qualitas secunda, inclinatur ad retinendum gradum illius qualitatis, & non ad maiorem. Hoc verum esse probo, supponendo quòd solùm tunc est mala complexio mansiua, cum corrupta est complexio principalis membri: & illa complexio mansiua est facta sicut principalis. Ista suppositio est Auicenæ ad literam secũda primi.cap.de causis doloris absolutè, sic dicentis: malitia autem complexionis mansiuæ nullo modo efficit dolorem, neq; sentitur. Et asſignando causam, subdit. Veluti si complexio mala: quia iam est in substantia membrorum mansiua corrumpit cõplexionẽ principalẽ: & facta est, acsi ipsa esset principalis, quia est mansiua. Ideo apud Auicenam sequitur, quòd corrumpit complexionem principalem, & ipsa est facta sicut principalis. Et hoc quidem intendit Auicena pri-

Vgonis verba trãſcribũtur in presentiarum.

ma

ma quarti.cap. de signis hecticæ. cũ dixit. Et est habẽs ægritudinem nõ vehementer decernentẽ illud quod in eo est de calore: quandoq; est facta complexio membro conueniẽs. Constat enim quòd non est magis conueniens, quàm putrida, vel ephemera respectu vitæ, vel perficiendarum operationum: sed dicitur mẽbro conueniens, quia proportionata principali complexioni membri quæ est qualitas secunda, acquisita illi membro, & requirens tantùm actualem calorem cum proportionata mẽsura sanguinis & spirituũ. Nec video aliam expositionem illi loco conuenientem. Et ad hunc sensum dicit Auicena sexto naturaliũ. cap. de tactu. quòd cõplexiones malæ non sentiuntur, quando per eas corruptæ sunt naturales, & ipsæ factæ sunt quasi naturales. Vbi sic inquit. Complexiones enim malæ cõquiescunt, postquàm corrumpunt complexiones naturales: ita quòd hæ manifestæ factæ sunt quasi naturales, non sentiũtur. Et propter hoc non sentitur calor hecticorum, quãuis multò fortior sit, quàm calor tertianorũ. Sed si naturales habuerint adhuc esse, illæ extraneæ, quæ aduersantur, sentiuntur. Et simile huic vult Auerrois tertio colliget. cap. de causis accidentium sensus tactus. cùm vult, quòd mala complexio diuersa sentitur per remotionẽ bonæ complexionis, quæ est in mẽbro. Sed mala complexio facta non sentitur, quia bona complexio in illo membro est corrupta. ⁂ Et vlterius procedendo Vgo, dixit. ⁂ Suppono secundò, quòd solùm tunc est mala complexio diuersa, vel fiens, quando talis qualitas, quæ est mala cõplexio, est in subiecto, in quo est bona complexio fixa illi contraria. Hæc suppositio patet ex Auicena. 2 primi. cap. allegato sæpe. De causis doloris. vbi sic dixit. Per malitiam autem complexionis diuersæ intelligimus: vt membra in sui substantia complexionem habeant mansiuam, deinde adueniat eis complexio extranea huic contraria, ita vt fiat plus calida aut frigida quàm erat. Et idem potest colligi ex authoritatibus statim allegatis de differẽtia diuersæ & mansiuæ complexionis. Ex his facilè probatur cõclusio. In mala complexiõe æquali est corrupta complexio principalis illius membri, & cum mala complexione diuersa non est corrupta, imò remanet: & ista duo non possunt verificari, nisi loquendo de complexione, quæ est qualitas secũda, quòd sit corrupta, quando est mala complexio fixa, vel mansiua, & quòd nõ est corrupta, quando est mala complexio fiens: igitur malam complexionem vt caliditatem dicimus diuersam fixam, quia corrupta est complexio, quæ est qualitas secunda, quæ inclinabat ad illius caliditatis corruptionem, & genita est complexio, quæ est qualitas secunda alia ab illa priori, quæ inclinat ad eius conseruationem. Et tunc dicimus esse malam complexionem fientem, quando talis qualitas secunda inclinans ad eius fientis corruptionem, nõ est corrupta, imò est illi fiẽti effectiuè & virtualiter contraria, quòd fuit probandum. Quòd hoc non potest saluari nisi modo dicto probatur: quia si per talẽ complexionẽ, quæ corrupta dicitur, quando mala cõplexio est facta intelligeremus qualitatem primam, vel aggregatum primarum qualitatum: tunc cùm vtraq; mala complexione oporteret dicere esse corruptam bonã cõplexionẽ

plexionem aliquo istorum modorum. Aut dicimus corruptam, quia remissam in gradu, ita quòd aliqua pars eius est deperdita: & hoc modo est corrupta complexio in vtraq; : tam enim propter malam complexiõem diuersam, quàm propter æqualem, vel fixam est gradus alicuis præcedentis qualitatis contrariæ remissus aut corruptus, & sic totius aggregati ex omnibus primis. Aut dicimus tunc solùm esse corruptam, quando formaliter complexio secundùm suam quamlibet partem corrupta est. Et hoc modo neq; in manifesta complexione facta, neque in fiente est corrupta complexio præexistens: sumendo complexioné pro qualitatibus primis, vel aggregato ex eis. Cõstat enim, quòd in hectico est aliquid pristinæ caliditatis, & pristinæ frigiditatis. Et similiter in tertianario, cùm nullus istorum habeat in summo aliquam primam qualitatem. Aut tertiò intelligim9 aliquam bonam complexionem esse corruptam, quando desinit esse bona & sufficiẽs ad operationes perficiendas, & tũc etiam in vtraq; mala complexione, esset corruptio, quia vtraq; non sufficit ad operationes sanorum perficiendas. Aut quarto dicitur corrupta complexio præexistens, quia facta inconueniens & incompossibilis vitæ. Et hoc modo non esset corrupta in mala complexione facta, neq; in fiente: quia vtraq; stat cum vita. Cùm igitur non videatur alius modus secundùm quem debeamus intelligere complexionem præexistentem, remanere in mala complexione fiente, & eam esse corruptam in mala complexione facta, sequitur quòd hæc nullo modo saluari possunt, nisi intelligendo de complexione, quæ est qualitas secunda, merito cuius conueniens est membro hæc vel illa qualitatis primæ mensura. Et hoc intendebam probare. Et hoc modò respõsum sit ad primam difficultatem.

¶ Vgo Senẽsis palàm præfactis verbis docet idem, quod nos paucioribus expressimus. Placuit tamẽ eius verba referre, vt omnes videãt, quòd non immeritò ego cõqueror huius pessimi scriptorum moris, qui, vt quadrent cum aliquorum authorũ verbis suam expositionem, mille cõmentantur figmenta, quæ vera an falsa sint, examini subiicere despiciunt, cùm id in primis agẽdum ab eisdem esset. Certè si vera faterẽtur Galenus & Auicena non indoctè ab Vgone per suam expositionem explicabantur, at cùm falsum dogma ipsi protulerint, nõ erat, vt quid conaretur id exponere: satius enim egisset, si quomodo confutaretur, explicuisset, quod nos exequimur.

¶ Primitus supponendo quoddã axioma physicis omnibus notum, omnia mista citra vllius extrinseci agentis operationẽ ab ortu vsq; ad interitum semper tendere in corruptionem, propter mutuam elementorum pugnam: vt qui elemẽta manere formaliter in mistis opinãtur, dicunt: aut propter diuersitatẽ tẽperaturarum diuersarum partium constituentium eadem, vt qui elementa virtualiter tantùm concurrere ad mistionem, & si falsum sit, credunt. Hoc nulla alia ratione in præsens probo, quàm experimento, differens hoc vt alia, quousque nostra exacta & clara philosophia excudatur. Qui enim aliquid de re physica sapiunt, & euẽtus obseruãt, facilè intelligunt, nulla mista quantumuis æterna à vulgo habeantur, vt aurũ

vt aurum,& adamas,non ſeneſcere, & à ſuo primo ortu in interitum tẽdere.

¶ Secundò ſupponendo, cùm miſta in corruptionẽ vergunt per mutuam elementorum pugnam ſemper magis ac magis terreſtria fieri, hoc eſt dictu, minus ac minus participia elementis calefacientibus, & humectantibus.Quod vltra experimentum ratio ſatis manifeſta probat. Impoſsibile enim erat concurrentibus ad miſtionem, terra, & aqua, elementa adeò compacta & ſolida,& aëre, ac igne elemẽta adeò rara & paſsibilia, quæ omnia mutuò dimicant, hæc non prius vinci quàm illa, maximè quòd in omnibus miſtis præter flammam (non enim purus ignis ipſa eſt) ſuper emineat portio terrea & aquea aëream & igneã,vt miſtorum grauitas probat.Nam ſi aliqua magis aërea & ignea fieri cernuntur, vt fructus immaturi,qui matureſcentes multò ſe leuiores, paritate in magnitudine ſeruata,& molliores,& dulciores, q̃ prius guſtantur. Quo manifeſtè deprehenditur eorundem aërearum & ignearũ portio magis aucta. Nobis hoc minimè aduerſatur. Nos enim dicere impreſens poſſumus nõ loqui de miſtis nondum perfectis, & coctis,qui vlterius cõcoquuntur, quibus nimirum quòd accidat per vlteriorem ſuctum,quem ex arbore aut planta ſugunt,dulceſcere, & leuiora fieri:quia partes multò magis aëreas & igneas cùm dulcia vertuntur,ſugunt,quàm prius.Poma enim & pyræ,& vuæ, & alii fructus proximi ortui, non niſi quoddam miſtũ ſimile fœtui animalis, qui in vtero fabricari incepit ſunt: cùm tantùm cuti,& membranis, & neruis, ac oſſibus fœtus conſtat, vaſis illius nullo,aut exiguò humore repletis. Natura enim prius partes ſolidiores, quæ terreſtriores neceſſariò ſunt, effingit in quouis miſto animato, ac poſtea ſuccis, ſanguine ſcilicet in animalibus ſanguineis, aut aliis humiditatibus huic proportionalibus in aliis animalibus & plantis,vaſa,& cauitates animalium & plantarũ replet. Quæ humiditates multò magis aëreæ & igneæ ſunt,quàm prius formatæ partes erant. ideoq; ſucco copioſiore,& dulciore matura quàm immatura redundant, magisq; aërea ſunt. Verum, vt dixi, de his,quæ nondum ſunt perfecta, ſed imperfectionem acquirendam per nouarum partium admotionem tẽdunt,non eſt nõſtra aſſertio. Sed de illis tãtum miſtis, quæ nequaquàm poſſunt fieri maiora aut maturiora per vlteriorem partium aërearũ ab extrinſeco adiũctionem. De his ſat dixiſſe reor,quòd locus hic idoneus non eſt, vt hæc ad vnguem explicentur: & quòd prædicta non omnino perſpicua ſint. nam ex dictis collegi poſſet, fœtum trimeſtrẽ terreſtriorem non eſſe, ſe bimeſtri, & bimeſtrem minus aëreum non eſſe ſe vnius menſis.Quod falſum eſſe aliqui crederent. etiam quia innumeros fructus matureſcere & dulces fieri:poſtq̃ ab arboribus excerpũtur,noſcimus.& ipſos ſeniores tunc eſſe indubitatum eſt, quo nullius valoris eſſe ratio,qua phyſici probant vuas magis aëreas eſſe q̃ omphaciũ, videtur. Sed perpetuũ manere omnia miſta ab initio ſui ortus vſq; in finem terreſtriora eſſe, non tantum quæ in lucem prodita ſunt. verum & quæ in vtero geſtantur, vt hæc ſecunda ſuppoſitio dicebat, aparet.

¶ His duobus fundamentis iactis, facile Vgonis fictio confutatur. Si Improbatur Vgonis opinio ſufficien

tibus argumentis. enim impoſsibile eſt ab ortu cuiuſuis miſti iã perfecti & conſummati vſq; in interitum, ipſum terreſtrius ac terreſtrius non fieri, vt ſecundũ fundamentum aſſeruit, impoſsibile quoq; erit, miſtũ frigidius ac frigidius per diſcurſum ætatis, quouis febrili calore inuadente, aut nõ inuadente, non reddi. Porrò ſi cõplexio, quæ eſt qualitas ſecũda reſultans ex actiõe & paſsione primarũ qualitatum elementorũ variatur, vt ille teſtatur, prout elementorum proportio notabiliter mutatur, cùm à generatione vſq; in interitum ſemper elementa calida euaneſcant, & à miſtione exhalent, & frigida magis ac magis vincant, & dominentur: neceſſariò complexio inde reſultans poſcere, ac appetere debet pro ſui cõſeruatiõe remiſsiorẽ ac remiſsiorẽ caliditatis gradũ, indeq; impoſsibile erit, quod Vgo fingit, p præſentiã caloris febrilis, aut ſolaris corrũpi temperiẽ, ſeu cõplexionem poſcentem ad ſui conſeruationem caliditatem remiſsiorem, & gigni aliã poſcentem caliditatẽ febrilẽ hectici intenſiorẽ. Si enim illud factibile eſſet, etiam ex iuuene infans fieri poſſet, & ex ſene iuuenis, & ætates retrocedere valerent, & tandẽ viuentia, & nõ viuentia perpetua fieri, eſſet poſsibile. Conſequẽtia facilè deducitur. Si miſta poſſunt per morbificã cauſam acquirere cõplexionẽ poſcentẽ pro ſui cõſeruatione intẽſiorẽ gradũ caloris, quàm ante: à fortiori ſine ea idẽ aſſequi poterũt. Vlteriuſq; ſi intẽſiorẽ caloris gradũ ſibi naturalem adipiſci valent miſta, quàm cùm proximiora ortui ſunt, ergo aliquãdo poſt ortũ elemẽta calidiora ſuperare elementa frigidiora plusq̃ ortui proxima poſsibile eſſet, quod eſt cõtra ſecũdã hypotheſin, & veritatẽ paſsim expertam: ſed hoc, vt dixi, eſt notoriè falſum, ergo antecedẽs ex quo hæc impoſsibilia ſequuntur, falſum erit. & illud eſt Vgonis aſſertio, reſtat ergo illã falſam eſſe.

¶Secũdò argumentor. Si per calorẽ ſolarẽ aut febrilẽ putridæ aut ephemeræ, valet in homine proportio elemẽtorũ conſtituentiũ ipſum taliter variari, vt elemẽta ignea incipiant plus dominari elemẽtis calidis q̃ prius, ergo mẽbra hũana, quæ per vſtionẽ factã ab igne, adeo calent, vt cõtracta, ac conuulſa manere cernãtur, neceſſariò hectica febre laborare, deinde ſemper deberẽt. Cõſequẽtia patet. Quia ſi per intenſionẽ caloris ſolaris aut ephemeræ febrim hecticã gigni cõfitetur Vgo Senen. vt Gal. ſectator, à fortiori ab igneo magis ardẽti proportio elemẽtorũ illius mẽbri vſti, ac ſua cõplexio in calidiorẽ vertẽda foret, & inde intẽſiorẽ caloris gradum ad ſui cõſeruatiõnẽ poſcere debebat, q̃ prius, & hectico calore vexanda eſſet pars illa, tandiu quòd vixiſſet, ſed hoc cõſequẽs eſt abſurdũ, quòd mẽbra vſta exanguia & ferme frigida cũ ſaneſcũt: cõſpiciũtur. ergo antecedẽs ex quo ſequitur, falſum erit.

¶Euadi enim ratio hæc nõ poteſt, calũniãdo, quòd eſt adeò immodicus calor ignis, vt humani corporis elemẽta nõ tantùm plus iuſto calefaciat, vt hecticus calor, verũ vlterius adurẽs adeo exiccet, ac reſoluat elemẽta calida & humida, vt membrũ cõtractũ linquat, etſi vita illud non priuet. Ac quòd inde nõ eſt aptus gignere hecticã, quòd ipſa non poſcat adeò intenſum calorem, vt febrilis eſt, quãq̃ maraſmũ efficiat. Quòd enim his nihil vitetur, facilè probatur ex hoc, quod ille immodicus

modicus calor ignis,qui membrum in marafmum induxit,prius fuit remifsior & æqualis calori folari,aut ephemeræ hecticam producēti,vbi hectica neceffariò gignenda tunc erat,fi vlterius nō procefsiffet vſtio. quod nulli hominis membro igni admoto accidere obferuamus.Quis enim vnquam expertus eft per admotionem manus,aut cruris,aut digiti, feu cuiufuis alterius mēbri igni, complexionem illius mēbri corrumpi, & gigni aliā pofcentē deinde per totam vitam ad fui conferuationem intenfiorem gradum caloris actualis:quàm prius?Nullus certè. Qui enim aufugiffet etiam hanc rationem, negando calorem illum dici poffe hecticum,quia non fit febrilis: cuius origo prima neceffariò futura erat in corde, quod relato calori membri humani non accidit: neq; hoc vim ratiōis noftræ diluit. quia nos non de nominibus difputamus, fed de rebus. Quippe nihil aliud probare per relatam rationem volumus,quàm quòd per admotionem alicuius mēbri humani igni, non poffet corrumpi complexio illius membri, quæ eft qualitas fecunda, & gigni alia pofcens intenfiorē caloris actualis gradū, quàm prior: fiue ille calor fit hectica nominandus,feu non:quod, vt dixi, nullus id experitur. Nempe membra particularia immodicè calefacta ab igne, vel fole,aut alia re,quàmuis nō vrātur,& vlcus ex vſtione patiantur, & quæ vruntur, poft abfentiam calefacientis,aut vlceris curationem,non calidiora quàm prius percipiūtur, quod eifdem euenturum erat, fi cōplexio mutaretur,vt hecticorum. Et quia id fieri nō poffe,ratione probauimus: & relato experimēto quoque, fupereft placitum Vgonis effe fufficienter improbatum.

¶ Qui enim hanc pene vltimā rationem cauillaretur, afferēdo ideo particularis membri calorem immodicum non percipi, & fi corrupta fit præexiftēs complexio,& alia genita, quia cordis, & aliorum mēbrorum temperatus calor reprimere intēfiorem membri poteft, adeò futilia inquiet,vt antecedentes calūniatores.Nam cùm experiamur cōtinentis nos aëris brumalis frigiditatem, nō poffe remittere calorem febrilem hecticorum, & ad temperamētum reducere(in bruma enim hecticos tactos ardere fentimus,vt in vere) certi futuri fumus, multò minus à temperato hominis calore corrigendos fore, & quòd calor eorundem fit remittendus. Quod enim contrarium efficere non valet, remiffum minimè affequi poterit. Verum vt hæc euafio quàmuis fatis confutata minoris adhuc maneat vigoris, & apertius Vgonis decretum improbetur,rationem fequentem propono. Sequeretur fcilicet, fi vera Vgonis opinio foret, nullam partem corporis humani poffe vi noftri caloris exhalare, & corrumpi, quin prius in hecticam illa pars incidiffet, confequentia eft nota, fi enim calor ille nofter valet corrumpere partem aliquam ex noftris: neceffario intenfior futurus erit, quàm hecticus calor cum quo vita adhuc perdurare experimur. vnde manifefte ellicitur: quòd cùm erat æqualis hecticæ hecticam erat producturus. Sed hoc confequens eft abfurdum. quòd omnes noftri corporis partes paulatim ac paulatim difflentur, & ex alimentis reftituantur, ergo entecedens ex quo fequitur.

Alia euafio dilluitur.

¶ Iam nobis vltimo obiici poteft contra

Obiectio quæ

dam cōtra 1. suppo itūim probatur.

cōtra secundū fundamentū cui nostræ rationes innituntur,quòd si illud verū esset, & mista iam perfecta nō possēt per præsentiā caloris, aut ætatis reddi magis calida, q̄ proxima ortui, vt in relata secūda suppositione ego sum testatus, sequeretur calcē vstā nō esse calidiorem seipsa cruda,& hominis ventriculū,aut cerebrū nō posse in iuuētute calidius esse,q̄ in pueritia, cuius cōtrariū innumeri experiuntur. Noui enim aliquos senes testantes se calidius caput habere,quàm in iuuentute.

¶ Sed huic argumētationi,quæ diuersa obiicit,vnū de calce vsta collata sibe nō vstæ, & aliud de homine iuuene collato sibi puero & seni, diuerso modo respondere cogor. Argumēto primo quippe respōdeo,negādo,quòd calx vsta seipsa calidior verè & propriè dicatur:quia vsta nō eiusdē speciei cum nō vsta est,plusq̄ carbo & lignum viride.Et vt impropriè quis dixisset, carbo hic calidior est seipso ligno,cū iā ligni forma sit amissa, & prunæ forma sit inducta:sic neq; rectè dicitur calx cruda, quæ lapideū mistū est, & diuersam substātialē formā habet, quàm vsta,quòd minus calida sit,quàm ipsa eadem vsta. nam ipsa non eadem nec eiusdem speciei est. Nos enim non negamus,corrupto aliquo misto,siue per putrefactionem,seu per vstionem, aut alio quouis modo, ex eo posse aliud calidius gigni: sed quod in nostra secunda suppositione testamur, est, idem mistū manēs incorruptū,& seruās eandē in speciei substantialē formā,non posse calidiorem temperaturā acquirere, q̄ in antecedenti ætate habebat.

¶ Aliud de peculiari re accidente nonullis hominibus, qui per ætatis discursum ventrem aut cerebrum calidius se habere, q̄ pri9 percipiuntur faciliterdissoluitur,negādo hoc illis accidere, quia cōplexio relatarū partiū, quæ est qualitas secunda varietur, quòd poscat ad sui conseruationē intensiorē caloris actualis gradum,q̄ prius, sed quia aliqui pituitosi, aut melancholici succi frigidi inclusi in cauitatibus relatorū mēbrorū,qui ipsa infrigidare erant soliti, procedēte ætate sint absūpti.

¶ Tertiò,iis,qui exactè nouerunt, quòd è corde tātùm emanet auctio & imminutio caloris actualis nostri corporis,de quib9 in exacta philosophia nō pauca dicemus:dilucidè constat: quàm parū prodesse solam variationē cōplexionis cordis, & iecoris,ac aliorum membrorum vt ipsa spiritus calidiores gignerēt, qui expansi per vniuersum corpus, ipsum calidius,quàm tempore sanitatis efficiant, nisi at sit apta materia, vnde calidiores spiritus gignantur. Modò cùm materia sit sanguis hectici, qui ex frigidis rebus & ex lacte frigido asinarum sæpe deuorato ab hecticis, fiat: non videtur qualiter quantunuis variaretur cōplexio hominis hectici possent calidiores actualiter spiritus hectici fieri , quacunque causa humorali & extrinseca ablata, vt in hectico aufertur. Alia cōtra V gonem ratio proponitur

¶ Quarto.Si ad relatam variationē cōplexionis hectici sequitur, natiuū hectico esse calorē febrilē, hecticiq; cōplexionē eū poscere,vt Vgo testatur,inferre liceret,quòd hecticus interemptus ita calidus, aut calidior mansurus erat,vt viuus, cuius contrarium euentus mōstrant. Consequentia patet.Quia ille febrilis calor naturalis erat complexiōi febriētis,vt hugoni placet: sed cùm iam extinctus hecticus non potuit acquire-

acquirere complexionem poſcentẽ remiſsiorem calorem quàm præcedens erat, quòd hecticus extinctus diuturniorem calorem febrilẽ paſſus fuerit ægrotando, quàm in quouis antecedente tempore vitæ, vnde cõplexionem poſcentem adhuc intenſiorem calorẽ, quàm cum viuebat, erat acquiſiturus: neceſſariò ſequitur hecticũ fũctũ vita calidiorem mãſurum, quàm cùm viuebat. Quod, vt dixi, non experimur, quin oppoſitũ. Ex quo liquet antecedẽs ex quo falſum hoc elicitur, falſum quoque eſſe.

¶ Putrefacta ſi calidiora eſſe ſe nõ putrefactis percipimus, nõ ob aliud hoc illis accidit, niſi quia priorem formam amiſerunt, & iam miſtio, quæ præceſsit, diſſoluatur: & aut alia fieri incipiat, vt cùm ex putridis cadaueribus ſeu ſtercoribus vermes aut alia inſecta fiunt, aut elementa. quæ conſtituebant miſtum in propria loca tendunt, qui eſt frequẽtiſſimus miſtorum exitus. Vnde quæ ex putrefactione ſuperſunt, terrea eſſe percipimus. Aer enim in propriam regionem tendit: & ignis ab aere circunſpetus, corrumpitur; & in aerem tranſit. Satis per relata cõfutatam eſſe Vgonis Senenſis opinionem exiſtimo: ideo falſo cõmento hoc & aliorum authorum de hecticis febribus exploſo, ad explicandum, quid Hectica febris verè dicẽda ſit accingor.

Quid vere hecticafebris ſit. de inceps exponitur.

¶ Cũq; rationes adductæ ſatis clarè probauerint, minime calorem febrilem hecticorum dici poſſe adeò independẽtẽ à cauſa humorali, aut alio corporis humani incommodo vt quibuſuis ex his cauſis remotis calor hectici auferatur. Primũ quod deinceps vt indubitatum habendũ eſt, ſit. quòd quicunq; medici crediderunt, febrim fecticam neque ab humore, neque vlcere interno, nec inflammatione calida aut frigida, nec obſtructione ortum ducere, ſed eſſe calorem membris humanis inhærentem, ipſisq; adeò infixum, vt quouis humore, aut obſtructiõe, aut vlcere, ſeu quauis re aliena corpori ablata, ipſe febrilis calor hecticus maneret, ac duraret: hos deceptos fuiſſe, ac enormiter in re tam ſeria aberraſſe, cauſamq; hos fuiſſe interitus & mortis plurimorum ægrorũ, indoctis methodis curationis ab eiſdem præſcriptis.

Explicatio hecticæ febris vlterius procedit.

¶ Secundum, quod pro certo habendum eſt, id ſit, febrium hecticarum cauſas eſſe in genere eaſdẽ, quæ febriũ, quæ putridæ, aut quæ ephemeræ à medicis nobis prædeceſſoribus hucuſq; nominabãtur. Hoc eſt dictu, quòd ſicut prius docuimus, redundãte, vel putrẽte aliquo ex quatuor humoribus adeò ſenſibiliter, vt inde ſanguis inficiatur, ex quo ſpiritus vitales forent in corde conficiendi, cor velocius, ac frequentius quàm ſolitum erat tempore ſanitatis dilatatur, indeq; calidius vertatur, vnde ſpiritus vitales, qui in totum corpus deferuntur, calidiores reddantur, & vniuerſum corpus calefaciant. Sic aliquis humor noxius paucus, aut lentus, ſeu craſſus pertinaciter hærẽs alicui particulæ proximæ cordi, aut iocinori, ſeu ventriculo, aut ipſis eiſdẽ partibus, ſeu ille idem vas aliquod horum mẽbrorum obſtruendo, aut carnoſam ſeu membranoſam ſubſtantiam occupando, tumorem attollendo, aut citra tumorem ſeſe in alicuius membri poroſitatibus includendo, indeque ſanguinem cordis inficiendo, cor in magnas, frequentes, & veloces dilationes & conſtri-

ctiones attolli cogit, vnde febris assidua oboritur. Quæ si ob imbecillitatem facultatis expultricis membri malè affecti non sufficit in halitum discutere humorē, aut ipsū cōcoquere, vt sensibiliter excerni valeat. diu per annum aut plus quandoq; perseuerans, hectica febris nominatur. Neq; aliter febres hecticæ quæ ex putridis aut ephemeris transeunt, cōtingunt, q̃ humore aliquo, qui prioris febris occasio erat, iam indurato & in aliquo cordi loco proximo, aut in iocinore, vel ventriculo, aut septo transuerso, aut aliis partibus his membris proximis vt diximus, imbibito, nec tātùm ob relatorum noxiorum humorū mēbris cohærentiā febres hecticæ contingunt, verùm & propter vnitatē alicuius particulæ cordi aut iocinori propinquæ solutam, etiam oboriri febris hectica solet. Cùm enim aliquod internum vas dirumpitur, sed nō adeò insigniter vulnus illud aperitur, vt intra mensem, aut duos vel tres interire ægrotantem cogat, sed per anni ferme spatiū febris hominē trahat, tunc hectica nominatur. Solent enim huiusmodi vnitates solutæ duplici via febres concitare. Aut particulis, quæ discissæ sunt, aëri nos continenti locum cedētibus, indeq; sanguine, ex quo spiritus procreandi forent, distemperato, aut virulento aliquo succo in ipsis vulneribus genito, vnde vapores, qui sanguinem inficiunt, in cor eleuantur, ad quorum vtraq; vitanda incommoda, aut ad alterum si vnū tantum est, cor in magnas, veloces, ac frequentes dilatationes & cōstrictiones expāsus & depressus mouetur, vnde febris, quam hecticam nominamus, vt diximus, fit. Neque tantùm internæ occasiones harum vnitatum solutarum causæ esse solent, sed externæ quoque. Accidit enim spicula nonnullorum telorū mucronatorum relicta in corpore per anni vnius, aut duorum vel triū spatium febrem hecticā procreare.

¶ Et priusq̃ vlterius procedam, vt apertè constet, Galenum, cæterosq; medicos eiusdem sectatores euentibus coactos idem quod nos sumus testati affirmare, nonnullas Galeni sententias adducere videtur, vbi relata referuntur, vt iis perlectis, pateat nequaquam febrim hecticam posse esse illā, quam ipse primo de febrium differentiis est testatus, sibiq; enormiter contradixisse vniuersi facile intelligant. Primaq; sententia sit ex. 9. cap. primi de febriū differentiis. quæ huiusmodi est. ✠ In eandem verò incidunt febrem tabidam ex ardentibus atq; acutis febribus plures, qui recti curati non sunt ac præsertim qui cū aquæ frigidæ potu indigerent, præter id quòd eā non biberint, nullum aliud refrigerans medicamen thoraci ac præcordiis apposuerūt. Si verò cum omni huiusmodi auxilio caruerint, cataplasmata etiam ex melle, quorum nunc plurimus est vsus, vltra modū adhibuerint, his expeditum est iter ad tabem. Si etiam diu febrem tolerauerint, ex hepatis aut ventriculi inflammatione: maximè enim horum viscerū inflammationes, si nō recta cura adhibeatur, insequuntur hecticæ febres, adeò vt pleriq; existimauerint, eas nulla ex causa alia generari, quos latet neutrum istorum ac nullum præterea ex visceribus aliud, neque tabem, neque vllam omnino hecticam febrē efficere priusq̃, vt dictum est, cor patiatur. Incipit autem ipsi cordi hæc passio, nōnunq̃ quidem ex seipso, sicut in excandescētiis, vehementibusq; tristitiis, ac diuturnis, nonnunq̃ verò ex arden-

Proprijs Galeni decretis sua de hecticis febrib⁹ opinio improbatur.

ardentibus febribus: aliquando autem ex pulmonis ac thoracis affecti bus, ac præfertim ex fuppurationibus & phthifi, ficuti auté ex his, ita ex hepate ac ventriculo: atq; vt fimpliciter dicamus, ex omnibus diuturnis inflammationibus, quæ nobiliores partes occupauerunt, adiunƈta totiꝰ animalis, ac præfertim cordis ficcitate. Ego quidem vidi in laxioris inteftini (Græci colon appelant) inflammatione diuturna tabidam febrem fuiffe fecutam. Itidem in fimilibus ftomachi, veficæ, ac renum affectibus, nec minus à tali febre nonnulli funt capti, qui dyfenteriam patiebantur, cùm fcilicet in teftina inflammatione laborarent. In leuitate etiam inteftinorum, & longo profluuio (alterum Græci lié teriam, alterum diarrhœam appellant) cùm fcilicet vel ab initio ftatim, vel progreffu temporis febricula inuaferit, tabidæ febres confequũ tur. Et vt fimpliciter dicam, quando præexiccatum cordis corpus febrilem caliditatem, quæ cum difficultate amouetur, acceperit. ⁂ Quibus verbis nullus tam ftupidus eft, q̃ palàm nõ videat caufam corpoream vllã femper afsignari à Galeno in fingulis, quas retulit, hecticis febribus. Primæ enim febris hecticæ indoctè curatæ, ob prohibitã potionem aquæ frigidæ, & nullam admotionem thoraci & præcordiis medicaminum refrigerãtium. Cau fa materialis eft humor immodicè vftus in vafis cordi proximis, aut aliis internis vifceribus impactus. Alii autem, qui ex hepatis, aut ventriculi inflammatiõe hectici funt, caufam materialem habere humorem inflammationem facientem, quis non intelligit? Nemo certè. Nã fi fortè à natura, vel medicaminum vi inflãmationes recenfitæ medeantur, febrim hecticam auferri cõfpicimus. Excandefcentias vehementes, id eft, iras, feu folares calores, & diuturnas triftitias, vrendo humores, & terreftres efficiẽdo impactos vafis, quibus includuntur, eafdem febres efficere, quis dubitabit? Pulmonis, & thoracis affectus, vlcera fcilicet, aut tubercula, aut fupporatiões, aut venarum rupturæ materiam exhibere febri putridæ per modum à nobis explicitum, planum eft. Illud quoq; genericum, & fimpliciter dictum, omnes diuturnas inflammationes caufas effe febrium hecticarum, nullo alio modo verè fieri, intelligi poteft, quàm vt nos expofuimus, quòd materia harum fanguinem inficiat, inflammatio inteftini magis lati, & renum aut veficæ, non nifi proximitate hepatis, cuius fanguinem inficiũt, & ipfe infectus cordis etiam fanguinem vitiet, in hecticam trahunt. vt lienteria & diarrhæa.

¶ Si enim non, vt ego refero, hecticæ febres fierent, nec à prædictorũ morborum humoribus penderent, fed ipfæ membris radicalibus noftris infixæ independẽtes forent: vt medicorum fchola hucufque dixiffe videtur: euenturum erat, quòd relatis morbis curatis, febres manere confpicerentur. Quod non experimur, quin ftatim ipfas paufare. Si enim ego nouiffem, purè pulmonis aut pectoris in totum expurgato, & vlcere harum partium confolidato, adhuc febrim perfeuerare, iam fufpitionem hic euentus intuliffet, quod membris hærebat febris. Verùm cùm purulenti expuendo pus fpirent, nifi cùm parũ ante mortem adeò imbecilla facultas expultrix corũdem verfa eft, quòd etfi ipfum

Præcedentiũ medicorũ de febre hectica decreta quibufdam euẽtibus improbantur.

pus intra pectus includi ex pectoris ſonitu noſcamus, excernere illud non valet. Non eſt cur fingamus aliunde febrem pendere, quàm ab vlcere & pure cum ægro commoriente. Et quod de purulentis dixi, idem de obſtructis, inflãmatis, & aliis affectibus cum hectica coniunctis dici valet.

Quædam erroris medicorum occaſio proponitur.

¶ Credere enim febrem hecticam ob hoc independentẽ eſſe, quia non nullis hecticis fluxu ventris & ſanguinis miſsione ſæpe expurgatis, febris perſeueret, & in mortem ægrũ pellat: non plus quod volũt probat, quàm alii impertinentes effectus. Noſcimus enim intra ſeptimum etiam in febre peſtifera ægrotantes cum immodico alui fluxu, perſeuerante febre, interire, à quibus prius ab aliquo medico nõ ſemel, ſed bis, aut ter copia ſatis magna ſanguinis fuerat extracta, aut è naribus ſponte fluxerat, & non ab hectica obire hunc affirmamus, ſed aliunde ortũ mortem eius trahere, verè contendimus. Credendum ergo eſt non diſſimiliter hecticos mori. Quòd etſi vẽtris fluxu & ſanguinis miſsione ſint expurgati, aliquid ſuperſit, quod febrilis caloris occaſio, per modum à nobis explicitum ſit.

Alio euentu accidente in his, qui morbum Galicũ patiuntur, cõmũis opinio de hecticis febrib⁹ exprobatur.

¶ Miror quippe, quòd noſtræ tempeſtatis medici adeò negligẽter obſeruent, quæ paſsim in morbo Galico offeruntur, vt non intelligãt, millies videri ægrotantes relato Gallico morbo oppreſſos, ac in maraſmũ à febre aſsidua iam delatos, per potionem coctionis ligni indi ſudorẽ prouocantis ſanos euaſiſſe, non aliter iis ſanatis, quàm humore illo, qui pertinaciter hærebat, & febrilis caloris cauſa fuerat, euacuato, qui iidem ægri alias morituri forent, & ab hectica febre pereuntes dici poſſent, vbi ſanitate per modum à me explicitum in his contingente, conſonũ rationi foret, medicos cõiectari, inde febrem hecticam oriri, vnde nos diximus, & non quia membris radicalibus ſit infixa. Si enim illud verum eſſet, potius ipſa augenda potione relata, quàm auferenda eſſet. Porrò vidi egò non paucos ex his, qui morbi Gallici opprimebantur, purulentum è pectore expuẽtes per ani ſpatium, & febre continua oppreſſos, per relatam decoctionem ligni indi à morbo illo & febre liberatos, quòd potens ſit medela illa vlcus pectoris & pulmonis oriens à morbi Gallici humore ſanare, vt cùm de hoc morbo egerimus (Deo concedente) oſtẽdemus: & nulla ſit, quæ opitulari valeat vlceribus relatorum membrorum ab aliis humoribus genitis.

¶ Proteruire enim, quòd febricula comitans morbum Gallicum nõ ſit hectica, & ſupporatorũ ſic, quia poſt ſumptum alimentum ii nõ maiore & intenſiore febre, quàm prius corripiantur, quod peculiare ſignũ morbi huius eſt, eorum ſcilicet qui vera hectica laborant: incaſſum videtur. Nam illud, quod Galenus de relato ſigno hecticorum refert in commentario. 2. prognoſticorum, vbi de ſignis purulentorum Hippocrates agit, pauci eſt momẽti aduerſus nos. Contextus Hippocratis qui ſequitur, eſt. ⁂ Omnes agnoſci purulentos ſignis referendis conuenit. Principio ſi febris nõ dimittit, ſed interdiu tenuior, noctu vehementior eſt. Si copia ſudoris elicitur, ac tuſsiendi cupiditas eſt, neque quicquã tamen dignum cõmentatione expuunt. Si occuli caui redduntur, maxillæ verò ruborem trahunt, & vngues manuum curuantur, digiti

verò potiſsimum ſummi calefcunt atq; in pedibus tumores conſiſtunt, neq; cibum appettunt, ac puſtulæ circa corpus erumpunt. ⁂ Cōmentum Galeni ſuper citata ſententia in hunc modū etiam refert. ⁂ Quicunq; pus obtinent intus in corpore vniuerſum, ſiue contentum ante in parte affecta inflāmatione, ſiue etiam Poſt eruptionem, nomines tales purulentos licebit. Sed medici adſolent ſolos, aut potiſsimum eos, qui in thorace ac pulmone talem habeant affectionem, purulētos nominare: id verò pus poſt eruptionē inter thoracem pulmonemq; continetur, & niſi citò excreetur, tabidi intereunt febricitantes tenuiter quidem, at calore iugiter quodam modo in noctem creſcente. Id accidit omnibus febricitantibus hectica febre, non ratione affectionis nocte augente illis febrem, ſed ex quodā accidente, quod inquam tale exiſtit. Per febres hecticas nomine, partes ipſæ corporis ſolidiores ignitiores euadunt. Ob id igitur aſsidua febris in ſeipſa ſimilis manet, calorē obtinens perinde vt calx debilē tangentibus ipſam. Itaq; quoties eſitēt aut bibāt, ſimile quidē accidit, quod in calce euenit aqua perfuſa: quò fit, vt contingentes exterius ægrū, multò calidiorem perſentiant. Ego verò vouis eā rē perſæpe oſtendi in ægris alias alio tēpore alēdo ita febricitātes, vt crederetis id illis propter alimētū euenire, nō ratione affectionis. Perſpicuè.n. apparet incidere calorem febriculoſum, vna cum tēpore alimēti: ſtatimq; adhibito augeri cibo, & q̄ maximè vehemētem per diductionem illius in vniuerſas corporis partes apparere. ⁂

¶ Primò, quia poſt cibum hi, qui morbum Gallicum patiuntur, maiore infeſtantur calore, quàm ante, vt qui hectici vocantur, vt mox probabo. Secundò, quòd ſi inde febres hecticæ nominandæ ſunt, quia ſi diu perſeuerant, in tabem perducunt, vt Galenus primo de febrium differentiis teſtatur, cùm hoc febres morbi Gallici habeant, hecticæ dicendæ forent. Fingere enim has patientium morbum Gallicum pēdere ab humoribus, & alias infixas eſſe membris, videntes vtraſq; eundem effectum inducere, putà maraſmum: potius ad libitum, quàm ratione vlla aſſertum videtur. Non enim eorum, qui euadunt è morbo Gallico iam in maraſmum incidētes, febris putrida dicenda eſt, quia methodo hi curati ſint: & aliorum, qui ex eodem morbo in conſimilem præterito maraſmum ceciderunt, ac defectu periti medici obierunt, hectica febris nominanda, niſi cauillo & vt infamiam euitent medici, id aſſeuerent. Solent enim cum neſcierent indocti medere his cnoſumptis ex gallico morbo, cauſari pertinaciam morbi ex hectica febre immedicabili ortum trahētis, vt infamiā euadāt. ignorātes, quòd nulla ſit hectica febris, quæ ab vlla humorali cauſa, aut ſoluta vnitate, ſiue pure, aut tandē vllo alio malo corporis affectu ortū nō trahat, per modū, quē diximus, alias febres fieri, corde ſcilicet in magnas, & veloces, ac frequētes dilatatiōes & cōſtrictiones impulſo, vt his calorem concitet, quo morbo illi, aut morbificæ cauſæ medeatur.

¶ Verū quòd promiſi me probaturum; quòd ii, qui à morbo Gallico ſunt oppreſsi, etiam calorem maiorem habeāt poſt alimentū ſumptū, quàm ante, vt cæteri hectici, ideo id agere auſpicor. In primis paucioribus

Cur hectici poſt cibum ſumptum caleant, oſtenditur. etiā vera cauſa caloris cōſpecti ī calce aqua aſpſa exaratur

ribus verbis quàm poſsim exprimẽdo cauſã caloris actualis,qui in calce,aqua aſperſa, percipitur, vt inde noſcamus, an euentus ille quadret cum febrientibus hectica febre, vt Gal.dixiſſe videtur,an non.Quippe nonnulli philoſophi crediderunt, inde oriri lapidem calcis vſtũ cùm aqua perfunditur, calorem vrentẽ acquirere, quòd ignis portio includitur in calcis partibus, qui, calce daſſoluta et diſgregata per aquæ infuſionem,exiens,& exhalans calorẽ vrentem inferat tangentibus, & eidem approximantibus. Sed hoc verum eſſe nõ poſſe, faciliter oſtenditur.Primò,quia vel illum ignẽ, quẽ includi in partibus calcis dicũt, credũt eſſe eum,qui in calcis compoſitione intrauit,cum ipſa formata,vt cætera miſta, ex quatuor elementis fuit,aut gigni ab igne vrente lapidẽ calcis ſuſpicãtur, vel partes aliquas ignis, quo lapis crematur, includi, & aſseruari in calce vſta rentur. Si hoc vltimũ dixerint,facilimè increpabuntur, ideò, quòd nullus ignis præter cõcaui orbis lunaris, aut ingrediẽtẽ miſtorũ cõpoſitionẽvideatur aſſeruatus ſub hac infima lunari regione, niſi habeat materiam vllam,ex qua continuò foueatur. Et cùm lapidis calcis materia nõ ſit apta propter ſui immodicã ſiccitatẽ fouere ignem, ſequitur ibi aſſeruari nõ poſſe:præſertim per tot dies,per quot videmus durare lapidẽ vſtum nõdum madefactum. Etiam quia ſi res ſic ſe haberet, vt credũt aduerſi, ſequeretur, quod calx contricta, & in puluerem ferro inſtrumento aut alio quouis redacta,actualem calorem vrẽtem eſſet acquiſitura, quod minimè experimur. Conſequentia eſt nota.Quia ſi verũ eſſet ignem intercipi à poroſitatibus lapidis calcis vſti,cùm trituratiõe in adeò minutas partes redigatur calx,vt aquæ aſperſione, nõ minorẽ calorẽ igneũ eſſet productura trita in res approximatas,quã madefacta:ſed hoc, vt dixi,fieri nõ videmus. Supereſt ergo falſam eſſe aſſertionẽ vltimã increpatã à nobis. Et quia nõ deſunt proterui,qui audent fateri in calce vſta eſſe vnctuoſitatẽ ſufficientẽ conſeruare ignem relictũ incluſum in poroſitatibus lapidis calcis, neceſſe eſt id rationibus improbare. Primò, quòd impoſsibile videtur,poſt tam diutinam morã,quanta cũ calx vritur,durare ſolet,manere aliquã humiditatem,ex qua foueri ignis relictus poſsit. Secundò,quia iam quòd ita eſſet:ignis ille.vt aſſeruaretur,depaſturus erat partes calcis nõ vſtas, in quibus erat illa humiditas, & ex quibus fouẽdus erat poſt abſentiam alterius ignis, quo lapis crematus fuerat,& ex relata depaſtiõe aliquid cinericium relinquendũ erat,quod non experimur. Lapis enim calcis ſatis vſtus per viginti aut triginta dies poſtquam à furno extractus eſt, talis manet, vt cùm primum à furno ſubtrahitur. Tertiò, quia partes illæ calcis,quæ vrendæ forent,poſtquã lapis ab igne ſubtractus eſt:non vſtæ, & duræ percipiendæ forent, cùm lapis ab igne ſubtrahitur. & poſt aliquot dies in quib9 ſignis ſub tractus à calce fuiſſet,vſtæ erant videndæ.vt carbonum partes extimæ in prunam verſæ, interiorem partem non vſtam habentes, ſi relinquuntur,ſublato igne extrinſeco,ardere: ſemper ac ſemper in intimiores partes carbonis,ignis earum partium, vrẽdo procedit.exterioribus incinerem verſis, à quibus non abſimilis futura erat calx, quod, vt retuli, non videmus. Quartò,quia

impoſsi-

impoſsibile foret, ſi in poroſitatib9 calcis vſtæ tot particulæ ignis aſſeruarentur, quot manſuræ forent, vt poſsint vincere tam ingentẽ quantitatẽ aquæ ſuperirrigatæ,& eã in vaporem vertere,calorẽ illius nõ percipi à tangẽtibus calcem,antequam madefieret,quod non accidit.

¶Miror quippe de his, qui opinãtur ignẽ relinq in poroſitatib9 partium lapidum vſtorum, quòd non videant, per immodicæ aquæ aſperſionẽ tam exiguas portiões ignis in totum extinguẽdas: cùm ingens copia lignorum ardens extingueretur ſi tanta aqua irrigaretur,vt calx. Eiſdem quoque mediis ſecunda cauſa, quæ reddebatur,increpata ſupereſt. de priore agere nunc differo, quòd prius alia cauſa, quæ dari ſolet huius euentus increpanda eſt.

Alia cauſa caloris percepti in calce irrorata increpatur.

¶ Alii opinati ſunt inde oriri calcem vſtam, & aqua ſuperirrigatam caleſcere,& vrere,quòd calor potentialis eiuſdem calcis in altum calcis refugiens per præſensiam aquæ frigidæ eidem contrariæ per antiperiſtaſin, quod vocant, fortior, & vigoroſior fiat. indeq; actu calefaciat,ac vrat. Sed ad hoc non minora quàm præcedentia impoſsibilia ſequuntur. Primò idem eueturũ piperi,& euforbio, & aliis medicamentis calce æquè calidis atque calidioribus,quod calci. Conſequentiæ bonitas clara eſt, eo quòd non maior ratio ſit in vno,quàm in alio. Vt enim calcis calor potẽtialis per infuſionem frigidæ aquæ redditur actualis,& adeò intenſus vt vrat, piperi trito,aut integro aqua ſuperirrorato idem erat euenturum; & cùm hoc verùm non ſit, reſtat illud, ex quo ſequitur, verum non eſſe. Etiam ſi calx vino, aut aqua, aut lotio calidis irrigaretur, ſequetur, quòd non vertenda eſſet calida, imò quod eſſet manſura talis, qualis ante irrorationem, aut non plus calida, quàm liquor ille, quo irroraretur, quod non experimur. Sed adeo ardere, vt cum frigida ſuper aſpergitur. Conſequentia eſt nota. Quia ſi propter præſentiam frigiditatis aquæ proueniret in calce calida in potentia antiperiſtaſis, ablata frigiditate ab aqua, vel ſuperaſperſa vino calido; non erat vnde cogeretur caliditas calcis ire in partes intimas. Item ſi ita eſſet,ut credunt ii, calcis ſupremæ partes frigidæ percipiendæ forent, & tantùm intimæ futuræ erant calidæ; hoc enim terræ tempore hyemis contingit. eius enim ſuperior pars tempore brumali frigida tangitur; interna autem calida, vt cellæ vinariæ, & putei docent. Sed hoc in calce non viſitur, ſuper eſt ergo falſum eſſe ab aduerſis aſſertum.

Vera cauſa cur calx aqua irrigata caleat exprimitur.

¶ Tandem cùm ex prædictis conſtet per nullum ex relatis modis calcem aqua irroratam reddi calidiorem,inueſtigãda eſt ratio,per quàm fiat. Quæ nulla alia eſſe poteſt, quàm quòd per lapidis calcis vſtionem,igneæ portiones intrantes cõpoſitionem calcis (elementa enim actu contineri in miſtis phyſica demonſtratione probabile eſt) calidiores vertantur,ac etiam quòd per eandem vſtionem plurima humiditas partium lapidis abſumatur, quibus facilis diſſolutio ac diſgregatio elemẽtorũ cõcurrẽtiũ ad miſtionẽ calcis offertur, quæ exercetur, & in actũ exit,cũ calx vſta aqua ſuperaſpergitur. Partes. n. calcis vniuerſas ſubintrãs aq̃ impellit: & hiſcere facit calcẽ, inumeras rimas in quauis particula illius efficiẽdo,vnde cõnexio, quæ inter elemẽta cõſtituentia lapidem

lapidem fieri erat ſolita,diſſoluitur: & aër ac ignis ſurſum repentes, & liberi à miſtione,qua à forma lapidis calcis actu calefacere prohibebantur, iam actu calefaciunt, & vrunt. Si enim ignis ille,cũ à miſtione calcis per aquæ aſperſionem euadit.& ſurſum fertur,ab oculis noſtris non cõſpicitur, vt lucernarum flamma, non aliunde contingit, quàm quòd flama miſtum ſit portionem terræ in ſe includens, vt in Antoniana Margarita docuimus. Et ignis ille, qui à miſtione lapidis dilapſus ſurſum aſcendit, ſyncerus & purus ſit, qui cerni non valet.Nempe ſi irrigata calce aqua, vaporem ex ea aſcendere conſpicimus, non niſi quia ab aqua calefacta: & in vaporem verſa vapor exeat, cernitur.Et in ſumma idem calci vſtæ accidit,cũ aqua,vel alio liquore illam diſſoluente eadẽ irroratur,quod putridis rebus, poſt putrefactionem calidis. Hæ enim ex diſſolutione miſtionis tales percipiuntur,quòd actio ignis tunc vigeat,& aliorum elementorum vincat actionem. Putrefactio enim nõ aliter fit, quàm miſti forma corrupta,non per vſtionem, neque ſenectam,nec etiam per ſuffocationem, ſed alio peculiari modo per putrefactionem ſcilicet, vitiata quippe miſtione ex ſuperabundante humiditate,indeq; diſſolutione elementorum facta,vbi quodlibet elementorum, quod miſtum conſtituebat, in proprium locum tẽdit. quo etiã ignis & aër leuiora elementa tactui primitus obiiciũtur, caliditasq; eorundem.donec illa euaneſcunt,durat.verum his elementis cõſumptis terra,& aqua, quæ vt cinis putrefactæ rei ſuperſunt, frigidæ permanẽt. Et quòd de putrefactione non pauca dicenda ſunt à nobis, tam in noſtra exacta philoſophia,quàm in opere hoc, ideò hæc de ea ſufficiãt.

¶ Si quis obiiceret, quod ſi verum eſſet,quod nos de calce teſtamur, ſe qui videatur,tria calce,& in minutiſſimas partes redacta,nõ minus calidã actuali calore ſit ſentiẽda, pro vt cum aqua aſpergitur, quia non aliter diſgregabuntur elementa, & à miſtione ſecedent per triturationẽ, quàm per aquæ affuſionem.huic obiicienti negarem ego ſimilitudinẽ diſſolutiõis factæ trituratione (vbi calcis partes quantunuis imminuãtur,connexa propria elementa eandem formam miſti ſeruant, qua prohibetur ignis & aeris actio)cum diſſolutione, quæ fit per aquæ affuſionẽ,vbi elementorũ calcis quod libet, admin9 leuiorũ inſignior pars tendit in proprium locum & diuerſa ſpecie vſta à ſe non vſta fit. Inde enim calx extincta minus calida, quàm viua eſt,quia in extincta tantùm portio quædam calidorum elemẽtorum ſupereſt, & in viua ingẽs permanebat. *Quedam friuola obiectio soluitur.*

¶ Explicato modo,per quem calx vſta & irrigata caleat, conferenda hæc eſt hominibus hecticam patiẽtibus,vt videamus an ſimilis ſit calefactio horum poſt aſſumptum alimentum irrorationi calcis, aut nõ. Fortaſsis enim proteruire non verebitur aliquis nonnullas hominis hectici partes interius per febrim adeò vri: & exiccari, vt ſimiles calci vſtæ reddantur.indeq; ob alimentũ aſſumptum miſtio illarũ diſſoluatur, vt per aquam affuſſam calcis partes. Improbari tamen qui ſic deliraret, hoc poſſet, quòd ſola aquæ potione calerent hectici citra alimentum aſſumptum. Vt enim calx ſola aqua ſuperaſperſa,calet:ita hecticis euenturum erat, quod non accidit. *collatio inter hecticũ &calcẽ vſtã refertur, & quo diſſideãt oſtẽditur,*

cidit. Ideo cùm falſum illud ſit, & ſimilitudinē nullam verſari inter hecticum & calcem noſcamus, ſupereſt, explanare modum, per quē hecticus poſt alimentum ſumptum plus quàm ante ardere percipiatur. Prius tamen cauendo lectoribus, quòd ex citata ſententia Hippocratis.2.prognoſticorum non eliciatur id omnibus hecticis conuenire, ſed tantùm purulentis: neq; in omnib9 horis poſt aſſumptum cibum, ſed duntaxat in nocte.

Cauſa cur hectici poſt alimētum ſumptum calent, exprimitur.

¶Modus ergo eſt, quòd cum hectici à medicis nulli alii indubie eſſe credantur, quàm qui conſumpti, & extenuati valde per febrem diutinā ac nunquam defficientem ſunt. ii multiplici cauſa poſt ſumptum alimentum calidiores quàm prius ſentiendi erunt. primò, quia alimentū quod in membra diſpartitur (non enim ſtatim vt prāſi hi fuerint, plus ardent, ſed cùm diſtribuitur alimētum in corpus per inſigne ſpatium poſt aſſumptionem cibi) in ſanguinē, & alios humores verſum, maiorem materiæ copiam exhibeat ſpiritibus vitalibus, quàm eorundem prius in corpore aderat, indeq; plures facti ſpiritus magis calefaciant, quàm pauciores, ante alimentū aſſumptū exiſtentes. Neq; hoc peculiare hecticis tātum eſt. ſed quibus vis alimentum adecens prandentibus. Secundò, quia cum corpus hectici valde extenuatum, & macrum ſit, vt dixi, quæuis caliditas in vaſis internis aucta facilius his externis partibus cōmunicetur, quàm cū mēbra carne & adipe obeſa erant. Concurrit quoq;, vt plus in his, quàm in aliis augmentum caloris ſentiatur, quòd hectici vocati, natiuū calorē paucum habent, alimētoq; eodē ab hectico & ſano deuorato, & in ſanguinē & ſpiritus cōuerſo, ſenſibili9 augeatur paucus hectici calor, q̄ multus ſani, eadem enim quantitas addita maiori & minori ſenſibilius auget minus, q̄ maius. neq; id quoq; dumtaxat hecticis accidit, quin cōualecentibus idem contingere, ego experior, verū hoc vno tantū hectici à conualeſcētibus differūt, quòd his ſæpius poſt alimentum deuoratū ſtatim extrema frigeant, retracto ſcilicet calore ad concoquendū alimentum, hecticis vero id rarius accidat, quòd vis naturalis eorundem imbecillior multo ſit, quàm reſurgentium à morbo, vel ad minus nō adeo docte gubernās, vt eorum qui pridem à morbis reſurgerunt.

Quędam obiectio contrà noſtra decreta de hecticę eſſentia proponitur ac ſoluitur.

¶Si iterato aliquis nobis obieciſſet, quòd ſi verū eſſet, quod ego atteſtor de febribus hecticis, quibus cauſam aliquam meterialē ſeu efficientem voces (ego enim nomina contemno) tribus methodis curatiuis medicorum minime ſanādas fore, quin multò peius habere hos febriētes deuorātes lac, & alia huius farinæ. eramus experturi, quoniam corruptiōi parata illa ſint, cuius oppoſitum euentus docēt. Negarem ego conſequentiam. Nam quāuis hectica nō ſit febris independens, vt hucuſq; erat opinatum, methodi curatiuæ antiquæ in quàm pluribus hecticis poſſunt morbū depellere, & ſanitati aliquos eorū reſtituere. Experiendo enim medici diuerſos modos curationis hecticorum in rectā methodum curatiuam inciderunt: quæ prodeſt non per modum, quem ante hac opinabantur ipſi, ſed per referendū à nobis. At vt quā methodū præſcribat Galen9 hecticis febribus curandis monſtrem, viſum eſt quendam breuem eiuſdē contextū ex cap.7.decimi methodi medendi,

ni erat medicis prius, cùm lac permiserunt, opinatibus, caliditatem & ſiccitatē citra materiam ſingultus cauſam eſſe: vbi an deceperētur an non, tam ingens copia bilis excretæ,quo euaſit æger, facilè docet. A quo non diſtat illud de ſcopo curatiuo ignorato in medela hecticorum, quæ per lactis potionem perficitur, & non:vt medici rentur, ſed aliter, vt diximus. Sed de hoc ſatis dixiſſe videtur,vt ſufficienter argumentum nobis obiectum ſolutum ſit.

Improbatur aſertio antiquorum dicentium eſſe diſtemperies calidas abſq; materia in aliquibus humanis membris iecore ſcilicet liene et vētriculo, & alijs.

¶ Et quia referendo hiſtoriā, quā audiſtis,dixi medicos, cui commiſſa fuit medela morbi Illuſtris illius opiniſſe ab intemperie calida & ſicca citra materiā ſingultum, quem patiebatur,oriri.in quo decipiebantur, dignū examine eſt,an id, quod illi exiſtimabant,verum eſſe poſsit, an nō.Si enim vera ſunt, quæ de hectica febre retulimus, vt ſunt, impoſsibile erit, diſtemperiem vllam calidam & ſiccam in corpore humano ſine materia inueniri. Cum enim ſufficientibus argumētis probauerimns, membra noſtra reddi non poſſe calidora,quàm ea ſint, niſi aut infrigidāte cauſa abiecta, vel calefaciente præſente, non erat vnde illi ſuſpicarentur, ſine materia ventriculum eſſe adeò immodicè calidum, vt inde dolore & ſingultu vexaretur.Ergo vt veritas in hoc negotio, ac generatim in omnibus diſtemperiebus calidis citra materiā, de quibus Galenus, & cæteri medici non pauca tractarunt, illuſtris euadat. dignum duxi paucis verbis enucleare,an ſcilicet verū ſit, quòd cerebri, iecoris, ventriculi, & renum, ac cæterorum membrorum poſsit eſſe diſtemperies calida ſine materia, an non. Ac etiam dato, quòd hæc afficere aliquas particulas noſtri corporis poſſet, an dolorem valeat inferre parti, cui ineſt, an non. Primumque dubium mox diſcutiemus, ſecundi examen differendo in aliud commenticulum huius libri de inæquali intemperie, vbi ad vnguem examinabimus, an verum aut falſum ſit, quod Galenus retulit, hecticis tantùm febribus conuenire ſine dolore afficere.

¶ Vt ergo dilucidè veritas quæſiti huius pateat,ſciendum, quòd rationes omnes,quibus probauimus eſſe impoſsibile febrim citra materiā inueniri,eædem procedunt ad probandum, quòd impoſsibile quoque ſit eſſe diſtemperiem calidam, etiā ſine materia. Nam in antecedentibus oſtendimus neceſſariò membra noſtra à prima ſui generatione vt cætera viuentia, terreſtriora, indeq; frigidiora perpetuò fieri,ſemper reſolutis partibus paſsibilioribus, putà aēreis & igneis, & loco illarū reſtitutis partibꝰ minus aēreis, ac minus igneis: vnde neceſſum eſt, quòd ſi aliqua noſtri corporis particula calidior q̄ eſſet ſecundū naturā ſentitur, hunc calorē ab aliquo extrinſeco acquiſitū ac conſeruatū eſſe. Sine enim cauſa conſeruante, ſtatim à vi membri corrumperetur vt experimur calorem genitum ab igne in aquā, abſente igne, vel alio calefaciente, ſtatim ab aquæ forma corrumpi.

Quodā dubium proponitur, ac ſoluitur.

¶ Sed quòd ſint aliqui euentus,quibus probari videtur ventriculū, aut cerebrum:aut iecur ſentiri calidiora: quàm in antecedentibus ætatibus: & non ab aliquo humore calido ſemper illis membris præſente conſeruari valere calorem relatum quòd multis euacuationibus factis: vt in

vt in horum nonnullis fiunt, educẽdus esset, inde dicere cogimur, vt supra cùm de hecticis agebamus, scripsimus, illud posse contingere: non quòd mistio elementorum constituentium illam particulam fit nũc plus ignea & aërea, quàm in antecedentibus ætatibus, nam id impossibile est, sed quòd aliqua portio pituitæ frigidæ & humidæ, seu melancholiæ frigidæ & siccæ, quæ in porositatibus membrorum illorum includebatur, & illa frigida reddebat, sit consumpta, & inde illa membra in natiuam dispositionem restituta, ablato prohibente, sentiantur eius temperiei, cuius erant. Aut aliter nonnulla ex nostris membris calidiora quàm prius erãt sentiri posse attestamur; quòd ipsorũ aliquæ particulæ ab aliqua morbifica causa putreant. Vt videmus aliquorum pecudum & boum partes nõnullas iecorum putres, à quibus caliditas putridarum partium cæteris communicatur. Cur quæ putrescunt, calidiora fieri valeant, & quæ non putrent, frigidiora semper in ætatis discursũ fiant, dum in natiua dispositione asseruantur, iam non valdè superius, cùm de calcis calore egimus, nonnihil tractauimus, & infra cũ de putredine egerimus, reliqua discutiemus. De his satis, vt ad explicandum, quod superest, huius Galeni libri deueniam.

Contextus quartus.

¶ De inæquali verò intemperie nunc agendum. Tum quænam eius natura fit, tum quot eius generandæ modi. Ergo quòd in omnibus particulis corporis, quod fluxione est affectum, vnica temperies non fit, prius est dictum, verùm id commune omnis intemperamenti inæqualis est. Differentiæ eius ipsam corporum affectorũ sequuntur naturam, cùm aliter simplex caro, aliter vniuersus musculus, impari temperamento fit affectus. Quippe calida fluxio vbi in musculum procubuit: primum maiores arteriæ, venæq; opplentur, ac distenduntur, ab iis minores, atq; ita res procedit, donec ad minimas fit peruentum. In iis, vbi valenter impacta fluxio est, nec amplius cõtineri potest, partim eius per ipsarum ora, partim per tunicas, colatum foras transmittitur: tum verò spatia ipsa vacua, quæ inter prima sunt corpora fluxiõe implentur. Sic omnia ab humore, omniq; ex parte incalescunt, ac perfunduntur. Ea sunt nerui, ligamenta, membranæ, caro ipsa. Anteq; hæc arteriæ, & venæ, quæ scilicet & primæ, & præter cætera vario dolore afficiũtur. Quippe interius à fluxione tum excalfiunt, tum distenduntur, ac diuelluntur: exterius nõ modò excalfiunt, sed etiam premũtur, ac degrauantur: reliquæ particulæ aliæ comprimendo solùm, vel incalescẽdo, alia vtroq; genere laborãt: appellaturq; morbus ipse Phlegmone. Est autẽ inæqualis intemperies musculi. Feruet enim iam qui in eo est sanguis. Is secum excalfacit primum quidem ac maximè arteriarum & venarum tunicas: mox verò omnia, quæ extra has sunt, quibus scilicet circunfunditur: ita duorũ alterũ necesse est sequi, vt si fluxio vicerit, corruptio sequatur victorũ corporũ: sin fluxio sit victa, vt musculi ad naturalem statum redeant.

Commentum. 4.

¶ Generatim de inæquali intemperie loquendo Galenus, in exordio huius libelli dixerat, quòd quædam

inæqualis intemperies vniuerſum corpus occupet,exemplumq; huius poſuit hydropen, quã Anaſarcam vocant,& febres omnes,hectica excepta, alia tãtùm vnicam corporis particulã afficiat.Et huius in numera exempla exſcripſit, phlegmonē, cancrum,gãgrenam, eryſipelam,& alia:nunc verò, qualiter hæc peculiaris diſtẽperies fiat,exprimit.ſupponẽdo vt quaſi notiſsimum,quòd omnes partes,quæ egrotãt,ex de fluxu alicuius humoris in eaſdem irruentis vnicam temperiem non habeant. Quæ verba multipliciter exponi valẽt. Aut enim dicere volũt, quòd nulla ſit ſenſibilis pars noſtri corporis, quæ ex diuerſis ſenſibilibus, aut inſenſibilibus partibus diuerſo modo naturaliter affectis nõ conſtet,Et hoc verũ eſt,cùm omnes miſtæ ſint.Et iã quòd nõ alia diuerſitate,ſaltim hac elemẽtorũ cõſtitutæ ſunt. Vel dicũt verba illa,quòd omnia mẽbra de fluxũ humoris patiẽtia, vnicam tẽperiẽ nõ habeant, quòd poſsideant appellatam cõplexionem natiuam,quæ qualitas ſecũda eſt, de qua nonnihil loquuti ſumus,cum opinionem Vgonis de eſſentia hecticæ ſcripſimus,& aliam, quæ qualitas prima dicitur. Et hoc non tantum patientibus inflammationes,& eryſipelas,& quaſcunq; fluxiones proprium eſt,ſed etiã membris vniuerſis ſanis. Omnes enim partes cuiuſuis animalis duplici cõplexione dotantur:altera quæ qualitas ſecũda appellatur:alia,quæ qualitas prima dicitur:caliditas,frigiditas,humiditas,aut ſiccitas,tanti.aut tanti gradus, qua pars animalis neceſſariò eſt afficienda. Quis enim vnquã tetigit,quod calidum,aut frigidum,humidum, aut ſiccum non eſſet? Tertium ſenſum, quem verba relata efficere valerent, eſſet, quòd omnes partes illius membri, quòd fluxione laborat, ſint inæqualiter affectæ diſtemperie calida, frigida, humida, aut ſicca. nonnulla parte altera plus calidiore, aut frigidiore,humidiore, aut ſicciore exiſtente: in quo ſenſu prolata fuiſſe à Galeno verba recenſita: manifeſtè docent.reliqua, quæ parum infra adducta leguntur. Hæc ſunt ✠ Cùm aliter ſimplex caro, aliter vniuerſus muſculus impari intemperie ſit affectus. ✠ Sed hunc ſenſum,quem Galenus voluit, falſum eſſe, omnes qui antecedentia attentè legiſtis, facilè noſcetis. Quæ enim neceſsitas vrget, vt cùm calida fluxio in muſculum procumbit,& primum maiores arterias, & deinde minores implet, quas ſui multitudine, aut acuitate aperiri, aut diſrrumpi cogit, & in membrorum poroſitates humor defluens tranſmittitur, quòd aliter caro, aliter neruus diſtemperie laboret? Quippe ſi humor defluens calidus duobus gradibus, exempli gratia, eſſet, non video, quid prohibeat, illum ſimul inducere duos illos caloris gradus in neruum & carnem.Quanquam in neruum, qui frigidior, quàm caro eſt, difficilius, quàm in carne, quæ forſan,ſolo vno gradu caloris inducto ſupra alterum, quẽ ex propria natura habebat, duobus calida, euaſiſſet, neruo non adeò faciliter, æquali gradu calefacto, quia frigidus eſſet, à quo primitus per fluxionẽ frigiditas eſſet abiiciẽda,& poſt caliditas duorũ graduum inducenda. Cùm enim aqua & oleum in vaſe eodem incluſa, & igni expoſita, valent eodem caloris gradu calefieri: quanquàm cum maiore vi aqua quàm oleum calorem

rem æqualem suscipiat, quid vetabit à calida fluxione os, neruum, arteriam, & carnem, etiam eodem distemperiei gradu laborare? Quo iã sic accidente, particulæ illæ ægrotabunt ex defluxu humoris, & non inæquali intemperie, sed æquali: cuius contrarium, Galenus potiusplurima, quàm plurimum sciẽs, vt indubitatum supposuit.

Soluitur ratio cõtra Galenum ducta & solutio improbatur.

¶ Scio huius tempestatis medicos Galeno adeò deditissimos esse, quòd statim cauillari hãc nostram rationem, vt Galenum à tanto crimine vindicent, sunt conaturi, affirmando noluisse Galenum docere, non posse neruum & musculum & carnem, æquali gradu caloris laborare, sed dumtaxat, quòd cum id acciderit, plus vna particula quàm alia à proprio temperamento distabit, indeque inæqualis intemperies dicatur illa, Et quanquam verum sit, quòd in hoc sensu verba citata ex Galeno saluari valerent, non tamen posse ad mentem Galeni sic explicari, faciliter dicendis ostenditur. Primò, quòd nulla esset æqualis distemperies in hectico, neque in marasmo, nec in vllo alio ægrotante, cùm febris illa, quæ hecticum infestat, plus multò disconuenientior sit neruo febrientis, quàm carni eiusdem. Quod sufficere cauillator putat, vt inæqualis distemperies dicatur, Galeno aliter sentiente, cùm hecticam æqualem distemperiem nominet. Secundò. Quia non plus ob id quòd sit hoc modo inæqualis intemperies, conseruãda esset febris hectica sine causa materiali, à qua penderet, quàm putrida: vtraque enim aut æqualiter obiici, aut æqualiter conseruari deberet, quòd ratio æqua in vtraque procedat, cuius cõtrarium Gal. vult. Tertiò, quòd Gale. ipse infra contextus adductos expreſsè refert ex mente Hippo. verba sequentia. ⁜ Dũ alterascit ac corrũpitur natura, dolores fiũt, alteratur autẽ, ac corrũpitur cuiusq; natura cùm vel calefit, vel frigesit, vel siccatur, vel humefit, vel eius vnitas dissolui-tur. ⁜ Quæ malitiã in æqualis intẽperiei patientibus in sensu, quẽ nos expreſsimus, & non in eo, quem cauillator explicuit, cõtingunt, & nullis aliis. Nõ enim si humoris fluẽtis calor gradũ duorũ, & siccitas vnius de quo in exemplo præterito agebamus, essent inducta vniformiter in musculum, & in vniuersas particulas eius, putà neruorum villos, carnem, & tegentem membranam, ac tendinem, siue chordam, vt cauillator dicebat, posset pars vlla calefieri, aut infrigidari, humectari, aut exiccari ab alia, cùm inter similia non sit actio, & sic cessasset dolor, qui necessariò commitatur vniuersas distẽperies à Galeno inæquales vocatas. Ex quo liquidò sequitur, eũdem noluisse, aliud distemperiẽ inæqualẽ vocare, quàm quod nos explicuimus: & cùm in relato sensu Galeni eius verba vera esse non possint, superest illum in hoc hallucinatum fuisse. Euadere enim, asserendo, quòd in altero duorum sensuum priorum intelligatur Galeni sententia. non potest, quòd rationes aductæ cõtra illas expositiones procedunt, vt cõtra euasionem cauillatoris improbatam.

¶ Hoc iam misso, ad alia huius contextus quarti explicandum accedendo (quanquam nonnulla satis clara sint) scitote quòd Galenus ibi refert modum, per quem inflammationes, & alii tumores, qui ex defluxu humoris oriuntur, fiant, (Prosequitur explanatio cõtext⁹.)

fiant,inquiens, quòd si calida sit fluxio (eadem enim de frigida dici valent, sed explicuit potius calidam, quòd frequentius inuadat)ideſt humor aliquis calidus fluat in muſculum aliquem, quòd hic non aliter tumorem gignat, quam primum repletis arteriis, & venis maioribus illius muſculi, & inde minoribus, ac poſt oſculis paruarum venarũ, quæ capere tantam copiam non valent, apertis,aut per earũdem tunicas humore in membrorum ſimplicium poroſitates tranſmiſſo, putà in carnis,nerui, & chordæ foramina, vel in ea ſpatia,quæ inter hæc membra mediant.Certum enim eſt,quòd adiutorii muſculus, vt etiam alii omnes, aliquando contrahitur verſus ſuam originem, aliquando dilatatur ad brachii naturales motus exercendum: quæ contractio, & diſtenſio fieri non valerẽt, niſi verſus os brachii, ſuper quo ſitus eſt muſculus aliquid cauum eſſet, quod cederet muſculo conſtricto. In has ergo cauitates, inquit Galenus, quòd humor defluens etiam incidit,vt in membrorum ſimplicium poroſitates,indeq; accidit,vt membra inflãmata flecti non valeãt, quòd flexio ſine muſculi contractione non fiat, cui humor impactus in cauitate nõ cedit.Nec tantùm replendo,noxam infert humor calidus, ſed quoq; calefaciendo, & dolorem dupliciter inferendo, tum per calidam diſtemperiem, cum per vnitatem ſolutã. Et quanquam in omnes partes, in quas fertur,id efficere poſſit fluxio, arteriæ, & venæ ſunt, quæ potiſsimum dolore ex diſtemperie, ac continui ſolutione vexantur.

Arterias & venas ſenſu doctari oſtẽ-

¶ Quò facilè noſcitur, nunquam Galenum opinaſſe venis, & arteriis ſenſum collatum non eſſe,vt aliqui indocti crediderunt, ſeducti quadã ſententia Galeni ex decimoſexto libro,de Vſu partium cap.12. ab eiſdẽ non intellecta.Verba eius hæc ſunt. ⁂ Arteriæ enim & venæ partis cuiuſq; ſenſus omnino ſunt expertes, ſiue illas frangere velis, ſiue vrere,ſiue inſcindere, ſiue laqueis excipere.⁂ Vbi non priuat arterias & venas ſenſu proprio, ſed tantùm fatetur, per eas non deferri ſenſum in alias corporis particulas.Quod verũ eſt. Quia per neruos vis motiua, & ſenſifica dilabitur,& per arterias & venas vitalis, & nutriendi facultas deferuntur. Neque illud, quod ipſi falſo dicebant, ex litera citata elici vllo modo poteſt. Verba enim literæ hæc erant.⁂ Arteriæ enim & venæ partis cuiusq; ſenſus omnino ſunt expertes.⁂ Quæ nihil aliud ſonant,quàm quòd nullam partem ſenſus arteriæ & venæ conferãt particulis noſtris. Quod experimento probat,inquiens,quòd ſi illas fregeris,ſiue vſſeris,ſiue incideris, ſeu laqueo exceperis, à nulla parte noſtri corporis ſenſum auferes.Vt ſcilicet ſi neruum incidiſſes,aut vſsiſſes, priuaſſes ſenſu partem, in qua erat diſtributus. Hoc enim modo probationis tam in libris de facultatibus naturalib9,quàm in de placitis Hippo.& Platonis,quàm in multis aliis vti ſolet Galenus ad oſtendendum originem cuiuſq; facultatis, & viã, per quam facultas deferatur. Sed de hoc, quod obiter duximus, dictum ſit ſatis.

ditur,mõſtra turque qual ter qui mal intellegerũt cõtextũ gal ex.12 ea.16.l bri de Vſ par. decepti ſunt.

¶ Prope vltimam partem contextus,quem exponimus, inquit Galenus,quòd reliquæ particulæ à venis & arteriis comprimẽdo ſolum, vel incaleſcendo,laborant, & nõnullæ vtroq; genere,vel vtroq; modo. Vbi indoctè eſſe interpetratam dictionem

Proſequitur expoſitio. & improbatur Galeni interpres.

nem illam, comprimendo, cuiuis patet, quòd non pars dicatur laborare, quia inflammata comprimat aliam, sed quia inflammata comprimatur. Ligendum ergo erat,cõpressę,ibi,vt dixi,comprimendo, legebatur.

¶ Tandem in fine relatæ sententiæ Galeni, inquit ipse, quòd cùm defluat humor sanguineus per modum, quem diximus,efficiat phlegmonem,quem definit per inæqualẽ intemperiẽ musculi,vbi feruet sanguis,qui in musculo est,& is excalefacit primum,& maximè arteriarũ tunicas, & mox omnia simplicia membra,quæ proxima his sunt,quibus circũfunditur,id est, in quæ inũdat, in porositatibus eorundem sese imbibẽdo. Quo influxu iam perfecto,necessum est, quòd si humor fluens vicerit membra, in quæ sparsus sit, corrumpantur: at si ipse sit victus, ipsa ad naturalem priorem statum redeant. Exemplumq; vtriusq; huius euentus, in contextu sequenti exprimit.

Contextus quintus.

¶ Esto igitur prius victa fluxio, rectius enim à melioribus incipitur. Duplex hic incidit curationis genus, quòd vel digeretur quicquid humoris in particulam procubuit, vel concoquetur. Verùm digestio optanda maximè curatio est. Concoctionem hæc duo necessariò sequuntur,puris generatio,& eius in aliquod spatium abscessio. Abscedit aliquando in capacitatum,quæ propinquæ sunt, tum maximam, tum minimè momentaneam. Quod sanè abscessionis genus optimum est. Aliàs in momẽtaneam quidem, nõ tamen maximam. Interim in maximam, non tamen nõ momentaneã. Ac quæ in ventriculum incidunt abscessionum,optima est,quæ in sinum internum eius abiit, in quem etiam plerumque se aperiunt: mala verò,quæ sub peritoneõ.Pari modo in his, quæ circa cerebrum existũt,bona est, quæ in priores eius vẽtriculos abscedit, mala quæ sub inuolucra eius: itẽ quæ in posticum eius ventrem se recipit. Qui verò circa costas abscessus colliguntur, hi in capacitates erumpunt thoracis. Ac musculorum quidem abscessus,sub cutem, viscerum verò, in arterias & venas,quas in se continent, vel in membranam, qua operiũtur, quæ ipsis pro cute est. At si victæ à fluxione particulæ fuerint, in tantam deueniant intemperiem, vnde tum earum pereat actio, tum ipsæ spatio corrumpantur. Porrò desinent tum primum dolere, cum mutatrici qualitati fuerint adsimilatæ non enim cum mutata particularũ temperies iã est, siue (vt sic loquar) in ipso mutatum esse,dolent,sed dũ mutantur, siue in ipsa mutatione. Quẽadmodũ mirꝰ dixit Hippo. dũ alterascit, ac corrũpitur natura dolores fiũt, alteratur autẽ ac corrũpitur cuiusq; natura, cùm vel calefit, vel frigefit,vel siccatur,vel humefit vel eius vnitas dissoluitur,in iis qui dẽ intẽperamentis, quæ inæqualia sunt, excalefaciendo, vel exfrigefaciendo potissimum. Quippe cùm efficacissimæ qualitates eæ sint: secundo loco exiccando, vel humectando,ex esuriendo verò, vel sitiendo, deficiente hic humida, illic sicca substantia,ex vulnerando,& erodendo, & tendendo, & premendo, & cõuellendo:vnitate ipsa soluẽda.

Commentum. 5.

¶ Exemplum primũ, quod in præ sentiarum

ſentiarum à Galeno proponitur,vt explicet exitum, quem inflammationes, ſiue ſint phlegmones, aut eryſipilæ, aut quæ vis aliæ habēt,eſt, cùm horum morborum materia à naturali vi vincitur. Secundū, cùm contra contingit, quòd naturalis vis à materia vincatur. Dicit ergo quòd cùm ipſa noſtra vis vicerit,dupliciter mederi,& curare morbū relatū valet,vel diſflādo,& in vapores reſoluendo inflāmationis materiā defluxam,quod optimum,& vigentis naturæ opus eſt, vel eandem concoquendo,& in pus vertendo, materiā morbi in aliquo vno loco congerendo, & aggregando, quòd non adeò ſalubre vt antecedens foret. Atque hoc poſtremum medicationis genus à natura ſiue arte factum, dupliciter fieri dicit, aut materia morbi abſcedente,& abeunte in aliquam grandem capacitatem propinquam loco inflamato, quæ quoque pauci momenti & valoris ſit. Et hoc optimum eſſe Galenus dicit. Vel in aliquam exiguam ſitam in aliquo membro magni momenti & valoris: quia opus neceſſarium ad vitæ conſeruationem exerceat. Vt ſi in venas epatis, aut pulmonis immodica quantitas puris partium vicinarum, & quam ipſæ capere nō valerent,excerneretur. & hoc peſsimum eſſe teſtatur, vel in capacitatē magnam membri inſignis, aut ecōtra in capacitatem paruam membri ignobilis,& harum prior exitus ſalubris eſſet ex magnitudine capacitatis,& peſsimus ex nobilitate mēbri. Contrarium verò in vltimo accideret. Hæc hucuſq; nullam difficultatem habent, & ſatis vera ſunt, vt à Galeno recenſentur: ex his autem, quæ ſequuntur, nonnulla difficultatem non exiguam præſeferūt.

¶Quòd ergo horrorem quendam incutere videtur,eſt,quòd de ventriculo exprimit,cùm refer,optimam earum abſcesſionum,quæ in ventriculum incidunt,eſſe,quæ verſus partem interiorem eiuſdem tendit, in cuius cauitatem magnam quandoq; ſe aperire teſtatur. Nam nullus eſt, qui neſciat, multò plus conuenire ægrotanti cuiq;,ventriculi partem externam inflammari, & ad cutim apertionē ire, vbi ſatis magna capacitas pateret,aër ſcilicet circūdans vētris cutim externam, quàm quòd pars interior inflammata abſceſſum in ſe admittat, & per tunicam interiorem materia abſceſſus expurgetur. Quippe & ſi conemur à crimine tanto Galenum liberare, dicendo non intelligi ſententiam illam de ventriculo, quem ſtomachum etiam nominamus,ſed de inteſtinis, quæ quoque venter dicuntur,vt ipſi Galeno lib. primo.de alimentorum facultatibus. placet, dicens. ※ Perſpicuum autē eſt,quòd etiam inteſtinorum ſubſtātiam nomine ventris complectimur. ※ Nihil proficiemus. quòd etiam melius eſſet ventris inferioris inflammationes ad cutim abſcedere, & in pus verti, quàm in inteſtina. Maximè quòd nec hoc voluiſſe Galenū, ſed propriè loquutum fuiſſe de ventriculo, quem ſtomachum nominamus, probant ſententiæ ſequētes de abſceſsibus ventriculorum anteriorum cerebri, quos præfert abſceſsibus inuolucrū eiuſdem: quaſi hæc, quæ retulit,de ſtomacho, & ventriculis cerebri poſuerit, vt exempla earum ſuppurationum: quas laudabiles dixerat, eo quòd in magnas cō cauitates, & exigui valoris incidërint,in quo deceptus,ſi id voluit, ſanè eſt. Nam etſi magnæ ſint illæ capacitates

Increpatur quædā ſentētia gale.in antecedente cō textu ducta.

pacitates, insignis quoque valoris esse, negare non poteſt: cùm in alte ra cibus, in aliis ſpiritus animales concoquantur: & relatis cerebri vẽ triculis pure in totum oppletis, ne- ceſſariò ſenſus & motus vniuarſa- rum corporis particularum ceſſaſ- ſet. Porrò niſi lethargum Galenus patiebatur, cùm verba, quæ expo- nimus, ſcripſit, non video qualiter dictari ab eo potuerint in vllo ex ſenſibus dictis. Legerat enim ipſe, & expoſuerat Hippo. contextum. 44. &. 45. primi prognoſticorum. vbi de inflammationibus ſeu œde- matis ventris agẽdo. Sic Hippocra- tes retulit. ※ Suppuratio inde pro ueniẽs ita cõſiderãda eſt, quæ enim foras vertitur, optima eſt, ſi parua eſt, maximèq; egreditur, & in ſubli- me reſurgit. Si verò magna eſt, & la ta, minimèque ad mucronẽ ſubdu- citur, peſsima eſt, Quæcunq; verò intrò rũpitur, optima eſt: ſi cũ exte riori ſede nihil cõmunicat, ſed ad- ducta eſt, nec dolet, & omnis exte- rior locus vnicolor apparet. ※ Ibi exponendo. 45. contextũ in hũc mo dum ſcripſit. ※ Nõ ſimpliciter ta- lis ſuppuratio optima eſt, ſed earũ, quæ intrò foraſque rũpuntur, opti- ma eſt. Siquidem hæc, ſcilicet. quæ interi9 tãtùm rũpitur, deterior eſt, quàm quæ foras rũpitur. hæc enim eruptio in partes multò nobiliores fit, quàm ſit in cute ilium. Et itẽ nõ æquè medicamentũ adhiberi cura torium poteſt, quoties intrò verſus rũpantur, atq; etiã ſecretũ pus mor det, & cõcerpit ea, difficultatẽ com mittit inteſtinorũ. Et ſi quando in ieiuno, aut tenuioribus fiat inteſti- nis, alimoniæ vitiat diductionẽ, at- que in venticulo debilitat cõcoctio nem. Itaque perſpicuũ eſt, vt peſsi- ma ſit, quoties in vtranq; rũpitur ſe

dẽ introrſum, atq; extrorſum, ita e- nim geminatur malũ. Nã nec ſedẽ, nec velut initiũ refectiõis vllũ obti net natura reparãdis ruptis, quo tã q̃ ſolo firmiora iaciat fundamenta repletionis ※ id eſt, nõ habet vllã ſedẽ natura (cùm exterius & interi9 rupta eſt inflammatio) in qua quie- ſcẽs tãquã reſidẽs in firmiſsimo ſo lo indẽ poſsit reparare rupta, iaciẽ do ſanguinẽ, qui eſt fundamentũ re pletionis particulæ diſſolutæ, & ru ptæ. Ex quibus omnibus verbis pa- làm elicitur, voluiſſe Galenũ in ci- tato loco oppoſitũ eius, quod in cõ textu, quẽ exponimus ex libro præ- ſenti de inæquali intẽperie. Et ne in ſoluẽdo relatã cõtrouerſiã ſentẽtiá rũ adductarũ immorer, videtur pri mò, aſſeuerãdũ neceſſariò eſſe, ſup- porationẽ quãcunque ventris inflã mati in partẽ internã iniquã eſſe, ob cauſas recenſitas à Galeno ſuper ſentẽtia Hippo. ex primo progno- ſticorũ à nobis adducta. Etiã quòd Auicena velit idem fen. 13. tertii tra ctatu. 4. capit. vndecimo de mede- la adubellati ſtomachi. cùm inquit parũ ante finẽ capitis. ※ Quando- cunq; errumpitnr adubellati, da in potu incarnatiua quamuis ille, qui euomit ſaniẽ ex ſtomacho ſuo, ſit ad deſperationẽ propinquior, quã ad ſpẽ. ※ & quòd experimẽto cõ- probetur, quanta incõmoda pariat puris generatio in interna parte ſto machi. Secundò vt indubitatũ re- ferẽdũ, inflãmationes ſtomachi poſ ſe feliciter finiri, ſi ipſarũ materia nõ ſuppurata reſudãdo in capacita tẽ illã vẽtriculi, in qua alimenta de glutita cõcoquũtur, incidat, ibique abſcedat & putreat, aut ſine putre- dine per inteſtina, aut os excernat. Quod voluiſſe in preſentiarũ Ga- lenum crediderim ego. verba enim

eius

eius illud ſignificant,& aliud nihil. Nã cùm dicit. ※ At quæ in ventriculum incidunt abſceſsionũ optima eſt, quæ in ſinum internum eius abiit, in quem etiam plerunq; ſe aperiunt. ※ Nihil aliud profert, quàm quòd materia abſceſsionum ventriculi ſalubriter in ſinum internum ventriculi ſuppuratur. Et ne aliquis opinaretur, illum laudaſſe ſuppurationem factam in ſubſtãtia ipſius ſtomachi: ſed tãtùm, quæ fit in ſinu concauo eius, addidit, in quem ſcilicet ſinum plerunq; ſe aperiunt, ſcilicet infeliciter, ſi priori conferantur, cùm tunc materia inflammationis prius ſuppurata in ſubſtantia ſtomachi verſus internã partem ruptam exeat, quod illaudabile eſt. Quapropter vt id apertius ad huc exponeret, iterum addidit: mala verò quæ ſub peritoneon. Nã quæ in hoc loco fiunt, plerunque in concauitatem internam ventriculi aperiuntur. Eſt enim peritoneum (quod Auicena Siphac nominat) vt Galenus de anatomicis adminiſtrationibus libro ſexto inquit, Membrana quædem lata conſiſtentiæ tenuis, & latæ araneorũ telæ ſimilis, quæ ſita eſt ſub muſculis vniuerſis ventris, diſtenditurq; ſuper ſtomachum, & viſcera, & vniuerſa inteſtina, ac veſicam. procedens à cartilaginibus, in quibus mendoſæ coſtæ finiuntur, vſque ad pubis oſſa, inde nomen peritonei ſumens, quòd prætendatur omnibus tum viſceribus, tum inteſtinis. Quo exiſtente tali, quale retulimus: cùm ſupra ſe muſculos ventriculi habeat, qui multò ſunt craſsiores, quàm duæ ventriculi tunicæ, ex quibus ipſe conſtat, altera carnoſa, puta exterior, præſertim in parte, quæ verſus os tendit, alia per totũ neruoſa, exterior ſcilicet, vt Galenus lib.3. de facultatibus naturalibus cap.8. refert. neceſſe erit inflammationes, quæ ſub peritoneũ fiunt, ad partem internam ventris rumpi, potius quàm ad externam, quod vt dixi, infeliciter accidit. In illo ergo à nobis ſupra explicito ſeſu & nõ in alio verã eſſe Gal. ſententiã, dilucidũ eſt, vt in cæteris omnibus falſam. Per quẽ modũ etiam intelligenda ſequens ſentẽtia contextus Gal. erit, vbi ipſe inquit, bonã eſſe ſuppurationem, quæ in priores ventriculos cerebri abſcedit. Quippe ſalubriter humor, qui ſubſtantiam cerebri inflamando, noxã homini inferebat, in capacitatem laxam ventriculorũ anteriorum eiuſdem cerebri transfertur, ibiquè ſuppuratur, & poſtea per os & naſum deſcendit. Quod non rarò in corriza de fluxu per nariũ foramina deſcendente viſitur, ſudariolis, quibus naſus horum emungitur, ſepiſsimè conſpectis, pure tali quali vulneris immundis. De his non plus, quòd exiſtimẽ, ſatis eſſe veritatem negotii huius illuſtratam, ad cætera ergo contextus explanãdum accedo.

Explicatur hic. & in ſeq̃nte ſectiõe quç intẽperies dolorem inferat vbi innumera dubia diſſoluuntur.

¶ Sciẽdum ex illo loco, vbi inquit Galenus. At ſi victæ à fluxione particulæ fuerint. illũ agere de alio infelici exitu inflãmationum, vſq; ad finem huius quinti contextus, & in vniuerſo hoc contextu tantùm vnicum & ſingulare dubium explanandum offertur. alia enim plana ſunt. Dubium eſt, qualiter intelligẽda Galeni & Hippocratis ſententia quæ hic tractatur, ſit, quòd deſinãt tunc primùm dolere noſtri corporis particulæ, cùm mutatrici qualitati fuerint adſimilatæ. Quod per alia verba ab Hippocrate & Gal. refertur. ※ Porrò deſinẽt tũc primũ dolere cũ mutatrici qualitati fuerint. ※

rint ad ſimilatæ. ⁂ Quòd ſi fusè hic à me explicaretur, referendo diuerſorũ authorũ de hac re opiniões, certè putaſſem de his tantum ſcriptis libellũ iuſtæ magnitudinis poſſe me cõficere. Sed quòd hoc quæſitũ potius à phyſicis, q̃ à medicis ſit abſoluendũ, ideo tantùm quæ vera ſunt,& tenẽda vt indubitata, hic à meexarabũtur, differẽdo fuſam explicationem in opus illud, quod de exacta phyſica inſcribetur.

Cõſideratio prima.

¶ Eſt ergo pro quæſiti vera intelligentia primò ſciendum, quòd nulla noſtri corporis calida diſtemperies ſit independens à cauſa conſeruante,propter impoſſibilia, quæ ſequi ad hoc probauimus: quorũ vnũ eſt, eſſe ſcilicet aliquid mixtum in totũ abſolutum & perfectum à natura magis aëreum, & igneum, aut ſolũ magis aëreũ, ſeu duntaxat magis igneum,à ſuo ortu diſtans,quàm cùm proximior illi erat,& alia,quæ illic retulimus. Poſſe tamen eſſe aliquam diſtemperiem frigidam inde pendentem ab extinſeca cauſa, non negamus, quòd nõ inconueniat propter immodicũ calorem particulæ alicui9 plus quàm aliarũ aëreas partes & igneas plus difflari, quàm terreas & aqueas, aut ob immodicam frigiditatem relatas calidas partes corrumpi plus in illa,quàm in aliis particulis. Ad quod nulla impoſſibilia ex recenſitis ſequi,palam eſt.

2. Conſideratio.

¶ Secundò ſciendũ eſt etiã,quòd ille qualitatis primæ grad9, qui à ſimplicibus miſtum conſtituẽtibus poſcitur, vt ipſa miſti forma melius cõſeruetur,nequaquam à propriis ſubiectis percipiatur, neque à particulis ſibi proximis, quòd ſint adeò intemperie hac ſimiles, ea parte, qua ſe tangũt, vt inſenſibilis ſit actio tã ex tarda actione, quàm ex inſenſibili intẽſioris, aut remiſsioris gradus inductione,vnde contingit, nos nõ ſentire actionem naturalem partiũ contrariarum, qua ſe mutuò corrũpunt. Quanquam ſi aliqua pars eſſet inſigni diſtemperie frigida inde pendẽte affecta. à proximis partib9 ſua frigiditas,dum in eas ageret,perciperetur.quòd non ſit talis à natura genita,qualis vi morbi euaſit.

3. Conſideratio.

¶ Tertiò animaduertẽdum, quod cum homines vere dicimus, ſentire manum noſtram,aut pedem noſtrũ ſeu caput noſtrum, non aliter verũ illud eſſe,quàm quia tunc percipiamus calorem actualem ſpirituum, & vaporum calidorum difflatorũ à caliditate immodica eorundẽ ſpirituũ, qui ceu quædã flãmulæ ſunt. porro perpetuo ſpiritus à corde in cætera membra adueniũt, quia celerrimè, vt candelarũ flammæ diſſoluuntur, vnde nouam, & nouam calfacionem in membra inducunt. hæc enim ſenſibilis alteratio eſt, & nõ inſenſibilis,vt præcedens,de qua egimus. Teſtatur id ita eſſe, quòd cũ ſtupor ſeu inſenſibilitas particulã vllã opprimit, quia laqueo, vel alia re intercipiatur meatus,per quẽ ſpirit9 animalis ſenſific9 deferebatur. reſtituitur particulæ illi ſenſus, dilatato, vel abſciſo laqueo per ſpirituũ nouã influxionem. Nõ ob id tãtùm,quòd ii reſtituant ſenſum, qui ab eis penderet, & eorundẽ defectus eo priuaſſẽt, ſed etiã quia calefatiẽs ſpũs deficiebat, qui iã cùm primùm laqueo ſoluto, defertur, velut acus pungens deorſum verſus per particulã deſcẽdens ab eadẽ percipitur.

Quarta cõſideratio, in qua quid ꝓprie ſẽtiatur à tactu, exprimitur.

¶ Quartò animaduertẽdũ,impoſſibile eſſe vllam facultatem ſenſitricem ſenſu tactus,aut viſus, ſeu quouis alio organo:ſentire id,quo adæquatè afficitur proprium organũ.

Hac ſuppoſitione ad vnguem perce pta,mille dubia,quæ de re hac inſur gunt,tolluntur.Et vt palàm quid di cere velim,omnes intelligant,exem pla in vniuerſis organis ſenſuum ex ponã,& primò in viſu. Dico ergo, quòd ſpecies,quæ ab obiectis viſibi- libus in oculum inducuntur,mini- mè à viſu vidétur, quanq̃ ratio illæ ſint,vt obiectum,quod ea genuit, vi deatur. Etiã in organo olfactus mi- nimè percipitur affectio,quæ indu- citur à re odorata in ipſum organũ. ſed odor accidens rei odoratæ, qui affectionẽ induxit in organum ſen- ſus olfactus ſentitur. In ſenſu quoq; auditus minimè concipitur cõmo- tio incuſſa ab aëre percuſſo in orga nũ auditiuũ, ſed per ipſam commo tionẽ ſonus extrinſecus percipitur. In guſtu etiam non diſsimiliter eue nit:nempe nõ ſentitur qualitas illa, quæ à re ſapida inducitur in linguã ſed illa eſt ratio,vt ſaporoſæ rei qua litas percipiatur. Tandem in tactu, de quo præſens quæſitum agit,mini nimè ſentitur qualitas, qua affici- tur particula habens vim ſentiẽdi. ſed quæ illam inducit. Meritò dixi, quæ illam inducit de preſenti,& nõ induxit de præterito, quòd primũ verum ſit, ſecundum falſum. id exemplo explicare volo.Inducat nẽ pe aliquod infrigidans ex duobus gradibus frigiditatis, quos tantùm habere fingo,dimidiũ in manũ ho- minis tangentis: ille dimidius mini mè ſentietur à partibus manus,qui- bus ineſt,ſed qui inducit illum per- cipietur.habet enim ſe dimidiꝰ gra dus, vt ſpecies, quo facultas tactiua noſcit productorẽ,vt in viſu diceba mus,quòd nõ ſpecies coloris inducta in oculum ſentiatur,ſed color indu cens,& eam producens. Adeoq; pro cedit hæc viſus, & tactus, & alio- rum ſenſuum mutua ſimilitudo, quòd vt viſibile perfectius cognoſ- citur ab oculo iuuenis, prout ſpe- cies viſiuæ intenſiores inducuntur in eiuſdem oculum ad debitam di- ſtantiam ſitum: ſic illud frigidum vt duo perfectius noſcetur, eſſe gra- dus,cuius eſt, quanto intenſior & in tenſior frigiditas citra duo induci- tur,quæ deſeruit inductori loco ſpe ciei,dum,vt dixi,ſit citra duo.Quia dum vt duo producta eſt omnino ſi milis inductori,ſtatim alteratio, & vlterioris frigiditatis productio ceſ ſat, quòd ſit paſſum omnino aſsimi latum agenti,indeque ſenſatio,quæ ſine alteratione non fit,pauſat. Ne- que eſt immeritò ſic prouiſum à na tura, vt retuli, quin prudentiſsimè ſic ab ea inſtitutum, quia tactus nõ ſit animalibus collatus, niſi vt pro- ſequantur, quæ iuuant, & vitent, quæ nocent. Seu iuuantia aut no- centia ſentiantur, vt hominibus euenit, aut talia non ſentiantur, prout beſtiis accidit. Et cùm par- tes animalis habentes æqualem gra dum qualitatum primarum, qua- lem habet extrinſecum, aut intrin- ſecum agens, quod eas alterabat, iã ab illo agente noxam nullam reci- piant,ſed tantum à qualitate indu- cta, non erat cur illius ſenſus foret eiſdem conferendus, nec qualitatis inductæ ſenſus parti ſuſcipienti dã dus: cum quocunque aufugiſſet pars talis, ineuitabiliter ſecum la- tura erat qualitatẽ illã,qua ipſaaf- ficiebatur, vnde incaſſum ſentiret. quod vitare nequiuiſſet. Quo dilu- cidè oſtenditur, quòd quæuis diſtẽ- peries proprie,ſiue improprie facta vocata,vt diſtingui ipſa cõſueuit,ſẽ tiẽda nõ ſit: & non tantùm quæ pro priè facta,vt hectica nominabatur, vt falſò hucuſq; fuit opinatum.

¶Sed

Tres obiectiones proponantur.

¶Sed hanc nostram assertioné labefactare fortaſsis aliquis trib9 modis conabitur. Primò obiiciendo, quòd & si agens inducens aliquã distemperié, cùm iã intotũ induxit illam, nõ valeat plus nocere alterando, poſsit obesse inductã distemperié conseruando, indeq; si ille esset scopus naturæ, qué nos finxim9, mãcã ipsam fuisse, nõ conferendo sensum illius, qui conseruat, vt eius, qui alterat. Secundò, quòd falsum videatur id, quod asseruimus, puta sensationé pausare per omnimodã aſsimilationé partis sentientis cũ re alterãte, quòd experimenta oppositũ doceant. Noscimus enim hominé superaspersum aqua calida, & tanto caloris gradu alteratũ quãto ipsa erat affecta, post aquæ absentiã calorem interius sentire. Tertiò, quòd nõ appareat verũ esse, quòd ceſsãte alteratione, cesset sensatio, cũ, absente igne, qui hominem calefaciebat, experiamur, hominem sentire calorem inductũ, qui à nulla parte sentiri potuit, quàm ab ea, cui inest, cuius contrarium nos retulimus.

Soluuntur obiecta.

¶ Sed iis omnibus breuiter faciemus satis. Primò enim argumento sufficienter respondemus, dicendo. prudentius esse prouisum à natura auferendo, vt retuli, sensũ illius qualitatis, quæ omnino particulã sentiétem sibi aſsimilauit, q̃ illius sensum eidé particulæ tribuẽdo. Nã si indeceret mẽbrũ affectum qualitas, quæ inducitur, satis cõsultũ erat incolumitati illi9 per sensatiões, quæ præcedunt omnimodã aſsimilationé inter passum & alterans, & superflua foret vlterior sensatio, quæ duraret, passo ad huc aſsimilato. Inter homines enim cordatos cõsiliũ est, amicis suadere, quæ illis expediãt, & destituere illos q cõsilia bis aut ter respuãt. At si saluti particulæ cõueniret tãt9 q̃litatis, quæ induceť, gra-d9, quãt9 est in alterãte, graue, & molestũ esset, dolore illius vexari partẽ affectã, cui9 ope medebatur. Vt secũdũ ac tertiũ obiectũ soluamus, sciẽdũ innatũ esse omnib9 naturalibus agẽtib9, fortius agere in propinqua, quã in distantia passa. Vnde effectus productus per alterationé tantò intẽsior est, quãtò agẽti propinquior fuerit, dũ vniuersus gradus alterantis nõ est inductus in patiẽte. Nẽpe calidum trium graduum, exempli gratia, cùm calefacit tripedale quãtum in proximiorem sibi pedalitatem prius inducit gradum vnum & duos ac tres, quàm in distantiores: at cùm tres in illa sunt inducti, dein in alias tot gignere curat. Hoc supposito intellecto, vtriusq; dubii solutio pellucida euadit, confitendo euentus, quos argumẽta in sui fauorem ducunt, veros esse, & negando inde aliquid aduersus ea, quæ asseruimus, sequi. Nã tam calefactus ab aqua sibi superirrigata, & æquali gradu caloris eiusdé affectus, quàm calefactus ab igne, de quo tertium dubium tractabat, diſsimilem gradũ caloris in intimioribus suis partibus habent ei, qué extimæ. ob id, quòd proximiores sint aquæ & igni calefacientibus extimæ, quàm intimæ partes. Indeque calidiores ex præcedẽte suppositiõe futuræ sunt. Vnde accidit intimiores calorem sentire, quem exteriores in eas inducunt, exempli gratia, si ab igne, vel aqua calida, aut alio quouis calido, cutis exterior hominis vllius afficeretur tribus caloris gradibus: & caro cuti proximior duobus dũtaxat, & caro profundius q̃ præcedens sita vnico tantùm, absente igne & aqua, cutis niteretur calorem immodi-

cum,quē habebat,paulatim,& paulatim extirpare, & ſe in priſtinam diſpoſitionem reducere, at interea, quòd carne ſibi proxima calidior eſſet,eam calefacere non deſiiſſet,& carni illi idem eueniret, cùm in timiore, quòd cuti ſecum accideret, quòd vniuerſa agentia, vt ſupra dixi,nitantur ſibi aſsimilare paſſa, in eo gradu qualitatis primæ,quo ipſa ſunt affecta: & toto tempore, quod duraſſet actio, & ſenſatio quoq; duratura erat. ita quòd in caſu recenſito caliditas triū graduū cutis ſentiretur à carne proxima, quæ à cuti alterabatur, & caliditas duorū carnis cuti proximæ perciperetur à carne interiore,quæ à ſuperiore carne calefiebat:& hæc ſenſatio duraſſet per totum id tēpus, quod pugna partiū diuerſo modo præternaturaliter affectarum permanſiſſet, calefacientibus extrinſecis abſentibus, vt argumenta aduerſorum obiiciebant. Verum aduerſus noſtra placita nihil ea probāt: quia à nullo adæquato ſubiecto, cui relati gradus caloris inhærebant,ipſi percipientur, ſed à diuerſis partibus. Iis ſufficienter eſſe tribus obiectionibus reſponſum,reor.

Quod ex prius dictis ſequatur caſſā quandā antiquorū diſtinctionem.

¶ Ex antecedentibus notū euadit, Hippo.& Gale.ſententias,atteſtātes Quòd cū in mutato eſſe fuerint partes ſenſitiuæ,tunc ſentire deſināt,& cùm notabiliter mutantur, tūc ſentiant,veras perpetuò eſſe,quauis diſtēperie morbifica ægrotent partes. Et caſam eſſe illam diſtinctionem antiquam diſtemperierum calidarum in factas, & fientes propriè & impropriè dictas.

Quid.2.ſequatur.

¶Secundò clarè quoq; liquet, factū de fiente ſentiri,non à parte,cui adæquatē ineſt,ſed ab alia, inquam illud qualitatis factæ intenſius exiſtēs,quàm aliud partis remiſsius affectæ, ſuam qualitatem intēſiorem inducit.

Quid.3.ſequatur.

¶ Iis clara linquitur contextus vniuerſi ſententia,præter illa verba vltima,quæ ſonant,poſt calorem & frigus,ſiccitatem exiccando, & humiditatemm humectando, dolorē inferre,eſuriendo,vel ſitiendo.Quæ in rigore vera nō eſſe,certum eſt, vt dignoſcitur ex appetentia cōtrariorum. Fames enim appetentia eſt ſicci & calidi,in ratione alimenti: vt ſitis frigidi & humidi in ratione potionis, ceu Ariſtotelis rectè dixit.ſecundo de anima.text. commenti vigeſimioctaui.

Contextus ſextus.

¶ Ergo ſi calor ſanguinis in particula,quæ phlegmone laborat, mitis eſt, tum qui in toto animalis eſt corpore mediocriter attemperatus non facilè vna cum afflicta particula calefit: ſin vel ille feruet vehementius, vel qui per totum ſpargitur animal, biliosſus eſt, ilicò totus ad calorem vertitur. Multò verò magis ſicubi ambo concurrunt, vt & qui in phlegmone habetur, admodum calidus ſit : & qui in toto eſt animante , bilioſus. Porrò calefit primùm, qui in arteriis eſt ſanguis : quòd ſcilicet is tum natura calidior, tum verò magis ſpirituoſus ſit: poſt hunc verò etiam qui in venis eſt. Quòd ſi propinqua viſceri, cui plurimus ſit ſanguis, obſeſſa phlegmone particula fuerit, iam celerius cum hoc vniuerſus, qui in animali eſt ſanguis , calore afficitur. Vnoque verbo, quicquid ex facili alterabile eſt, aut calidū natura,id à quouis calefiēte primum excalfit. Non ſecus & ab eo, quod frigefacit, quicquid facilè alteratu

teratũ eſt, vel natura frigidum, id primũ refrigeratur. At promptus quidem ad alterandum ſpiritus eſt, vt potè ex tenuisſimis conſtans par tibus. Calidiſsima natura meritò eſt flaua bilis, at frigidiſsima pituita eſt. Reliquorum humorum ſanguis poſt flauam bilem maximè eſt calidus, ſicut nigra bilis poſt pituitam eſt frigida. Quinetiam alteratur flaua bilis leui momento, ex quo vis in eam agente. Nigra ægrè altereſcit. In ſumma quicquid tenuium eſt partium, id promptè alteratur: cõtrà cui craſſæ ſunt partes, ægrè. Ita neceſſe eſt multifariæ phlegmones alterationes incidant, propterea, quòd multifariam affecta ſunt corpora. Principio nanquè ſuccus, qui phlegmonem excitat, magis, minuſue calidus eſt: deinde ſucci putrefactio pro ipſius natura reſpondet: non minimum certè, prout magis minũſue eſt impactus, quippe quæ per ſpiratu carent, celerius putreſcunt, veluti & in externis accidit omnibus, cæterùm cùm calida temperie ſunt & humida, tum vtique potiſsimum. iam ipſa phlegmone laborans particula, vel prope, vel longe ſita eſt à multi ſanguinis viſceribus: totuſquè ſanguis vel biliofus eſt, vel melancholicus, vel pituitoſus, vel ſpirituoſus, atquè hæc omnia magis minuſquè. Quare neceſſe eſt multiformes fieri alterationes, ſiue alterum alteri ſit collatum, ſiue idem ſibi. Fiunt hæ omnes inæqualis corporis intemperies, maximè quidem inflammato eo, qui in phlegmone eſt ſanguine: deinde eo, qui in viſceribus habetur, & corde: atquè huius maxime eo qui in ſiniſtro eius ſinu eſt. In quem (ſicut in opere de vſurpandis manu diſſectionibus, eſt dictũ) ſi viuo etiam animante, nec adhuc febre tentato, dimittere digitum velis, vehementiſsimum deprehendes calorem. Quo magis veriſimile eſt, vbi totum corpus præter naturam incaleſcit, hunc maxime ſinum ad ſummum peruenire caloris: quippe cùm tenuiſsimum maxi meque ſpirituoſum ſangninem ha beat, ac moueatur perpetuò.

Commentũ ſextũ.

¶Tam prolixam ſeriem contextuum Galeni vnico commenticulo clauſi, quòd non adeò inſignia dubia ex relatis ſententiis inſurgunt, vt ex duobus antecedentibus cõtextibus. In præſenti loco nihil aliud Galenus primitus conatur, quàm docere cauſam caloris immodici accidẽtis in phlegmonatis particulis, vltimoquè, quòd ille calor difformis ſit, & inæqualẽ intẽperiem gignat. Inquit ergo in prioribus ver bis, quòd cùm ſanguis, qui materia phlegmonis eſt, nõ fuerit natura calidus, nequè reliquus qui in toto eſt corpore, non faciliter calefit affecta particula, ſed tunc cùm ſanguis cõtentus in phlegmone feruet, aut totius corporis ſanguis bilioſus eſt, vel ambo coinciderint. Et cùm duplex ſit vas ſanguinem continens, alterum, quod vena nominotur, reliquum, quod arteria dicitur, calefieri primùm arteriarum ſanguinem, & poſtea venarum refert Galenus, ideo, quòd arteriarum ſanguis ex ſua natura calidior & magis ſpirituoſus, quã venarum ſit. Etiam tunc magis toti corpori communicari calorem, cùm iecori, vel cordi, vel aliæ particulæ vbi aſſeruari conſueuit plurimus ſanguis,

phlegmonata pars propinqua fuerit. Et tandem in summa quadam inquit,quòd quicquid pafsibilis eſt, & natura calidius, id facilius excalesit: & quicquid paſsibilius fuerit, & natura frigidius, id celerius frigidum reddetur: & cùm ſpiritus ſubſtãtia ſit calidior & paſsibilior multò quàm humorum, & bilioſus humor cæteris calidior ac paſsibilior, ſupereſt verum eſſe, quòd ipſe Galenus aſſeuerauerat, arteriarum bilioſum ſanguinẽ in plegmonatis partibus primitus calefieri.

Increpantur nõnullæ ſententiæ huius contextus.

¶ Et quanuis omnia, quæ in præſentiarũ ex Galeno duxi, vera ſint, nullius momenti eſſe dicendis, maniſeſtum eſt. Conatur quippe Galenus reddere cauſam caloris immodici contingentis in phlegmone, & innumera verba impertinentia cõſumit, docendo, quòd ſpiritus & bilioſa ſubſtantia promptior ſit excaleſieri, quàm alia. Ac ſubticet, quòd in primis dicere tenebatur, à quo ſcilicet hæc ſubſtãtia ſpirituoſa & bilioſa in phlegmone caleat, & totum corpus calidum efficiat. Nempe etſi ipſa ſeipſa calida ſit, ita calida erat, priuſquàm in phlegmone fuit aceruatus humor, putà cùm in venis, aut arteriis continebatur, & tunc totum corpus eo non caleſcebat, neq; ſpirituum immodicus calor ſufficiens erat calefacere febrili calore hominis corpus. Non ergo ab his calorem phlegmonis ducere ortum, erat vero ſimile, ſed ab alio, quod omiſſum eſt à Galeno: de quo primitus ſcripturus erat. At ipſe culpandus non eſt, quia non dolo, & quòd nobis inuideret veritatem dicere, tacuerit, ſed quòd eum cauſa latuerit.

Diſſuitur inanis ſolutio increpatiõis præteritæ

¶ Quòd ſi quis ex noſtris dicat petulanter aduerſus tantum authorẽ me blaterare, cùm ipſe in recenſito contextu mox poſt verba expoſita referat. ※ Principio nanq; ſuccus qui phlegmonem excitat, magis minùs ve calidus eſt, deinde ſucci putrefactio pro ipſius natura reſpondet. ※ Ex quibus verbis facilè elici aduerſus dicet: cauſam caloris phlegmonatæ partis aſsignari à Galeno, putredinem ſcilicet illius humoris, qui congeſtus eſt in inflammato loco, hoc minimè ſufficere, paucioribus quàm poſsim oſtendã verbis.

¶ Primò, quòd ſi inde calor orire- Prima ratio.
tur, quòd ſanguis bilioſus putrens calefaciat partem phlegmone affectam, ſequi videtur, ſanguinem eundem putrentem extractum per venæ inciſionem, etiam ardentem, vt phlegmonata pars, ſentiẽdum eſſe, quòd non experimur. Poſtquàm enim in lance ſanguis extractus calorem, quem è corpore humano traxit, amittit, ſtatim frigidus percipitur: cuius contrarium euentus mõſtrare deberent. Nam ſi putredo caloris humoris cauſa foret, è corpore ſanguis extractus, magis putridus cùm minimè gubernari à natura valeat, futurus erat, indeq; calidior.

¶ Secundò, quòd ſanguinem è ve- 2. ratio.
nis eductũ quouis in loco arcto incluſeris, & perſpirari prohibeas, & ſi putreat, & calidius reddatur, non adeò calidum, vt phlegmonatam partem tanges, quin ferme nobis ſanis nõ æquè calidum. Quod nec ſic experiendum foret, ſed multo nobis calidiorem ſentiendum, ratione ſuperius ſcripta, quia ſcilicet ille magis ſit à natura diſtinctus, quàm qui in corpore includebatur, vnde maiore putredine corripiendus.

¶ Tertiò, quòd ſanguis putridus, 3. ratio.
quantocunq; gradu putredinis putreat

treat, si ipsum putrere à corpore seiunctum tantùm intelligas, multò minus calidus, quàm est sanguis arterialis, intelligitur, & sentitur: & cũ quòd remissè calidum respectu alterius est, illud potius infrigidaturum quàm calefacturum erat, non video, quomodo posset sanguis phlegmonis putrens calefacere sanguinem arterialem.

Quarta ratio

¶ Quartò, sanguis phlegmonis putrens, qui in pus vertitur, non illum putredinis modum acquirit, vt qui extra corpus. Nam nulli sanguini putrenti extra corpus contingit, album, & liquidum, & fœtidum, & adeò calidum, vt est sanies phlegmonis, fieri: ergo ab alio quàm à putredine, illa accidẽtia acquisiuit, quod principium Galenus (si resipuisset) inuestigaturus erat.

Proponit auctor rationẽ qua Galenus resipere debebat, ac intelligere, quod nõ ab humore putrido sed aliũde humor phlegmonatæ partis caleat.

¶ Porrò sola hac ratione excussurus erat ipse ignorantiã adeò crassam, vt ea est, quæ medicos sui æmulos hucusq; decepit, cum fingit calorem humoris putrentis tantùm, esse causam febrium, & ardorũ herysipelatarum & phlegmonatarũ partium. Vidẽns enim ipse multò aliter se habere sanguinem putrentem extra corpus, quàm qui in corpore putrescit, aliquid corpori collaturus erat, quod esset huius putredinis peculiaris causa, & cùm hòc specularetur, nihil aliud quàm spiritus humanos inuenisset: ii enim sunt velut flammulæ quædam, vt in antecedentibus docuimus. His ergo procurantibus in vapores difflare sanguinem, aut bilem, aut aliũ humorem congestum in læsa parte aut in pus illud vertere tributurus erat calorem, quem in phlegmonata parte sentimus, & non sanguini, aut bili putrentibus. eisdemq; spiritibus per motus magnos frequentes & velloces cordis & arteriarum calidioribus, quàm tempore sanitatis versis, etiam tribuere debebat calorem febrilẽ: quem etiã natura commẽtata est efficere in recẽsitos vsus, absumẽdi scilicet superfluos & inutiles succos, aut eosdẽ per secessum, aut vomitum, seu alias vias, quas calor febrilis patentiores, quàm ante erant, facit, educẽdi, seu cùm ab his perfectioribus operibus desistit, in pus vertendi humores eosdem. vnde peculiaris illa putrefactio sanguinis, & aliorum humorum in animalibus contingit: quæ certè eisdẽ humoribus extra corpus eductis nõ accidit, neq; accidere potest, quòd desit extra corpus principiũ illud, quo in pus viciati succi vertuntur. De quibus satis.

Prosequitur author expositionẽ cõtextus & alterã galeni sententiã mendacẽ esse probat.

¶ Quod in vltimis verbis contextus adducti legistis, putà inæquales intemperies resultare in phlegmonatis partibus, quia nõ adeò sint pituita & melancholia apta calefieri vt bilis, & spirituosa substantia, etiã falsum esse, quicunq; naturales obseruat euentus facilimè dignoscet. Nam quanquàm aqua, & lapis, & paleæ, exempli gratia, diuersam substantiam habent, & calefieri non æquè prompta sint, tamen in vnico vase inclusa, & igni exposita, æqualiter calent, cùm ignis actio durat, neq; si hominẽ alterassent, inæquali, sed æquali distẽperie affecissent. Quid ergo obest pituitam, bilem, & melancholicum succum alterata à calore spirituũ nostrorũ, & æqualiter calida effecta, æqualem distemperiem in phlegmonata parte inducere?

Alia cõtextus pars explicatur ex qua nõ nulla contra eundem Ga-

¶ Reliquum, quod à Galeno dicitur de calore vehementissimo sinistri vẽtriculi cordis, manifestè docet, hunc esse causam caloris phleg-

 monatæ

monatæ partis, & febrium per modum à nobis explicitum,& non putredinem humorũ, vt hucuſq; fuit opinatũ. Etiam clare probat, quòd non poſsit tam intenſus calor augeri à remiſsiore humoris putrentis, vt in quadam antecedente ratione meritò obiecimus Galeno. Antecedentia quoq; dilucidè demonſtrãt, inſciè dictum ab eo. ⁂ Quin magis veriſimile eſt, vbi totum corpus præter naturam incaleſcit, hũc maximè ſinum ad ſummum peruenire caloris. ⁂ Nam nõ ſequitur, quòd & ſi ignis calidiſsimus ſit, ideò plus caleat, quia alia ſibi proxima caleãt quin niſi ſummũ calorem alia, quæ ſibi appropinquant, attigerint, neceſſario, ipſum remittere & refrigerare, conatura ſunt.

Cõtextus ſeptimus.

¶ Cæterum in febribus id genus omnibus, calefit quidem ſanguis aliquando vniuerſus, quicunq; non naturalem illum calorem, qui ex humoris putreſcentia eſt obortus, concepit: non tamen ad arteriarum, venarumue tunicæ, aut aliud vllum circuniacentium corporum prorſus iam temperamentum ſuum mutauit: ſed adhuc mutatur atq; alteratur incaleſcens, ſiue vt ſic loquar, calefiens. Quod longiore tempore hoc patitur, etiam vincetur aliquãdo, prorſusq; mutabitur, ita vt non amplius calefiat, ſed iam ſit præter naturam calefactum. Porrò terminus mutationis eſt, cuiuſq; particulæ functiõis læſio, ad quem vſq; terminum omnis alterationis latitudo via eſt in id, quod præter naturam eſt veluti miſtum commune q; ac medium quiddam ex contrariis vtriſq; compoſitum, ipſo naturali prorſus affectu, & eo qui iã planè eſt præter naturam. Ergo toto hoc tempore corpus incaleſcẽs pro modo alterationis etiam ad portionem ſentit dolorem. Cùm verò omnes corporis ſolidæ particulæ excalefactæ ad abſolutionem iam ſunt, eiuſmodi febrem hecticam Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & ſpiritu, ſed in corporibus iis, quæ habitus rationẽ habent comprehenſam. Hæc doloris eſt expers, putãtq; qui ea febricitant, omnino ſe febre carere. Neq; enim ſentiũt eius calorem, omnibus ſcilicet eorum partibus æquè percalfactis. Sed & conuenit de iis, inter naturalis ſcientiæ profeſſores in iis, quæ de ſenſibus produnt, nec enim citra alterationẽ eſt ſenſus, nec in iis quæ iam ad perfectionem ſunt alterata dolor. Itaq; etiã hecticæ febres omnes tum ſine dolore ſunt, tum neq; ſenſu ab iis, qui ipſis laborant, perceptæ. non enim ex eorum particulis hæc agit, hæc patitur, cùm omnes inter ſe iam ſimiles ſint redditæ ac vnicam habeant conſentientem temperiem. Quòd ſi alia earum calidior eſt, alia frigidior: at certè eatenus eſt frigidior, vt vicinum nihil offendat: alioqui ſic ſcilicet partes, quæ pro naturæ modo ſe habent, mutuò ſe offenderent: vt pote quæ ſic quidã temperamentis diſsideãt: caro nanque calida particula eſt, os frigidum. Cæterum tam harũ partium, quàm reliquarum omnium indolens inæqualitas eſt, modi exceſſus meritò.

Commentum. 7.

¶ In præſenti contextu Galenus explicare conatur differentiam inter febres ac diſtemperies illas, quas ipſe fientes nominat, & alias, quas factas dicit. Et ex hac diſsimilitudine In hoc cõmẽto errores galeni nõnulli oſtẽduntur.

aliam

aliã quoq; infert,cum omnis ex his, putà fientibus,dolorem commutari affirmet & aliis,factis ſcilicet,indolentem diſtemperiem adiungi. Refert ergo, quòd primitus calefit in febribus putridis vniuerſus ſanguis,qui afficitur ab humoris putredine, ac tunc non eſſe iam mutatã arteriarum & venarum temperiem ſed mutari in verbis vlterioribus ex præſſe affirmans humorum & mẽbrorum alterationes mutuo diuerſas eſſe,vbi ſi dicit humorem,qui actu putret aliter in febrientibus alterari ſiue calefieri, quàm membra, vera Galenus fatetur: nam humor putrens amittit formam,quam habet,& aliam acquirit, cum in aliud miſtum tranſit, vt contingit carnibus putreſcẽtibus,ex quibus vermes gignuntur, aut eiſdem cum in quatuor elementa,ex quibus conſtituebantur diſſoluuntur quæ in quarto meteororum libro palàm Ariſtot. docet,& nos in noſtra exacta philoſophia fusè oſtendemus. Verum ſi alios humores, putrido excepto,diuerſo modo quàm membra alterari Galenus opinatur, vt eiuſdẽ verba,quæ de vniuerſo ſanguine calefacto loquuntur,dicere videntur. falſum manifeſte decretum illud erit cùm non ſemper in omnibus febribus vniuerſus ſanguis putreat, ſed quandoq; nihil eius corruptum ſit, ſed tantùm ipſe caleat,Vt enim manente tunicarum,arteriarum,& venarum natiua temperie,quæ qualitas ſecunda eſt,vt retro diximus,caleſcunt ipſæ: ſic quoq; manente tẽperie illa ſanguinis, quæ qualitas ſecũda etiam eiuſdem eſt,calefit ipſe, & alteratur,& vt remota febre, arteriarum & venarum tunicæ in priſtinum calorem ſibi decentem ſe reſtituunt: ſic eadem remota, ſanguis, qui non putruit, proprium calorẽ recuperat, & immodicum abiicit. Sed hic eloquẽtiſsimus, & ſatis craſſæ mineruæ vir non raro in hoc libello aberrauit: quia temperiẽ qualitatem ſecundam, non diſtinguit à temperie qualitatum primarum,vt in hoc commenticulo inferius oſtẽdam. Porrò poſt taxatam ſententiã aliam ſubiungit, nõ minore, quàm præterita cenſura dignam. Illa eſt, quòd cùm alteratur,& mutatur per febrem corpus, in termino calefactionis non amplius calefiens dicẽdum ſit.ſed præter naturam calefactum, & temperamentũ ſuum amiſſum habens.atque hunc calefactionis terminum cognoſci per læſionẽ operationis particulæ,in qua inducta eſt intemperies. In quibus ambobus decretis manifeſtè aberrat Galenus: nam neque ſemper cùm præter naturam calefacta eſt particula, tẽperamentum,quod eſt qualitas ſecũda,amittitur: cùm experiamur vniformiter, inducto ab aëre calore intenſo in aliquas ex noſtris partibus, abſente aëre,illũ abiici,tẽperamẽto partis manẽte. Neque aliudverũ eſt quòd per læſionem operationis dignoſcatur, inductam iam eſſe intẽperiem,& nõ induci, cum etiã ante ac prius quàm inducta ſit.puta cùm inducitur,officium particulæ, quæ alteratur,ſæpe ſenſibiliter lædatur. Quis enim tam demens eſt, qui audeat affirmare, quod cùm ignis induxit tres (verbi gratia) caloris gradus,qui quatuor erit etiam inducturus,quòd in hoc alteratiõis tempore, pars tribus gradibus caloris affecta, non ſit læſa, quia necdũ omnes quatuor ſint inducti, cùm tunc dolere, & ardere, & rubeſcere, ac forſan intumeſcere conſpiciatur. At vt dixi,hallucinatus eſt author hic,

quia

quia confundit alterationem contingentem per solam inductionem qualitatum primarum in aliquod passum, à quo cōplexio, quæ est qualitas secunda, non est abiecta, vt quæ sæpissimè accidit nobis calescentibus à sole, vel igne, aut motu, vel febre, cùm ea, in qua non tantùm primæ qualitatis inducuntur, sed ad earum immodicam introductionem, etiam temperies seu cōplexio, qua forma substantialis asseruabatur, abiicitur, & ipsa forma simul cum complexione corrumpitur, vt cùm particula quæuis putret, aut in ignem vertitur, vel alio quouis modo propriam formam substantialem amittit, & aliam nouiter acquirit. Certè de alteratione hac vltima (& si non propriè sic nominanda erat, vt Aristo. primo de generatione docet) ad quā nouæ formæ generatio sequitur, loquendo, verum est, quod dixit. ※ Quòd cum longiore tempore incalescendo patiuntur particulæ, etiam vincentur aliquando, prorsusque mutabuntur. ※ Cùm quòd lōgo tempore incalescit, hoc non nisi intensiorem & intēsiorem gradū caloris acquirendo patiatur: aliâs si nouus gradus semper nō adderetur, non verè diceremus, quòd incalescit, sed quòd iā incaluit. sed per immodicam inductionem caloris in humanas partes formam substantialem abiici. vt cui inconueniens calor ille sit, certum est. Vnde quoque colligitur reliquum, quòd Gale. dixit, certum esse, putà, quòd mutentur tales partes. nam ex viuētibus non viuentes cum difflantur fiunt. Verum tamen de alteratione propriè dicta, vbi nullius substātialis formæ amissio, neque noue generatio cōcurrit, loquēdo, citata Gal. sentētia falsa esset, vt probauimus.

¶ Reliquum, quod scripsit, putà omnem alterationis latitudinem finiri, cùm terminus præter naturalis parti patienti est adeptus, verum est, si terminum præter naturalem patienti parti formam substantialem nouiter acquisitam nominare velit: nam cùm excalsit ab igne aër, aërem alterari dicimus. at summo calore ab igne genito, & aëre ob id corrupto, locoq; illius alio igne facto, alterationem tunc aëris finiri, nemo inficiatur. Verùm si terminū præter naturam dixisset Gale. calefactionem, aut infrigidationem, humectationem, aut exiccationem homini disconueniētem, falsum esset opinari, tunc alterationem talem cessare, cùm terminus præter naturā sit acquisitus. quòd experiamur inductis duobus gradib9 vllius qualitatis primæ, qui desconueniant viuenti, & præter naturales illi sint, posse adhuc illos intendi, alteratio nemq; eis inductis non finiri, sed etiam prosequi. Quod deinde sequitur, alteratiōes scilicet huiusmodi esse velut mistum, cōmuneq; quoddam medium inter contraria, putà inter naturalem & non naturalem affectionem, verissimū est. Cùm enim temperatus. exempli gratia, nō plures caloris quàm frigiditatis gradus habens, ab aliqua re præter naturam calefit, aut infrigidatur, accidit, vt Galenus inquit, quòd ille afficiatur à gradu caloris, aut frigoris sibi disconueniente, qui simul aliquo conueniēti affectus est. vbi contingit esse simul affectum tunc, qui temperatus erat gradibus caloris aut frigoris sibi conuenientibus, & etiam eo gradu disconuenienti, quē res præter naturam induxit.

¶ Aliud quoq; quod refert. ※ In toto scilicet tempore alterationis pro

Prosequitur expositionem autor.

Prosequitur inceptum autor.

pro modo & quantitate eius dolorem maiorem aut minorẽ fieri. Perpetuò verum non eſt, quia contingat immodicè calefactam partem, minori dolore afflixi, quàm cùm remiſsiorem calorem patiebatur, vi ſenſitiua à tã immodico obiecto diſsipata. Certe cum frigiditas immodica dolorem infert, manifeſtius, verũ hoc eſſe, experimur. Quis enim nõ obſeruat, quòd opio medicamẽto frigido deuorato, poſt exiguam moram frigus ſentiamus: perſeuerantèq; infrigidatione frigiditateq; aucta, per ipſius opii infrigidantem facultatem, quòd ſtupidi, & omni dolore priuati reddamur? Nullus certè.

Idẽ quod in antecedentibus agit autor.

¶ Illud vbi concludit modum: per quem hectica febris fiat, abſurdiſsimum, vt in antecedentibus vidiſtis, eſt. Quæ enim maior abſurditas, quàm dicere. Cùm verò omnes corporis ſolidæ particulæ excalfactæ ad abſolutionem iam ſunt, eiuſmodi febrem hecticam Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & ſpiritu, ſed in corporibus iis, quæ habitus rationem habent, comprehenſam. Nam aut calefactas ad abſolutionem partes vocat, partes, quæ ſummè calidæ, vt ignis ſunt: & cùm hæ viuæ eſſe non valerent, quia iam in ignem verſæ, ſi ignis diſpoſitiones habuiſſent. hectica febre laborantes tales partes non eſſent dicendæ. Neque illis conueniret, quòd pro ſigno peculiari hecticorum ſcribitur, ſcilicet indoloroſas fore, quin maximè dolentes futuræ fuiſſent, ſi forma membrorum eſſet corrumpenda, & in ignem vertenda. Aut calefactas ad abſolutionem partes illas dicit, quæ æqualem calorem, cum humore putrido habent, aut tantum, quantum ſpiritus febrientis ephemera febre poſsident. Et in hoc etiam aberrare ipſum mani feſtiſsimum eſt. quòd in putridis & ephemeris non inconueniat mẽbra humana tanto caloris gradu af fici, quanto humor, aut ſpiritus. & hunc, conſumpto humore, aut difflatis ſpiritibus illis calidis amitti, & ad moderatum, & ſibi decentem calorem mẽbra reſtitui. Quod hecticis febribus minimè accidere credidit Galenus, quin quouis húmore, aut ſpiritu cõſumpto, ipſam febrem hecticam membris humanis hæſuram proteruit.

Nõ tantũ hecticã febrem indoloroſã eſſe expimẽto cõprobatur.

¶ Eſſe ſolam febrẽ hecticam indoloroſam, falſum eſſe, omnes ſciunt, qui febribus tertianis, maximè nothis ægrotarunt. Si enim vera fateri voluerint, ii dicent, quòd poſtquàm in totum aucta eſt febris, ab eiſdem non percipiatur, atque hoc per inſigne temporis ſpatium perdurare, confitebuntur. Quòd & ſi peculiare etiam ſit aliis febribus, non tamen adeo prolixum eſſe ſtatum earum vt harum certum eſt (quartanis exceptis) ideo de nothis tertianis exemplum ſcripſi. Sed quia ſuperius nouiſtis, qualiter in febribus dolor percipiatur, ac in aliis diſtẽperiebus, ideo fuſius de his in præſens non ago.

¶ Certè cauſam, quam aſsignat, cur in doloroſæ hecticæ febres dicantur, quia ſcilicet omnes corporis partes in eis æquè percalfactæ ſint, ſufficiens eſt. Nam ſi memores eſtis, diximus, quòd tunc cùm eſt diſſormiter caliditas, aut frigiditas, ſeu alia qualitas ex primis inducta in noſtrum corpus diſtemperies intenſius affectæ partis percipiatur à remiſsiore, in quam intenſior agit: ex quo clarè eliciebamus, quòd cùm

omnes

omnes corporis partes æqualiter calidæ aut frigidæ agere mutuo non valuiſſent,quia inter ſimilia non ſit actio, dolor ſentiendus non eſſet, indeq; etiam vera Galeni ſententia ſit,quòd omnibus partib9 æquè per calfactis in hectica febre exiſtentibus, minimè dolor percipi queat. Verùm, vt diximus, non hoc peculiare ſignum eſt hecticarum,ſed cõmune omnibus illis, in quibus vniformis calor in toto corpore extiterit. Cur potius hecticis hoc tributũ ſit,quàm aliis febribus, tam à Galeno,quàm à poſteris medicis,cùm de quouis genere febris ſpeciatim ſcripſerim,Deo dante,docebitur.

Ex cuiuſdã diſtinctiõis ignorãtia quã maxime ab errauit Galenus in preſenti libello.

¶ Ignoraſſe Galenum diſtinctionem temperaturarum noſtrorum membrorum in calida & frigida actu talia, & ea ſunt,quæ formalem calorem aut frigiditatem habent, & calida & frigida potentia talia, quæ ſcilicet qualitatem ſecundam natam producere calorem, aut frigiditatem habent,& ſi ipſa actu calida aut frigida non ſint,ſibi quammaximè nocuit, & in negotio hoc hallucinari eundẽ fecit. Quanquã enim in libris de medicamentorũ facultatibus, & aliis innumeris locis,cùm de medicamentis loquitur, hanc diſtinctionem innuit. in hoc libello de temperie noſtrorum mẽbrorum agendo, eadem non vtitur, ideoq; paſsim aberrat. Dixerat enim ſupra,partes corporis, diſtemperie facta ægrotantes, adeò æquè diſtemperatas fore, vt nulla in aliã agat,ſcribens. ⁂ Non enim ex eorum corporũ particulis hæc agit, hæc patitur: cùm omnes inter ſe iã ſimiles ſint redditæ, ac vnicam habeant conſentientem temperiẽ,⁂ Et ſtatim quaſi aberrauiſſet, addidit. ⁂ Quòd ſi alia earum particularum calidior eſt,alia frigidior, at certè eatenus eſt frigidior:vt vicinũ nihil offendat &c. ⁂ Non videns Galenus, quòd non indiguiſſet exprimere,quæ expreſsit,cum ad priorem ſententiam illa non attineant. In prima enim,vbi dixerat,quòd illius, qui intemperiẽ factam habet, partes æquè malè affectæ ſunt, & mutuò inter ſe agere,nequaquã poſſint.manifeſtè vera profert, loquendo de formalibus & actualibus intẽperiebus.In ſecundo autem decreto vbi refert,quòd nõ æquè calida, aut frigida noſtra membra ſint, etſi illam diſtemperiem, quam ipſe factã nominat,patiantur,etiam non mẽtitur. Nam etſi æquo formali calore caro & os ſint alterata, diuerſas temperies vocatas qualitates potentiales,quæ qualitates quædam ſecũdæ ſunt, eaſdem habere dubium nõ eſt. Si enim præternaturalis ille calor ab vtraq; partiũ affectarum auferretur, & nulla extrinſeca vi partes illæ alterarentur, caro in non tã remiſſum calorem ſe reduceret, vt os:& hoc minimè priori decreto cõtrarium erat. nam membra hæc nõ aliter ſe habent,quàm ferrum, & lapides:& plumæ:& lana: ſimul ab igne:vel ſole æquè calfacta, quæ perſeuerãte caloris productore,mutuo inter ſe non agerent, ſi tamẽ illæ ab eſſet, ferrum & lapis frigida fierent cætera calida manerent.vt caro calida manſiſſet ablata febre, & os ac neruus frigida, ſi ſuæ tẽperiei quæ qualitas ſecũda eſt, relinquerentur. Et vt aberraſſet,qui dixiſſet,ferrũ,& lapides,de quibus loquebamur,non infrigidant lanam & plumas, cùm æquè calida ab igne ſunt, quia non tantum ſunt frigida, vt infrigidare illa valeãt:ſic aberrat Galenus,cùm dicit, quòd cùm intemperies æqualis nos

lis nos afficit, caro, & neruus non ſe alterant, quòd non adeò diſtent, vt eorum quoduis vicinum nihil offẽdat. Ratio enim, cur illa non ſe afficiunt, nulla alia eſt, quàm quòd intẽperie actuali & formali æquè calida omnia ſint. Hæc enim eſt à qua actio inter membra noſtra oritur, vndeq; dolor aut delicia reſultat, & non intẽperies qualitas ſecunda nominata, à qua inter noſtra membra actio nulla verſatur. De his etſi quã plurima dicenda ſuperſint, ſcribere alia nõ placet, quòd negotium prolixius eſt, quàm vt in commenticulo ſit redigendum. De eo, Deo concedente, agemus fusè tunc, cùm modum, per quem medicamentariæ facultates agunt, explicuero & interitus naturalis animatorum & miſtorum cauſam reddidero.

Contextus octauus.

¶Sic nanq; nec aër qui nos ambit, prius offendit, quàm ad immodicũ calorem frigusve eſt immutatus: cuius alioqui quæ in medio ſunt, differentias, tametſi numeroſas, ac manifeſtum exceſſum inter ſe habentes citra noxam ſentimus. Ex iis ergo fortaſſe nec illud durius dici videatur, quod Hippocrates alicubi ait, omnem morbum vlcus eſſe. Quippe vlcꝰ vnitatis eſt diuiſio, immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt vnitatem ſoluant: plurimus quidem calor, dum ſegregat, ac incidit ſubſtantiæ continuitatem: ſummum verò frigus, tum ſtipando, tum introrſus pariter tendendo, quædam exprimit, quædam quaſſat. Atq; hunc quiſpiam immodici caloris ac frigoris terminum ſtatuens, fortaſſe non immodicè ſentiat. Seu verò is, ſeu alius immodici exceſſus terminus eſt, certè conſiſtere omnem immoderatum exceſſum in habitudine ad aliquid iam liquet. Non enim pari ratione à calidis frigidiſq; afficitur omne corpus. Indeq; fit, vt aliqua animalium conueniẽtes inter ſe ſuccos habeãt, aliqua non ſolum non conuenientes, ſed etiam qui ſe mutuò corrumpant: veluti homo atq; vipera, quorum vtriuſque ſaliua alteri eſt pernicies, ita vtique & ſcorpium necaueris, ſi ieiunus illi inſpueris. At nõ homo hominem morſu interimit, nec vipera viperam, nec aſpis aſpidem. Siquidem quod ſimile eſt, id congruum amicumque eſt: quod cõtrarium eſt, inimicum ac noxiũ. Augetur enim quidque, ac nutritur à ſimilibus: perimitur, ac corrumpitur à diſsimilibus. Itaque etiam ſanitatis tutela per ſimilia perficitur: morborum ſublatio per contraria. Verùm de iis alius eſt ſermo.

Commentum. 8.

¶ Si præterita non ſuffeciſſent, ad oſtendendum, confudiſſe Galenum intemperiem actualem cum intemperie potentiali, iam prima verba huius contextus, quem expono, illud palàm monſtrarent. Dicebat quippe Galenus qualiter caro, & os & ſi diuerſas temperaturas habeant non mutuo ſe dolore afficiant. Et in exordio contextus noſtri confert hanc temperaturarum diuerſitatẽ, quæ qualitates ſecundæ ſunt, diuerſis aëris nos ambientis intemperiebus, aëre formali, & actuali calore, aut frigore, humiditate, & ſiccitate tantùm affecto, & non potenciali: quia elementis nullæ qualitates ſecundæ inſunt: eæ enim ex actione diuerſorum elementorum mutuò pugnantium reſultant, & ex vni-

Probatur in præſenti con textu aberra ſe gal. cõferẽ do diſtẽperies actuales potẽtialibus.

ex vnico confici non valent. Porrò, vt dixi, non parum labitur Galenus relata non animaduertens.

¶ Reliquum de Hippocratica ſententia, vbi omnem morbum vlcus eſſe teſtatur, alludere videtur Galeni ſententiæ primi libri de ſymptomatum cauſis. capite ſexto. Ibi enim quoque teſtatur, cuiuſuis ſenſus immodica obiecta non aliter dolorem inferre: quàm vnitatem ſoluendo. Quod ferme eſt aſſeuerare dolorem non aliunde procedere, quàm ab vnitate ſoluta. Res profectò in totum contraria veritati, cùm impoſsibile ſit, vnitatem ſolutam citra diſtemperiem dolorem efficere. Et quòd negotium hoc ſit ſatis difficile, prolixumque, ſi exactè eſſet explicandum, ideo breuius quàm poſsim, ab eodem me extricabo, differendo vſque in opus edendum exactum huiuſce rei examen.

¶ Sunt tot ac tam diuerſæ ſententiæ de eſſentia doloris, quòd eaſdē, & fundamenta, quibus innituntur, referre, prolixum valde foret. Ideo tantùm compendium quodam horum decretorum, rationibus, quæ eadem fulciunt, relictis, proponam, & ſtatim ad cauſam doloris explicandum tranſſeam.

Quid diuerſi autores opinati ſūt dolorē eſſe.

¶ Fuère nonnulli, qui dolorem per triſtem ſenſationem definierunt, opinantes dolorem eſſe ſenſationem, & hanc actum diſtinctum realiter à facultate ſentiente falſò fingebant. Alii actum appetitiuæ, quæ nobis inſeruit, vt fugiamus, quæ diſconueniunt, & proſequamur, quæ nobis proficua ſunt, dolorem eſſe proteruierunt. Quidam actum cuiuſdam facultatis, quam imaginatiuam coëxtenſam cum tactu nominant, innitentes neſcio quibus verbis ſatis confuſis Ariſtotelis, in ſecundo de anima. dolorem eſſe dixerunt. Reliqui non actum, ſed obiectum quoddam tactricis facultatis, diſtinctum à qualitatibus primis, quæ tactus obiecta ſunt, eſſe dolorem fatentur.

Quę doloris imediata cauſa ſit oſtenditur.

¶ Et vt inter hos non conuenit de entitate doloris, ſic de immediata cauſa illius ii diſſentiunt. Quidam opinantur duplicem eſſe doloris cauſam, ſolutam ſcilicet vnitatem, & diſtemperiem quoq;. Et harum quilibet vim inferendi immediatè dolorem concedunt. Alii rentur vnitatem ſolutam immediatè dolorem inferre. Et intemperiem tunc tantum dolorem efficere, cùm ad vnitatis ſolutionem immodicè conſtringendo, aut dilatando intemperies perduxerit. Cæteri ediuerſo ſentiunt, dolorem ſcilicet à ſoluta vnitate immediatè effici, non poſſe. & tunc tantùm ſolutam vnitatem dolore afficere, cùm diſtemperiei cauſa fuerit. Quā ſententiam veram eſſe, quibuſdam iactis prius fundamentis, indubitata ratione probo.

Solā intēperiem doloris cauſam īmediatā eſſe cūdētiſsimis argumētis oſtēditur, ſupoſitis prius quibuſdam aſſertionibus.

¶ Primum, quod ſupponere oportet, eſt, quid notiſsimum phyſicis omnibus, qui libros de anima nouerunt, eſſe ſcilicet impoſsibile, ſenſibile commune cognoſci ab aliqua facultate ſenſitrice, non cognito prius ſenſibili proprio. Itaque cùm in viſu ſenſibilia propria ſint lux & color, impoſsibile eſt cognoſci per viſum rei lucidæ, aut coloratæ figuram, magnitudinem, numerum, motum, aut quietem, quæ ſenſibilia communia ſunt, ſi prius naturæ prioritate lux, aut

color

color non percipiatur. Et cùm in tactu sensibilia propria sint caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas, nullum tangibile quãtum, aut figuratum, motum aut quiescens, tanti aut tanti numeri, cognosci valebit, nisi vlla ex primis qualitatibus noscatur. In aliis quoque sensibus idē necessariò accidere, omnes indubie testantur.

.Suppositio ¶Secundò præscire oportet, solutam vnitatē nihil aliud esse, quàm aut illum partium solutarum numerum, aut indecentem earundem figuram, quorum quoduis à tactu percipi non poterit, nisi vlla primarum qualitatum percipiatur, quòd figura & numerus de communibus sensibilibus sint, quibus conuenit, non sentiri, nisi propria prius percipiantur, vt antecedēs suppositio docuit.

.Suppositio ¶Tertiò præsciendum est, nullam qualitatem inhærentem parti facultatem tactricem habenti sentiri à parte, cui inest, vt ex quarta animaduersione commenti quinti huius libri patuit.

.Suppos. ¶Quartum quoq; est vt notissimum habendum, in sola tactiua facultate dolorem versari. Si enim accidit oculum, aut aurem, seu linguam dolere, non quia videt oculus, dolet, sed quia tactu est particeps, & nec auris quia audiēs, sed quòd eius tactus afficiatur, dolet. Idemq; aliarum facultatum organis contingit.

Ratio validissima qua intēperiē tanquam doloris immediatā causam esse, posse probatur. ¶Quibus intellectis, ratio insolubilis, qua probatur, solā distēperiē posse immediatā causam doloris esse, colligitur quæ huiusmodi in est. quicquid à sensu tact9 dolorosè percipiendum est, calidum, aut frigidū humidum, aut siccum est sentiendum: ergo si vnitatis solutio dolorosè est sentienda, calida, aut frigida humida, aut sicca est percipienda. Consequentia est nota, ex secunda suppositione. Et antecedentis quoque veritas ex prima & quarta. Vlterius caliditas, & frigiditas humiditas, & siccitas partis solutam cōtinuitatem patientis est sentienda, vt ipsa dolorosè percipiatur: ergo vel à parte soluta, vel ab alia. A parte soluta non, quòd illi quæuis illarum insit, indeq; ab ea sentiri non poßit ex tertia suppositione, ergo ab alia. Sed hoc est impoßibile, & contra experimentum, quod docet, in partibus solutis sentiri dolorem ex vnitatis solutione, & non in aliis illæsis, ergo antecedens, ex quo sequitur, falsum erit. Cùmque hoc non aliud sit, quàm assertio, quòd vnitatis solutio immediatè efficiat dolorem, superest assertionem illā falsam esse. & quòd sola distēperies dolorem inferat verum sit. Est tanti valoris ratio hæc, quòd si verum est, quod ab omnibus vt indubitatum supponitur, solutam vnitatem scilicet esse sensibilem de per se, & si de numero communium & non propriorum, physica demonstratione, conclusio probata superfit.

¶Obiicere enim nobis, si verum esset, quod intulimus, necessariò sequuturum, quòd si secaretur alicuius membri vnitas ense, vel alia re æquè vt membrum, quod inscinditur, calida, & aër etiam æquè calidus, vt membrum insciſsum fuisset, dolor non perciperetur, quia distemperies nulla in membro soluto ex hypothesi tunc adesset, nequaquam nostrum decretum refringet. quòd supponat imposſibilem euentum, & qui accidere naturaliter non poßit. Non enim tantùm membra nostram Quædā innanes obiectio soluitur.

cùm soluuntur,intemperiem patiũtur ab extrinsecis causis, aëre, gladio,& aliis rebus, verùm & ab intẽperie spiritus,qui defertur in membrum solutum, ipse enim detectus cute & carne, necessariò alteratur, & partem noxam patientem in quã defertur,alterat, etiam nulla homi nis pars sensibilis magnitudinis vni formis temperiei est, quin vna altera calidior,aut frigidior,humidior aut siccior. Vnde impoßibile est ab aëre,qui esse non potest æquè diffor mis, vt partes hominis sunt, membrũ nõ alterari. Nam si æqualẽ gradũ caloris aër haberet vt pars æque vt ipse calida,calidiori aut frigidiori hominis parti collatus,intemperatus erit,in illasq; intemperiem inducendo,dolorem prorritabit. Defluxus quoq; inordinatus sanguinis & bilis,ac aliorum humorũ in partem dissectam, non parum intemperiem earundem auget, & dolorẽ concitat. Quibus verum esse manifestum est,euentum, quem vt poßibilem arguens supponit, imppoßibilem esse,inde quoq; rationem illã cassam manere.

Proponitur quædam futilis solutio rationis illius, qua probabamus à soluta vnitate immediate dolorẽ fieri, nõ posse, & increpatur.

¶ Quippe qui opinabantur, solutam continuitatem doloris causam immediatam posse esse, argumento à nobis parum supraducto respondent,admittendo euentum,vt poßibilem,fatenturq; non inconuenire, cum decẽti temperie primarũ qualitatum fœdam figuram, aut numerum disconueniẽtem dolorosè immutare, idq; satis ingeniosè exemplo quodam probare existimant. Accidit, inquiunt, hominem optimi coloris deformem videri,cùm illius turpis figura deformius immutat, quàm pulcher color eleganter. ad cuius similitudinem posse cõtingere, credũt, optimam temperiem dolorẽ inferre, quãdo solutæ vnitati, quæ de formis mẽbri naturæ est, coniungitur. nõ animaduertẽtes ii, quòd nõ incõueniat,visu videri colorem vllius deformis hominis, simul cum turpi figura eiusdẽ,& impoßibile sit, temperiem seu distẽperiẽ partis patientis solutã vnitatẽ percipi à parte, in qua subiectiuè ipsa fuerit,& quòd absq; sensatione illa dolor esse nõ valeat, quia soluta vnitas,quæ ex sensibilibus cõmunib9 est,nõ poßit percipi à tactu, si tẽperies aut distẽperies propriè sẽsibilis sibi cõiũcta nõ pcipiat. vt prima suppositio ratiõis superioris docuit.

Experimẽto probatur verũ esse, q̃ tantûm intemperies doloris sit causa.

¶ Quin ex alio euentu nostri decreti veritatẽ comprobari,manifestè intelligitur. Si enim partis,quæ secatur,dolorem imminuere conamur,oleis, aut aqua tepida abiicientibus intemperiem insigniorem,dũ insciſsam partẽ fouemus à dolore releuamus: quod fieri non posset, si vnitatis solutio doloris causa fuisset. nam hæc minimè per fotum relatum comminuitur.

Alia ratio qua idẽ satis euidẽter probatur.

¶ Alia quoque ratione euidentißimè ostenditur, solutam vnitatem immediatè dolorem inferre non posse. Nam si ab hac tantùm oriri dolor valeret,sequeretur, quòd si semel ex tali vnitate soluta dolor. fieret, semper durante vnitatis solutione esset perseueraturus. Consequentia est nota, Quia si transacta hora post dissectionẽ durat dolor. non est, cur post annum perseuerante dissectione, dolor non perseueret, cùm adeò facta esse dicatur dissectio post horam, vt post annum. Sed euentus oppositum docent, medicamentis scilicet auferentibus intemperiem, aut dum ipsa vniformis, & æqualis versa est,dolorem auferri, solutione vni-

tatis

tatis manente. Ergo ab intemperie, & nō à soluta vnitate dolor ortum trahebat.

Solutio futilis diluitur.

¶ Si proteruiat aliquis, quòd vnitis solutio cùm fit, dolorē inferat. & statim cùm facta est, nullum efficiat, sed quòd qui post perseuerat, à distemperie ortum trahat, insolubili ratione conuincetur, quærendo ab illo, quæ vnitatis solutæ pars sentiatur, cùm vnitas soluitur, an, quæ iam soluta est, vel quæ soluenda restat. Quæ soluta est, cùm iam facta sit, sentiri non poterit ex concessis ab aduerso. Quæ soluēda restat, sensationē inferre est impossibile, cùm non ens non sentiatur: superest ergo nullo modo solutam continuitatē dolorem illaturam.

Præteritā rationem nr̄is decretis minime contrariam esse.

¶ Neq; ille, qui testatur, inæqualē intemperiem solam efficere dolorē consimili argumento torqueri poterit. Cùm enim sibi obiiceretur, quæ pars distemperiei sentiatur, an facta, aut futura fieri, dicet ille, qui veram opinionem tuetur, quòd facta distēperies efficiet dolorē, verū quòd à parte, in qua ipsa facta est. non sentiatur, vt verè arguens obiiciebat, sed à parte, in quā facta agit. Quo perspicuè soluta relata obiectio euadit. Vt enim color, qui est in pariete distāte ab oculo. ab eodē videtur, sic facta distemperies, siue quæ est in parte viuente, seu in obiecto extrinseco, dū alterat, sentitur à parte vim sensitricem habēte, cùm ipsa alteratur. Non tamen solutio vnitatis à parte non soluta sentiri valet. Neq; pars nōdum soluta quia quod dissectum non est, doloris productī vnū esse non posit.

Improbatur quædā ratio nis nr̄æ euasio.

¶ Aduersus certè nequaquam dicere poterit, factum solutæ continuitatis sentiri, & non à parte soluta, in qua subiectiuè est, sed à parte sana. Primò, quia, vt superius dixi, oppositum experiamur. Secundò, quòd cum soluta cōtinuitas sit vel numerus, vel figura, vt patuit, & horum nullum vllius actiuitatis est, quoduis illorū soluta vnitas sit, nullo modo afficere partem distantem poterit. Tertiò, quòd figura, & numerus, & alia sensibilia communia non percipiuntur à tactiuo organo. nisi contactu mathematico tangantur. Non enim clausis oculis, & si caleam ab igne, vel alia re, quæ me nō tangit. potero percipere figurā, aut numerum calefacientium. Nullo ergo modo dissectio partis solutæ à parte incolumi poterit, percipi, nisi tangatur: & cùm tangēs dissectum, dolorem nullum sentiat, vt chirurgici tractātes vulnera & omnes homines, verè testari possumus, sequitur solutam continuitatem dolorē nullum illaturam: nisi tunc cùm distēperies, quæ est doloris immediata causa, suboriatur. De his prout proposito attinet, satis dixisse videtur.

Prosequitur cōtextus expositionē autor.

¶ Cæterum de termino, quem statuere immodico calori & frigiditati Galenꝰ videtur, quòd vnitatē soluere, quæ immodica sunt, valeant, & prius quàm hoc assequantur, non possint immodica dici, nulli innititur sufficienti rationi. Difficulter tamen diuelletur ab hac opinione, qui proteruire voluerit. Quapropter rectè Galenus dixit, quòd qui sic de negotio illo physico senserit, non immodicè sentire, id est, non absurdè sentiens dicendus sit.

Prosequitur expositionē autor.

¶ Notissimum est, verū esse illud decretum, quod præcedentem sententiam sequitur: excessum caloris, aut frigoris: seu aliarum qualitatū nullum simpliciter talem dici posse, nisi alteri cōferatur. Calor enim

qui oſsi eſt per exceſsũ immodicus, carni collatus per defectum & remiſsionem labitur. Vt ſiccitas multa, quæ carni eſt diſconueniens, oſsi adhuc non ſufficit. Tandem exceſſus & defectus voces relatiuæ ſunt, vt ſimilitudo & diſsimilitudo, propinquitas & diſtantia. Inde ergo verum quoq; erit, quòd ſaliua vnius animalis, quæ aliis eiuſdem ſpeciei eſt vtilis, nonnullis ſit pernicioſa. vt ſaliua viperæ, aut ſcorpionis homini eſt pernicies, & humana relatis eſt valde noxia. Quo deprehēditur eſſe manifeſtiſsimum memdacium decretum nonnullorum phyſicorum atteſtantium, ſolas qualitates primas mutuò agere & pati. Quis enim negare poteſt Galeni euētũ de ſaliua hominis ieiuni ſcorpioni iniecta, & eundem interimente, ac contrariũ, de ſaliua, aut morſu ſcorpionis, aut viperæ, hominē necante? quorum nullum fieri poſſet, niſi qualitates vllæ vltra primas inducerentur à relatis venenatis animalibus in hominem, quibus occultæ diſpoſitiões humanæ formæ ſimul cum primis qualitatibus conuenientes, abiiciuntur. Nam minime potuiſſe frigus, & calorem venenatorum dumtaxat vim necādi habere, apertiſsime ex hoc intelligitur, quòd alia iis multo calidiora, & frigidiora ſine noxa adeò inſigni qualis eſt mors, non ſolùm exterius admota necare non valeant, verùm intra corpus deuorata non noceāt. Neque duntaxat relatis falſum eſſe dogma illud phyſicorum probatur: verùm dolor, & ſtupor dentiũ obortus à rebus dulcibus & ponticis, & à complurimis multò his calidioribus, aut frigidioribus minime procedens, manifeſtum exhibēt teſtimonium, non ſolum inter qualitates primas actionem corruptiuam & productiuam verſari, ſed inter nonnullas alias, quas in alio opere exprimemus.

Contextus nonus.

¶ Hecticam verò febrem, quæ iā habitum corporis occupauit, minimè ſentit, qui ea laborat. Reliquarum febrium nulla eſt, quæ non à laborante ſentiatur: ſed aliæ magis, aliæ minus ægrotanti ſunt graues. Sunt ex iis & quæ rigorem ingerant: fit enim id quoque ſymptoma, veluti alia multa, ab inæquali intemperie. Rationem tamen generandi eius in propoſito libro tradere non eſt, priuſquam de naturalibus facultatibus demonſtratum fuerit, quot hæ, qualesque ſint, tum quid agere quæque ſit nata. Verùm in libris de ſymptomatum cauſis, de omnibus agetur. Sed reuertor ad inæqualis intemperamenti differentias. Nam quemadmodum ex phlegmone febris naſcatur, tum quòd phlegmone omnis ac febris omnis præter hecticas, ex morbis ſint, quibus inæqualis ſit intemperies, dictum iam eſt. Porrò accendi febrem & citra phlegmonem ex ſolis humoribus putreſcentibus licet. Neque enim ea ſolùm, quæ inculcata ſunt, & perſpiratu prohibita putreſunt (verum celeriter ea, maximeque) cæterum putreſcunt & alia multa, quæ putredini ſunt opportuna. Dicetur verò de horum opportunitate alio loco. Iam alio quoque genere inæqualis oriri intemperies in toto corpore poteſt: modo fuliginoſo vapore detento: modò exercitationibus & pluſculis laboribus calore adaucto: modò ab ira, cùm ſanguis immoderatius fer-

uet:

uet:modò ex deuſtione quauis exter na,incaleſcit.

Commentũ nonũ.

¶ Quaſi aliquid inſigne & indubitatum in antecedentibus docuerit, vt memoriæ commendet, hic iterũ repetit,febrem ſcilicet hecticã non ſentiri à poſsidente illam.non proſpiciens Galenus,quod idem putridis (à ſe vocatis) accidere ſit neceſſe, quando vniformis calor in omnibus membris febrientium fuerit.neq; conſiderans neceſſum eſſe, quòd cùm à prandio, vel cœna calor hecticorũ creſcit, ab eiſdẽ ſentiatur, quia alteratio velox & inſignis, qualis eſt illa, à membris vim ſenſitricem habentibus neceſſariò percipienda ſit,vt in precedentibus ſcripſimus.

¶ Eſſe aliquos febriũ modos, quos rigores in inuaſionum initiis ſemper comitentur,adeò notum eſt, vt probatione nulla egeat. A quibus autem cauſis rigores oriantur: non eſt adeò facilè dictu,vt paucis ex primi poſsit verbis, ſed quòd de his in proſecutione ſymptomatum, quæ febres comitantur,fuſè docturi ſumus,ideo ſuperſedẽdum ab hoc negotio nunc viſum. Galenus in præſens differt rem eandem, donec de facultatibus naturalibus agat. Neque immeritò, quòd hoc expultricis facultatis eximiũ ſymptoma eſt.

Galenus fatetur ſine prohibita trãſpirationе putredinem ob oriri poſſe, & eadẽ ſententia ipſe confutatur.

¶ Cùm iterum tractat de inæquali intemperie Galenus,quandam interſerit ſententiam, quam non frequentem in ſuis commentariis leges, citra conculcationem ſcilicet & prohibitam tranſpirationem putredinem poſſe oriri. Quam,ſi verã eſſe, vt eſt,credit. merito poterimus ab eo querere, cur quando conatur ipſe reddere cauſam caloris immodici contingentis in putridis febribus, ſemper recurrit ad fuligines putridas prohibitas exhalari. Quãdo enim obſtructio nulla fuiſſet,& fuliginibus liberus pateret exitus,vnde oriri calorem febrilem dicet,qui ſemper in has obſtructas fuligines recurrit? A cauſis exterioribus oriri febres, quas ephemeras vocãt,docuit hoc in loco Gale. Quod etiã primo de febriũ differentiis & aliis locis à nobis ſupra citatis ſcripſerat.Et quãuis hoc verũ ſit, nõ tamẽ febres illæ ſiũt, vt ipſe putauit, ſed multò aliter,vt nos oſtendimus.

Cõtextus decimus.

¶Porrò quòd etiã in his omnibus febribus, nõ ſecus q̃ in phlegmonis ſupra eſt dictum, tũ pro viribus effectricis cauſæ, tũ pro corporis ipſius affectu,alii magis febricitẽt, alii minus,alii haud quaquam,apertum eſſe arbitror.æquè verò & quòd intẽperies ipſa nonnunquam ſpirituoſam tantum inuadit ſubſtantiam, nonnunquam etiam ipſos ſuccos, clarum id quoque reor. Sed neque minus illud quòd omnibus huiuſmodi febribus ſi traxerint, hectica ſuperueniet. Iãq; ſermo noſter propemodum oſtendit inæqualem hãc intemperiem, aliquando ex calida frigidaúe ſubſtantia,quæ in particulam aliquam influat,accidere: veluti in his fiebat,quos phlegmone infeſtat: ſæpe non ita, ſed ipſa corporis temperie in qualitate mutata: tum quòd alterantium eam, quædã ortum habeãt ab ipſo corpore; quædam extrinſecus,vtique cùm ex putredine tantùm aliqua, vel phlegmone excitatur febris, ab ipſo corpore:cũ aduſtione,vel exercitatione extrinſecus. Dicetur autẽ & de his fuſius in morborum cauſis. Tan-

quam autem ex deustione accenditur febris, alterato videlicet corporis temperamento. Itidem nonnulli sæpe ex frigore refrigerati toto corpore vehementer sunt. Aliqui verò etiam perierunt. Iam quòd ii omnes etiam doleant, ne id quidem latet, porro dolent & qui ex rigore ingenti vehementer perfrigerati, celeriter sese excalfacere properarũt. Multiq; eorũ cùm subitò ac simul manus igni admouerunt, ingentem circa vnguium radicem sentiũt dolorem. Et quisquam cùm tam luculenter videat intemperiem inæqualem doloris esse causam, etiã de internis doloribus dubitet, aut miretur, quo pacto citra phlegmonem subinde, vel laxiore intestino, quod Colon Græci vocant, vel dentibus, vel alia quauis particula homines doleant. Nam neq; talium vllum mirabile est.

Commentnm. 10.

Propriis verbis Galenus confutatur.

¶ Si sol, & motus, & ira solum calorem inducẽdo in spirituosam hominum substantiam febres ephemeras concitarent, vt Galenus absurdè docuit: cùm nullus sit, qui exerceatur, aut irascatur, seu soli exponatur, qui non immodicè, ac adeò intensè vt febricitans caleat, nõ erat, cur in præsens diceret, quòd sint ali qui homines, qui haud quaquàm à febribus corripiantur, & si iræ, & exercitio, & soli exponantur. Non enim vllius exercitati, aut irati, aut soli expositi spiritus eandem temperiem seruant, quam cum relatis homo non incumbit, sed adeò immodicè quorũuis horum spiritus calẽt, vt si ille calor, absentibus causis exterioribus, durasset, necessariò febrirent. Cùm ergo durare calorẽ immoderatum, absentibus ira, & sole, & exercitio, ac aliis procatarticis causis, non proueniat ex aptitudine aut ineptitudine spirituosæ substãtiæ (nam cuiusuis hominis spiritus, calorem illum immodicum, vt indecentem respuunt) aliunde febres illas, & perseuerantiam caloris in aliqbus hominibus, & non in aliis, ortum trahere, opinandum est. De quo in antecedentibus scripsimus, ideo ne sæpius idẽ repetatur, sileo.

¶ Sic loquitur de intemperie, quã inuadere nonnunquam spiritus, alias humores, & cùm diu perseuerat membra, dicit, vt si intemperies foret, substantia vlla, quæ naturaliter, vel liberè mota in vtrumuis relatorum ferri valeret. Et quanq̃ in rigore impropria verba illa sint, quòd tamen tolerari possunt, ideo ab eisdem transeamus.

Non esse duplicẽ intẽperiei differentiã, refertur.

¶ Intemperiem nostrorum membrorum esse, secundum mẽtem Galeni duplicem, quandam, quam dicit oriri à materia eandem producente. Aliam, quam sine materia nominat. Sunt tot loci præter hunc vbi à Galeno refertur, vt difficile esset, omnes in vnũ congerere. Sed in vniuersum verã nõ esse relatã assertionẽ, & quòd sit impossibile distẽperiẽ calidã citra materiã inueniri, vt Galeno est opinatũ, in retro scriptis ostẽdim9. Sufficiat ergo relatis verbis cauere lectori. Esse tantũ duplices causas, quæ intẽperiẽ producant, alteram internam, putà humores putrescentes, aut inflammationes, de quibus Galenus hic mentionem agit: alteram externam, solem, aut frigus, & alia.

Causa cur vngues eorũ q infrigidati sunt, igni expositę dolẽt, vbi innirũ ratio increpãt.

¶ Ex frigore etiam externo & interno dolores fieri, satis clare euentus, quos Galenus recenset, docent. Colicum enim dolorem ex ventositate, aut pituita gigni, & vniuersum corpus

corpus ex frigore rigentis aëris dolere,omnes ſcimus. Sed cur vnguiũ radices doleant, cùm ſubitò manus frigidas igni admouemus,pauci ſciunt.Et quanquam nõ exigua de hoc referantur tam à nonnullis commẽtatoribus huius libelli (expoſuit enim hunc Arnaldus de Villa noua, & nuper quidam Hieremias Thriuerius,& Leonartus Phuichius)q̃ à multis aliis,quod verũ eſſe reor,paucis explicabo.Prius nõnihil prædocẽdo,quorũ primũ ſit.quòd experiamur homines ingẽtib9 rigorib9 expoſitos,delicia affici, cùm quãlibet particulã ex illis,quæ rigẽt (dum digiti non ſint)igni admouẽt:& quòd iidem cùm extrema digitorum,vbi vngues ſitæ ſunt, igni approximãt, quẽdam dolorẽ ſentiant, quaſi tũc vngues à carne diuellerentur,etiam quòd nulli alibi relatum dolorem quàm in vnguibus percipiant.

¶ Item quòd vngues tũc maximè doleant, cùm niue, aut aqua valde frigida, vel borea flante fuere prius refrigeratæ, & cùm poſt ab igne calent.ſecus ſi per linteorum,aut ſtercorum calidorum admotionem frigiditatem expellant.

¶Ex quibus cauſa euentus manifeſta euadit,dolorem, de quo eſt quæſitum,ideo fieri,quòd aliquæ partes aquæ,aut niuis ſi ab iis prouenit refrigeratio,aut aëris,ſi tantùm à frigido continnete riget homo, per ignis celerem calefactionẽ in vaporem eleuatæ, & propter vnguiũ denſitatem extra corpus exire prohibitæ, partes, quæ ſubter vngues ſunt, diſtendunt,& dilaniant, ac ipſas vngues à carne cõiuncta ſegregare conantur. vnde ille dolor confuſus reſultat,vbi non frigus, vt Galenus refert,ſed potius quædam confuſa diuulſio, percipitur. Non enim ſic dolent, vt ſi duntaxat diuellerentur. Quòd etiam frigus dolorem inferat: neque ſic dolent,vt ſi tantùm rigerẽt, quòd refrigerationi diuulſio adiungatur, ſed ſimul ex vnitatis ſolutione & diſtemperie frigida illa triſtis paſsio ſuboritur.

¶ Credere enim per antiperiſtaſin retrahi frigus,illudq; dolorẽ inferre,vanum eſt. Primò, quòd non potius in extremitatibus digitorũ igni admotis, quàm in cubito aut humero, ſeu alia quauis corporis parte dolor eſſet percipiendus,cùm primùm partes illæ refrigeratæ igni admouerentur: ibi enim antiperiſtaſis euẽtura erat,vt in vnguibus. Secundò,quòd non potius per ignis admotionem dolor eſſet percipiendus, quàm per lanarum calidarum, aut linteorum calidorum approximationem. Tertiò, quòd non plus poſtquàm à niue, aut aqua valde frigida refrigerantur manus, quàm aliter frigide verſæ dolorem percepturi eramus, cùm vtrobiq; antiperiſtaſis ſubſecutura erat.Cuius oppoſitum experimur. maximè quòd frigus retrahi impoſsibile eſt, ſi de frigore accidente loquãtur, hoc enim vt cætera accidentia,nõ mutat ſubiectum.Secus ſi corpus frigidum frigus vocẽt, nam ſic vera loquerẽtur. & hoc habilius erat retrahi,& facere antiperiſtaſin in aliis partibus corporis magis raris,quàm in partibus proximis vnguibus adeò denſis. Solò ergo ibi dolor contingit:quia, vt nos diximus, propter vnguium denſitatem,& maiorem compactionem per frigus factam, illæ partes prohibeant vapores velocius eleuatos ab igne,quàm à linteis, vel lana, aut aliis rebus actu calidis expirare, & extra corpus exire. Indeque,vt dixi, ipſi dilacerant partes ſubter vngues

gues sitas, & dolorẽ inferũt. quæ exarata sunt satis probãt varias eẽ huius loci cõmẽtatiões à neotericis fictas.

Contextus. 11.

¶ Neq; quemadmodum simul rigeant, & febricitent, ægrotantium aliqui: quippe si pituitosus succus qui frigidus est, quemq; Praxagoras vitreũ appellat, & amara bilis, quæ calida est, simul abundãt, ac per sensibilia membra moueãtur, nihil miri est, vtrunq; à cubante pari modo sentiri. Neq; enim si hominem sub sole feruido statuas, & aquã illi frigidam infundas, fieri potest, vt non simul & à sole calorem, & ab aqua frigus sentiat, verùm hoc casu ambo extrinsecus sunt, neq; paruis portionibus incidunt. In febribus vero quas epialas vocant, tum ab interno tum exiguis portionibus eoq; vniuersum corpus ambo sentire videtur. Cùm enim tenuissimis portiũculis aspersum per corpus tum calidum sit, tum frigidum, nullam sensilem alterius portiũculam ita paruam desumas, in qua non alterum sit comprehensum. In ipsa tamen accessionis inuasione, aliqui febricitantium tum rigent, tum verò febricitant, tum ambo sentiunt, frigus immodicum & calorem vnà: verùm non eodem loco; quippe cùm possint, quæ excalfactæ sunt partes manifestè à refrigeratis discernere. Nam intus, & in ipsis visceribus calorem sentiunt: in extremis partibus vniuersis, frigus. Tales perpetuæ febres sunt, & quæ Græcè lipyriæ vocantur: præterea quoddam ardẽtium febrium perniciosum genus. Quòd igitur in his maioribus portionibus accidit, hoc Epialis contingit minutis. Inæqualis nanque est & harum febrium intemperies: sed nequè minus reliquarum omnium, exceptis tamen hecticis.

Commentnm. 11.

Dixerat Galenus in fine præteriti contextus, quòd nõ esset mirabile à causis frigidis internis dolores fieri: hic refert, quòd neque etiam est, cur miremur, quòd aliqui ægrotantes simul rigeant, & febricitẽt. Nam si vitreum phlegma, quod frigidum est, & amara bilis, quæ calida etiam est, simul in eodem corpore redundauerint, inquit, quod non inconueniet à partibus vim sensitricem habentibus, quibus relati humores incubuerint, simul sentiri. Vt si homo sub sole feruido statuatur, & frigida aqua infundatur, simul calorẽ & frigus percipiet. Interest tamen, vt inquit Galenus, quòd cùm à sole & aqua, quæ extrinsecæ causæ sunt, frigus & calor sentiuntur, nõ in paruis portionibus vtraq; cõtraria percipiuntur, vt in febribus epialis, in quibus in exiguis diuersis febrientium intrinsecis particulis, quandoq; calor, quandoq; frigus infestat. Et in principio inuasionis quarundam febrium. Frigus enim & calor sensatus in febribus vocatis lipyriis à Græcis, nõ vt in Epialis in exiguis portionibus, & quæ sensu discerni nõ valeant, sentiri refert. quin quòd in internis partibus calor, & in externis frigus molestat. Hæc sunt, quæ in contextu ducto Galenus retulit, quæ non exiguam expositoribus difficultatem pepererũt, quam explicare auspicor.

¶ Quæsierunt enim nõnulli, vtrũ scilicet simul cõtrariæ q̃litates sentiri ab eadẽ facultate tactrice possint. Alii vt indubitatũ euẽtũ hunc admittentes, modũ per quẽ fieri cõtingat, explicare conati sunt. Quidam *Vtrum cõtrariç qualitates primæ simul induci possint. & ab eadẽ parte sentiri exponitur.*

dam quandoq; rem vt poſsibilẽ ſtatuentes aliâs vt impoſsibilem confuſa indiſtinctaq; decreuerunt. Nos autem vtrum poſsibile ſit ſimul caleſieri & infrigidari aliquam partẽ noſtri corporis, prius exprimemus. Ac pòſt, ſi euentus impoſsibilis ſit, qualiter verum ſit, quod multi referunt, ſe ſimul caleſieri & infrigidari ſentire, exponemus.

¶ Quippe non quærimus, vtrum ſit poſsibile aliquam noſtram particulam quantũuis exiguam caleſieri, & aliam ſibi proximam infrigidari, aut aliis duabus qualitatibus contrariis affici, nam hoc tam experimentum quàm ratio verũ eſſe teſtantur. Quis enim non videt, inconuenire nihil, quòd vlla ſiue magna ſeu parua noſtri corporis pars abintrinſeca ſeu extrinſeca cauſa caleat. & alia æqua aut maior vel minor ſibi proxima frigeat, experiẽtibus ſæpe nobis, niuem aquæ ferueti ſimul miſceri, vbi partes niuis ſubitò calorẽ aquæ ſuſcipere nõ poſſunt, neq; aqua feruẽs niuis frigiditatem. quòd omnis actio inter cõtraria cũ mora fiat. Quod ergo examinare curamus, tantùm eſt. An poſsit vna eadẽ que pars adæquatè ſecundùm ſe totam ſimul caleſieri & infrigidari. Et quòd relatum dubiũ tangit quãdam inter phyſicos tritam quæſtionem, vtrum ſcilicet qualitates contrariæ ſimul ſe compati valeant, neceſſariò id diſcutere breuioribus q̃ poſsim verbis compellor. Quanquã negotium hoc plus aliũ expetebat locum, quàm præſentem, verùm illic fuſiſsimè, hic breuiſsimè explicabitur. Fuerunt complures, qui nullo modo poſſe compati contraria in eodem ſubiecto ſunt teſtati, inter quos Gregorius Ariminenſis. 17. diſ. primi. quæſtione, 3. recẽſetur.

Et quanuis triplex genus contrarietatis ſit, altera, nempe contrarietas inter terminos motus à quo, & ad quẽ verſatur: alia, inter propoſitiones contrarias, aut ſubcontrarias, ſiue contradictorias: alia, inter qualitates, quæ mutuò inter ſe agunt, alteram corrũpendo. Nos hic tantùm examinabimus, An qualitates primæ contrariæ poſsint ſimul in eodẽ ſubiecto eſſe, an neceſſe ſit, quicquid frigiditatis eſt in aliquo ſubiecto, prius corrumpi, q̃ vllus caloris gradus inducatur, aut ecõtra. & ſic etiã de humiditate & ſiccitate. Reliquorum contrariorum examen in aliud, vt dixi, tempus differendo.

¶ Gregorius credidit, vt audiſtis, nequaquam poſſe frigiditatem & calorem ſimul eidem ſubiecto adæquatè ineſſe, compulſus aliquibus ratiõibus, ex quibus potiſsimæ ſunt definitio contrariorum ex Ariſtotelis predicamentis & ex. 5. methaphyſicorum. tex. C. 15. ellicita. Ea enim dicuntur, quæ ſub eodem genere poſita, maximè à ſe inuicem diſtant, eidem ſuſceptibili viciſsim inſunt, à quo mutuò ſe expellunt, niſi alterum illorũ inſit à natura. Etiã ratio hæc, quòd ſi contraria ſe compaterentur in aliquibus gradibus, eadem ratione & in omnibus, indeq; ſequeretur, quòd eſſet poſsibile, aliquid eſſe ſimul ſummè calidum, & ſummè frigidum, quod naturaliter implicat. Ratio hæc facillime colligi poteſt. Nam data aqua ſummè frigida, ſi contraria in quibuſuis gradibus ſe compaterentur, poſſet etiam ſummus calor ibi induci. Et per eandem rationem ſumma & quæuis ſiccitas etiã poſset, in aqua relata gini. vnde quoque ignis ibi producendus eſſet, quòd diſpoſitio-

nes

nes requisitæ ad suum esse, fuissent productæ, & inde verũ foret, quod intulimus, esse illud summè calidũ, ac summè frigidum. Maximèque eum impulit. 3. ratio, quæ sequitur, maiorem esse contrarietatem terminorum, quàm motuum antecedentium terminos, & cum calefieri & infrigidari simul, sit impossibile, necessarium iudicauit, esse quoq; impossibile, calorem & frigiditatẽ, qui sunt termini calefactionis & infrigidationis, simul eidem subiecto inesse.

Alia etiã fuit deceptus ratione quã cũ soluero prędictas referã

¶Sed hic satis acris ingenii vir hallucinatus est, tam opinando, quod retulimus, quàm decretum suũ nullius valoris rationibus fulciendo. Et vt vera me dicere noscatis, placitum nostrum vobis proponere ordior, quo, & eiusdem fundamentis per lectis, nobiscum deinceps opinemini. Placitũ id est. Qualitates primæ contrariæ cùm summum gradum non attingunt, alterum cõtrarium tanti gradus, quantus deest, vt summa propria intẽsio impleatur, secum necessario admittũt. Si enim exempli gratia, summus calor ex octo gradibus constiterit, impossibile est, cum summus non fuerit, sed quatuor tantùm graduũ, quattuor frigiditatis in eodẽ subiecto simul non esse. Et si calor sex graduũ fuisset, duos frigiditatis comites habuisset: & si septem, vnum tantùm frigiditatis habebit. Vt si vnicus caloris gradus foret, septẽ frigiditatis gradibus comittarerur. Eundem seruare ordinem reliquas duas qualitates, humiditatem & siccitatem scilicet, etiam testamur, nam par ratio vtrobique est. Neque nos sumus primi, qui relatũ decretum docuerimus. Buridanus enim, & Marsilius, ac Iacobus Forliuiẽsis, & multi alii idem prius docuerunt.

Prima ratio qua ꝓbatur cõtrarias qualitates simul in eodẽ subiecto esse.

¶Hoc verum esse, & si quamplurimis demonstratiuis rationibus probare possem, nõ tamen eas adducã, quòd medicinam tractemus, sed tãtum illas, quæ experimentis (quibus medicus maximã exhibet fidẽ) innitũtur. Anteriorq; sit. Si verũ esset, quòd nequaquã caliditas induci posset in vllũ subiectũ, nisi frigiditas, omnis prius ex eodẽ fuerit expulsa: aut frigiditas nisi caliditas omnis sit abiecta, sequeretur, quòd cũ expulsa frigiditate ab aëre, ipse ab intrinseco seu extrinseco incepisset calefieri, necessariò subitò in proprium deuenisset calorem. Et cùm aqua calida abiecisset calorem, subitò corrupto aquæ calore, esset summè frigida reddenda, quorum neutrum experimur. Consequẽtia probatur. Omnis actio, quæ fit in subiectum non resistens, subitò fit: sed inductio caloris in aërem nullam frigiditatem habentem fit in subiectum nõ resistens, ergo subitò fiet. Consequẽtia est nota. Et antecedentis quoq; maior. Nam lux & species obiectorum, quæ nullum contrarium habent, & vniuersa alia huiusmodi subitò in medium inducũtur. Minor etiam notissima est. Nam si in aëre nulla fuerit frigiditas, cùm ipsi calor naturalis sit, non erit vnde resistentia proueniat. bene ergo illatũ est consequens illud, quod falsum est, & antecedens, ex quo sequitur.

Scoti euasio nullius esse valoris ostenditur.

¶Euadi enim non potest ratio hæc, vt Scotus soluit Aristotelis rationem quarti physicorũ, qua probabat, quòd si vacuum daretur, subitò grauia & leuia per eum mouerẽtur. fingendo esse resistentiam intrinsecam mobilium. Nam siue ipsa sit in mobilibus, quæ motu locali mouentur, seu non, quòd in

motu

motu locali necessario accidat successio, ne simul eadem res corporea sit in pluribus locis, nos fatemur. in motu tamen alterationis, de quo agimus: nullam intrinsecam resistentia esse, notissimum est: cum quicquid alterat passum non resistens, subito inducat suam actionem in illum. vt euentus duo recensiti luminosorum & obiectorum visibilium producentium species probant, ac qualitates occultæ magnetis, & succini, ac nonnullarum aliarum rerũ ostendunt. simul enim vt præsentatur magneti, ferrum, fertur illud in magnetem, subitò inducta qualitate occulta, à magnete in ferrum.

.Ratio. ¶Item si verũ esset, quòd in aqua quæ cùm calida prius erat, incipit frigiditas induci, nullus caliditatis gradus restaret, non esset, cur magna aquæ calidæ copia reducens se in frigiditatem, tardius infrigidaretur, quàm exigua aquæ portio: quæ etiam tunc primùm, amisso calore, incepisset frigefieri. Illationis bonitas notissima est. Nam si neutra illarum aquarum haberet, quid prohibuisset suam infrigidationẽ. si in continente frigido vtraque essent sitæ, ambæ in eodem tempore in natiuã frigiditatẽ essent restituẽdæ: sed euẽt9 falsum hoc esse docẽt. Citius enim exigua aquæ portio, amisso calore, in summã frigiditatẽ deuẽit, quàm magna per relatã normã frigescẽs: ergo opinio Gregorii, ex quo id sequitur, falsa erit.

¶ Vlterius, experimur sæpe, cùm valde calidi sumus, si rem nostro tẽperamento calidiorem, verum nobis tunc minus calidam, tangimus, per talem rem infrigidari. Sed hoc nullo modo fieri posset, nisi frigiditas in re remissius calida, quàm nos, ac etiam in nobis, secum calorem compaterentur. ergo relatæ duæ qualitates contrariæ simul in eodem adæquato subiecto esse poterunt, quod probare nitimur. Maiorem veram, esse omnes sciunt, qui manum intromittentes in aquam calidam, ac post in calidiorem, iterum manum in priorem ac minus calidam intromittunt. Ac qui ingredientes triclinium calidum, ibique calefacti, in calidius se recipiunt, iterumque ad primum triclinium redeunt. Et qui de domo interiore balnei in anteriorem redeunt. Omnes enim isti eandem aquam & aërem triclinii, quæ prius calida sentiunt, post calidiores facti, frigida diiudicant. Minoris veritas per hoc patet, Quia cuiusuis sensationis futurum est aliquod obiectum mouens facultatem sensitricem: aliàs si sine motore posset facultas percipere, non esset, cur potius vno tempore quàm alio sentiremus. Ergo si rem calidam tangendo, frigiditatem percipimus, cùm calidiores re calida facti sum9, necessariò caliditas illa remissior q̃ nostra, frigiditatem coniunctã nos immutantem habebat.

¶Fingi enim non potest, quòd remissa caliditas, nullam secum frigiditatem coniunctam habens, intensiorem corrumpat, indeque frigiditatis sensus oriatur, quòd duo impossibilia inde sequãtur. Alterum, quòd caliditas caliditatem corrumpat. Aliud, quòd caliditas ipsa frigiditatis sensationem inferat. Res profectò in totum similis delirio huic. albedo obiecta oculis, nigredinis visionem effecit. Fortè primum illud illatum non inconueniẽ re aliquis putabit, quòd remissum collatum intenso, vim contrarii habet. Sed qui sic opinaretur, ideo

Quædã inæqualis remissio imp robatur.

O hallu-

hallucinabitur, quòd non intelligat, ideo remissas primas qualitates collatas intensioribus vim contrarii habere, quòd secum coniunctas contrarias sibi habeant, à quibus prouenit corruptio intensioris, & non à remissiori. Et quòd qualitates secundæ remissæ, vt rubedo, vel fuscedo dicantur contrariæ respectu albedinis aut ingredinis extremarum, non quòd se corrumpant, sed quòd diuerso modo quàm extremæ facultatem visoriam immutent. Si enim caliditas remissa intensam corrumpere posset, definitio contrariorum de illis verificaretur, nam sub eodem genere remissum & intensum constituuntur & eidem susceptibili vicissim insunt. &c. Quæ in definitione contrariorum citata ex Aristotele diximus, illis competerent: & definitione illis conueniente, necessariò definitum competere debebat. Vnde impossibile illud sequeretur, quòd caliditas vnius gradus, esset cõtraria caliditati duorũ, aut triũ, & sic frigiditas frigiditati. Et vlterius quòd non posset caliditas vnius gradus à caliditate duorũ intendi, quòd contraria valeant se corrumpere, & minimè intensiora se reddere.

3. Ratio. ¶Item præcipuũ propositũ de cõpactibilitate contrariorum roboratur cùm calidum agit in frigidum, & à frigido repatitur, calidũ, quod agit, remissius redditur, q̃ idem erat cùm primũ calefacere frigidum inceperat. Sed illa caloris remissio fieri non potuit, nisi à frigiditate reagente, ac nonnullum caloris gradũ corrumpente, & in eius locum frigiditatem producente: ergo simul, ac in eodem subiecto caliditas & frigiditas stare poterunt, quod probare cupimus. Hoc argumentum, ac quamplura alia huius farinæ, potius ad opus physicum spectant, quàm ad præsens medicum: ideoq; illud minimè adduxissẽ, nisi quòd alii hanc rationem aliter colligãt, quoddamque impossibile, vt verũ inferant, quod examinare necessariò in præsenti loco cogor. Inquiunt enim illi, quòd cùm calidum repatitur à frigido, quicquid inter calidũ & frigidum intercipitur, simul calefaciendum & infrigidandum sit: nam si per medium illud transit actio calefacientis, ac reactio infrigidantis, censebant illi medium necessariò simul calefaciendum, & infrigidandum: quo conuincere aduersos, negantes compatibilitatem contrariarum qualitatum putabant. Sed quanquam verum probare nitebantur, indecenti medio vsi sunt, ac impossibile, vt dixi, indoctè inferebãt, aliqd scilicet simul calefieri, & infrigidari, quod naturaliter fieri non posse, probare exordior, prius mẽtem horum philosophorũ, & aliorum exponendo.

¶Vltra physicos recensitos multi medici opinati sunt, incõuenire nihil, qualitates contrarias simul in eodem subiecto posse introduci, inter quos Gentilis de fulgineo. de maioritate morbi, & super prima primi Auicenæ, & in aliis locis credidit, posse duos tantùm caloris gradus cum duobus præcisse frigiditatis induci: & tres cum tribus, & summũ calorẽ cũ summa frigiditate, ac singulos calores cum singulis frigiditatis. indeq; incõuenire non putauit, quòd aliquis humor simul putreat, & cõcoquatur: quanquã putrefactionẽ cõtrariã concoctioni esse affirmet Galenus noster, etsi in præsenti loco ipse nunquam explicuerit in eadem numero corporis parte simul

te ſimul calorem & frigiditatem gigni, ſed tantum quòd ſenſu decerni non poſsint partes calidæ à frigidis in febribus epialis, libro tamen ſecundo.de febrium differentiis capite ſexto. refert. Ex hoc igitur genere eſt & febris ea, quæ propriè vocatur Epiala, quando ſimul febricitant, & rigent, atque eodem tempore in toto corpore vtrumq; ſentiunt affectum. Cuius ſententiæ verba vltima, putà, quòd in toto corpore vterque ſentiatur affectus, videntur teſtari, quòd Galenus opinatus ſit, ſimul caliditatem & frigiditatē in toto corpore potuiſſe induci. Sed quòd in præſenti libello de inæquali intemperie non retulerit eſſe eaſdem numero partes, quæ calent, & frigent, ſed adeò coniunctas, vt ſenſu decerni non poſſint, etiam quòd verum in aliquo ſenſu ſit, cùm aliquæ partes frigent, totum ſcilicet cathegorematicum frigere, & cùm aliæ partes calent, totum etiam cathegorematicum calere, vt dicere in hoc cathegorematico ſenſu ſolemus, percuſsiſſe nos totum parietem lapide, cum tantū eiuſdem partem ferimus. Ideo ex relatis locis, neque vllis aliis, quos legiſſe meminerim, elici, ſecundùm meam ſententiam, poteſt, Galeno viſum, ſimul aliquid per ſe totum, & per quamlibet ſui partem, quod ſyncathegorematicum totum nominatur, calefieri, & infrigidari potuiſſe. Sed miſsis authoribus: ad veritatem rei promiſſæ examinandā accingamur.

Quod impoſibile ſit aliquid ſimul calfieri & in frigidari.

¶ Pollicitus quippe fui me oſtenſurū impoſsibile eſſe, aliquid ſimul calefieri, & infrigidari, idq; exequar Necnon, quòd nullo alio modo qualitates cōtrariæ ſimul eſſe valeāt, q̄ ſumma latitudine ex vtriſque impletis. Quibus dilucidatis, planiſsimum euadet, an ſimul ab aliqua vna & ſingulari noſtra particula calor & frigiditas ſentiri valeant, an non.

¶ Supponatur ergo primò, vt cū minori negotio veritas percipiatur, nullum ex entibus corporeis ſub orbe lunari ſitis inueniri, quod calidum, frigidum, humidum, aut ſiccū non ſit, coniuncta ſemper in illis caliditate, & frigiditate, humiditati, aut ſiccitati. Hoc ſuppoſitum verum, eſſe inductio probat. Si enim ordiamur ab elementis, nonnulla calida & humida, alia calida & ſicca, quædam frigida & humida, reliqua frigida & ſicca eſſe inueniemus. Si per miſta procedamus, nullus vllum miſtum tetigit, quòd relatis coniunctionibus qualitatum primarum non inueniat affectum. 1.Suppoſitio

¶ Secundò ſuppono, neminem vnquam vidiſſe aliquid admoueri rei ſe calidiori, quod calidius de per ſe non reddatur, aut cùm immodicū calorem inductum à re ſe calidiore tolerare non poteſt, quòd non corrumpatur, & eſſe deſinat per immodicum calorem, ſibi diſconuenientem introductum. nihilq; approximari rei ſe frigidiori, quin frigiditatē maiorē acquirat, aut pereat, Idéq; rebus humidis & ſiccis cōtingere. 2.Suppoſitio

¶ Quibus habitis, rationē ſic colligo, Quicquid calidū, aut frigidū, humidū, aut ſiccū eſt, per admotionē contrarii minus tale redditur: ſed omnia entia corporea ſub orbe lunari ſita, talia ſunt, ergo omnia entia corporea, per inductionē contrarii minus talia erūt. vlteriuſq; nulla entia ſimul calefieri, & infrigidari, humectari, & exiccari poterūt, quod erat primū probādū. Maioris veritas Prima ratio.

ex secũda suppositione, minoris ex prima, & bonitas consequentiæ ex primo modo primæ figuræ patent. Vlterius. Quod calidum est, per frigidi approximationem minus calidum redditur: ergo vel inducta frigiditate in subiecto calido, aut tantùm caliditate corrupta. nõ ex hoc solum, quòd sit corrupta caliditas, cùm antecedentes rationes sufficiẽter probauerint, qualitates contrarias necessariò cõpati in eodem subiecto: ergo inducta frigiditate remitetur, & cùm euentus probent successiuè & partibiliter tam calorem quàm frigiditatem gigni, & corrũpi, sequitur ergo, quòd si subiectum calidum foret octo caloris gradib9, & infrigidaretur per vnius gradus frigiditatis introductionem, quòd tantùm alter caloris gradus sit corrumpendus: & si per duorum graduum frigiditatis introductionem, quòd tãtùm duo caloris gradus sint corrumpendi, & si consequenter. Quo secundum, quod probare promisi, verum superest.

2. Ratio. ¶Item si relatus ordo non seruaretur in corruptione qualitatum primarum, & contrariarũ generatione, sed esset posšibile, quoscunq; caloris gradus cum quibuscunque frigiditatis cõiungi, impossibile foret, entia sub lunari orbe sita, esse corruptibilia. Consequentia probatur, supposito quodam notisšimo principio, quòd mistorum formæ non desinant informare elementa deseruientia illis pro materia: nisi quia dispositiones, quibus formæ mistorum asseruabantur, sint corruptæ, neque elementa ipsa esse desinant, nisi quòd qualitates sibi conuenientes abiiciãtur. Ergo si ignis summè calidus existens per aquæ infrigidationem non amisisset vllum caloris gradum: sed summa caliditas, & frigiditas etiam summa in eo esse possent, vt fateri coguntur, qui in quibusuis gradibus contraria posse simul esse, testantur, non esset, cur ignis corrumperetur per infrigidationem factam ab aqua: cùm calorem, quem ignis cupiebat adesse, haberet. Eadem ratione neq; aqua corrũpenda foret, & si summè calida fieret, quòd summè frigida mansura erat. Similiter aër & terra per actionem aliorum elementorum, non essent peritura. Et neq; mista habuissent causam corruptionis & interitus, vt dixi, cùm nullæ ex suis primis qualitatibus, quibus nata essent ipsa conseruari, valerent, per contrariarum introductionẽ corrumpi, indeque secundæ & tertiæ qualitates eorundem resultantes ex his primis etiam erant permansuræ. vnde & mista ipsa æterna futura forent, quorum oppositum experimur.

¶ Item fingatur aliquod ens calidum tribus caloris gradibus, & frigidũ totidem: supposito: quod summa caloris latitudo sit octo graduũ & frigiditatis summum totidem & quæro ab aduersis, an calidum octo graduũ agẽs in huiusmodi ens, illud corrupisset? Et probatur necessariò quòd non. Nam si inductis quinque caloris gradibus supra præexistentes, tres frigiditatis non forent abiiciendi: ex confesšis ab aduerso, qualitates scilicet contrarias in quibusuis gradibus compati, nulla ratio dari posset. corruptionis illius entis, quòd ipsum, inducto summo calore, non amisisset gradus qualitatum primarum, quibus conseruabatur. Sed consequens illud est falsum, vt experimenta docent. Summo enim calore cum moderata siccitate inductis in quauis 3. Ratio.

re,

re, ignis gignitur, & antecedens ens corrūpitur. Ergo antecedēs, ex quo illud ſeqtur falſū erit. Eadē norma inter arguendū ſeruata, colligi poſſet, quòd cùm aqua ſummè frigida in ignē verteretur: trāſeundo per omens adiūctiones primarū qualitatū poſsibiles inter calidū & frigidū, humidū & ſiccū, poſſet vniuerſis mi ſtorū formis ſubiici, & ſic ex ſola ea vniuerſa miſta fieri. Quòd nō ita eſſe, aqua ipſa ex frigida verſa adeò calida, vt adurat, probat.

Soluūtur rationes quib9 inixi ſūt. qui cōtrarias qualitates eiſdē ſubiecto in eſſe ſimul putauere eſſe impoſsibile.

¶Satis hæc in præſens ſint ad probandum verum eſſe noſtrum decretū: accingamur ergo diſſoluere Gregorii & ſuorum ſequatiū rationes, quibus decepti, opinati ſunt, contrarias qualitates ſimul eidē ſubiecto eneſſe, non poſſe. vt poſt doceamus, qualiter in actione & reactione nō contingat, aliquid ſimul calefieri & infrigidari, & argumentum Suiſſet calculatoris ſoluatur.

Solutio primę rationis.

¶Prima ratio, quæ innititur definitioni illi ellicitæ ex poſt prædicamentis cōuenienti poſitiuè oppoſitis, facillimè diſſoluitur. quia Ariſtoteles nequaquā voluit ibi, quòd poſitiuè cōtraria ſic ſe mutuò abiiciant, vt neceſſe ſit, quicquid vnius cōtrarii eſt in aliquo ſubiecto, abiiciendum prius ſit, quàm alterius aliquid inducatur: ſed tātùm, quòd impoſsibile ſit, denominationē vnius cōtrarii manere in aliquo ſubiecto, alterius contrarii denominatione in eodē manente. Quod verum, & à nobis cōceſſum eſt. Impoſsibile qui dē exiſtimamus, aliquid frigidū nominatum, quia plures frigiditatis q̄ caloris gradus habeat, etiā calidū dici, quòd implicet. ſi enim calidū vocaretur, plures caloris, quàm frigiditatis gradus habuiſſet. & ſi frigidū ecōtra. & habere plures caloris gradus, quàm frigiditatis, & pauciores, eſt implicatio. Ergo verū diximus, impoſsibile eſſe ambas denominationes manere. Quippe hoc definitio contrariorū exprimebat per verba illa, à quo mutuò ſe expellūt. Idē quoq; expreſsius Ariſtot. dixit in citato capite de oppoſitis, vbi retulit, quòd calidum & frigidum non ſe habent, vt par & impar, vel vt ſanū & ægrum, quibus nullū eſt mediū. Omnia enim aut paria aut imparia. & viuentium corpora, ſana aut ægra, neceſſe eſt vocari. Non tamen omnia nata calida aut frigida eſſe, talia dicentur. ſed nonnulla neq; calida, neque frigida. quod nullis aliis ſubiectis contrariorū conuenire poteſt, quàm iis, qui tantū gradū caloris quantum frigiditatis poſsident.

¶Exiſtimare enim Ariſtotelē voluiſſe aliquid non calidum neq; frigidum dici, non quòd tantum caloris quantum frigiditatis habeat, vt nos explicuimus, ſed quòd tranſeūdo de calore in frigiditatem, detur inſtās aliquod, in quo ſubiectū neq; calidū neq; frigidū nominet, quòd fingamus, quòd in eo inſtāte omnis frigiditas tūc ſit abiecta. & ſit primū inſtās nō eſſe eiuſdē, & caliditas inci piat, per vltimū nō eſſe, induci, quia tūc nō ſit producta, ſed mox ſit producēda. deliriū talis exiſtimatio foret: quòd eadem ratione medium inter ſanum & ægrū inueniri poſſet. Nam cùm quis de ægritudine ad ſanitatem peruenit, aut econtra de ſanitate ad ægritudinem, aliquod inſtans intelligi valet, in quo neque ſanum neque ægrum corpus illud dicetur, vt de calido & frigido. Ac vt illud inſtans inter calorem & frigiditatem medium nominabat, qui nobis aduerſabatur, ſic hoc inter ſanitatem & morbum medium voca

turus erat. Cuius oppositum Aristoteles, vt audistis, dixit. attestans neque inter par & impar, neque inter sanum & ægrum medium inueniri. Quæ Aristotelis decreta sic nostris placitis conformia sunt, vt & Gregorii Ariminensis opinioni in totum aduersa.

Solutio secundæ rationis.

¶ Secunda ratio soluta in antedictis est. Non enim etsi simul contraria esse valeant, indistinctè, & in quibusuis gradibus coniungi possunt, sed ex vtroque summam latitudinem implendam esse, probatum superest.

Solutio tertiæ rationis.

¶ Tertia ratio, quæ maioris vigoris esse videtur, quàm antecedentes, vt prima soluitur. Tanta enim est contrarietas inter terminos, vt inter motus. Vt enim fieri non potest, quòd aliquid simul calefiat, & infrigideaur: sic imposible quoque est, quòd aliquid simul calidum & frigidum denominetur. Neque ex hoc sequitur, quòd calorem & frigiditatem simul idem subiectum habere non posit. Aberrat enim Gregorius, & sui æmuli, opinantes quicquid calorem habet, calidum dicendum: & quicquid frigiditatem, frigidum: non animaduertentes, quòd aliunde calida & frigida dicantur, putà quòd plus caloris, quàm frigoris, aut plus frigoris quàm caloris habeant. Quam solutionem & præteritas si Gregorius animaduertisset, vidisset, quàm futiles sunt omnes suæ argumentationes: quibus nõ paucũ papyrũ absumpsit. Et quòd omnes innitãtur cuidam falso fundamento, putà, quòd nihil intersit, cum tot caloris gradibus tãtam frigiditatem coniungi, quàm cum pluribus, aut paucioribus: ideo rationẽ cur ita à natura sit institutũ, & quid inconueniat, proponere auspicor,

¶ Illa est, Imposibile esse cum calore illo, quem Gregorius. a. quinq; graduum nominat, maiorem neq; minorem frigiditatem, quàm illa quæ. b. triũ graduũ ab eodem vocatur, coniungi. Quia, vt dixi, & probaui, ex ambobus contrariis summa latitudo vtrorunque tantum sit implenda. Neque immeritò in primis qualitatib9 id est cõmẽtata efficere natura, quin ab acerrimo ingenio eiusdẽ præ oculis habẽte conseruationẽ rerũ relatus ordo institutus est. Si enim sine contrario qualitates primas in subiectis esse permisisset, entia innumera subitò esse desiissent. Omnia enim mista & elementa, quæ qualitatem primam in summo non admitterent, vt caliditatem aër, aut humiditatẽ aqua, subitò essent corrumpenda. Nam si esset caliditas, aut frigiditas, humiditas, aut siccitas citra summum, sine oppositis sibi, in aliquo subiecto misto, aut elemento simplici, vt altera relatarum qualitatum primarum perpetuo est in omnibus mistis & simplicibus: & summa qualitas prima illius speciei admoueretur simplici illi, aut misto. necessariò qualitas prima illud subitò corrupisset per inductionẽ summæ qualitatis, sibi discõueniẽtis. et quòd subito sũma qualitas induceretur, patet, quia nõ esset cõtraria qualitas in subiecto remisso, quæ resisteret inductioni summæ, indeq; agẽs summa qualitate affectũ, à proximatum passo remissam poscẽte ad sui conseruationẽ, statim vt pasũ intra spherã suæ actiuitatis habuisset: illud corrupisset, vt dixi. Sed hoc naturã prudẽter gubernantẽ minimẽ decebat, quòd nihil prædiceret interitum & finẽ rerum, quo scito, innumera incommoda vitantur. Scimus enim nunc

ligna

ligna proxima esse cõuerti in ignẽ. quòd non statim, vt ignis eisdem ad mouetur, summa caliditas in ea inducatur, sed sensim paulatimq; vt enim succesiuè expellitur frigiditas & humiditas, sic inducitur caliditas & siccitas, huius inductionis fumo, qui è lignis eleuatur, teste existente. Cõstat etiam nobis, bruta incommodum aliquod pati (quòd eiulatus, & tristes voces edant naturaliter vitaliter, citra vllã sensationẽ. vt ligna fumum) cùm disconueniẽs qualitas prima in eadem producitur. Quibus signis homines excitantur, & solliciti fiunt, vt opem ferãt domui, quæ flagrare est parata, aut bestiis, quæ interire sunt proximæ. Homines quoque non aliter alios morti vicinos esse noscunt, quàm vocibus, & gemitibus, aut aliis nutibus editis ab ægrotãtibus, dum qualitates vitæ illorum contrariæ in se gignuntur: quas qui astu, aut vi sæpisime induci vetat, Deus à gentibus in adagione illa, homo homini Deus, nominabatur. Quorum omnium nulla fieri quiuissent, si statim vt ignis, aut aqua summè frigida, aut alia, quæ summum gradum obtinuissent, approximarentur entibus poscentibus remissum, suam actionẽ produxissent. Hic ergo fuit scopus naturæ adiungentis contrarias qualitates in eodem subiecto. Quem si Gregorius attingisset, non adeo aberrasset, & à vero discesisset.

Cũ calidum patitur a frigido & agit in illud, mediũ actionis non simul calefieri & infrigidari,

¶Prædixi superius, quòd eram ostensurus, nõ esse necessarium, cùm calidum agit in frigidum, & repatitur ab eodem, medium, per quod actio transit, simul calefieri, & infrigidari, vt aliqui, qui nõ animaduerterunt, illud esse imposibile, falsò opinati sunt. Quod in præsens, ficto quodam posibili euentu, qualiter fiat explico. Sit ferrum aliquod calidum septem gradibus caloris, & vnicum tãtùm frigiditatis habeat. quod per pedale spatium præcisè distet ab aqua, septẽ frigiditatis gradus, & vnicum caloris habẽte. & ferri illius sit multò maior quantitas, quàm aquæ: vnde potentius sit ad calefaciendum aquam, quàm aqua ad infrigidandum illud. Transacta ergo hora actionis inter relata, fingamus, quòd ferrũ induxerit duos caloris gradus in aquã, & aqua reagendo vnicum tantùm frigiditatis in ferrum. Quo sic accidente, ferrũ per medium recensitum calorẽ inducet in aquam, & aqua per idẽ reaget in ferrum, frigiditatẽ in ipsum inducet, nulla parte medii tunc data, quæ calidior, semper quòd durat actio ferri in aquam, nõ fiat medii illius residuis frigiditatis gradibus, qui cum calore in ipso compatientur, deseruientibus aquæ reagenti in ferrum, vt instrumẽto quo frigiditatem in ferrum producant, absque calefactione & infrigidatione si multanea illius medii, vt indocti philosophi opinabantur.

¶Video fusius hæc tractasse, q̃ medicos ac physicos huius tempestatis deceat, quòd horum insigniores dũtaxat curẽt, methodos curatiuas antiquorum addiscere, & docere, negligentes examini subiicere earundem veritatem, & an prosperè, seu infaustè ex illarum obseruatione ægris contingat. Sed mea nihil interest, quòd nunc res medica imperitè tractetur, & quòd ab imperitioribus (cùm me intelligere non valeãt) probris afficiar, quòd sciã, nõ post multos hos annos speculatiuas sciẽcias in pretio habendas, & tũc plus mihi gratificaturos posteros, quàm

O 4 nunc

nunc à præſentibus infamor. Neq; perpeti volo, quod dicere ſolent illi. qui aut ignauia, ſeu ingenii tarditate logicam & phyſicã exactè callere non valent: cum ob id contumeliosè à peritis tractantur. neceſſum non eſſe ad rem medicam, hæc ſciri, hoc ſe excuſantes, ac ſuam ignorantiam tegentes, ignari quantum interſit in ſcientia, cuius potiſsima pars in prudenti æſtimatione conſiſtit, aſſueuiſſe ingenium ad res difficillimas, vt poſtea promptũ ſit, abditas in alto corporis morborũ cauſas, minimè fallacibus coniecturis rimari, ac callere, indeq; conueniẽtem medelã illis admouere. De his nõ plura, nã hæc cordatis, & qui ſapere cupiunt, quorũ miſereor, ad reſipiendum ſufficient. Eorum nempe imperitorum, quibus ſua ignorãtia non tantùm ſatisfacit, verum de eadem gloriantur, curam habere in caſſum eſſet.

Quod impoſſibile ſit ab vnica & ſingulari parte hominis cõtrarias qualitates ſimul ſentiri.

¶ Quicquid ad examinandum veritatem vndecimi contextus huius libelli, quem exponimus, neceſſariũ erat, prout locum hũc decebat, ſcripſimus: præterquam illud, cuius gratia hæc de compatibilitate contrariarum qualitatum tractata ſunt, putà, vtrum ab vnica ſingulari parte noſtra poſsit ſimul calor & frigus percipi, quod & ſi ex expoſitis in præcedenti contextu clarum ſatis ſit, parũ plus vt illuſtrius adhuc euadat, à nobis exponetur. Porrò qui legiſtis in antecedẽtibus. impoſſibile eſſe, partem vllam ſimul ſecũdum ſe totam calorem & frigiditatẽ ſuſcipere, facilimè colligeritis, etiam impoſsibile eſſe, calorẽ & frigiditatem ab vnica parte ſentiri, ſi indubiè ſciretis, tactiuas ſenſationes non ſine reali actione qualitatũ primarũ, quæ tactus ſenſibilia propria ſunt, fieri valere, vt verum eſt. nam ſine illarũ actione reali in tactum ſenſatio fieri non poteſt. Verum quia aliqui falſò opinati ſunt, calorem & frigiditatẽ, ac reliquas duas qualitates primas per ſpecies immutare tactũ, vt colores viſum, ne vllus his deceptus credat, per harum inductionem citra calorem & frigiditatem, aut alias primas qualitates inductas, poſſe contraria, ſimul à tactu percipi, probare cogor, quòd relatis ſpeciebus nullo modo tactus ſentiat.

¶ Primò, quòd ſi quod diximus, verum non eſſet, tactiua facultas non plus eſſet vocanda materialis potẽtia, quàm viſus. Cuius contrarium omnes teſtamur, quòd experiamur, colorem nõ inductum in oculum, ab oculo videri, & nullam primarũ qualitatum percipi à tactu, niſi in organum facultatis tactricis inducta ipſa prima qualitas ſit.

¶ Secundò, quòd ſæpiſsimè accideret, decipi ſentientem vllam qualitatum primarum, credendo ipſe, qui ſentit, quòd frigeat, aut caleat, cùm nihil tale patiatur. Nam ſi ſpeciebus frigiditatis tantùm quis affectus, frigiditatem ſe ſentire fateretur, digiſſet ille, ſe frigeſcere: cùm frigeſcere nihil aliud ſit, vt Ambroſius Calepinus, & omnes volunt, q̃ frigidum fieri. Et cùm etiam nullus aliter id de ſe teſtari poſsit, quàm frigiditatem per tactiuam facultatem ſentiendo: ſed qui id tunc fateretur, mentiebatur, quòd frigidus non fiat, ſed tantum frigiditatis ſpecies (vt iſti volunt) ſuſcipiat: ergo, vt dixi, deciperetur hic.

¶ Tertiò, quòd nunquam in recenſito euentu contingare poſſet, aliquem hominem præter ſentientẽ, idem iudicium edere de frigiditate

illa

illa ſenſata,quod ſentiens.nam ſentiens dixiſſet, ſe frigore affici,& qui eum tetigiſſet, oppoſitũ teſtaretur, quòd ſolis frigoris ſpeciebus afficiebatur ſentiens ex ſuppoſito, & nullum frigus in eum inducebatur.

¶Quartò,quòd natura fruſtra dediſſet nobis vim tactiuam ſentiendi primas qualitates per ſpecies. Nã ſi tactus tantùm hominibus collatus eſt,vt fugiant,quæ ſibi nocent,& perſequãtur,quæ conueniunt: cùm ſpecies frigoris,& caloris, ac aliarũ primarũ qualitatũ,nec noceãt, neque proſint,nõ erat, vt qd talẽ vim ſenſitiuam nobis natura donaſſet.

¶ Si vt horum argumentorum vis diſſoluatur,quis dixiſſet,nõ ſe confiteri,ſpecies caloris aut frigoris poſſe ſenſationem efficere ſine frigore aut calore inductis in organum facultatis ſenſitricis, facillimè ratione dicenda impugnabitur. fruſtra genitas fuiſſe à natura ſpecies caloris aut frigoris, ſi ſine ipſo calore aut frigore nos immutare non erãt valituræ, Ideo enim prudenter ſpecies coloris produxit, vt ſcilicet viſus videre valeret colores,coloribus oculo non affecto. Si enim neceſſario coloribus eſſet afficiendus oculus,cùm videret,ſpecies coloris minimè à natura fierent. Ad cuius normam, ſi primis qualitatibus tactus eſſet afficiendus ad ſenſationis productionem,in caſum ſpecies primarum qualitatum fierent à natura. Auicenam. 6. naturalium idem voluiſſe,qui eundem in citato loco legerit,palàm intelliget. Tandem ſi pertinacibus concedatur, ſimul ſpecies primarum qualitatum cum ipſis primis induci, cùm ſenſationes tactiuæ fiunt, neque ii fateri poterunt,ſimul calorem & frigiditatem ab vlla parte adæquatè ſentiri, vale re, cùm calorem & frigus ſimul poſſe induci in aliquam vnam partem probatum, ſit eſſe impoſsibile.

Contextus.12.

¶Quinetiam iis qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamentum eſt: rarum tamen eſt id ſymptoma. Cæterum incidit tum mulieribus, tum quibuſdam aliquãdo viris. Debet autem omnino deſes præceſsiſſe vita: aut certè ciborum copiam longiore ſpatio homo ſumpſiſſe: ex quibus tardus,frigidus crudus, & pituitoſus naſcatur ſuccus: qualem ſcilicet Praxagoras vitreum exiſtimat. Porrò antiquitus nemo,vt videtur, ita eſt affectus, vt qui nec adeo ocioſi neq; in victus ſaturitate viuerent, indeq; factum eſt,vt ſcripſerint antiqui medici, rigori febrẽ neceſſario ſuperuenire. Verũ tamẽ tũ nos ipſi, tum alii iuniorum medicorum non pauci,ſæpenumero vidimus rigorem, quem nulla ſequuta ſit febris.Porrò componitur ex hac intẽperie, & ea, quæ febricitantium eſt,Hepialus. Appello ita febrem illam, cui ambo ſemper accidunt. At in qua rigor quidẽ præcedit, febris ſequitur, veluti in tertianis & quartanis.hanc hepialũ non voco. Ita ex duplici inæquale intemperie Hepialus componitur. Etiam aliæ febres præter hecticas ferè omnes,ſimili genere,qui particulæ alicuius cum tumore morbi ſunt. Hi quoque omnes perinde ac phlegmone, Cùm intemperamẽto inæquali conſiſtunt,cancer, eryſipelas,carbunculus,herpes,tumor,phagedena,gangrena: quippe commune iis omnibus eſt,vt ex fluxione humorum ſint orta. Diſsident in eo, quòd alii ex pituitoſo, alii ex bilioſo & melãcholico ſucco, alii ex ſanguine

guine vel calido, vel tenui, vel bulliente, vel frigido, vel crasso, vel alio quopiam genere affecto fiant. Declarabitur enim alio loco de horũ membratim differentia diligenter. Quod ad propositam disceptationem pertinet, hoc tantùm dixisse abunde est, quòd qualiscunque est fluxio, eadem ratione quemque prædictorum affectuum creat, qua prius ex calida & sanguinea phlegmonẽ gigni monstrauimus. Sed nõ minus etiam similarium, ac simplicium, primorumque in iis corporum singula, sic à fluxiõe affecta ad inæqualẽ intẽperiẽ deuenient. Cæterũ extrinsecus pro rheumatis ratione calefacta, refrigerata, siccata, vel humectata: penitus, & in profundo nõ dũ similiter affecta. Quòd si tota per totã mutata alterataq; sint, fiunt q-dẽ ilicò à dolore libera, in difficili tamen sic cõstituta sunt statu. Hæc pernouisse iis, q opus de medicamẽtis sunt præcepturi, & post id medẽdi methodũ, abũdè mihi satis videt.

Commentum. 12.

¶ In hoc vltimo contextu Galenus inter inæquales intemperies rigorem recenset, quem dicit aliquãdo accidere, febre non subsequente, quanuis antiquiores medici asseuerauerint, semper rigorem subsequi febrem, rationemq; illius discriminis satis insufficientem exprimit, inquiens ideo suis temporibus accidere rigores sine febribus, qui præsertim in mulierib9 & viris otiosis proueniũt, quòd procreassent propter otium succos incoctos ac crudos, quos vitreos Praxagoras vocabat, in superioribus ætatibus homines pluribus laboribus assuetos hos minimè aceruantes. Sed ratio hæc, secundùm meam sententiam, satis imbecilla, atq;, vt verius dicã, inepta est. Nam si superiora tempora animo Galenus voluisset, & Sardanapalũ Lydorum regem, & Darium victũ ab Alexandro, & Medorum ac Persarum Principes, aliosq; complures tyrannos, & cõuiuia opipara Atheniensium in memoriam reuocasset, inuenisset luxum, ac superfluitatẽ ciborum nõ tunc cùm ipse viuebat, initium sumpsisse, sed voracissimos & desidiosos homines omni in tempore abundasse. Vt ergo antiquorũ medicorum decretum verum esse attestaretur, suffecisset dicere, illos noluisse necessitatem, quam referebant, esse naturalem, ita vt dixissẽt, impossibile fore rigorem nõ comitari à febre, sed esse necessitatem casualem, vt ita dixerim, quasi rarissimus sit casus, in quo id contingat. vt referre solemus: impossibile est per totam vnam æstatem sine intermissione pluere. Quod cùm accidisset, miraculosum nõ foret: quia impossibilitas, de qua loquebamur, non erat naturalis, sed casualis. Vel fortè ideo illud in codicibus antiquorum scriptũ reperit Galenus, quòd cùm nunquam fuissent medici vocati mederi rigorib9, quibus febres non subsequebantur, quòd illis trãsactis, ægri bene valeant, ideo necessario sequi febrem dixerunt, quòd nusquam inuisserant vllum ægrũ, cui id non acciderit. à me horũ non pauci visi sunt in propria vxore præsertim, postquàm parere iuuenis desiuit, & in aliis complurimis quoq;.

¶ Vlterius dicit, quòd ex hac morbosa valetudine, puta rigore simul inuadente cum febre, nõ quòd ipse præcedat febrem, & febris subsequatur, vt in tertianis & quartanis accidit, sed quòd ambo simul infestent, oritur genus illud febris, quæ hepia

lus

lus nominatur. Quam sententiam esse contrariam in totum innumeris eiusdem galeni, tam in libro secundo. de symptomatũ causis. cap. 6. quàm in libro. 2. de febrium differentiis cap. 4. quàm in libro de rigore & trimore, & palpitatione, ac cõuulsione, quàm in multis aliis locis videtur, quòd rigor potius oriatur ab humore acri, quàm à pituitoso, vt inter citatos locos verba Galeni ex cap. 5. secundi de symptomatum causis affirmant, cùm inquit. ⁜ Deinde rigor ipse solus qui dimoueat concutiatq; particulas, hic rigor à frigidis succis nunquã creatur. omnino enim eiusmodi succi præ crassitudine concitato motu non mouentur. Quòd si aliquãdo attenuãtur, rigorem quidem excitant, non tamen vehementem, ⁜ Quòd si verum est, hepialus non à pituita & bile ortum erat habiturus, vt ipse in hoc eodem libro, contextu vndecimo dixit, cùm retulit. ⁜ Quippe si pituitosus qui frigidus est, quẽq; Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis, quæ calida est, simul abundent, ac per sensibilia membra moueanttur, nihil miri est, vtrumq; à cubante pari modo sentiri. ⁜ Quin potius sola bilis rigorem & febrem erat simul concitatura, rigorem per sensibilia membra mota, febrim, fuliginem putridam in cor iaciendo, vt ipse credit. Verùm etsi Galenus non sibi cõstare videatur, in exponendo causas hepiali, quòd in hoc libello, vt vidistis, à pituita & bile oriri referat. Et in fine cap. 5. libri secundi. de febrium differẽtiis. à pituita putrefacta mota. Parcẽdus est, vt qui non dolo sed ignorantia aberrauerit. Hæc dixisse in præsentiarum sufficit, nam postea cùm de signis febriũ tractauerimus, manifestè docebimus, non minus hallucinatum fuisse Galenum reddendo causas rigorum, quàm febrium.

¶Post relata recenset tumorũ præter naturam multa genera, quæ omnia dicit cum inæquali intemperie consistere, puta phlegmonem, cancrum, erysipelam, & alia. Ac post in fine fermè libri huius inquit, quòd cùm vlla particula patiens nonnullum ex tumoribus recensitis mutata alterataq; fuerit, fiet ilicò à dolore libera. Quæ verba duplicem sensum habere valent: alterum, vt per illud significare Galenꝰ velit, quòd tunc erunt à dolore partes relatæ liberæ, cùm omnino mutatæ, idest, in totũ extinctæ, & sine anima fuerint. Quod certè verum est. Nam exanima sensu carẽtia dolorem habere non possunt. Aliud quòd tunc cùm distemperies humoris omnino est inducta in particulam tumẽtem, & nulla pars tumorem patiẽs signari valet, quæ alteram in distẽperie excedat, sed omnes vniformiter labuntur, dolor pauset. & hoc quoq; verum est, vt in antecedentibus probatum superest. Reliquum, quod subiungit, quæ ex illis nõ dolent. in difficili sint statu constituta. omnino verum non est. Quæ enim dolere desinunt, quòd vitam amiserint, in teterrimo esse statu nemo negare poterit, cùm vltimum terribilium sit mors, vt Aristot. 3. Ethicorum referebat. Quæ autem distemperiem iam factam, & omnino assimilatam humori inducenti habent, esse in difficili statu mendacium est, cùm sæpe experiamur, dolores molares cessare per tumorem genarum, vbi humor dolorẽ inferẽs in totum similem sibi partẽ, in qua includebatur, efficit. et articulorũ doloribus idem accidere. Hæ tamẽ ægritu-

ægritudines non post multos dies discedunt, & ægum bene valere permittunt, solo humore, qui dolorem faciebat, discusso. Quod si Galenus perpenderet, non adeò enormiter in reddenda causa hecticarum aberrasset, existimans ideo quòd in dolorosæ hecticæ febres sint, à nulla extrinseca humorali neq; spirituosa causa pendere. Nam si eadem methodo processisset, neque dolores illi, de quibus nunc loquebamur, neq; alii consimiles à causa humorali prouenirent, oppositum cuius euentus probant. Tumores quippe articulorum, aut genarum, etsi sine dolore sint, per discutientia, & in halitum vertentia humorem inclusum delitescunt, & ægrum liberum linquunt. Ac vt in totum hallucinatũ fuisse Galenum, cùm hecticam opinatus est in membris fixam esse, & aliunde originem calorem febris illius trahere ostenderem, etiam librum de marasmo Galeni explicare videbatur, ibiq; quot vitia inuenissem notare, & rationibus euidentibus talia esse probare. A proposito tamen retrahere duo potissimũ in causa fuère. Primum, quòd ibi explanare modum generationis animalium, & necessitatem mortis senectute illis aduenientis expediebat. quod ad exactam physicam à nobis (Deo concedente) condendã attinet. Alterum, quòd immorari & retardare me. non parum cogebat commentatio illa ne adeò citò, vt opto, opus hoc in lucem ederem: Quapropter de signis febrium generatim ac speciatim tractandũ nunc primùm esse decernimus, ac post cuiusuis febris signa, & eiusdẽ antiquas methodos curatiuas, ac nouas ponere. Nam cùm hæc discutientur, non paucæ rationes excerpi poterunt, quo illustrior adhuc doctrina nostra euadat.

Caput. 18. In quo febrium diariarum signa exarantur.

Inuestigaturus febrium signa, primò (ne ab ordine, quem nostri prædecessores, agentes de febribus obseruarunt, discedam) de ephemerarũ febrium signis scribam; non eas ratus ab spiritibus inflammatis, à causis extrinsecis ortum trahere, vt Galeno est opinatum, sed ab aliqua fuliginosa, vel flatuosa, vel humorali exigua causa putrescente, aut nõ putrescente, vt superius probauimus, originem ipsas ducere. Fuit enim antiquum dogma, vt Galenus cap. quinto. primi de febrium differentiis libri inquit, omne febris genus ex putredine fieri, opinantibus, vt reor, antiquis, callorem illum immodicum febrium non aliunde posse prouenire, quàm à putredine humorum, non callentes ipsi, neq; Galenus, qui eosdem est secutus, modũ, per quem tam insigni calore, qualis est febricitantiũ, corripiamur. quẽ iam nos exposuimus. Et quanquam huiusmodi de signis ephemerarum inuestigatio, nõ adeò necessaria me dico sit, vt eiusdem ignorantia plures ægrotantes in vitæ discrimẽ pellicere valeat, cùm ipsa febris sine ope medici sæpe delitescat: & ægrotãtem deserat, quòd tamẽ contendãt medici, nonnullas ex his ignauiter curatas, in eas, quas putridas, aut hecticas vocant, quandoque transire, quòd à vero non abhorret, ideo signa gene-

na generica earũ,vſurpata ex.7.cap. primi de febrium differentiis libri ſcribere imprimis videtur: dein ſi quid taxandũ appareat, exprimere. Dixit quippe in citato loco Galen. ⁜ Vnũ verò hoc eſt præcipuum febriũ ephemerarũ indicium, ab aliqua incipere cauſa recenti,ac manifeſta,quæ ante præceſſerit, quã omnes medici iuniores vſitato vocabulo procatarcticam, ſiue præincipiẽtẽ appellant. Sed etſi hoc inſeparabile ſit talium febrium indiciũ, tamen earum proprium non eſt: nam & aliarum quædam ex cauſa manifeſta fiunt,quæ ante præceſsit: inſeparabile verò ac proprium eſt coctio in vrina ſtatim die prima. ⁜ Quæ ſentẽtia perpetuò vera eſſe nõ videtur.Nam ſi ephemera febris nõ aliter fit, quàm corde in velociores frequentiores, ac maiores diaſtoles, & ſyſtoles moto, vt inde calidius ſe reddat, & ſpiritus ab eo in totum corpus profluentes, calidiores quoque procedant,vt humor ille, qui à ſole, vel ira, aut immodico exercitio,ſeu alia cauſa vſtus, aut putrefactus, ſeu quoquo alio modo malè affectus,ſeu in fuliginem aut flatuum verſus,ſanguini puro cordis, ex quo ſpiritus fiunt,miſtus,ab eodem corde ſecernatur, & in halitum verſus ab vniuerſo corpore extirpetur, vt ſyncerus ſanguis cordis, & totius corporis linquatur, hoc munere per viginti &quatuor horarum ſpatio à corde exequuto,vt ſuperius docuimus. non video ego, quomodo citra exteriorem cauſam humores adeò exigui ac tenues vitiari ab interna cauſa non valeant, ac ſanguini cordis miſceri, vt ipſum cogant velociter & frequenter tunc moueri.vt cùm à ſole, vel alia cauſa exteriore febris diaria oritur. Nõ enim mihi ſemel,ſed pluries contingit,in uiſere ægros per vnam tantum diẽ febrientes, à quibus cùm ſciſcitor, an aliquid paſsi ſint in ãtecedẽtib9 diebus,vnde ſuſpicari poſsint,febrẽ quam patiuntur, originem traxiſſe, reſpondent, nihil præter rationem ab eiſdem effectum,febre illa,quam neceſſariò ephemeram vocaturi ſumus, non aliunde ortũ valente trahere,quàm ab aliqua interna cauſa. cùm extrinſecas deeſſe,relatio ægrotãtis teſtatur. Quo manifeſtè digno ſcitur, non eſſe hoc inſeparabile ſignũ ephemerarũ.Putare enim relatã febrẽ vnius diei,non eſſe ephemerã, ſed putridã, illi tantũ dicerent, qui non caluerũt noſtras rationes, quibus confutauimus Galeni decreta, atteſtantia ſpiritus inflammatos in ephemeris, & humores in putridis, & membra in hecticis, cauſam eſſe trium ſpecierum febrium.

¶Aliud quoque, quod in contextu ſequitur,inſeparabile,ſcilicet, & proprium eſſe ephemeris coctionẽ vrinas indie prima habere,ſi de proprio Porphyrii loquatuor Gal. notiſsimum mendacium eſt.Nam & ſi omnibus huiuſmodi febribus contingat,nõ ſolis illis accidit,cùm ſæpe videam9 eas,quas putridas dicũt ab humore cocto incipientes,in prima die vrinas coctas habere. Sed de his non plus,vt ad alia ſigna recenſita à Galeno trãſeamus.Inquit enim ipſe vlteri9. ⁜ Ac præterea pulſus ad magnitudinem ac celeritatem ſatu dignam accedentes, ita vt frequẽtia à proportione deficiat ſec ũdùm exteriorem quietem. Eſt autẽ & magis inſeparabile ac proprium, quòd nullo modo ad celeritatẽ ea pars pulſus.quæ ſyſtole dicitur,tendit: & ſi aliquando contingat hoc, minimum, ac vix perceptibile exiſtit,

stit, parumq; à naturali tenore mutatum. ⁂Quippe si vspiam Gal. in genii sui vires non exiguas esse ostẽdit, in negotio maximè de pulsibus id fecit, dumtamen super veris hypotesibus fuerit inixus. Quod verũ esse tam libri de pulsuum differentiis, & dignoscendis pulsibus, & causis eorundem, ac signis ab eisdẽ sumptis quàm innumera loca suorum codicũ, vbi agere de pulsibus res postulat, ostendunt. Hic nempe quandam veram sententiam profert, ea est, in ephemeris pulsus esse sensibiliter maiores ac velociores, quàm in aliis speciebus febrium, quod meritò accidit. Nã cùm causa febris huius sit adeò exigua, vt intra diem discutienda, extirpandaq; sit, multò minus ægrotantis vires deiicere poterit, quàm materia illa, quæ vnica non finitur accessione, vt putridarũ virtuteq; ægrotantis validiore existente, pulsus esse maiores, ac velociores, quàm cùm imbecillior est, si cætera de obedientia instrumenti, & necessitate refrigerationis paria sint, Gal. satis manifestè in. 1. libr. de causis pulsuũ docuit. Meritò ergo, vt Gale. dixit, pulsus magni & celeres in diariis cõtingunt. Horũ quoq;, qui relatã febrem patiuntur, pulsus, non adeò per frequentiã in exteriore quiete distare à seipsis sanis, vt per celeritatẽ, & magnitudinem, notissimã quoq; causam habet. Quia cùm in motu arteriarũ quẽ pulsum nominamus, quatuor contingant. Diastole, quæ est quædã sursum arteriæ cõpressæ latio, quam nos arteriã tangentes percipimus: quòd tũc cùm sursum arteria fertur, nostros digitos feriat, ac percutiat: & post relatã diastolẽ quies succedẽs, tã quòd finis naturalis mot9 est quies, quàm quòd statim arteria depriméda sit, & inter quoscunq; motus naturales cõtrarios quies intercipiatur, & post hãc quietẽ systole, id est, depressio proueniat, & depressionẽ quies alia sequatur, quæ q̃tuor, vt retuli, sunt, putà duo mot9, vnus centrũ arteriæ versus, alius econtra, & duæ quietes, altera post sursum lationem, & alia post deorsum. Et penes has quietes frequentia pulsuum notetur. Illum enim dicimus frequentiorem, qui minus quiescendo tardat: & ediuerso rariorem, qui magis inquiete immoratur. Ideo in ephemeris, quies, quæ accidit postq̃ arteria sursum lata est (quã Galenus vocauit exteriorẽ quietẽ, vt distinguat eã à quiete alia, quæ fit post arteriã cõpressam) prolixior multò est, q̃ in aliis febribus, vbi ingẽs humoralis causa duratura per multos dies viget, quòd systole, quæ successura est relatã quietem, non est adeò necessaria in febribus ephemeris, vt in aliis à multo humore ortũ trahẽtibus. Ideo quod systole in nullũ aliũ vsum seruiat, quàm vt per eã fumi vi caloris eleuati, extra corpus per porositates arteriarũ pellantur. Et cùm hi multò pauciores sint in ephemeris, quàm in eis, quas putridas vocat, inde prouenit, in ephemeris esse puls9 maiores & velociores, quàm in aliis: nõ tamen in eadem proportione frequẽtiores secũdùm quietẽ exteriorem, quin secundũ hanc rariores, quòd liceat arteriæ ob redditam rationẽ, diuti9 sursum quiescere in ephemeris: q̃ in putridis vocatis. Neque idẽ licet arteriæ post interiorẽ quietẽ, quam sequutura est diastole, quæ ad aërem trahendum & refrigerandum facta à natura fuit. Nam cùm caliditas ephemeræ non parum vigeat, diastolen celerem poscens, cogit quietẽ relatam breuiorem esse.

Plus

Plus de his dixisse existimo, quàm huic loco côueniret. Coactus tamẽ explanare veram Galeni sententiã, id feci: nempe vt carpendo eiusdẽ lapsus: nõ parũ quandoq; tardor, sic explanãdo, quæ verè ac acriter ab eodẽ exarata sunt, immorari tenor.

Argumentũ aduersus asserta a nobis soluitur.

¶Ex dictis à nobis inter exponendum Galeni sententiã hanc, aliquis fortasis eliciet vnũ non cõtemnendum argumentum, aduersus asserta à me, explicante in antecedentibus causam durationis vigintiquatuor horarũ ephemerarũ, quòd ibi retulerã, paucioré multò esse materiam ephemeræ, q̃ tertianæ, aut quartanæ seu cõtinentis, aut alterius cuiusuis febris. Quod verũ nõ esse, qui nobis aduersaretur, inde suspicabit, quod sequi videatur, nullã accesionẽ febriũ intermittẽtiũ minoris durationis, q̃ vigintiquatuor horarũ futurã, cũ nos scripserimus, quòd materiã tẽtã habeât intermittẽtes febres quæ sufficiat ante sui resolutionem per relatũ tẽpus durare, & redire. huius cõtrariũ euentibus mõstrãtibus. Cui obiectiõi facilimè respõdem9, asseuerãtes verũ esse, febriũ, quas putridas vocãt, materiã tantã quãdoq; esse, vt multas viginti & quatuor horarũ accesiones efficere posset: sed id nõ cõtingere, quia natura sagax nisi coacta, nũquã tale aggrediatur. innixè procurãs in quauis accesione non adeò perdurare, cor, & arterias velociter, & frequẽter se mouẽdo, quousq; in valde sensibilẽ imbecillitatẽ vis vitalis deueniat. sed multò ante citra hãc cõsistere, vt pro futuris, & vsq; ad extirpãdam causam morbificã sufficiat. sat sibi (vt finẽ febri imponat) sufficere rata, portionẽ illã humoris, quæ proximior cordi erat, in sudorẽ versam, aut insensibiliter resolutã extra corp9 pellere, vel cũm hæc assequi non valet à corde se cernere.

Quidã Galeni contextus exponitur.

¶Aliud propriũ ephemerarũ signũ, quòd post recẽsita sequitur, verũ quoq; est, earũ febriũ calorẽ suauẽ esse, quòd exigua sit materia difflãda, ex qua fuligines multæ eleuari non queũt: iisq; deficiẽtibus, solo calore, quẽ spũs calidiores à corde veloci9 moto versi habẽt, obiecto manui tãgẽtis, febrim necessariò suauẽ fore, cuiuis patet. Sequẽtia cõtextus Galeni verba, etsi vera, vt præcedentia, sint: parũ difficilia intellectui apparẽt, quæ, vt iacẽt, trãscribo, vt ea explicẽ. ※Inseparabile quoq; æqualis atq; incõpressus ascẽsus in calidi tate ac pulsibus simul, nõ tamẽ propriũ, cũm & aliis quibusdã adsit: sicuti etiã cõsistente febre mediocritas: neque enim hoc etiã est propriũ quanquã his maximè inest. Et meli9 sane hæc quæ cõmunia existunt increscente febre, ac consistente, quoniã magis ephemeris insunt, inter propria reponere. sic enim fieret & si nõ rei ipsius species, ad pulcherrimum atq; exquisitisimũ huiusmodi febrium propriũ simul atq; inseparabile signũ. ※ Nẽpe per hæc nihil aliud vult Gal. quàm quòd augmẽtum febris huius sit insensibile. tam si calor febrientis perpenditur quàm si pulsus considerãtur. Etiam quòd status, seu consistentia sit mediocris, hoc est dictu, nõ adeò adurens, vt calor aliarum febrium consistentium, hæc tamen duo signa aliis quoq; febribus quãdoq; côuenire refert, ideòq; apparere non inter propria diariarũ recesenda. Verũ tamen quòd in aliis febribus augmentũ nõ est adeò insensibile vt in ephemeris, neq; cõsistẽtia est adeò æqualis, inquit, quòd meli9 sanè hæc duo signa inter propria ephemerarum

ponenda sunt,quàm inter communia illis & putridis.Quia etsi augmẽtum esse minus sensible, & cõsistentiã fore mitiorem species subalterna sit, cõueniens tam ephemeris,q̃ putridis, exquisitum, ac pulchrum hoc est exactissimum solis ephemeris conuenire indubiè videatur.

Moderatur Galeni alia sẽtentia.

¶Vltimum signum ephemerarũ exaractum à Galeno,est,finiri febrẽ cum sudore, aut rore, aut cum aliquo optimo vapore, & febrim in totum cessare. Quæ verba moderanda esse existimo,aliâs capere nequeo cur inter propria ephemerarũ Gal. recensuerit hæc, cùm omnibus intermittentibus febribus perpetuo ferme accidat,cum sudore, vel rore finiri,& in infebricitationẽ desinere. Primũq; ex his duobus Auicena fen.pri. quarti tractatu primo cap. 6.Satis calidè moderatus est,dicens. ⁂ Et plurimum quidem eradicationis ephemeræ fit per sudorem & humiditatem similem sudori naturali,non humoroso,& non fit vehemens & valde superfluus etiam in quantitate,imo similis in hoc est sudori naturali, & est proximus ei in qualitate. Si enim videris sudorem plurimum, tunc febris nõ erit ephemera.⁂ Quan sententiam vsurpauit Auicena ex trigesimo continẽtis Rasis, & Rasis ex Galeno parum infra citando. Ex qua quoq; hominũ vulgus elicuit præsagium illud. Si cum sudore febris desinit, altera reuersura est. Quod falsum,vt vidistis, est. Dicturi enim erant, si cum immodico sudore febris finita est, altera accessio redibit.Paul9 & Aëtius de hoc signo non meminerunt: de altero vero, puta omnimoda cessatione febris, relati authores verã expositionem scripsere, eodem Galeno suppeditante illis modum,per quẽ explicari velit. Scripserat enim in de arte curatiua ad Glauconem lib.1.cap.2.de febrib9 epheme.sequẽtem sententiam.⁂ Nam arteriarũ motus in patiente hãc, in totum assimilantur huic, qui in sanis deprehenditur,cùm in nulla alia febre ad naturalem habitum reuertatur,neque si multũ temporis inter primæ accessionis finem & secundæ principium intercidat: quemadmodũ in tertianis atque quartanis: in illis enim febris remanet signũ. In ephemeris autem in totum aboletur accessione cessante. Plurimis verò earum & humidi quidem vapores, & quibusdã etiam sudores optimi apparent, aut omnino quidã plurim9 veluti vapor ex intimo corporis exit. ⁂ In vltimis his verbis non aliud docens, q̃ quod ex Auicena trãscripsimus, vt in prioribus vult, quòd quanquã tã ephemeræ quàm nonnullæ putridæ intermittentes ad infebricitationẽ deueniãt,nõ pares in hoc sint,sed quòd in intermittẽtibus pulsus ad naturalem habitũ & omnino sibi sanis similem reuertantur, & quòd hoc putridæ priuẽtur,in ipsis manãte semper propria inequalitate febrili,vt idem Gal. in fine quinti capitis de arte curatiua ad Glaucõnẽ dixit.Neque aliam esse propriam inæqualitatem febriũ putridarũ,q̃ sistolem (quæ ad expurgandas fuligines in vasis contentas à natura inuenta fuit)esse velociorẽ & maiorem,ac frequentiorẽ, quàm diastole, quòd in putridis immodica fumorum copia, ad id impellat, ac cogat, refrigerationem minorẽ quàm ephemeræ poscentibus ipsis: quia calore febrili difflante causam morbificam iuuentur.

Prosequitur autor signa diariarum.

¶Præter hæc,quæ recẽsuimus signa ex primo libro de febrium differentiis,

rentiis, ſuperſunt nonnulla alia ex citato cap.2. primi de arte curatiua ad Glauconē, ea ſunt: ſi ſimul cùm febris ægrotantem corripit,vllus etiam dolor capitis, aut alterius partis corporis moleſtat, & febre ablata in totum dolor ille deliteſcit,febrem non reuerſuram teſtatur. Id enim vt plurimum in aliis febribus non contingit, quòd earum materia tanta ſit, vt vnica acceſsione diſflari vi febrilis caloris, non valeat, indeq; quod ſupereſt ad futuram febrem faciendā,dolorē vllum ægrotanti infert. Cauere quidem oportet, ne cùm dico materiam,aut cauſam febris, lector credat, me velle, humorem,quem materiam aut cauſam nomino,producere calorem febrilem.nam hoc impoſsibile eſſe,ſatis euidenter in antecedētibus oſtēdi,ſed humorem,cauſam, aut materiam impropriè à nobis dici, nam propriè occaſio dicēdus humor foret, niſi enim ille adeſſet,cor in magnas, veloces, & frequentes diaſtoles, ac ſyſtoles, quales ſunt febriles, non inſurgeret.

¶ Supereſt & aliud ephemeræ febris indiciū referre, facillimè ægrotantes tolerare ipſam. Quia cauſa,à qua pendet,adeò eſt exigua,vt intra vigintiquatuor horarum ſpatium diſcutienda ſit. Etiam quòd dum finita febre in balneum deſcēdunt. horrore nullo capiantur, qui febrierūt. neque aliud quid triſte immutet,quia cùm vniuerſa morbi cauſa ablata per antecedētem febrem ſit. nihil ſuperſit,quod commotū, aut eliquatum vi balnei,rigorē, aut triſtitiam loto inferat. Hæc ſunt ephemerarum potiſsima ſigna, quæ ſcire curationi ægri conducunt: nam certi facti ephemeram febrem præceſsiſſe, audacter cibum, & vinum ægrotanti concedimus, & conſueta munia eundē obire,permittimus.

¶ Febrium ephemerarum vniuerſa generica ſigna recēſuimus, ſuper eſt de eiſdem ſpecifica ſcribere, ac curationem peculiarem cuique apponere. Neq; cū hæc fecerimus,modum,quem Galenus.8. methodi medendi præſcripſit,ſeruabimus: quin potius eundem in.2.cap. de arte curatiua ad Glauconē æmulabimur: & ſi quid exponendum, aut addendum, vel carpendum inuenerimus, id omne exprimemus.

Caput.19. In quo indicia ephemeræ febris, prouenientis ex triſtitia, immodicis curis,vigeliis, & ira.ex.2.ca. pri. de arte curatiua ad Glauconem exarantur.

ADiūgitur verò his qui propter triſtitiam febricitant, acritudo potius, q̃ abundantia caloris. Quemadmodū ediuerſo his: qui propter furorem, ſed & extenuatio corporis in his, quos triſtitia, quàm in his, quos cura vexauit,conſpectior exiſtit, oculorum præterea cauitas, ac quædā inconſueta decoloratio. Hæc quidem ſunt & in aliis, qui quouis modo diu cogitarunt communia: maximè autem et ex oculis diſtinguere oportet. Nam ex his etiam in ſanis animæ mores poſſumus cōiectare. At in ægrotis ſi quis diligenter inſpicere queat, ſunt indicia certiora.Sic quidem eos,qui propter diſciplinas, aut contemplationem aliquam diu cogitarunt, ab his, quos triſtitia corripuit,diſcernere opor-

tet. At qui vigilarint, distinguere oportet ex forma palloris. Nam in ipsis facies subtumens, & oculorũ motus manifestus, vix enim palpebras attollunt, inest etiam palpebris humiditas. Nam qui tristantur, aut cogitationibus detinentur, his exiccãtur. Cauitas verò est cõmũe accidẽs omnibus, mœrori, vigiliis, cogitationibus, nõ tñ furori: in hoc enim neq; oculorum cauitas, neq; pallor manifestus, & plus caloris, atq; celerius ex imo prorũpit, neq; pulsuum magnitudo destruitur, quemadmodũ in vigiliis, tristitia, & cogitationibus. Quare hæc à furore apertissimè distinguuntur: ab inuicem verò quemadmodũ diximus antea.

¶ Sunt adeò connexa signa febriũ ephemerarum à tristicia, ira, curis, & vigiliis prouenietium, vt tã Galenus in præsenti loco, quàm Aëtius sermõe primo Tetrabibli. 2. ca. sexagesimo. simul vnico capite ea distinxerint. Quod Auicena non obserua uit: quin in plures (quàm nullus alius author) causas, & capita diariariũ febrium partitus est. Cuius rei occasionem parũ infra exprimemus. Signumq; primum febris à tristitia orientis, putà esse calorem plus acrem in hac quàm intensum, vel, q̃ in ea, quæ à furore, siue ira ortũ trahit, rationi conforme est. Tristes enim dum iam diutinam, aut immo dicam tristitiam passi sunt, tunc febre corripiuntur, indeque sicciores multò, quàm irati fiunt, qui parum ante iram bene valebant, & suæ spõtis erant. Maiorem autem siccitatẽ mordatiorem efficere æquum calorem, nemo est, qui ignoret. Meritò ergo id signum relatum est à Galeno. Quod tamen etiam minus acris ac minus mordax sit calor febrium prouenientium à curis, & vigiliis, q̃ febrium orientium à tristitia, ego crediderim, quanuis Galenus id nõ expressit. Nam curæ, ac vigiliæ pariter exiccare, vt tristitia non valent, ob rationem infra dicendam. Copiosiorem, & magis conspicuũ quoque esse calorẽ febrientium ob irã, quàm eorum, qui ob tristitiam, aut curam, seu vigilias, manifestam causam habet. Nempè, quia in furentibus, siue iratis, calor ad corporis extima defertur, vt in recensitis animi affectibus ad intima. In vigiliis enim & si ad exteriora calor, vt in ira deferatur, non adeò affatim, ac celeriter, vt in ira, quare in ipsa conspectior, maiorq; percipitur, quàm in aliis febribus recensitis. Extenuationem tristium esse patentiorem: q̃ eorum, qui cura vexantur, in causa est, quòd tristes curis assiduis, quæ displicent, premuntur, & qui curã habere dicuntur, tãtum curis citra displicentiam laborant, sed duplici malo affectum, nocumentum sensibilius, quàm simplici passurum, nõ tissimũ est. meritò ergo corpus magis extenuatum in tristibus erit, quapropter parũ supra fassus sum, sensibiliter sicciorem esse calorem tristium, quàm aliter affectorum. Oculorum cauitas, quam signũ esse huius speciei febris Galenus inquit, ob id contingit in febrientibus ob tristitiã, quòd qui tristes sunt, semper tristia meditentur, & quandoque etiam lugeant: indeque tam ex continua meditatitione rerum, quæ displicent, quàm ex lachrymatione assidua, eorum oculi (quorum præcipua pars ex liquidis quibusdã humiditatibus constant) exiccantur, minoresq; reduntur, cerebro ipso exiccato. etiam eodem cerebro spiritibus animalibus exinanito, quibus deficientibus oculus (qui plusq̃

vllum

vllum aliud membrum de expositis nostro visui redundat) minor vertitur, quòd fons, ex qua in oculum spiritus emanabant, exausta sit. Ipsis tãdem oculis minoribus factis, necessum est genas, quibus teguntur, eosdem sequi, cerebrumq; versus ipsas ire, ex quo cauitas illa, de qua agim9 (quæ inter os cilii & genam superiorem, ac inter os maxillæ & genam inferiorē interiacet) visitur, Hispani, ojeras, vocamus. Decolorationē inconsuetam non intelligas, in oculis ipsis accidere, nam neque oculi veris coloribus afficiuntur. Neque glaucus, & niger, & alii impropriè colores oculorum, propter tristitiã variantur, sed ad cauitatem referenda decoloratio est. Fiunt enim quibusdam genarum illæ partes cauæ, coloris cerulei, aliis nigricantes, quibusdam sub pallidæ, prout diuersæ temperaturæ sunt. Verba, quæ sequuntur, scilicet esse cauitatē oculorum, & decolorationem, communia tam tristibus, quàm cogitabundis, & vigilibus, manifestè vera sunt propter superiorem rationem: vt etiã quòd ex oculis possimus in his ægris, de quibus agimus, distinguere causas morbificas: cùm & ex eisdē soliti, simus in sanis coniectare animæ mores.

Increpatur quædam cō- textus sentē- tia.

¶ Reliqua, quæ ibi leguntur, perperam esse scripta seu vitio librarii seu interpretis, manifestum est. Nã illic ex oculorum affectibus distinguere procurat Galenus febrē prouenietem ab immodica meditatione scientifica, aut alia quauis cogitatione, & à tristitia ex vna parte, cũ febre trahente ortum à vigilia ex alia, quod litera contextus minimè exprimit, vt cuiuis illam legenti patet. Ideoq; sententiam, quam Galenus volebat, exarabo, ac simul causam eius reddam. vt ea lecta, & cum cõtextu ducto collata, cuiuis liceat intelligere, quòd merito est à nobis librarius aut interpres increpatus. Indicium ergo febrium à vigilia orientium ex modo palloris diuerso qui multo aliter, quàm in aliis duabus causis, visitur, summitur. In vigilibus, enim facies est subtumens, ob imminutam alimenti coctionem defectu somni, & complures vapores ad faciē eleuatos, & minimè difflatos: tam quòd crassiores multò sint, quàm si ab alimento decenter cocto emanassent, quàm quòd spiritus pauciores ex superflua vigilia redacti, non valuerint, vapores eleuatos discutere, qui faciei inclusi ac ibi detenti, in tumorē eleuari ipsam cogunt. Quod neq; tristibus neque meditabundis accidit: quia coctio in his non adeò vitiatur, sicut in vigilibus: neq; ad eorum cutim tanta copia vaporum defertur (quia quãdoq; dormiant) vt ad cutim vigilãtium, quæ pronior ad recipiendum quàm in aliis est: eo quòd spiritus eiusdem non sint ad intima retracti, vt aliorum dormientium. Ex alio quoq; signo differentia inter recēsitas causas febrium cognoscitur, quòd scilicet vigiles pigrũ habeant motum oculorũ & palpebrarum, nam vix easdem eleuare queunt, ob immodicam humiditatem, in aliis febrientibus hoc nō accidēte, quin quòd eorum oculi exiccantur. Quæ omnia, si vt ego recensui, elicere ex contextu Galeni quis vellet, nequaquam, vt dixi, poterit.

¶ Cauitatem oculorum esse commune accidens tristibus, vigilibus, ac cogitabundis certũ esse, quæ prædicta sunt, probant. In iratis, seu furentibus tamen hanc non conspici, manifestam causam habet. Ob irã

ſcilicet(ad extima corporis,ſanguine & ſpiritibus deriuatis) oculũ potius eminentem, quàm depreſſum neceſſariò fieri. Etiã pallore genas irati carere, recenſita ſpirituum & ſanguinis in faciem delatio in cauſa eſt.Quanquam inficiari Galenus non poterit,bilioſos, parumq; ſanguinis habẽtes,cùm iraſcuntur, pallidos fieri, & ſi diuerſus ſit horum pallor,à pallore vigillantium,& triſtium,& cura oppreſſornm. Quòd iratorum color cuidam rubori admiſtus ſit, vt reliquorum potius in fuſcedinem vergens. Pulſuum magnitudinem, & exteriorem calorẽ in furentibus non imminui,vt in reliquis tribus affectibus, omnes, qui furioſos plurimum calorem ad exteriora membra expanſum habere, ſciunt,nouêre. Per quæ ſigna febriẽtes ob iram à febrientibus per aliũ ex dictis affectibus diſtinguuntur, vt per ſuperius etiam recenſita, ipſi ab inuicem diſtant.

Caput. xx. De medella febrium diariarum ortum trahentium à triſtitia, immodicis curis,vigiliis,& ira.

QVanuis Auicena diſtincta capita cõdiderit pro quouis horũ affectuũ, & cuiuis eorũ medellã propriã adaptauerit,nos Galenũ ſequuti in.3.cap. primi dearte curatiua ad Glauconẽ.in vnico capite vniuerſa ſigna,exarabimꝰ & in alio medelã omniũ ſcribemꝰ. Nẽpe Auicenæ viſum,non tãtum per nouum ſcribendi ordinẽ ab aliorum authorum ſerie diſcedere, verùm & per multiplices ephemerarum febrium ſpecies à ſe exaratas. Addidit enim capita febrium diariarum,quas vocat ex anguſtia,ex gaudio,ex timore ex euacuacione, ex dolore, ex ſyncopi, ex ſiti, & ex aliis cauſis, quarum (quòd ſciam) Græcorum nullus meminit. Neq; immeritò Græci illas tranſcegerũt,quòd ſufficiebat ex triſtitia,& ira,qui quoquo modo gaudio contrarii affectus ſunt, medellã ſcribere:vnde quantũuis parũ peritus medias mediis remediis, vt alias curare valebit.Præſertim, quòd nõ nullæ ex recenſitis ab Auicena cauſis nihilòfermè ab aliis diſtent. quo enim differat anguſtia à timore,aut à triſtitia,difficulter exprimes:& cũ iã expreſſeris, medella eadẽ vtroſq; hos tres affectus neceſſario es medicaturus. Ac vt Galenus de locis affectis ſexto. in medio capitis ſecundi, loquendo de ſignis doloris coli, inquit, medicos aberrantes quandoq; putare non ex colo,ſed ex renibus illum prouenire, & econtra renũ cruciatum coli dolori attinere, & tamen in initio parum intereſſe ſaluti ægri,qui horũ affectuũ ſit,qui vexet.decernit.quia hoc tẽpore nõ ita magnam præſidiorum differentiã ipſi requirunt. ita in relatis diariis febribus an hinc vel illinc febris pẽdeat,ad medellam paucíſsimum intereſt. Quam,vt auſpicemur, verba Galeni ex citato tertio cap. primi de arte curatiua ad Glauconem trãſcribo,ea ſunt.

¶ Curare autem oportet omnes quidem balneis.At qui ex denſitate cutis, aut inguinum inflammatione febricitant, ſi in aẽre balnei immorari iuſſeris,haud quaquam nocebis.Reliquos omnes quàm citiſsimè oportet ab aẽre ſemouere.Si verò diutius in aqua immorari volue

rint

rint,permittere. Oleo autẽ tepido, & multo,& manibus mollibus perfricare quàm plurimum,atque hos præſertim, qui ex labore febricitãt: ſecundo autem loco,qui meatus habent aſtrictos: & tertio,qui inflammationem inguinum patiuntur. Sæpius autem iſtos lauare inquantum contingerit,cibum autem aſſumere,qui ex labore febricitant,poſſunt multoties:non æquè tamẽ, qui ex denſitate cutis,aut inguinis inflãmatione laborant. At his vtriſq; tenuis victus eſt optimus.Qui verò ex laboribus febrierint, præcipiendũ eſt,vt cibos aſſumant,concoqui faciles,ac cruditatẽ præcipuè deuitent. Sed & vinum potare quantum poſſunt conuincere,ſunt permittendi. Menſuræ autem ratio quemadmodum in aliis omnibus ex viribus & ætatæ ſumitur ægrotantis. Necnon & ex naturali temperatura, & præterea ex conſuetudine, & anni tempore,& regione,atq; aliis huiusmodi. Qui verò ex inguinũ inflammatione febricitant,arcendi ſunt à vini potu,donec inflammationes ſoluantur. At qui cutis foramina habent aſtricta,vel refrigerati ſunt, ſi non multum hoc affectu laborent, neq; plenum corpus habeant, non ſunt à vini potu prohibendi. At qui pleniore corpore ſunt,vel multùm refrigerati, prohibere vtile eſt. Qui verò ex vigiliis,aut aliquo animæ affectu febricitant, poſtquàm balneaueris, cibo humido, ac boni ſucci reficere expedit. Vinum verò omnibus, ſed præcipuè his,qui vigiliam paſsi ſunt,intrepidè offerre,ni ſi capitis dolore premãtur,aut pulſum venarum in tẽporibus ſentiãt. Liquet autem, quòd etiam in aliis eadem cauenda ſunt, ſed & iis, qui ira,aut mœrore aliquo, aut cogitatione febricitant, vnium eſt exhibẽdum, & qui furore perciti fuerunt, quando omnino ab affectu quieuerunt: prius verò periculoſum vti vino. Tentare autem oportet & contrarium ſemper afferre ei quòd moleſtat: labori quidem quietem: vigiliis verò ſomnum: iræ autem & furori,atq; triſtitiæ ſermonibus,actionibus, ſpectaculis, enarrationibus, animi iocunditatem.Sic qui cogitatiõe laborat,omnino ratiocinationes omittat. Et qui ex inguinum inflammatione febricitat, prius huiꝰ curationi intendat. Ac multò priꝰ viceris vnde originem habuit.

¶Promiſsi parum ante, ſi memores eſtis,taxare quæcunq; minus bene aſſerta ex Galeno perduxerim. Et cùm methodus relatus medendi febres diarias manifeſtè doceat, nõ à ſolis ſpiritibus inflammatis ortũ febres has trahere, ſed ab aliqua humorali ſeu vaporoſa cauſa vniuerſas oriri, inde manifeſtè intelligitur, Galenum aberraſſe, cùm teſtatus eſt primo artis curatiuæ ad Glauconem. Et primo de febrium differentiis.&.8. methodi medendi, & in aliis innumeris locis,à ſolis ſpiritibus ſuperaccenſis ephemeras febres oriri.Si enim ab his ſuperaſſatis,& in quibus calor febrilis iam factus eſſet,vt Galenꝰ dicere videtur. febris diaria oriretur, aut balneis vtendum non eſſet pro earundum medella, aut à principio eiſdem vti deberet febriens. Quippe ſpiritibus ardentibus, vt ita dixerim, aër balnei calidus, & eiuſdem aqua etiam calens, in nullũ vſum deſeruire ad horum extinctionem poſſe, patet, cùm potius frigidus aër, & aqua niue refrigerata ad extinguendum ardorem ſpirituum propriè vtilia futura forent. Porrò ſi per accidẽs dif- *(margin: Ratio cõtrà Galenum,ex proprijs ſententijs ellicitur)*

flando

flando,& in vaporem ſpiritus vertẽdo,prodeſſe balneas dixiſſes, primò obiicere tibi meritò poſſem, quòd eſſet præferenda medella per ſe,curationi per accidens: at cùm refrigerare calefacta ſit per ſe curatio, potius per refrigerantia, q̃ per calefacientia præſcribenda eſſet ephemerarum medella, quod Galenus nunquàm præcepit.Secundò inconuenire,quod intuli videtur,ſcilicet, tunc cùm primùm febres ephemeræ inuadunt, in balneum ducendos eſſe febrientes, non expectata febris inclinatione. Quia cùm ad diſſoluẽdum ſpiritus inflammatos nõ eſſet expectanda concoctio, vt in humoralibus febribus, quantò citius diſcutere, & in halitum vertere ſpiritus poſſemus, tantò melius conſultum fuiſſe ægrorum ſaluti, certum eſſet.Sed à principio balneas intrando,poſſet tota, aut potior pars ſpirituum inflammatorum diſſlari, & æger à febre liber manere, vel ſaltim minore febre affligi:ergo indoctè præceptum fuit à Galeno. 8. de morbis curandis.cap.3.inclinãte febre in balneas febrientes hac febre duci.Aut ſi rectè & methodicè præceptum ab eo eſt,vt eſt,non erat cauſa febrium ephemerarum ſpirituũ inflammatio,vt ipſe credidit,ſed aliqua vaporoſa materia,aut humoralis pauca inficiens ſanguinem, ex quo ſpiritꝰvitales,aut animales procreandi erant, quam diſcutere natura procurat per calorem magnis, & velocibus, & frequentibus eleuationibus,& depreſsionibus cordis,in ſe genitum, vt ſuperius oſtendimus. Cui obeſſet aër, aut aqua frigida, prohibendo diſſolutionem. Et balneæ in principio quoq; nocerẽt miſcendo illum paucum humorẽ, aut fuligines, quas natura diſcutere febre procurat, cum bonis ſuccis. In fine febris cùm iam ad cutim excreta cauſa relata eſt,hoc incommodo vitato, & vtilitate nonnulla ſi indubiè medico conſtaret,febrem eſſe ephemeram, ex lauatione ſequuta, breuiorẽ ſcilicet febris declinationem fore,& ſecurum ægrum facere, ne vnius diei febris in plurium duratione commutetur, infectis humoribus à vaporibus non diſcuſis.

¶ Et quòd prædixerim, Galenum 8.de morbis curandis præcepiſſe,nõ ante declinationem febris ephemeræ lauandum eſſe ægrotãtem, ideo verba eiuſdem citato.3. capite referre placet, illa ſunt. ⁂ Quippe in prima acceſsione inclinante ducendi in balneum omnes ſunt. ⁂ Quã ſententiam non incaſſum duco, ſed vt videatis,quòd eiuſdẽ oblitus Galenus fuerit in contextu ſupra à me citato ex.3.cap. primi de arte curatiua ad Glauconem. Etiam vt noſcatis,quòd etſi, vt dixi, quando medicus certus eſt, febrem eſſe diariam, balneum ſit proficuum ob rationes à me exaratas. Quòd tamen ego ſecurius exiſtimo,in balneum nõ ducere ægrum,quàm conſilium Galeni ſequi. Primò, quòd ſigna diariarũ, quæ propria nominat,ſint adeò difficilia cognitu, præcipuè quæ ex pulſu ſumuntur, vt medicos quantũuis doctos & expertos decipere valeant,& ſi in aliis febrientibus eis vteretur medicus,nõ exigua incõmoda ægrotanti inferret.Secũdò quòd ſi balneis vti non oportet ante inclinationem febris ex Galeni præcepto,& medicus adeò peritus,vt Galenus,iã indubiè noſcerit febrẽ diariã eſſe,illã cui medetur,& ipſam inclinare. iã incaſſum balneis vti præciperet ad remouendum febrẽ, quæ ſponte ſua deſitura erat. Ob enim tam

Improbatu[m] medela febr[i]um diariari[um] præſcripta [à] Galeno, & quàm exer[cet autor ex]cet autor exa[minatur]ratur.

tam exiguum commodum,vt foret parum celerius febrem desinere, nõ erat ausurus in discrimen adeò ingens impellere ægrum, si fortè dece ptus fuisset,& febris diaria nõ esset. Ego quippe per totam vitam id obseruaui, nunquam curare, intra vigintiquatuor horas, febres, quæ ab inflammationibus exterioribꝰ, aut interioribus non originantur: neq; ab ictu aliquo, sed dubius an ephemeræ futuræ sint, an non, minimè balneis,aut olei infusionibus curasse,sed naturæ, seruando tantum optimam victus rationem,commisisse. Quãquam enim Hispani balneo vti velimus, non sine magno negotio possemus, quòd apud potiorem Hispaniarum partem vsus eorundem exoleuerit, præsertim in regione hac nostra,quæ vetus Castella appellatur.

Caput. xxj. Dieta communis omnibus diariis febribus.

AC quoniã Aëtius sermõe primo Tetrabibli secundæ. cap.66. dietam cõmunem omnibus diariis febribus vsurpatam ex Galeno descripsit, illã transcribere visum. Vt enim ex Galeno vsurpaui genericam curationem earundem,sic opportunum apparuit ex Aëtio rationem victus exarare. Verba capitis illius quæ sequũtur sunt. ⁂ Dieta in febribus diariis omnibus communem scopum habet,vt sit ex eduliis boni succi, & quæ omnino concoquũtur, & nusquam circa meatus detinentur. His quidem qui ex ardore aut ira febriunt, quæ simul frigefaciũt ac humectant. Frigefactis verò, minus alentia, & moderatè calefacientia. His autem qui vigilarũt, aut tristes fuerunt, aut curis vexati, humidus & somniferus cibus congruus est. Fatigatis autem,plurimus,& maximè nutriens. At in quibus intempe ratura corporis calidior ac siccior facta est,eos oportet aliquando circa primum exaçerbationis impetũ nutrire. Vinum autem dandum est omnibus, qui ex diaria febre laborant,aquosum, tenue ac albũ, quod & concoctionem adiuuat, & vrinas ac sudores propellit. His verò qui vigilarunt,aut tristes fuerunt, aut curis vexati, magis intrepidè vinũ datur. Sed & fatigatis nimium dandũ est,quantum superare possunt. Iratis autem priusquàm ab affectu omnino liberati fuerint, minimè tutũ est vinum dare.

Caput.xxij. De medella diariarum febrium orientium à cutis densitate.

PLacuit de hoc genere febris specialtim primitus tractare, quòd inter alios affectus hic mederi neglectus, non exigua incommoda parere possit. Quanuis enim,vt parum ante dixi, si medicus indubitanter ac verè scire, potuisset, febrem hanc intra viginti & quatuor horas desituram & si mederi illi neglegisset, parum aut nihil noceret, tamen quòd exitus febris huius & aliarum multò incertior quàm Galenus blatterat, sit: ideò inter alias, si cui statim vt inuadit,opem ferre licet,hæc est. Pe culiaria

culiaria ſigna, ac cauſas vltrà ſuperius recenſita, & ſi illic ferme dicta ſint, ex Galeno primo de arte curatiua ad Glauconẽ cap.2. atq; ex Aëtio ſermone primo tetrabibli ſecũdæ cap.64. vſurpatæ, & in hoc loco referre placet. Inquit enim vterq;, quòd denſatur cutis aut ex frigore, aut ex aliqua immodica adſtringente vi, qualẽ aquæ aluminoſæ in eos, qui eis lauãtur, inferunt. Etiã, quòd tacta cuti, febrientis ſtatim dignoſcatur, quòd arctiſsima, hoc eſt, adſtricta corrugataq; cutis valde ſit. Et quòd horũ calor tũc cùm primũ tanguntur, mitis iudicetur, qui multùm acris ſi pluſculũ retardetur tãgẽs, percipitur. Cuiꝰ cauſa eſt, quòd dẽſata cuti, prohibetur in his vaporũ exitus, qui in poros patẽtes habẽtibus, occurrentes primiter tãgentibꝰ, inferre immodicũ calorẽ ſolẽt, indeq; mitis horum calor ſentitur. Moram verò facientibus, acris iudicatur, quòd denſiora maiorem formæ caloris copiam habentia, plus vrere, quàm rariora, & vaporoſa valeant. ferrum enim ignitum potentius, quàm ſtupæ aut paleæ ad vrendum eſt. In his etiam oculi caui nõ fiunt, vt in aliis diximus, neque corpus extenuatur: quin ob vapores detentos prominentiores oculi quandoq; redduntur. Ac ob eandem rationem corpus non gracileſcit, neq; pulſus parui vt in triſtitia, aut cura aut vigilia ſunt. Et quanq̃ ego cenſeam febrem hanc à principio medendam, non tamen auderem, in ſolium præcipere huiuſmodi ægrotãtes deſcendere, metu ne ſi fortè conſtipata cutis inſici cauſam antecedentem occaſsio fuiſſet, & febris humoralis excitaretur per cõmiſtionem fuliginum detentarum, ex obſtructa cuti, illud damnum febrienti proueniat, quod iis, qui lauantur, ante concoctam materiam contingere ſolet. Conſulerem quippe mollibus frictionibus cutim horũ peruiam efficere, quòd ſciam, præſidiũ hoc citra incommodum prodeſſe. Etiam oleo dulci & tepido corpus horum inungere. neq; non vinũ album tenuis ſubſtantiæ bibendũ dare, quòd obſtructam cutim vinum adaperiat, dum corpus plenum nõ fuerit. Si enim multis redundauerit ſuccis, vſus vini interdicendus duplici cauſa eſt Primò, quòd optimũ ſit alimentum, ex quo quamplurimi ſucci fiunt. Secundò, quòd multos ſuccos commouendo, ad corruptionem ipſos diſponat, etiam verſus cutim propellendo eoſdem, obſtructionem cutis augere valeat.

Caput.xxiiij. De ſignis febrium orientium ab inguinum inflammatione, & eiuſdem medella.

SCitote hic nos nõ agere de febribus prouenientibus ab inguinibus inflammatis ex aliquo bubone peſtifero, quẽ Hiſpani, ſecam, vocamus. Nam illæ ephemeræ non ſunt, quin febres inde orientes, peſtilentes nominãtur: non quòd calor peſtiferus, aut ſalubris dici poſsit, cùm accidens ſimplex ſit: ſed humor, quem natura febre diſſoluere conatur, tali proprietate peſtilenti affectus, febrem peſtiferam denominet, vt ſupra, cùm calorem naturalem, & cõtrarium naturæ eſſe eiuſdem ſpeciei probauimus, oſtendi, & fuſiùs in exacta phyſica, Deo concedente, monſtrabo.

Sed

Sed ſermo noſter in præſentiarum de illis febribus tractabit, quas diarias nominamus. His memor me olim vidiſſe quendam quotannis per interualla quādoq; trium, alias ſex nonnunquàm decem mēſium vexari: bubone inguinis & febre intra viginti quatuor horas parū plus aut minus finita, per quandam ſimplicem citra tumorem inflammationem in femore ac crure inferiore, præſertim qua venæ inſignes patentiores erāt expanſam. Ac alios poſt etiam non paucos eodē modo vexatos per interualla noui: nōnullis inguem, vt præcedens æger, inflammatū habentibus, aliis ſub alis bubonē & diariam febrem patientibus, per brachii inflammationem ſanitati reſtitutis. Quorū plurimos paſſos iā pridem fuiſſe morbum, quē gallicū nominamus, mihi compertū erat. Quibus ego nullam medellam vnquam, quòd recorder, exhibui, præterq̄ præcipere illis optimā victus rationem ſeruarēt: & alimēta craſſa, & vini potionē per totam diē vitarent, ſolo iure lentium, aut pomis aſsis, vel amygdalato, & diacucurbita febrientē alendo. Et crurum frictione in his, qui inguina inflāmata & nō crura patiebantur, fieri iuſſa. & brachiū alæ inflāmationē patientis etiā verſus infimā manū molliter fricare precipiēdo. Quos euētus qui prudēter proſpexerit, palàm intelliget, non ab inflammatis ſpiritibus febres illas oriri, ſed ab exiguo humore illo, quo crus, vel brachiū, cùm definit febris, inflāmatur, & ardet. Nā ſi nullo alio euidentiore argumēto Gal. Eraſiſtratios medicos non audētes mederi febriētibus per ſanguinis miſsionem redarguit, q̄ quòd natura ſæpe febres finiat per ſanguinē ex narib9 fluentē, quod inquit eſſe euidēs teſtimoniū cauſam febris ſanguinē excretū eſſe, cur eadē methodo procedēdo Gal. nō intulit, febrē diariā recēſitā ab illo humore originē traxiſſe (per modū à me expoſitū) à quo crus, aut brachiū inflāmat, cū eo inflāmato, febris pauſet? Præſertim, quòd plures relatarū cū rigore inſigni ægros inuadāt.

¶Gale. in initio tertiis capi. primi de arte curatiua ad Glauconem ſignum harum febriū eſſe dixit: pulſus magnos, veloces, atq; frequentes eiſdē ineſſe, plurimūq; caloris, cum quadā humiditate ex corporis alto emergente. Faciēq; rubicūdā, & tumentē, ac vrinas ſubalbidas eoſdem habere fatetur. Quæ ſigna in febriētib9 ob inflāmationē inguinis citra manifeſtā cauſam in plurimū certa ſunt. Nā rarò inguē inflāmatur, niſi ſanguine pituitoſo redūdāte: quòd bilioſus ſanguis potius faciē, & caput, aut cutim petat, ibiq; hereſipelā procreet, q̄ ad inferiores corporis partes deſcēdat. Relato pituitoſo ſanguine abundante, ſigna recēſita febrē hāc diariā comitari manifeſtū cuiuis eſt. At cū à procatarctica cauſa, qualis eſt digitorū pedis inſignis offenſio, aut ictus inguinis equū aſcēdendo, ſeu aliud quoduis tale, inguē inflāmatur, nō neceſſum eſt, relata ſigna videri. Talis enim materia in bubone cōgeritur, qualis in percuſſo redūdat: & cū diuerſæ tēperaturæ percuſſorū ſint, ſic & diuerſi ſucci inflāmationē cōſtituēt. Quod Aëtius loco ſuperius citato cap. 67. diſtinguit. Medetur huic febri Aëtius per venæ ſectionē. Veretur enim ipſe, vt inquit, niſi celerrimè vena ſecetur, putridā febrē accendendam. Quo remedio ego vterer in his, qui cōſuetā nō habuiſſent excretionem humoris ad crus, aut brachiū, vt illi

de quibus supra memini, & in illis, qui ab exteriore leui causa sed graui percussi fuissēt. Secus si ict9 insignis nō foret, nā hos ego nō phlebotomarē. Gal. de sanguine mittēdo mētionē nullam fecit in primo de arte curatiua ad Glauconē, contentus solùm vini potionem interdicere.

Caput. xxiij. De Signis, & medella diariarum febriū orientium à cruditate ventriculi. & sibi contradicens Galenus concors fit.

Signa huius febris à Galeno & Aëtio non tradūtur, cùm quòd ex ægri relatione facilè intelligi, gen9 hoc febris queat, tum, quòd cruditates, siue nidorosæ (quas fumidas, ac fuliginosas alio nomine dixeris) seu acidæ sint, per ructus deteguntur, noscūturq;. & vt relatos æmulemur authores, subticere quoq; eiusdē signa decernimus: cōtentiq; tantū erimus, quo hæ duæ cruditates differāt, explanare. Etiā quandā leuē Galeni contradictionē exprimere. Fumosæ ergo cruditates fiunt in ventriculis illis, qui calidi ac sicci sunt, quibusq; cibus paucus, aut biliosus, aut leuis cō coctionis, qualis est lac, aut oua tenera deuorādus affertur. Pauco enim aut leui alimēto immodicū ventriculi calorē sustinere minimè neque unte, in fumū necessariò eius pars, quæ tenuior, & magis aërea ac ignea est, cōuertitur, residuo in carbonis seu cineris formā in ventre relicto. Acidæ autem ab oppositis causis sæpenumero proueniunt, putà à multis & crassis eduliis intempestiuè comestis: quæ cùm vincere, ac in totū superare natura minimè valeat, succus ex eodem alimento in iecur per mesenterium transmittēdus, penetrare sui crassitie, ac impuritate partiū terrestriū non potens, in ventre (loco sibi præternaturali) detentus, acescit, & corrūpitur. Non aliter, q̄ musta extra dolia & cellas vinarias libero aëri exposita, verti in acetū conspicimus. Hæc, & si pauca sint, sufficienter, vt reor, distinctionem cruditatum duarum explicant, ac declarant. De his ergo diuersis, ac quo quomodo contrariis ventris affectibus, prout febres diarias concitant, tractaturi, primò cauere lectori videtur, ne perpetuum esse putet, acidos ructus à frigiditate ventriculi semper prouenire, quòd quandoque immodicus calor causa est, vt alimentum in ventre acescat, vt cùm de affectibus ventriculi, & omnium singulatim membrorū, Deo concedente, egerimus, ostendam. Secundò, quòd in totum contrariæ Galeni duæ sentētiæ videantur esse prior quæ in octauo libro methodi medēdi. in principio ferme quinti capitis legitur, alia. quæ in fine eius dē reperitur. Initiū enim quinti capitis hanc formam seruat. ⁂ Quoniam igitur diariæ febres in propositis corporum temperamentis putà calidis & siccis sæpenumero etiā ciborū cruditatibus succedunt, proximū fuerit de ipsis discerere. Ergo pessima quidē in hui9modi tēperaturis cruditas est, citissimeq; febrē accendit, in qua cibus in nidorulentā & fumosam qualitatē corrumpitur, quādo ea quæ in acidā vertit, vt rarò talibus naturis contingit, ita minus nocet. ⁂ Vnde & si aliquis elliceret ex acida cruditate non nunquam febres, & si rarò, oboriri posse.

posse. In fine capitis contrarium eo dem affirmãte,refert enim. Quo niam igitur diaria febris cruditates, quæ cum acido ructu sunt: non consequitur. Quas siquis cõcordes facere studeat, non aliter melius, vt puto, quàm vltimam sententiam non sumendo in materia naturali, vbi indefinita. vt Logici inquiunt,æquiualet vniuersali. Sic enim tantũ valeret vltimus cõtextus vt hæc. Nulla diaria febris à cruditatibus acidis prouenit. Quæ sic in tellecta, falsa esset, euentibus sæpe probantibus, multas febres diarias ab his oriri,& Galenus sibi contrarius maneret. Sed vt veritati,& Galeni decreto conformis sit, hic adductus contextus in rigore Logices sumendus erit, vt indefinita illa nõ n mate ria naturali sumatur, sed in contingenti. prout dicere solemus, homo non est albus. quæ non quemlibet hominem non esse albũ, affirmat, sed aliquem tantùm,cum quã simul vera opposita subcontraria stat,putà,homo est albus.Itaque sententia orationis ductæ hoc tantum significaret, quod aliqua acida cruditas nõ procreet febres diarias. Quod nullus inficiari poterit.Neq; pigeat lectores me negotia Logices tractare. coactus nempe vindicare Galenum à tanto crimine contradicẽdi sibi intra vnum caput, id feci.

¶ Et priusquàm de medella harũ distinctarum cruditatũ nõnihil referam,etiam distinctionem aliã earundem exprimere cogor:quã Galenus parum à principio quinti capitis octaui methodi medendi exarauit, illa est, quòd harum cruditatũ quælibet duplex esse valeat, cum ad stricta scilicet aluo, quæ magis noxia est, & cum lubrica, quæ minus grauis iudicatur: de quibus curationem hic scribere superfluum videtur.Quanquã Galenus satis prolixè loco citato,& Aetius libro superius dicto cap.68.& cæteri Græci,& Arabes, ac Latini eandem ad longũ scripserint. Nam si qui de ventriculi affectibus pertractãt, de vniuersis cruditatibus agere cogũtur, necessariò de his, ad quas diariæ febres sequuntur,tractaturi sunt. Et cùm nos, vt superius diximus,speciatim de omnibus morbis singula nostra membra infestantia sumus scripturi, superfluũ visum est, de illis hic referre. Tantumq; quendam frequẽtem euentum referam, quo finem huic capiti imponam.

¶ Non rarò contingit post pharmacum subducẽs deuoratum, aluo sufficiẽter ex purgota,in nocte, aut die sequente febrem cum insigni rigore inuadere expurgatũ, qui prius non febriebat: præsertim si largius venter cum vllis torminibus, & tenesmo,fuit solutus. Quod symptoma parum expertis medicis terrorem ingentem incutit, & anxios de salute ægrorum reddit. Quòd sæpius in iis contingat, qui, vt vitent aliquod futurum malum, pharmacum sumpserint: verenturque inexperti medici, ne sibi mors illorum imputetur, quòd alias ante sumptã potionem bene valere à vulgo credebãtur. Quibus his nostris scriptis certos facio, malum hoc leuissimũ esse,& quod sæpe sine medella intra vigintiquatuor horas sanescat, finiaturq;. Nisi in homine debili valde & pessimorum humorum contingat.nam tunc fluxus ventris rarò ante mortem ægrum deserit.

¶Soleo ego in illis,quibus aluus in recensito euẽtu remanet post pharmacũ adstricta.quod rarissimũ est, vsq; ad vigintiquatur horas expecta

 re,so-

re,solo iure pulli galinacei, aut pullo ipso, si debiliores huiusmodi febrientes esse, cēseo, ad mādēdū cōcesso, & aqua, in qua panis mica paululū tosta, macerata est, ad bibēdum permissa: transactoq; die febris, quod superest morbi medeor prout decet morbum, & ægri illius temperiē, alios verò, quibus tenesmus & tormina infestant, aut eorum alterū quod frequentissimum est, clisteri exhordei & violarum decocto, & oleo rosato tantūdē curo. Quod si sufficit. pharmacū intestinis hærens abstergere, & vim eiusdē reprimere, quia tamē iam intestina ex antecedente fluxu excoriata relicta imbecilla que versat fluxum sucipiun. ex oriza, & hordeo tosto, ac capitibus rosarum decoctum fieri iubeo, illiq; sepum renis capræ eliquatū in sartagine igni exposita misceo. Etsi valde immodicum fluxum esse nosco, acatiæ vnciæ dimidium disoluo. Et hoc tantùm ægros nōnullos à morbo libero. Alios miuam, quā vocant citoniorū, ex succo mali citonii cōfectā ad bibendū summo mane exhibeo. In nonnullis, vtroque remedio vtor. Et plurimis, quibus robur virtutis inesse intelligo, solam decētem victus rationem præscribendo sine vllo medicamēto quousq; dies naturalis pertranseat, destituo. existimans febrem sua spōte desiturā, & ventris fluxum illis conducere. Et semper relato ordine seruato, ad votum res hæc cessit, pro quo Deo ingentes ago gratias.

¶ Et quia nostri moris est, elicere vndecunq; possimus, quicquid ad illustrandum veritatem nostrorum decretorum conducit, ideo in memoriam legentium hæc, reuocare placet, quòd euentus horum febriētium, rigore præcedente satis pellucidè doceat, ab spiritibus inflammatis impossibile esse has febres originari. ii enim cùm inflammātur, minimè rigorē inferre valent, quin insignem ardorem, vt & rusticani adhuc homines de hoc consulti verè testarentur. De quibus plura dicere non placet, quòd cùm de febribus putridis egerimus, quæ rigori, & tremori, & palpitationi attinent fusè scribemus.

Caput. xxiiij. Signorū & medellæ diariarum febriū ex lassitudine orientium.

AGitari inter medicos non exiguam litem, cùm inquirunt esse affectus huius, quem lassitudinem nominamus, docuit Galenus cap. 10. secundi libri. de simplicium medicamentorum facultatibus. Aliquos enim putasse articulorum esse siccitatem, originantem ex motionibus immodicis refert. Alios contra quam hi, humiditatem multam, & tensionē, & caliditatem fluxione nimirū partibus vehemēter agitatis effussa. Alios non humorum multitudinem, sed qualitatem solam causari. Quorum quid verum sit, præsens locus explicare non postulat: sicut neque inquirere, an tres tantùm lassitudinum differentiæ sint, vlcerosa scilicet, & extensiua, ac inflammatoria: aut quarta his sit addenda, vt aliquos opinatos fuisse reffert Galenus lib. 3. de sanitate tuenda. Quod enim hic discutere nitimur, tantùm est, signa, quæ comitantur febrem diariam, orientem à lassitudinū quauis, ac febris huius medellā.

Primū

Primum ergo ſignum morbi iſtius, vt Aëtius cap.59.libri citati ſcribit, eſt.habere hos febrientes cutim ſicciorem, quàm, qui ex alia quadam diaria febre laborant. Quod verum in plurimum eſſe,exiſtimo. Nam et ſi qui lugent, triſtesque ſunt, & qui inediam, ac vigilias diu perſeuerantes patiuntur,& ſoli expoſiti, & alii ab exiccantibus cauſis febrientes ſicca cuti ſint: non tamẽ ſi cætera ſint paria,relati affectus æquè tam in duratione,quàm in intenſione,vt laſitudo ab immodico exercitio oriens exiccare valebunt,quòd motus exercitatorum nõ tãtùm partes exteriores hominis calefacit,vt ſol, verùm & intimas.Etiam diutius durare valebit, qui exercetur, ſi quietem aliquam intermittat,q̃ triſtis, & famẽ patiens.Qui enim triſtes immodicè ſunt,& ſi intermiſsionem vllam efficiant, intra non plures dies intereunt.vt quoque fameſcentes. Exercitati tamen immoderatè, dum ab exercitio pauxillum pauſent,diutius multò,quàm triſtes, & omnes alios affectus tolerantes,viuere valent.Vt Tabellarii,equis ſubinde poſitis, in diſtantiſsimas regiones ſine inſigni damno iter currendo agentes,oſtendunt. Neq; immeritò dixi ſuperius, in plurimum hos ſicciores reliquis fore,quòd ſciam, nõnullos pituita redundantes inconſuetosq; exercerí,cùm primùm exercentur, ac laſſantur, febri diaria ſtatim corripi: qui potius cutim humidam ex eliquatis per calorem excitatum ab exercitio habituri ſunt, quàm ſiccã. Cuius rei Aëtius in præſenti loco meminit, dum dixit. ⁜ Qui verò non nimium fatigati ſunt, his humiditates quædam, aut vapor calidus ex profundo effertur. ⁜ Pulſus horum eſſe magnos, notiſsimã cauſam habet, quòd labor vnde laſsitudo orta eſt,calorem auget, qui,viribus non deficientibus,poſcens refrigerari,vtGalenus inquit,in magnas veloces,& frequentes diaſtoles, & ſyſtoles ſe attollit,& deprimit.

¶ Mederi his febrientibus conſulit Aëtius per iniunctionem totius corporis cum dulci oleo, & poſtea aquarum dulcium lotione. At ego, qui ob ſuperius dicta non auderem, in balneum iubere huiuſmodi febrientes deſcendere, inunctione ex oleo facta vterer,quia hæc prodeſſe citra incommodum valeat. A balneis tamen ægrum abſtinerem, & diu quieſcere eundem,non præcipe rem: quin,ſi res poſtularet, ablata febre, iterum eodem exercitii genere vti iuberem. Salubre enim hoc noſtrum conſilium eſſe, ſoli illi ignorare poſſunt, qui id agere non conſueuerunt: reliqui nempe omnes ex periuntur,cùm primũ è domo propria proficiſcuntur, cùm iam diu eſt, quòd iter nõ egerint, in illa priori die quammaximè laſſari, aliquosq; febrire: in ſequentibus itineris diebus verò,aut parum, aut nihil defatigari,quòd humor eliquatus ex motu, qui ad articulos deferebatur,& laſsitudinẽ inferebat, perſeuerãte motu, in vapores diſcuſſus deliteſcat, & abſumatur. Mihi enim ipſi proficiſcenti Madritum, vbi tunc Imperator ac filius eiuſdem aderant,accidit, in ea die, qua profectus celeri curſu veſperi è Methyna duelli fui, corripi in Areualo oppido diſtanti leucas ſex à Metyna, quodã in ſigni rigore, ſtatim vt thorum ſum ingreſſus, quem febris ſecuta eſt.Et cùm vererer morbum futurum periculoſum, recumbens agebã mecũ de reditu in propriam domum. At per duas horas

to relato oleo, vt Aëtius iubebat, à
me vituperari. Eſt enim adeò veren
da cerebri inflammatio ex delatio-
ne humorum caput verſum peten-
tium, propter leuitatem, quam ex
calefactione ſolari acquiſiuerunt,
vt cautè prouiſum ſit oleo repellen
te ipſum perfundere. Cæterum de
aqua dulci tẽperata, qua lauari vni-
uerſum corpus febrientium hac fe-
bre Aëtius & Auicena imperãt, ful-
ti authoritate Gale. 8. methodi me-
dendi. cap. 7. rationi conſonum eſt.
Nam ibi ſic inquit. ⁂ Vſtio verò
protinus ab initio refrigerationem
deſiderat, tum crebriorem lauatio-
nem. ⁂ In verbis his nihil aliud ex
primere cupiens Galenus, q̃ quòd
hi ægri lauentur aqua ipſos refrige
rante: quod per aquam temperatã,
aut temperamento per calorẽ pau-
xillum diſtantem commodè fiet, cũ
quæ remiſſe calida ſunt, admota ar
dentibus ex ſole, ipſos temperent,
excretione vaporum aut humorũ
vſtorum, potius lotione huiuſmodi
aquæ adiuta, quàm cohibita. Nem-
pe tenuis valde ſuccus, aut humor
in exiguis corporis foraminibus im
bibitus, per halitum, aut ſudorem
expelli minimè valet, qui craſsior
per temperatam, aut parum calidã
aquam redditus, faciliter in vtrũq;
verti eſt aptus. Neque inde auſurus
aliquis eſt, actu frigidis vti, propter
incommodum, quod inde ſequi di-
ximus, cùm Auicenam parum ſu-
pra increpauimus.

¶ Si memores eſtis, in his, quæ an-
tecedunt, diximus, quòd quàm parũ
ægrotanti interſit medicum cura-
tionem febris diariæ omittere, ſi in
dubiè ſciret, vltra diem ipſam non
tranſgreſſuram, verùm quòd incer-
ta ſigna, quibus dignoſcitur, ſint, i-
deo conducere medellam talem ad
hibere huic febrienti, quòd ſi fortè
erratum à medico in cognitiõe ſit,
ex medicatione error nullus com-
mitti valeat. Quam methodũ quo-
modo ſeruare oporteat, non paucis
curationibus febrium diariarum à
diuerſis cauſis orientium expreſsi-
mus. Et quanq̃ tam ab Aëtio, quàm
Auicena complura alia harum fe-
brium genera ſcribantur, atq; medi
centur, non tamen eos ſequi viſum,
tam, quòd plures earum, vt quæ à di
ſtillatione, & ventriculi cruditate,
ac aliis cauſis in morbis particula-
rium membrorum medicãda ſunt,
q̃ quòd methodis à nobis in præte-
ritis traditis quantumuis rudis me-
dicus omnibus aliis opem ferre fa-
cillimè valebit. De negotio ergo
hoc plura quàm quæ ſequũtur, ſcri
bere foret ſuperfluum.

Caput. xxvj. An trã

ſitus febris diariæ in putridã vt
hucuſq; opinabatur, fiat, examẽ.
etiam qualiter de inceps febres
quæ putridæ dicebantur, vocan-
dæ erunt. neque non quod nomẽ
hecticæ ſortientur.

SOlẽt medici in co
dicibus agentibus
de ephemeris febri
bus, peculiaria ca-
pita ſcribere de ſi-
gnis febrium dia-
riarum tranſeuntium in putridas,
quòd putẽt febres ephemeras ab ſpi
ritibus, putridas ab humoribus, he-
cticas à membris inflammatis ori-
ri. At cùm nos palàm oſtẽderimus,
vana hæc omnia figmẽta eſſe, incaſ
ſum de his caput vllum ſcribere vi-
ſũ. Solùm enim ſufficere exiſtimaui
m9 cautũ facere lectorẽ, quòd poſsi-
bile,

bile,ac perq̃ facile ſit, febrem, quæ vnius diei futura erat, in multos dies per indecẽtem ægri cuſtodiam quãdoq; pro trahi.Nõ aliter, quàm pauco humore,aut vaporibus,qui valerent per calorem febrilem vigintiquatuor horarum diſcuti,ſi quæ decebat victus ratio obſeruaretur,inſicientibus ſic reliquos humores, vt ex eis tam ingens copia vitiata euadat, quòd abſumi per relatum calorem nõ niſi in multis diebus poſsit, cùm facultas expultrix valida fuerit: nempe ſi imbecilla fuiſſet,nimirum quòd in interitum ægrum vitiũ illud impuliſſet. Qua de re diarias febres per ſpatium.72. & adhuc plurium horarum nonnullos ægros vexare, vt Galenus in primo & 2.cap.9.methodi medendi dixit,vanum exiſtimo. Si enim diaria febris à putrida per alia diſtingui, quàm per maiorem aut minorem copiam humorum vitiatorum aut fuliginũ non valet,vt cùm non multùm poſt huius operis exordiũ Galenum in reddenda cauſa ephemerarum increpantes oſtendimus. nominare ephemeram, quæ materiam tantam diſcutiendã habet,vt minus, quàm intra trium dierum ſpatium abſumi non valeat, error manifeſtus eſt. in quẽ ipſe, & cæteri, q ipſum ſunt ſecuti,inciderũt,quòd finxerint, vt diximus, ab ſpiritibus inflamatis recenſitam febrem vocatam diariam oriri,& putridas ab humoribus,neſcientes poſt prædictas falſas hypotheſes ſe à mille inconuenientibus, quæ ſequutur,extricare,vt,qui citata duo Galeni capita legerit,intelliget. Nam ſi rationes noſtræ, quibus eſſentia ephemerarum opinatam à Galeno exploſimus, menti eiuſdem aut vllius ex his, qui ipſum ſunt ſecuti, occurriſſent, in tam enormes errores, quales dictatos relinquerũt non incidiſſent,ac me à præſenti & præterito labore atq; ſequenti vindicaſſent.Compellor enim de febribus plurium dierum, quas in putridas & hecticas quibuſdam minimè ſibi conuenientibus differentiis prædeceſſores noſtri diſtingunt, tractare. & medellam earum præſcribendo,imprimis eſſe horroris, & rigoris, ac eiuſdem cauſas exponere. quòd ſymptomata hæc ſæpe inuadere correptos febribus pluriũ dierũ ſoleant. Deinceps enim eas,quas putridas antiqui nominare conſueuerant, febres plurium dierum nominabo. Et hecticas vocari ſolitas, habituales appellabo : vt prudens Lector audita diuerſa nomenclatura,excitetur,& ſcire cupiat, cur mutata antiqua nomina ſint. Et vt hoc diſcat,expoſitionem noſtram ſuper Codice Galeni de inæquali intemperie, & antecedentia illam legat, indeque reſipiat, & veteres errores exuat.

Caput. xxvij. Horroris, & rigoris eſſe, & cauſæ, in his, quæ in hoc capite ſcribũtur, exprimẽt. Vnde tremoris quoq; eſſentia nota euadet.& Galeni errata in hoc negotio explicabuntur.

HOrroris & rigoris eſſe,& cauſas explicaturus, vt æquiuocatio diſputationem præſentẽ confundere nõ valeat, nominum horum ſignificatũ in primis exprimere videtur, ne ſiquis nobiſcum conſentire nolit, occaſionem ſibi arripere inde valeat, quòd dicat, non vocare illud ſymptoma,quod nos rigorem, aut hor-

rorem

rorem dicimus ſic,ſed aliter, ac tali aſtu vim noſtrarum argumentationum fugiat. Et cùm præſens ætas à nullo authore interpretationem harum vocum libentius ſuſcipiet, quàm à Galeno, ipſarũ finitionem, relictis innumeris aliis locis, in quibus eſſe horum affectuum explicare,eſt conatus, ex cap.ſexto. libri de palpitatione,tremore,& rigore ducere viſum,& quæ de his illic dixit, in hunc modum habent. ※ Num verò rigorem frigus cum dolore finiẽtes,rẽ totam aſſecuti ſumus, aut quicquam deſit? Non enim quicunq; hoc pacto rigor fortè finiendus eſt. In valetudinariis profectò non idem rigere,horrere,frigefieriq; dicas. Acceſſum exacerbationis nãq; ſæpe dicimus,cum rigore huic, horrore alii cum frigore ſolùm acceſſiſſe. Nominumque eiuſmodi vſum paſsim per volumina medicorum omnia reperias, vt niſi quis quaſsatione,atq; agitatione frigeat, rigere non appelles. Sed vbi rigor nominãdus ſit, difformem & inuoluntariã motionem adeſſe ſit operæ pretiũ: quod hac vacat, niſi ſuperficiem etiam impariter commoueat, dicũt frigefactionem. Quod ſi hanc per aliquas acceſsiones turbet & concutiat,reliquo nõ moto corpore,horrorem nominãt: vt ſolius cutis horror eiusmodi affectio exiſtat, ſicut rigor vniuerſi corporis, in valentibus autem aliter rigorem appellamus doloroſam omnem infrigidationem. Si autem more morbi accidat, rigoris nomine cenſere nõ eſt ſatis, ſed corporis totius agitationẽ addere eſt operæ pretium. Quo ducti aliqui, rigorem cum infrigidatione tremorem appellarũt, & quidem minimè ſunt interpretati. Nõ enim dicendus tremor eſt, ſed agitatio inuoluntaria,pugnâue, aut quaſſatio, vel aliud id genus nomen inueſtigandum. Tremoris quippe nomẽ proprio eſt affectui aſcriptũ. ※ Quibus verbis non vnicam definitionem Galenum rigori dediſſe cõſtat,ſed duplicem, alterã rigori inuadẽti valetudinarios, aliam ei,qui infeſtat ſanos. In priori quaſſationẽ atque agitationem, id eſt, difformẽ & inuoluntariam motionem frigẽti aduenientem,rigorem vocitat. In poſteriori doloroſam omnem infrigidationem, rigorem dicit. Cuius vltima verba ſi in ſenſu logico ſumerentur,notoriè falſa eſſent. Nã manus, aut pedis tãtùm doloroſam infrigidationem, rigorẽ nullus vnquam nominauit,niſi membra hæc concutiãtur. Sed ego has nenias minimè curo, ſed tantùm quæ magni momenti ſunt, reprehendere ſatago, vt falſum eſſe aliorum dogma, oſtendẽdo,noſtrum verum eſſe, manifeſtè dignoſcatur, & incommoda quæ ex fide collata veteri errori ſequi aſſueuerant,vitari queant. Vt ergo hoc, quod referimus in præſenti negotio exactè aſſequamur, neceſſum eſt cauſas rigoris, quas putat Galenus, & quotquot eum ſunt ſequuti,ex eodẽ referre,ac poſtea euidentibus tationibus mõſtrare, quæ ex illis (ſi vllæ inuẽtæ hucusq; ſunt) cauſæ dici verè poſsint, ac quæ falſò tales nominentur. Et quòd innumera loca ſint, in quibus de huius ſymptomatis cauſis Galenus ſcripſit,& ferme tot variæ ſententiæ de illis ab eodem exaratæ reperiũtur. Ideo potiores explicabo. illis enim, futiles eſſe,oſtenſis, faciliter ex noſtris rationibus aliæ,quibus reliquæ confutentur,elici poterunt. In primis omnibus notum faciendo,verũ eſſe, quòd Galenus in contextu citato de

to de horrore, quem interpretes Arabum horripilationem vocant, dixit, ipsum scilicet à rigore non differre, nisi quòd mitius symptoma, q̃ rigor sit, Prioremq; sententiã, quã scribere placuit ex secundo libr. de symptomatum causis cap. 5. elicui: ibi enim de tertia specie lasitudinũ loquendo Galenus quæ sequuntur scripsit. Tertia lassitudo, sub qua se oftocopo, id est, ossium dolore laborare loquuntur, ne minimũ quidem motũ sustinet, sentiunt tamen quos ea male habet, manifestũ calorem, vnà cum de morsu, & tensione: vitioso humore in totam animalis molem ampliter transfuso: eorum verò qui hac laborãt, nemo pandiculari tentat: vt qui omnem motum formident. In reliquis duabus lassitudinibus, quarum alteram vlcerosam, alteram tensiuam nominare solent, fit etiam talis aliquando motus: cum videlicet vel exiguæ omnino sunt, vel ex flatuosis & halituosis excremẽtis proueniũt. Quippe si vlcerosa lassitudo maior euasit, nec qui ea laborant, motum vllũ sustinent: sed dolorem veluti vlceris per corpus sentiunt, horrentq;. Quòd si augetur symptoma, ad horroris affectum propè proueniunt: quippe sub hoc horrent priusq̃ etiã moueantur. Tanquam autem cùm vlcerosus fit sensus, quoties mouentur horrent, magisq; si vehemẽtius: sic horroris affectus cùm in motũ agitur, concutientem rigorem efficit. Hæc nanq; omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Differũt inter se, tum excrementorum multitudine, tum motu. Præterea quòd excrementorũ, alia magis sint mordentia, alia minus, & quod corpus laborantis vel non facilè afficiatur, vel imbecillum sit, vel acuti natura liter hebetisue sensus. Nam quod acuti sensus est, & imbellum, etiam ex leuissima causa dolet: contra quod valentissimum nec facilis sensus est, magnã causam ad talis symptomatis generationem requirit. Vtrum ne igitur in iis solis: an etiã in mouẽdo, aut non mouẽdo: præterea quod mouetur, in eo quod vel celerius, vel tardius mouetur, pluri ma est in symptomatis differentia. Ac mihi quidem sic videtur: eundemq; hominem sicuti quiescentẽ quidem solam inæqualitatem sentire, ita motum horrere, & exercitatum rigore concutiẽte vrgeri. Ideoq; & medici iis qui ita laborant, experientia docti, consulunt, ab omni motu abstineant. Iam aliquos qui cruditate laborãt, scimus cùm quieuissent nullo affectos dolore, cùm balneum fuissent ingressi, aut in sole stetissent horruisse: atq; hoc magis, si se exercitassent. Nam & sol & balneum, & exercitatio, excrementa, quæ prius quieuerant, calefaciẽdo, attenuando, ac in spiritum vertendo, ad motum excitant, quemadmodum & ex animi affectibus ira: ex quibus & admodum excitantur excrementa quæ prius quieuerant calefaciendo, attenuando, ac in spiritum vertẽdo. Nec mirum corpus cùm excrementa quiescunt, minus dolere: cùm mouetur, & magnopere angi, & vibrari, & cõcuti, horrẽs scilicet, ac rigens, & febricitãs. Quãdo etiam dura corpora quæ oculis incidunt, cõniuentibus nobis palpebras, & particulam sub quiete habẽ tibus, vel parum omnino, vel nihil contristant, mouentibus vix tolerabilem afferunt cruciatum. Sed & citra exemplum ex ipsamet re inuenias licet, motam causam, quiescente magis esse infestam: quoties vide-

licet agitur per corpora sensibilia, veluti in oculis est propositum. Neq; enim de succis, qui in venis & arteriis fluũt, est disputatio, sed de his qui in carnibus sunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliud per hæc violenter agitur, ac ad cutim defertur, necesse est dum carnem cutimq; permeat, omnia in quæ incidit, pungat, stimulet, diuidat, ac vulneret. Quòd autem omnis mordax & dimota causa, siue ea calida siue frigida sit, animal in horrorem ac rigorem ducit, primum quidem ex talibus intellexisse licet. Si sano corpori feruẽtem aquam subitò infundas, aut ignis scintillas incutias, statim horrore vexabitur. Iam cùm vlceratæ particulæ causticum medicamẽtum imponitur, primùm quidem horrent, deinde rigent, mox etiam febricitant nonnulli. Quid quòd tertianæ febres, quæ omnium febrium maximè biliosæ calidæq; sunt, omnino maximè horrore infestantur? Quantoq; synceriores tertianæ sunt, tanto etiam rigor in eis incidit vehementior. Quinetiam cum qui ardente febre laborat rigor superueniens à morbo liberet Hippoc. ait, quoniam scilicet bilis, quæ prius in venis errabat, à natura decretoriè per carnẽ ad cutim traditur: ergo motus eius delationisq; quæ per sensibilia corpora agitur, simul & symptoma & signum, rigor est. Quinetiam sudãt deinde, qui ita ob riguerint, vacuataq; iis bili, febre liberantur. Interim verò, vbi nõ ad cutim, sed ad interiora loca bilis impetum capesit, per vomitiones simul & aluum vacuatur. Non raro autem simul intro forasq; eodẽ die est delata, ita vt & sudata sit, & vomita, & deiecta. In quibus verbis satis palam causam, quam Galenus opinatus est, rigoris esse, expresit. Quæ in compendium reddacta, nullam aliam nisi frigiditatem & delationem humoris acris & mordẽtis supra carnem cutimq; esse perhibet. Credit quippe ipse, quòd vt aqua feruenti subitò superaspersum sanum corpus horret, ac cõcutitur, ad excernendum quod molestat, sic caro musculosa & cutis cùm humoris supra se delati vim mordacẽ percipiunt, concutiantur. In quem errorem quomodo Galenus inciderit tantò magis admirari subit, quãtò plus eiusdem sententias sufficere eũdem excitare nosco. Quis enim nisi lethargo oppressus, euentu (quem ipse recensuit) caustici medicamenti rigorem cum vulneri imponitur inferentis & mox febrem, non resipiat, vt aliunde quàm ex delatione humoris mordentis supra carnem, quæ concutitur, rigorem fieri intelligat? Nempe si verum esset, quòd humores acres delati supra cutim & carnem rigoris causæ sint, quòd membra illa, supra quæ incidunt, conentur per concusionem eos à se excernere: imposito vulneri cruris, aut pedis. aut alterius mẽbri particularis caustico medicamẽto, brachia & totum corpus rigere non debuissent: suffecisset quippe partem vlceratam rigere, vt mordax medicamen à se propelleret, reliquo corpore quiescente, immobiliq; manẽte. Sed hoc non accidere Galenus fatetur: quin quòd totum corpus imposito caustico vulneri, cõcutiatur, pandiculetur, & vibretur. In aliud ergo principium hic inordinatus motus reiiciendus ab eo erat. Etiam nouit ipse libro & capite citato. & in lib. de palpitatione, tremore, & rigore cap. 7. cum dixerit. Auscultatio etiam horrenda, & spectacula horrorẽ

horrorem fecerunt,quandoq; & rigorem. ※ Timentes & agonizãtes tremere, & quod nequaquã ab acribus ſuccis prouenire tremor vel rigor ille quiuit, nec quòd imbecilla facultas motrix eorundem non valeat membra hominis,qui ſtat, & timet,ac tremit,gubernare,cùm experiamur iacentes in toro, vel in ſolo vbi membra reclinata nulla vi motrice indigent,viſis inimicis timere & tremere. aliam ergo cauſam huius rigoris inueſtigaturus erat, quã cùm inueniſſet, exactè nouiſſet, rigoris verã cauſã,& quã fingit exploſiſſet. Credidit quoq; ipſe humorũ mordacium motum ſupra mẽbra muſculoſa cogere ea rigere, quæ alas immota mãſiſſent.Et huius obli tus,ſtatim dicit, naturam motu cõcuſsiuo muſculorũ conari propellere ac excernere à carne ſuccos erodentes:non aduertens, quòd concuſſiuo motu muſculorũ potiꝰ natura rigorẽ augeret,plus agitãdo humores,ꝙ rigori mederetur. Non enim extra cutim ſiti ſunt,vt propulſu,& vibratione decidere queãt: neq; qui rigent,calent,vt calore ſucci infeſtãtes in halitum diſcutiãtur: quin in membra ipſa per talem cõcuſsionẽ magis ac magis imbiberentur,& rigor rigorem ſemper augeret: neque eſſet dabilis rigendi finis, quòd in alias & alias partes humor permeando, ſemperq; inæqualem temperiẽ gignendo, doloris, & rigoris cauſa perpetua futurus erat.

Hyp. decre- quo Gale. increpatur. ¶ Certè quod ex.58. 4. libri Aphoriſ.Hippo.citatur, & Gal. in expoſitione illius recenſuit, nõ exiguum lumen collaturũ ipſi erat, vt videre minimè lipientibus oculis valeret, veram rigoris cauſam, nõ eam eſſe, quam fingit.Sententia Hippo. hæc eſt. ※ A febre ardente habito,rigore ſuperueniente,ſolutio. ※ Et cõmenti cõtextus qui ſequitur, ※ Oſtenſum enim eſt in ſermone de rigore,ob flauam bilem, quæ per mẽbra ſentiẽtia veloci motu defertur, fieri rigorem: poſt quem videlicet & alui abſoluuntur,& ſudores,&.vomitus bilioſi ſuperueniũt. Bilis igitur ex qua febris ardens habuit ortum,expurgata, ſoluitur febris. ※ Nam ſi ideo quòd bilis, quæ expurganda per ſudorem erat,in carnem muſculorum prius excreta mordẽdo rigorem efficeret, non ſolùm in ardẽti febre cùm ſudor ſuperuenit, rigor oriturus erat, verũ in quouis alio morbo pendẽte ab humore bilioſo finiendo criticè per ſudorem, etiam rigor viſendus eſſet,quod nullus experitur.Conſequẽtia eſt nota: quòd etiã bilis tunc ad cutim delata priuſquã in ſudoris formã redigeretur, muſculoſam carnem mordendo,rigoris cauſa velociter mota futura erat,quòd Criſis, vt Gale. 3. Aphoris.ſecundæ refert, ※ Iudicatio eſt ſubita in morbo, vel ad ſanitatem, vel ad mortem mutatio. ※ Porrò ſi ideo quòd ſudorem ſequi rigorem huiuſmodi Gale.nouit, intulit à bili mordẽte muſculos rigorem fieri,cur etiam non eſt ſuſpicatus à bile rodente inteſtina, aut ventriculum,rigorem proueniſſe, cùm etiam ventris fluxus,& vomitus, vt idem Galenus fatetur,rigorem relatum ſubſequantur?

¶ Etiam morſus ille, qui in carne muſculorũ à bili fit, potius duplicẽ cõuulſionem(quã tetanum Gal.cõmento.7. quarti lib. Aphoriſmorũ nominat)producturus erat, ꝙ rigorem.Nam membra hæc noſtra, quibus voluntarios motus exequimur, duplici genere muſculorum mouẽtur,altero interiore, alio exteriore.

R Bra-

Brachium enim, vt ſe ad corpus fle ctat, muſculis, qui ſunt verſus corp9 ſiti, in ſuam originem retractis, cor pori ſe applicant: econtra verò cùm hic ſitus diſplicet, oppoſitis muſcu lis, puta extrinſecis humerum ver- ſus compreſsis dilatatur, & porrigi tur. vt Gal. in pri. lib. de motu muſ- culorũ retulit, vbi non nulla taxari digna, ab eodem ſunt afferta. Modò humore mordente delato, non plus in extrinſecos, quàm in intrinſecos muſculos, ſed pariter in vtroſq;, cõ pellendi vtrique æquè erant verſus ſua principia retrahi, pariterq; am bobus tenſionem procurantibus, ne ceſſum erat, membrum rectum eua dere. Sed rigentibus hoc minimè cõ uenit: quin mẽbra inceſſanter nunc verſus internas corporis partes, nũc verſus externas vibrari, ergo rigor non inde fit: vnde Galenus dixerat.

¶ Sat hæc ſunt ad improbandum hãc, quã adduxeramus, ex Gal. ſentẽ tiã. Verũ quod, vt retuleram, nõ tan tũ rigoris vnicãcauſam fore ipſe eſt opinat9, quod de rigore cõſono præ teritæ cauſæ Gal. dixit, referre nolo ne chartas cõſumã, adducẽdo innu meras eiuſdẽ ſententias tã ex lib. de ſympto. cau. q̃ ex cõmẽtariis Apho. & primi de morbis vulgarib9, & ſex ti eiuſdẽ, maximè ſuper cõtextu il- lo. ※ Rigor à ſuperiore vẽtre, ignis autẽ ab inferiore magis. ※ Et aliis locis, hæc enim omnia eiſdẽ ratiõi- bus diluuntur quibus præterita, ſed quod in. 7. cap. lib. de palpita. tremo re, & rigore ſcripſit (vbi fragidã cau ſã rigores gignere retulerat) ex ara- re placet. ideſt. ※ Quod autẽ nunc interſit, rectè omnes rigorẽ in frigi dã causã referãt, eſt examinãdũ. ※ Et quod vlterius in fine capitis cita ti ſcripſit. ※ Affirmant nãq; quar- tanæ rigorẽ ei ſimilẽ eſſe, qui ex iti- nere per loca admodũ frigida con- tingit. ※ In ambobus locis teſtãdo à cauſa frigida etiã rigores oriri, vt nudi expoſiti vehemẽtib9 frigorib9 mõſtrãt. Etiã quod. 10. lib. de morbis curandis cap. 4. vbi morſum oris vẽ triculi in imbecillis cauſam rigoris quãdoq; eſſe affirmat, afferre vide- tur. Verba Gal. hæc ſunt. ※ Equidẽ ita febricitantes aliquos oſtẽdi tibi maximè ex iis, qui è lõgo morbo cõ ualuerãt, quorũ cùm vni forte fortu na occurriſſẽ, qui mox ante horreſ- cere cæpiſſet, vt rẽ expoſuiſſet, dato ex vino diluto pane, cõtinuò horro rẽ inhibui. Verũ hũc, vt ſcis, per viã in officinã quandã perductũ febri- citare prohibui. Alios verò, qui pri9 ſe domũ ſuã recepiſſẽt, in ipſo prin cipio horroris, vel paulò poſterius cibauim9. Atq; vt ſemel dicã, quib9 incipiẽtis adhuc acceſsionis aderãt ſymptomata, iis omnibus panẽ ex vino diluto ac calẽte maturè exhi- bẽs, & horrorẽ ſtatim inhibui, & fe- brẽ prohibui. Quãto verò his citius cibaueris, tãtò ſcilicet magis febrẽ prohibueris. ※ In prioribus ex his adductis ſententiis manifeſtè docẽ- do à frigore rigores validos proue- nire: cùm quartanæ rigorẽ, quẽ ingẽ tẽ eſſe, eã pacientes teſtantur, ſimilẽ dixerit eſſe ei, quo afficiũtur, qui in ambiẽte frigidiſsimo ſiti ſũt, quod verũ, vt dixi, eſt. Tamen in totũ con trarium aſſertioni eiusdem lib. 2. de febrium differentiis cap. 4. vbi de fe bribus à pituita frigidiore humore omnibus, qui in corpore ſunt, lo- quendo, ſic dixit. ※ Eſt autem & altera exquiſitæ ſimplicitatis fe- bris, quæ ex pituitæ putredine ortũ habet, per ſentiẽtes corporis partes à natura detruſa. Incipit autem ab extremorum frigefactione, atq; horrore potius, quàm rigore. ※ Si enim

enim frigus extrinsecum adeò rigere omnia membra nostra cogit, vt inuiti sic rigentes dentes vehementer concutiant, ob pituitam frigidißimã delatã interius supra membra sensitiua, multò magis rigere debuissent patientes hoc genus febris. Nõ enim adeò potẽs cohibere rigorẽ tarditas delationis pituitæ supra mẽbra sentiẽtia futura erat, vt non plus præualeret ad rigorẽ gignendũ interius ad motus humor in pituitosis febrib9, & exterius versari aërẽ frigidũ nos ambientẽ maximè quòd aër frigid9 in motus rigorem efficit. Nẽpe cùm vterque horum euẽtuũ, quos retulit Galenus verus sit, in continente scilicet frigidißimo homines rigere, & febres à pituita orientes parum aut nihil rigoris comitari, impoßibile superest rigorem inde oriri, vnde Galenus existimauit.

¶Neque simul stãt, quòd rigor ex delacione humoris supra carnẽ & cutim sentientem fiat, & quòd morsus oris vẽtriculi tempore famis rigorem gignat, vt ipse Galenus in vltimo adducto à nobis cõtextu testatus est. Nam siue melãcholicus succus, seu ali9 qui vis os vẽtriculi mordeat, cùm famescim9: nõ video ego quomodo ob illã stomachi tristem sensationẽ brachia, & crura sint vibrãda, eis tũc nullo erodẽte humore infestatis. Aliunde ergo rigor, quàm vnde Galenus suspicatus est, originẽ habet.

¶Quæ vt dilucidius qualis sit, ostendatur, etiam aliũ locum ex Galeno in libro de palpitatione, tremore, & rigore capi.6. adducere visum est. ibi enim fortaßis aut causam rigoris verisimiliorẽ inuenie-m9, aut inde ansa vlla: qua vera causa assequi valeat, nobis fortaßis offeretur. Exordiũ ergo sumamus, vnde ferme alius cõtextus ex hoc eodem libro & capite adductus in principio hui9 examinis defiuit, series cuius hæc est. ✠ Vbi igitur quid rigor sit, agnouimus, causam efficientẽ mox examinemus, causis quibus præcedẽtib9 cõtingat, quibusquè superueneat affectibus, & ad hæc generationẽ integrã ipsius. Omnibus ferè confessum est, rigorẽ calidi naturalis esse affectum. Solerti totus hic sermo auditore eget, quiquè valeat multùm intelligentia. Dixi vtique affectũ innati calidi rigorẽ esse, ne quis de externo intelligẽs, in Erasistratũ, Praxagorã, Philotimũ, asclepiadẽ, & mille alios, qui nõ innatũ calorẽ, sed acquisitium esse credide rũt, me mentiri dicat. Quo nã enim illi pacto innati caloris effectũ esse dicãt, qui ne principio quidẽ, innatũ calidũ agnoscũt? Sec nõ esse, illorum aliqui affirmant. acquisitium verò illi ortũ alius aliũ differenter machinati, vnanimiter fatentur, quod ex natura in animali quouis congrua mensura calor reperitur, aliquis, quem circa, rigorem, horrorẽ, & quãcunq; frigefactionem fieri affirmãt. Asclepiades profectò non modò calidũ, sed aliã nullã vim innatã ponens, febres omnes meatuũ obstructionem à corpusculis perpetuo fieri affirmat, easquè magnitudine horũ differre asseuerat id artis satagit, quibusquè, aut nõ, rigor debeat adiũgi liquidò demõstrat. Ego nisi debito sermonẽ fore lõgiorem crederẽ, cæterisquè mißis in vnum Asclepiadẽ iniquũ impetere censerẽ, vel omniũ meror, in lõgã & penè infinitã sermonis seriẽ perlabi, placita ritè omniũ, & suadẽtes ratiões, erroresquè & erratorũ causas repetẽdo, ad opiniònẽ meã deuenissem. sed differri hoc ad tẽp9 aliud libet. Neque enim Athenæũ, qui in Asclepiadẽ,

piadem,in Heraclidem Ponticum, in phyſicũ Stratonẽ, cæteris omiſſis inuehat,nonculpẽ,cùm alia plura nõ minus digna & veriſimilia de rigore placita poſſet recenſere.Nos igitur confeſſum principium ſumẽtes, quòd in animali quocunq; caloris innati affectus rigor eſt,quomodo fiat,perpendamus. Præcedet rẽ hanc ſermo, quod ex Hippocratis placitis,non vacua & corpuſcula eſſe noſtrorũ corporũ principia credentes,aut à motu calorem,frictionéue ortum,aut ab alia cauſa trahere recipimus,ſed vniuerſum corpus confluxile & conſpirabile cẽſendo. Calidum minimè acquiſititiũ, aut animalis generatione ſecundũ, ſed primum innatũ eſſe,& generis principiũ,& quod natura atq; anima nihil præter ipſum eſt, vt eſſentiã ſeipſam mouẽtẽ,ſemperq; mobilẽ exiſtimans nõ erres. Priuatim hæc omnia ſũt examinata, & alibi diſci poſſunt. At quãtũ nũc interſit propter ſermonis ſeriẽ,quærũtur.Qua. n. ſẽper mobilis eſt innatus calor, nõ intra tantùm extràue mouetur,ſed alius alium motũ ſemper excipit. nã intra firmus, immobilis ocyus euadat:extrorſum diſsiparetur, & periret: modicè autem ſuccenſus ac modicè adauctus,vt Heraclito placuit perpetuò mouetur.Succẽditur quidẽ ad ima lapſus, quo alatur appetẽs,at auctus & expanſus affatim fermè extinguitur. Quod autẽ extrorſum exeat,& efferatur,&vt ſic dicat aliquis,explicetur,à principio proprio,quia calidum natura eſt, obtinuit.Interiorẽ autẽ & infernum ſtatum poſsidet, quòd frigoris alicuius ſit particeps,quandoquidem miſtum ex calido & frigido exiſtit.Prima vtiq; caliditatis ratione eſt ſibimet motor,eàque ſi agere debeat, ei eſt operæpretiũ. Magnũ verò vſum ei frigiditas adiungit, quia ſurſum ferri natus calor eſt,& ſibi ſimul alimẽta ferre,niſiq; frigus obſtet,ſumma petat. Hunc igitur caloris motum impedit frigiditas, ne longius protenſus pereat.Dubium nanque, ne leuitate, & ad ſuperna impetu corpora deſereret. Detinet verò frigiditas & impedit,& vehemẽtis elationis impetum moratur. Sed ad ea quæ antea ſuppoſuim9,reuertamur q̃ nã innati caloris affectus ſit rigor declarantes.Non opus quippe recẽſere eſt,quòd calore naturaliter habente animal ſit ſanum,quòd Hippocrates de caloris ac frigoris congrua inuicẽ miſtura aſerebat. Nam aliã alia ſi ſuperet,affici animal, affectus genere:ſuperãtis cauſæ cõformi eſt operæpretiũ. Inflãmationes enim & eryſipelata, herpetes, anthraces,ardẽtia,& flammea,igneiq; omnes affectus ſunt, dũ vis caloris ſuperat. Conuulſiones econtrariò, tetani,polpitationes, torpores,reſolutiones,comitiales,attoniti, frigiditatis vincẽtis ſunt affectus, quorũ id gen9 rigor vn9 eſt, nõ frigefactio ſimpliciter exiſtẽs, ſed frigoris ſenſus,vt addere neceſſum ſit illi,copioſum,etiãnum vehementẽ, ac violẽtã opus eſt frigiditatẽ eſſe,vt vera dicat,qui definiens, frigefactionem ſimultaneã,violentãq; caloris innati rigorẽ eſſe aſſeueret. Inſenſile rurſus eſt, vt Plato dicit, quod ſenſim ſubeat,& modicè.Quod ſi ſẽtiri debet,vehemẽter moueat,&ſubitò tremat neceſſariũ eſt,vt quæ lõgo tẽpore:& ſẽſim frigefactio fiat,ſit inſenſiblis:velox & admodũ aucta,penit9 cũ ſenſu:nunquã omniũ affectus ei9 modi percipi nõ poteſt.Nec eſt talis affectus cũ frigiditatis ſenſu omnis doloroſus, cũ aliquãdo ſit vel iocũdiſsimus.

difsimus. Dicebat quoque vltra ista Plato, quòd res præter naturam violentæ atq; repentinæ nobis cum dolore accidunt: naturales verò quanuis confertim ingruentes, sunt iocũdæ, vt confertum iocundo & ingrato sit commune, ne nos affectus lateat necessario adiũctum. Accedit quòd quæ quid ad naturam reuocant, sunt grata, econtrario cum dolore quæ his aduersa sint: adeò vt quantitate par frigidatas, grata modò admodum sit, nunc dolorem inferat: exusto enim admodum corpori adhibita, libentissime penitus recipitur. caliditate enim immodica affectus, qua caret aduentu frigiditatis demulcetur. vt propria temperie potitos, si affactim repentèq; refrigeres, quòd crassim intemperatam inducas, dolore vtique afficies naturam enim mutantibus, corrũpentibùsue, dolores suboriri asserit Hippocrates. Propterea quo fiat rigor, frigiditatem non modo repentem adesse aut vehementem, est operæprecium, sed violẽtiam copiæ adiũgi, quæ res præter naturam est, vt repẽtina frigiditas ad præternaturale ducens sit rigor. Ego enim vero loco hoc, si verum dici debeat, vt affectus is fiat, cum primis obseruandum istud arbitror, quòd repentina violentaq; innati caloris frigefactio sit rigor. Friget à continenti robore relictus qui euaporatur. Friget qui alimentis calorem detinentibus nunc caret. Rigorem autem neutrum horũ emolitur, aliter morientes omnes vtique rigerent: cùm extingui caliditatem sit, morientibus omnibns commune, non verò rigentibus. Caliditatem nanque frigefieri non tantum opus est, sed violenter & repente, robore, inquam cum calore stante, à nulla causarũ externarum læso. Aduerte rogo aliquam ab extra flammam defectu aliquando materiei, cui erat applicita, corrumpi, à sole etiam quandoq; lucidissimo consumi, aliàs ab aquæ copia extingui, aut appositis multis lignis suffocari. Quatuor causæ nõ itidem, flammæ quadrupliciter officiunt. Quæ enim ab ardenti sole flamma euanescit, ambientis vi tonum iam euaporatum perdit, cùm validior radiorum solis vis existat, atque igne firmior. Si igitur quibus inhæreat, vacet alimentis, pereunte substantia deperditur. Quæ nanq; adhuc inhærent, ad extra mota cõtinuè transpirant: adintus autem vt alantur tracta, si vnde alantur absit inualida rursùs extrorsum referuntur. Quæ autem copia materiei onerata sunt, egentia respirationis suffocantur. Quomodo autem flãmas aqua lædat, dicere neutiquàm est opus. Flammæ enim cum quauis syncera humiditate, contrarietas est sũma, vt vel oleo confertim apposito, sonitus necessario, & concussio accidat, strepitu solo ignis violentia deprehensa. Similem calori innato affectum rigorem censeas afferre. Neque enim quando alimenti defectu caliditas consumitur, aut cùm eius copia grauatur, nec quando effecta impotens claudicat, rigorem fieri reperias: sed quando valida, & expãsa impeditur. Vnde duplici motu & composito effecto, pugna accidit vt in trementibus contingit, verùm aliter. In trementibus enim motus mistus fit, quòd vires corpus mouentes sint inualidæ, dum membra eleuare adnituntur, quæ ruunt in contrarium renixis. hic verò motu naturali caloris violenter impedito, rigor accidit. Vt enim neque substãtia læsum, neq; tono, per vniuersum

extendi & ferri corpus nititur, impeditum & vi ad intra truſum ad principia redit: vbi perſiſtere impotens (ſubſtantiæ enim ſemper mobili, mors eſt quies) aceruatus, & quaſi in ſeſe coactus, vnitus non ad intra in inuetitum extenditur: ſed impetu vehementiori vſus, quaſi ſolutus vinculis, interim progreſſum vetantibus obſiſtit, ea propellere, & apertos meatus facere feſtinans, ſic illis obuius tenetur, & à veloci motu remoratur: quo corpus occurſu totũ quatitur. Quicquidq; præ occurſu, vltra tenuatum eſt, rurſus intra impellitur, ceu aliquid in occurſu paſſum fuerit, & iteratò ad principiũ reuertitur: vnde commotus iterum fortius concurrit, quo rurſus occurſu etiam repulſum, vſq; occurrit & repellitur, quo adſint quæ noxia adfuerint. Cum dolore ſic vtiq; hic affectus eſt, quaſi cæſo corpore verberibus, & impariter motibus vtriſq; fatigato. Enimuero innatus noſtri calor naturaliter habens, æquis diſcurſibus & expeditis vſus, tempore & metro motus in ſe rediens, opportunè explicatur: in rigore verò neq; coactionis motus ſunt, nec expanſionis, ſed verius ipſum intra redire affirmabis. Vtar autem nominibus veterum, non meis, reſilire, intrudi, reprimi, confugere ad extra motũ, effringi, trahi, exilire, emergere. Veterum inquam virorũ nomina hæc ſunt, rectè adducta omnia, affectũq;, vt potiſsimum eſt, apertè declarantia. Cõcuti autem quæ ſunt corporis omnia, & agitari, feruere, & quencũque in rigore imparem, ſine ordine, inuoluntarium motum, in inæqualibus, vehementibus & violentis incurſibus, & ſubſultationibus, vaporeo facto naturali calido perfici affirmo. Vnde rigoribus, magis quàm naturaliter habens, incaleſcit corpus, & effunduntur ſudores. Quod quando multis occurſibus iã abſq; obice, quæ aberant fuerint extruſa, exactèq; trãſpiret, tribus cauſis calefieri corpus eſt neceſſe. Quòd q; cõcluſus pluries, ne reſpirare poſſet, multiplicatus in profundo eſt: & quia vehementer ad extra eſt expanſus: tertiò quòd in ictibus, concurſibusq;, & violentis motibus ac creſcere nata eſt caliditas. Lignum nanq;, lapideſq, ſi contriueris, ignẽ incendas. Innatus etiam ſpiritus natura calidus, ſi vehementius moueatur, excandeſcet magis. Rem hanc in naturalibus motibus liquidò cognoſcas. Currentes nanq; homines qui luctantur, frictionibus vſi, aut aliter quomodocunq; moti, nil minus, quàm ſi ſub æſtiuo ſole, aut prope ignẽ calefacti eſſent, incaleſcũt. Multoties etiam dum calor è profundo exit, quaſi feruens, copioſam humiditatem, quam ſudorem dicimus, effundit. Quamobrem qui ex rigore friget, ni rurſus calefiat, malum, quòd victa in duello ſit caliditas, quæ & vi cauſæ lædentis ſuperatur, & quòd nonnunq̃ imbecilla ſit. Quo exemplo dictum illud eſt, A rigore obmuteſcere, nec rurſus calefieri, eſt malum. Ad hæc nos vtroſq; affectus, in quibus pernicioſi ſint rigores, docẽs dicit. In perueſione oculorũ à laborioſa febre rigor, malum. Vnus profectò à potenti cauſa efficitur, pernicioſus: ab inualida virtute alius. Rigor in nõ intermittente febre. virtute iam inualida, læthalis. Sed alibi de his fuſius tractatur. ☙ Hæc quantũuis prolixa fuit Galeni ſententia de rigore in præſenti loco, cuius ſingulas partes examini ſubiicere cogor (quanquã profectò vehementer cupiebam nõ im-

morari

morari, vt inceptis finem imponerem) Nisi enim id fecissem, & solùm quæ attinēt rigori, si vera esse crederē, laudarē, si falsa esse opinarer, reprehenderem, & rationibus falsitatem ostenderem, putarent quicunq; hæc legissent, me cū Galeno in cæteris consensisse, quod à meo natiuo instinctu perquàm alienum est. Nā quod uis in physicis mēdacium statim vt à me legitur, nescio, quam displicentiam mihi infert, anxiumq;, & vigilem reddit, donec rationibus eiusdem falsitatem detego, & omnibus talem esse, quæ hucusq; credebatur vt veritas, ostendo. Vtq; id expeditiꝰ, ac dillucidius in hoc negotio exequar, non aliter melius visum, q̄ in compendia quædam contextum relatum redigendo, & singulas partes examinando.

Primum cō- pendium.

¶ Primū ergo sit, quòd omnes consiteantur, rigorem esse affectum calidi naturalis, quem Gal. dicit, talē à se vocari, vt fugiat falsas opiniones Erasistrati, Praxagoræ, Philotimi, Asclepiadis, & multorū aliorū, qui credebant, calidum inuentum in animalibus acquisitū post eorūdē cōstitutionem esse. Asclepiades ex atomis & vacuo omnia corpora consta re arbitratus, hæc obstruētia locos, qui ex natura vacui futuri erant, febres procreare, affirmabat. motuq;, ac collisione eosdem calorē in animalibus postq̄ sunt formata, facere opinatus. Alii ex motu frictioneue calorē animaliū resultare rati sunt. Nempe nulli horum credebant animalis formam in prædispositū per calorem corpusculum induci, inde que innatum calorē hos ignorare palàm erat. Qui omnes rigoris diuersas causas esse proteruiebant. In quorum aliquos Atheneum inuectum esse, Gal. inquit. putà in Asclepiadem, in Heraclidem Ponticum, in physicum Stratonem. Quod non sine labe Athenæi factū dicit, cùm plures alios reprehēdere potuisset, quos oscitanter transgressus est. Excusatq; se Galenus ab examine & reprehensione horum mēdacium dogmatum, in aliud tempus hanc disputationem (quam nullibi ab eo scriptam legi) differēdo. Hæc sunt, quæ in hac priori parte à Gal. tractantur in paraphrasin & compendium redacta. De quibus parum habeo, quid dicere valeam: tam quòd illorum physicorum & priscorum medicorum placita, & quibus fulciantur rationibus nobis huius tempestatis medicis ignota sint, quàm quod quæ ex Platonis & Aristotelis lectione in physicis libris disci à nobis de aliquorum illorum decretis valent, Falsa esse, multò euidentioribus argumētis, quàm Aristoteles Deo concedente, cùm physicam exactam docuerimus, ostendemus. Ad aliud ergo compendium transeamus.

¶ Sitq; secundum Compendium supponendum, quòd in quouis animali fiat rigor, affectus caloris innati ille sit. qui qualiter fiat. oportet à nobis perpendi. Quæ sententia explicatione vlla indiget. Dicimus enim aliquid esse affectum alicuius, cùm affectus sequitur lesionem illius. Luxationē quippe affectū mēbrorum concatenatorum esse affirmamus, & eorundem numerum additum aut sublatum, putà sex digitos, aut quatuor tantùm habere, affectum numeri dicimus: & deformi facie esse, affectum figuræ appellamus. Quòd si hæc secundùm naturā constarent, non talibus morbis homo affectus dici valeret. Ad cuius normam Galenus rigorem innati

caloris affectum esse dixit. Quòd si innatus calor talis esset, qualis animaliū natura poscit, animalia non riguissent. In quo sensu cōpendium hoc verum esse fateor, ideo ad tertium ire expedit.

3. Cōpendiū. ¶ Tertium cōpendiū hoc refert, quòd recensitorum physicorū falsis dogmatibus explosis, sequendo Hippo. placita, fatēdum sit vniuersum corpus animalium confluxile, & conspirabile fore, ac quòd calidum illis antequam fiāt, innatum Sit, & generatiōis principiū ipsum etiam esse: & quòd natura atq; anima nihil nisi hoc calidum natiuū verè dici valeat, vt si ipsum essentiā seipsam mouētem, semperque mobilem dixeris, non erres.

¶ Cuius vltimæ sententiæ verba, sensumq; cùm ad amussim cōsidero, non possum priscorum physicorum vicem miseram nō dolere, qui cùm in rebus innumeris, quæ mundi negotiis attinent, adeò acrē vim intellectus possederint, vt potius diuini, quàm humani censeri nonnūquam possint, in re tam seria, tantiq; momenti, & vnde veræ pietatis origo inuestigari ab iisdem valeret, noscendo scilicet quid anima sit, adeò cæcutierint, & torpuerint: vt nisi deliri ea, quæ ipsi vera esse putabant, minimè pro veris habuissent. Quæ enim stultitia maior, quàm animā sentientem corporeā fingere? Relictis enim impossibilibus, quæ ad hanc assertionem sequi, insolubilibus rationibus in priori parte nostræ Antonianæ Margaritæ ostēdimus: nescio quomodo non videbāt isti, quòd si animæ essentia esset aliquod corpus calidum, in animali includi hoc necessariò fassuri erant. Et quòd non posset huiusmodi corpus, corpus animalis informare, ne duo corpora se penetrarent. Vnde indubiè inferendū esset, quod uis animal vnum per aggregationē dicendum, & non vnum vnitate cō positionis physicæ. Itaq; abesse animam à corpore, quod mori vocamus, non foret aliud, quàm abesse nautam à naui. Vt enim nihil nauis amittitur tunc primùm cùm nauta abest, etsi exposita ventorum & maris procellis maneat, ac mille aliis incōmodis dissipari parata sit, ita anima corpus calidum credita esse, cùm in corpore esse desineret, siue quòd ipsa corrūperet seu quòd perpetua sit, & locū mutasset, ipsum corruptiōi paratū linquere diceremꝰ, nō tamē mortuū, cùm nūquàm ex ipso, vt ex materia, & anima, vt forma, vnū fatū fuerit, sed, vt dixi, vnū aggregatiōe dictū sit. Etiā quod magis vrget, si ipsa anima corpus illud calidum inclusum in nobis foret, quem spiritum dicimus, seu aliter, & vt nobis placeat, vocemus, cū ipsa corrumpitur, animali moriente, aut in nihilum vertenda esset, & nihil post eius corruptionem gignēdū: & hoc anichilari illā diceremꝰ, quod impossibile esse omnes illi antiqui physici nouêre. aut si cùm ipsa corrumpebatur, aliquid ex ea genitum sit affirment, dicant nobis quæ res in mortuis, animæ cadauer dici possit. Nam hoc, quod post hominis mortem nostris oculis subiacet, animæ pars non erat, sed animæ vagina, & theca, qua ipsa asseruabatur. Si perpetuum illud corpus calidum, & ex natura stellarum esse diceretur, vt in de decretis Hypo. & Platonis libris referre Galenus videtur, cogi ne vnquam corpus desereret talis anima posset, tota hominis cute adeò lentis densisq; rebus illita, vt nullum quantūuis tenue cor

pus

pusculum exire extra cutis permitteret. Etiam si homo moriens hominibus viuis sepiretur, cùm anima à moriente exiret, in alterum illorũ necessariò ingressura erat, tuncque vnus homo duas animas habuisset. Et si mortuis hominibus esset circũseptus moriens, in alterum cadauerum necessariò ingressura erat. Innumera alia impossibilia elici ex Galeni assertione valerent, si immorari eadem elicindo vellem. Ea tamẽ omnia subticere decerno, quòd in physico opere rationibus probãdo impossibile esse illud à Platone assertum, animam fore numerum scilicet seipsum mouentem. Cuius opinionis Aristo. 6. Topicorũ. cap. 2. & primo de anima. tex. commen. 67. meminit. Fusè omnia hæc, Deo permittente, discutiẽtur: vbi quàm enormiter aberrarint Heraclitus, Epicurus, & Lucretius, ac Horatius, & Plinius, quotq; hos sunt sequuti, opinantes tan deum, quàm cæteras omnes substãtias corporeas esse, nullamq; indiuisibilem, incorporeãq; substantiam esse, demonstrabimus. Tandem vt explicationi huius tertii compendii finem imponam, animaduertendum, quòd calidum, de quo hîc Galenus loquitur, nihil aliud, quàm spiritus vitalis animalis & naturalis ac genitiuus, si distinctꝰ ab his creditur, sit.

4. Cõpẽdiũ. ¶ Quartum compendiũ sit, quòd hoc calidum semper intra ac extra corpus nostrum moueatur & vagetur, ac adeò mobile sit, vt vnus eius motus alium incessanter sequatur, & excipiat, nulla temporali quiete intermedia. Cuius tam assiduæ mobilitatis causam esse Galenus dicit, quòd si intra permaneret, occiosus persisteret. Si extra quiesceret, à frigido cõtinente corrumperetur. At moderatè in interioribus adauctus, ac succensus, perpetuò moueatur. Habet hoc autem petendi scilicet interius, vt idem Gal. putat à frigiditate aliquali, qua participat, & ex qua & calore mistum est. vt expãdi, explicari, ac exterius ferri, quòd calidum natura sit, illi conuenit. Eademq; causa & ratiõe quòd motor sibi existat, credit etiam quòd gratum ipsi foret per hanc operando sursum ferri, & hæc inferna defere-re: nisi, vt dixi, frigiditate cohibere tur.

¶ Non minus enormes errores in hoc quarto cõpendio, quàm in præcedente à Galeno referuntur. Sat quippe magnus error est, credere calidum hoc nostrum, quem natiuũ nominamus: ac similẽ flãmæ Gale. esse, vt est, fingit, adeò mobilem versus extimas ac intimas corporis partes credere, vt si quiesceret, statim corrumperetur, & moreretur, vt infra dicit, non intelligens expansionem huius nostri caloris in vniuersum corpus, non ab ipsis spiritibus calidis sponte & natura motis fieri sed impulsu cordis & arteriarum ipsos in corpus distribui. Nempe si illis per cor & arterias liceret, nunquã versus crura, & infimas corporis partes, neq; in sinistras: aut dextras eiusdem procederent, sed vt flãmæ sursum versus pergerent, mouerenturq;. Docet hoc ita fieri, quòd in syncopi vbi cordis & arteriarũ motus pausãt, extrema totius corporis frigere experiamur, tunc tantùm versus cordis regionem spiritibus retractris, & in superna ire procurantibus, prohibitis. Notatio in quartum compendium.

¶ Neq; natiuum est corporibus calidis semper moueri, quin hoc illis, qui aëri, aut ignei sunt, sitis extra natiua loca conuenit, quæ in propria delata

delata quiescerent. Porrò nulli in dubium venit, ignem in aëre situm sursum versus moueri, qui tamen si concauum lunæ, vbi germanus inhabitat, ascenderet, quietus permaneret. nec in flammarũ figuram, vt pingitur, versus nos vibratus scintillaret. Igneam enim spheram concauam superficiem etiam æqualem & lenem, vt aër & aqua posside re indubitatum est, aliâs enim si, vt pingitur versus nos in linguarum formam vibraretur, spontè descẽdere dicendus esset. Nempe si ideo quòd lapis sursum existens incessanter conatur deorsum descendere, nisi à re supposita prohiberetur, ideo dicendus esset semper mobilis, tam terræ quàm igni mobilitas à Galeno tribuenda esset.

¶ Fingit Gal. calidũ hoc spirituosum, quem animam dixit, vnum & idem numero per totam vitam durare, non animaduertens, quòd ceu flamma incessanter alia & alia est, nec aquæ fluminis ex fonte scaturiẽtis dissimilis: ita & hæc spirituosa substãtia ab extrinseco frigido corrupta, vel immodico calore euaporata, perpetuò noua ac noua ex purissima parte sanguinis in corde fiat. Nisi enim quidam spiritus corrumperentur, non possent vniuersa corporis vasa, alios de nouo semper à corde factos capere. Quo quoque conuincendus Galenus foret intelligere hos animam esse non valere. Quis enim recordaretur præteritorum, si quòd nunc sentit & memoratur, non est, quod olim nouit ea, quorum nunc recordatur. Etiam quid conduceret pũgere carnẽ aut neruum, vt anima corporea ibi inclusa & alio in loco quàm caro aut neruus existens, rem pungentem sentiret? Nihil quippe. Nẽpe vt si ego pungerer, ne quaquam tu quantũuis mihi continguus, nouisses meã pũctionẽ: sic anima nullo modo sen satura erat substãtiæ carnis aut nerui dilacerationem, nisi ipsa dilaceraretur ideo enim anima nostra sẽtit, qa in eodẽ loco cũ corpore est.

¶ Verum est calidũ spirituosum nostrum mistum esse, in cuius compositione elementa frigida ingredi necessarium erat, vt in priore parte Antonianæ Margaritæ, loquendo de igne, quem versamur, ostendi: falsum tamẽ ob hæc indigere pabulo, & ad inferna descendere. Non enim flamma deorsum tendit, vt alatur, quin ex infima materia prædisposita à flãma sursum repente, incessanter alia & alia flãma gignitur, & à cõtinente corrũpitur. Ad cuius normã ex puriore sanguinis parte semper alius & alius spiritus fit, qui nũquam in infimam corporis regionẽ descenderet, nisi cor & arteriæ constricta ipsum propellerent. Hæc sufficere de hoc quarto cõpẽdio existimo, ad quintũ ergo trãsgrediamur.

¶ Quintum compendium hoc cõtineat, calorem cõcretum hunc, de quo agimus, malè affectum, animalis corpus malè affici. Hippo. asserẽte, quòd humoribus calidis, & frigidis congruè, & in debitis mensuris in corpore contentis, animal bene habeat, alias ægrotet. Prout enim alii plus iusto redundant, morbis calidis aut frigidis animal ægrescit, rigore inter frigidos recensito. Verè enim rigorem definit, qui illum frigefactionem simultaneam, violentamq; caloris innati esse dicit. Necessarium enim est simul, celeriterq; frigiditatem induci, & nõ sensim & paulatim, vt rigor fiat. Quòd Plato dixerit, ea, quæ sensim & modicè in nos inducuntur, sentiri non pos-

5. Cõpendiũ

se,

ſe,ita,vt neq; doloroſa, neq; iocũda talia eſſe poſsint,niſi,vt dixi,confer tum,hoc eſt crebrum,& momentarium alacri & triſti adiũgatur. Porrò accidit eandem rem iocundam & ingratam eſſe, aliter cùm iocũda res erat, corpore ſe habente, quàm cùm triſtis iudicabatur. Si enim im modicè calidum corpus foret, niue & frigidis applicitis,demulceretur: quod intemperamentum propriũ reſtitutum,eiſdem triſtatur.

Diſsimulat quædã Gale. ſententia.

¶Impropriè dicit Galenus calorẽ natiuum, de ſpiritu loquendo, eſſe bene aut malè affectum. Nam iecur ac alia membra ſuppeditantia materiam,ex qua ſpiritus gignẽdi ſunt & cor producens ipſos,ſunt, quibus bene aut malè affici conuenit. Is enim bene habẽtibus, quales corpus decet ſpiritus fiunt. At ſi relata mẽbra ægrotant,vitioſi gignuntur. Sed has vocum proprietates contemnamus, Galenoq; donemus hæc, & alia ibi allerta, quæ non multùm interſunt,vt negotium præcipuum aſſequamur.

6. Cõpẽdiũ:

¶Sextum compendium fit, exteriorem flammam quadrupliciter corrumpi, defectu ſcilicet pabuli, ſeu materiæ,ex qua vna corrupta, alia gignatur: à ſole quoq; ſplẽdidiſſimo, ab aqua illi ſuperaſperſa, ex appoſitione etiam multorũ lignorum, iis quatuor cauſis non eodem modo officientibus flammæ. Nam flamma euaneſcit ab ardenti ſole, quòd amittat ipſa tonũ, hoc eſt debitam denſitatem & moderantiam caloris requiſitam ad flammæ eſſe, validiore,quàm ignẽ deceret,radio rũ ſolis vi exiſtente. Defectu materiæ perit, quòd deſit ex quo alia ſub ſtantia,ſimilis corruptæ à cõtinẽte, gignatur, A copia materiæ etiã defectu reſpirationis eadẽ ſuffocatur. Quo autẽ modo aqua flãmæ lædat adeò notũ eſt, vt dicere nõ ſit opus. Id tamẽ exequar dicit Gal. Flãmæ cum quauis ſyncera humiditate,eſt ſumma contrarietas, vt & oleo immodico flammæ admoto, ſonitus, & concuſsio accidat: ſtrepitu,ignis violentia deprehenſa. Cui rei ſimilis eſt caloris innati affectus accidẽs cùm rigemus. Neque enim quando alimenti defectu caliditas conſumitur, aut eiuſdẽ copia grauatur, nec quando effecta impotẽs vi alterius caloris validioris diſcutientis eandem,euaneſcit,& claudicat, rigorẽ fieri reperias: ſed quando caliditas valida eſt,& expandi impeditur, vnde duplici motu & compoſito effecto,pugna accidit,& rigor fit. Nam motu naturalis caloris violẽter detento,retrahitur ipſe: & mox vehementiori impetu vſus, quaſi vinculis ſolutus, propellit vetãtia eiuſdẽ progreſſum in totum corpus: ac iterum alia obſtruẽtia, & meatus apertos fieri prohibentia,eundemq; remorari cogentia,vincere procurat: quibus aduerſorum occurſibus, & in principia caloris recurſibus, totum corpus ſic quatitur, qualiter rigentes vibrari conſpicimus. Porrò ſatis diſsimilis cauſa hæc à Galeno recenſita de rigore prius increpatis eſt, quo manifectè deprehenditur, precedentes occaſiones rigoris minimè illi ſatisfeciſſe.

¶In hoc ſexto compendio Galenus mentem ſuam aperuit, vt quid cauſam rigoris eſſe exiſtimauerit, palàm detegeret. Cuius ſingulas partes non percurrã, quòd iam in operis huius exordio nonnihil de prioribus egerimus,cùm eſſe eiuſdẽ ſpeciei vniuerſos calores actuales probauimus, & etiam in priore parte Antonianæ Margaritæ non pauca

Notationes quædam in ſextum compendium.

de his

de his ſcripſerimus: ſed tãtùm hoc vltimum de impulſu & repulſu ſpirituum, cui motum concuſsiuũ cõtingentẽ in rigore Galenus tribuit, diſcutiam. Quod poſtquàm falſum eſſe hæc legentibus oſtendero, quæ vera rigoris cauſa ſit, docebimus. Quippe Galenus, vt vidiſtis, putat non diſsimilem eſſe rigorem, terræ motui, prouenienti ex abundantia vaporum, & exhalationum inclauſorum in terre cauitatibus, & hinc inde motorum, exitum procurantibus his. De quibus Ariſto. 2. meteorologicorum cap. 2. ſummæ tertiæ meminit. Mihi autẽ videtur, quòd & ſi Galenus reddendo hãc cauſam in totum ſcopum non attigerit, parum tamen abfuerit ab attingendo illum. Certè decipi Galenũ vel ex hoc patet, quòd cùm arteriæ ſint vaſa, per quæ hic, quem calidum naturalem nominat, defertur, ex illius per arterias diuerſa interius & exterius delatione muſculi hic inde nõ mouendi in rigore erant, ſed potius palpitatio quædam conſpicienda. Ex aduentu enim ſpirituum calidorum ad partes exteriores, eleuationes partium ſuperpoſitarum arteriæ videri erat neceſſum, & ex retro ceſſu eorundem ad ſua principia depreſsiones earundem partium contingere debuiſſent. Ex quibus motibus palpitatio conſtituenda erat, vt idem Galenus cap. 5. libri citati inquit. Etiam quòd palpitationes hæ potius infeſtaturæ erant partes corporis interiores, in quibus arteriæ magnæ multùm de calido includẽtes ſitæ ſunt, quàm has exteriores, de quo minimè qui rigent, conqueruntur. Tertiò, quòd non erat, cur oculi nõ rigerent, cùm ad eos quàm magna ſpirituum copia deferatur, ſed illis nequaquã rigor accidit, vt Ariſto. 31. ſectione problematũ, problemate. 23. inquit. Euentibus etiam docentibus, quòd qui rigent, non cogãtur ſemel claudere oculos, ac ſtatim aperire eoſdem. vt experimur patiẽtes hoc ſymptoma inuitè claudere os: & ipſum hiare, adeò vt dentibus fremant. Quartò, qui timentes tremũt, ſeu concutiuntur, minimè habent cauſam morbificam impedientem delationem calidi naturalis ad membra. Vt ergo in iſtis aliũde tremor, ſiue rigor, aut concuſio (nihil enim intereſt, an ſic: vel aliter nomines) accidit: ſic in rigentibus alia inueſtiganda erit. Quam vt inueniam, methodo eiuſdem Galeni vtar. Vt enim quando aberrat, à nobis carpitur, & reprehẽditur: ſic quãdo à vero nõ deuiat, dignus eſt à me & omnibus vt magiſter venerari, & ingenue in rebus ſapienter dictatis, quæ innumeræ ſunt, talis confiteri.

¶Sitq; prior methodus, quæ in exordio capitis quinti. quarti libri de locis affectis refertur, in hũc modum habens, ⁂ Sed iam tempus eſt vt ſpinalis medullæ affectus perſequamur. Igitur ſpinalis medullæ affectus, quantum ad præſentem inquiſitionem pertinet, compendioſam habent doctrinã. Ea verò, quæ ex actionibus habetur cognitio, nõ item. Etenim niſi quis neruorũ ab ipſa procedentium coniugationes ita memoria teneat, vt ad quã corporis partem ſingulæ proueniant, cognoſcat, diſcernere non poterit, ſecundum quam vertebram ipſa ſit affecta: veluti econtrario ſi illarum meminerit, facilis erit affectæ ſedis notitia: quin etiam ſi reliquarum quoque partium omnium, notitiã quæris, vt neruorum, qui à ſpinali medulla oriuntur, memineris neceſſe eſt. ⁂

Autoris de rigoris cauſa ſentẽtia ꝓponitur quibuſdã ſuppoſitis

¶ Ex qua

Primũ corre larium.

¶Ex qua methodo facilè elicitur, quòd qui functiones vniuerſas oriẽtes ab vniuerſis ſpinæ vertebris læſas habet, vt qui reſolutione ſeu cõuulſione omnium corporis partiũ affligitur, ſiue inuitus motu aliquo earundem moleſtatur, hunc ſpinã totam læſam neceſſariò habere. At qui ſingularis membri functionem læſam habuerit, huic ſingularis vertebræ leſionem contingere.

..correlariũ.

¶Atque ex eadẽ palàm noſcitur, quòd cùm experiamur in regentibus, neruos mouentes maxillam inferiorem, & etiam brachia, ac cæteras partes hominis, quæ ſub collo ſitæ ſunt, læſionẽ in functione motrice pati, inde neceſſariò inferri, originem eorum, quæ ad ſpinæ vertebras attinet, læſam etiam eſſe, illæſis exiſtentibus neruis illis, qui oculos, & palpebras mouẽt, cùm has partes quieſcere cùm rigemus, noſcamus.

Alia præſciẽda.

¶Qua methodo, & ſuis correlariis ſuppoſitis, neceſſum quoque eſt, vt apertius cauſa huius ſymptomatis dignoſcatur, ſcire muſculos mouentes oculos à ſecunda coniugatione neruorum orientium à cerebro neruos habere, & nequaquam à vertebris ſpinæ illos oriri, vt ex libello Galeni de diſſectione neruorum colligitur. Præſciendum etiã quòd arteria magna à ſiniſtro cordis ventre oriens, de qua Ariſto. ſub nomine venæ aortæ meminit primo de hiſtoria animalium, cap. 16. Et eodem libro cap. 18. Et tertio de hiſtoria cap. 3. &. 4. & aliis in locis horum librorum. ad quintam vertebram ſpinæ tunc primùm cùm è corde oritur, feratur: indeque per reliquas medias ſpinæ vertebras deorſum verſus ſitas vſque ad oſis eiuſdem portionem maiorem, quam la tam nominamus, vbi ſpina finitur, deſcendere. vt Galenus cap. 14. tertii libri, de naturalibus facultatibus. &. cap. 7. ſexti libri. de vſu partium docuit.

Rigoris cauſa exprimit.

¶His fundamentis iactis, etiã addere oportet, quòd ſuperius docuimus, cùm modum, per quem febres fiũt, oſtẽdimus. humorem ſcilicet & vaporem, & diſtemperiem ab extrinſicis cauſis, ſiue intrinſecis ſanguini aduenientia, & ipſum inficiẽtia, vt ſpiritus vitalis materia eſſe, nequeat, cauſam eſſe, vt cor in magnas, veloces, & frequentes diaſtoles & ſyſtoles attollatur. et ex hoc inſueto magno motu calidius & febriens reddatur, & ſpiritus diſtribuendos per totum corpus, calidiores reddat, ad relatas cauſas morbificas extirpandum. Quibus omnibus exactè præcognitis, rigoris cauſam nullam aliam arbitror eſſe, quàm pugnam & litem inter vitales ſpiritus, & ralatas cauſas morborum in cor per arteriam illam magnã, de qua diximus, aut per venam cauam ſibi proximam repentes, & diffundi procurantes, vt in exterioribus commiſtis ſuauibus loqueribus cùm putridis, aut non putridis experimur, alterum per alium perfundi, conari. Natura enim, quæ nos gubernat, & regit, mox vt vllus ſenſibilis vapor, aut humor nocuus in relata vaſa ex aliorum membrorum vaſis, vel ex ſeipſis oriens repente defertur, ſpiritus vitales ad illum diſsipandum, & in vaporem vertẽdum è corde mittit, cui humor, aut vapor noxius, aut humor à continente diſtemperatus, renituntur, & reſiſtunt, quod omne ens appetat aſſeruari, & eſſe. Indeque in arteria, aut vena relatis, aut in ambabus ſimul, vbi morbifica cauſa includitur, concuſsio in-

signis,ac tanta accidit, vt necessum sit,spinæ neruos his vasis subiacentes concuti, & simul neruos omnes ab eisdem profluentes. Qui cùm in musculos omnium partium,quæ in rigentibus vibrantur, distribuuntur, etiam partes illas vibrari contingit: non aliter,quàm si truncum arboris vehementer concusßisses,ramos vniuersos moueri videres. Hæc ergo est exacta, ac vera rigoris causa,cui nihil eorum,quæ aliis recensitis à Galeno obiiciuntur, obstant, vt infra patebit,cùm prius duo quæ insurgunt dubia dissoluam.

Proponũtur & soluuntur duo dubia.

¶ Alterum est, quòd non videtur vbi ex bubone, aut alia inflammatione, seu humore vitiato in aliquo membro particulari contento, qualiter rigor fieri queat, cùm nec vapor, nec humor putridus ille ad venam, seu arteriam relatam in dorso sitam deferatur, sine qua delatione ex meis assertis rigor non contingit.

2. dubiũ ponitur.

¶ Aliud sit, quòd appareat si sic, vt ego fateor,rigores fierent,maxillam inferiorem non passuram rigorem, cùm sita sit supra quintam vertebram spinæ, cui primum arteria aorta procedens è corde coniungitur. Cuius oppositum diximus, & experientia ipsa verum esse monstrat. Adeò enim aliqui rigẽtes dentes concutiunt,vt parum absit, quòd eos non frangant.

Soluũtur primũ dubium.

¶ Priori obiectioni sententia Galeni in libro, an sanguis in arteriis natura contineatur, satisfacit, cùm in medio ferme libro dixit. ⁂ Arteriam, quæ spinæ hæret, perinde ac truncum arboris vinus esse, alias verò ex ea ortas, veluti ramos, & rursus alias, quæ à seinuicem diuisæ æquales protenduntur, sicuti in ramis germina & folia. Quemadmodum igitur folia recuruatis ramis, plerunque sibi interuallo propinqua sunt, quanuis longo sint exortus progressu separata (nam ramis & trunco inter se folia iunguntur) sic & arteriæ,quæ in imo ventre dispurguntur, etiam si propinquæ spatio sint arteriis mesenterii, longo tamen originis interuallo sese contangunt. ⁂ In his nempe verbis Galenꝰ asseuerat arterias omnes, & de venis & neruis idem intelligendum est, habere commertium cum truncis vnde oriuntur. Per quod facilè est intelligere,potuisse ex quibusuis vasis humoris vitiati vaporem, aut eiusdem propriam substantiam in trũcum transmitti, ac defferri: quo accidente, cùm truncus, vt diximus spinæ super insideat, prouenire rigorem, vt retulimus, ex inflammatione inguinis,aut alterius partis in conuenit nihil.

Euentibꝰ autoris sẽtẽtia cõprobatur.

¶ Commentitia, relata à nobis non esse, euentus ipsi docent. Parum certè prius, quàm rigor inuadat, conqueruntur ferme omnes, qui rigorem passuri sunt, sentire se per dorsum ascensum cuiusdam frigoris aliqui, alii, & si rari, caloris. Quæ tristes sensationes non aliunde proueniunt, quàm vnde nos diximus, quòd scilicet cùm frigiditas percipitur, humor pituitosus, aut melancholicus, seu vapor eorundem diffundatur ex aliis vasis in recensita magna vasa in dorso sita, vel in alterum illorum. Aut si sanguineus aut biliosus est humor, seu vapor, & magno cum impetu ascendat, adeò velociter retrahi spiritus cogat, vt partes dorsi frigeant, deficiente calore spirituum deferendorum à corde: à quibus quiuis actualis calor in animalibus

malibus pendet,nullis corporis partib9 sine his calidis actu existere valentibus. At cùm caliditatis sensu grauamur:contingit,quia cum minori velocitate sanguis,aut bilis,seu eorundem vapor sursum repit, liceat tunc iis calidis humoribus calorem ab spiritibus illatum asserua re,& in dorsi partes inferre. Porrò illi,qui febribus continuis,seu intermittentibus sine rigore ægrotant, ex hoc habent, quòd morbifica causa tardè,ac pigrè,per venam aut arteriam dorsi repat.Quæ enim velociter agitur, necessariò rigorem est illatura. Ne duntaxat euentus cùm nostra doctrina quadrant, verum etiam ex ea methodus ellici potest, qua noscatur, an in vasis supernis, aut infernis succi facientes morbũ includantur,Cùm enim in crurib9, aut partibus sedi proximis morbi causa sita est,ab infimis dorsi partibus cõmertium habentibus cũ relatis,morbi causa ascendere per dorsum,ab ægrotante percipitur. At si in partib9 vmbilico vicinis humor seu quæuis alia causa febrem illatura existit,à renum regione oriri, id quod ascendit sursum, sentitur. Verùm si à thorace ortum traxerit febris causa à proximis partibus scapulis frigus ascendere diiudicatur. Quæ dignotio non parum conducit ad morbi medellam,remedia nẽpe topica,scita sede humoris, meli9 admoueri poterunt, quàm ipsa ignorata.

2. Dubij solutio. ¶Secundum dubium sentẽtia Galeni nõ lõgè à principio libri quarti, de anatomicis administrationibus sufficienter dissoluit.Ibi nempe refert,musculos,quibus maxilla inferior mouetur, neruos recipere ab vniuersis colli vertebris: & cùm arteria illa magna, quam oriri à sinistro cordis ventre diximus, quintæ vertebræ colli adiuncta in duas partes diuidatur,infimam scilicet descendentem per dorsum vsq; ad latũ os, & supremam ascendentẽ ad caput per superiores colli vertebras, vt Galenus. 5. cap. sexti. de vsu partium dixit,necessarium erit,neruos orientes à relatis vertebris concuti, moueriq;,cùm spiritus delati per relatã partẽ arteriæ in ordinatè mouentur,nitentes rem inficientẽ sanguinẽ ab arteriis,aut venis illis subditis excernere. Esse enim subiectas venas arteriis dorsi dixit Galenus in libro de dissectione arteriarum, Inquiens. ※Ostensum enim nobis est, super vertebras venã, super hãc autem ferri arteriam.※ illisq; colli neruis agitatis, mandibulam quoque agitandam indubie euenturum erat. Nimirum ergo aliquos rigentes frendere dentibus ob causam recensitã:aliisq; id nõ accidere, quòd pugna,& concussio nõ adeò sursum in arteria illa magna in talibus contingat, vt ad portionẽ illam supremam arteriæ pertingat.

¶Iis iã discussis, & solutis dubiis, superest recensere argumenta, quæ causis rigoris relatis à Galeno obiecta sunt, ac ostendere, quòd nostris decretis minimè illa aduersentur.

¶Primum illud fuit,quòd si rigor oriretur à mordacibus succis delatis supra partes musculosas, à caustico medicamento vulneri imposito rigor oriri nequiret,quia iam quòd pars vulnerata vibraretur, cæteræ corporis partes non essent concutiendæ, cùm supra illas nihil erodens spargatur. Euentibus, & Galeno ipso docentibus per relatam aspersionem medicamenti vniuer- Argumenta obiecta Galeno nobis nõ aduersari ostenditur.

ſum corpus rigere. Nos enim faciliter hoc diluimus, confitentes meritò recenſitos ægros rigere, quòd medicamenti venenoſi tenuis pars inficiat ſanguinem venarum & arteriarum vulneri proximarum, qua infectione diffuſa in venam & arteriam dorſi, cùm cor per illas expandat potiorem ſpirituum portionē diſtribuēdam in vniuerſum corp9, pugna, & his oritur, conſimilis illi, quam in principiis febrium inuadē tium cum rigore accidere, diximꝰ. Nō enim minus ſanguinem inficit vapor, aut pars tenuis cauſtici medicamenti, quàm humor putridus, ob quem abſumendum febris à natura concitatur. Neque mirum tam exiguam portionem cauſtici exterius amoti poſſe in altum corporis per vaſa exigua, & deinde maiora ac maiora vſq; ad dorſi venam & arteriā permeare, cùm Galenꝰ fateatur ſanguinem inflammatū in bobone calefacere venæ proximæ ſanguinem alterum, & ipſum alium, donec per relatam dorſi venam & arteriā cordi communicari calorem febrilem opinetur. Nā quanuis falſum ſit calorem putridi ſucci calorē cordis intendere, verum eſt, mallam illam affectionem, quæ ſanguinem inficit per modum relatum ſerpendo procedere vſque ad cor, vel cordi proximas arterias & venas, indeque cōpelli ipſum in magnas, veloces & frequētes diaſtoles, & ſyſtoles attolli. Quòd ſi velis opinari per venas & arterias vulneris infectionem relatam comunem non fieri arteriæ, & venæ magnis ſitis ſupra ſpinam, ſed per neruos vulneri ſparſos repēdo procedere vſque ad dorſi neruos ſubiectos relatis venis & arteriis, indeque communem infectionem toti ſpinali medullæ fieri, non inficiabor. Siue enim hac ſeu illac infectio pergat, origo neruorum omnium membrorum, qui concutiuntur, neceſſariò afficienda in rigentibus eſt.

¶ Etiam obiectio alia de rigentibus ſeu trementibus ob timorem, nobis minimè obeſt, quòd in promptu reſponſum habeamus. Tremūt quippe nonnulli, qui timent, & ſi in lectis vel ſolo recumbant, quia hi irati quandoque meditentur aduerſus hoſtes ſe inſurrecturos, & tūc ſpiritus eorum expandi per arteriam magnam dorſi incipiant: cum ſtatim præ metu immodico ab hac meditatione deſiſtentes, putant ſatius eſſe fuga, aut humillimis precibus hoſtem placare, tunc ſpiritus in cor retrahi cogantur. Ex quibus innumeris & inconſtantibus cōtrariis meditationibus innumeri & imperfecti ac contrarii motus ſpirituum oriuntur, & illius arteriæ magnæ agitatio, ac ex agitatione medullæ ſpinalis, aut neruorum immediatè ab eadem procedentium contractio, & expanſio, & ex his totius corporis, vt dixi, rigor, & vibratio, in iis autem qui hæc non cogitant rigor prouenit ob id, quòd vehementer retrahantur ob metum ſpiritus vitales ad cor, & diu ibi detenti ſanguis à continente male afficiatur. Cogaturq; cor ſpiritus ad arteriam dorſi pellere, vt cum ex aliis cauſis ſanguis inficitur. *Soluitur alia obiectio.*

¶ Rigor ille quoque, qui in febre ardente finienda per ſudorem, & alui deiectionem contingit, de quo Hippocra. quarto Aphoriſmorum. aphoriſ. 58. meminit, prouenire propter pugnam verſantem inter ſpūs delatos à corde in arteriam *Soluitur obiectio alia.*

& venam magnas, & humorem biliosum, vel eius vaporem ibidem existentem, consonum rationi est, & non per bilis expansionem in membra exteriora, cùm aliu fluxui, & sudore medeatur.

Soluitur alia ratio.

¶ Argumētū quoq;, quo improbatur causa rigoris à Gal. recēsita, huiusmodi seriē seruās. Si rigor prouениret ab expāsione humoris mordacis supra vniuersos corporis musculos, potius tetanus q̄ rigor tūc vissendus esset, ideo quòd pariter musculis internis & externis, qui mouent mēbra, pūctis, mēbrū rectū stare cogendū erat, & nō flectendū, & extendendū, vt cùm riget, flectitur, & expanditur. Cōtra nos minimè procedit. Nos enim illā causam, quā Gal. falsè fingit, rigori non assignamus, sed aliam, quam audistis, ad quam inconueniens illud non sequitur.

Soluitur alia obiectio.

¶ Alia quoq; causa rigoris assignata à Gal. frigiditas scilicet humoris à quo febris pendet, quāuis vera sit, cùm frigiditas tenui substantiæ admiscetur, perpetuò vera non est. Nā cùm crassæ, aut lentæ adiungitur, minimè rigorem est nata producere. Quartanam nempe febrē patientes, in principio vniuersalis morbi nō rigent, sed cùm in augmēto, aut statu, seu declinatiōe siti sunt, quòd in principio crassities succi melancholici nō sic infestet naturā, vt cōpellat cor mittere velociter & frequēter spiritus, qui pugnātes cōtra morbificā causam repentē per venā aut arteriam dorsi, motū inordinatum in spinæ medullam, aut in neruos immediatè orientes efficiat, ex quo quassatio, & vibratio in toto corpore proueniat. In augmento & statu autem quia attenuatus per febriles calores humor, agilior efficitur, & velociter versus cor repere valet, naturam cogit, spiritus frequentes, & veloces mittere, ad seipsum discutiendum, & in halitum vertendum, aut à vasis tā præcipuis semouendum, à quorum motu & humoris renixu, sequitur rigor, vt diximus. Parique ratione patientes febrem quotidianā propter pituitæ redundantiam, siue putredinem, rigoribus non corripiuntur: quòd pituita viscidus humor sit, qui terrorē incutere naturæ minimè valet, indeq; ipsa sensim aduersus pituitā commota, pugnam, ex qua cōcusio medullæ spinæ, aut neruorū sequatur, nō agreditur. Aër tamen immo dicè frigidus, quòd tenuē substātiā habet, rigorē infert, natura conāte, per magnā spirituū copiā, sanguinis distēperiei frigidæ, vsque ad magna vasa penetrāti velociter mederi. Frigiditas etiā aëris qa extrinseca est, si vniuersos neruos cutis malè afficeret, posset etiā rigoris causa per aliū modū esse, quòd natura putet, frig9 illud per cōcussionē expellere posse In omnibus nēpe rigētib9 frigus in exterioribus partibus percipi, vt in de coactus sit Gal. rigorē per frigus definire, nō aliunde accidit, q̄ ex veloci retractione spirituū ad cor, & magna illa vasa supra partē interiorē spinæ sita. Deficiētibus nēpe his, à quibus calor actualis nostrorū mēbrorū oritur, necessū est, mēbra frigida manere. Tandem ratio, quæ ex frigiditate pituitæ non efficiētis rigorē aduersus Galenū colligebatur. minimè cōtra me colligi valet.

¶ Vt etiam alia adducta contra Galenum, quæ ex rigore prouenientē à bili delata supra os ventriculi aliquorum famem patiētium, non solùm mihi aduersa non est, quin in totum meæ sententiæ fauet. Ego enim fateor, ob relatam tristem Alia soluitur ratio.

S 3 sensa-

sensationem. Cùm cor adeò stomacho cōsentiat, vt antiqui os ventris cor nominauerint, vt Galenus. 2. li. de decretis Hippocr. & Platonis refert. & 8. de compositione pharmacorum secundùm locus. & Aphori. 65. quarti libri Aphorismorū, ipsū mittere velociter & frequenter spiritus per arteriam dorsi, de qua sæpe diximus, ad extirpandum humorem, aut vaporem inficientem sanguinem prædictorum vasorum ex commertio oris ventris cū arteria & vena relatis, & corde ipso, vt diximus. indeq; rigorem oriri.

Horroris causa exprimitur.

¶ Non est, vt quid immorer, soluēdo rationes obiectas causæ à Gale. exhibitæ. cap. illo. 6. à me citato ex libro de palpitatione, tremore & rigore. quòd aliquæ ex illis iam solutæ sunt, ac alias facillimè soluet quicunq; causam rigoris à nobis recensitam exactè intellegit. Ideoq; ad exarandum horroris causam transgredior, quòd id facere promiserā. Horror, vt Galen. sexto cap. libri de palpitatione, tremore & rigore. Et secundo de symptomatum causis cap. 5. Solius cutis affectus est, differens à rigore, quòd remissius symptoma, quàm rigor sit, & à minori causa oriatur: qui secundum meam sententiam aliunde non prouenit, quàm à mitiore motu neruorū dorsi, quàm sit ille, qui rigoris causa est. Vt enim insignis agitatio, & lis inter spiritus & humorem nocuum cōtingēs in vena & arteria magnis dorsi, causa est rigoris, vt audistis, sic mitior commotio causa est horroris. Sicut enim qui truncum arboris vehementer concutit, ac quatit, necessariò ramos omnes vibrabit: & si pauxillum, ac sensim truncum concusserit, solùm folia commouebit: sic insignis lis in relatis spinæ vasis causa est rigoris, exigua verò horroris: nerui enim, qui per cutim sparsi sunt, foliis arborum non dissimiles censeri queunt. Ita enim venas extremas cutis Galenus vocat, conferēdo easdem venæ cauæ ascēdenti per spinam, à qua cæteræ ortum trahunt. Quod docet, me non aberrasse, cum retim neruorum cutis, conferendo spinali medullæ, folia nuncupo.

In quo cum Galeno conueniat autoris sententia, & quo differat.

¶ Itaq; cum Galeno consentio, dū refero, quòd à mitiore causa horror quàm rigor proueniat. Ab eo verò quā maximè dissentio, quòd non putem in principio febrium supra membra extrinseca sensitiua deferri horroris causam, vt Gale. opinatus est. Nam huiusmodi Galeni decretum eisdem argumentis improbari valet, quibus causa rigoris ab eodem allata, explosa est. Ad tremoris ergo causam breuiter explicandum accedamus.

¶ Tremorē in libro citato de palpitatione, rigore, & tremore Galenus credit oriri à grauante, & ponderosa causa, & facultate motrice aliquando sucumbente, aliâs vincēte. Cum enim fessa crura baiulorū ob nimium pondus humeris eorūdem impositum tremunt: non aliūde tremorem illum patiūtur, quàm quòd immoderatum pondus crura flecti compellat, & virtus motrix nitatur flexa crura iterum recta stare, sicq; tremulus motus proueniat. Per quam normam cæteros tremores fieri credit. Et quanquàm verū sit, relatum tremorem inde oriri, vnde Galenus dixit: non tamen omnes illam causam habere fassuri sumus, vt statim ostendam, dum prius soluam quandam rationem Gentilis expositoris Auicenæ, qua opinatus est increpare Galenum reddentem

tem recensitam tremoris causam. Ratio Gentilis huic hypothesi innitebatur. Quòd maior aut minor resistentia mobilium potēs sit plus aut minus motum motoris retardare:non tamen motum taliter in cōtrarium vertere, vt quod deorsum ferebatur,sursum repat,& quod sursum deorsum descendat. Ideoq; tremorem,in quo membrū sæpe deorsum latū, sursum fertur, & ecōtra. non posse fieri per modum à Galeno dictum opinatur. Verùm Gentilis hic,& mille aliis in locis hallucinatus est,non videns,quòd hypothesis illa vera sit in motibus merè naturalibus,qualia sunt grauium & leuium.Secus vbi agens vitale animale concurrit.Quippe grauia sic grauia nunc sunt, vt nisi ab extrinseco grauitas eorundem addatur,grauiora nunquam erunt. Et leuia consimiliter.Quod tamē animalibus minimè cōtingit. Pars enim corporis, manus, aut pes, aut brachium, quæ sui grauitate,& imbecilla facultate motrice deorsum decidit, insurgēte virtute vitali, & animali vltimo conatu naturaliter vitaliter sursū repit: iterūq; absumptis spiritibus, quibus vis illa augebatur, deorsum fertur, ac statim, restitutis viribus, ascēdit:& sic tremulus motus in recensito euentu fieri valet,vt Galen9 docuerat, & nullius valoris Gētilis ratio supereſt.De quo satis, vt tempus superſitGaleni causam, quā cuiuis tremori conuenire putat, explodendi.

¶Porrò ego non video, quo nomine appelletur affectus ille, qui senibus perpetuò quatiētibus caput, ac aliis mouentibus tremulè brachia, & crura, & nonullis totum corpus vibrantibus contingit. Nam si tremorem nominauerint, cùm huiusmodi membrorum tremor contingat,etiam membris in toro recumbentibus, vt ægris stantibus, nullo modo impugnam illam grauitatis membri deiicientis, & facultatem motricem membri sursum attollētis reduci motus tremulus ille valebit. Et cùm in aliam causam necessariò concussio talium ægrorum reducenda sit, & solum motum tremulum orientem à recensita, tremorem Galenus vocet,cogit ipse legentem suam sententiam aut inquirere aliud nomen, quo relatum senum affectum denotet, aut vocare illum tremorem, ortum trahentē ab alia occasione,quàm quæ à se recensetur. Quippe cùm neq; palpitationem,neque rigorem, neque conuulsionem nominare illum valeat, restat, vt tremorē, vitiatum illum motum nominare compellatur, vt dixi.Qui,vt ego reor,in iis, qui mēbra,quæ tremunt, suspensa non habent, sed super aliqua re immobili reclinata,nō aliūde prouenit,quàm ab aliquo fluido humore descendēte in villos neruorum membri tremorem patientis: quòd villi nonnulli membri illius laxi versi permittant oppositis versus contrariū situm membrum trahere:& illi,qui sicci erant, statim per alterius humoris defluxum laxi facti,membrū in priorem situm reducāt. Ac cùm continuus sit hic defluxus ex imbecillitate membri recipientis, & fortitudine mēbri,quod mittit.diu affectus durat. Aut si hæc causa non placet pro tremoribus peculiariū membrorū,de quibus agimus, orietur hic tremor à flatuosa materia, vt sit quædam perpetua palpitatio. Cūm autē totū hominem occupat relatus affectus diu perseuerans, vt qui à me visus est in mercatore quo-

 dam,

dam, cuius omnia membra tã dormienti,quàm excitato ſemper quatiebantur, aliter quàm peculiaris membri prouenit. Crederem enim ego ideo accidere prædictum tremorem, quòd in ſpinæ medullam illius,ſemper deflueret inæqualiter humor aliquis, qui conuulſionum aliquorum villorum fuerit cauſa, & reſolutionis aliorum, ſimulque vnius & eiuſdem muſculi villis quibuſdam reſolutionem patientibus, & aliis conuulſionem. & mox oppoſito modo fluxu accidēte, neceſſum erat,perpetuò membra quati,vibrariq;: quòd origo neruorum quatiatur,ac vibretur.vel ſi id nõ quadrat, inflatuoſam materiam inæqualiter ſemper perdorſum delatam,affect9 hic reiiciendus eſt. Audiſtis veras rigoris, horroris, & tremoris cauſas, de quibus agere in præſens ſtatueramus.Supereſt medellam horũ ſymptomatum exarare. At quòd à diuerſis & quandoq; contrariis ſuccis oriri ipſa queunt, ideo differre horum curationem vſq; ad febriũ medellam viſum. Dum tamen prius quandam Aëtii methodum ex ſermone primo tetrabibli ſecũdæ. ca. 130.ducam, quæ loquẽdo de tremore in febribus ex ſententia Herodoti ſic refer. ⁂ Neceſſe eſt autẽ omnino affectam eſſe in omnibus ſpinalem medullam, quapropter tota ſpina contegenda eſt,& affectæ partes,lanis ſicyonio, aut potius gleucino imbutis, aut cerato liquidiore ex aliquo taliũ parato, aut ex oleo rutaceo.&c.⁂ Vbi quiſquis attentè relatam ſententiã legerit, manifeſte noſcet, Herodoto idem viſum de tremorum & rigorũ cauſis,quod nobis.

¶Etiam Paulus lib.2.& Aëtius ſermone primo tetrabibli ſecundæ.& Auicena fen. prima quarti ac alii authores ſymptomatibus aliis, putà animi deliquio, vigiliis, capitis dolori,ſiti,graui ſopori, compluriſmiſq; accidentibus in febribus euenientibus,certis, & continuis capitibus medellam præſcripſerunt,recenſiti Græci poſt febrium curationem:Arabs Auicena prius.Mihi autem viſum neutros æmulari, ſed cuiusuis febris medellam exactã ſcribere. Et quòd attinet ad curationẽ relatorum ſymptomatum differre, quousq; de membrorum particularium morbis tractemus, vbi omnibus ſymptomatis prædictis neceſſariò curationem ſumus exaraturi, Deo concedente, quis enim cordis, aut oris ventriculi morbos recenſebit,qui animi deliquium obliuioni tradat? Et quis capitis ægritudines ſcribet,qui dolorem capitis vigiliã, & grauem ſoporem trãſgrediatur? Ac quis aurium morbos annumerabit,qui dolorem earum ſub ſilentio prætereat?Horum ergo omniũ tractationẽ in ſua loca differendo,medellã febriũ pluriũ dierũ aggredi accingor.pri9 coctiõis& putrefactiõis naturã & cauſas exprimendo, quòd de his ſæpe in medicatione febriliũ morborum neceſſario ſumus tractaturi, vbi quatuor tẽpora febriũ diſtinguentur. prout expedit ad Hipo.ſententias recte callendum,

Caput. 28. De coctione ac putrefactione.

DIcturus coctionis ac putrefactionis eſſentiã, ſi omnia quæ de rebus his ab antiquis ac iunioribʒ dicta ſunt expli

explicare conarer, ac quantum inter se horum sententiæ dissideant, & quæ earũ veritati proximior sit, exprimerem, non exiguæ molis librum de hocce tantùm negotio me conditurum putarem. At cùm physicis exactum hoc pertinere sciam, nobis, qui exactam philosophiam, Deo concedente, sumus compositu ri, vel alteri, si superstites nos fore minimè fata permiserint, recensita relinquo. Ac in præsens tãtùm vnius Aristotelis ex.4.libro metheorologiæ sententiam in medium proponam, & insigniores lapsus eiusdem digito, vt inquiunt, monstrabo, Hippocratis, Empedoclis, Platonis, Erasistrati, Asclepiadis placitis sub silẽtio prætergressis. Verùm enimuero, cùm errores quicũq; illustriores quibusuis pateant, qui veritatem negotii circa quod aberratur, sciunt, quid verè coctio, ac putrefactio secundum nostram sententiam sit, in primis exponam, nã eæ scopus, quo nunc tendimus, sunt. Posteaq; aliquos Aristotelis contextus ex citato loco adducam, & quibus in sentẽtiis hic, qui meritò hucusq; philosophus nominabatur, fuerit hallucinatus, euidentibus rationibus probabo.

Quid veræ coctio sit. ¶ Nempe cùm physica demõstratione ostendi valeat, elemẽta obseruantia suas proprias substãtias vniuersa mista constituere: omniaque quanta sub lunari orbe sita, elementa, aut mista esse: quod ne omnia in omnibus afferam, probandum in citatum tempus differo. Coctio nihil aliud erit, quàm quatuor elementorum, aut quatuor partium mistarũ ab eisdem denominationem trahẽtium in debitis ponderibus, ac primarum qualitatum proportionibus concurrentium, à natura intenta pro alicuius formæ misti generatione commistio. Dixi quippe egere mistionem elemẽtorum, quæ coctio dicenda sit, vt in constituendo perfectum mistũ versetur, vt niuis, & grandinis, & aliorum imperfectorum mistorum aggregationem elementorum, ex quibus constituũtur, coctionem non vocitem. Addidi etiam requiri ad coctionem, quòd in debitis ponderibus, ac primarũ qualitatibus proportionibus elemẽta, quæ per coctionem mistum perfectum sunt constitutura, coẽant: vt sciant, qui hæc ignorant, non sufficere certam terræ, & aquæ, aëris, & ignis quantitatem, quam pondus elementorum vocamus, simul conuenire, vt mistum perfectum euadat, sed vltra id requiri, taliter refractas esse elementorũ primas qualitates, prout formam misti gignendi decet. In vltimo loco huius finitionis posui, quòd necessum sit à natura coctionem intẽdi, vt eam (quæ à casu fit) elementorum commistionem (ex qua nonnulla animalia, vt vermes, & insectorum non pauca ex putridis cadaueribus quandoq; cõstituuntur) coctionem nemo nominet. Nanq; & si verum sit, quòd iuuẽci, exempli gratia, cadauere putrefacto, apes fieri contingat, vt Vergilius.4.Georgicorum docuit, non tamen has per coctionem factas esse dicemus, vt illas, quæ in aluearibus gignuntur. nam priores à casu (nullo particulare agente procurante commistionem elementorum requisitam pro forma earundem gignenda) factas esse dicimus: sed quòd acciderit cùm carnes iuuenci mortui putrerent, & elementa carnẽ iuuenci constituentia segregari à mistione, & in natiua loca tendere conarentur, taliter commista fuisse,

prout

prout formæ apis conueniebat. Et si aliter elementa commiscentur, vermes gignerentur:& aliter admista,nihil,quod vitam habeat,fieret. In aluearibus tamen ex apum semine apes perpetuo fieri asseueramus, quòd seminis earũ spirituosa pars commiscere elementa, ex quibus reliquæ partes seminis cõstant, eo modo procuret, prout forma apis poscit. Distuli vsq; in hunc vltimum locum explicare quædam verba in principio finitionis apposita, quia lectis prioribus facilius percipientur. Ea erant, mistionem intentam à natura in coctione circa elementa, vel circa partes mistas denominationes ducentes ab elementis versari. Vt omnes sciant,dupliciter mista fieri, nonnulla ex mistis partibus,alia ex elementis. Quippe cùm ex seminibus plantæ, aut animalia gignuntur, non aliter hæc nouiter fiunt, quàm ex partibus mistis denominationem sumentibus ab elementis, putà aëreis, igneis, aqueis, & terreis,commistis à genitiuo spiritu, vel alia quauis vniuersali causa, prout expedit plantæ, aut animali formnado, alia misti forma superaddita. At plantæ iam adultæ cùm nutriuntur, ex elementis fouentur,puta ex aqua, & terra à radicibus plantarum suctis,& ab aëre per porositates earundem ingrediente,& igne vi caloris solis,& partium ignearum constituẽtium plãtam,quæ nutritur,genito. Nõ enim qui cauillaretur,dicẽdo aquam, terram,& aërem, quæ præ manibus habemus,pura elementa non esse,indeq; nos mentitos fuisse, asseuerantes in plantarum relata nutricatione elementa conuenire,quid dixisse putet. Namq; & si verum sit, quòd terra hæc syncera terra non est, sed quòd aliquid aquæ, & aëris, & etiã ignis geniti tempore æstatis ab immodico solari calore habeat, & aqua aliquibus exiguis portionibus aliorum elementorum participet, & aër quoque, vt minutissima corpora in radiis solis visa testantur: non tamen ita hæc mista sunt, vt vnam superadditã sibi formam misti,vt quæ vera mista sunt, habeant: sed in vnam congeriem aggregata esse putamus. Si enim misti formã relata habuissent, etiam operationes aliquas, ac proprietates vllas ex his, quæ perfectè mista comitari solent,possiderent, quod non experimur. Cùm ergo,vt dixi, simul congesta elementa cum elementis, quæ nutriunt plantas,sint,cogitur rebellis fateri, in nutritione plantarum ipsa elementa nuda à quauis forma misti ingredi, atq; ex his aliquam partem plantæ loco resolutæ gigni. Metalla omnia in visceribus terræ genita, ab elementis quoq; statim fieri testamur, vt & lapidum innumeræ species. Sat hæc de difinitione coctiõis dixisse existimo ad alia ergo, quæ negotio huic attinent illustrandum, transgrediamur.

¶ Ex dictis primò elicitur, nullũ simplex elementum posse verè concoctum dici. Nã,vt audistis, coctio mistis tantùm conuenire potest, elementa gigni, & corrumpi dũtaxat dicuntur. Quod satis doctè Aristoteles.4.meteorologicorum, tex. cõ. primi,loquendo de primis qualitatibꝰ sub his verbis referebat. ※ Primò igitur vniuersaliter simplex generatio, & naturalis transmutatio harum virtutum, scilicet primarũ qualitatũ est opus. Et opposita corruptio secundùm naturam. ※ Quasi dixisset,Generatio ex simplicibus facta, Quæ ex dictis eliciuntur.

facta, putà cùm forma misti in elementis inducitur, & putrefactio, quæ est corruptio opposita coctioni, vt statim docebimus, ab operatione primarum qualitatum prouenit. Vocat misti generationem in præsenti loco simplicem generatio nem, id est, ex simplicibus generatio nem. Et fortasis, non vt adductus textus habet, legendus erat sed ita. ✠ Primò igitur vniuersaliter ex simplicibus generatio &c. ✠ In cō textu sequenti etiam nihilo à nobis disentiebat. cum quæ sequũtur scri psit. ✠ Hæ igitur plantis insunt, & animalibus, & partibus ipsorum. Est autem simplex, & naturalis generatio transmutatio ab his virtutibus facta, cùm habeant rationem ex subiecta materia vnicuiq; naturæ, hæ autē sunt dictæ virtutes pasiuæ. Generant autem calidum & frigidum dominantia materiæ, cũ autem non dominantur, secundùm partem quidem inquinatio, & incoctio fit. ✠ In quibus omnibus verbis nihil est, quod, vt dixi, cum finitione à nobis data non quadret. Nā transmutationem, id est, mutuam actionem, & reactionem ab illis virtutibus factam, putà à primis qualitatibus necesum esse præcedere, vt ex simplicibus, per coctionem mistum fiat, nos retulimus. Etiam solis mistis coctionem competere no tauimus, quod Aristoteles in verbis illis explicuit. ✠ Hæ igitur plantis insunt, & animalibus, & partibus ipsorum. ✠ Et non dixit, elementis & eorum portionibus. Quasi per hoc innuere vellet, elementa per coctionem non gigni, nec per oppositum affectum, putà putrefactionē, seu inquinationem, & incoctionem corrumpi, sed aliter.

2. Correlariũ ¶ Secundò sequitur non tantùm dici coctionem mistionem partiũ alicuius seminis, ex quibus aliquod mistum perfectum euadit, verùm, nutrimenti commixtio quæ intus animalia, & plantas se alentia contingit, coctio nominetur. Vt enim aliquæ partes seminis, ex quibus vt ex materia planta, aut animal est gignendum, vim habent agendi in alias, quas non tantum commiscent, prout formæ plantæ, aut animalis opportunum est: sed ita eas teretibus, aut sphericis, seu angularibus figuris effingunt, quasi intellectu prædità forent, quòd à natura (cuius essentiam hic non expremimus) edoctæ partes relatæ seminis vim effectricem habentes sint. Sic quoq; vētriculus animalium alimenti partes prima coctione miscet, & intestina feculentum earundem, ineptum sanguis fieri, trahunt, ac sugunt, vt succus qui superest promptus redditur per aliam etiam coctionem uerti in sanguinem, iocinore venulis quibusdam trahente illud ad se, & tandem singula corporis mem bra sanguinis illius diuersas partes, sibi admotas commiscent, prout cō uenit, vt sanguis ille formam specie eādem cum sua suscipiat: quas tres ventriculi, iocinoris, & membrorũ elaborationes, coctiones merito no minamus, quòd in quauis earũ noua misti forma, priore corrupta, gignatur. Neq; dissimilis huic coctioni est plantarum nutritio. radices enim ventriculi vim habent, in qui bus pro tota planta alimentum earumdem elaboratur, & à radicibus sursum versus per occultas canales venis animalium proportionales trahitur, & in singulas partes distri buitur, à quo ipsæ aluntur.

¶ Tertiò sequitur sententiam Aristotelis libro citato commento. 13. 3. Correlariũ

in qua

in qua referebat. ⁘Est itaque calidi quidem concoctio.⁘ Veram in hoc sensu esse, quòd in coctiõe, quæ fit à partibus seminis vim effectricem habentibus in reliquas, quæ vt materia deseruiunt. Et in coctione à ventriculo, iocinore, & membris animalium, vel à partibus plantarum iis consimilibus facta, elemẽta calida inuenta in his partibus: quas efficere coctionem dicimus, plus efficiant, quàm frigida, quòd frigoris sit potius motum coërcere quàm ipsum incitare. Et cùm, vt audistis, sine mistione coctio non fiat, neque mistio sine motu, inde rectè dictum ab Aristotele est calidi quidem coctio, & à medicis frigiditatẽ non ingredi operationes naturales, quòd concoctrices has vocarẽt, vbi necessariò caliditas, cui mouere tribuimus, concurrit. Quanquã enim frigiditas sit necessaria in cõcoctione, vt partes calidas miscendas temperet, & ad gradum talem, qualem forma inducenda poscit, ducat. nõ ei tribui vis miscendi valet: quia, vt diximus, potius ipsa motum arceret, quàm proritaret, Si tamen relata Aristo. Sententia dicat formam misti partam per coctionem à calido gigni, enormiter aberrat. Nam neque semen animalium, aut plantarum, animas vexetatrices, neque quas per synonymiam quãdam sensitrices vocant, gignere valet, neque calor cum accidens sit, id assequi poterit, vt sufficienter in priore parte nostræ Antonianæ Margaritæ docuimus,

4.Correlariũ ¶ Quartò sequitur vocatam à medicis coctionem, versantem circa succos putridos, à quibus morbi fiunt, dissimilem multò esse à definita nobis coctione. Nam medicorũ coctio, quam alii digestionem vocãt, nihil aliud curat, quàm quòd noxii succi inepti propter nimiam tenuitatem, aut crassitiem, seu lentorem, aut alia vitia excerni per vẽtrem, aut vrinam, aut alios meatus, redacti ad quandam mediocritatẽ, apti ad execretionem fiant, itaque crassorum attenuatio, & lentorum incisio, & tenuium incrassatio, digestio à medicis dicitur, siue euadat post has actiones, quod coctum est, mistum non putridum, seu plus adhuc quàm ante putreat, Quam coctionem Auicenæ expositores digestionem in nociuo vocant.

¶ Quinto sequitur impropriè: & per metaphoram elixationem, & assationem vocari coctionem ab Aristotele decimo tertio commento citato, cùm dixit. ⁘Est itaque calidi quidem concoctio, concoctionis autẽ maturatio elixatio, assatio.⁘ Nam neque aqua vbi elixanda elixãtur, neque ignis à quo assantur assanda, pro scopo habent aliquam formam misti in elixandis, aut assandis inducendam, quod quam maximè propria coctio poscit. Nisi enim coquus elixationem & assationem moderaretur, elixatorum, & assatorũ mistio dissolueretur, & vni9 aqua, aut aqueum alterius vsta terra, aut terreum tantùm restaret, itaque elixantis aquæ, & assantis ignis hic esset finis, satis diuersus ab eo, quem poscere veram definitã à nobis coctionem diximus. Verum tamen quòd, coquo moderante, quæ apta vt manderentur nõ erant, mãdi habilia per coctionem, aut assationem fiunt: vt quæ debitè dispositа ad suscipiendam aliquam misti formam non erant, per coctionem habilia redduntur. Ideo ob hanc similitudinem, vt dixi, elixatio, & assatio coctio nominantur. 5.Correlariũ

¶Sextò

6 Correlariũ ❡Sextò ſequitur definitam ab Ariſtotele.4.meteorologicorum,cōmēto citato coctionē per ſequētia verba.※Cōcoctio igitur eſt perfectio à naturali,& proprio calido, ex oppoſitis paſsiuis. hæc autē ſunt propria vnicuiq; materia.※intellectā vt noſtra coctionis definitio eſt explicita bonā eſſe. Credēdū enim eſt Ariſt. vocaſſe illic,propriū calidū, naturā partiū ſeminis, ſeu eorum, quæ vegetātur,intēdētē coctionē.& elemēta,aut miſta, quæ ab eis nomina ſortiūtur,dixiſſe oppoſitas paſsiuas,putà elementa aut relata miſta prout terminabilia humiditate,& terminata ſiccitate ſunt,hæc, vt dixi, oppoſitas paſsiuas vocaſſe. En quòd hucuſq; parū in ſententia ab Ariſt.diſceſsim9, ſed tātùm phraſi. Nā ille obſcurè,& cōfusè: nos autē dilucidè negotium explicuimus.

Taxatur Ariſtote.in nego tio coctionis. ❡Verùm quis audebit,quæ poſt recenſitas Ariſtotelis ſentētias verba falſa leguntur,fuco vllo,& extortis, & cum hoc mendacibus expoſitionibus veras eſſe contendere?Quippe contextus ille.18. quarti citati libri. ※ Neceſſe eſt autē quæ cōcoquuntur,craſsiora, & calidiora eſſe. calidum enim efficit tale melioris molis,& craſius,& ſiccius,cōcoctio igitur hæc eſt.※ Quantunuis exponi velit,vt veritatē priorē nō offendat minimè poterit: noſcentibus omnib9,omphaciū,malū,ficus, & multos alios fructus ſuccos immaturos,per maturationem,quæ definita coctio eſt,tenuiora reddi,quàm præfuerūt Nullus enim adeò petulans erit,qui audeat dicere, vuas maturas tenuioris cōſiſtentiæ nō eſſe,q̄ omphax ſit, & quòd de aliis cōplurimis immaturis fructibus eadē ratio nō obſeruetur. Nā euadere referēdo, quòd ſemē acini vuæ,quod nucleū,aut vinaceū nominamus, & ſemē incluſum in malo,& pini nuclei, ac alia cōſimilia ſemina craſsiora ſint poſt fructuū perfectā maturationē, q̄ prius erant. Et quod de illis fuerit locutus Ariſto. parum prodeſt: quia caro illa pomorū,& aliorū fructuū, & liquor acinorū maturorum, quæ ſemē intus ſe incluſum protegunt,& ſepiūt,per coctionē,ſiue maturationē ex craſsi cōſiſtentia in tenuē ſūt redactæ. In quibus à vero deuiaſſe Ariſto. cùm vniuerſaliter eſt teſtatus, cōcocta craſsiora ſeipſis crudis eſſe,nemo inficias ire valebit.Deuorata quoq; craſſa alimenta per coctionē ventriculi in ſuccum tenuē verti, & ex ſanguine lacte craſsiore, à mā̄millis lac tenue fieri, omnibus manifeſtum eſt.Et ne immorer multa ex his afferendo, plurima quorū tradita ſunt à iunioribus,inquirentibus,vtrū verum ſit, quòd digeſtio (ita enim coctionem appellant)ſemper procedat craſſum reddendo, an nō,ideo de his in præſens tacere decerno,donec tempus recenſitum cōcedatur.Et ad alios Ariſto.magis apertos lapſus innuendum accedo.

❡Qui enim apertior error, q̄ ille, qui Cōmento. 21. relati quarti meteorologiæ libro legitur?※ Nullū autem humidum ipſum ſecundū ſe maturatur ſine ſicco: aqua enim nō incraſſatur,ſola humidorū, accidit autem,aut eo quòd calidum ſit paucum,aut quod terminatur humidū multum.※ Vbi volens Ariſto. reddere cauſam,cur aqua per coctionē craſior non vertitur,vt alia concocta, inquit. hoc prouenire à pauco calore reſpectu multæ humiditatis aquæ. Immemor eius, quod parum antè definiēdo coctionē,ſcripſerat, quòd ſcilicet coctio in ſolis miſtis fieri valeat. Quo quæſitum de aqua Taxatur Ariſto.iterum.

T vno

vno verbo dissoluere poterat. Ideo nempe ipsa crasior à quouis calefaciente verti non potest(vt quæ concoquuntur valent) quia simplex elementum sit,maturari, seu cōcoqui inepta.Nam solutio Aristotelis nullius momenti est, quòd potest adeò pauca aqua exponi tam multo igni vt nequaquam verè dici possit, calidum paucum esse, respectu tam exiguæ aquæ molis. Atiam quòd cùm aqua in terram vertenda paulatim siccior, & minus frigida per terræ operationem fiat, priusquàm in terram vertatur, necessariò crassior reddenda est, Et concoctio non dicetur talis incrassatio,quia simplex vt dixi,ipsa sit:ergo à nobisvera causa,& ab Aristotele falsa exhibita est.

Iterum Aris. taxatur.

¶ Commento etiam decimoseptimo dixerat Aristoteles. ※ Tūc enim vtile est,& concoctum esse dicim9,sicut mustum, & quæ in tuberculis constant, cùm factum fuerit pus, & lachryma, cùm facta fuerit sordes,similiter autem & alia. Accidit autem omnibus hoc pati, cū victa fuerit materia, & humiditas. Hæc enim est, quæ terminatur ab ea, quæ in natura caliditate. quandiu enim insit in ipsa ratio, natura hoc est. Quapropter & sanitatis signa, quæ talia, & vrinæ, & egestiones, & omnino superfluitates. Et dicuntur cocta esse, quia indicent caliditatem propriam dominari humido. ※ Quorum contextuum sententiæ in conpendium redactæ hoc tantùm significāt, quòd mustum, & tubercula, & sordes, & vrinæ, ac reliquæ superfluitates tunc cùm crassescunt concocta dicantur, minimè considerans, quod tubercula ante coctionem dura sæpe sint, cocta verò mollia, quòd intus inclusum tenuioris consistentiæ factū, quàm præerat, fit. Etiam quòd vrinæ eorum, qui ob pituitæ crassæ redundantiam ægrotant. tunc concoctæ dicantur, cùm ex crassis tenuiores vertuntur. Vbi oppositum eius, quod prædixerat, accidit. Fiunt enim per coctionem relata ex crassis tenuia, & non ecōtra. Quod docet falsum esse decretum illud. Per coctionem omnia crasiora verti. Quin hoc indifferens, & ambiguum esse. Natura enim, cui coctio alicuius rei committitur,concoctum efficit crasum, auferendo eius quod coquitur partes tenues, vel partes crassas addendo, & concoctum tenue redit, amouendo crassas,aut nonnullas tenuis consistētiæ addēdo,prout formæ inducēdæ cōuenit:nō perpetuò procedēdo incrassando materiā, quæ coquitur,vt Aristo.(nōnulla concocta, & nō omnia animo voluēdo(putauit. De coctione satis. de putrefactione ergo opposita coctioni deinceps loquamur, relictis cōtrariis elixationis,& assatiōis modis, quos inquinationē, & tostionē vocauit. Quia, vt bis iā dixi, tantū quæ medicis dispu tari cōueniūt,hīc explicam9,alia in aliū locū explananda linquimus.

Quid putrefactio sit.

¶Non adeò difficilis erit putrefactionis definitio, cognita contraria coctionis essentia, vt multis verbis exponi egeat,vt Aristo.sexto Topicorum.& primo de Cælo.cō. 44.& mille aliis in locis sub his verbis dicebat. ※ Contrarii vnius definitio manifestatiua debet esse sui contrarii. ※ Si enim coctio nihil aliud, vt ostendimus, est, quàm quatuor elementorum, aut quatuor partium mistarū ab eisdē denominationem trahētiū,in debitis pōderib9, ac primarū qualitatū proportionib9 concurrētiū,à natura intēta proalicui9

formæ

formæ misti generatione commistio,opposita pùtrefactio, erit quatuor elementorũ, aut quatuor partiũ mistarũ ab eisdẽ denominationẽ trahentiũ à violenta causa intẽta dissolutio,ac segregatio.Nẽpe cũ aliquid putredine corripitur, laxiꝰ & humidiꝰ q̃ præerat cõuersum, ab aqua,aut aqueo proprio statim irro rari videmus,quòd aqua,& aër,quæ in illius misti putrefacti cõpositione ingrediebãtur, corrupta tẽperatura,& misti forma, diffundi (quod propriũ humidorũ est)ipsa incipiũt quæ duo,partes quoq; igneæ (quæ etiã mistũ perficiebãt) veluti à carcere euadẽtes,comitãtur, solis terreis subsidere relictis. Quo humidiora, & calidiora tunc primũ cùm putrescũt,omnia cernũtur,vt in progressu exhalatis aqueis, aëreis, & igneis partibus,multò frigidiora, & siccio ra visuntur, q̃ ipsa cùm incolumia ante putrefactionẽ, & primũ putre facta erãt. Quod satis dilucidè Aristo.4.citato lib.cõmen.3.&.4. sic referebat.※Simplici autẽ generatio ni cõtraria maximè cõmune putre factio.omnis enim secundũ naturã corruptio,ad hæc via est,vt senectꝰ, & ariditas, finis enim omniũ horũ marcedo: nisi aliquid violẽtia corruptũ fuerit natura cõstantiũ. est enim & carnẽ, & os, & quodcũq; cõbussisse,quorũ finis secundũ naturã corruptionis putrefactio est. Quapropter humida primò,deinde sicca tandẽ fiũt putrescentia.※Quibus sentẽtiis quicquid eorũ,quæ diximꝰ,minimè aduersatur.In putrefactionem nempe tendere omnia, quæ senectute corrumpuntur, & ni si violentia ignis inanimata cõbusta perirent, aut sic vel aliter anima lia consumerentur, quòd omnia pu tredine finirentur vitiata per anno rum discursum, temperatura elementorum, & eorundem mistione requisita ad formæ conseruationẽ, nullus est,qui nesciat.

¶Sed iis veris decretis,Aristoteles quasi stupidus statim versus, commen.5. quandam falsam sentẽtiam conectit,quæ præsentem seriem ser uat. ※Quapropter & putrescunt omnia alia,excepto igne:etenim ter ra,& aqua,& aër putrescunt. omnia enim hæc sunt materia igni.※ Nã vel ibi de puro igne Aristot. loquitur, vel de hoc, quem præ manibus habemus,quo illuminamur,calefacimur,& comburimur,aut (si nobis placet)coquimus,vel assamus. Si de syncero & puro igne loquitur, primò non est: cur plus dicatur terra, & aqua, & aër materia ignis, quàm ignis viceversa materia recensitorũ trium elementorum. Vt enim ipse fingit (& si falsè) esse quandam materiam primam,quæ in omnium elementorum cõposicionem ingreditur,& cùm alterum in alterũ trãsit, eandem esse subiectum prioris, & posterioris formæ testatur.par ratio erit,quòd ignis dicatur materia aëris, si ex eo immediate aër fieret, vt ipse inqt quòd aër est materia ignis, cùm vtriusq; materia in alterũ, quod sit,transitura erat. Taxatur Aristoteles.

¶Secundò si ipse ad amussim putrefactionis definitionem caleret, erat visurus, quòd tantum mista, & non syncera elementa putrefactione erant corripienda, quòd putrefactio certa mistionis elementorum dissolutio sit,vt parum ante docuimus.Si de secũdo igne impuro Aristoteles ibi tractat, nec causam, quã exhibuit,cur non putreret: erat red diturus: quod impurus ignis mistũ perfectum minimè sit:sed imperfectum: vt nix: & grando. Ac vt non

quærimus rationem, cur nix, aut grando non putreant, quòd ſciamus aquam, & aëris nōnihil, & pauxillum terræ componere niuem, & grādinem, nulla miſti forma iis addita: ſic de impuro igne conſimilē rationem erat redditurus, non putrere ſcilicet ipſum, quòd perfectū miſtum non ſit. Porro admiror ego, qui nobis cauit Ariſtoteles, ne ad pauca reſpiciētes deciperemur, ſic obcæcatum fuiſſe, atteſtando putreſcere omnia excepto igne, niuē, & grandinem, & adamantos, & alia innumera lapidum genera minimè conſiderando, quibus etiam nō putreſcere conuenit, quòd potius aqua fermè, vt cryſtallus cōgelata, adamas ſit, quàm perfectum miſtū: & carbūculus aqua aëri & igni plurimo commiſtus, quàm etiam exactum miſtum. Etiam qualiter auſus fuerit fateri aquam, terram, & aërem putreſcere: cùm impoſsibile ſit, ſi vera forent, quæ de putrefactione prædixerat (vt ſunt) aquam, & aërem in fine putrefactionis ſicca relinqui. Niſi ipſis corruptis, & in ignem, aut terram verſis, modo vnius ſimplicis elementi in aliud tranſitio, putrefactio vocanda non erat, ſed vnius corruptio, & eius quod fit generatio. Certè ſi altè negotium hoc Ariſtoteles fuiſſet rimatus, videret aërem non eſſe, qui putret, ſed in aëre contenta (quæ innumera ſunt) quandoque putreſcere. Ramenta quippe rerum perfectè miſtarum, quæ volitare in ſolaribus radiis cernimus, ſunt, quæ putrent, & non ipſe aër. Et ex huiuſmodi ramentis non pauca in aqua contenta putrent, & non aqua. Non enim video, cur non liceat ſuſpicari ex grauibus rerum ramentis, & deorſum tendentibus in aquā complura immergi, ipſaque fore, quæ putrefactionem patiūtur: cùm ipſe Ariſtoteles ſecundo de generatione & corruptione tex. Commenti. 50. veritate compulſus affirmauerit, plantas quatuor elementis nutriri, & ſi aqua ſolum nutriri iudicentur. Cur etiam terram putreſcere putemus, quæ diximus facilè declarant: namque ſuper ſatiſque oſtenſum ſuprà eſt, putrefactionem miſtorum affectum, & non ſimplicium eſſe: quo certi ſumus, terram putreſcere minimè poſſe. Innumeræ ergo rerum ſordes tam auiū: quàm quadrupedum, & radicum, & foliorum plantarum, & aliarum rerum eidem commiſtarum putreſcentia, dicipiunt eos, qui credunt terram putreſcere: cùm tamen certum ſit, impoſsibile eſſe, ipſam putrefactione corripi, quod, vt ſæpius dixi, non elementorum, ſed miſtorum ſit paſsio. Hæc de putrefactione in præſentiarum dixiſſe ſatis puto, aliud ergo à nobis promiſſum de temporibus febrilium morborum exprimere, auſpicor.

Caput. xxix. In quo tempora febrium explicantur.

QVANQVAM morborum omnium tēpora ſub eiſdem fermè verbis exprimi valent, febrilium tēporum dumtaxat differentias, paucioribus quàm poſsim verbis explanabo.

Hæc

Hæc ergo dupliciter confiderari va lent. Aut enim penes cruditatẽ aut coctionem humoris,qui febris occa fio eft. Aut penes fæuitatẽ fympto- matum,quæ in febribus vifuntur. Priora ergo tempora tria tantùm ab omnibus recenfenda funt. Pri- mum tempus principiũ vocãdum, cùm in morbi materia coctiõis nul la figna adfũt, quòd ipfa incocta fit coctione, quæ noxiis fuccis (de qua fuprà loquuti fuimus)conuenit,pu- tà cum in totum excerni à corpore inepta eft.Secundùm augmentũ di- cemus, cùm iã ipfius coctionis, qua vt expellatur prompta fit,figna nõ- nulla vifuntur,quæ fuccefsiuè augẽ tur. Tertium tempus ftatum vocãt. quando optimæ,ac perfectæ coctio nis figna adfunt, noxio fucco, & te- nui,exempli gratia, craffo verfo, & ex diftante à viis,per quas eft expur- gandus,proximus illis factus. Neq; poft coctionis ftatum inclinatio co ctionis eiusdem materiæ fequi va- let. Quæ enim femel ex tenui aut craffa, optimæ cõfiftentiæ verfa eft, incrudari nefcit, vt qui illud Auer rois dictum,coctum nõ poffe incru dari,ad vnguem callent, fcient. In ftatu ergo coctionis materiæ febri- lis febris fimptomata implurimũ declinant,& paufant. De huius mo di ergo temporibus iam loquamur.

¶ Tempora quippe, quæ penes fe- uitatem fymptomatum diftingun- tur, etiam dupliciter diuidi poffe o mnes credunt: prout fymptomata, quæ febres comitãtur à duplici cau fa originem trahere valent. Aut e- nim fymptomata tantùm originã- tur à febrili calore immodicè fpiri tus vitales,ac cæteros difflante,mul tosq; fumos in caput pellente, & o- perationibus confuetis fenfibiliter lædente. Aut non tantùm à febrili calore, fed à pugna naturæ contra materiam,quæ febris occafio eft. Et prout relata fymptoma duplia, vt dixi, funt, fic tempora penes fæuita tem fymptomatum duplicia necef fariò erunt. Omnia tamen in prin- cipium,augmentum,ftatum, & de- clinationem diuifa quatuor recen- fentur. Principium vocatur, fym- ptomatum initium, augmentum, quãdo fenfibiliter maiora funt: fta- tus,cùm culmen obtinent: declina- tio, cùm mitiora fenfibiliter fym- ptomata fiunt. Neque in omnibus morbis,hæc quatuor tempora con- tingunt. Complures enim in initio finiuntur. Alii quãdoq; cũ crefcũt. Innumeri quando declinant. Et in ftatu omnes qui interimunt. Nulla enim ægrotanti pereunti maiora fymptomata,durante vita, poffunt accidere, quàm quæ illum fungi vi- ta,cogunt. Et fi enim in alio homi- ne, qui validiores vires, quàm mo- riens haberet, morbus plus crefce- re, quàm in debiliori mortuo, pof- fet: non tamen ob id fatendum in ftatu morbi ægrotantem illum nõ obiiffe,cùm,vt dixi, in moriente il- lo augeri plus morbus ille, eo viuen te,non valet. Itaque improprie fe- cundù meam fententiam Galenus. 3.de Crifib9 cap.9. & pofteriores me dici inquiunt,poffe cõtingere:quòd in principio, augmento, & incli- nante morbo æger pereat. Nam fi morbus tunc interficit, fæuifsimus tunc illis imbecillis viribus eft.ipfe enim fæuiorem viuendo tollerare non poffent. Sed quòd hæc quæftio de nomine, & nõ de re effe videtur, ideò facilè in alterutram partem e- go, qui meris veritatibus rerum in- cumbo,trahar. Nihil enim intereft ad ægrorum falutem, an tempus re cenfitum, declinatio, an ftatus no-

minetur. Dixi nempe in principio ſymptomatum, aut augmento aliquos euadere, non tamen, vt retuli, mori, quòd niſi à valida virtute me dico adiuuante, aut eo non interueniente, morbus eſſet expulſus, ipſe augeretur, ſi talis eſſet, quòd in initio non interimeret, aut conſiſteret ſi talis foret, quòd ante ſtatum fungi vita ægrotantem non cogeret.

Caput. xxx. De de medella febrium generica.

LOquuturus de medella febriū in genere, omnibus notifico, quòd ego non vt ignauus, & piger deſierim ſcribere vlla capita, quæ ab aliis authoribus exarantur: ſed quia caſſa, & nullius valoris ea, quæ de ſignis & medella putridarum febrium prout à diariis, aut hecticis diſtinguntur, ab antiquis medicis ſcribuntur, eſſe ſcio. Nam cùm in iis, quæ antecedunt, ſufficienter oſtēſum ſit, omnes febres immediatè occaſionem trahere à fuliginibus, ſeu vaporibus vel à redundātia, vel putredine ſuccorum, aut vlla citra putredinē mala affectione eorūdem, qua ſanguis taliter inficitur, quòd ineptus redditur, vt ex eo ſpiritus vitales fieri queant, vel mediatè ab vlla vnitatis ſolutione, ſiue in compoſitione læſione, non erat, vt quid illis antiquorum fictis febrium differentiis innitentes, in diuerſos ſcopos medici ipſas curantes, tenerentur remedia earundem dirigere, vt antiqui fecerunt, ſed vnica indicatione curatiua in omnibus ſuppoſita, putà cauſæ ablatione, diuerſis remediis (prout cauſa minor, & non niſi per diem nata durare, aut maior, & per complures perſiſtere potens) vti oportere præcipiendo, methodos cu rationum febrium diſtinguerent, vt nos in his, quæ dicētur, faciemus. Nullam enim aliam indicationem curatiuam ſui febres oēs exhibent quàm, quòd peritus medicus conetur occaſionem febris, vt dixi, auferre. Leuibus quidem præſidiis eius, quam diariam vocamus, grauioribus illius, quæ plurium dierum appellatur. Habitualium occaſionem etiam nō diſsimilibus remediis præteritarū amouere procurātes. Vbi reſtaurationi carnis conſumptæ, & membrorum radicalium, non exigua cura eſt habenda. Atq; hæc, quæ relata eſt ſententia, ſit prior generica methodus curatiua febrium.

¶ Secunda ſit. Cùm ſcopus naturæ cum febrem per magnas, veloces 2. Method⁹
& frequentes cordis diaſtoles, ac ſyſtoles producit, ſit, vt diximus, ad expurgandum ſanguinem ab ineptis ſuccis, ſeu vaporibus ſibi comiſtis, reſerando occluſos meatus, & cutis poros, vt difflari ſucci vitioſi queāt aut manifeſtè per alios corporis locos excerni. non eſt, cur vllus ſcopus curatiuus à febre ſumi poſsit, prout à re præternaturali, quæ de ſui ablatione indicat: ſed eatenus arcenda ac reprimenda, quatenus immodica eſt, & vel ſpiritus, & membra noſtra plus iuſto diſſoluens, aut materiam, quæ febris occaſio eſt, per accidens magis ineptam, quàm erat, reddit. Vt enim vomitio, & alui excretio cōtingentes in ægris, nequaquā indicant cohibendas eſſe, niſi cùm vires labefactantur, & morborum medellæ nihil proſunt, aut nocent, ſic & febres.

¶Tertia

3.Methodꝰ. ¶Tertia ſit. In febribus exigua, aut nulla cura habenda eſt, vt ipſa mitior, & minus ardens fiat, per infrigidantia exterius admota, ſeu interius ſumpta: cùm ſuccus, à quo febris pendet, craſſus, aut lentus eſt. Niſi verearis præ nimio febris ardore humorem illum adeo indurandum, vt ineptus reddatur euacuationi per halitum, aut per venæ ſectionem, ſiue ventris ſolutionem, aut aliam quamlibet à corpore excretionem.

4.Methodꝰ. ¶Quarta ſit. Non adeò verendam eſſe hanc humoris lenti aut craſsi rebellionẽ in febribus, prout in exterioribus tumoribus à prædictis ſuccis ortum trahentibus, Nanque tumores præternaturales ſuccos in poroſitatibus membrorum radicalium, aut carniformium impactos habent, febres verò intra vaſa maiorem multò capacitatem habentia: quapropter meritò minꝰ in his verenda eſt humorum induratio, & rebellio, vt dixi, quàm in tumoribus ægritudinalibus.

5.Methodꝰ. ¶Quinta ſit. Synceris biliofis ſuccis, & ſanguine redundantibus, aut putreſcentibus, cura maior habenda eſt, vt febris remittatur, & moderetur, quàm pituita, & melancholico ſucco putreſcentibus, aut plus q̃ corpori conueniat ſuperabundantibus: tam quòd calidi ſucci conſiſtentiam tenuiorem, & reſolutioni paratiorem habent, quàm frigidi. Ideoque mitiore calore, vt diſcutiãtur egeant, quàm quòd per maximã attenuationem: ſi à corpore per halitum, aut ſudorem, vel aliam euacuationem non expellantur, phrenitim, & alios morbos pernicioſos facere parati ſint. Ac etiam, quòd præ immodica tenuitate impingi, & membris adeò includi valebunt, vt poſtea per pharmaca educi minimè queant. Semper ergo iis, quos dixi, humoribus occaſione febris exiſtentibꝰ, quæ corpori admouentur, talia futura ſunt, quòd bilem, & ſanguinem potius temperent, quàm excalfaciant.

¶Sexta ſit. Febris remiſſio, quæ in relatis febrientibus procurãda eſt, non per medicamenta adſtringentia interius ſumpta, aut exterius admota exequenda vllo in tempore morbi erit, maximè in initio, aut augmento: ne diſcuſsioni in vaporem humorum vitiatorum, aut eorundem ſenſibili per ventrem, aut alias vias excretioni, quæ adſtringunt, impedimento ſint. Niſi cùm aliquod membrum internum adeò laxum fuerit, vt niſi quæ roborant, admouerentur, periculum vitæ immineret. Quapropter aberrant inſigniter: qui trochiſcis, quos paſtillos Latini vocant, confectis ex medicamentis adſtringentibus in principiis febrium vtuntur. 6.Methodꝰ.

¶Septima methodus ſit. Neque quàm maxima cura habenda eſt generis febris, vt ei medearis, ſi febriũ genera per circuitus earundem diſtingeris. Cùm ſæpe accidat febres per tertias dies redeuntes, à craſsioribus ſuccis ortum trahere, quàm quæ per quartas procedunt, & continuas, quàm quæ quotidie affligũt, à plus lentis ſuccis oriri. Reditus enim febriles in tertiis, aut quartis, aut quotidianis diebus, & ſi nonnihil conducant ad notionem cauſæ morbificæ, compluries tamen ſi iis tantùm medicus innitatur, non ſine vitæ ægri periculo aberrabit. dũ enim præſentia condimus, quidam quartanam patiens febrem, in tertianã tranſiſſe, vidi. ac poſt per quartos dies iterum inuaſiſſe. 7.Methodꝰ.

8.Methodꝰ. ¶Octaua, Cum præcipuus scopus in curatione febriũ sit ablatio materiæ, quæ febris occasio est, qua absente, natura cessaret in magnas, frequentes, & veloces systoles, ac diastoles cor atollere, ac deprimere, vnde febrilis calor pausaret: totis viribus conaturus est medicus per quæuis signa inuestigare succi, quæ occasio febris est, naturam, nõ tantùm genericam, verum & specificam. Non enim sufficit medico, qui rectè febribus medellam exhibere procurat, noscere, quòd pituitosi succi sunt, qui in ægrotante redundãt, sed specialius indagare, an pituita hæc sit tenuis, & aquosa, an lẽta, & viscida, & an sit insipida, aut acida, seu salsuginosa: quòd harum quæuis distinctis præsidiis concoquitur, & expurgatur. Crassos enim & lentos succos attenuare, & dissecare oportet, & tenues inspissare, acidam pituitam excalefacere, salsuginosam quandoq; infrigidare. Neque minores differentiæ in melancholico succo contingunt, ac etiam in bilioso humore & sanguine, q̃ quæ in pituita relatæ sunt. Sanguis quippe non vniformis in omnibus, qui febriunt, ob ipsius redundantiã aut putredinem reperitur. In nonnullis enim crassus, attenuatione indigens: in aliis subtilis, inspissationem poscens. Atque alias differentias habens passim inuenitur. Specialiq; indagatione naturæ humoris, qui febris occasio est, inuenta. Et per hanc febris speciem distinguendo, quandam pituitosam à tali specie pituitæ orientem vocabis: aliam atrabiliariam, reliquam biliosam, & alteram sanguineam. Et has potissimas febriles differentias esse dices. Continuas autem & intermittentes in talibus aut talibus die bus esse, differentias etiam febrium fore, non negabis, sed à quibus non adeò insignes methodi curatiuæ elici valent, vt à prioribus,

¶Nona methodus sit. Delinquũt ergo, qui innixè procurant, genus febris per inuasiones distinctum noscere: inquirentes scilicet, an tertiana simplex, aut duplex, an continua quæ sibi proponitur sit. Et an quartana semper infestans, aut intermittens febris medenda dicatur. Vel si emitriteus, aut quotidiana morbus ille nominetur. Sufficit enim exactè noscere eum humorẽ, qui caloris febrilis occasio est, reditu febris non neglecto, non tamen adeò diligenter, vt occasio febrilis sciri procurato. Siue enim quotidie semel aut bis febris augeatur, & imminuatur: siue per tertias aut quartas dies hoc illi cõtingat, seu aliter eueniat, parum ad curationem conducit, si humoris, qui febris occasio est, natura ignoretur. Prodest enim tantùm circuituum febrilium dignotio, ad eligendum horas decentes exhibitioni alimenti ægri, atq; reliquæ victus rationi: neque non ad tempus aptũ euacuationibus, & decretoriũ tempus expectandum, non tamẽ ad eligenda præsidia, quæ expediunt, vt humor cõcoquatur, & educatur, in qbꝰ ægri salus præcipuè cõsistit. 9.Methodꝰ.

¶Decima methodus fiet. Vana est fictio medicorum, affirmantium ideo febres continuas esse, quòd humor, qui occasio febris est, intra venas contineatur, & intermittentes inde ortum trahere, quòd humor, à quo vt ab occasione pendent, extra venas situs sit. Nam cùm includi humorem intra venas, aut extra, indifferens sit febrium perseuerantiæ, & continuitati: quòd sæpe contingat, humorem inflãmationis inguinis, aut 10.Methodꝰ vbi præcedẽtiũ medicorũ fictio quædã improbatur.

aut alarum in carne extrinseca impactum occasionem febris continuæ esse, & humorem modicũ, aut facultati expultrici obedientem intra venas inclusum febris intermittentis, & ediuerso humorem aliquẽ intra venas occasionem febris continuæ esse, & alium extra ipsas sitũ intermittentis: non est, vt quid ex perseuerantia, aut intermissione febrium locum humoris variari putemus. Vnde minimè quoque à prædictis affectibus indicationes curatiuæ diuersæ sumi ex diuersitate loci valebunt, vt ante hac credebatur. existimantibus medicis, continuitatem febris indicare, quòd sanguis à venis mittendus sit, quia humor intra easdem includatur, & intermissionem, non item. Potius enim continentes esse febres procedit, quòd facultas vitalis (quæ humorem, ob quem febris concitata à natura fuit) non valuerit illum in totum discutere, vt non amplius rediens, febris diariæ tantum fuerit occasio, aut adeò distanter à sanguine vassorum proximorum cordi se iungere, vt non nisi in secunda, aut tria, aut quarta die rediſſe ad inficiẽdum sanguinem fuerit aptus, quàm eo quòd intra venas sit inclusus humor, qui febris continentis occasio antecedens, secus coniuncta fuit, vt iam superius exposuimus, & infra explicabimus.

11. Method⁹. ¶ Vndecima methodus sit. Si adeò difficilis fuerit dignotio humoris, quem putas redundare, aut putrere in febriente, vt nullo modo certus esse valeas, an pituitosus, an biliosus seu ex aliis quiuis fuerit, quòd signa ex pulsu, & vrina, & reliquis symptomatis ambigua, & non plus vnũ quàm alterum testantia sint, nequaquam materiam morbi illius educere coneris, donec tibi constet humoris species. Quæ dignotio non diu differri potest, si mediam victus rationem non plus calidis succis, quam frigidis conuenientẽ febriens obseruauerit. Nam si facultas ægrotantis morbum vincere incœperit, ipsa nonnullis accidẽtibus speciem humoris victi ostendet: at si ecõtra cesserit, humor ipse vincens palam symptomatibus indicabit, qualis speciei sit.

12. Method⁹. Duodecima methodus. Minimè aberrabis ante morbificæ causæ cognitionem, si sirupũ acetosum tempore veris & æstatis, febrientibus bibendum exhibueris, & oximellem simplicem autumno & hyeme, temporibus seruantibus propriam naturam. Nam vterq; tàm succis calidis, quàm frigidis adecens est.

13. Method⁹. Decimatertia methodus. Falluntur, qui opinãtur succos tenues con coctione non egere, vt habiliores ad excretionem fiant, sed solis crassis, aut lentis hoc conuenire. Non tantùm ideò, quòd vitalis vis tenues humores ante concoctionem in principio non excernat, sed ad diem criticam eosdem post coctionem vrinarum referuet: vt Galenus & Auicena in plurimis locis scripsere verum quod Hippo. Aphorismo vigesimo secundo, primi libri, id fultus ratione præceperit. Et Galenus de symptomatũ causis libro secundo cap. quarto, idem docuerit, cùm scripsit. ⁂ Aquosa nanq; propter tenuitatem, potius à spiritu thoracis cum vi emisso dissecãtur, quàm vltrà deferuntur. glutinosa pertinaciter arteriæ adhærent. ⁂ Etiam in libello, quem de totius morbi temporibus composuit, idem explicuerit, cùm dixit. ⁂ Quinetiam humorum, qui è cerebro per palatum

tum & nares defluunt,initium quidem est,cùm aquei tenuesque, item copiosi & acres apparent, extremã etiam hæc cruditatem indicãt.Cõcoctionis notæ iam sunt,crassior,& minus acris, & modicus humor descendens.

Nõ semp obseruãdã naturæ normã in euacuationibus.

¶ Nec immeritò hæc, quæ statim leges,superius scripsi verba. Nõtantùm quòd natura ante coctionẽ tenues humores non excernat. id enim scripsi: quia si solius naturæ operam æmulari in coctione humorum vitiatorum,& euacuatione eorundem obseruare teneremur,nunquam nisi in statu coctionis humores per aluum, aut venæ sectionem, aut aliã viam educeremus,cùm ipsa dum viget, & nõ vi symptomatum aliud facere cogitur, ante id tempus non educat à corpore nocuos succos. vbi manifestè aberraremus. Etiam quòd medicorum omnium inculpatis methodis cõtrarii id exequẽdo essemus. quòd ipsa ad sanguinem per nares,aut vuluam, seu aliũ quenuis locum criticè educendum, criticam diem expectet.Nos tamen ex Galeni, & Auicenæ: ac aliorum Græcorum, & Arabum sentẽtia antequam sanguinis concocti in vrinis aliquod indicium sit, per venæ sectionem ipsum extrahimus.

¶ Nec ab re,quæ relata sunt,à medicis naturam non æmulantibus in morborum medella exequuntur. Sanguinẽ enim vena incisa in morborum principiis educere,nullis coctionis signis præcedentibus iubemus.& biliosos & valde tenues succos donec crassiores fiant, non expurgamus. quòd timeamus, ne in membrorum porositatibus inclusi, expultrici humanæ facultati, & attractrici pharmaci non obtemperent. Vt quoque viscidos,crassosque humores membris hærentes tã nostræ facultati expultrici, quàm attractrici pharmaci rebelles quoque futuros suspicantes prius attenuamus,ac dissecamus, quàm expurgemus. At in sanguine,qui humor mediocris consistentiæ est, neque adeò tenuis, vt bilis, neque adeò crassus, vt pituita, aut melancholicus succus,non est,vt quid eius eductionem immoremur, expectantes ipsius mediocrem consistentiam,quæ in prima die morbi in ipso adest, & prostrat. Si enim natura differt eiusdẽ expulsionem, & non in principio morbi sanguinem hunc excernit, non quia in intermedio tempore ipsum promptiorem expulsioni efficere conetur,retardat.sed quòd tã ducendo illum, qui vitiatus est, ad osculum vasis, per quod expurgandus erit, & ipsum à puriore seiungẽdo,immoretur,quàm quòd in reserando osculum, per quod defluxurus sanguis est, nonnullum tempus absumat. Neq; inficiari volo,quòd quandoq; dilatio contingat: quia facultas expultrix nostra proritanda à morbifica causa est,priusquàm expulsionem moliatur: & cùm nedum in principio valde à morbis lacessiri soleat, donec aliqui dies dilabuntur, in quibus humores pertinacius infestantes, molestiam grandẽ inferunt, & absumi vitales & cæteros hominis spiritus deseruiẽtes vitæ operationibus cogũt. ideo in initiis nimirum, quòd aduersus morbificas causas nõ insurgat, & in processu sic. Putare enim in augmenti duratione,& vsque ad succorum cõctionem acquiri quandam occultã qualitatem in humore, qua obedire naturæ expultrici promptus sit, (vt Vgo Senensis est opinatus) vanũ est, cum causam manifestam à nobis re-

bis relatam habeamus. Tunc enim ad ignotum principium effectuum deuenire cōpellimur, cùm quæ nobis nota ſunt, minimè ſufficiunt, & non aliter. Negotium ita geri, vt à me dictum eſt, euētus ipſi mōſtrāt. Sæpe quippe cōtingit; cùm ſanguis aut alius humor mediocrem conſiſtentiam habēs, & viis, per quas educendus eſt, adeſt, in principiis morborum excerni ipſum, ac morbum ſtatim pauſare. Quod minimè euēturum erat, ſi illa oculta Vgonis obedientia acquirenda à principio morbi vſq; ad ſtatū neceſſario præceſſura euacuationem erat.

14. Methodus. ¶ Decimaqnarta methodus. Neq; quòd redundante ſanguine mediocris conſiſtentiæ licet in principio morbi eundem. vena ſecta extrahere, ideo licere opineris, quouis ſanguine exuberante, conuenire ipſum in initio morbi per venæ ſectionem à febriente elicere. Nam contingit ſæpius, febres occaſionem à multò, vel putrefacto ſanguine plus iuſto craſſo, aut tenui trahere, quàm à mediocris conſiſtentiæ. Quod in plurimū ex vrinis dignoſcitur. vbi ſi in priori, aut ſecūda die febris cōtinentis huiusmodi ſanguinem eduxiſſes, manifeſtè aberraſſes, quòd præ nimia tenuitate, aut craſsitie rebellis extractioni eſſet, qui poſt modū in tertia, vt plurimum die ſi educeretur, experimēto noſcimus, prodeſſe. Suntq;, vt dixi, multo plures continētes febres, quæ ab huiusmodi ſanguine occaſionem trahunt, q̄ quæ à mediocris conſiſtentiæ originantur. Indeq; contingit ſalubrius in vulneribus, præcipi ſanguinē in ſecunda, aut tertia die vulneris illati mitti, quàm mox vt vulnus infligitur, quòd non omnes, qui vnitatis ſolutionem patiuntur, ſanguinem mediocris conſiſtentiæ habent, ſed cōplures aut valde tenuem, ſeu immodicè craſſum, quorum vterq; ineptus euacuationi erit, pauco, & optimo mediocris conſiſtentiæ per venæ ſectionem extracto.

¶ Quippe, vena ſecta, nō educitur ſanguis ab homine, vt puncto vtre, vinum ab eodem. Nam in vtre immodicè diſtento, vinum exire compellitur, quòd partes vtris diſtenti cupiant diſtenſionem vitare, & ſui grauitate deorſum petere, indeq; cū ruptio in vtre fit, qua exitus vino patet, vtris partes compreſſæ, vinum exire compellunt. At in nobis viuētibus, & non immodicè repletis, venæ diſtentæ non ſunt, quapropter vena ſecta, ſanguis reſilire non deberet, vt in vulneratis cōtingit: præſertim ſi vt à vena exiret, ſurſum verſus ſanguis mouendus eſſet. Vt cùm vulneratur capitis caluaria, aut humerꝰ, accidit. Proſilit ergo ſanguis ſeu inimico vulnerante, ſeu Chirurgo venam ſecante, quòd cùm natura viget, comprimat venæ partes, vt vitioſum reſilire cogat, & optimū in corpore detineat. Vnde accidit brachio dextro inflāmato, & vena ſiniſtri (q ſanguinē inculpatū habeat) ſecta, vitiatū ſanguinē educi, optimo contento in venis ſiniſtri brachii, exire à natura, non permiſſo. Quid ſitin cauſa, ꝙ calvaria ſecta, ſāguis ſurſum reſiliat.

¶ Scio quoque citra relatam compreſsionem, quæ à natura in venis ægrorum ſectis fit, ſanguinem ob alias cauſas in ſanis vulneratis reſilire poſſe: tam quòd vena ſecta, ipſe refrigeretur: & inſpiſſetur, & minorem locū occupet, vnde vena coërceri ne vacuum detur, cogatur, & inde reſultus ſanguinis fiat: q̄ quòd raro fieri valeāt vulnera, quin aliquis ex angulis eius deorſum verſus tendat, per quem ſanguis, quia grauis,

neceſſario

necessario fluxurus est. Ob alias etiã causas exire sanguis à venis in alto corporis sitis, & per quas necessario sursum deferendus potest, quas in præsentiarũ examinare non est decens. Sed his missis, ad ordinem methodorum redeamus.

15 Methodꝰ ¶ Decimaquinta methodus sit. Cùm varia, imò contraria Hippo. & Gale. ac Auicenæ præcepta scripta reperiantur, nonnullis quorum cauetur, ne ante concoctam materiam eandem subducamus, quo differre subductionem humorum vsq; ad statum coctionis eorundem præcipere videtur, & alia in statũ quicquam mouere interdicãt, cogimur. vt sensus verus vtrorumq; decretorum concipiatur, tempora morborum, vt prius legistis, distinguere, in ea, quæ per seuitatem symptomatũ computantur, & alia, quæ ob materiæ coctionem aut cruditatem considerantur. Cùm ergo authores præcipiunt, decẽs esse in statu nihil mouere, de statu, quem per sæuitatem accidentium distinguimus, intelligendũ esse, manifestè ratio ipsa docet. Tunc nempe cùm vitalis vis q̃ maximè innititur morbi causam vincere, & ipsa morbifica causa, vt cætera omnia entia suum esse asseruare cupiens resistit, aduersusq; naturam vincere ipsam procurantem insurgit, symptomata sæuiora, q̃ in vllo alio morbi tempore in ægris huiusmodi conspiciuntur. Statusq; hic symptomatum vocatur. In quo aberrasset, qui vllam humoris euacuationem moliretur, & aggredi auderet, quòd naturam perturbaret, & à pugna illa vitæ tam maximè necessaria cohiberet. Et sic omnes sẽtentiæ, quibus succorum vitiatorũ extractio à corpore in statu inhibetur, interpretãdæ sunt. Vt illæ, quæ iubent crudam, incoctamq; materiam non educendã esse, prohibent in principio, & augmẽto coctionis humoris nocui, ipsum expurgandũ nõ esse, sed in statu coctionis ipsius id est, cùm perfectè coctus est, fore euacuandum iubent.

¶ Atq; ii, quos retuli, diuersi status, quandoq; simul, ac in eadẽ die & hora contingunt: nonnunquam in diuersis morbi diebus. Non raró quippe antecedit status symptomatum statum coctionis materiæ morbi, vt sæpe quoque ediuerso contingit. Neque hæ varietates fortuitò eueniunt, sed propriam causam habent. Cũ enim morbi salubris causa à principio vsque ad ipsius statũ (animaduersum penes concoctam materiam) rebellis nõ coctioni, sed expulsioni durat, eiusq; nihil sensibile prӕterquàm sedimentum aut exiguum exputum excernitur, & proximior tunc cordi, quam in vllo alio tempore morbi noxius succus ac putridior reperitur, tunc vterq; status necessariò coibit. Nam simul materia morbi illius erit ad mediocrem consistentiam redacta, indeq; excerni prona, cùm iã victa fiet, vt vrinæ monstrabunt, quẽ statum coctionis appellamus. ac tunc etiam sæuiora symptomata necessario aderunt, quòd visceri tã præcipuo, vt est cor, proximior causa morbi tunc erit, ex qua magis sanguis vitalis inficietur, quòd corruptiorem fore q̃ in principio morbi supposuimus, & virtus expultrix cũ maiore conamento quàm vnquam excernere succum nocuum lacessita procurabit, quæ pugna statꝰ symptomatum nominatur, vt relatum est. Porrò concoctio humoris excernendi, nequaquam aduersatur putrefactioni. simul enim augeri coctionem

ctionē hanc & putrefactionē accidit. Quia coctio hæc nō aliud eſt, q̃ prædiſpoſitio quædam acquiſita in noxio humore, vt facilius excerni valeat, vt audiſtis, cū qua ſummè putrefactū eſſe id, quod prōptū excretiōi eſt, ſtare poteſt. Aliud enim coctionis genus, quod circa alimenta verſatur, vbi id, quod coq dicitur, aptū fit in noſtrā ſubſtātiā cōuerti, in totū putredini cōtrariū eſt, quòd putredo per ſe, & primò nō tendat in vllius entis generationē, ſed tantum in corruptionē miſti, quòd putret. Et ſi quādo per accidens cōtingat ex putrefactione aliquorū cadauerū, aut ſtercorū animalia gigni, à putrefactione fieri non intēta, quæ fuiſſe ſuperius ſcripſi. Neq; credat vllus Galenum. 3. techni. cùm dixit, coctionē efficere ceſſare putredinē intellexiſſe, quòd quæ concocta, id eſt, apta excerni ſunt, putredine careāt. Nā id falſum eſſe probatū ſupereſt, & experimenta vera eſſe, quæ prædiximus, mōſtrant. In diebus nēpe decretoriis cōtingit per aluum, aut os vel ſudorē excerni morbi cauſam cū eximio fœtore, quo eiuſdē putrefactio deprehēditur, & ægrū ſtatim à morbo liberari. Quo etiā in ſtatu coctionis expulſam eſſe morbi materiā intelligimus, præſertim cùm coctionis ſigna præceſſere. Quod ergo Galenus exprimere voluit, tantū erat, coctione humoris noxii effici, vt putrefactio, quæ ſerpebat, & exedebat humorem, ſublato, ſeiunctoque ipſo in aliquo loco, quod illius vitiatum, & aptum expulſioni erat, in mediocrem connſtentiam verſum: pauſet, ceſſetque in vlteriores partes progredi. Quod Aëtius ſermone primo Tetrabibli ſecundæ cap. 74. explicuit, cùm retulit. Quemadmodum igitur dum in animata corpora putreſcūt, primū abiicimus ex ipſis, quæ iam putruerunt: deinde reliquum in aëre frigido ſuſpendimus, & perſpirationes perfrigerantes molimur. Eodem modo ſanabimus in humanis corporibus putrefactionem: quod quidem iam corruptum eſt, omnimodo euacuantes: reliquum verò geſtationibus moderatis, & tranſpirationibus perfrigerantibus, ad exactam ac naturalem proportionem reducentes.

¶Vtq; cauſā explicem⁹, vnde oriatur, quòd ſtatus concoctionis noxii ſucci antecedere ſtatū ſymptomatū cōtingat, & diuerſo, vt ſupra dixim⁹ ſciēdū nō in omnibus morbis aſſeruari materiā vniuerſam ad vnā criticā euacuationem, ſed paucisſimis hoc cōuenire. Quis enim in ſciētia medica exercitat⁹, nō obſeruauit in numeris febriētib⁹ cōtingere, in imparibus dieb⁹ ſudores ſemper inuadere, aliis quotidie, quibuſdā in dieb⁹ indicatiuis, nōnullis indiuerſis ab his: in quib⁹ omnibus portio inſignior noxiorū ſuccorū per relatos ſudores excernetur, vt in aliis per tertianas, aut quotidianas alui ſubductiones, aut ſanguineos defluxus, vel à pectore, vel capite excretiones ſiue per nariū mucū, vbi humoris, qui occaſio eſt morbi quandoq; potior pars indeclinatione cōputata per ſæuitatem ſymptomatū abſumetur, pauciore relicto ad vllā vel vllas periodicas ſenſibiles, vel inſenſibiles euacuationes, tūc q; declinatio illa cum ſtatu cōcocti humoris iūgetur, ſi morbus ſalubris eſt: in quo euētu ſtatus ſymptomatū ſtatū coctionis humoris præcedet, quòd in tēpore in quo humor cōcoquebatur, & paulatim excernebatur, ſæuiora accidētia, q̃ vnq̃ apparitura erāt. (Quid ſit in cauſa q̄ ſtat⁹ concocti humoris aliqñ antecedat ſtatū ſymptomatū & ecōtra, exprimit.)

Quo modo diuerſi ſtatus febrium contingant.

¶Præcedet tamen ſtatus concocti humoris ſtatum penes ſæuitatem ſymptomatum: cùm humor qui morbi occaſio eſt congeſtus,& eiuſdē vſq; ad diē decretoriū tātum in ſenſibilis pars abſumpta,lōge à corde concoquitur,& expelli extra corpus nequaquā valet, niſi proximior cordi fiat, vt inde ab eximio eiuſdē calore in ſudorem, vel halitum verſus,excerni poſsit: qui ante propter defectum tanti caloris, quantū cor habet,minimè poterat.Proximum enim eſſe cordi humorem noxium, ſæuitatem ſymptomatum concitare,nemo eſt,qui ignoret. cum quòd magis ſanguinē cordis ibi inficiet quàm alibi: tum quòd facultatem vitalem plus proritare valebit, vnde ſæuiora ſymptomata prouenientia ex pugna naturæ aduerſus humorem,qui morbi occaſio eſt, reſultabūt.Poterit etiam,diſtante à corde humore concocto, ſæuitas ſymptomatum perfectam coctionem ſubſequi, quando ex commoto humore excernendo fuligines eleuatæ cor & cerebrum petentes membra hæc laceſſunt. Immorari exponendo tot diuerſos euentus, quot contingere his diuerſis ſtatibus valent, incaſſum eſt.Ideo ad methodorum ordinem proſequendum redeo: dū prius dicam, quæ ſint à quibus ſæuitas ſymptomatū augeatur. Ex parte ergo cauſæ morbificæ, ab ipſius multitudine & ab eius malitia, & cordi proximitate, & ab harū cauſarum qualibet. Vt ex parte facultatis ægri, ab ipſius imbecilitate, & eiuſdem conatu ad expellendū morbi materiā, nempe hæc omnia eſſe ſolent,vt ſymptomata, quæ ortum trahunt à pugna naturæ cōtra cauſam morbi,maiora ſint.

Exprimitur veritas cuiuſdam antiqui quæſiti.

¶Et ne quādam veterum quæſtionem attinētem huic negotio inter Truſianum monachum expoſitorē artis paruæ Galeni,& Gentilē Auicenæ commentatorem, qua inquirunt,in quo morbi tempore ægritudo ſit vehementior, an in ſtatu, vel in principio,indiſcuſſam linquam, etiam ipſam prius exponam, quàm ad methodorum ordinem redeam. Hi ergo non quærunt, vtrum ſtatus quo ad ſæuitatem ſymptomatum, orientē à pugna naturæ cōtra morbi cauſam,ſit maior in morbi ſalubris initio,an poſt,cùm morbus perſeuerat, cùm vterque fateatur, relatam ſæuitatem ſymptomatum in plurimum poſt initium morbi contingere, ſi initium vocent primum morbi inſultum.vt Gale.cōmen.12. Aphoris.primi libri. Sed duntaxat interrogant, Quando morbi ipſius malitia proueniens tantùm à cauſa morbifica plꝰ vigeat? ſiue id ex ſymptomatibus noſcatur, ſeu non. Viſūq; truſiano eſt, in prima die morbi ſalubris, qui per aliquot duraturus eſt, grauiorem morbum, quàm per reliquū aliud tēpus neceſſario futurum.Fulciebatq; ſententiā hāc ipſe,ſequēte q̄ maximè ratiōe,quòd in omni motu locali,res, quæ mouetur,plus diſtet à termino ad quē in principio, quàm in motꝰ proſequutione.Ac cū æger in principio morbi ſalubris ſitus, ſit velut in principio termini, à quo procedit, & in omnibꝰ aliis morbis tēporibus proximior ſaluti acquirendæ, quæ terminus ad quem dicitur, inde neceſſario ſequi credebat ille,quòd in prima die morbi ſalubris ipſe ſit vigoroſior,& ingentior, & in aliis diebꝰ mitior. Sæuitatemq; ſymptomatū viſam in proſecutione morbi non credebat ipſe oriri à maiore morbi vehementia, ſed à natura proritatē & mo-

& mouente causam morbi plus tūc quam vnquā,& à materia morbi naturæ resistente, & in ipsam reagere nitente,& si minus nocua tunc esset quàm prius, quòd iam ab ipsa natura paululū correpta foret.Quorum plurima de morbo dicta vera sunt, si morbus ipsa morbi causa nominaretur,& in principio tanta, ac adeò perniciosa foret, vt in temporibus principiū sequentibus. At cùm res aliter habeat,quòd morbus accidēs sit,qui ægris inest, ac ille maior aut minor nuncupetur, prout plus, aut minus operationes hominis lædit,& morbi causa,quæ substātia est maior sæpe fiat post initiū, eo quòd portio alia primæ causæ adiungatur, & ideò quòd corruptior, quam quam expulsioni promptior.nō est, quid huius authoris falso decreto fidem adhibeamus, experientibus nobis, multò plus operationes lædi in morbi prosequutione,quàm in initio. Præsertim quòd falsæ hypothesi innititur. Non enim quæ ab aliquo loco proficiscuntur,plus distāt à termino ad quē in principio motus,quàm in motus prosequutione, si motus est circularis. Musca enim quæ ab aliquo globi puncto proficisceretur, vt ad eundem peragrato globo, rediret, proximior esset termino ad quem, putà puncto, vnde immediatè progrederetur, statim quòd progredi incæpisset, quam post cùm in opposito puncto globi stetisset. Ad cuius similitudinem æger, qui a salute per morbum salubrem discedit: & in eandem est regressurus, non magis a salute in principio distat, quam post: imò proximior sàluti in principio morbi est,quam in statu eiusdē. Ex quo liquet Gentilis sententiam veram esse. De quibus satis dixisse videor.

¶ Decimasexta methodus fit. 16.Methodꝰ

Quanquam in plurimum oporteat humores noxios a corpore post eorundem coctionem educere, nonnunquam tamen licet incoctos eosdem, vel eorundem portionem vllam etiam extrahere: cùm adeò sæua est humoris morbifici malitia, aut tanta eiusdem multitudo,quòd si medicus expectaret eius coctionem, vero simile esset, vitam ægri prius defuturam,quam humor noxius in totum coqueretur. At quanuis vera hæc methodus sit, labefactari ratione dicenda a quoquam posse,videtur. Nempe si quādo multa, aut valde perniciosa materia morbi est,licet ante concoctam materiam eandem totam, vel eius vllā partē expurgare, inde sperantes maius ægri emolumentum,quam incōmodum (nam alias deliriū esset euacuationem moliri) cur in omnibus ægris id non exequimur. cùm in iis qui a pauca, aut benigna causa ægritudine laborant,maius saluti commodum proueniret ob maiorē materiæ promptitudinem, quam in illis,in quibus licere dicunt. Porrò huic obiectioni responderi non poterit.Ideo sic præceptum, quòdvbi morbi causa, nec multa, nec valde noxia est, & si insignior saluti ægri vtilitas ab euacuatione sequatur, q̄ in reliquo morbo pendente a turgēte materia, tamen ideo euacuationem interdici, quod adhuc magis proficua euacuatio,expectata perfecta humoris coctione, esse poterat, quam ante: indeque cùm sine ægri noxa differri euacuationis tempus valeat, differre salubrius putent, præcocemque ac immaturam materiam extrahere vetent. Certè hanc euasionem parum prodesse vel ex hoc intelligitur, quòd

ad incocti humoris noxii vacuationem mille incommoda ſubſequi ſcripſerit Galenus, cæteriq; authores, qui Aphoriſmum Hippocra. primæ ſectionis, præcipientis concocta medicari oportere, & mouere, non cruda, exponunt. Inquiunt enim primo ad incoctorum ſuccorum è vaſis eductionem, ſequi ipſorum cum inculpatis commiſtionẽ, quòd coctione à bonis ſuccis ſeiuncti non ſint. Etiam ſecundò ſanorum ſuccorum eductionem neceſſariò commitari, immaturam euacuationem referunt, vnde vires labefactantur. certè cùm vi pharmaci præ nimia craſitie, aut glutinoſitate frigidorum humorum, aut immodica tenuitate calidorum educi neutri valeant, qui vtiles ſunt, & quibus vires fouentur, extrahuntur: indeque ipſe deiiciuntur. Ac tertiò eorundem vitiatorum maiorẽ malitiam ob incocti extractionem acquiri referunt: quia ab eo quod lentore & craſsitie rebelle eductioni erat, ſi immaturè portio vlla vacuatur, tenuior pars extrahitur. vnde reſiduum magis rebelle eductioni reſtat. & ab illo, quod immodica tenuitate attractrici facultati medicamenti non obtemperat. ſi aliquid extrahitur, craſsior pars, quæ promptior euacuationi erat, educitur. reliquumque magis rebelle ob exiguam tenuitatem ſupereſt, Et plura alia incommoda referunt, quæ ſi vera eſſe vt ſcribunt, putant, neſcio qua ratione fulti, incoctum humorem educi permittant, quanuis ipſe turgeat, & turgere humorẽ, vt exponit Gal. in ſupradicti Aphoriſmi expoſitione ſit, per corpus diſcurrere, & trãsfluere, & de vna parte in aliã tranſgredi. Nam hæc omnia incoctis exiſtentibus relatis ſuccis, qui turgent, plus per pharmacum augerentur, quàm reprimerentur, vt incommoda, quæ ſuprà nunc legiſtis docent. & quamq̃ verum ſit, quòd reſponſio ſuperius collata ſufficienter probet minus nociuam futuram vacuationem, quæ ſit in morbis ſalubribus, incoctis exiſtentibus eiusdem humoribus, q̃ in illis, qui à materia turgente pendent. nõ tamẽ per illam ſufficienter obiectio ſoluitur, ſed ſolũ, vt nos ſcribimus.

¶Ego certè non contemnendam obiectionẽ hãc exiſtimo, ſed tãtùm apud me valere fateor, vt nunquam audeã in principio morbi incoctos ſuccos vi pharmaci fortis extrahere: niſi tunc, cùm omnis ſpes vitæ aliter quàm per vaſorum euacuationẽ adempta ſit. Ac cum Gal. ſequente Thucydidis conſilium. decimo medendi methodi. cap. x. cõſentio. Inquit enim Thucydides, vt Gal. refert. Agentes aliquid, vel periclitari expedire. Quib9 enim alia ſalutis ratio non eſt, & quæ vnica videtur, ea dubia eſt, neceſſum arbitratur eſſe, aduerſos periculis ire. Argumẽtisq;, quibus oppoſitũ probari ex incõmodis, quæ naturæ ex relata euacuatione inferuntur, credũt, reſpondeo, naturã noſtrã nõ adeò merè naturaliter operari, ut lapis deorſum tendens, aut ignis ſurſum aſcẽdẽs, ſed ipſam vitaliter agere: & cùm vitali facultati quandoq; cõtingat efficere oppoſitum eius, quod frequẽtiſsimè operatur, ob ignotas nobis cauſas, cõſultius agere eũ puto, qui de ſalute ægri nullã ſpẽ ſi vacuationẽ nõ exerceat, habẽs, eã molitur, q̃ illũ, qui ægrũ nulla euacuatiõe experta deſerit. Nẽpe accidere, etſi raro poteſt, quòd ægri expultrix facultas adeò imbecilla ſit, vt nihil cõcoctũ hũoris morbifici

excernere valeat,quæ tamen adiuta à vi fortis pharmaci illum à bono ſeiungere,& partes craſſas cum tenuibus,& tenues cum craſsis, vt decet,comiſcere poſsit. Porrò euentũ hunc non vulgarem eſſe,ſed paucis, vt dixi,cõtingere,ideo exiſtimam9, quòd facultas, quæ adeò ad noxia excernendum imbecilla eſt, vt nullum ſedimẽtum in vrinis expellat, neque earundem colorem in melio rem, & conſiſtentiam in mediocrẽ mutat, ſed tam pernicioſa omnia excrementa,vt in initio erant,dura re patitur, quo incoctum eſſe ſuccum deprehendimus,non videtur à pharmaco deuorato adiumentum aliquod ſuſceptura. Quòd etſi ad canales, per quos expurgãdus eſt humor noxius, medicamentum illum trahat,id non ſine noxa illata vitali facultati efficiat, vnde infirma, debiliſque ægrotãtis facultas, adeò infirmior debiliorq; ſæpiſsimè redditur, vt non multùm poſt deglutitum medicamentum ſuccumbat, medicumque ab omnibus vituperari & infamari, vt qui pharmaco ægrum interemerit,efficiat. Quapropter qui cautus eſt medicus, nunq̃ medicamentum ea die exhibebit, qua,vel ſequẽte veretur ægrũ moriturũ, niſi,vt dixi,cùm nulla alia ſit via,qua mors vitari poſsit. Ac tunc prædicẽdo palàm omnib9,qui ægri curã habẽt, & in domibus ægrorũ, quos inuiſit, obiter colocationem interferẽdo ſe velle medicamentũ exhibere, aut venã inſcindi iubere, vt q certò ſciat,ægrũ aliter nõ poſſe,ſine miraculo euadere, cauendo propinqs,quòd nõ credant,ſi mors vacuationẽ occupauerit,à pharmaco,vel venæ inſciſiõe mortẽ prouenifſe:ſed à vi morbi à ſe præcognita Neq; ob id quis putet,per me licere, eos ægrotantes vacuare,qui diu eſt, quòd ægrotauerint,& morti proximos eſſe cõiectare poſſum9.Nã hos, q in die,qua morituri ſunt, vacuat, indignus eſt medicus vocari, ego enim tantùm de illis ſum loquutus, qui à vehementibus, & acutiſsimis morbis corripiuntur.

¶ Superſunt tamẽ de negotio hoc duo dubia non contemnenda, quæ ſoluere oportet. Alterum eſt, ſi ſufficienter coctos noxios ſuccos ſalubrius ſit facultati expultrici ægri, vt eos excernat,cõmittere, an à medico pharmaco educi. Aliud,ſi cũ in die decretoria natura concoctũ humorem non eduxerit, liceat medico in eadem die eundem pharmaco expurgare. Nam hoc præceptũ ab Auicena prima quarti.capite.de medella febriũ in genere. videtur, cùm dixit. Si natura non moue rit,moue tu hora motus eius. *Proponũtur duo dubia.*

¶ Primum quæſitum, Galenum abſoluiſſe, putabit quiſpiã, relictis plurimis locis, in quibus idẽ quod in præſens adducemus, expreſsè retulit in commento Aphori.duodecimi primi libri.cum ſcripſit,quòd ſigna concoctionis ſemper ſunt bona, vt quæ morbi ſolutionem haud ita multò poſt futuram oſtendant. Et infra in eodem commento cùm non ſolum ex ſua ſentẽtia, Sed Hippo.in primo libro epidemiarum referat. Coctiones iudicationis celeritatem, ſalutiſque ſecuritatẽ ſignificare. In quibus ambobus locis expreſsè inquit, quòd ſi cocta ſit morbi materia, non multò poſt ſit ex corpore à facultate expultrici excernenda, aliter enim ſolutio morbi, & ægri ſalus contingere nequibunt. Quo ſuadere videtur, ne medici audeant eandem à corpore medicamẽtis,aut aliter educere. Delirũ *Soluũtur dubia.*

enim videtur, si certus sit medicus post coctam materiam à natura excernendam, conari medicamentis illam educere. Rationeq; eiusdem in de crisibus libro idem decretum comprobatur. Si enim natura morbi causam incoctam vincere,& eius nonnullam portionem per vrinas, aut sputa vel alui deiectiones, cùm coquere incipit, educere valet, quo intelligetur concoctionem inceptã esse,rationi conforme erit, materiã hanc iam in totum coctam, expulsioniq; promptã à natura sine pharmaci adiumento vincendam, & à corpore educendam.Si enim difficilius sit, ergo facilius, per locũ illũ, si id,quod minꝰ videtur inesse,inest: ergo id, quod magis. At his dictis primo Hippo. ipse aduersatur in aphoris.illo.22.primi libri, cùm præcepit concocta medicari oportere, id est, pharmaco purgare. vt idem Galenus in primis verbis expositionis aphorismi illius refert. Etiam expositor Galenus sententiam eandem tam in commẽto relato,quàm in aliis innumeris locis extollit, atq; eximiè laudat. Rationeq; suaderi hoc placitum valet. Nempe cùm agentia quando agunt,quasi perpetuò repatiantur, cõtingere sæpe poterit, adeò imbecillam reddi vitalẽ vim concoctricem noxiorum succorum ex resistẽtia,& reactione eorũdem, & tantam copiam spirituũ consumi,vt pro exercendo opere ex pultricis facultatis adeò exigui restent, quòd ad excernendum humorem noxium minimè valeãt, ac tũc egere pharmacũ à medico exhiberi,quo iuuari ipsa posit,quis ambigere potest? Hanc ergo sententiam sequi medicis consulo: nisi tunc cũ morbus valde salubris sit, & vacuationem futuram signis sufficientibus nuntiatam sperauerint.Nam et si tũc medicus decipiatur,& humor à natura vt suspicabatur,nõ vacuetur, nullum periculum ægrotanti ex mora proueniet, poteritq; transacta die decretoria medicus pharmacum exhibere, & ægri corpus expurgare.Et si vt sperauit cesserit,ægrotanti non parum contulerit, eo quòd perfectiores esse soleãt vacuationes naturales, ac eum minori ægrotãtium noxa, quàm artificiosæ: medicusq; ipse honoratior prædicẽdo crisim, quæ post succedet, euadet, quàm pharmacum deuorandã exhibendo. Verũ si æger in vitæ discrimine situs sit, multò consultius secum(prout est mea sententia)agetur,non differẽdo vacuationẽ, quã si eam differimꝰ. Fortasis enim noxii succi,qui expurgari ob viriũ debilitatem nequeunt, ægrum interficient,qui à pharmaco, aut venæ sectiõe, & ex pultrici facultate simul educi possent. Ac hoc ego semper exerceo.Sententiasq; Hipp.& Gale. quæ oppositum præcipere apparẽt, exponimus, non negando quòd qui forent pares antiquis, & adeò peritisimi in prænoscẽdo vt illi, qui ex nonnullis ægrorum signis indubiè sciuerunt genus crisis,ac horam,vt docent scripta codicũ Galeni,si vera sunt omnia,quæ refert:quod mihi si nõ falsum, satis suspectum est. Consultius egissent,si crisim prædicẽdo vacuationem sperarẽt,quàm coctam materiã medicamentis,aut aliter vacuando. At quòd nostris tẽporibus nullus adeò exactus medicus inuenitur,qualẽ se Galenus prædicat: ideo securius quod Hippo. præcepit,de vacuãdis concoctis,exequi iubemus quàm primum.Neque credat aliquis sententias Galeni & Hippo.sibi contrarias esse,cùm soluendum

uendum morbum in tali die decretoria si talia signa præcesserint, referant.vt.71.quarti aphorismorum. Quibus septima iudicatur, iis nubeculam habet quarta die vrina rubeam,& alia ex ratione. Et in locis aliis:& cùm concocta medicari conuenire præcipiant. Nam primum decretū cum indubitatis signis linquendum naturæ vacuationem consulit: secundum, cùm ambigua signa sunt, & medicus incertus de futura bona crisi fuerit loquatur.

Quædā Galeni increpatio dilluitur.

¶ Et quia ex sententiis Galeni in Commento duodecimo Aphorismi primi libri, quod notatum dignum erat, adduximus, ac explicuimus, æquum erit ex eodem commēto si quid,quod taxari ab aliquo posſit,inueniatur,etiam in mediū proponere, ac qualiter explicari meliꝰ valeat, exprimere, vt Galenū ab iniusta labe vindicemꝰ, vt eūdē, cùm dignus est reprehensione,carpimus. Dixit quippe ipse in relato commēto. Vrina autem optima est,quādo sedimentum album, lene, & æquale fuerit per omne tempus, donec morbus terminetur. Significat enim salutis securitatem. Vbi irrideri à nonnullis posset,quod dixerit,si durauerit sedimē per omne tēpus,donec morbus terminetur, significare salutis securitatem. Nanq; nullum signum adeo perniciosum est, quod salubre vocari non valeat, si addideris recensita verba. Si perseuerat donec morbus finiatur. Finge enim in aliquo ægro coire signa illa omnia, quæ perniciosa esse in prognosticis retulit Hippocrates: nonne verè de illis dici non poterit,ipsa salubria esse, si verbum illud addimus,si perseuerauerint donec morbus terminetur, ac finiatur?Certè sic. Iis enim continget salubria esse, si perseuerant donec morbus absit. Quare quanuis multa sint, quæ responderi huic obiectioni valent. Vnum, quòd non semper cùm morbus finitur æger euadit,tam quòd morte infirmi finiri ægritudinem dicimus,quia mortui ægri minimè dicuntur, quàm quòd sæpisimè morbi transeundo in alios deteriores pausent,ideoque addiderit cum illis conditionibus morbum in salutem terminari, vt sine illis in mortem finiri prænuntiet, aut morbum priorem in aliū trāsire. Aliud, quòd addita sint verba recensita ad experimēdum morbi illius,in quo contingunt,certam ac indubitatam, & sine timore recidiuæ salutem. Vt si semel apparuisset album sedimētum,& postea minimè,posse morbum finiri,sed cum spe redeundi, præsertim si in die pari crisis facta fuisset. Iis tamen respōsiōibus,ac aliis,quæ exhiberi in præsentiarum possent nō contemptis, sed missis,vt quæ authoris mentem non adeò fortasis explicent, prout referenda,inquimus, quòd illa verba non addita sint à Galeno vt conditionalia, quæ tantùm valeant, vt si dixisset, Vrina optima est,quādo sedimentum album,lene, & æquale fuerit, dummodo illud duret per omne tempus, donec morbus ad salutem terminetur. Nam tunc meritò exibilandus foret Galenus, quòd etiam per hunc modū laudari possent alba oculorum apparentiá in ægris dormientibus, & suspiria eorundem,& villorum euulsio, & deliria,quin omnis sensus priuatio:nā si hæc perdurassent,donec æger euaderet, laudanda, & non vituperanda, vt ab Hippocrate in prognosticis vituperantur,forent. Sed quòd

appoſita ſint verba,quæ explicam9, vt quædam magis exprimentia natura optimæ vrinæ, quàm ſemper neceſſariò comitātur. Vt ſi quis dixiſſet,optimus excreatus in pleuritide eſt,qui faciliter, & cum leui tuſſi à principio cum flauitie albedini valde commiſta excernitur, albus, lenis,æqualis poſt apparēs talis vſq; ad pleuritidis expurgationem perdurans,id eſt, qui natus eſt perdurare vſq; ad pleuritidis mundificationem. Namq; ad hanc normam relata Galeni verba,putà, donec morb9 terminetur,intelliguntur. Eritque ſenſus illorum verborum Galeni. Si perſeuerat donec morbus finitur vrina quæ durare ſemper aſſueuit cum præcedentibus ſalubribus ſignis, donec æger in totum à morbo euadit, ſaluberrima eſt. Satis hæc pro primo dubio ſunt,aliâs enim,ſi Deus conceſſerit, fortaſsis plus de hoc ſcribemus.

Soluitur dubiū ſecundū. ¶ Secundum dubium, quod examinandum ſuſcepimus,erat,An cū natura in die decretoria morbi cauſam à corpore non eduxerit, oporteat in eadem die illam extrahere. Efficit enim in præſenti negotio difficultatē maximam.Primò,quòd ſi tota dies decretoria ſperanda eſt, vt medico conſtet,criſim ab ægri natura in illa die non aggrediendam, quòd optimæ criſes potius in fine diei criticæ, quàm in principio accidant,non videtur, qualiter in die iudicatoria licere poſsit vacuatio. expectatis enim vigintiquatuor horis diei iudicatorii, quod ſupereſt, decretorium non eſt, vſque ad alteram diem iudicialem: ac ſi illa quoq; tota expectanda eſt, donec certi ſimus, quòd natura non mouet & excernit morbificam cauſam: neq; educere noxium ſuccum in ea, neq; in alia ſequēti propter eādē rationē medicus poterit. Etiam ſecūdò difficile hoc quæſitum reddit, quia iā quòd ex ſignis præcedentibus certior medicus fiat criſis non venturæ,ſi fortaſsis deciperetur, & in die iudicatoria vacuaſſet, incommodū ingens ægrotanti inferret, vt Galenus de decretoriis diebus libro ſecūdo.cap.11. referebat, diſtinguens ea, quæ criſim futuram impedire poſſunt, in errores ab ægrotante commiſſos,& alios,qui à medicis patrari queunt.De his vltimis ſic loquendo. ※ Niſi quis medicus introgreſſus ad ægrum, deinde ſuccingens ſe vel cataplaſma impoſuerit,vel perfuderit, vel cliſterion indiderit, vel venam inciderit, vel cucurbitulas adiungerit,vel confricuerit,vel nutriuerit,aut huiuſmodi aliud factitauerit,& alias nihil ab ipſo geſtum eſſe artificioſum putauerit. ※ Quo ſcilicet criſin aliâs venturam prohibuerit. Et infra de hoc ipſo medico loquendo retulit. ※ Tantum enim hic à iuſta naturæ miniſtri appellatione abeſt, vt etiam maximè contrarium nomē ipſi magis conueniat: inimico videlicet & naturæ ipſius,& ægrotantium hoſti iure appellato. ※ Sit ergo quæſiti huius ſolutio Galeni decretum in cōmēto vigeſimo primi libri aphoriſmorum,vbi ſic retulit. ※ Neq; enim ſi quid paulò antea ſit iudicatum, hoc nouari non debet: ſed ſi perfectè, ſi integrè,ſi plenè, tunc verum eſt, quod dicitur. Si quid verò deficiat,id quod deficit, oportet adiungere, nam quæ poſt iudicationē relinquuntur,faciunt recidiuas. ※ Quo in loco manifeſtè docet, quando oporteat in die decretoria, ac poſt vacuare: tūc ſcilicet,cū natura incipit in illa die morbi occaſionē à cor-

à corpore pellere, & id prosequi nõ valet. Ac vt expresſius, & pro opere exercendo hæc Galeni ſententia fuſius explanetur, ſciendũ nos, vt mox dicemus, eã fuiſſe exequutos. Quippe cùm in die quarta, aut ſeptima, vel vndecima, ſeu decimaquarta, aut alia iudicatoria defluxum ſanguinis è naribus, aut alio loco, vel ſudorem incipere noſcimus, & minimè à natura proſequi, & non à ſanguinis tenuitate, aut efferueſcentia, ſeu plurima aquoſitate, ſed à multitudine, aut malitia effluxiſſe ſanguinem, aut manaſſe ſudorem ſuſpicamur, & vires ægri validas eſſe coniectamus, naturamq; impotentem ad vlteriorem ſanguinis excretionem intelligimus: & ſi ſemel, aut bis ſanguinem ab illo ægro miſerimus, ſi imminere periculum vitæ ſentim9 ſtatim venam in decretoria illa die iterum ſecari, iubemus. & tantum ſanguinis extrahimus, quantum tolerare poſſe ægrum coniicimus, maxime ſi vrinas rubras eſſe videmus. Nanque in ſanguinis è naribus defluxibus albæ in plurimum apparere ſolent, quòd ſanguis ad ſuperna ſit raptus, vnde cùm rubras adhuc perſiſtere noſco, pro comperto habeo ſanguinem mitti expedire. Nec timeo, quòd ſi expultrix facultas proſequi defluxũ ſanguinis, aut ſudorem velit, per noſtrum opus impediatur, aut immodicè alterum illorũ augeatur. Quia ſanguinis miſſio ab arte facta, opus naturæ reſarcit, eamq; à ſanguine illo, quem vena ſecta extraximus, leuat. quo natura minimè impedita dici poteſt, imò quòd idẽ ſit aſſequuta, quodpro ſcopo habebat. Augeriq; immodicè defluxũ ſanguinis è naribus per venæ ſectionem, impoſſibile quoq; vt diximus, eſt: nam hoc præſidio immodicum ſanguinis curſum auferre præcipimus. Verumtamen ſi per aluum humorem noxium à natura inſufficiẽter vacuari in die decretoria video, vẽtremq; bis, aut ter pauxillum humoris reiicere, nequaquã pharmacũ in illa die exhibeo. veritus ne fortè natura ipſa in fine diei ſit reiectura per aluũ, quod ſupereſt cauſæ morbificæ, ac vi pharmaci illud, & etiã quod aſſeruari qa vtile expediebat, expurguetur. Trãſacta tamen decretoria die, niſi virium imbecillitas, aut quid aliud impediat, aluum ſubduco, Hippocratem vigeſimoprimo primi libri Aphoriſmorum ſequendo, qui ſic dixit. ⁂ Quæ ducere oportet, quo maximè natura vergit, per loca conferentia eò ducere conuenit. ⁂ Sufficienter de his pro præſenti loco dixiſſe exiſtimo, dum Auicenæ ſententiam ſuperius ductam moderer, quæ mouere humorem in illa die, in qua à natura eſſet mouendus præcipit, exponendo illã de ſanguine mittendo, non tamen de ventre ſoluendo. Ad ordinem ergo methodorum proſequendum redeundo, decimamſeptimam methodum exaremus.

¶Sitque.17. methodus. Prohibuimus in morborũ initiis morbi materiam forti pharmaco vacuari, at illam per præſentem methodũ medicamento, quod leniat, ſubducere non prohibemus. Quin in omni acuto febrili morbo ab humore bilioſo, aut ſanguine occaſionem trahente aluum expurgare in ſecunda, aut tertia morbi die (ſi aluus lubrica nõ ſit) iubemus. per Caſiam, quã fiſtularem vocare iuniores ſolent, aut per prunorum Damaſcenorũ decoctum, ſeu tamarindorum macerationem, ſiue per hæc omnia ſimul 17. Metho.

mul in debitis ponderibus commista: dummodo morbus non à materia pestilẽte, qualis est bubonum pestiferorum, aut variolarum, & morbillorum ortum trahat, nam tunc quãlibet citra clisteria ventris vacuationem veremur. Diximus in acutis morbis febrilibus ortum trahentibus ab biliosis, vel sanguineis succis methodum obseruandam, vt vt vitemus Apoplexiã, & Catochũ, ac resolutionem neruorum oriẽtia à pituita, & intra triduum, aut quatriduum interficientia, vbi Casiæ fistularis, prunorum & tamarindorũ vsus præ nimia sua humiditate nõ conueniret. Etiã explicuimus, quòd vbi materia morbi pestifera, vt diximus, est, non sit Casia, neque medicamẽtis lenientibus vacuãda, quòd experti sumus in illis pestiferis morbis innumeros ægros sæpe cum ventris fluxu mori, quod in aliis pestilẽtibus febribus non contingit. Clisteribus etiam frequenter in iis pestiferis morbis vti non audemus, nisi in tertiis diebus, in aliis tamen febrientibus quammaximè quotidie conferre testamur.

18 Method9 ¶ Decimaoctaua methodus sit. Quòd oporteat interpetrari sententiam Hippocratis. 24. aphorismo primi libri præcedẽtem. ⁂ In acutis passionibus rarò & in principiis purgantibus vti, & cum præmeditatione faciendum. ⁂ Vt principiũ ibi nominasse totum tempus, quod est ad statũ vsq; exclusiuè intelligatur. Alias enim si ab augmẽto principium distinguere vellet, expressisset dicendo, in principio vacuare oportere, in augmento tamẽ & in statu minimè. Quod non fecit, imò oppositum. 29. Aphoris. secundi libri retulit, sic scribendo. ⁂ Cùm morbi inchoant, si quid mouendum videtur, moue: cùm verò cõsistunt, ac vigent, melius est quiescere. ⁂ Etiã principium, de quo Hippo. illic loquitur, illud, quod penes accidentiũ sæuitatem recensetur, nominasse intelligendum est. Nam de principio quoad coctionẽ materiæ loqui non valuit, cùm in illo cohibuerit materiam vacuari, præcipiendo concocta medicari oportere & mouere non cruda, id est, quæ in principio coctionis sunt. Qua de re fini Aphorismi addidit, cum præmeditatiõe vacuãdum humorem in principio scilicet cùm sæuitas, & status symptomatum non adsint, & concocta materia, aut turgens infestauerit.

¶ Decimanona methodus. Adeò obseruandum est præceptum illud Hippocratis vigesimo Aphorismo primi libri, iubens fore ducẽda quæ nocent per loca cõferentia, quò maximè natura vergit, quòd si nauseãtem febriẽtem viderit medicus, statim potionem ex oximellite, & oleo amygdalarum dulcium, & fœniculi & anesi decocto, vbi melancholicus succus, aut pituita tantùm redundat, aut bili est admista, bibendam parum calidam ægro est daturus. At si bilis duntaxat exuperat, multo exuberante etiam sanguine, aut non. ex hordei & violarum coctione, & syrupo acetoso potionem tepidam exhibebit. Veruntamen si rigore, aut frigore corriperetur qui nauseam pateretur febriens, aut in initio febris esset constitutus, & vereretur medicus potionem non esse ab ægro vomẽdam, aut eius insignẽ partem in ventriculo mansuram, nequaquam priorem potionem pituitosis, aut iis, qui notham bilem habent, dabit, ne obstructio in aliquo viscere ex intempestiua potione illis oboriatur, quãquàm enim aperien-

aperiendi vim illa potio habeat, in principio febris nocet. At si rigor & frigus præcessissent, & febris iam consisteret, appetitusque vomendi perdurasset, potionem relatam nō interdicendam moneo. Alteram verò quæ exquisitam tertianam patientibus danda est, tam cùm frigēt & rigent, quàm cùm febrire incipiunt, & postea cùm valenter febriūt: exhibere salubriter, præsertim vere & æstate hortor, quòd illis temporibus, & bile syncera exuberante, nō est cur obstructiones iecoris, aut lienis timere possimus. Et de cætero certi sumus, quòd siue medicus potione assequatur, quod optat, vomitionem scilicet, seu non, potio deglutita prodesse, citra vllam offensam valebit. Ex quo facilè elicitur, vomitionem à natura patientium continentes febres tentatam, & non perfectam in quouis morbi tempore sine timore per secundā ex recēsitis potionibus esse adiuuādā. In præsens cōtinentes nomino eas febres, quæ incessanter sine vllo frigore, aut rigore affligunt. Omnia quæ retuli, facienda præcipio, dum vires tolerare vacuationem coniecto, & ex vomitione non dirumpendum aliquod internū, sanguinis vas, aut in caput pellendum biliosum, aut sanguineum humorē securus sum: nam aliter vomitio violenta & nō exponte facta per quàm nociua est, ideo in febribus vitanda. Ex hac methodo etiam elicitur, prudenter agere medicos, qui ægrotantes febribus intermittentibus, & siti perq̄ molesta cùm frigent, & rigent vexatos, iam quòd coacti, bibere febrientes permittere debent, alteram ex recensitis potionibus concedunt: quoniam si inventre potio permanserit, & non vomatur, mitiorem noxam febrienti inferat, quàm aqua quantunuis decocta: etiam quòd ingrat9 potionis sapor ab aqua abhorrere febrientem faciet.

¶ Vigesima methodus. Non parum somnus nocet, cùm rigor, aut horror, seu frigus corripiunt ægrotātem, aut febris principium adest, quin parum minus, quàm aquæ frigidæ intempestiuus potus obstructiones, & febris duratiouem auget. In me ipso porrò sum expertus, cū in vigesimotertio meæ ætatis anno febre tertiana notha corriperer, nullis medicamentis post quadragesimum diem potuisse à febre liber euadere (quòd statim cùm frigore corripiebar, vehementi opprimebar somno) quàm somnum satis ægrè, & molestè deābulatione, & confabulationibus vitando. non enim nisi tribus sum correptus postea tertianis, quod memoria cōsequar. neq; faciliter decerni poterit, an plus seu minus inclinante febre, & in statu somn9 iuuet, quàm in principio noceat. Quippe adeo insignis vtilitas, ex somno, cùm febris inclinare incipit, & ferme par cùm ipsa viget febrientibus conciliatur, vt difficile, vt dixi, sit, distinguere inter hui9 commodum, & initii incommodū. Neque contrarios hos effect9 à somno in diuersis horis febris inuadente prouenire absq; ratione existimetis. Nocet certè in principio somn9 quòd cùm tunc, vt superius de rigoris causis scribentes diximus, succus multus, aut vitiatus, inficiat venæ & arteriæ magnæ per dorsum repētium sanguinem, ex quo spiritus vitales erāt procreandi, & hunc succum natura nostra ab extimis corporis partibus spiritus, ac spirituosum sanguinem ad cor, vt vigorosi9 fiat, retrahendo, conatur discutere, 20. Method9

&in

&c in vaporem vertere, vel à relatis vaſis magnis, & cordi proximis per aluum, vel alios meatus patulos, aut occultos excernere, vel in alias venas per ambitum corporis ſparſas, & minus cordi proximas ſegregare, ſomnꝰ immodice retrahẽdo calorẽ ſpirituoſum, & ſanguinem optimũ, & conſtipando interna vaſa multis ſuccis, & innumeros ſpiritus ſuffocatione extinguẽdo, malum auget. Ac cum ad relatam expanſionem quãmaximè vigilia conducat, quòd ipſa humores, & ſpiritus ad corporis exteriora propellat. cùm iam cõſiſtente, aut inclinante febre in totum eſt humor noxius prope cutim expanſus, & ab immodico calore febrili ſpirituum inſignior pars diſcuſſa, prodeſt. quòd per ſomnum viribus reſtitutis multisq; nouis ſpiritibus genitis, atque in eas exteriores partes, vbi humoris tenuior pars reiecta eſt, expanſis, ipſe ſuccus noxius per cutis poros in formam ſudoris, aut vaporis à corpore pellitur.

Caput. xxxi. De medella minus quàm præcedens generica febrium pluriũ dierum.

PRima methodus. Quãmaximè prodeſſe febrientibus cliſterium frequẽs vſus, nemo ratiõe particeps ignorare põt. Si enim calorẽ febrilẽ natura cõmẽtata eſt efficere, tantũ vt humor morbificꝰ ꝑ inteſtina, aut vrinarios meatus, aut alias vias ſenſibiles vel inſenſibiles apertiores vi caloris factas expurgaretur, fæcũ à vẽtre eductionẽ in hũc vſum cõferre, notiſsimũ erit: tam quòd inteſtina peruia ipſis cliſteri vel aliter extra corpꝰ pulſis reddũtur, quàm quòd minor vaporũ copia in ambitũ totiꝰ diffundetur, quo facilior exitꝰ reliqs. à ſuccis noxiis eleuatis, patebit. Cũ etiã quòd vẽtriculus ad cibi appetitionem, quæ in febrientibus deiici ſæpe ſolet, fæcibus extractis concitabitur. Caput quoq; à dolore hoc præſidio liberari ſolet, cauſis, quæ ipſum offendebant, inferius reuulſis. Porrò pro prima die inuaſionis febris, in qua ex alimentis tempore ſanitatis deuoratis multæ fæces in ventre redundare ſolent, vti ſoleo cliſteri communi confecto ex betæ, & maluæ, & furfurũ vntias. vi. decocto, olei cõmunis, ac minoris adſtrictionis quàm reperiri queat vntiis. iii. mellis apum vntiis. ii. hieræ picræ Galeni. vntiæ ſemiſſe ſalis comũis gra. x. At in ſequentibus diebus ſi ſanguinem, aut bilem præcipuè ſupercreſcere exiſtimo, decoctũ ex hordeo, & violis, & maluis, ac prunis, quas damaſcenas nominãt, conficio. cui adiũgo olei violati vntias. ii. & roſati vntiã. i. Caſiæ, quam fiſtularem nominamus vntiã. ii. ſachari non valde expurgati, vntiam i. ouorum lutea duo in decocto parum calido ne coquantur, & inſtrumenti fiſtulam obturent diſſoluta. Huncq; manè ſubmittere iubeo, Et per duas aut tres horas ante prandendi tempus, ſi æger tolerare valet, detineri conſulo, ac parum ante prandium excerni. Quandoq; etiam noctu iniici præcipio, & dormire, eo in ventre detento conſulo. Solet enim ſomnum conciliare huiuſmodi cliſter, vaporibus eius humoris noxii mordacibꝰ commiſtis, indeq; ſuauioribus verſis. Neque vllam in valde acutis febribus diem intermitto, in qua id fieri non iubeam

beam

beam,nisi in his, qui molestè id ferunt,aut quibus aluus satis lubrica, quotidie semel, aut bis fæcem fluidam,& minimè induratam expurgantibus, est. Veruntamē si opinor pituitam, aut melancholiam esse, quæ plus supercrescit, & febre continua,siue tertiana spuria, aut quartana, seu quotidiana infestat, clismum primæ diei nō vario,at in reliquis diebus ex malua,& glycirriza & cartami (quem cnicum dicimus) semine decoctum conficere præcipio.Et succi cauliculorum, & foliorum betæ vncias.ii.olei ex semine lini, & irini singulorum vncia. i. ac mellis communis vncias. ii. & salis gra.xii.decocto misceo. Neque hoc sumpto dormire, neque tandiu in vētre detineri, sicut qui relatus est, consulo: quin post horæ spatium statim excerni, salubre esse iudico. Minime quoque quotidie hic submittēdus est clister, sed in intermittentibus febribus in die, in qua non infestat febris: in continuis in hora vbi febris plus inclinata est.

Methodus ¶Secunda methodus. Neque apertio vrinarii meatus: postquàm alu9 est soluta,contemnenda est, imò leuibus præsidiis in principio procuranda, ne si validis vti tūc velimus, crassos succos ad meatus adeò arctos,prout qua defertur vrina,sunt, pelleremus, quo cupientes reserare, obstrueremus. Supercrescente ergo bile, aut sanguine, quatuor semina frigida maiora per noctem in aqua fontana macerabis, manèque lento igni, in eadē aqua semel bullire eadē facies,sachari sufficiente quātitate apposita , ex qua collata vncias.iiii.ad bibendum sine vllosyrū po dabis: autsi vllū bibi iusseris, ex eo vncias.ii. & ex hac aqua tantundem manè propinabis. Verùm si pituita, aut alius crassus,aut lentus succus reddundat, syrupum acetosum duarum radicum, vel oximelitem ex eisdem radicibus cum decocto seminis apii, & fœniculi deglutienda in relatū vsum conferes.

¶Tertia methodus. Post recensitas fæcum & vrinæ expurgationes, nonnulli medici credidere quāmaxime porodesse prorū cutis cū oleo camemellino & vino albo apertionem,quam procurari totis viribus, Citra tamen oleum,& vinum, suadeo, vbi bilis syncera,aut tenuis sanguis exuperat, ne oleum, & vinum inflammari apta , ipsam tenuem bilem, aut sanguinem,tenuiora reddant, & sensibili excretioni plus rebellia efficiant. At tunc frictione molli matutinis horis relatam laxitatem pororū studiose procurari, summè laudo.hoc enim facilior vaporum noxiorum exitus redditur, qui naturæ scopus gignendo febrē est.Cùm tamen crassi succi abundarent, incōuenire nihil crediderim, relatis liquoribus madido linteo corpus confricare: dum tamen illis aquæ nihil sit admistum, quòd hæc statim ad natiuam frigiditatem se reducet, qua occludi cutis meatus poterunt. 3.Methodus.

¶Quarta methodus.Quāmaximè febrientibus cōducit, quascunq; vacuationes medicus moliatur, easdē in horis intermissionis febris (si febris intermiserit) aut si continens, & semper infestans fuerit,tunc cùm minus ipsa viget,exercere. Cumque in plurimū febris in matutinis diei horis mitiores, quàm in reliquo tempore diei esse soleant,in illa hora sanguinis missionem, aut expurgans per aluum, aut vesicam pharmacum propinare consulo. At verò si fortè accidisset, quòd febris in 4.Methodus

termiſsio poſt ſolis ortũ vſq; ad meridiem, vel duas aut tres horas ante duraſſet.& quòd tunc febris inuaſiſſet, minimè in tali die pharmacum ſubducens exhibere cum dieſcit iubeo, & ſi ſanguinem parum poſt ſolis ortum educi in hoc euentu permitto. Si enim medicamentum tũc deuoraretur, cùm in plurimum vis excernendæ alui vſque ad meridiem perduraret, rigor & frigus febris, quæ in relata hora ex ſuppoſito inuaſura erant, neceſſariò purgãgantem occuparent,& prãdendi cõgruum tempus nullum concederẽt quòd diluculi priores horæ indecentes ad prandendum forent, quia naturam à purgatione cohiberent, & poſteriores proximiores meridiei plus multo inutiliores,quòd non liceat, cùm rigor aut frigus corripit, & per tres horas ante comedere ægrotãtem,ob incommoda,quæ ſequi, ſuprà retulimus:inque huius modi euentu, nullum aliud tempus magis promptum ad deuorandum expurgans aluum medicamentum eſſe reor, quàm quòd conticinium vocant.ab illo enim vſque ad meridiem decem ferme horæ intercapedinis reſtant,in quibus ſoluere aluũ & prandere tribus horis ante meridiem licebit.

5.Methodꝰ. ¶ Quinta methodus. In febribus per tertias noctes, aut per conſimiles veſpertinas horas inuadentibus, & ante diluculum diſcedentibus,expurgans pharmacũ in manè ſequente noctem,in qua febri fuerit correptus æger,bibendum non eſt, quòd ex febre vires imbecillæ relictæ,purgationem non adeò concinnè moderabuntur,vt ægro cõuenit. In die tamẽ ſequenti aptè propinari,ſummo manè poterit, quòd tempus cõgruum purgandi,& prandendi vſq; ad dici nouiſsimum (cùm ex hypotheſi febris inuaſura eſt) ſupererit. Parem huic obſeruantes methodũ in quartanis febribus, aluum in ſecunda die intermiſsionis expurgamus.

¶ Sexta methodus. Cùm medicamentum duplici ratione validũ appellari queat vel quòd in magno põdere deuoratũ plurimũ aluum purget,in mediocri tamen minimè neque craſſos ac lentos ſuccos expurgare valeat, aut quòd etiam in mediocri ſumptum immodicè ventrẽ ſubducat,& craſſos ac lentos ſuccos expurget. debile dupliciter oppoſito modo etiam nominabitur.Quãdoque ergo forte ex natura,& debile ob paucum pondus febrientibus exhibere expedit,aliàs contra.Cùm enim qui febrit, continere deuoratum medicamentum nequit,ſed ſtatim vt ſumit, ipſum vomitione deiicit, debile forte medicamentum bibendum non eſt, ſed forte debile exhibendum , ne ob immodicam quantitatem à vẽtriculo reiiciatur, Voco debile forte medicamentum illud, quod ex natura ſua debile eſt, in magna tamen quantitate exhibetur. vt quod ex natura forte eſt, in pauca tamen propinatur quantitate,forte debile nomino. Ob aliam quoq; rationem fortem debilẽ medicinã exhibemꝰ,cùm ſcilicet adeò abhorret infirmus à medicamẽtis, quòd niſi eorũ exigua quãtitas propinetur,aliter ſumere recuſat.Exhibemꝰ tñ debile forte pharmacũ ægris prõptis medicamẽta deglutire. 6.Method.

¶Neq; parũ intereſt dignoſcere diferentiã, quæ inter primum & poſtremum pharmacum verſatur.Anterius enim non ſine ſuſpicione ne forte à ventre nõ ſoluto detentũ,ſui immodica caliditate (talia enim ſunt

sunt omnia, quæ in mediocri quantitate vim expurgandi magnam habent) & venenosa qualitate malè afficiat febrientem, deuoratur. at secundum hac cura medicos vēdicat. Et si enim quantunuis plurimū Casiæ fistularis, aut mannæ, seu violarum, aut prunorum, vel Rhabarbari, quis sumat, & intra ventrem non expurgatum contineat, nullum, aut insensibile incōmodum ab his suscipiet. Cùm ergo forti debili medicina deglutita aluus non soluitur, clisteré, quo educatur, iniicies. Aut si vomendi appetitus adest, potione proritante vomitum, excerni curabis. Verùm si debilem fortem medicinam æger sumpserit, etiam & si aluus non redatur, & clisteris curā nullam medicus habeat, nihil est, quod vereri pósit.

7. Methodus ¶ Septima methodus. Adeò prudens futurus est medicus, quòd etsi coniiciat, plurimum noxiū humorem quantunuis concoctū in febriēte redūdare, nequaquam singula vacuatione id educere est aggressurus. quòd euentus docuerint, naturā nostram nunquam sine vitæ discrimine celerem multorum succorū vacuationem exercuisse, indeq; cæcæ arti minus permittēdum doctè sua detur. Idq; præsertim in alui expurgationibus, vbi nō est in medici potestate, cùm animi deliquio corripitur æger, ventrem solutum confestim detinere. Moderaturus est ergo artificiosus medicus medicamēti expurgātis vim, & collaturus quātitati noxii succi, quem in vna die educere licet, atque tantum & non maiorem vim duntaxat bibendam exhibiturus est. Neque ignoro non parum difficile hoc esse, cùm sciam satis verè Galenum dixisse de curādi ratione per sanguinis misionem libro. Nihil æquè artem medicā in agendo coniecturalem effecisse, vti cuiusq; remedii quantitas.

¶ Octaua methodus. Humorum noxiorum cōcoctorum per aluum aut vomitum eductio, à medico fieri oblita, in quouis posteriore tempore morbi aptè, si ægrotantis vires tolerare queunt, exequi valet, dum aluus immodicè lubrica iam nō sit, & in horis, quas decentes esse suprà diximus, exerceatur. At sanguinis misio, quæ in principio morbi sæpe conduceret, cùm differtur, & si vires ægrotantis vigeant, quandoq; postea obesse experimur. quòd post longam sanguinis putredinem, non est adeò aptum per venæ incisionem vacuari, quod exdiuturna illa putredine superest, vt prius. extrahiturq; sanguis innoxius, quo vires fouebantur, imbecillæque febrientis facultes concoctrix & expultrix redduntur: vnde cum sæpe æger ex purgatione illius humoris, qui ex sanguine putrido restauit, indigeat, medicus pharmacum exhibere nō audet. Neque semper ita accidere nouimus. Contingit nempe non rarò sanguinis putrefactionem adeò pigrè repere, vt etiam post multos dies ab initio febris liceat ipsum cum ingenti ægri commodo, vena secta, educere. Neque ad cognoscendum vtrum expediat sanguinem in febriente mitti, an non, exiguum testimonium ab vrina sumitur. Quippe cū ipsa rubea & spisa, aut duntaxat rubea perseuerat, cum ægrotantis virtute valida, & ætate non infantili, sed quæ iam est assequuta sextum, aut vlteriorem annum, neque senili, sed quæ citra sexagesimum quintum sita est, decere sanguinis misionem fieri, nullus cordatus medicus ambigit. 8. Methodus

Auicena enim capite de flegbotomia.4. primi dicebat licere mittere sanguinem post quadragesimā diē ab initio morbi, vel saltim intra relatum tempus. quod ego sæpissime sum expertus est. in intermitentib9 febribus à notha bile originātibus vtilissimam quandoq; esse sanguinis missionem factam post viginti ac triginta & quādoq; post quadraginta dies à morbi initio, in continuis non adeo vtilem esse, tam serā venæ incisionem. causamq; non ob scuram euentus hi habent. nam in continuis diu afflatus propter febris assiduitatem sanguis plus crasitie q̄ putredine male affectus, parum iā habilis educi phlegbotomia est. aptiorq; pharmaco à feculentia illa expurgari superest. vires quoq; imbecilliores in huiusmodi ægris, q̄ in aliis febribus sunt. quæ tollerare venæ incisionem nequeunt. his incōmodis in vexatis intermittentibus febribus cessantib9. quin sæpissime plus in iis iuuante serotina sanguinis missione, quàm quæ in initio fit quòd tunc bilis notha, plus cocta sit, & ad mediocrem consistentiam quàm in principio iam reducta, vnde abilior vacuari per venæ incisionem, quàm in morbi initio euadit. porro Galenus.19.cap.lib.de curandi ratione per sanguinis missionē solum vigesimam diem præscripsisse videtur, cum dixit. ※ Quocunque enim die mittēdi sanguinis scopos in laborante inueneris, in eo auxillium illud adhibito, etiam si vel vigesimus is ab initio extiterit. ※ At, vt dixi, euētus iam me, quæ prædixi, docuerunt.

9. Methodꝯ. ¶Nona methodus. Verum quòd etiam contingat redundante sanguine vitiato, vrinas minimè rubras, sed parū à naturali colore dissimiles conspici, quòd fortasis in arctis vasis ipse putreat, à quibus nihil, quòd vrinæ commisceatur, resudat, aut quia versus cutim (in morbillo & variolis) vel in caput in aliis morbis repat, indeq; in inferiorē regionē, & in alto corporis renū & vesicæ sitā nō descēdat, nō semper profanguine mittēdo vrinas rubras expertus medicus poscere debet. Ex aliis enim signis, putà, magno pulsu, iuuenili ætate, verno tempore, aut initio æstatis, corporis grauitate, dorsi dolore, Thoracis constrictione, tussi sicca, syncipitis grauitate, amborum temporum dolore pulsatili, ac aliis signis colligi nonnunq̄ potest, conuenire sanguinē à febriē te mitti.

¶Decima methodus. Aduersa Galeni decreto in de curandi ratione per sanguinis missionem, &. 11. lib. methodi medendi. cap. 14. qui lactātur infantuli, cùm febriunt, ante quartum decimum mensem vt plurimum scarificandi non sunt, post autē sic. imo transacto quarto anno phlebotomari queunt. In ætate enim antecedente quartum decimū mensem carnem adeò laxam, & veluti muscosam habent, vt potius pituitosum quid ex crurum, aut brachiorum scarificatorum carnibus cuti proximis extrahatur, quàm humor immodicè lentus, qui occasio est febris, in alto corporis situm habens, & qui per exigua, & parū ampla vasa, vt infantulorum sunt, minimè ad cutim deferri poterit. Quippe audiendus in hoc negotio Galenus non est. qui locis citatis vetuerit sanguinem ante quartum decimum annum mittendum non esse. nam rationem, cui innititur, nullius momenti esse, quicunq; eam legerit. facile intelliget. dicebat enim 10 Methodꝯ

ipſe.14.methodi medendi lib.※at ſi in puerum incidat,qui.14.annum hactenus non attigit, mitti illi ſanguis, non debebit, propterea quòd tantillis, cum præſertim calidi ac humidi ſint.plurium corporis ſubſtantiæ quotidie defluat, ac digeratur,Ita quod ex incidenda vena mo liendum nobis fuerat, id vltro nobis excurati corporis natura præſtatur.※Opinatus vt verba citata dicere videtur.Ideo ante.14. annũ ſanguinem non eſſe mittendum a pueris,quòd calidi & humidi ſint,& facilius quàm cæteri homines in halitum diſcuti queant, qua difflatione ſufficienter ſanguinem redundantem aut viciatum vacuari exiſtimat. non animaduertens. primo quòd eadem ratione neq; eorundem alui ſubducendæ pharmacis erant. non minus enim bilis vtraq; & pituita diſcutiuntur plus in his quàm in aliis ætatibus, quàm ſanguis.Ergo vt quia ſanguis multus in relata ætate liberalius.quàm in aliis exhalat, quàmuis abundet ſiue quo ad vaſa ſeu quo ad vires,non eſt extrahendus, conſimili ratione neq; pituita aut vlla bilis. quod nunquàm ipſe neque vllus experitis,aut imperitis medicis prohibuit, neq; euentibus comprobatur. quin oppoſitum. Delirium nempe eſſet credere ſolum ſanguinem quartum humorem diſtinctum ab aliis tribus plus diſcuti in puerili ætate ante.14 annũ,quàm in aliis, & alios humores eandem normam non ſeruare. Scientibus medicis, in venis omnes ſimul vagari, quia omnibus membra nutriũtur, caloremq; humanũ æqualiter in omnes neceſſario agere,quòd ſimul commiſti ſint. Vnde neceſſario quoque omnes ſimul abſumentur, alia etiam ratione imo per aſſerta à ſe ipſo conuinci Galenus ipſe valet. Teſtatur quippe pueros ante quartumdecimum annum calidæ & humidæ temperaturæ eſſe,vt verum eſt, modo cum ſanguis eiusdem temperiei ſit,calidus enim & humidus ab eodem & cæteris phiſicis & medicis eſſe creditur. potius indicatiõe à ſola ætate ſumpta, nullis aliis incommodis conſideratis, liberalius ipſæ in relata ætate educẽdus eſſet,quàm in aliis, quòd plus reſpectu molis corporis illius ætatis redundare in eiſdem deberet, q̃ in ſequentibus. quia proportionalis illi, calidus ſcilicet & humidus fuiſſet. Tertio quòd inconueniat nihil, quod ipſe quàm maxime inconuenire putat,reſolui plus hos quàm aliorum ætatum homines. Nam ſi duntaxat reſoluerentur plus aliis, & plus eiſdẽ non reſtaurarẽtur. Vero ſimilia dixiſſe appareret, verum cum oppoſitũ accidat. multo plus reſtitui in his,quàm diſſolutum ſit, aliter enim non creſcerẽt.nihil obſtare deberet, vt ſanguis non mitteretur ab his, hos aptiores vt diſcuterentur aliis eſſe.Facultas certè concoctrix horum ex pituita crudo ſucco plus ſanguinis conficere, quàm diſcuſſum ſit,valet. Quãdo in morbis ab extra alimentum non exhibetur.Quibus & complurimis aliis rationibus manifeſte Galeni error cõ prehenditur.

¶ Neq; ex relatis eliciat vllus, per me licere, tot ac adeò copioſas ſanguinis miſsiões fieri poſſe poſt quartum annum,vt poſt decimquartum nam id nunquam aſſerui neque rationi cõſonũ mihi viſum fuit. tam quòd venæ eorum qui in quarto anno ſunt cõſtituti,graciles ſunt paucum ſanguinem continentes,à quibus pautior ſanguis extrahi debet, *Moderatn[…] decretum de ſanguine mi[…] tẽdo a pueri[…]*

 quàm

quàm ab aliis.1 4. annum transeuntibus, qui plurimum habent. quàm quòd facilius spiritus vitales & animales ac naturales paruulorum ab aëre continente infrigidatione extingui, aut calefactione discuti poterũt, quàm pubescentium. certè flãma maiore ex plurimis lignis vstis conflata. melius in aëre frigido aut calido conseruari poterit, q̃ exigua & ex lignis paucis facta. quam normam quatuor annorum infantes, cum quatuordecim annorum seruãt. Ex pauco nempe sanguine paruulorum pauci spiritus fiunt, vt ex multo maiorũ multi, ex vtrisq; tamẽ sanguis viciatus, aut quantitate exuperans, cum morbum ginit, extrahendus à nostra præcepta seruãtibus est. Quippe & si nos cõfitemur aptiores esse spiritus paruulorum extingui frigiditate, aut discuti calore, quàm pubescentium. nõ ob id idem quòd Galenus in citatis locis scripsit, referimus. Nam ipse vetuit sanguinem mitti ante quatuordecimum annum, quòd crediderit, non minus in his sufficere resolutionẽ sanguinis, quæ fit à natura, quàm in maioribus sanguinis misśionẽ præceptam ab arte. in quo vt probauimus, deceptus fuit. nos autem nõ id cõfitemur, sed spirituosã substãtiã esse promptam discuti. at quòd ex Abinzohare passim à medicis fertur sentia quædam, qua se iactat à proprio filio tertium agente annũ sanguinem suo iussu missum fuisse, & puerum euasisse, quo adeo audaces redati sunt nonnulli medici, & venarum sectores, vt dum hæc cõdimus, quidam venarum sector, iubente quodam medico scarificare crura pueri, ausus sit, venam illius scindere, matre reclamante, ac dicẽte: quòd id medicus non præcepisset, & postridie puer fuerit mortuus, & ipse venæ sector a pretore in carcere detẽtus & nescio qua pena multatus. ob hæc ergo explicare placuit, non a me aprobari Abẽzoharis sententiam citatam, si in omnibus esse exercendam eum intellegisse putarem. at quòd manifestè noscam. illum voluisse in puero carnoso, amplarum venarum. rubusto, exsequendam, ideo cum ipso consentiens, fateor nonnunquam, & si raro, illud licere. & a me præceptum quandofuisse, fœliciterq; cessisse.

¶ Vndecima methodus. Si scarificare oportuerit, priusq̃ scarificationem aggrediatur medicus, si fieri potest, nutrix commutãda erit, fortassis enim a vitiato lacte morbus originẽ traxit: quòd si fieri nequeat. quia nullius alterius mammillas sugere infans velit, aut ob aliam rationẽ, & febris perseuerauerit, lac primæ nutricis, si commutata nõ fuit, vel secundæ (si scarificatione egens infans, scarificatus sanus nõ euasit) alterandum medicinis aluum leniẽtibus est, præmissa syruporum concoquentium exhibitione, & decenti victus ratione, afficitur quidẽ & alteratur nutricis lac, si casiam fistularem, aut mannam, aut syrupum rosarum alexandrinarum septem infusionum manè nutrix sumat, & parum post deuoratum pharmacũ infans lactatur. 11. Methodus

¶ Duodecima methodus. Cùm relato lacte sucto, neque spontæ infantis aluus sufficienter soluitur, potio, quam referam cocleari bibenda infanti per interualla, si febris continua, aut exquisita tertiana fuerit, datur. Potio huiusmodi est. Syrupi violacei & duarum radicum, singulorũ vnciam vnam & semis. misce cum vncis duabus muci- 12. Methodus

laginum

laginum feminis pſilii, extractarũ in aqua fœniculi. Venter quoq; tã ☙orum quam illorum,qui à notha-bili febriunt, lubricus reddẽdus eſt vnguẽtis compoſitis ex aperiẽtib9, qualia ſunt,apii & fœniculi ſuccus, & cõſimilia,& mollientibus,vt Caſiæ fiſtularis pulpa. & butyro,vmbilico, & inferiori vẽtre his omnibus appoſitis, ac aluus eorũ qui proximi vigeſimo menſi ſunt, ſoluenda potiõe ex vnciæ ſemiſsis agaricitio chiſcati & tantumdem rhabarbari macerati,erit.quæ vigoroſior & mitior fieri poterit,prout medico videatur.

Method9 ¶ Decimatertia methodus. Maximè cauendum eſt, ne infantes febribus intermittentibus laborãtes, per duas horas antequàm frigus corripiat,lactentur,aut dormiant:Neq; dum frigent, aut febris initium adeſt: quanquam intra quinq; horarum interuallum ieiuni fletibus nutrices infeſtent.fletus enim plus calefaciendo iuuat,quàm noceat. Eſt enim adeò inſigne incommodum, quod ex lacte intempeſtiuẽ ſucto infantibus infertur,vt nullũ maius.ii enim paratiſsimi incidere obſtructiones iecoris, & lienis ſunt, tã ob hoc,quòd arcta vaſa habeant,quàm ob lẽtitudinẽ ſuccorum propriorũ & lac,quo præcipuè aluntur, à quibus,cùm in eas incidunt,difficulter reſurgunt,quia voraciſsimi: & ſomniculoſi ſint, neq; aliter exerceri, q̃ geſtationibus queant, indigentibus qui obſtructionibus laborant, parcè lacte,& ſomno vti, deambulationibusq; multis eaſdem diſſoluere. Quamobrem ſæpe obſeruaui frequentius in vitæ diſcrimen incidiſſe infantes,qui ab intermittentibus febribus capiuntur,quàm qui à continentibus,quòd hæ ob continuum febrilem calorem obſtructiones fieri, referando quoſcunq; meatus vetant, aliis propter intermiſsiones, hac vi non conceſſa.

¶ Decimaquarta methodus. Solet quandoq; febri adiungi regius morbus, qui ex obſtructione illorum vaſorum,per quæ bilis in folliculo fellco contenta, ad inteſtina defertur, contingit,vt in ſuo loco docebitur. 14 Method9. Atq; cùm obſtructio huiusmodi à pituita lenta, vel alio craſſo ſucco in plurimum fiat, temerè verentur nonnulli antiquorum,quæ referãt, (cùm calida ſæpe ſint)his febrientibus exhibere. Nam quæ talia ſunt, vt apii,& fœniculi radix,aut ſemen & alia conſimilis facultatis ſine noxa iis conferuntur, Non enim relata adeò immodica caliditate ſunt prædita,vt ſuſpicari queat medicus febrem per horũ deglutionem immoderatè augendam. Quin & ſi lenta febris foret, ipſam paululum augmentando, non parum ad reſerandam oſtructionem, & etiam ad cæteros ſuccos,qui febris occaſio ſunt, diſcutiendum,quæ diximꝰ, deuorata prodeſſent. Eadem methodus ob ſeruanda eſt,ſi febriens colico dolore oriente à pituita, vel flatuoſo ſucco infeſtaretur,aut ipſe alio morbo frigido ægrotaret.

¶ Decimaquinta methodus. Neq; & ſi valde calida medicamenta quæ vim ſubductricem haberent,bibenda exhibuiſſes, in relatis euentibus aberraſſes.Qui enim calor conciliari febrienti ex horum potione poſſet, non diu durare valeret, quod pharmacum ſimul cum humore, quem ſua vi trahit, ab ægrotãte per vomitum,aut aluum excernetur.Et quanquam calor auctus diutius perduraſſet,minimè verendus eſſet. rariſsimè enim accidit febrientes pu- 15. Method9.

tridis, quas vocabant, febribus ob spiritus à calore immodico febrili difflatos perire, nisi ab infecto sanguine ab humoribus immodicis, aut corruptis, ineptoq; reddito spirituum vitalium materia esse. Népe non aliter in his spiritus vitales à sanguine infecto gigni prohibentur, quàm flamma lucernæ, cuius oleo plurimum terræ aut aquæ, aut alicuius rei ineptæ inflammari cõmisceretur, gigni cohibetur,

16 Methodꝰ ¶ Decimasexta methodus. Contẽnenda tamen minimè erunt nõnulla symptomata, quæ febrientem in interitum perducere posśint: qualia, dolor capitis, aut ventriculi, aut animi deliquium, vel alia sunt. Sed medella febris neglecta, si horum & febris curatio simul fieri nequeunt, curanda sunt. Parum enim inconuenit, febrim per horum curationem augeri, dummodo sanguis, ex quo vitales spiritus gignendi sunt, per symptomatum medellam potius expurgatur, quàm vitiatur.

17 Methodꝰ ¶ Decimaseptima methodus. Nõ parum à vera methodo curatiua discedunt, qui aloë tantùm pro soluẽda aluo in febribus pituitosis vtuntur. Nam cùm huic vis expurgandi bilẽ & adstrictoria insita sit, vt Dioscorides lib.3. cap.22. docuit, impingendo aloës parietibus vasorum cõtinentium crasos succos eosdem, & ventrem post purgationem adstrictam linquendo: reliquum noxium humorem vlteriori vacuationi inhabilem reddet, & bilem tantùm ducendo, pituita vacuationi magis rebellis permanebit. Quaproter merito Galenus sexto de tuenda valetudine dicebat. ⁂ Nam si pituitosus succus à capite infrigidum à natura vẽtrem decurrat, facilè his succurritur, si manè aliquid simplicis medicamenti sumpserit, quod diatriõ pipereõ dicitur. Sed & piper solum ad exactum contritum leuore aquæ mistum bibere his licet. Ad quẽm vsum melius, stomachoque aptius album piper est. Porrò absinthii potio his est aduersiśsima, vt quæ pituitosum succum ipsorum ventri affigat, cùm detergendi vim non habeat, quæ adeò sit æstimanda. Sed neq; aloë valde his conducit cùm ei biliosi trahendi humoris facultas sit. ⁂ Neque audiendus est in hoc Auicena, qui fortè errore interpretis cap. septimo tractatus secundi de medella febrium putridarum in genere dixit. ⁂ Et fortasśis est necessarium administrare ea, quæ sunt, sicut aloës quando materia est crassa, & melius quidem est, vt abluatur, & nutriatur cum aqua endiuiæ. ⁂ Quibus verbis tam Galeni decreto q̃ nostro ineptè contrariatur, nisi, vt dixi, desit negatio ibi, vbi legitur, materia est crassa, & legendum esset, quando materia non est crassa. Neque aliena hæc correptio à mente Auicenæ esse videtur quòd statim consulat cum aqua intibi aloëm lauari, quam minimè conuenire crasśis, sed biliosis succis Auicena sciebat.

Caput. xxxij. De ratione victus obseruanda à febrientibus.

Prima methodus. Inter omnes, qui nos præcesserunt medicos, nullum naturam febris exactius intellegisse, per ea, quæ in monumentis suis ipsi scripta reliquerunt, coniecto, quam

quam venerandus senex Hippocrates, qui aphorismo decimosexto primi libri retulit, humidam dietam omnibus febrientibus conuenire, & præsertim pueris, his verbis indubiè exprimendo, ea, quæ humectant & laxos, ac dilatatos canales corporis humani efficiunt, conuenire febrientibus. humidi enim est cedere & dilatationem libenter pati: quod idem per febrem à natura fieri procuratur, vt nos retro docuimus. Nā si ipse opinatus: ea quæ Galenus, ac cæteri fuisset, febrilem calorem, rē præternaturalem productum à putridis succis esse, quæ de sui ablatione indicet, potius dicturus erat, frigidum victum omnibus febrientibus competere, quàm humidum. Quia in omnium humorum putridorum febribus calor redundet, & in paucis siccitas supercrescat. Qui enim à sanguinis, vel pituitæ putredine febre ægrotant, potius humiditate immodica laborant, quàm siccitate. Non ergo ex ætatibus puerilem expresit, nisi quòd in his magis arctæ viæ sint, quàm in aliis, & caro eorum difflari prompior, quibus incommodis salubriter per victum humidum occurritur, humiditate laxioribus viis versis, & eadē naturali temperie discuti à febrili calore prohibita. Hippocrati enim semper cordi fuit, naturalem temperiem custodire, & consuetudinē non despicere. Ideoq; in fine aphorismi apposuit. ⁂ Et aliis, qui tali victu vti consueuernnt. ⁂ Sit ergo huius primæ methodi curatiuæ cōpendium hoc, quòd puerorum, & eorum, qui victu humido ali cōsueuerunt, cùm febriunt, victus etiam humidus plusquàm aliorum sit. Nō enim audeo ego absolutè hanc sententiam, vt vniuersaliter veram exponere. ceu Galenus fecit, asserendo per eā præcipi ab Hippocrate simpliciter humidis alimentis vtendū esse in pueris febrientibus, & aliis ægris assuetis humido victu refici. quòd innumera, quæ inconueniunt passim occurrere video. in pueris scilicet obstructionem patientibus, vel ex lentorum, & crassorum succorū redundancia, aut putredine febrientibus, & in aliis victu humido vtentibus, & non dissimili, genere febris, quàm pueri laborantibus, sic cum victum ex aperientibus, & dissecantibus confectum, competere, & hoc ipsos benè habere, & humido in interitum ire. Sed prudenter moderādo Hippocratis sententiā, dicere. in relatis febrientibus perpetuò conuenire, non simpliciter humida, sed minus sicca, quā in aliis, quæ non indecenter humida nominantur.

¶Secunda methodus. Nisi insigne aliquod incommodum excerni fæces à ventre vetuerit, semper procuranda est alui expurgatio ante accessionem febrilem in febribus intermittentibus, aut febrile augmentum continuarum. Vapor enim exhalans à fæcibus, vi immodici caloris, febris in stomachū, thoracem, & caput delatus, non contemnendū nocumentum infert, appetitusque deiectionem efficit, quod febrienti bus non parum nocet. Neque in relato initio, aut augmento febris, & tribus horis antecedentibus cibus, aut potus concedendus ægrotanti est, quin quoad fieri possit procurandum, vt tunc nihil alimenti crudi in stomacho contineatur: alimētum enim, quod in tempore per hāc methodum vetito conceditur, cùm febris superuenit, vitiatur, sanguinēq; suis vaporibus inficit, quo cor 2. Methodus.

compel-

compellitur velociter, & frequēter se ipsum diutius dilatare,ac cōstringere,vnde calor febrilis, vt suprà dictum est,cordi,& spiritibus, ac toti corpori ascifcitur,& febris protrahitur.

3. Methodus. ¶ Tertia methodus. Opportuna hora cibandi febrientem, qui ab intermittente febre corripitur, cùm iam febrire desinit,est. At cùm sæpe contingat, febrem adeò protrahi, vt ægrotantes si per omne illud tempus ieiuni perdurassent, in animi deliquium, aut aliud magnum incommodum incidissent, consultè agit,qui cùm febris viget(si principium, & augmentum quinque horas supergressa sunt)cucurbitam cū sacharo conditam, vt his temporibus in officinis vendi solet,& damascenos prunos, & mali punici dulcis & acidi grana in aqua macerata anisi semine superasperso,ne suo flatu noceant,ac consimilia deuoranda febrienti confert: quo febrientis vires restituuntur, & expectare horam intermissionis ipse potest, in qua iusculum aliquod, ex pullacea, aut gallinacea carne, & caro ipsa elixata exhiberi,si liceat,valeant. Verùm si per tam prolixum tempus febris intermittens perdurasset,vt viginti & quatuor horas attingeret, aut has supergrederetur,vel si febris ex semper infestantibus fuisset, cib9 erit offerendus febriēti, cùm febris inclinat,Tunc nempe magis opportunè alimentum omnibus concedi tur, cùm concoctrix facultas expeditior ad coquendum illud fuerit, & natura ipsa minus occupata excernendo causam morbificam est, at cùm in intermissione,& febris inclinatione hæc vtraque contingāt, meritò in horis relatis medici præcipimus febrientes alere.

¶ Quarta method9. Et si vera sint, quæ retulimus,quandoq; cogimur. victum ægrotantibus in febriū initiis exhibere,si cùm rigere, vel frigescere incipiunt,syncopi corripiuntur. At cùm ex antecedentibus euētibus certè sciuissemus animi deliquium in febris initio superuenturum,parum antequam rigor aut frigus corripuisset febrientem,salubriter alimentum aliquod concederemus illi, quo bilē deferri in stomachum ad proritandam syncopim prohiberemus. eo enim adeò sæuū symptoma,quale illud est,aduentare sæpe prohibetur. Non vrgente tamen vlla necessitate, si in initio accessionis intermittentis febris, aut principio exacerbationis continuæ alimentum febrienti concedimus, plusquàm in vllo alio morbi tempore aberramus.Quanquàm oppositum, puta plus in statu obesse docuisse Auicenam capite supra citato sciamus. Nam vt somnus non rarò consistente febre iuuat, quia per eum vires labefactatæ restituuntur, & in initio sæpissime nocet: sic quoque alimento contingit. Et si enim vereamur (quod an verū an falsum sit in medella febrium ortum trahentium à notha bili discutietur) quòd à pugna aduersus morbificū humorem natura per cibum sumptum tunc distrahetur,non adeò insigne damnum hoc esse existimam9 quale illud,quod ex assumptione cibi in initio rigoris,aut frigoris, seu febris contingit.Obstructiones scilicet ingentes tam iecoris,quàm lienis à relata refectione incocto alimento in viscera illa tracto,sæpissimè fieri,facultate concoctrice tunc noxium humorem coquere non potente, neque difflare idem immodico febrili calore vt in statu valente: 4 Methodus.

quia

quia cutis pori adſtricti eo tempore ſint,febre adhuc non aucta,nempe & ſi in commoda paria eſſent.cõmodum illud de reſtituendis ægrotãtis viribus impar exiſtet, quòd in initio deiectæ vires non ſint, velut in ſtatu, quà propter recte præceptum,vt diximus,eſt.

5.Methodꝰ. ¶Quinta methodus. Artificioſa diuiſio victus in omnino vetitum alimentum,quòd eſt,ieiunum febriẽtem per omne febris tempus durare,& in victum ſibi ſano ſimilem,& in medium inter hos,certe eſt. Neq; minus etiam docta à me iudicatur gradatio alimenti, referens poſt primum tenuiſsimum victum, cùm nihil propinatur, ſequentia eſſe,lentium, aut alterius conſimilis leguminis,vel hordei iuſculum,vel olus aliquod,quale lactuca, aut beta cocta, ac poſt hos pullaceæ carnis ius, & hæc inter ea, quæ pauxillum nutriunt recenſere. Craſsiusq; alimentum his fore ptiſanam ſic conditã vt Galenus primo libro de alimentorum facultatibus cap.de hordeo. &in libro,de ptiſana.ſcripſit,etiam in dubitatum habeo. Conficitur enim,vt prædictus author in locis citatis retulit in hunc modũ. ✠ Primùm hordeũ crudum in aqua macerato, deinde manibꝰ adeò terito, vt tenuis membrana conſpiciatur. Poſt hæc iterum manibus eatenus ſcilicet valenter conterito, vt quod q; glutinoſum excutiatur. Atqui ſi cui eſt animo hanc plus abſterſiuã efficere,ſatius fuerit eam cum membrana decoquere. Fit autẽ elixatio hoc modo, vt ſcilicet hordeum primò diu coquatur: mox ad mollem quoque ignem: donec multùm ſucculentum reddatur.Sic ſanè elixata quicquid inerat flatuũ deponit, atque cuncta nanciſcitur commoda, quæ atteſtatus eſt Hippo. ✠ Sed iã carnem gallinæ, & perdicis iuuenis & alia auiũ genera his ſimilia, proxima alimento ſanorum eſſe,nemo inficiari poteſt: verùm his diuiſionibus alimentorum in alium locũ miſsis, quod in præſentiarum docere cupio,eſt,noſtra tempeſtate victũ febrientibus abſq; inflammatione, minimè adeò tenuem exhibendum prout antiquorum methodi docuere. Quis enim nunc relatis febrientibus concedet pro præcipuo alimẽto ptiſanæ tantum ſuccum, & aquã mulſam,acetumq; mulſum ſimpliciſsimum, & apomeli Græcis vocatum,ex aqua tantùm & melle compoſitum,vt Galenus de ſanitate tuẽda libro quarto docuit, & alia non maiorem nutriendi vim relatis habentia: veluti omnes ferme Græci in febribus conferunt? Nullus quippe in arte medica mediocriter doctus. Porrò in prima die febris omnes concedimus triticeum panem cum prædictis leguminum iuſculis aut oleribus coctis,aut crudis. Græcis,tantum alimẽtum quantum ſolus panis tritici exhibet. nullis, niſi his,quibus morbus inclinat,concedentibus. Neq; hæc varietas fortuito,& à caſu, ſed conſulto prouenit. Non ob maiorẽ voracitatem hominum huius temporis,quàm præteriti: cum omnibus, qui Romanorum imperatorum hiſtorias legerunt, manifeſtum ſit, apparatu opiparo excellente immodicè hũc, quo nos vtimur,Romanos temporis Galeni vſos fuiſſe. Neque inde, quòd vires humanæ ab illo vſq; ad iſtud tempus imbecilliores reddatæ fuerint, prouenire potuit: cùm non diutius viuere illis quàm nobis concedi ſacræ literæ à Dauide multò Romanis imperatoribꝰ anteriore ſcriptũ pſalmo

psalmo.89.legamus, vitam hominũ sui seculi septuaginta annorum esse & in potentatibus octoginta. Ortũ ergo traxit varietas hæc,inde, quòd experti sunt nostri medici, panem triticeum, & pullaceam carnem cõcedẽdo ægris in secunda, aut tertia die ab initio febris cõtinuæ, ac post septimam gallinaceã, ipsos minus periclitari, quàm antiquo tenuissimo: & parcissimo victu vtendo, quo vsus hic vt eorum inuentum nobis posteris & hominum vulgo introductus est, vt missio sanguinis in prægnantibus, vt Cornelius libro secundo docuit. & ante decimumquartũ annum in pueris venam secare. Quã victus rationem in omnibus febriẽtibus obseruare consulo: præterquã in illis, qui plurimis crudis succis redundant, aut in his, qui validos pulsus habentes fastidiũt relatos cibos, & ali parcissimè cupiunt, quia sic aliti, melius se habere sentiant, quàm aliter.

6. Methodus ¶ Sexta methodus. Quanquam præposteram victus rationẽ, & Hippocratis decretis contrariam, tam plusquàm ipse præceperit alẽdo febrientes, quàm præter ab eodẽ præscriptum ordinem victitãdo ægros, exercere videtur nostri medici, qui in prima, & secunda, ac aliquando in tertia die iusculis leguminũ, aut coctis oleribus, & pane tritici febrientes alunt, & posteris diebus victũ plus alentem concedunt, vt nos in antecedente methodo scripsimus: ego tamẽ existimo nihil aduersum vnius Hippocratis Græci placita (obseruando præscriptum à nobis ordinem, conferendi cibum febriẽtibus) iuniores introduxisse. Nam Hippocrates ipse. 4. aphorismo primi libri, primum quod medicis cauit, fuit, ne victu exquisitè tenui in morbis longis, aut vlis acutis vterentur, minitans sequenti aphorismo quinto exitiale periculum trãsgressoribus imminere, dicens. ⁂ In tenui victu ægri delinquunt, quo fit, vt magis lædantur. Quicunq; enim error cõmittitur, maior in hoc fit, quam in paulo pleniore victu. ⁂ At cùm febres citra inflammationem vexantes, sæpissimè quartam decimam diem acutorum morborũ terminũ transgrediãtur, iã hinc indicatio sumi poterit, ferme pleno cibo, quale est pullorũ gallinarũ caro, vti, licere parũ post morbi initiũ. neque ob id à præceptis Hippocratis dicessisse. Sed neque in ordine conferendi victũ deliquisse nostros medicos innumeræ sententiæ aphorismorũ sequẽtium citatos probãt. Damus enim nos tenuiorem victũ febriẽtibus in primis tribus diebus, quàm in sequentibus, quòd tũc maiorem repletionem patiãtur, quàm in quouis alio morbi tempore: ab initio enim vsque ad morbi finem incessanter febrientes attenuantur, modò maiori repletioni maiorem inediam cõuenire, quis inficiari poterit? scientibus omnibus medicinalem facultatem pro principio suscepisse axioma hoc, contrariis remediis affectibus curandis affectus mederi. Post verò cùm stomachi, & vẽtris inferioris cruda, & superflua cocta excreta esse suspicamur, pleniore alimento, putà pulli, gallinæ aut iuuenis perdicis carne, seu pisci bus paruulis vti iubere, rectæ curãdi methodo consonũ est. dũ tamen tunc morbus in vigore, aut proximus vigori non consistat: nam quãuis cum viget morbus minor repletio indicans plenius alimentum cõcedi posse, adsit. maius incommodũ ex auulsione naturæ à graui pugna

aduerſus occaſionem morbificam, quam tunc à corpore pellere conatur, ſequitur, quàm vtilitas ob cibi exhibitionem. Opinari enim Hippocratem præcipiſſe tantò tenuiorem victum ægris offerendum, quãtò proximior morbus ſtatui fuerit, ideóq; in prima die plus febrientẽ alendum, quàm in ſecunda, & hunc ordinem vſq; ad morbi conſiſtentiam ſeruandum, ab Hippocratis decretis quammaximè alienum eſt. Ipſe enim tãtùm docet, quòd in ſtatu, & parum ante morbi ſtatum, & in acceſsionibus per circuitus inuadentibus, ac parũ etiam ante, abſtinere à cibo conueniat. Sed de præcedente tempore methodum, quam fingũt, nullam exhibuit, aduerſare tunc enim ipſe ſibi, qui aphoriſmo 29. ſecundi libri ſcripſit, ex repletione factas ægritudines vacuatione mederi. Ex quo elicitur, quòd vbi maior repletio adfuerit, maiore vacuatione ſumus vſuri: ſed maior inedia, plus quàm minor, de repletione imminuit, ergo in principio vbi omnimoda replectio eſt, maiore inedia vti debemus. Meritò ergo Hippocrati nulla alia, quàm noſtra ſexta methodus adſcribenda eſt. Totum enim tempus, quod eſt ante vigorem morbi, principium ab Hippocrate nominari in præcedẽte capite monſtrauimus. In toto ergò illo principio craſsiore victu vtẽdũ, nos non negamus, dum tamen ordo relatus à nobis, ſeruetur. Neq; immerito ſupra dixi, in ſtatu poſt cibũ ſumptum diſtrahi naturam a graui pugna, quia & ſi in quouis morbi tẽpore nõ nihil diſtrahatur a pugna contra morbi cauſam, multo periculoſior eſt diſtractio, quæ in ſtatu fit, quàm quæ in alio tempore morbi. Neque hinc inferre licet conuenire, tunc cùm viget morbus nullũ alimentum offerre febrienti. cõfert enim ſæpiſsime, cũ diu ſæuitas ſimptomatum ſtatus durat, & vires labefactari noſcimus, non ſolum cucurbitam conditam & alia bellaria febrienti ad prandendum dare, verum & iuſcula pullorum gallinarũ & etiam ex eiſdẽ gallinis ius, & quãdoq; carnem pullorum earundem concedere. & ſi enim coniectemur facultatem concoctricem tunc diſtrahendam a pugna, indeque morbificam cauſam clanculum ſubrrepturam, & ad infitiendum ſanguinem cordis promptiorẽ futuram, etiam experimur ex alimento ſumpto, ſanguine non vitiato genito, & in venis tranſmiſſo, ſpiritus vitales fieri, quibus auctis concoctrix & expultrix vis humana valet propellere, & à corde ſeiungere infectos ſuccos, qui vitiãdo ſe ipſis, aut ſuis fuliginibus, cordis ſanguinem, in eptũ eundem efficiebant, vt materia ſpiritum vitalium eſſet. indeq; mortis ægri cauſa erant. Porro opinor ego non diſsimilem eſſe pugnam, quæ verſatur inter naturã & morbi cauſam in diuerſis temporibus febris acutæ, in quibus criſes proprie dictæ contingere ſolent. Pugnæ accidenti inter inimicos homines, qui primitus verbis iniuriis ſe mutuo offendunt, poſt vero iniuria in contumeliam commutata, pugnis ſe cædũt, vt veteres ante vſum ferri & armorum pugnare ſolebant, vt Donatus inquit, at vlterius rixa flagrante, iã enſibus & pugionibus dimicant. in initiis certe morborum & ſi vniuerſa morbi cauſa tunc in corpore adſit, quod ab eadem in cor effumat, velut verba iniurioſa eſt, non enim illis fuliginibus adeo lacesſitur vis vitalis (quòd eo in tempore valida

fit) vt in processu: neque etiam mor bi causa adeo sensibiliter imminui tur (quia ferme tota simul ad huc duret) vt post. aucto vero morbo, iã imbecillioribus facultatib9 humanis versis, morbificaq; causa per accidens deterior facta, quia cũ natura conatur eam à corpore vi caloris humani in halitum aut sensibiliter excernere, necessario eandem commouet, & ab ipsa fuligines in cor & cerebrum ac alia nobilia mẽbra eleuat, pugnis dimicare naturã & morbi causam dicemus. quo dimicationis genere sæpissime finiri morbos, sensim materia eorundẽ finita, cum salubres sunt, accidit. verum quando adeo crescit morbificus succus, vt parum absit, quòd vita ægrum priuet plurimis spiritib9 vitalibus consumptis, & sanguine, ex quo restituendi alii erant, vitatori. Iam tunc pugionibus & ensibus pugnare naturã, & morbi occasionem, attestamur. quibus sic habentibus, ceu quandoq; prodest à verbis iniuriosis paululũ abstinere se ringentem, & patienter aduersi blateratoris verba dissimilare, vt liceat sibi eo in tẽpore prandere, vt cũ ad contumelias & pugiones deuentũ sit, viribus polleat: sic febrientibus sæpe confert ante statum ali, vt in statu vires vigeant: exiguum enim est incommodum, quod tũc à morbo inferri valet. & grandis vtilitas, quæ ex alimento sumpto sequi non nunquàm potest. verum vt cum pugnis dimicãs, & si quando prandere velit, ferire aduersum tunc pugno non poterit, quòd manu alimentũ in os laturus est. indeq; nonnullum damnum sibi inferẽdum speret, quia tamen tale. quòd mortem pugno percussus illaturum non est, à comedendo desistere non debet, vt post cum ad arma deuenerit, valeat superior inimico esse. sic quoq; in augmento morborum, & in statu proli xo eorundem, vbi crises propriè nõ sperantur, prandere permissum omnibus est. quòd multo vtili9 sit, paululum desistere à pugna cõtra morbi causam, quàmuis timeamus tũc ipsam augendam, quàm interdicto alimento febrienti, ægri vires adeo imbecillas fieri, deficiente sanguine quem spiritus pro eorundem mate ria poscunt (qui in sanis & in complurimis ægris ex alimentis nuper deuoratis in plurimũ fieri solet) vt in die crisis succumbere cogantur. tandem ceu cum pugionibus certatur, periclitaretur, qui arma desereret, vt manu cibũ capesseret, quòd tũc hostis ab aduersi armis securus audatior quàm ante reditus. inimicum pugione transfiget, quem forte confodere non auderet, si armatum pugione aut ense vidisset. sic in statu morbi cũ crisis propria fit, nullum alimentum febrienti dandum erit, ne distractis à pugna spiritibus (vt alimentum concoquant) qui naturæ præcipum instrumentũ erant, morbi causa in cor repens adeo cordis sanguinem inficiat, vt nullius spiritus vitalis materia esse valeat. quo accidẽte æger vita priuaretur. dixi in his, quæ propriè crises sunt, nullo egere alimẽto febrientes, quia hæ breuissimæ esse solent, & per quinq; aut sex horas in plurimũ durantes, nam aut natura vincet, & reliquum temporis quod restat ad sanitatem vsque: declinationem morbi sudando, aut ventrem expurgando, seu sanguinem per nares mittendo nominabimus. aut natura vincetur & status mortiferus dicetur. vbi siue alas, aut non, ægrum non liberabis, tuncque prudenter agit, qui alimentum

mentum conueniens per interuala ægrotanti confert. fortaſis enim deceptus medicus putat ſtatum eſſe mortiferum, qui in ſalutem finiendus eſt. Dixi ſuperius,quòd in morborum ſtatu conueniat alimentum concedere ægrotanti, vt ex eo talis ſanguis fiat, qualẽ pro materia propria,ſpiritus poſcunt, vt ſciatis, nõ quenuis ſanguinem non putrefactũ id ſufficere. Alias enim ſi quiuis ſanguis aptus ad hoc eſſet.nõ video,cur moreretur ob alimenti deffectum ſanus, nullũ cibum decẽ diebus ſumens:qui,exempli gratia, quinquaginta libras ſanguinis hodie habet, quoniã laute in preſenti anno prãſus eſt. & in anno præterito etiã bene valebat, ſolũ triginta libras ſanguinis in venis continens, quòd in antecedente tẽpore frugaliter vigiſſet. Ex viginti enim libris ſuper additis ex immodicis alimẽtis, vero ſimile eſt, ſufficienter potuiſſe membra reſoluta refici, & ſpiritum vitalium tanta quãtitas gini, quãta pro viuendo requiritur. & vt in antecedente tẽpore cũ triginta ſanguinis libris ſanus viuebat. etiã nũc alimẽtum nullũ decem diebus ſumens,& plus ſanguinis ad huc q̃ in præterito tẽpore habẽs, incolumis futurus erat,niſi,vt dixi, nõ qui vis ſanguis ſpirituum vitaliũ materia eſſe ſufficiat,ſed pur9 vnguinoſusq;.Quippe quòd ſanguis in plurimũ intra decem dierũ ſpatium quicquid vngui noſum habet,vi caloris ſpirituũ hominis ſani amittere ſolet, & melancholiæ fumis impury verti. ideo ſine alimento recenti vlterius viuere in plurimum naturaliter hominibus ſanis non cõceditur. ſecus ægris quod miraculoſũ videtur (ii enim qui à febribus pluſquã ſani inediã decẽ dierũ tolerãtes,magis attenuãtur, & quorũ ſanguinis vnguem vi febrilis caloris diſſolui promptius eſt, diutius ſine alimentis recenter ſumptis viuunt, vt euentns docent) verũ hoc peculiarem & propriam cauſam habet, nempe & ſi in ægris febriẽtibus plus ſanguinis ab ſuma tur, quàm in ſanis tolerãtibus famẽ decem dierum, in eiſdem non æque vitiatus ſanguis cordi proximus, vt infameſcentibus eſt, cum enim bene habentes homines ſunt, facultates eorundem adeo ordine diſponũtur,vt cuiq; liceat, proprium obire munus:indeq; accidit, vt expultrix vis lienis melancholicum ſuccum in os ventriculi iaciat (cum ventriculus alimento caret) vt perpetuo in his,qui fameſcunt,efficere ſolet, qui mordendo ac vellicando partes illas in quas diffuſus eſt, ac fumum frigidum & ſiccum in venas & arterias cordi proximas, cũ quibus maximum conſortium habet, ex ſeſe iaciendo, ſanguinem cordi proximum adeo inficit, vt ſæpe contingat,ob vnius dei tantũ toleratam famem, in ſymcopem incidere ſanũ. aqua cum ſine alimento deuorato reſurgit, non aliter euadit, quàm corde impellente fuliginoſum illũ melancholiæ fumũ in partes à ſe diſtãtes,vbi in qbus ſenſibiliter vel inſenſibiliter expellitur,aut difflatur poſt alimenti ſumptionẽ. At ſi hoc non propinatur,ſed fames per decẽ dies perſeuerat,fumis melancholiæ quæ in dies, deficiente cibo magis vſta,deterior fit, in cor & ſanguinẽ cordi proximum iactis.ipſum adeo inficiunt, vt ex eo nullatenus ſpirit9 vitales,qui calidi & humidi ſunt, fieri queant. vnde mors prouenit. ægris tamen non ita contingit, horum enim naturalibus facultatibus à morbo diſsipatis, cum deficit in

ventriculo alimentũ,non sic melãcholicum succũ in os stomachi hi iaciunt, vtsani,indeq; non ea incõmoda eisdem per decem dies alimẽtum respuentibus contingunt, quæ sanis, & si perniciosum signum tale fastidium sit,vt Hippocra.32. apho. libri secundi dicebat. ⁜In quo vis morbo mente constare, & bene se habere ad ea quæ offeruntur, optimum est, contrarium malũ. ⁜ ex quibus omnibus sequitur per accidens morbum, quandoq; prodesse, puta illi,q obsesus inimicis, aut maris tẽpestate in aliquã insulã sterilẽ iactat9,anona careret.hic enim diutius febriens & fastidium patiens viuere posset, quàm sine febre existẽs. neq; fortuito, & exempli gratia in superioribus præscripsi decem dierum spatium sano homini ob inediam pereunti, sed consulto. quòd plinij capite vltimo, vndecimi lib. scripserat sequentia verba. ⁜ Homini non vtiq; septimo letalis inedia, durasse & vltra vndecimũ plerosq; certum est. ⁜ Ex quibus & assertione plurimorum, quod frequẽtius cõtingit, puta vltra decimũ inediam tollerantes non viuere, numerũ illum dierum exaraui. Satis hæc pro sexta methodo sint.

Quid ex precedente methodo sequatur.

¶Ex hac methodo elicitur, victu tenuißimo in statu & vigore symptomatũ morbi tantũ vtendũ,morbi temporibus diuisis per lenitatẽ, aut sæuitiã symptomatũ, & nõ per coctionem humoris efficiẽtis morbum. Nã in plurimũ status coctionis humoris cum initio, & augmento symptomatum coincidit, vt status symptomatũ posterior statu coctionis sæpe,vt suprà dixi,sit:hoc enim sic Hippocrati opinatũ fuisse, innumeræ eiusdẽ sententiæ docẽt. Sed inter omnes illa,quam aphoris. 71.quarti lib.scripsit,quæ hanc seriẽ seruat. ⁜ Quibus septima iudicatur,iis nebulã habet quarta die vrina rubeam, & alia ex ratione. ⁜ Vbi expresse profert, quòd si vrina se dimen rubrũ in quarta die habuerit, aut albũm, quo esse adhuc humorẽ perfectius coctum indicat, vt Galenus in expositione huius aphorismi scripsit,in septima die morb9 finietur.In qua die,& in antecedente nocte sæuiora symptomata, & maiora, quàm in toto morbi tẽpore conspiciẽda ab ægro sunt, vt idẽ Hippo.in decimotertio aphoris. secũdæ sectionis docuit,dicẽs.⁜Quibuscunq; crisis, id est, iudicatio fit, iis nox grauis ante accesionẽ, quæ verò subsequitur,magna ex parte leuior existit.⁜Itaque statũ symptomatũ posteriorẽ statu coctionis tũc futurum,vt nos diximus,necessariò fatendum est, Nempe cùm in quarta die perfectè cocta materia existẽs,vsq, in septimam expelli differtur, inde accidit, quòd in intermedio illo tempore natura vires, quas in coctione absumpsit, restituit, vt expulsionem noxiorum succorum cui est annexus casus virtutis in septima sine vitæ discrimine exerceat.Hoc idem Hippo. 2. prognosticorũ.cap.5. de signis sumptis ab vrinis sensit, scribens. ⁜ Vrina optima est, si candidum sedimentũ fuerit,leueq;, & æquale per omne tempus dum morbus iudicetur, securitatem enim,ac morbum fore breuẽ significat. ⁜ Vbi perfectæ coctionis humoris notam manifestam ex vrinis exprimens, quod coctionem in statu consistere ego nomino.morbũ ad huc manere & grauiorẽ futurũ innuit:quãuis breuiorẽ futurum explicet, q̃ si vrinæ, & humor noxius perfectè cocta non extitissent.

Galeni error quidā notat. ¶ Quibus ſententiis adamuſim intellectis, quis Galenum excuſare ab ignorantiæ crimine poterit, cùm legat ipſum in cōmēto octaui aphoriſmi primæ ſectiōis dicentē. ⁂ Docet autem nos, vtcunq; ſcribatur, vnā, & eandem ſpeculationem, antiquo magiſtro præcipiente: vt cùm morbus in ſuo vigore conſiſtit, victu tenuiſsimo vtamur, tū propter caſuum magnitudinem, tum propter morbi coctionem. Neq; enim diſtrahere oportet naturam ad alteram nouam coctionem, cùm eo tempore humorum noxiorum coctioni fortiter vacet, & aut ita multo poſt ipſos ſit cuictura. ⁂ Vbi expreſsè refert in die decretoria naturam occupari in coctione humoris noxii, indeq; ſæua ſymptomata prouenire, nō animaduertens illud perpetuum non eſſe, cùm in relatorum aphoriſmorum ſententiis coctionē perfectam per tres dies anteceſsiſſe expulſionem Hippocr. docuerit, & quod ſæuitas ſymptomatum contingens in ſeptima nō aliunde procedat, quàm ex ſeiunctione humoris noxii ab innoxio, & approximatione meatibus, per quos ſenſibiliter, aut inſenſibiliter excernendus eſt. In hac enim cōmotione nō pauci ſpiritus abſumuntur, neq; exigua portio vaporū in cor, & caput, & alia membra principalia defertur, ad quæ ſequi grauia ſymptomata accidit. Porrò error Galeni recēſitus non aliunde ortum traxit, q̄ ex hoc, quòd non diſtinguit dupliciter morborum tempora per ſæuitatem ſcilicet ſymptomatū, & per coctionem materiæ, vt nos in antecedentibus fecimus.

7. Methodus. ¶ Septima methodus. Enormiter aberrant ſcrupuloſi medici, qui fame oppreſsis ægrotantibus febre ab exacta bili ortum trahente, & in acceſsionis principio, aut augmento ipſis non exiſtentibus, neque in die decretoria, alimenta, quæ facilis coctionis ſint, & mediocriter alūt, nō cōcedunt, maximè ſi binoſi natura febriētes ſunt, & in æſtatis tempore cōſiſtunt. Nā ſi ſola alimēti cupiditas ſolet ſæpe bilem ad ventriculū trahere: & conulſiones totius corporis proritare, vel in animi deliquiū pellere, febre ſuperaddita fami, quis mentis compos non coniectabit, quòd vri ipſam bilē fames efficiet, à qua enormia ſymptomata oriri, omnes ſcimus, indeq; in vitæ diſcrimen impellere ægrum poterit.

¶ Octaua methodus. Vana eſt aſſertio medicorū affirmantium, alimētum febrientibus collatum inimicum eſſe naturæ, eo quòd ſit amicū inimico eius, volentes per hæc verba dicere, ex quouis alimēto, vel ſaltim ex plurimis febriētibus exhibitis, aliquid in naturam noxii ſucci conuerti, aut naturam ægri diſtrahi à pugna contra cauſam morbificam, cui vacat, dum venter alimento caret. Nā alimenta plurima, quæ cibus, & medicina ſunt, vt ptiſana, & alia huiuſmodi, coctionem adiuuare, manifeſtum his eſt, qui Hippocratem de victu acutorum morborum, & Galenum in libello de ptiſana legerunt, horumq; nihil in noxium ſuccum verti. Etiam alia, quæ alere tantum vim habent, vt auium & paruorum piſcium carnes, & triticeus panis, & conſimilia debito tēpore febrientibus collata, prodeſſe quamplurimùm, augendo vires ægri, & acuitatem, exhuberantiamq; caloris bilioſi, aut ſanguinei humoris reprimēdo, ſuoq; temperato calore hebetando, notum eſt. Illud ergo medicorū decretum tantùm ve- 8. Methodus

rum eſt, cùm alimenta in initio acceſsionis, aut in ſtatu ſymptomatũ exhibentur, aut his, qui crudis ſuccis, vel multis ſanguineis redundãt. Non enim febrienti ob putridã, aut immodicam exquiſitam bilem, proficuum eſt, ventriculum ſine alimẽto diu continere, hoc cõmento, ne natura diſtrahatur à pugna, quã aduerſus bilem exercet, cùm ipſa diſtractio proficua valde, ac maximè vtilis febrientibus relatis ſit. Natura enim ſpiritibus immodicè calidis, ob febrem accitam à motrice facultate cordis, vacans coctioni tenuis humoris, multò perfectius, atq; exactius bilem ad mediocrem cõſiſtentiam reducet, ſi ipſam ſanguine ex nouis alimentis genito, minus quàm ipſa calido ſuperirrorat. & tẽperat, quàm ventrem ieiunum diu ſeruando. febrisq; commoditas, putà vias patentes humori excernẽdo fieri, calorisq; immodici bilis remiſſio ſimul tunc ſequentur, res profectò à docto medico non parũ optãda. de qua nõ pauca in. 6. methodo ſcripſimus.

9. Methodꝰ. ¶ Nona methodus. Cùm morbum longum futurũ ſuſpicamur, ab initio multò pleniore alimẽto febriẽtem nutrire, tenemur, quàm cùm acuto morbo ipſe laborat: non quòd ſperemus in morbis longis ſtatum ſæuorum ſymptomatum, vt in acutis. nobis ſcientibus, rarò hos criſi finiri, & eorũdem materiam in pluribus diebus paulatim abſumi, ſed vt vires ſufficiant pro tota morbi duratione, quæ ſtatus nominari valet. Vt hominis ſtatum quãdoq; vocamus, quicquid viuere ab infantia vſque ad ſenectutem conceſſum eidẽ eſt, ab ſtãdo, id eſt, durãdo deriuatione ſumpta. In quo ſenſu exponẽda eſt ſententia lib. primi aphoriſmi. 9. Hippo. præcipientis. ⁂ Coniectari oportere, an æger cum victu ſufficiat perdurare, donec morbus conſiſtat, & nunquid prius ille deficiat, nec poſsit cum victu perdurare, vel morbus antea deficiat, atque hebeteſcat. ⁂ Nã cum inquit quòd oporteat perpendere an morbus deficiat, vel non, de ſtatu exquiſito ſæuorum ſymptomatum nõ loquutũ fuiſſe, notum eſt, ſed de eo, quem nos diximus. Probat hãc noſtram expoſitionem ſequentis aphoriſmi ſententia: quæ in hunc modum habet. ⁂ Quibus igitur ſtatim morbus cõſiſtit, iis ſtatim tenuis victus adhibẽdus eſt: quibus verò poſterius debet conſiſtere, iis & in ipſo conſiſtendi tempore, & parum ante illud, cibus ſubtrahendus, prius verò vberius agendum, vt æger ſufficiat. ⁂ Vbi in priore aphoriſmi parte loquitur de ſtatu propriè ſumpto, in quo ſæuitas ſymptomatum conſpicitur. Et in vltima parte, in qua dixit, ⁂ Vt æger ſufficiat. ⁂ Supple ad ſtatum vſq;, ſtatum nominauit totã morbi durationem. Nẽpe ſi de hoc non loqueretur, ſed de exacto ſtatu, putà cùm vehementi, & veloci motu natura contra morbi cauſam mouetur, cùm innumera ſint morborũ genera, quæ ſine ſtatu, id eſt, criſi finiũtur, culpari meritò poterat Hippocrates, qui tantum victum laborantibus morbis acutis præſcripſiſſet, & alios ægros neglexiſſet. Vt ergo vtrosq; comprehenderet, verba vltima aphoriſmi à nobis annotata addidit.

¶ Decima methodus. Sententia illa Hippocratis aphoriſmi noni ſecundi libri, quæ refert. ⁂ Non pura corpora quantò plus nutriũtur, tantò magis læduntur. ⁂ Minimè interpretanda eſt de impuris ob exa 10. Methodꝰ

ctam

ctam bilem corporibus,maximè in æſtate conſtitutis, & febre laborantibus. Nam ſi ab his victum ſubtraxerimus, & inediam pati compulerimus,bilem augebimus, & præexiſtentem aduremus, ac in ſæua ſymptomata febrientem impellemus.

Tantùm ergo intelligẽdus eſt aphoriſmus de his, qui pituitoſis ſuccis in venis redundant,aut de illis, qui vitiata alimenta, aut ſuccos corruptos in ſtomacho habẽt. Hoc enim vltimum ſatis ſufficienter Galenus in commento relati aphorſmi notauit,ſcribẽs. Hoc præcipuè fit, quando ventriculus quibuſdam humoribus vitioſis plenus exiſtit.

11. Methodus. ¶Vndecima methodus.Iam quòd doctum ſupereſt, cõuenire alere nõ adeò parcè febrientes à bili, vel ſanguine vitiato, vt ſentẽtiæ Galeni,& plurimorum Græcorum,ac omniũ Arabum præcepere.ſolidiorem victum,quem nos iis cõcedimus,prodeſſe quàm maximè in plures vices, & pauca quantitate exhibitum, quã ſemel, aut bis in die pranſum indubie aſſeueramus. Facilius eſt enim omni in tẽpore ventriculum coquere alimentum paucum, quàm multum. etiam febrientes non adeò validam coquendi facultatem,vt ſani obtinere,omnibus notum eſt.Expediet ergo patientibus continuas ex bili exquiſita, aut vitiato ſanguine febres,poſt ſecundã diem pulli parui iuſculum ſorbere,& carnis ipſius ferè dimidium per tres horas ante meridiem comedere,& in veſpertina hora coctas, aut crudas lactucas, aut aſſa poma cenare: ac inter vtrũque tempus ſi bibere velit æger, conditam cucurbitam, aut mali punici grana, ſiue damaſcena pruna in aqua macerata,aut lactucarum cauliculos ex ſacharo confectos, vel alia huiuſmodi belaria non ex melle ſed ſacharo condita, ante potionẽ febrienti cõferre, eiſdemq; bellaria per interualla concedendo totam noctem tranſigere.Quòd ſi gratum febrienti amygdalatum ex amygdalis, & melonum, ac cucurbitarũ ſeminibus, & ſacharo confectum fuerit, id poſt tres horas à lactucarum, vel pomorum cœna ſumat. Verum ſi huiusmodi febriẽs pro cæna plus pullaceam carnem, quàm lactucas, aut bellaria cupiat, incongruenire non puto,illi concedere pulli maiuſculi quartam ex anterioribus partem, ac ſimul eiusdem iecur aſſum.

¶Duadecima methodus. Quãuis in antecedẽtibus methodis ſemper explicuerim victum plus ſolidiorẽ concedendum bilioſis, & à ſanguine vitiato febrientibus, quàm antiqui præcepere, & de febribus à ſanguine multo ortum trahentibus, & pituitoſis, ac melancholicis nihil dixerim,non id feci,quòd has amethodicas manere decreuerim, ſed quòd noſcam,non adeò aberratum in ratione victus harũ ab antiquis medicis fuiſſe, vt in victu febrium relatarum ſuperius. Nã cùm pituitoſæ, & melancholicæ febres inter prolixos morbos recenſeantur, in quibus tenui victu vti, non præcepere,non erat, vt quid lectoribus de hocce negotio cauerem,etiam cùm qui à plurimo ſanguine febriunt, ſatis magnam alimenti copiam contineant, & minus ſine noxa quàm alii famem tolerare queant(niſi de illis ſint,de quibus Hippo.3. aphoriſmo primi lib. mentionẽ egit, quos exercitatos ad ſummum vocauit.) non erat, vt quid hos pleniore cibo alendos quàm eſſet præceptum, curarem.Et quanuis res ita habeat,me- 12. Methodus

cos hortor, quòd si hi voraces ex natura vel consuetudine fuerint, & famem impatienter tolerauerint, victu beliosorum eos alant.

13. Method9 ¶Decimatertia methodus. Iã bis, vel ter de tẽporis constitutione pro nutriendis febriẽtibus in antecedẽtibus memini, quòd Hippocrates, & qui post eũ de re medica aliquid notatu dignum scripsere, nonnihil dixere. Verùm nunc expreſsius, & in compẽdio quodam quæ sequuntur explico. Febrientibus constitutis in æstate, vbi maior corporis & succorum diſsolutio fit, pluries alimentum concedemus, autũno, diuerso nõ tantùm in eisdem diei horis, verùm in differentibus diebus. parẽ fermè æstati rationem victus præscribemus, & quanuis contraria Hypp. decreto. 18. apho. primi libri dicenti. Aestate, & autumno cibos difficillimè ferunt, hyeme facillimè, secundum locũ ver habet. Hæc nostra methodus videatur. verè non est, nã non de numero sumẽdorum ciborũ locutus est aphorismus, quòd sic falsus esset, cũ dies multo maiores in æstate q̃ hyeme sint, in quibus solet maior hominũ pars iantare, & prandere, nec non merendare, & cenare. qui hyeme bis comedendo contenti sunt. sed potiſsimè de alimẽtis difficilis coctionis fuit illi9 decretũ, vt sit sensus, quòd æstate & autũno cibos crassæ consistentiæ difficillimè ferãt homines, hyeme autẽ facillimè, & post ipsum vere, quod nos quotanis experimur. nã alti in hyeme carnibus porcinis, & vacinis salitis, & castaneis melius habeam9, q̃ æstate arietinis & pullaceis, Sed quantũuis verum hoc sit, ego omnib9 medicis suadeo, nõ adeò attentè hanc tẽporũ variationẽ obseruẽt. Quòd si febriẽs ab exquisita bile in hyeme cõstituatur, & cupiditate alimẽti pluries vexetur, alimẽto decẽti febrientẽ medicus priuet. Quin vt carnis, & aliarũ rerũ à me permiſsarũ, nõnihil in debitis tẽporib9, & maiorẽ ad huc earundẽ molẽ semel concedat, præcipio. quòd tũc venter ad coquẽdũ validior est.

¶Decimaquarta methodus. Non aliter vict9 moderãdus ob hominũ ætates, q̃ ob anni tẽpora est. Infantibus, & pueris nẽpe, qui discuti prõptiſsimi sunt, cibus multò min9 subtrahẽdus, q̃ aliis. Post hos verò à decrepitis pauxillũ, & ferme tã exiguũ vt à præcedẽtibus auferendũ. à cõsistentibus verò, & iis, qui adolescunt, quid plus ambobus recẽsitis auferre licebit. Sed ab illis, qui in prima senectute cõsistunt, plurimum, quòd subtrahere licet, subtrahendũ erit. 14. Method9

¶Decimaquinta methodus. Quã quã non esse cogendos tolerare famẽ biliosos, & ab exquisita bili febrientes, nisi in certis tẽporibus sua serim, per hãc tamẽ methodũ cõsulo, quòd si fames à bile acri os vẽtriculi mordente originaretur, & hæc vomi prõpta esset, salubriter potione syrupi accetosi aquæ tepidæ cõmisti, hãc per os sine magna vi excernere, prudẽs medic9 satagat, qua excreta, si fames pausaret, nõ adeò frequẽter alere ægrũ, prout ante, cogemur. Verẽdũ enim prius erat, ne fortè syncope, aut conuulsione ob stomachi vellicationẽ corriperetur febriens, à quibus incommodis vomitio vendicaret. 15. Methe.

Caput. xxxiiij. De potu febrientibus exhibendo.

¶Prima metho. Est adeò celebris in omniũ medicorũ de victu febriẽtiũ agẽtiũ libris, potus aquæ, in qua hordeum coctum fuit, vt peculiares libellos 1. Methodu

bellos

bellos nonnulli,alii ſingularia capita de huiuſmodi potione laudibus referta cõderint:variasq; huius diſcriptiones prout magis, vel minus hordeũ coquendũ erat,exarauerint Ptiſanã,hordeũ vlterius decoctum, quæ potius alimẽtum, quàm potus dicenda eſt,nominando: quam medicamentis nõnullis additis conficere,Galenus permiſit, ac docuit. Verùm quòd in febrientibus citra alicuius interioris membri inflammationẽ hanc aquæ hordei potionem,& ptiſanã ipſam nõ adeò proficuam experior, prout ab antiquis medicis celebratur, quòd in omnibꝰ,qui ob pituitæ redundantiã, aut putredinẽ, vel melancholicũ ſuccũ febriunt, hunc potum plus obeſſe ſui frigiditate,q̃ prodeſſe, experiar, & tam iis, q̃ aliis febrientibus ingratus ſit, ſintq; nonnulli potus multò guſtui magis amæni, & curatiõi magis prompti quàm recenſitus: ideo & ſi in febrientibus ab exacta bile hunc laudem,in aliis parũ prodeſſe atteſtor. traxit quippe originem encomiũ, atque laus, qua adeò exaltata relata potio eſt,ab errore medicorum opinantium febrem ab humore per putredinem calido accidentem ri,quam vt accidens genitum ab humore noxio extirpare, quoquo modo poſſent,conabantur, ideoq; frigidis,vt hordeũ eſt,rebus, etiam in febribus pituitoſis vtebantur, moderantes hæc ſecantibus,aut attenuantibus calidis medicamentis, ignari originis febris, quam augere ſæpiſſimè conaturus eſt medicus, vt in antecedentibus docuimus, & in ſequẽtibus peculiarium febrium methodis curatiuis etiã oſtendemus.

2. Methodus in qua quidã Galeni erroris notantur. ¶Secunda methodus. Aqua cocta, quam febrientibus à ſanguine multo & craſſo cõferre exiſtimo, ea eſt, quæ ex hordeo cũ ſuo cortice cocto, ac ſemine fœniculi exhibetur. Hordeũ enim vim exiccãdi,& infrigidãdi habere, docuit Galenus primo libro de alimentorum facultatibus. cap. de hordeo. & in libello de Ptiſana. Cùm ergo ambabus qualitatibus aduerſetur immodico ſanguinis feruori, ac ſupercreſcenti humiditati eiuſdem, abſtergendi quoque facultate participet,hordei cortex, vt in prædicto loco oſtenſum à Galeno eſt, per hunc modum prodeſſe infrigidando ſanguinem, & eundẽ ſiccitate imminuendo, nemo ambigere poterit. Fœniculi quoque ſemen expurgandi aquoſitatem ſanguinis per vrinarios meatus vim habens,& ad alia febrientibus vtile (vt Dioſcorides.cap.65. tertii libri. ſub his verbis ſcripſit. ⁂ Comæ decoctum in renum doloribus ſubditũ proficit, quippe quòd vrinam exci-tet,contra ſerpentium ictus in vino conuenienter bibitur, menſes ciet; in febribus nauſeã, & ſtomachi feruorẽ,ex aqua frigida potũ ſedat. ⁂) prodeſſe relatis febrientibus indubitatum erit. Non enim eſt,vt reor, audiendus Galenus,quem Paulus & Aëtius ſunt ſequuti, qui de ſimplicium medicamentorum libro tertio cap. de marathro ipſum in tertio ordine calefacientium locauit. Impoſsibile enim exiſtimo,ſi guſtui fides adhibenda eſt, piper longum, & fœniculum æquè calida eſſe. modo Auicena Canone ſecundo. cap. 558.de pipere longo in tertio gradu caloris id eſſe teſtatus eſt: ſed huius calor multò ſuperior quàm marathri eſt, ergo in ſecundo gradu vt Auicena fecit, locandum erit, qui caloris gradꝰ ab hordei & aquæ frigiditate vincetur,& quæ prodeſt vis expurgandi, & conferendi ſtomacho

cho ſine caloris noxa manebit.

Ali9 Galeni error exprimitur.

¶ Neque miror, quòd ſit allucinatus Galenus in gradu caloris relatæ plantæ, cùm legam in eodem cap. de maratho. alium notiorem, & apertiorem errorem, quàm præcedens, ipſum commiſiſſe. inquit enim ipſe. ✂ Fœniculum tam valenter excalfacit, vt ex tertio ordine excalfacientium celere promereatur, deſiccat verò non æquè, ſed ipſum quiſpiam in hoc primi eſſe ordinis poſuerit: proinde lac procreat. Quod ſi admodum deſiccaret, non ſanè efficeret. ✂ Quæ enim fragilior ratio, & vt verius loquar, magis inepta illatio, quàm inferre parum ſiccum fœniculum eſſe, ideo quòd lac procreet? quaſi nulla planta hanc procreandi lac vim habens, ſicca eſſe valeat, omnibus, qui de re medica aliquid nouere, ſcientibus. Auicenam ſecundo Canone.cap.429. ſeptem ſpecies plantarum afferentium lac acre, & expurgandi vim habentes diſcripſiſſe, & quòd vniuerſas has plantas, & lac earundem calida & ſicca in quarto gradu ipſe conſtituerit. Cuius ſententiæ Serapio capite de mezereone fuit, quanquam Leonardus fuſchius cum Leoniceno conſentiens perperam crediderit hanc plātam non recenſeri à Serapione inter eas, quæ lac producunt. Iohannes Meſue capite.de mezereone, etiam inter ſpecies lacticiniorum (ita enim, vocat plantas, quæ lac acre producunt) illam recenſuit, & & ipſam, ac lac proprium calida & ſicca in quarto ordine fuiſſe, affirmat. Quorum omnium authorum ſententiæ conformes ſunt decreto Dioſcoridis. capite de Thymelea. Hæc enim eſt Arabum Mezereon, vt nonnulli iuniores ſuſpicati ſunt, vel chamælea, vt alii. Fuere enim adeo ignari Arabes deſcriptionis plantarum, vt frequenter alteras cum aliis confundāt, vt Auicena, & Serapio. & Meſue capitibus citatis fecere. Neque inde quòd Dioſcorides capite de Thymelea. non expreſsit, lac ipſam exhibere, ideo inferendum eſt, lac non ferre, cùm euentus ipſi probent, plēntam relatam in cauſe nō exiguam lactis copiam dare.

¶ Tertia methodus. Non immeritò in exordio antecedentis methodi dixi, aqua cocta, quam febrietibus à ſanguine multo & craſſo cōferre exiſtimo &c. Nam id ſcripſi, quòd ſciam, non omnibus, qui febriunt à ſanguine multo, aquam decoctam conuenire, iis enim, qui ſanguine plurimo, & tenuui febriunt, aquæ frigidæ potus conuenientiſsimus eſt, vt rectè Galenus ſexto capite, libri noni. de morbis curandis, dicebat. ✂ Maxima verò continentium febrium remedia hæc duo ſunt, detractio ſanguinis, & potio frigida. ✂ Hac enim frigidæ potione ſanguis craſsior fit, quo ipſe concoctus euadit. Tantùm ergo febrientibus à ſanguine plurimo, & craſſo cōuenire relatam aquam decoctam, pro vt dixi, cenſeo: maximè ſi in hyemis tempore ægrotauerint, & ab ea nō abhorreāt: qbus aqua frigida, prout mea ſentētia eſt, noceret. 3.Method9.

¶ Quarta methodus. Quanuis potus aquæ frigidæ iis, quos retuli, cōueniet febrientibus, animaduerſione dignum eſt, cur adeò indiſtinctè hunc frigidæ potum ſummè laudauerint Galenus libro nono methodi medēdi. capite quinto. 4.method9

& Aëtius

& Aëtius cap. 72. tetrabibli secundæ, sermone primo. vt vnicum ferme remedium illis, qui febriebant, & sanguinem à sese mitti poscebãt, & vel medici incuria, aut timiditate ægri, vel aliis de causis nõ fuit ab eisdem missus. Nã si ratione, & euẽtibus medicationem recensitam roborare ipsi velint, vtrisq; potius improbandi, quàm æmulandi erunt? Quomodo enim prodesse febrienti à sanguine multo, & crasso poterit aquæ frigidæ potus, vim inspissandi & incrassandi sanguinem habens, quo rebellior eductioni euadet? Aut quis id expertus est, quòd aquæ frigidæ potione, sanguis sudore, aut alui expurgatione excerni soleat. Cum ipse Galenus experimentis cõpulsus, tantum fit ausus scribere in citato loco sequentem sententiam. ⁂ Cùm ergo cõcoctionis humorũ in iis (à quibus sanguis opportunè missus nõn est) notas videris, de quibus dictum abundè in libris de crisi est, audacter frigidam dabis, quippe solida animalis partium natura roborata præ tenuatos iam humores aggreditur, ita vt qui vtiles sint, atq; ad nutriẽdum habiles, hos quidem ad se trahat, inutiles vel per vẽtrem, vel per cutim eiiciat. ⁂ Ex quo duntaxat elici valet, quòd cũ iam vincens natura morbi causam, eiusdem consistentiam ad mediocritatem perduxit, tunc frigidæ potione soleat per ventrem, aut sudorem morbi materiã excernere: qui euentus, & si perpetuus esset, ambiguus potius, quàm certus iudicandus à Galeno erat. dubitare nempe liceret. an illa humorum expulsio, etiam sine aquæ potione exequenda à natura esset, an sola vi aquæ potæ acciderit. In libris enim de crisi, quos idem Galenus citat, ac in commentis prognosticorum & aphorismorum sæpissimè scripsit, tunc indubiè iudicationem venturam, cũ talia, vel talia signa concoctæ materiæ adfuerint: modo si post perfectam humoris coctionem morbus per alui excretionem, aut sudorem, bibita aqua, iudicatur. vero similiꝰ erit potius à natura iam dominante iudicationem, prouenire, quàm ob aquæ frigidæ potum, quin sine ipsius potione venturam credibile esset. Verùm si mihi, qui artem medicam parum minus, quam per quadraginta annos exercui, fidem adhibere lector velit, verè fatebor, nunquam vlli ex multis, quibus abundè permisi frigidam aquam, & quantam possent biberunt, quòd memoria consequar, acciderit, quòd Galenus testatur de sudore, & alui excretione. Quod ego sæpissimè sum expertus, id tantùm est, in intermittẽtibus febribus, præsertim tertianis simplicibus, aut duplicibꝰ, aquæ frigidæ, aut decoctæ potum, consistente iam febre, aut inclinare incipiente, solere sudores ingentes concitare. Neque ego video, si vera sunt decreta Galeni, attestãtia sanguinem putrefactum in bilem, & melancholiam transire, qualiter medeantur febres, in quibus sanguis extrahendus erat, & iam diu detentus, & putrefactus fuit, per frigidæ potum, & biliosæ, ac melãcholicæ febres aliæ, quæ sunt eiusdem naturæ cũ prædictis, per eundẽ modũ nõ curentur. De quibus fusè in medella febrium à sanguine ortum trahentium, Deo dante, agemus. Et quod ad præsens negotium attinet, tantum sit, abrrogandam deinceps fidem increpato Galeni decreto, vt mẽdaci, ex cuius obseruatione innumera incommoda sequi ægrotantibus poterant.

¶Quinta

5. Methodus. ¶Quinta methodus. Aquæ frigidæ gelidæ potum non omnibus à febre continente laborantibus conuenire, sed duntaxat quibusdam, satis expressè Galenus in relato capite quinto, noni de morbis curandis, & Aëtius loco recensito scripsere, & quòd Aëtius à Galeno fusius exarata, in compendium quoddam redegit. Eiusdem verba transcribere visum, quæ sequentia sunt.

Tunc autem danda est frigida, cùm in vrinis videris concoctionis signa. Neque autem in principio, neque in augmento danda est frigida, sed in ipso vigore totius morbi, ac particularis exacerbationis, opportuno enim tẽpore data frigida, corroborat solidarum partium naturam, corroborata verò natura, præattenuatos humores aggreditur, vt bonos quidem detineat, inutiles verò eiiciat, aut per ventrem, aut per vomitus, aut sudores. Si verò frigidæ potor fuerit æger tempore sanitatis, valde confidẽter frigidam dato, ipsa experientia doctus, omnia viscera frigidæ familiaritatem sustinere. Si enim omnino aliqua pars, adeò frigida esset, vt ab ipsa læderetur, sanitatis tempore euidens testimonium ostẽdisset. Cùm autem nulla pars in sanitate læsa sit, ne in febre quidem lædi poterit, quin maximum propugnaculũ habeat, in profundo ardentis caloris multitudinem. Quapropter his, qui modicũ sanguinem, & minimum carnis habent, frigidæ potus periculosior est, citò enim ad solidas animalis partes penetrat carnibus nudatas. Et non multùm post hæc verba, retulit incommoda quæ potio relata aquæ frigidæ intẽpestiuè sumptæ febrientibus infert in hũc modum.

At verò detrimenta ex intempestiuo frigidæ potu orientia hæc sunt. Viscosos, ac crassos humores, attenuari ac transpirare frigida impedit. Quare siue inflammatio fuerit in aliquo viscere, siue ignis sacer siue indurata, siue mollis, ac laxa affectio, frigidæ potus ad huius sanationem nihil confert: sed euestigio quidem non modicam affert lenitatem, eo quòd febrem iam factam extinguit, manente autem intus causa, quum ex frigida densatum fuerit corpus, aliam febrem accendit priore grauiorem. Atq; hæc quidem detrimenti species contemni poterat. Verùm plerisq; debilia habẽtes viscera, citius, ac facilius à frigidæ exhibitione læduntur. Quibusdam enim stomachus singula aquæ frigidæ potione adeò fortiter affectus est, vt perdiderit actionem, vt vix potuerit deglutire. Aliis venter læsus est, vt vix concoquere potuerit, aliis hepar, vt ex hoc in aquam intercutim inciderint. Aliis colum aut pulmo, aut rhenes, & vesica, aut aliud quid à frigida læsum, debile ad propriam actionem factum est. Quidam ipsorum statim erectæ ceruicis spiratione, aut alto sopore, aut lethargo, aut aurium abscessu, aut cõuulsionibus, aut tremoribus, aut syderationibus corripiuntur: & vt in summa dicam, omne neruorum genus, & caput ipsis affligitur.

Quarum omnium sententiarum quid verum sit, parum suprà explicuimus. At pro præsenti loco tantùm sufficiat, quædam verba notatione digna in medium proponere, ea sunt quòd dixit ineptè Aëtius in priore cõtextu ex duobus adductis.

Corroborata verò natura præattenuatos humores aggreditur. Non considerans potius aquæ frigidæ potum conuenire illis, quorum humores

humores immodica tenuitate inco cti forent,& concoctione in craſsio rem ſubſtantiam vertendi erant, q̃ aliis,qui ex craſſa conſiſtentia in tenuem per coctionẽ erant redigẽdi.

Methodꝰ. ¶Sexta methodus. Syrupum, quẽ acetoſum vocant iuniores,confectũ ex aqua,& aceto, & ſacharo in certis ponderibus, prodeſſe in quouis anni tempore iis, qui ſitim ingentẽ patiuntur: & ab ardenti febre moleſtantur,euẽtus ipſi docuẽre. Quem non impermiſtum concedimus,ſed vel aquæ ex hordeo coctæ, cum febris à bili,aut ſanguine occaſionem trahit,vel aquæ fontanæ nõ gelidæ, ſed mediocriter frigidæ cõmiſtũ. In æſtate tamen illis, qui febrem cõtinuã acutã patiũtur,ſiue ex bili notha,aut alia quauis cauſa præter dictas bibere relatum ſyrupũ,permittimus.aquam ſemine fœniculi, aut eiuſdem radice coctam ei permiſcẽdo. Verùm in omnibus febriẽtibus duo quammaximẽ poſt huius ſyrupi potum cauemus. Primum, ne in ventre aqua bibita aceſcat.Secundũ ne inteſtinorum abraſionem aceti acutas inferat. Priori incommodo occurrimus,commiſcentes aneſum aquæ,quæ cum ſyrupo bibitur. Aut ſi pituitoſi ſucci redundant, etiam piper addimus.Non enim nos timemus id,quod,qui nos præceſſẽre,verebantur. febris ſcilicet intenſionẽ: hanc enim prodeſſe cum ſucci frigidi redundant, in antecedentibus docuimus.Secundum malum interdicendo ſtatim ſyrupi bibitionem vitamus, & de cætero ſi tormina inteſtinorum abraſorum durauerint, medellam inſcriptam pro torminidus adhibendo.curamus.

Caput.xxxiiij. De biliosis febribus.

Non eis,quibus noſtri prædeceſſores nominauẽre vocibus febrium differentias ſpeciales, me inſcripturum capita ſingularia de earundem medella arbitremini. Illi enim medellam tertianis, cõtinuis,ac intermittentibus,exarantes.omnes à bili exquiſita, ſeu notha febres ſimplices dixiſſe opinati ſunt.Et quotidianas intermittentes, & nunquam definẽtes cum aliis ſignis, omnes à pituita ortum trahere valentes,dixiſſe credidẽre. Vt quartanas tam ſimplices, quam duplices,ſeu triplices, & continuas cum melancholiæ nothis vniuerſas, que à melancholico ſucco originantur, retuliſſe indubiè rati ſunt: perpetuũ eſſe arbitrãtes talẽ humorẽ talẽ inuadendi modũ per certos dierũ reditus obſeruatũ, quos cùm in nullius humoris propriũ acceſsionis tẽpus reducere valebant, febres illas vnius tantum acceſsionis, aut cõpoſitas ex diuerſis humoribus,nominabant. Eas enim, quæ inceſſanter infeſtantes ſimul per tertias quoque dies rigoribus corripiebant, à pituitoſa febre cõtinua, & bilioſa febre intermittẽte cõponi Gale.2.de febriũ differen. cap.8.arbitrabatur,quas hemitritæos,ſeu ſemitertianas vocabat. Non ſic Agathinus,vt idem Gal. in libello de typis dixit, innumeraſq; alias inuadẽdi formas in diuerſas febriũ compoſitarum ſpecies Galenus, & ipſo recentiores partiti ſunt. Iamiam Galeni decretis à Paulo,& Aẽtio, reliquiſque Græcis authoribus & Serapione,Raſi,& Auicena, cæteriſq; Arabibus, & Latinis iunioribus medicis,vt Apollinis Delphici reſponſa,receptis, neq; quanuis per

totum suæ vitæ discursum relati au tores sæpissimè obseruauerint, mul tas febres eisdem occurisse, quas inter simplices, aut compositas recen sere ex modis inuadēdi minimè pos sent, neque cum illis à Galeno & aliis authoribus descriptis conueni re. mutare sententiam, & resipere, indagantes causam effectuum illorum conati sunt. Quòd certè vnde prouenerit, nisi ex secordia, aut ruditate prædecessorum, intelligere nequeo. Ordiamur ergo, Christo Iesu saluatore fauente, caliginem hāc adeò hominum saluti noxiam eliminare, & radicitus euellere, ac iis, qui tantùm veri amore capiuntur, negotium hoc adamussim aperire. Reliquis enim, qui malunt cum veteribꝰ magistris aberrare, quàm me cum iuniore vera addiscere, Anticyram nauigare suadeo. Tandē deinceps nullus credat, bilem solum per tertias dies inuasuram: ita quòd si quauis in die febris iuuenem æstatis, aut veris tempore cū aliis signis bilem nunciantibus infestet, quo bilem occasionem illius morbi esse indubiè suspicetur medicus, ideo etiā necessariò euenturum arbitretur, quòd prioris diei febris cum tertiæ diei febrili circuitu normam certā sit seruatura, & secūdæ diei cū quarta die, vt per quos dixi tertianos circuitus bilis febrem afferat, & quòd duplex tertiana illa vocetur. Ac quòd si etiam quotidie autūno febris affligat iuuenem, aut senem, cū notis certis melācholici succi, ideo primæ diei febris cum quartæ diei circuitu, & secundæ cum quintæ diei, & tertiæ cum sextæ diei reditu, sit obseruatura, triplexq; quartana sit febris illa vocanda. Nam & si quandoq; febres relatam normam in redeundo seruent, etiam alias accessiones biliosos, & melancholicos succos obseruare, non rarò experimur. Contingit enim sæpe in eadē die febrientem bis rigore, & febre corripi, & aliquando ter, bile redundante, aut putrente, aut etiam pituita, & in sequenti die, aut tertia non nisi semel accessionē febrilē redire. Etiā aliud febris genꝰ quàm à bili orientiū per tertianos circuitus inuadere. indubie quādoque noscēte me dico ex nonnullis notis, melancholicum humorem tunc causam febris esse, eiusdem suspitione, post per quartos dies redeunte febre, confirmata. Ego nempe dum hæc condo, obseruaui, quendam quartana in æstatis fine correptum, parum post hyemis solstitium in tertianā incidisse, ac iterum quartanam rediisse. Minimè enim licet semper opinari ideo tertianas, aut inordinatè inuadentes febres in quartanas finiri, quòd credamus bilem tertianæ, & alios succos, qui febrium sine ordine occasio erant, adusta, & in atram bilem conuersa esse. Quia & si quandoque illud sic accidat. Potest & melancholicus succus in principio per tertias dies, aut inordinatè, ac postea per quartas inuadere, vt febres ille quas me vidisse, dixi à melancholico humore occasionem trahentes, per quartos dies prius accedentes redire, & post per tertios. De quibus in præsenti loco non plura, quòd cùm de febribus melancholicis scripserimus, fusius hæc explicabimus. Tandem tandem febres plurium dierum (sic enim nomino illas, quas nostri prædecessores putridas vocauēre) per deuersos succos distinguendo, in biliosas, sanguineas, pituitosas, & melancholicas, & in nonnullas ex aliquibus ex relatis humoribus mistas seiungo.

ſeiungo. Differtque noſtra diuiſio ab antiquorum diuiſione febrium, quòd illi capita de febribus inſcribendo, in quotidianas, & tertianas quartanas, ac continentes diſtinguebant: opinantes, vt ſupra dixi, neceſſum eſſe quemuis humorem propriam redeundi normam ſeruaturum, quòd crederent à bilis fuligine putrida cor ſupercaleſcere, & bilem natam eſſe per tertios dies putrere, & melancholiam per quartos, & alia impoſsibilia, quæ ſuperius improbata reſtant. Si enim poſt capita ſingularia de tertianis ab exquiſita bile, ac de aliis generibus febrium inſcripſero, non erit, niſi vt rationem victus, & medicamentorum exhibitionem, in diſtinctas horas partiar.

Caput. xxxv. De ſignis febrium occaſionem ab exacta bili trahentium.

EAS febres, quæ à bili exacta occaſionem trahunt, per modum, quẽ in antecedentibus oſtendi, horum plurima comitantur ſigna: febris ipſa ẽ multò aliis acrior, quòd fumoſæ exhalationes, quæ à bili difflantur, vi caloris febrilis à corde per magnas, veloces, & frequentes cõſtrictiones, & dilatatiões geniti, multò ſicciores ſint, quàm quæ à ſanguine, & pituita putrente vi febris aſſurgunt, æquuſque calor in ſicca materia exiſtens acrior iudicatur, quàm qui in materia humida ſedit. Pulſus quoque velociores & frequentiores in his contingunt, quàm in reliquis: cùm quòd bilioſus humor, aut eius fuligo cordis ſanguini & arteriarum commiſta, minimè conſtrictioni, & dilatationi relatorum vaſorum ſuæ conſiſtẽtiæ tenuitate reſiſtat: tum quod vaſa ipſa ſicciora exiſtentia, quàm in aliis febribus plurium dierum, agiliora, & magis ad motum prona, quàm aliorum febrientium ſint. Non tamen æquè magni pulſus harum, vt febrium à ſanguine occaſionem trahentium ſunt, quòd vaſa ſanguinis humiditate, ac calore plus dilatari, quàm in reliquis, valent. Vrinæ in his flauæ, & tenuis conſiſtentiæ conſpiciuntur. Cùm enim valde exquiſita bilis redundat, igneam flammam vrina refert: eſtque adeo tenuis, quòd manu ſumpto fundo vaſis vrinarii, in quo lotium continetur, non minus apertè manus medici ſuſtinentis vas conſpicitur, quàm ſi nihil corpulentum in vaſe incluſum eſſet. Etiam naturalis habitus bilioſus ſuſpicionem inducit, febrem bilioſam eſſe, vt quoque conſiſtendi ætas, & æſtiuum tempus, & locus, in quo febriens ægrotat, ſi calidus, ac ſiccus fuerit. vita non otio atque quieti dedita, ſed in laboribus, curis, vigiliis, ſolis incendiis, & ciborum parcitate aſſueta, præſertim ſi calida & ſicca quæ manduntur, fuerint. præterea medicaminum calfacientium, atque exiccantium immodicus vſus. Bilioſa ſponte tam per aluum, quàm per ſtomachum reiecta idem teſtantur. Promptiores ii ad ſudandum ſunt, quàm qui à pituita, & melancholia occaſionem febriũ trahũt. Ingens ſitis hos infeſtat, & vigiliæ, ac inſomnietates. Dolor temporis dextri vrget, ſi-

ne tamē capitis grauedine, quòd fellis folliculus, in quo bilis aſſeruatur, à iecore appendet, à quo vapor leuis elat9, grauare caput minimè poteſt. Has bilioſas febres in plurimū breues preſertim vere & æſtatis initio eſſe, tam in vniuerſali duratiõe, quàm in particulariū acceſsionum mora, experimur. quòd humor bilioſus tenuis ſubſtātiæ, vt diximus, ſit, paratusquè per ventrem aut vomitum, ſiue vrinam ſenſibiliter citò excerni, aut inſenſibiliter per halitum, aut medio inter hæc modo per ſudorem. Cunquè natura horū alterū aſſequi præimbecilitate, aut nimia humoris multitudine, ſiue malitia nequit, ſuccumbēs æger celeriter moritur. Neque perpetuum eſt, quod Galenus ſecundo de febriū differētiis cap.3. dixit. ※Nā quæ ex flaua bile per ſēſibiles corporis partes delata, oritur febris, cum rigore inuadit, atq; ardentis febris ſimilitudinem gerit. ※Sæpe enim cum horrore tātum febris ab hoc humore proueniēs incipit. ac nõnunq̄ ſine vtroq; ſymptomatæ, horrore, ſcilicet, & rigore. neq; illud quod per duas lineas infra ſcribitur. ※Hui9 febris acceſsiò duodecim ad ſummum horarū æquinoctialium ſpatio finitur, eandemquè tertianā exquiſitā appellamus. ※ ſemper verum eſt. Ego enim ſæpe obſeruaui, & quisquis velit. idem obſeruare poterit. quàmplures febres exactè bilioſas æſtatis tēpore, præſertimpoſt duos menſes poſt ſolis ingreſſum in initiū cācri, atq; in vere quoq;. plus quàm per quindecim horas æquinoctialis, & vlterius durare. quòd ingens copia exactæ bilis redundaret, ac tanta, quod intra duodecim horas per febrē abſumi, aut à vaſis cordis ſe iungi vi ſpirituū, vt diximus, calidorum dilatātium vaſa, in quæ propellenda ipſa bilis eſt, nō potuerit. Innumeras quoq; indubie nothas in æſtatis fine, & in autūno cōſpici, quæ duodecim horas nō trāſgrediuntur. de quibus nō paucæ in præſenti anno. 1556. viſæ à me ſunt. vltra viginti acceſsiones perdurantes. Neq; mihi obiici poteſt, priores febres à bili exquiſita ortum nō traxiſſe, cum ex ſignis exactæ bilis, quæ retuli, Galeno non aduerſante, imò ipſo idem, quod ego, teſtante. cap.11. libri ſecundi. de febrium differentiis, facilè intelligitur, exactā bilē occaſionem febris illius eſſe. Etiam quòd contingat non rarò prædictā, & conſimiles febres tres aut quinq;. & in plurimum ſeptem acceſsiones non pertranſire. quo bilem exquiſitam, occaſionem illius febris eſſe, cõiectare valemus, decreto Hippo. in. 59. apho. quartæ ſectionis ※exquiſita tertiana ſeptē circuitibus, quod lōgiſsimū eſt iudicat. ※etiā arguere aduerſi nō poterunt, exquiſitas tertianas nō ideo vocari, quòd ab exquiſita bile oriantur, vt ego dixi. ſed quòd nō vltra duodecim horas perdurent. vt Gal. in commēto ſecundo libri ſexti de morbis vulgarib9 dixiſſe ſuper cōtextu illo. Hyp. ※quæcunq; tertianæ naturam habent his nox ante acceſsionem moleſta※videtur. & expreſsius in Cōmento. 59. aphoriſmi citati. nam ſecundo libro de febrium differentiis cap.3. id dixiſſe verba parum ſupra ducta probant. neq; in locis contra nos ductis, Galenus negat à flaua bile, quæ bilis exqſitiſsima eſt, tertianas exquiſitas oriri. ſed ſimul alia commitari flauam bilem refert. puta æſtiuū tempus iuuenilem ætatē bilioſam temperiem. & alia quæ ibi referūtur. quæ ſimul cum exquiſita bile

bile iunta, ipsam copiosiorem esse in febriente,potius efficient, quàm eandem imminuant, indeq; diuturnioris durationis q̃ horarum duodecim esse poterit, ob rationem supra exaratam.

signũ tertianæ vẽturæ.

¶Neq; comptenendum signũ tertianæ in die sequẽti venturæ est. noctem antecedentem molestam esse, quin adeo certum, vt rarisime oppositum contingat. quod non solũ in intermittẽtibus tertianis euenit, verum in continuis per tertias dies grauius infestantes. hoc intellegisse Hyppocratem, verba citata,ex lib. de morbis vulgaribus. Quæcunq; tertianæ naturam habet, his nox ante accesionem molesta est. Docent. dixit enim,quæcũq, tertianæ naturam habent, vt includeret intermittentes & continuas certe mihi dum hæc compono, sæpisime contingit. cum complures intermittentes febres tertianæ ac continuæ vagentur. & prædicerem ægris noctem in qua inquieti & vigiles futuri erant,ac quòd in sequẽti soporẽ placidum & minime molestum erant dormituri.minus grauem visam ab ægris illis noctem, q̃ esset, quòd preuisa iacula minus feriant, & in reliquis à me iusis fieri libentius obtemperasse eosdem.

Aliud signũ in cuius causa taxaturGalenus.

¶ Neq; sub silentio preterire licet signum aliud de sudore finiẽte has febres cuius superius meminimus. esse in exitialibus febribus quandoq; frigidum,vt Hippo.37.aphoris.4. referebat. Frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem: cũ mitiore autem longitudinem morbi significant. Quòd Galenus in exordio cõmenti causam huius euẽtus explorare suadens (nã plurimã sibi videtur habere dubitationem) innumeras nugas scripsit,quoniam causam febrilis caloris ignorauit, quas ne lectorem tedio afficiam.nõ transcribo,nec sigilatim reprehendo.Sat enim est. quòd si febriles calores à putridis humoribus oriren-tur,cum febris est acuta, potuissent illi aut calefacere materiam,ex qua sudores illi frigidi fiunt, aut si tan multi succi frigidi forent,quòd vinci à calore putridorum succorum non possent.vt Galenus dixisse videtur,imposibile esset,quòd illorum frigiditas non vinceret calorem febriũ, aqua enim & igne iuxta positis, & vtrunq; intra spheram actiuitatis alterius existẽs, imposibile est.si debilius in potentius,agere nõ potest, quòd potentius in illud non agat, modo cum multo ante q̃ febris incepisset, succi frigidi in corporis vasis inclusi erant (post enim gini non potuerũt, quòd febris hos gini,potius prohibuisset, quàm pro ritasset) febriens viuus non futurus erat,sed multo ante quàm febriret. moriturus. aut frigiditatem tam ingentem illorũ succorum prohibituram,caloris febrilis in corpus inductionem. necessario futurũ erat. alias non potẽtior frigiditas illa esset.cuius oppositum Gale. ipse testatur.contingit ergo illud quod Hippocra. in aphorismo citato inquit. Tunc cũ imbecilla facultas humana est, exiguis spiritibus & immodice calidis ob velocisimũ & frequẽtisimum cordis motum existentibus, immoderatus nẽpe spirituum calor febrem ardentem efficit, quæ beliosorum succorum consistentiã insensibiliter discutit,& pituitosorum redundantiam insensibiles vapores resoluit. q in cuti ad propriã frigidam naturam conuersi densatique sudoris consistentiam sumũt.

Alia prædictio.

¶Prædicere quoq; sæpisime pru-

dens medicus poteſt,poſt. 24. horas à prima inuaſione febris tranſactas an diaria illa, an tertiana, an quartana, an continua: futura ſit. nam diariam eſſe noſces, ideo quòd ferme horas.24.parum plus,aut minus perdurauerit, maximè ſi alia ſigna diariarũ adiunguntur. Cõtinuã, ſi relatis horis tranſatis,ad huc viget. Tertianam ſimplicem,aut duplicẽ ſi æger in quo vis anni tempore cõſtitutus dũmodo à quindecima die Iulii vſq; in Octobris mẽſis finem, non conſtituatur, quindecim non tranſgrediatur horas febricitando. nunquàm enim primam tertianam relatas tranſgreſsiſſe me vidiſſe,me moror. Sicut neque quartanam in vllo alio anni tempore incepiſſe,q̃ in prædicta intercapedine auguſti ſeptembris & octobris, & quindecim vltimis iulii diebus.maxime in illis qui nunq̃ ante, idẽ febris genus paſsi ſunt. Quartanæ æquoca ſunt ſigna,ea tamen precipua eiuſdẽ tũc primum incipiẽtis ſunt, in præſcriptis ſuperius menſibus inuadere, & vltra horas octo in plurimum priorem febrem nõ perdurare.Eſt enim tã grauis melancholicus ſuccus, vt eiusdem portio, quæ primũ inficere adeo cor valet, vt ipſum in magnas veloces & frequentes diaſtoles & ſiſtoles atolli & deprimi cogit, quòd inde febris euadat.nõ niſi exigua ſit, & adeo pauca vt diſcuti in relatis horis vi caloris ſpirituũ poſſit,aut à corde tã lõge ſeiungi,quòd cor in relatos inſurgere motus vlteri9 nõ cogatur. reliqua ſigna in capite proprio de quartana exarabũtur. aliud nõ min9 præteritis certum ſignũ generis febris eſt,noſſe graſſantiũ morborũ naturã, tales enim in plurimũ futuri ſunt, qui incipiũt, quales vulgares ea tempeſtate corripiẽtes, quapropter haberrãt quam maximè regum & magnatum medici, qui nolunt alios in viſere ægros, quàm proprios dominos,quòd ſi accidit, dominũ vulgari genere morbi ægrotare,inexperti nequeũt prædicere morbi exitum, neq; quo præſidio melius medeantur morbi illi decernere neque lector putet hæc a deo perpetua eſſe,vt aliter quàm dictum eſt inuadere febres non cõtingat, nam ego non raro variari hæc expertus ſum.

¶Hæc,quæ narraui,ſigna exquiſitæ bilis eſſe, ſuper ſatisq; explicitũ eſt. verùm cũ exquiſita bilis febriũ intermittentium occaſio quandoque ſit, alias continuarum, & harũ nonnullæ cauſus à noſtris prædeceſſoribus nominentur, conſentaneũ erit,medelam partiri in tria capita vnum intermittentium, aliud continuarum,tertium cauſorum.Nam & ſi præcipuus ſcopus in his omnibus obſeruandus vnus ſit,putà bilioſæ materiæ eductio, & ſi ſimul ſanguis redundauerit, eiuſdem per venæ ſectionem extractio, nonnulla remedia poti9 vni, quàm alteri profunt. Ac victus ratio iam quòd in maximis par ſit, in hora exhibendi alimentum,& potiones,diuerſa neceſſario futura eſt.

Caput. xxxvj. De medella febris intermittentis ab exacta bile ortũ trahentis.

CAput hoc non eſt à nobis inſcriptũ de medella exquiſitarum tertianarum, vt in codicibus Græcorum, & Arabum reperitur,quòd,vt ſuperi9 docui,

docui, posſit exquiſita bilis quotidie ob ſui multitudinem, aut propter virtutis fortitudinem properā tis in materiæ extirpationem infeſtare (quàmq̃ frequentius ob imbecillitatem eiusdē, aſsiduitas febris contingat) verum cotidie ex bili exquiſita febrem prouenire,non adeò frequēs eſt,vt quòd febris intermittens ab exquiſita bili oriens, per tertios dies infeſtet. Per quartos nempe nunquam exquiſitam bilem redire noui, & ſi bilem nothā per hos accedere poſſe,non dubito. Methodis ergo nnōullis medellam relatā exponamus. nam ſic lector magis diſtinctè curationem comprehēdet, & memoriæ facilius eandem commēdabit. Sitq; prior quæ ſequitur.

1. Method⁹. ¶ Quanquam omnes fermè febres quæ ab aliis humorib9, excepta exacta bili, occaſionem trahunt, aliquādo vi medicaminum augeri, & intēſiores fieri poſcant, vt calor ingentior factus, valeat dilatare meatus, per quos humor noxius excerni poſſit, & idem in halitum diſcuti. quæ tamen à relata bili febres originantur, id minimè deſiderant: tā quòd ſinceri puri bilioſi ſucci præ nimia tenuitate nocentes, egeant inſpiſſari, vt coquātur, quod frigiditate potius, quàm calore aſſequendum eſt: quàm quòd ratione ſuperius dicta ſatis ardens febris ab exacta bili oritur.

2. Methodo9. ¶ Secunda methodus. Neque ob hoc infrigidantibus exterius admotis, procuranda refrigeratio eſt, niſi tunc, cùm adeò immodicè diſſolui corpus ob vim febris medicus ſuſpicetur, vt in ſyncopē caſurum ægrū coniectet. alias enim prohibi diffla tionem malorum ſuccorum per relatorum medicamentorum frigidorum corpori approximationē, quis non videt? Vnde patet id, quod quā maximè ex iunioribus aliqui cōuenire febrientibus credunt, putà admouere epithemata ex aquis, & pulueribus frigidis vim confortandi cor habētibus mediis thoracis partibus, aut parum decliuibus ad ſiniſtras, etiam ante concoctam materiam, pernitioſum eſſe. Nam ii credebant hoc ſalubriter permittendum in relatis corporis partibus, vt in quibus nullius obſtructionis gignendæ timor ſuſpicari valeret. non animaduertentes, quòd quanquam illud ita ſit, aliud inſigne incōmodum ex illa admotione ſequebatur, fuliginum ſcilicet, quæ per cutim pectoris diſcutiuntur, detentionem intra thoracem, & cor fieri, Et quanuis relata vera ſint, licebit, & quammaximè conducet his, ſuccū pomorum accidorum, & malorum punicorum dulcium, & acetoſorū & pruna, quæ damaſcena vocant, & ex malis medicis arātia nominata mandere, & aquam hordeo coctā bibere, & holera, ac fructus refrigerantes, vt lactucas, & intybum, quā noſtri ſcariolā dicunt, & acetoſam, & ceraſa acria in principio prandii comedere. iis enim manſis, incō modum relatum minimè ſequi poterit, & refrigerationis vtilitas aſſequetur. Neque expectādus ſeptimæ diei tranſitus erit, vt vti prædictis fructibus æger permittatur, ceu nō paucæ authoritatis medici præceperunt, ſed à principio concedendi erunt. Si enim hæc concoquunt bilem exactam, quæ immodicè tenuis eſt, & ad mediocrem conſiſtentiam eam reducunt, cur tunc plus de his alimentis dandum nō erit illis, qui tenuiorem bilem habent, quā aliis? Et cū in vniuerſali febris initio bilis minus cocta ſit, indeq; tenuior, li

quidò ſequitur tunc plus quàm vnquã prodeſſe relatos fructus, & holera. Secus illi, qui acidi non ſunt, prout perſica,& melones, quos melopepones Galenus dicit,& cocumeres,& cæteri fructus corrumpi parati, nam hos niſi concocta materia, & potiore parte vacuata, comedere non conſulo, ne fortè in aliorum corruptorum ſuccorum naturam tranſeant.

3. Methodus ¶Tertia methodus. Alimenta cõferentia his ſunt, quæ frigida,& humida qualitate dotantur, facilisq; concoctionis fuerint. Omnes enim qui febriunt, facilia concoctu poſcunt, ne concoctrix facultas alimẽta difficilia coquendo, à pugna contra morbificã cauſam diſtrahatur, & ipſa obſtrutiones ginant. Expedibit ergo piſciculos paruos fluuiatiles prandere, & pullaceam carnem cum lactucis decoctam. Cerebra etiam hœdorum nõ indecẽtia ſunt. quia pituitoſum, & craſſum ſuccũ cõtrarium tenuitati, & calori bilis reddant,vt Galenus.3. de alimentorum facultatibus cap.de cerebro. dicebat. Quod admirari cogit, cur idem libro primo. de arte curatiua ad Glauconem cap.9.ſuum cerebrũ patientibus tertianam exquiſitam concesſerit, immemor propriæ ſententiæ in citato loco, de alimentorum facultatibus. vbi ſic de cerebro ſcripſerat. Cerebrum omne,cibus eſt pituitoſior, craſsiq; ſucci & tardè permeans, ac ad coquendum difficilis. Non minimum etiam cerebrum omne ſtomacho nocet.Quidam autem ipſius mollitie decepti, ipſum ægrotis exhibent, cùm præter alia nauſeam etiã concitet. Nẽpe ſi cõmune omni cerebro eſt, tardè permeare, & ad coquendum difficile eſſe, & ſtomacho nocere, hæc incommoda quammaximè cebra ſuũ inter pedeſtria fermè humidiſsima obtinebunt, quo indecẽtia febriẽtibus à bili exquiſita erũt. ii enim ſæpius faſtidium ingens ob bilem ad ſtomachum delatam patiuntur.Conſultius ergo ſecum ageretur, ſi hœdorũ cerebra illis darẽtur,vt nos fecimꝰ, quòd hæc animalium natura ſiccorũ cùm ſint, multò magis correpta vitia, quàm ſuũ habebũt. Quapropter non indoctè Auicena prima quarti.cap. de medela exquiſitæ tertianæ dixit. Cerebella hœdorum,à quibus nõ prouenit nauſea, conuenire illis febriẽtibus. Suum etiam pedes Galenus in relato loco his dare iubet.At ego à tam lento alimento fugere iubeo, ne fortè ſi immodicis frigidæ potionibus cum exquiſita bili pituita adiungatur, & in notham bilem tranſeat, lentore glutinoſitateq; pedum ſuis, febris diuturnior reddatur.Etiam ſi arcta iecoris, aut lienis vaſa fuerint, obſtructio vlla difficilis medellæ fiat. Pedes enim conſiſtẽtiæ,quam diximus eſſe, docuerat Galenus.3.lib. de alimẽtorum facultatibus. cap. de animaliũ pedeſtriũ partibus excarnibus. Quæ ergo ſine timore vltra recenſita concedi queunt, teſticuli pullorum gallinarum ſunt.hi enim multò vtiliores quàm Gallorum iuuenum aut veterum à me cenſentur: & ſi Galenus,& Auicena gallorum teſticulos his febriẽtibus concesſerint: multò enim teneriores,& facilioris coctionis,& tẽperatioris alimenti pullorum gallinarum, quàm gallorum prouectorum eſſe,omnibus notũ eſt. Si enim teſtes arietum veterum, qui minus ſicci quàm galli ſunt,alimentũ difficile concoctu reddunt,quantò magis gallorum adeò frequenter coẽũtium

tium dabunt.Eademq; ratione, qua relatorum pullorũ teſtes vtiles ſunt iuuenum arietum teſticuli conducent.Perdicum pullorum caro aptiſsima his quoq; erit,& iuuenum gallinarum. Alæ volucrum, quæ carnẽ mollem non habẽt,minimè his cõuenient,prout mea ſententia eſt: quã quàm oppoſitum dixerit Galenus. Nam accipitrũ omnium alæ ex his auibus ſunt, quæ carnem mollem minimè habent,horum tamen alas immodicè ſiccas eſſe: pluſq; q̃ aliarum auium quis dubitare poterit? Modò ſicca alimenta febri,cui medemur,inutilia fore,omnes ſcimus, inde ergo reſtabit, merito à nobis Galenum taxatum.Ouorum quoq; recentium lutea ſorberi,præſertim ab illis,qui aſſueti veſci eis ſunt, Galenus præcepit.Alba eorundem merito vetuit, quia nõ adeò facilia ad coquendum ſint in his, qui imbecillem ventriculum habent, ſecus vbi concoctrix facultas valida eſt.ibi enim frigiditate, & lẽtore conferũt. & minimè nocent. Sed & lactucas ipſas crudas cum aqua, & aceto, & ſacharo in principio cœnæ ſumere laudatiſsimum eſt. vt acetarium ex lactucis,borragine,acetoſa,portulaca cum pauco oleo, & aceto copioſiore,& aqua,ac ſacharo. Cucurbitam viridem prius aqua elixatam, ac poſt ſacharo,& oleo, & omphacio,ac aqua iterum in fictili vaſe in coctam etiam prodeſſe,certum eſt. Et ex relatis alimentis cum aceto, vel omphacio abſonia grata febriẽti parare valde proficuum eſſe iudico.Melones lutei coloris, quos hiemales Hiſpani vocant,etiã in principio conducunt.

4.Methodꝰ ¶Quarta methodus. Exprimere omnia alimenta,quæ vitanda his febrientibus ſunt, incaſſum foret, tã quòd ex notitia eorũ, quæ proſunt, intelligi valent, quàm quòd prolixum foret, ſingulatim omnia percurrere,ideo tantùm, quæ mãdi ab omnibus ferme ſolent, & relatis febrientibus inſigniter nocent,hîc explicabuntur.Sinapi ergo, & mel, acria,& ſalita omnia,vinum quoque præſertim ante concoctum vacuatum humorem,fugienda erunt.

¶Quinta methodus. Frigidæ potus,conſiſtente febre,aut inclinante iis confert,noxius verò, cùm rigore febriens corripitur, & per tres horas ante, vel poſt rigoris inuaſionẽ eſt. Cùm tamen febris abeſt, & ipſa præſente, aqua damaſcenis prunis, & hordeo, vel horum altero cocta, prodeſt.Vtrum autem liceat patiẽti febrem tertianam intermittentẽ ab exq̃ſita bili,aquã niue infrigidatã copioſè cùm viget bibere, paucis hic perſtringã. Nẽpe animaduerſio ne facta ad humorem, qui febris occaſio eſt,nulla in febre ſic aquam relatam bibere conuenit, prout hic, quòd tenuior,& calidior humor ex acta bilis cæteris ſit.Secus ſi ad vires ægrotantis, & vaſorum amplitudinem conſideratio fiat. nã tunc plus in continentibus febribus à ſanguine plurimo,ortum trahentibus cõcedi gelidæ potio valebit, quàm in aliis febribus. Solent enim impluri mum carnoſi robuſtiſsimi hoc febris genere ægrotare. 5.Methodꝰ.

¶ Sexta methodus. Vtrum vena ſecanda ſit in his: qui intermittentem tertianam ab exquiſita bili patiuntur,an non, aliqui dubitauere. Cùm enim Galenus medens tertianæ huic.9.cap.citato libri primi.de arte curatiua ad Glauconẽ de alui expurgatione, & aliis præſidiis meminerit, de venæ autẽ ſectione mẽtionem nullam fecerit, & in ſequenti cap. 6.Methodꝰ.

ti cap. de cura Tertianæ non puræ huius non fuerit oblitus, quin mitti ab illis febrientibus sanguinem iusserit, videbatur nonnullis voluisse sanguinis missionem huic febri minimè competere. Atq; adeo processit aliquorum opinio vetantium ob hanc, vel aliam causam secari venam in tertianis, quòd non defuerit ex iunioribus, qui dixerit, venæ sectionem tertianam simplicem efficere duplicem, & duplicem continuam. At euentus docent, non solùm timorem relatum vanum esse, verum mendacem, & omni rationi contrarium. Quippe cùm bilis in venis cõtenta, & si cùm valde tenuis vel immodicè crassa est, vena secta, educi non possit, ad mediocrem cõsistentiam redacta, vitare quis poterit, quòd sanguini mista non educatur? Etiam posse infici sanguinem ex eius commercio, præsertim si nõ multitudine, sed putredine bilis peccet, nemo mentis compos inficiari valebit. Sanguinem quoque multum, & plusquam corpori patienti tertianam conuenit, simul cum redundante, vel putrente bili posse coniungi, nemo negabit. Meritò ergo cùm hæc acciderint, sanguinem mitti decebit. Quod satis doctè, & si parum eleganter Auicena cap. proprio de medella exquisitæ tertianæ dicebat. ⁂ Et quando possibile est, vt phlebotomes, vsque ad tres periodos fac. ⁂ Quod decretum explicare, vt referam, experimenta quam plurima docuerunt. & me senioris medici cuiusdã plus experti quàm docti sententia, & innumeri prosperi euentus compulerunt. Dicebat enim ille, Auicenam voluisse sanguinem extrahendum nõ esse à tertianã patiẽtibus, donec tres febriles accessiones transierint. neq; etiam diutius immorandum, sed dumtaxat venam secandam tũc cùm prædictæ tres accessiones essent transactæ, & prius quàm quarta occurreret: has tres periodos Auicenæ interpres nominauit. Itaque in die quietis intermedia inter tertiam, & quartam febrilem inuasionem, si tertiana foret simplex, aut in die minoris afflictionis si fuisset duplex, quod raro ab exquisita bili orientibus accidit, dum insigne aliquod inconueniens, id nõ vetuisset, venæ sectionem fieri iubebat. Quapropter Auicena cautè dixerat, si possibile est, sanguinem mitti, &c. Differre certè sanguinis missionem vsque ad relatum trium accessionũ transitum, qui quinquè diebus perficitur, prima scilicet die morbi, & tertia, ac quinta necessarium iudicabat illæ, vt bilis cõcoqueretur, seu præ nimia tenuitate, siue immodica crassitie, ipsa vitiata foret, vt sanguini mista, & vena secta educi cũ sanguine valeret. Si enim prius vena secaretur, vereri posset medicus, sanguinem minimè vitiatum educendum, & bilem corruptam intra corpus mansuram. A cuius sententia, vt dixi, minimè discedẽdo, prosperè cessit.

¶Septima methodus. Quamuis omnia nuper scripta vera sint, minimè proteruiendum est, omnibus patientibus tertianam, venæ sectionẽ conuenire, neque semper in signata à nobis die sanguinem mittendum. Nempe excipiuntur ab antecedente sexta methodo tam decrepiti q̃ infantes decimumquartum mensem non assecuti. pregnantes quoq; in vltimis mensibus cõstitutæ. Etiã illi, qui simul cum febre, corripiuntur aliquo alio morbo, in quo sanguinis missio nocere soleat. Et val- 7 Methodus

de de-

de debiles homines. Excipiũtur quoque á præcepto alio, quo iubetur in die sexta sanguinem mitti, illi, qui nimia sanguinis multitudine simul cum bili redundante, aut putrente, tertiana febre ægrotant, à quibus sanguis mittendus in secunda die, Cum febris abest, si simplex tertiana fuerit, erit. Noscitur autem relata sanguinis immodica redundantia ex lotii rubeo colore simul cum eiusdem lotii crasitie, etiam ex magnis pulsibus. Neque huius septimæ & præcedẽtis sextæ methodi decretum alienum est à correptione Belunensis. Dicebat euim ille legendã esse Auicenæ literam sic. Et quãdo posibile est, vt nõ phlebotomes vsque ad tres periodos, fac.

Methodus ¶ Octaua methodus. Non sunt obliuioni tradenda cætera præcepta in capite generico de medella febrium adducta, in quibus cautum est, ne in die accesionis febrilis vacuaremus, neq; alimentum febrienti in principio accesionis, aut per tres horas ante concederemus. Etiam nõdum cocta materia propria morbi, licere pharmaca lenientia, qualia sunt pruni damasceni, & tamarindi, & casia fistularis, bibenda febrientibus dare, & vomitionẽ à natura tentatam leuibus præsidiis adiuuare, atque non esse adeò intrepidè audendum sudorem, & vrinam proritare, cùm bilis, quæ est occasio morbi, incocta sit, vt vomitio leuis, & ventris lenitio relatæ. nam hæ vltimæ vacuationes fieri queunt, nullis humoribus, præterquàm educẽdis, commotis. sudoris autem, & vrinæ proritatio nõ nisi etiam iis, qui morbi causa propria fuerint, concusis, fieri nequit.

.Methodus ¶ Nona methodus. Concoctio exquisitæ bilis, quæ pharmacis facienda est, vt ipsa eductioni vi medicamenti sit prompta, rectè sirupo violaceo, & oxyzacra, ac sirupo acetoso, vel horum altero cũ intibi, aut acetosæ, vel plataginis aqua sublimata exequitur, dum syruporum relatorum vncias duas, & ex quauis aliarum aquarum vncias quoq; duas febrienti summo manè des, & dormire iubeas, nisi euentus accesionis prohibeat. Plurimis quoque aliis syrupis, putà illo, qui ex acido mali medici fit, & eo, qui ex omphacio conficitur, ac reliquis infrigidãdi vim habentibus, concoctio relata fieri valet, quorum qui potior sit, medici arbitrio committitur. Nepe dum venter est plus iusto laxior, syrupus, qui omphacium recipit, confert, ac etiam tũc cùm vomitioni promptisimus fuerit æger. At verò si immodicè adstricta aluus fiet, ex violis factus syrupus prodest. Si animi deliquium præsertim per oris ventriculi consortium æger patiatur, qui ex acido mali medici fit syrupus, eligendus est. Et per relatã normam cætera sunt moderanda.

¶ Decima methodus. Coctio his, quos diximus syrupis, tribus diebus in plurimum perficitur, quibus trãsactis, medicamento vim euacuandi bilem habente, febrientem purgare conuenit. dum hoc, quod prouidè caueo, obseruetur, ne scilicet priusquàm accesio quinta trãseat, purgatio fiat. Itaq; in decima die à morbi initio erit exequenda. Neq; id temere præcipimus, sed quia existimemus omnibus, aut plurimis eorum, qui relatam febrem patiuntur conuenire sanguinis misionẽ, quæ ante vacuationem humoris proprii morbi (Secus eius, qui in ventriculo, & ventre inferiore continetur) facienda est, & non nisi in sexta 10. methodus

die, vt in sexta methodo diximus. Superest ergo ante quartam accessionẽ, quæ in septima die fit, vacuationem proprii febrilis humoris effici non posse. At si in octaua sequẽti purgatio fieret, cùm in nona die quinta accessio corripiat, & hæc, ac quarta antecedens sint in plurimũ validiores cæteris accessionibus, vt quæ morbi statum constituant. prudenter, secundum meam sententiã in relata octaua die ægrum vacuare cohibemus, ne à pugna contra morbi causam distrahatur natura. Et quanquam in his intermittentibus tertianis pugna, quæ in continuis contingit, vbi propriè crises accidunt, nõ eueniat, neq; sæuitas symptomatum, qualis in illis visatur, neq; etiam in octaua, quã dixi, die, vlla corripiat febris, cum hoc tamen octaua inter dies status improprii necessariò computanda erit, quòd septima, & nona constituant statũ tertianæ exquisitæ, vt prædiximus, & ipsa octaua inter vtrasq; comprehendatur. Vltra relatam quoque rationem euentibus, & veritati in totum conformem. etiam medicis curantibus nonnihil conducit, in die, quam dixi, pharmaco febrientem purgare. Nam cùm tantùm duæ accessiones in plurimũ supersint post decimum diem, in qua alui subductio facienda erit, si nostris præceptis fides adhibetur. honor quidam medico asciscitur, vt pote cui tribuitur salus, & morbi inclinatio ob pharmacum purgans collatum ægrotanti, quòd exquisita tertiana septem accessionibus tantum in plurimum finiatur, vt Hyppo. 4. aphorismorum diccebat: & ambæ multo debiliores præcedentibus sint,

11. Methodꝰ ¶ Vndecima methodus. Quanuis multa sint simplicia medicamenta habentia vim expurgandi bilem exquisitam, non tamen his solis vti cõsulo, tam quòd potio ex his composita non adeò gustui suauis conficitur, vt ex medicamẽtis compositis, quæ simplicia bilem purgantia, ac simul alia corrigentia eadem, recipiunt, quàm quòd simplicia ex mitibus, & debilem vim habẽtibus, nõ nisi in magnis ponderibus sumpta, quod fastidium ægrotãtibus infert, insigne aliquod operantur. Etiam qa in plurimũ talia vomũtur. Et si fortia simplicia fuerint, vltra hoc, quòd venenosam vim habent, immodicè calida esse cõsueuerint, quibus quammaximè hi febrientes nocumentum insigne recipient.

¶ Duodecima methodus. Conueniet ergo his potio, quæ ex vnciis. ii casiæ fistularis, & vntiæ semissé lectuarii rosati Mesue conficitur, dissolutis iis, in decocto prunorum, & violarum, & infusione tamarindorum. & alia quoque, quæ recipit mãnæ Calabre vncias. ii. electuarii rosati Mesue, & confectionis medicaminis amech. ana. drachmas. iii. in superiꝰ dicta coctiõe dissoluta. Prodesse reor cõfectionẽ medicaminis istis febrientibus, quòd suspicer, bilis exactæ nõnullam portionem iã tunc, cùm venter medicamento soluitur, in melancholiam præ nimia caliditate transiisse, cuius euacuationi quàmmaximè opitulatur relata confectio. Alia etiam quàmmultũ prodest illis, qui debile iecur habere creduntur, quæ conficitur ex maceratione duarum drachmarũ Rhabarbari in aqua intibi, & ex pulpæ Casiæ fistularis drachmis qnque, & electuarii rosati Mesue. drachmis. tribus, dissolutis his, in maceratiõe seminũ co. frigidorũ, & docócto floris borraginis, & violarum. Electuarium 12. Method

ctuariū de ſucco roſarum Nicolai exiſtimo multum minus valere febrientibus à bili exquiſita, quàm electuarium roſatum Meſue, quo vtor in antecedentibus compoſitionibus, ob id, quòd multa, quæ vim exiccandi habent, ſandalos ſcilicet, & Arabum ſpodium, illud Nicolai electuarium recipiat, quo minimè indigent febrientes, quibus medemur, quin, quæ humectant, poſcūt. Indeque vltra relatas potiones illa, quæ conficitur ex diapruno laxante, quòd diamaſcenum etiam alio nomine à Nicolao nuncupatur, vtiliſsima à me cenſetur: Quia caſiam fiſtularem, violas purpureas, & pruna humectantia recipiat, quibus ſcamonii, & aliorū ſiccorū medicamētorum vires ſiccandi hebetantur. Porrò ſi obiiciat quis nobis, pruna Damaſci ſicca eſſe, fultus authoritate Dioſcoridis libro primo. cap. 137. in quo vi adſtringendi aluū, hæc dotari, fatetur. illi reſpondebimus. confitendo, nobis, qui Damaſcum Syriæ minimè nouimus, ignotū eſſe. an illud Dioſcoridis verum, an falſum ſit: hoc tamen nos certo ſcire, his, quibus vtimur, prunis, loco damaſcenorum, facultatē ſolutiuā ventris collatā à natura eſſe, vt Arabes omnes ſcripſère. quin & Martialis romæ degens. lib. 13. idem aſſeuerauit inquiens. ⁂ Pruna peregrinæ carie rugoſa ſenectæ ſume, ſolēt duri ſoluere vētris onus. ⁂ In his verſibus non de aliis, q̄ damacenis, vt videtur locutus. Peregrina enim romanis damaſcena erant, obſenectā nempe potius adſtringentia quàm ventrē ſoluētia vertēda erant, quod ſuſpitionem infert, Dioſcoridis citatū locum vitiatum eſſe. Galeno. 7. ſimplicium medicamentorum idē quod nobis viſum.

¶ Decimatertia methodus. A catapotiis, quas pillulas vocare ſolemus, in his morbis, qui ab exquiſita bili occaſionem trahunt, quammaximè abhorreo, multis de cauſis. Primò, quòd vulgares pillularum compoſitiones medicamenta immodicè calida recipiant: quia in pauco pondere, quale eſt pillularum quinque, aut ſeptem, quæ cōmuniter deuorantur, poſsibile non eſt, vim purgatricem validam ineſſe, niſi ex medicamentis ſufficienter ſoluentibus catapotia cōponerentur. iiſq; pharmacis acrē facultatē inditam eſſe, omnes nouère. Secundò, quòd pillulæ diutius in ventre continentur, q̄ potiones, quæ citò dilabūtur, & per aluum expurgantur: cunq;, vt dixi, calidæ facultatis pillulæ ſint: nocere plus valent, quàm potiones, pauco tēpore in ventre detentæ, exiguū calorem inferre valentes. Tertiò, quia pillulæ plus exiccando, quàm potiones, quæ ex aqua cōficiuntur, febrientibus nocent: quòd his, quæ humectant, expediát. Sed ſi coactus medicus catapotia dare febriēti cogatur, vel ob id, quòd potiones bibere æger nō valet, aut potatas ſtomachus continere non poteſt, deuoret febriens pillulas Iohannis Meſue, quæ inſcribuntur, conferentes ad febres cholericas, & ad ægritudines choleræ citrinæ, & ſanguinis. Inter enim vniuerſas, quas relatus author compoſuit, nullas alias magis aptas huic febri, cui medeor, eſſe puto, quàm prædictæ parum ante finem diſtinctionū pillularum ſcriptæ. A Nicolao enim nullas conferentes huic morbo compoſitas reperire valebit vllus, quantumuis eiuſdem antidota ad vnguem examinet. Verùm & ſi res ita habeat: ad manum ſunt pillulæ 13. Method.

pillulæ, quæ ex ſcamonio in malo Cydonio aſſo, quod diagridium vocare ſolent, conficiuntur, ex quo cũ ſucco roſarum, & maſtichis parum confici poſsunt innumeræ, variatis ponderibus relatorum trium ſimplicium. Ex rhabarbaro quoque admiſto ſcamonio, vt minori pondere maior vis inſit, confici pullulæ huic febri vtiles valent. Scamoniũ nempe vltra aſſationem, ſatis adſtrictione corporis rhabarbari corrigitur. Ex pulpa caſiæ fiſtularis etiam fieri pillulæ valent, admiſto ſcamonii correpti põdere ſufficienti, ipſi pulpæ, aliis quoq;, quæ cõferre roborando ventriculum & cor valent, admiſtis. Ex aloë pillulas factas nõ adeò vtiles huic febri eſſe cenſeo, vt quas dixi: quia adſtrictoriam vim aloë habet, quam poſt aluum ſolutam in inteſtinis relinquit. Ex manna, & ſcamonio confici etiam pillulæ queunt, atque ex aliis innumeris medicamentis, quæ breuitatis cauſa omitto.

13. Method. ¶ Decimatertia methodus. Inter potiones ex aqua, & medicinis ſoluentibus compoſitas, quas ſuprà retuli, & catapotia nuper ſcripta, qua ſi mediam conſiſtentiam mel roſaceum ex perſicis roſis ſepties, vel nouies infuſis obtinet: quod vtile huic febri eſſe opinor, maximè ſi ex ſacharo, & non ex melle conficiatur ſyrupus, & roſarum rubearum vulgarium ſuccus eidem in potione addatur, quo aliarum roſarum calor ingentior, mitior fiat. Opinari nempe ſuccum roſarum noſtrarum calidum in primo gradu eſſe, vt Meſue capite de roſis dixit, neque verum, neque falſum eſſe nunc atteſtor: rationem tamen, qua fultus Meſue, id aſſeruit, nullius eſſe valoris fateor. refert enim ſequentia verba. ⁂ Eſt autem ſuccus eius calidus fere vſque ad primum gradũ propter excluſionem eius à re terreſtri, & frigida. ⁂ Qua ratione, & ſuccus papaueris, & lactucæ minus frigida ipſo paupere, & lactuca eſſent, cuius oppoſitum experimenta docent. Succus nempe, vel lachryma, ſeu lac papauerinum, opium dicitur, vel alterum meconium aliũ opium, putà ſuccus ex papaueris foliis, & capitibus expreſſus, meconium nominatur. opium autem, quod defluit ex ſcarificatis capitibus.

¶ Decimaquarta methodus. Poſt diem, in qua aluus ſoluta eſt, ſequẽti ſummo mane æger ex foliis roſarum & ſacharo conditum ſumat, & aquæ intibi ſublimati vntias. ii. bibat, eiſdemq; in ſequentibus diebus vtatur, dũ febrem in declinationẽ vniuerſi morbi tendere medicus nouerit. At ſi ipſam perſiſtere, & diu duraturam coniectauerit, ſtatim à relatis abſtinere iubebit. verendum quippe eſt, bili exactæ nonnihil pituitæ, aut melancholici ſucci admiſtum eſſe, obſtructionisq; ſuſpicionẽ nonnullã imminere, cui potius, quæ aperiunt, vt ex radicibus ſyrupi, & ex ſeminibus fœniculi, aneſi, apii, hyſſopi decoctum conducent, quàm rhodoſacarum vim adſtrictoriam habens. 14. Method.

¶ Decimaquinta methodus. Vti in vniuerſi morbi inclinatione vnguentis, cerotis, & emplaſtris infrigidantibus minimè probo, tã quòd ſi morbi occaſio ſufficienter vacuata eſt, natura quod ſupereſt caloris febrilis citiſsimè ſine extrinſeco adiutorio vincet, nõ aliter quàm ablato igne, aqua caliditatem ſibi præternaturalem corrũpit, quàm quòd indubitatum eſt, vbi adhuc febris 15. Method.

durat,

durat, aliq̃d noxii ſucci in corpore manere,cuius difflationi relata frigida obſunt. Neq; audiendus eſt in hoc propoſito Galen. tertio techni præcipiens. ※ Vnãquanq; cauſam abſcindi prius, deinde venire ad eã, quæ facta eſt,diſtemperiẽ. ※ Seductus quippe eſt hic multiuagus author,opinatus intemperiem calidã ſine cauſa extrinſeca ægrotãti ineſſe poſſe, cuius oppoſitum verũ eſſe ſatis clarè retro in commento libri de inæquali intẽperie probauimus.

16. Method. ¶ Decimaſexta methodus. Balneis vſus eſt Galenus in medella huius febris,quem Græci,& Arabes ſequuti ſunt. At apud Hiſpanos vſus horũ diu eſt,quòd exoleuit, indeq; rariſsimè eiſdem pro medendis his febribus vtimur. Si enim Lentiæ ſulphureis thermis vti iubemus, non febrientibus id præcipim9, ſed reſolutis podagricis, & ex frigida materia morbos patiẽtibus. Verùm cùm nõ immodico,ſed ſatis leui labore balnea aquæ dulcis fabricari valeant,ſi illa valde vtilia forent, faciẽda pro quouis febriente fuiſſent, quod contemnimus,vt qui ratione, & experimentis docti, haud multum cõferre,noſcimus. Nam aut humoris,qui febris occaſio eſt, maiorem portionem à natura, vel medicamentis eductã à corpore eſſe exiſtimamus, vel non. Si excretam eſſe putamus, reſiduum ipſa acceſsione febrili, & ſudore quo in plurimũ finitur huiuſmodi febris, ſine balnei vſu finietur. Si maior pars adhuc in corpore contenta eſt, balnea inſigne damnum febrienti inferent, miſcendo ſcilicet ſui calore ſi ex calidis aquis fiat, inculpatos ſuccos cum noxiis: ſi ex frigidis, eorundem diſſolutionem prohibendo. Et quanq̃ in his, quæ ab exquiſita bili febribus proueniunt,parum prodeſſe balnea dixerim,in aliis à craſsis ortum trahẽtibus conferre exiſtimo, vt poſt cũ de pituitoſis,& melancholicis febrib9 egerimus,Deo cõcedẽte,dicem9.

¶ His omnibus peractis, vinum al- 17. Method. bum prodeſſe his febrientibus dico, non tantum quod tenue,parumque calidum eſt, verum in ſenibus antiquum odoratum,ac calidum: quòd vinum vim educendi per vrinã bilem,& pituitam attenuatam habeat. etiam quòd ad diſcutiẽdum per halitum humorem bilioſum, naturam adiuuet.id tamen non meracũ ſed limphatum bibendum eſt,huiusq; cum aqua commiſtio medico committenda eſt. Vtrum autem aqua vino commiſta plus infrigidet, & humectet,quàm ipſa ſola,aut nõ. Si Auicenæ verba ca.38. primæ quarti.de medella tertianæ puræ perpẽdantur, quòd plus humectet, & infrigidet dicere videntur, & oppoſitum quoq; Series enim eorum hæc eſt. ※ Et non timeas poſt declinationem potare eos vinum plurimũ cõmiſtum. Vinum enim fractũ per cõmiſtiõẽ confert quantitati reſidui eius in reſoluendo illud cuius neceſſaria eſt reſolutio,& ſuccurrit aquæ penetrãti cũ fortitudine ſua, & permiſtiõe eius quod eſt in eo de calefactiõe pauca, quare infrigidat vehemẽter,& humectat. ※ Quippe cùm dicit, & ſuccurrit aquæ penetranti cũ fortitudine ſua, & permiſtione eius quod eſt in eo de calefactione pauca. non aliud exprimere videtur, quàm quòd ex permiſtione vini cum aqua, vis infrigidandi aquæ penetrantis in intima corporis, quam fortitudinem nominat, refrangatur permiſtione vini reddentis aquam parum calidam. Verùm cũ inferi9 refert.quare infri-

gidat vehementer,& humectat,contrarium sensisse iudicãdum est. Sed huius contextus cõtrarietate in verbis dimissa,facillimè quæsitum decenter absoluitur, dicendo aquam vino permistã in plures partes corporis deferri posse,quam sola: ideo, quòd in plurimũ hominũ vis attractiua alimentorũ,plus concupiscat, quæ plus alunt,quàm quæ minus:& cùm aqua sola alere minimè valeat, & vinũ nutrimentũ celere dare natũ sit,inde cõtingit, quòd à pluribꝰ corporis partibus hæc duo commista,& attracta,plures infrigidare, & humectare,quàm aqua posśint.non tamen intensius infrigidare sola aqua quàm ipsa vino cõmista per relatam rationẽ colligitur, quin oppositum. scilicet eas partes, in quas sola aqua dilabitur, frigidiores, & humidiores reddi, quàm commista vino.Neque perpetuum est, aquã vino commistam in distantiores corporis partes permeare, cùm vbi alimenti indigẽtia nulla esset,& refrigerationem membra poscerẽt.propter vini consortium, ab eisdem aqua respueretur. Porrò indocti cõplures duo,quæ mutuo cõtradicũt. nisi vt nos exposuimus,distingãtur, confitentur. Alterum,quòd vinum aqua comistum plus inebriare valeat,quàm solum, quod aqua sui tenui consistẽtia ipsum plus penetrare faciat, q̃ se solo posset. Et aliud in totum aduersum, quòd aqua vino commista plus infrigidet, quàm sola:quia aqua per vini commistionem ingredi in eas partes posset, in quas sola non valeret. De medella intermittentis tertianæ sat dixisse existimo, transeamus ergo ad medẽdum continuis febribus ab exquisita bili orientibus.Ac priusquàm de continuis febribus loquar,prognosticum quoddam rarũ, minimè verò fallax exarare placet, hoc est. Cùm in hora,in qua speratur febris seu rigor, aut frigus, sudor copiosus superuenit, febrem finiri, & nõ amplius redituram sperabis. Aliud quoque satis frequẽs & parum minus quàm præteritum certum est. si febrienti tertiana intermittente,siue continua in labis ac simul in nariũ pinnis erisipela oriatur, febris, cito finietur.cuius prædictionis Auicena secunda parte, secundæ partis canticorũ cãtico. 477.meminit, dicens. Et pustulæ nariũ, aut labiorum in tertiana est signum salutis prognosticum.

Caput. xxxvij. De febribus continuis ab exquisita bili ortum trahentibus.

Nomen febris, cui in præsẽtiarũ medeor,signũ proprium, quo ab intermittẽte distingui tur, præsefert. Nã harum vtraq; signis exquisitæ bilis superius relatis dignoscitur. Verũ præcedens intermittens nuncupata nõ semper infestare ægrum nata est, vt continua,de qua agimus. hanc enim nullo in tempore morbi abesse,nomen ipsius proclamat.Et quãuis tã hæc, q̃ multæ aliæ febriũ species etiam febrientes incessanter infestent,sortita est præsens febris nomen tertianæ continuæ, quòd hæc ægrum nunquam deserendo, tertiis diebus ingentior in plurimum fieri soleat.Sed quòd cõplures ignari medici putant, hanc nunq̃ rigore, aut horrore, vel frigore infestare posse, qn incessanter ab initio vsq; in finẽ

ipsam

ipſam durare, & quando alterum relatorum ſymptomatum in febribus his continuis conſpicitur, ſtatim credunt, febrem compoſitã ex hemitriteorũ genere eſſe, ideo hos increpare:& veritatem in hoc nego tio oſtendere cõpellor, vt quòd quã doq; hoc genus febris quotidie certis diei,aut noctis horis, & non tantùm per tertias dies afligat, docere conabor.

Vnde error quidã medicorũ ortũ duxit.

¶ Porrò inde relatorum medicorum error ortum duxit, quia opinabãtur febriles rigores principiũ trahere ab expanſione humoris bilioſi ſupra carnẽ muſculoſam ſentiẽtẽ, quod dicunt illi contingere ſolùm his febribus, quorũ humor extra venas expãſus,intermittẽtes febres facit. At cùm rigoris cauſa,& origo hinc nõ oriatur,vt ſufficiẽter in ſuperioribus oſtenſum eſt:ſed quia humoris noxii,qui febris occaſio eſt, aliqua portio per cauã venã,aut arteriã in dorſo ſitã aſcendens inficiat cordis ſanguinẽ,ex quo ſpiritus vitales faciendi erãt:cui malo ſuccurrere natura volens,in magnas,veloces & frequẽtes diaſtoles, & ſyſtoles cor attollit,& deprimit, vt ipſum calidiꝰ his immodicis motibꝰ verſum, ſpiritꝰ calidiores ſolito reddat, qui bus totũ corpus febrientis calidius, ac plꝰ tranſmeabile,q̃ erat, quoque vertatur,habilioresq; corporis meatus fiant,vt per eos excerni, & diffla ri noxius humor facilius poſsit, q̃ ſi febris non adeſſet, & ab eiſdem ſpiritibus cum magna vi à corde febrientis in arteriam magnam protruſis, illa humoris noxii portio, quæ in relatam arteriam ſerpebat, à loco illo diuellatur, vnde cõcuſio inſignis in arteria ipſa, & in ſubditis neruis à dorſi medulla orientibꝰ fit,& inde rigor omnium membrorum ortum trahentiũ à relatis neruis contingit,vt fuſius vbi de rigore egimus,explicuimus. Præcedentibus ſic ſe habentibus, vt nunc relatum à me eſt,non video ego,quomodo poſsibile non ſit, quòd febre inceſſanter affligente, rigor in tertiis diebus non contingat. cùm poſsit tanta noxii humoris quantitas per cauam venam celeriter aſcendere, ac tanta ſpirituum congeries à corde velociter in occurſum relati humoris vitiati protrudi, vt ille motus concuſsiuus, qui rigoris cauſa eſt, in neruis dorſi contingat. Cui rei non tantum præfata ratio fidem exhibet, verum euentus innumeri idem roborant. Mihi enim perſæpe contigit, vidiſſe febrientes inceſſanter, ab exquiſita bili occaſionem trahentes, vt humoris ſigna teſtabantur, & eoſdem rigoribus in tertiis diebus vexatos, aliosque frigoribus,nonnullos horroribus,quorum omnium febres intra decimũ quartum diem finiebantur,quo cõpoſitas febres relatas non fuiſſe,manifeſtè deprehendebatur.Porrò quidam medicus ſatis nobis familiaris cauſum bis, vel ter in diuerſis ſuæ ætatis temporibus paſſus eſt, vt ex plurimis propriis cauſi ſignis noſcebatur. ſemperq; cũ febrẽ hãc patiebatur,in tertiis diebꝰ frigoribꝰ, aut horroribus infeſtabatur.Hinc ergo reſtat,quòd deinceps nullꝰ in errore veteri perſiſtere debet,ſed noſtris veris decretis aſſentiens, à falſa doctrina diſcedere tenetur. Sed de hoc ſatis dixiſſe exiſtimo.

¶ Ad aliud ergo,quod me docturũ promiſi deueniendo,dico,rarenter & ſi quandoq; contingere, febres cõtinuas à bili exquiſita oriẽtes quotidie in certis diei,aut noctis horis inſigniter augeri:atcũ id acidit in plu

rimum in pomeridiana hora exacerbationem fieri, experimenta docent. A bili autem notha has sæpissimè à me visas atteſtor, quibus nomen deesse Galenus.2.de febriũ differentiis cap.secundo dixit,has diuidẽs in eas, quæ cùm in omnibus diebus inualescũt, primæ diei accesſio simillima est tertiæ diei accesioni, & secundæ diei quartæ, in aliis diebus eadem inuadendi norma seruata.ac in reliquas vbi pariter & æque in prima & secunda die inualescit febris & in aliis consequenter.quòd contingere quandoq;,vt Galenus refert,inficiari non valeo, & si non rarò accidat, accesſiones has minimè hunc neque alium seruare ordinẽ. Quia,vt superius ostensum à me est febres non à natura tantùm humoris putrefacti accesſiones variẽt,sed ab hac,& simul à facultate ipsi9 cordis ægrotantis. Nam quãuis magna portio humoris noxii in cor repat, si vires imbecillæ valde sint, cor minimè attolli in magnas,velloces, & frequentes diastoles,& systoles poterit,vt superius authoritate Hippo. dixi, indeque febris accesſio cessabit. Etiam & si paucus humor vitiatus corrumpere cordis sanguinem nitatur, quẽ sine febrili calore cordis facultas discutere non potest, ipsum velociter, & frequenter expandendo, & constringendo febris causa esse valebit. Tandem tandem varietates in relatis accesſionibus nõ compositioni febrium à diuersis humoribus,vel mineris,vt barbari dicebant,tribuendæ sunt, quin causis in præsentiarum & superius dictis, ac inferius dicendus,cùm fuse negotium febrium compositarum tractabimus. Ambobus ergo iis dubiis solutis, ad harum febrium medellã accedere visum.

Caput. xxxviij, De medella febrium continuarum ab exquisita bili ortum trahentium.

Prima Methodus. Auicena fen. pri. quarti.capit.39. de medella tertianæ puræ intermittentis dixit. Et scias,quòd cura tertianæ continuæ est cura tertianæ interpolatæ, sed est decliuior ad obseruationẽ dispositionum digestionis,& ad infrigidãdum cum syrupo acetoso, facto cũ seminibus,vt semine citruli,& semine endiuiæ propriæ cõtritis, & post ipsum post duas horas datur in potu aqua hordei & ad subtiliationẽ cibi, & ad administrãdum clisteria lenia in principio,& ad prouocationem. Et oportet cum facilitate procedant,aut subtilient, & non sumãt in potu de solutiuis in principio, neque approximent alicui eorum, nisi ex his, quæ sunt sicut syrupus violatus, & aqua fructuum, & non vtantur nisi clisteribus lenibus. In quibus verbis satis barbaris ob vitiũ interpretis dicere videtur Auicena, quòd huius febris humor pronior est, vt concoqui posſit cum syrupo acetoso recipiente semina citrulli,& intibi, quam endiuiam vocauit,& cum aqua ordei post syrupum bibenda, quàm tertianæ intermittentibus humor. Atque etiam, quòd in hac febre liceat vti tenuiore victu,quam in præcedente. Primum decretum laudo, vt secundũ vsurpatum à Galeno cap.13.lib. pri. de arte curatiua ad Glauconem vitupero. Nempe in febribus continuis oriẽtibus ab exquisita bili post

1.Method.

vacuatas

vacuatas alui fæces, & ſi quid incoctum in ventriculo cõtinebatur excretum, non video ego, quomodo te nuiſsimus victus, quo bilis tenuior & calidior quàm erat, redenda eſt, conducere huic febrienti valeat.

¶ Certè ſi præcipuus ſcopus in febribus, quæ ortum à relato bilioſo humore trahunt, eſt infrigidatio, & humectatio, vt Galenus. 9. cap. libri pri. citati de arte curatiua ad Glauconem dicebat, proficiet magis relatis febrientibus alimentum, quod refrigerat, & humectat, prout lactuca, & cucurbita, & caro etiam ex gallinis vel perdicibus pullacea his, vel aliis holeribus eiusdem facultatis cum prædictis cocta, quàm inedia. Et ſi enim non omnia alimenta refrigerantia, & humectantia conducant, quòd aliqua difficilis coctionis ſint, alia corruptiõi parata, quæ tamen recenſui, & piſciculi parui fluuiatiles, his vtiliſsima habentur. vitatur enim per relatam victus rationẽ vigilia pernicioſum ſymptoma, & ad phrenitin perducens, in quam incidere hi febrientes paratiſſimi ob humoris huius calorem, & ſiccitatem ſunt. Holeribus enim & carnibus prædictis mãſis, caput humeſit, & à phreniti liberatur, quia ſomnus allicitur, vt inedia eliminatur. Cùm enim ſtatus adeſt, ſi per verã criſin finiendus morbus eſt, quòd æger nihil, aut tantum cucurbitam cõditam, & mala punica, ac alia cõſimilia intra viginti & quatuor horas, in quibus tota eius vis tranſire conſueuit, febrientes mandant, pro ficuũ cenſeo. At ante, aut poſt quòd adeò tenui victu vtantur, qualis à Galeno, & cæteris Græcis, ac Arabibus præſcribitur, à vera methodo curatiua alieniſsimum diiudico.

¶ Secunda Methodus. Magis verẽ da eſt alui ſubductio cũ ſcamonio, aut aliis immodicè calidis, & ſiccis medicamentis in hac febre, quàm in præcedente. Nam & ſi vtraq; ab eadem humoris ſpecie ortum trahat, continuam, cui medemur, plus bilis habere, quàm intermittẽs, certi ſumus. Etiam bilem continuæ tenuiorem perſæpe quàm intermittẽtis fore ratio ipſa ſuadet. Vbi enim inceſſanter calor febrilis infeſtat, tenuiorem reddendam bilem, quàm vbi intermiſsio contingit, nulli indubium venire poterit. Ambabus ergo de cauſis ſalubre conſilium eſt quòd noſtra methodus docet, in his ſcilicet plus per Caſiam fiſtularem violas, pruna, tamarindos, ac alia conſimilia ventrem expurgare, q̃ per ſcamonium, aut alia medicamẽta acria vim purgandi bilem habẽtia. Neque contemnenda eadem methodus in cliſteribus erit, quin illa ex maluæ foliis, hordeo, violis, ac cõſimilibus medicamẽtis decoctis, & diapruno ſimplici, ac oleo roſaceo, & violaceo, & ſacharo rubeo conficienda erunt.

¶ Tertia methodus. Neq; hinc in ferat vllus, nos interdicere in hac febre vſum medicamentorum recipientium ſcamonium, & alia calida pharmaca, ſed tantùm, quòd hæc vitanda ſint, ſi mitioribus bilis excerni ſufficienter poſsit. Ego enim non prohibeo vti pharmacis purgantibus, quorum in capite generico de medella febriũ, & in antecedẽte peculiari de curatione febris tertianæ intermittentis memoriam egi, ſed quòd poſt vſum mitiorum medicamentorum: relatis medicus vtatur. Aut iis non præcedentibus: ſi ratio nabili coniectura quis exiſtimet: mitia non profectura. Caueãtq; iuniores medici: ne his noſtris verbis ſiſi: au-

Margin notes: [L]axatur ra[tio] victus à [G]ræcis et A[ra]bibus inſti[tu]tis. — [2]. Method. — 3. Methodus.

audacter cōcedant in primis potionibus medicamina scamonium recipientia, afferentes (seducti iuuenili fiducia) sibi constare, mitioribus bilem educibilem non esse. sed vel periculum agant, lenia prius confe rendo, quod securius esse reor, vel alios se seniores, & prudentiores medicos accersiri ad inuisendum febrientem procurent, quos indubia re consulant.

4. Method. ¶ Quarta methodus. Sāguinis missio largior in hac, quàm in intermittente febre exercenda erit, quòd assiduitate febris sāguis magis in hac quàm in intermittente inficitur. Prius etiam quàm in alia erit extrahendus, quòd citius huiusmodi humor frequentius ægrum infestando ad mediocrem consistentiam reducitur, quo promptior redditur, vt sanguinis missione extrahi valeat. Concoctrix nempe vis plus lacessita, maiore conatu aduersus noxium humorem insurgendo, citius huius febris humorem coquere procurat, quàm eum, qui tertianæ intermittētis occasio est. Vnde elicitur sextam diem ad mittendum sanguinem nō esse in hac febre expectandam, vt in intermittente tertiana, sed in secunda die posse sanguinem mitti. Neq; ob id putet aliquis à me probari has immodicas sanguinis extractiones, quas septies, & octies secando venā huius mei temporis medici exercere audent. tam quòd hi febrientes paratissimi sint virium dissolutionem pati propter bilis tenuitatem, & immoderantiam, ac assiduitatē febrilis caloris, quàm quòd, vt dixi, citò in vigilias, & phrenitides incidāt. quibus malis plurimus sanguis missus, haud exiguam occasionem exhibet. Ego bis aut ter sanguinem mittendo, contentus esse soleo in relatis febribus citra inflammationē contingentibus: neque vltra vncias decem semel extrahi permitto, nisi in iuuenibus carnis plurimum habentibus, & natura sanguineis, & nō biliosis. in illis nempe iam quantitatem sedecim vnciarum semel eduxisse contigit. Quanquàm, quòd memoria consequar, à nullo ex his plus ries quàm ter sanguis meo iussu vnquam missus fuit.

¶ Quinta methodus. Dixit Galenus cap. 13. libri primi, de arte curatiua ad Glauconē. in cura febriū cōtinuarum huiusmodi verba. ⁂ Sed neq; si fuerit febris, cum profluuio ventris alia est opus euacuatione, verum hæc sola sufficit, quāuis nō sit pro multitudinis ratione. Quicunque enim his plus adimere fore necessarium putantes, aut sanguinem mittere, aut ventrem mouere tentauerunt, in grauiora pericula duxerūt. ⁂ Quam seruando sententiā quidam medicus mihi satis notus, iuuenem quēdam perire fecit. Cùm enim accersitus esset, vt illum inuiseret, & simul febre continua, & ventris fluxu infestari ægrum nouisset. minimè ausus est, vllum medicamētum ægro exhibere, neque venam secari iubere. At cùm perseuerante febre vxor ægrotantis per famulum rogaret, vt coniugem suum viderē: & carpo febrientis sumpto, magnū pulsum eum habere intellegissem, ac iuuenem triginta annorum esse, vinum plurimum bibere assuetum, existimaui plurimum in eo sanguinem redundare, indeq; quòd venarum narium oscula à natura occlusa plusquàm in aliis essent, sanguis à naribus non proflueret, sed exonerare se aliis humoribus per aluum missis tentaret. vocari ergo feci medicum illum, cuius curæ erat salus 5 Methodu

ægro-

ægrotantis commissa: meamq; mẽtem de sanguine mittendo illi aperui, qui proteruè obstitit, & renixus est, ne sanguis mitteretur, fultus, vt dixi, Galeni hoc decreto. Cui ego hortabar, ne adeò mordicus eã sententiam teneret, & tueretur, sed illã moderaretur, asserendo in plurimũ veram esse, putà cùm vires ob alui immodicam vacuationem insigniter labefactarentur, aut valde senes ægrotantes forent, aut frugali victu vsi, sed quòd æger, cui medebamur, iuuenis esset, & assuetus splẽdidè co medere, & bibere, & vires validas haberet: quæ omnia licere sanguinem ab eo mitti, non tantum permittebant, sed hortabantur. Verùm neq; his omnibus mouere eum à proposito potui. Decreuimus ergo vxori & ægro decreta vtriusq; dicere, ac illorum arbitrio negotium cõmittere, eligeremq; ipsi quam, mallent sequi sententiam. Et postquàm nostrum vterq; suam protulit, nostri socii decretum nostro prætulerunt quòd omnes fermè, præsertim fœminæ plus ament. venam non scindi, quàm ipsam secari. Discessique ego statim ab ægrotantis domo, neq; etsi post per famulos febriẽtis vocarer, redire volui. Sed en, quòd post decem, vel vndecim dies humillimis precibus rogatus sum, vt opem, quo ad possem, ægro ferrem, qui per aluum quotidie libram vnã, & quãdoq; duas sanguinis reiiciebat, rupta, vt ego credidi, vena aliqua intestinorum, aut mesenterii, seu alicuius alterius visceris. à venis nempe pudendi non effluebat. viribus per tam immodicas ac tot dierum sanguinis reiectiones iam adeò imbecillis redditis, vt venam secare minimè permitterent. omnibusq; præsidiis à socio medico, & à me tentatis, per aliquod dies mortem distulimus, sed tandem interiit æger. Quã attuli historiam, vt cautos medicos deinceps reddam. Moderandum, vt dixi, placitum Galeni à me in hac methodo trãscriptum, aliter enim innumeros febrientes, qui illud ad vnguem obseruauerint, iugulabũt. Neque dumtaxat venam secari in consimilibus huic, de quo memini, ægris præcipio, sed & fluxu perseuerante, & viribus validis existẽtibus, rhabarbari corpus ponderis duarũ, aut trium drachmarum in aqua in tibi dare consulo. Cumq; vires deiectæ sunt, & sisti aluũ cupio, rhabarbarum tostũ, & mirobolanos assos in aqua plantaginis, si vlla intestinorum excoriatio adsit, exhibeo, aliisque præsidiis, de quibus in medella fluxus vetris in sequenti opere, Deo concedente, agemus, vtor.

¶ Sexta methodus. Consueuerunt exanthemata quædam in accessionis initio oriri, tam in cõtinuis tertianis, quàm intermittentibus à bili exacta, vel notha ortum trhahentibus, quæ velut papulæ quædã quãdoq; rubræ, nõnunquam albæ sunt, ab Auicena lib. 4. fen. 3. cap. 13. tractatus primi esse vocantur huiusmodi cutanei tumores, citò apparẽtes, & delitescentes. Cumq; hi infestant in febrium principiis, solet febrientes comitari oris ventriculi morsus adeò ægris noxius, vt ipsi credant, nullam de vita spem superesse sibi, in quibus pulsus intantum occultari tunc solet, vt nisi maximè compressis digitis percipi valeat. Verũ cùm febris augeri incipit, & post cũ in totum creuit, relati cutis tumores delitescunt, fiuntq; pulsus magni, veloces, & frequentes. Ex his paucos à me curatos oppetiisse mortẽ memoror, à quibus cùm sanguinem extrahe- 6. Method.

extrahere iubeo, exanthematum illorum ablationem, & febris remissionẽ prius fieri spero. indoctè quidem, & præposterè agere medicos huiusmodi morbi curationi destinatos existimans, qui statim cùm tumores prædicti apparent, sanguinẽ mittere præcipiunt. non aduertentes, quòd non multò post febris in totum auferenda, aut remittenda erit, vbi vires ægrotantis promptiores ad tolerandam sanguinis mißionem, quàm cùm tumores adsunt, erunt. Neque minus obliuioni tradẽda hæc quàm præcedens methodus erit. Vidi enim non paucos per terrritos ob essere præsentiam, præcepisse sanguinis mißionẽ statim fieri, non expectata morbi particulari inclinatione, quæ frequẽtißimè intra quindecim horas accidere consueuit.

7. Method. ¶Septima methodus. Etiam per tertios dies accessionum simul cũ ex anthematis prædictis. & quando que sine illis, accidere relatis febriẽtibus solet ventris fluxus, & quando que vomitus biliosus, quæ si cum essere, siue exanthematis contingũt, minimè à sanguinis mißiõe in præscripto à nobis tempore coërcere medicum debẽt, dum ægri vires nõ adeò deiectæ sint, vt tolerare relatũ præsidium non poßint. Neque alui subductio erit interdicenda in die intermißionis febris præsertim potionibus, quæ simul vim laxantem & adstrictoriam habeant, qualia fieri possunt ex electuario rosato Mesue, & simul rhabarbari infusione, aut eiusdem corpore. Ac si plus adstringere desideras, ex mirabolanis citrinis, innumerisq; aliis compositis, & simplicibus pharmacis, inter quæ in relatum vsum confectio medicaminis amech satis vtilis esse solet, quod ingens pondus mirobolanorum recipiat.

¶Octaua methodus. Plus hi, qui 8. Method. aßidua tertiana ab exacta bili occasionem trahente vexantur, aquæ frigidæ potum desiderant, quàm illi, qui à sanguine multo, aut putrefacto febriunt, quòd horum humor sui humiditate sitis vim reprimat, vt illorũ sui calore, & siccitate crescere facit. Et quãuis ita res habeat, securius aquæ niue infrigidatæ potus his, qui patiuntur febrem à sanguine orientem cõceditur, quòd robustiores esse solent, quàm illis, qui febre, cui medemur, infestantur: de quibus plura in antecentibus scripsimus. nempe si abominationem, & nauseam oleum rosaceum aquæ syncerae niue infrigidatæ ammistũ non induceret febrienti, laudarem cyathum vnum illius olei, aut quid plus, aut min9, prout gratius, aut ingratius ægrotanti foret bibendum cum aquæ niue infrigidatæ ingenti copia, & ad febrientis libitum patientibus continuas febres quibus nunc medemur dare. hoc enim Philumenus præcipiebat, vel aquæ simul decoctæ cum fœniculi semine & hordeo, quo temperata euadat, partem quintam commistam cum quatuor partibus frigidißimæ bibere. Ego quippe aquam fontanam, cõsistente febre affatim bibere iis permitto, non tamen niue, neq; nitro infrigidari concedo, quòd sciam, plus nocere maximam coarctationem meatuum partam ab immodica frigiditate aquæ, quàm prodesse febrilis caloris, & bilis ardentis remißionem. Nempe si natura humana febres commentata est efficere, vt corporis vasa, & omnes eiusdem meatus calore patentißima faciat, per quæ difflari noxius humor, aut sensibi-

ſẽſibiliter excerni valeat, quæ huic naturæ ſcopo in totum aduerſantur, nonne noxia non erunt? Concedere quippe, quæ infrigidando vias corporis parum arctiores iis quæ diximus, quàm cùm vehementer corpus febriebat, redant, non ſolum vti le eſſe, ſed neceſſarium in his febribus exiſtimo, cùm valde corpus diſſolui ob immodicum calorem febrilem coniecto, maximè ſi coarctationum meatuum tantam non ſpero, vt via ſuccis excernendis occludatur. Quæ autem eximiè refrigerant, ratione relata obeſſe cẽſeo, & ſi ſciam fortuito amethodis medicis quandoq; & ſi rarò feliciter errata cedere.

Method. ¶Nona methodus. Medicamentis exterius admotis infrigidari horũ febrientium corpora omnes concedunt, non tantum in vniuerſali inclinatione morbi, verùm in ſtatu eiusdem. At mihi non placet vnguẽtorum infrigidantiũ vſus, cùm morbus in occaſum tendit, quòd, vt in ſuperioribus dixi, morbus ipſe fine his deliteſcet. Vigẽte febre, ſi timeatur inſignis, ac verenda diſſolutio corporis, & virium ob immodicum ardorem febrilem. præſidia infrigidantia ac ſimul roborantia naturalem, & vitalem facultatẽ ægri prodeſſe æſtatis tẽpore. & ſi rariſsime fateor. In quem vſum epithemata ex aqua roſacea, & bugloſſæ, ac pulueribus odoratis, quales ſunt diarhodonis, aut diamargaritonis vtilia erunt, tenui linteo tepido in his madefacto, & ventriculo admoto. Quæ cenſeo præferenda eſſe aquæ fontanæ, & oleo roſato ab Aëtio eximiè laudata cap. 78. ſermone primo tetrabibli ſecundæ, quòd deſit his vis roborandi, qua noſtrum præſidium abundat. Neque quæ admouentur ventri refrigerandi gratia madefacienda in ſerico nondum texto, ſed tãtũ purpureo colore infecto ſunt. vt huius temporis medici facere ſolent. quòd hoc ineptum valde ſit ad imbibendum, & aſſeruandum aquæ & pulnerum vires, vt ſæpius expertus ſum. Nolim iuuenes decipi, & putare per à me hîc ſcripta licere vti relatis infrigidantibus, in qua vis tertiana continua ab exquiſita bili oriente. Nam ego tantùm permitto his vti, vbi proxima eſt viriũ & corporis diſſolutio. in aliis enim vtilius eſſe reor, febrem vigere, vt patentiores corporis febrientis meatus fiant, vt in medella generica, vbi vſum horum interdixi ſcripſimus. Tandem vnguentum roſatum ex adipe portiono, & roſis confectum iecori admouere tantum permitto cùm indubiè præſcit medicus, niſi illo infrigidãte occurratur, periculum relatum de viribus diſſoluendis imminere, aliter enim timeo, ne iecur obſtruatur, & febris vigoroſior, & periculoſior, aut prolixior fiat. Cerotum ſandalinum vituperο, quòd promptiſsimum ſit conſtipare iecur. Verum ſi vigiliis hi febrientes vexarentur, ad alliciẽdum ſomnum ſecurius cerato ſandalino & roſaceo vnguento vterer. temporibus, & fronte, ac dorſi ſpondilibus relatis vnguentis perunctis, quàm populeo. vnguẽto Nicolai, quo vniuerſi medici vti ſolent. quòd hoc recipiat papauer, mandragoram, hyoſcyamum omnia venatam vim habentia, quæ nocent plus venefica facultate, quàm infrigidãdo proſint. Ceroto ſandalino, & roſaceo vnguẽto, nihil adeò noxium, qualia præcedentia, recipientibus. Neque hæc ratione relata tãtùm fultus ſcribo, ſed rerum euentibus cautior factus

moneo.

moneo. Si cui enim aliquando accidit, vnguento populeo febrilem ardorem repreſsiſſe, & ſomnum induxiſſe, vel parũ hæc auxilia duraſſe, obſeruaui, vel alia maiora incommoda recepiſſe ægrũ expertus ſum. in totùm enim feliciter ceſsiſſe ex relati populei vnguenti admotione rarenter mihi contigiſſe fateor. Ex aliis tamen ambobus commiſtis in vſum conciliandi ſomnum perſæpe proſperè eueniſſe atteſtor.

10. Method. ¶ Decima methodus. Calidus aër triclinii, in quo æger cubat, ſi æſtas fuerit, herbis infrigidantibus, & humectantibus reprimatur. Vtile ergo erit per pauimentũ ſpargere folia vitis viridia, etiam myrti, & roſarum, & ſalicũ, & eius herbæ, quã Hiſpani romanam vocant, herbarii nonnulli inter mentæ ſpecies recenſent. Quanuis enim hæc calida ſit, non adeò calida, quòd ammiſta cæteris infrigidantibus nocere valeat, & ſui iocundo odore plus prodeſt, quàm qualitate noceat. Sandali, violæ, cotyledon, quam vmbilicũ veneris alio nomine appellant, humi ſtrata vt præcedẽtia proſunt. diuerſaque domus loca mutare. Fićti fonticuli ex ſtanno fabricati, & per canthari aquam ſemper foti, mulcebrem ſonum ex delapſu aquæ in peluim æreum edẽtes, etiam ſunt prope torum febrientis apponendi, dũ febriẽti grati ſint, & ſonũ cõcilient, aliâs vitãdi his qui moleſtè ſomnũ illum ferũt, quibus delapſus aquæ à proximo loco alto ſuper re minimè ſonora fieri põt, quo aër infrigidetur, & ſonus, qui nocebat, vitetur. Balnea parum ſecura his eſſe in antecedentibus docui, ideo de his hic agere minimè curo.

11. Method. ¶ Vndecima methodus. Quia in iis, quæ antecedunt methodis, de febrientibus illis egimus, quorum vires inſigniter labefactari per febris vigorem timemus, & cùm huic malo vnicum præſidium mirabiliter ſubuenire ſolet, putà lactis recenter mulcti primùm mediocris ſorbitio, poſt etiam copioſior, methodũ ſingularem de hoc alimento exarare placuit, quæ huiusmodi ſit. Dũ febri ardentiſsima quis capitur, maximamq; cibi abominationem ſimul patitur, & immodicè attenuatus cõſpicitur, vigilq; per nõnullos dies perſiſtit, aſinæ lactis, aut capræ, aut ouium vncias octo bibendas dare manè, aut noctu, ventriculo ab alimento vacuo præcipio. hoc enim ſomnus conciliatur, vires fouẽtur, venter, bilis feruore & tenuitate repreſsis, lubricus redditur. Complurima quoq; alia commoda ſequuntur. Verùm non in morbi initio, neque ante vacuationem humoris bilioſi lac dandum erit, ſed poſt ſeptimam diem offerendum, vbi febris vehemens valde fuerit. At in aliis poſt nonam, aut vndecimam. Nempe ſi, lacte bibito, æger deterius habere noſcatur, quòd vel in ſtomacho aceſcat, aut fumoſum nidorem reddat, aut febrienti ingratum ſit, vitare eiuſdem potionem iubeo. Tamen ſi nihil horũ adfuerit, aut paruam quandam de relatis noxã æger ſenſerit, auidusq; bibendi lac ſit, augere lactis potionem vſq; ad libram vnam permitto, quam vel bibere, vel micis panis in eo maceratis comedere concedo. Accidit quippe mihi medenti quendam amicum medicum alienigenam in noſtro Methymnenſi oppido tunc degentem, qui aſsiduis vigiliis, & ardentiſsima febre corripiebatur, & omnibus præſidiis factis deterius habebat, adeò vt in ſyncopen magnam

gnam inciderit, & ſemimortuus, ac à patre medico,qui tunc aderat,deploratus reuixerit: cùm nihil prandere vellet, ſed tantùm aquam ſynceram bibere cuperet, & coram me dixiſſet,gratiſsimum fore ſibi lac, ſi per patrē,& me bibere liceret, quòd vtriuſq; iuſſu lac collatum illi ſtatim fuerit: ac cùm id noctu bibiſſet (illa enim hora,& non ante inueniri lac potuit) per totam noctem ſecurus dormierit.Quo à patre, & me cognito,liberalius lac conceſsimus. Accidebatq; illi in quouis die plus quàm libras quatuor lactis ſorbere, quo febris depulſa, & ſomnus allectus, ſitisq; ablata, & aluus lubrica verſa fuit, concupiſcereq; alimenta cœpit, adeò vt præter ſpem pauco in tempore conualuerit. Neque aliena eſt huius methodi ſentētia ab ea, quæ ex Hippo.apho.64.quintæ particulæ elicitur,vbi exprimens Hippo.quibus noceat lac, ac quibus proſit, in fine aphoriſmi dixit. Et præter rationem conſumptis prodeſſe. Quaſi per hoc dicere velit, quòd cōueniat febrientibus adeò conſumptis, quod rationabile non eſſet, in tam pauco tempore adeò conſumi corpus, niſi febris valde ardens foret,aut cibi appetētia intantùm deiecta, vt inde macies illa immodica ſit ſequuta. Scio aliter exponi hanc ſententiam poſſe,ſed verum,& euentibus conſonū à nobis ſcriptum eſt, quicquid Hippo. & Galenus velint. Quippe ſi alia Hippo. ſententia. 4. de victus ratione in morbis acutis. non longè à principio ſcripta perpendatur,medens cauſo febri,in totum cum noſtro decreto conuenire palàm intelligetur. Dicebat enim ibi. ✂ Verum ſi ad hæc non aperiatur,lacte aſinæ cocto purgabis. ✂

Caput.xxxix. De eſſe & ſignis cauſi febris.

Hanc febrē Aetius cap.78. ſuperius à me citato ardentē vocauit,vertēs cauſum Græcū, in ardentem latinum. Nam cauſi nullum aliud caput,præter citatū reperire in ſuo opere poteris. Auicena peculiare caput eidē perſcripſit, cui nomē cauſi indidit. Galenus in de arte curatiua ad Glauconem,& de morbis curandis libris ſub hoc nomine de ipſa caput nullū fecit. Verum commentario.4.ſuper librum Hippo. de victus ratione in morbis acutis tam Hipp. in primis eiuſdem contextus verbis,quàm Galenus in commento hoc,& ſequenti contextu per ſex columnas, qui hūc tenorem ſeruat. ✂ Cauſi genus aliud, aluus ſoluta, ſitis magna, lingua aſpera,ſicca,ſalſa. ✂ Duo genera cauſi ſcripſit, quendam legitimū alium ſpurium,ſiue nothum,quaniuis Valeſtius de Tarāta opinatus ſit, Galenum à ſola bili crediſſe,febrē hanc potuiſſe gigni, deceptus ſentētiis ipſius in de criſibus libris, &. 3. apho.co.30.nam in locis citatis non negat à pituita ſalſa oriri potuiſſe, ſed quòd à bili flaua ortum trahat. Et quoniā antecedens ſentētia Hippocratis,ducta,vt dixi, ex principio libri quarti, de victus ratione. quid à veritate alienū affert, eam examini ſubiicere priuſquàm de aliis rebus attinentibus ad medelam cauſi ſcribam,videtur Sentētia huiuſmo di eſt. ✂ Cauſus,id eſt,febris ardēs, fit,cùm venulæ tempore æſtiuo exicatæ, acres, & bilioſas, quæ tenues ſint,trahūt ad ſe humiditates, quas

ichoras vocant. ⁜ Vbi manifestè putasse Hippocrates videtur, venulas proximas carni musculosæ, resiccatas ob calorem ingentem æstatis traxisse ad se acres, & biliosas membrorum proximorum humiditates. Etiam quòd has excernere procurãs vitalis cordis vis, ne sanguinem, ex quo spũs gignendi sunt, inficiãt, per motum cordis magnum, frequentẽ, & velocem, febrẽ efficiat. In primis verbis (nam vltima nostris placitis conformia sunt) palàm aberrans: nõ animaduertens, quòd causus sæpissimè tempore hyemis contingat, quã do venulæ non resiccãtur ob immodicum æstiuum ardorẽ. Cuius aliã causam redditurus Hippocrates est, quia non in ardorem illum æstatis recurrere potest. Quæ ergo coniuncta causa huius causi fuerit, & alterius æstatis esse poterit. Item quòd naturalis ordo attrahendi venarum, & aliorum membrorum nostrorũ non tendit in carnem, sed si Galeno in primo de symtomatũ causis lib. cap. 7. credimus: membra fame, aut siti oppressa, sugunt venarũ sibi cõiunctarũ aut calidũ & siccum, si famescunt aut frigidum & humidũ si sitiũt, & venæ suctæ iecoris, & iecur Mesenterii venulas, & ipsæ stomachum, vnde illæ tristes sensationes famis, & sitis appellatæ oriuntur. Iis ergo sic se habentibus, resiccatæ venulæ à venis maioribus, & inde à iecore humiditatem erant petituræ & attracturæ, & non à membris vicinis ichoras, vt Hippo. scripsit. Itaq; si Galenus memor fuisset propriæ sẽtẽtiæ in loco citato, non dixisset in commento contextus adducti. ⁜ Cùm igitur ob aliquam rerum, quarum exẽpla dixit Hippocrates, circunstantiam, venulas aliquas quà libet in parte corporis exiccari contigerit, à vicinis partibus trahũt hæ humiditates. ⁜ Sed mecum erat Galenus assecuraturus, quòd prudẽtissimus Hippo. quandoq; in causis morborum inuestigandis defecerit, vt cõplurima eiusdem scripta, præsertim ea, quæ in quarto libro citato de victus ratione in morbis acutis leguntur, ostendunt. Suis enim tẽporibus physica scientia adhuc rudis, & ignaua erat, prout Aristotelis multò Hippocrate posterioris scripta ostendunt. refert enim passim Aristoteles antiquorum physicorũ adeò friuolas euentuum naturaliũ causas, vt legere tam inepta, nũc doctos pudeat. Causi ergo exquisiti causa biliosus succus est ob inediam maximam, vel acrium alimentorũ, aut medicamentorum vsum genitus, aut propter frequentem, & velocem motum, aut æstiui temporis ardorem, vel alias causas, à quibus gigni syncera bilis consueuit: dum tamen adeò immodica quantitas huius humoris genita sit, vt in totius corporis vasa sit distributa, aut in venis proximis cordi, aut ori ventriculi hic humor sit coaceruatus. Nõ tho autem causo, de quo Hippocrates mentionem in loco superius relato sub his verbis fecit. ⁜ Causi genus aliud, aluus soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, salsa ⁜ Aliam assignat Galenus occasionẽ, putã salsuginosum humorem. Non longè enim à fine commenti super context. vltimè citato ducto, hæc uerba scripsit. ⁜ Nempe vt cùm lingua amarulẽta redditur, flauam reddundare bilem ostendit. Ità cùm salsa, salum salsuginosumq; appellatum humorem, qui ex pituitæ generibus, quæ tria sunt, vnum existit, vt tibi innotuit, acido scilicet, dulci, & salso. ⁜ Tandem causi exquisiti syn-

syncera bilis occasio est, nothi salsũ ginosa pituita, in toto corpore, aut relatis vasis inclusa.

¶ Verùm quòd Galeni verba de pituitæ speciebus ducta, imponere iunioribus medicis possent (putabũt enim nonnulli tres tantùm pituitæ species esse, acidam, dulcem, & salsam, cùm Galenum audiant de nulla alia mentionem egisse) ideò quartam, & præcipuam speciem quam subticuit exprimere videor. Hæc est insipida, quam inter omnes magis generosam esse reor. Quippe cũ pituita aquæ insipidæ consimilis sit illa, quæ plus exquisita fuerit, minus saporis particeps erit. Hanc ergo in nobis sæpe esse, negare nemo, qui ratione particeps sit, poterit. Millies enim vomitionibus, & tussibus excerni quid aquosum fluidum, aut lẽtum glutinosum, insipidum, sani, ac ægri experimur.

Signa causi ¶ Signa quibus causus à febre continua de qua in precedẽti capite egimus, distinguitur. quæ secuntur sunt. exquisitæ bilis superius scriptæ notæ cũ linguæ insigniore quàm in vllis febribus ariditate, & procedente febre intra quintum diem nigredine. sitis vehementissima, vigiliæ, & quãdoq; deliria, vigoris febrilis assidua & vniformis perseuerantia. quòd bilis flauæ ingẽtem copiã non valeat cordis facultas à venis & arteriis sibi proximis seiungere, vt in intermittentibus & continuis accessiones habentibus. cumq; febris hæc remissior in aliquibus horis fieri contingit. nõ cum rigore tepores illi tertiani aut quotidiani infestãt, sed cum frigore sensato in corporis extremis partibus fiunt. non enim valet cordis expultrix facultas adeò distãter ac velociter propellere à se bilẽ, si quando id ante crisim in hac febre conatur, vt concusio & agitatio tanta in venis & arteriis dorsi fiat, quanta pro gignendo rigore requeritur, sat enim efficit, si calorem ad interna retrahit, cum maiore conatu discutere bilem procurat, vnde extremorum frigiditas prouenit. cibi appetẽtia plus in hac quam in aliis morbis deiicitur. quanuis non nullos noui bene se habentes, ad ea quæ illis offerebãtur. arteriarum tẽporum sensata & molesta pulsatio ob febris ingentem ardorem adest. facies macilẽtior, & oculi magis caui pari tempore hac & alia febre in festãte, in ea visuntur. Vrinæ in plurimũ tenues ac ruffæ sunt. & si quandoque in iuuene carnoso aut alio multo sanguine abundante, nõ nun quàm rubræ & spissæ cernãtur. venter his sæpe adstringitur, propter immodicum internum calorem feces exicãtem, nisi cum bilis ad imũ vẽtrem à natura propellitur. quòd rarissimè in principio accidit, sed in aliqua die decretoria. neq; alienũ à veritate est Hippocratis decretũ. 6. aphorum vigesimo sexto aphorismo. ✠ Quib9 in febrib9 ardẽtib9 tremores fiunt delirio soluũtur. ✠ Expositũ vt Auicena capite de causo explicuit. fingendo scilicet possibile esse tremorẽ ab humore flatuoso, aut pituita vel alia causa, orientẽ ab ingenti febrili calore concitãte delirium discuti. ambobus malis, discuso noxio humore, simul finitis.

Caput. xl. de medela causi febris.

PRIMA methodus. Possem in duo diuidere capita medelã causi, in spurii scilicet, & exquisiti curationem. At cùm nihilo in

plurimum differant,quàm in pharmacis, quibus humor expurgandus est: exquisitus enim, quæ bilem exactam purgant,poscit:Spurius quæ pituitam salsuginosam subducunt: in præsenti loco compendio quodam vtriusq; medelá exarabo, ne in duo capita diuidendo, prolixior quàm esse cupio euadam.Si ergo indicatiõ nẽ sumeremus à symptomate, quod magis in hoc morbo vrget, putà ab immoderato febrili calore,quem reprimere nulla alia febris adeò vt hæc poscit.tam quod humor hic biliosus calidior reliqs sit, q̃ quod minus vereamur propter infrigidationẽ obstructiones in his gigni. in nulla alia tãtũ febre epithematibus vẽtrẽ & thoracem refrigerare, oporteret quãtũ in hac,cũ à flaua bili pẽderet,secus à salsuginosa pituita. at cũ ego adeo verear obstructionẽ pororum cutis ex horum infrigidantiũ admotione. nunquam iis vti consulo,nisi tunc cum in syncopin incidere ægrum ob maximam spirituũ resolutionem timeo, quod rarissimum est.ac tunc thoracis & stomachi regionem exalto fouere frigidis roborantibus liquoribus, de quibus supra meminimus, aceto rosato cõ mistis iubeo. neq; & si frigida hæc, quibus fouere thoracem & stomachum præcipio, thoraci tepida admouerentur, nocere eidem existimo. vt Aëtius loco citato de cura febris ardentis Philumeni putauit. quin plus prodesse,quàm actu frigida admota reor.tepore enim & aceti vi melius in alto corporis facultas medicamentorum migrabit,q̃ si frigida medicamenta admouerentur.neq; vereri valebit medic9,ne tepore laxa fiant ossa,& musculosa caro,ac reliqua mẽbra quibus thorax constat.vt neruosæ stomachi membranæ tepore reddũtur. illud enim Aetii. ⁂ Oportet autem abũdè calidam esse aquam & oleũ, aut aquã & rosaceum, quibus irigari pectus & stomachũ iubeo.tepida enim partium firmitatem exsoluũt. ⁂ Verum tantum est in stomachi regione & non in pectore, propter rationem relatam.

¶ Potionem aquæ frigidæ niue in frigidatæ non tantum conuenire his febrientibus,vt illis qui à sanguine ægrotant, suadet diuersa temperaturarũ natura. si enim biliosa patiẽtium causum à bili fuerit,& hæc perpendatur, & sanguinea tẽperies eorum qui febre sanguinis infestantur, certum erit quod sanguineis & febrem à sanguine patientibus, qui robustiores sunt, securius potio frigida vsq; ad saturitatem danda erit, quàm biliosis & à causo ægrotantibus. vt in medela generica febrium diximus. Verum cum qui causo laborant, ingentissimam febrem patiantur. quia id quod à bili diflatur vi caloris febrilis, multo ardentius sit,quam quod à sanguine aut pituita siue melancholia discutitur.ideo liberalius dum virtus valida fuerit,& nulla obstructio in visceribus adsit,in causis quàm in omnibus aliis febribus, copiosa potio frigida cõcedetur, etenim etsi adeò carnosa horum febrientium corpora nõ sint.vt aliquorum qui febrem à sanguine patiuntur,&inde refrigerationem tantam vt carnosi minime poscant.non ideo prohibẽda est in huiusmodi biliosis potio frigida. quin,vt dixi, liberali9 quam in aliis concedẽda. quòd maius sit commodum ex remissione febris & in frigidatione ac densatiõe bilis, quàm incommodum inde, quòd parũ plus in his quã in aliis vires deiiciantur. 2. Metho.

¶Cum

Metho. ¶ Cum hoc genus febris in plurimum in æstatis tempore infestet, inde possit quis opinari, in eo sanguinem non esse mittendum, quòd Galenus vndecimo methodi medendi. ca. 14. dixerat. ⁂ Et omnino quidē non mittes sanguinem in tempore æstatis, & regione æstuosa, & cœli statu calido ac sicco. ⁂ Verum qui ob id sanguinem mittere, ab his aut aliis febribus vexatis vetuit, perperā agit, & enormiter aberrat, vt qui literam Galeni nō intelligit. nam ibi non prohibet, venam seccari in omnibus febrientibus constitutis in relato tempore, regione, & cœli statu. Sed in quibusdam tantum putà laxis, simul & mollibus, pinguibus, albis, ac cùm hoc etiam graciles venas habentibus. vt verba eius quæ antecedunt, & sequuntur contextum relatum probant. inquit enim Galenus parum supra citatum cōtextū. ⁂ Si enim cui sanguis mittitur triginta annos nat9 sit, sed lax9, & mollis, & pinguis, & albus ac gracilibus venis. huic aut planè sanguinem nō mittes, aut parum detrahes. ⁂ Statimque sequitur contextus ductus. ⁂ Et omnino quidē nō mittes. ⁂ Post quem consequitur, parum detrahes in reliquis tum anni temporibus, tum regione, tum cœli statu. Ergo cū febris hæc causus dicta æstatis tempore inuaserit, minus quā in alio anni tēpore mittere sanguinem audebis indicationem à tempore sumendo. secùs si alia sanguinem mitti plus suadeāt, quàm temporis status prohibeat. vtq; omnis timor auferatur. & nullus craßæ Mineruæ medicus vereatur sanguinē à febriēte mittere in relato euētu. aliud Galeni decretum non dißimile prætèrito adduco, illud est ex primo de arte curatiua ad Glauconē capite decimo tertio, quod in hunc modum habet. ⁂ Ipsa præterea ambientis aëris temperatura. loco accidentis cuiusdam habenda, quando exquisitè calida ac sicca fuerit, qualis est tēpore medio inter canis ortum & arcturi. atq; ideo omnes quibus medici nihil omnino de temporū statu cogitātes, sanguinē abstulerunt, interierunt. ⁂ In quo minime prohibet in statu aëris, quem recenset, sanguinem auferri. vt in docti non nulli opinantur. sed non esse sanguinem tunc auferendum, nulla animaduersione de tēpore habita, quasi dicat. medici qui adeo copiosè in quouis homine cuiusuis ætatis sanguinem educebant. inter ortum caniculæ, aut procyon, siue anticanis, omnia nāq; hæc nomina syd9 illud sortitur, & arcturū, quæ stella quædam est in signo Bootæ oriens à canicula ferè post diem quinquagesimum. canicula oriente septimo calendas Augusti. & occidēte post quadraginta dies, interimunt ægros. docti nempe medici cum in horum syderum ortu phlegbotomant. tantū minus sanguinis extrahunt, quantū sydus mitti vetat.

¶ An mittendus sit sanguis in causo. seu non, aliqui dubitare merito poterūt. Eo scilicet quòd humor bilem exquisitam (si exquisitus est) pro occasione habeat, modo hanc potius purgatione, quàm venæ sectione educendam esse, ratio suadet. etiā quòd vigiliæ & mentis delirium cōmitari febrem hāc soleant, quæ symptomata, absente sanguine, qui bilē ipso calidiorem, & à qua plurimum oriri solent, temperat. augenda esse, suspicari merito possumus: quod Auicena cap. de phlebotomia quarta fen primi veritus est, cum dixit. ⁂ Caue ne ægrū per sanguinis mis- 4. Metho.

 sionē

fionem ad vnam duarũ rerum perducas,aut cholericorum ebulitionẽ aut frigidorum cruditatem. Etiam quia idem autor cap.de cura causi. prima quarti ca. 42. superius citato dixit. Et non phlegbotometur, fortasse enim inflãmauit eos. Aetius etiam cap.78. sermonis primi tetrablibi secũdæ. vbi causo medet:de sanguine mittendo mẽtionem nullam egit.Paulus quoq; libro.2.cap.30. ita de harum febrium curatione scripsit. Horum alterum fieri necessarium est,si perfectè morbus solui debet: aut biliosos excerni humores: aut eosdẽ extingui, excernuntur itaq; per sudores, vomitiones,imum ventrem. Extingũtur autem frigidæ potu,quo nos vrẽtes febres, causos appellant, ex toto curauim9. In quibus,vt audistis, verbis sanguinẽ mittere Paulus nõ præcipit.ventrem autem expurgari iubet. Porrò dubium hoc nulla rationali coniectura adeo absolui verè poteſt.vt euentibus valet. Sæpe enim multa, quæ in morbis prodesse nonnulla ratione fulti opinamur, cum eis vtimur,noxam inferre experimur. ac cum millies expertus sim in hoc morbo,sanguinis misſionem nõn valde copiosam in tertia aut quarta die à morbi initio exercitam prodesse, maxime cũ vrinæ rubræ & spisæ, aut tantum rubræ fuerint,vel ex flauitie & magna tenuitate in ruborem vergunt. Hanc fieri præcipio, neq; alienũ à ratione est, conferre in hac febre sanguinẽ missum, quia à bili per febrem efferuecẽte sanguis ipse immodicè calfiat, multosque vapores in cor & caput pellat. Quib9 & pur9 sanguis cordis inficitur,& dolore caput infestatur, ac vigiliæ & deliriũ augentur, à sanguine enim immodicè calido, præsertim vi caloris ficciore verso, delirium & vigilias concitari, nullus in medicina peritus dubitat.quæ omnia eo misso pausant, ac cessãt.vt eo præsente augentur, & crescuñt, quo soluitur obiectio illa. qua prohiberi sanguinis misſionem suadebamus.nam & si sæpius à bili quam à sanguine delirium & vigiliæ ortum trahãt, à sanguine tali qualis dictus est.Posse hæc symptomata fieri, asseueramus. Ac tunc venæ incisſionẽ conferre, maximè cum expulsibus magnis,auctum esse sanguinem coniectam9, notisſimum est.neq; huius decreti Auicena oblitus est in cap. citato de cura causi ibi enim sic retulit. Et nõ phlegbotometur fortassè enim inflãmabit eos, & fortasse iubabit eos, si fuerit illic turbiditas & rubedo in vrina. Auicena nempè quarta fen primi vetuit. ne cum syncera bilis redundat,& nullus sanguis impurus neq; purus abũdat,vena secetur.nos autem impurũ illum sanguinem iam quòd non ob aliud vitium, quia immodicè inflãmatus & semiustus propter superfluum calorẽ causi sit extrahere iubemus. Nempe Paulus Aegineta de sanguine mittendo mentionem trigesimo cap.lib. 2. non egit, quod in cap.18.relati libri de curatione febrium putridarum huius præcepti meminerat, dixerat quippe in exordio capitis. Si vires sunt validæ ei, qui ex putredine febricitat, sanguinem dimittes protinus. Modo cruditas in ventre non existat. Et cũ inter putridas causus recenseatur,inde visum est illi,superfluum esse, iterum de sanguine mittendo præceptum scribere. Aetius per eundem modum exponẽdus est.nam sermone primo tetrablibi,secũdæ ça.75.de febribus putridis scripserat. Cũ

igitur

igitur vires fuerint fortes, vena & his secanda est, nisi cruditas ventris aut alterius cuiusdam partis prohibeat. ⁂ Horum vterq; relatas sententias ab Hippocrate inde victus ratione in morbis acutis lib. 4. vsurpauit. retulerat enim illic Hippocrates. ⁂ In acutis morbis sanguinem detrahes. si vehemēs morbus videatur, floruerit q; ægrotantis ætas & virium adfuerit robur. ⁂ Quiquoq; contextus nostrum præceptū de sanguine detrahendo à patiētibus causum roborat. nam satis acutus & vehemens morbus febris hæc est. & etiam velut Hippocrates præceperat, vbi vires validæ sunt, sanguinē mittere nos iubemus, & nō in aliis.

5. Method. ¶ Si horum febrientium venter lubricus nō fuerit, clisteria post feces clisteribus communibus aut sponte extractas iniicies, quæ constēt ex decocto maluarum, & ordei, ac violarum, & prunorum, oleiq; violacei vnciis duabus, olei rosati vncia vna & duobus oui luteis, quibus sacchari vnciæ duæ addēdæ sunt. quæ cum dormitum iuerit, recipiat febriens, verum cum venter immodicè lubricus fuerit, & si adhuc per quinque dies lubricitas perseuerauerit, coërcere eiusdem lubricitatem, non tētabis, nisi adeo immodicus sit fluxus, vt vires ægri insigniter labefactari noueris, vel in tantum acrem esse humorem, qui fluit, vt excoriari intestina, palàm intelligas, siue ex intestinorum corio cum fecibus excreto, aut ex sanguine misto fecibus, præcedente molesto dolore in superioribus, aut inferioribus intestinis ex pulso. tūc enim medicamētis adstringentibus vti iubeo, vt vires restaurentur, & intestinorū vulnus vlterius non procedat.

6. Metho. ¶ Aluum soluēdam esse in hac ac- aliis plurium dierū febribus, si quoque vires ægri id tolerent: nemo ambigere valet. quòd nos eas vocamus febres plurium dierū, quas antiqui putridas dixere, modo putridū seu immodicè redundātem succum posscere sui vacuatiouem, cui indubiū venire potest? hoc tamen quod statim subiungā peculiare huic febri esse, omnes intelligant. in nullis biliosis febribus adeò noxiū esse vsum scamonii & aliorum purgantiū medicaminum calidorum ac pharmacorum id recipiētium velut in causo. quod hic poscat refrigerantia, multo plus quàm aliud gen9 febris, & scamonio ac aliis medicinis eiusdem facultatis calorificæ. bilis effer bescit, & turget, effrenisq; versa sæua symptomata infert. quā propter in his conuenire subductionem fieri per cassiam fistularem, manā, pruna, violas purpureas, & thamaros indos & id genus alia consulo. eiusdem sententiæ fuisse Aetium. ca. 78. tetrablibi secundæ sermonis primi verba eiusdē ostendūt, inquit enim. ⁂ Primum itaq; leniter ac blandè hanc febrem aggredi oportet. ⁂ Quasi his vetuerit, ne acribus medicamentis vim subductricem habentibus vtamur.

¶ Quamuis satis breuis hic morbus esse soleat, & intra septimum cū sæuis accidentibus hunc finiri, implurimum accidat. nō ideo post cruditates stomachi, & feces ventris expurgatas, audebis in hac febre tenuissimo victu vti. ne deficiente alimēto; quod vim humectādi habeat, bilis acrior reddatur. & sæua symptomata vigiliarum & delirii (vt supra cauimus) contingant. vescatur ergo febriēs piscibus paruis, & pullis gallinaceis, aut perdicum coctis, cum lactucis, aut assis cum aranciorum 7. Metho.

succo, aut omphatio, neq; tantum iis auibus, translatis tribus diebus, vtatur in prandio, verum & in cœna, ouis quoque recentibus cum prædicto omphatio, quo securiores reddũtur, ne comburi, aut viciari in stomacho possint, vesci valebit æger, lactucæ, intibum, melopepones, præsertim hyemales, cerasa acria, & alia huiusmodi, de quibus in capite de medela generica febrium memi nimus, immoderata quantitate: cũ prædictis auium carnibus manden da sunt. nec audiendus in præsenti proposito Paulus. ca. 30. libri. 2. erit: qui ita dicebat. ⁑ Nam qui ardentibus febribus conflictãtur, sola potione sustentãdi sunt. ⁑ Quòd hoc decretũ à nobis in præsenti methodo & antecedẽtibus in generica me dela febrium sit increpatum.

8. Method. ¶ Post sumpta pharmaca quibus purgare hos febrientes præcipio. vigiles eosdẽ ægros manere, minime cõsulo. vt in plurimis morbis medici iubere solent. quin non tantũ permittendi dormire hi sunt. verum inuitandi, ac alliciendi, vt somnum capiant. priusquàm venter vi pharmaci exolui incipiat. non enim vereamur, sumptis lenientibus, posse somno purgationem cohiberi, & sæua symptomata à detento medicamẽto emanare. quòd ea, quæ in præcedenti methodo ad exoluendum ventrem concesimus. nullam venenatam qualitatem habeant. imo eorum plurima alendi facultate prædita sint. etiam quia etsi accidisset, quod veretur aduersus. maius emolumentum ex somno conciliato ægris his, qui vigiliis solẽt molestari, sequitur, quàm incõmodũ ex pharmaci detentione. præsertim quòd clismo parũ acutiori excitari aluus poterit. & sæpissime facultatib9 naturalibus somno validioribus versis, & medicamẽti vi in distantiores partes distributa, largius venter soluetur, quàm si vigil post sumptionẽ pharmaci perdurasset. idque suadebat Auicena de medela causi, cũ dixit. dormiant super aquam thamarorum indorum.

¶ Si ventre soluto iisque prædiximus, post adstrictus mansisset, cõsentaneum foret decretum Hippocratis, vel illius qui contextus cõmentarii. 4. de victus ratione in morbis acutis composuit, sequi. Præcipiebat enim parum post libri principium, patientes exquisitos causos, aquam mulsam aquosam & coctam quantum voluerint bibere. & vlterius addebat. ⁑ Verum si ad hæc non aperiantur lactæ asinæ cocto purgabis. ⁑ Nos autem loco aquæ mulsæ medicamenta leniẽtia concessim9, cassiã scilicet, pruna, mãnam, & thamaros indos, ac alia plurima quorũ ignotus erat vsus, temporibus Hippocratis. post quæ in præsentiarum lacte asinæ cocto purgare, sequentes Hippocratem, vt diximus, iubemus. At si ingratum febrienti per coctionem lac fuerit, eo recenter mulcto vti consulo, non enim adeò est verẽdus flatus, qui ex lacte crudo fit in febribus his ardentibus, vt metu eius potionem adeò necessariã his ægris interdicamus. Porrò expono ego verba illa. ⁑ Verum si ad hæc non apperiantur. ⁑ Vt id significent, quòd si post mulsam aluus lubrica non perduret, sed etsi in aliquo die soluatur adstricta post pseueret. Lacte vtendũ sit. & sequendo hanc nostram præsentem methodũ. si sumpta cassia, aut mãna, aut prunis, seu thamarindis, vel alio ex prius relatis medicamentis, aluus in sequentibus diebus lubrica non duret. quòd 9. Method.

etiam

etiam lac asinæ bibat febriens consulimus, maximè in matutinis horis. dumq; æger se grauari eo nō sentiat. neq; fumosum aut quàm maximè acidum, ægrum eructare, medicus noscat. certè si parum lac acesceret, vitare vsum eius non iubeo. maximè si ægrotāti gratum sit. namq; si lac acidū à rebus externis versum, conferre his febrientibus fatentur medici, proficiet magis quod intra ventriculum acidum vertitur, quia priusquā acescat, suis frigidis & humidis vaporibus bilis feruorē reprimet, & somnū alliciet, neq; nō eiusdem aliquid in sanguinem laudatū vertetur.

10. Metho. ¶ Non raro his febrientibus delirio correptis contingit, neq; cibum neq; potum petere, etsi vtroq; quam maximè egant. non ergo qui his inseruiunt, & medicus, qui eos inuisit, debent negligere alimenta eisdem exibere, saltim iuscula, si solida & masticabilia respuant, & aduersentur, & potione frigidæ inuitare. videmus nempè sæpissimè horū plurimos linguas aridas, nigrasq; habētes, & aquam præ delirio obliti non petētes. Si aqua inuitamus, & ad os calicem ea plenum admouemus, ingente quantitate eiusdem nonnunquam se ingurgitare.

11. Metho. ¶ Si aliquorum febrientium capitibus admoueri quæ refrigerant, sine noxa possunt, horum præcipuè sunt. quod enim in reliquis id fieri vetat, in his inuitat. timemus nēpè cum humores sanguinei, melancholici, aut pituitosi, occasio febris sint, ne frigidis capiti admotis discuti prohibeantur. detētiq; deliria aut graues sopores concitent. at cum tenuis bilis infestat, infrigidātibus sæpe crasśior & ad mediocrem consistentiā versa, promptior excretio-ni facta, per narium aut palati meatus, quod rarum est, aut per aluū descendens extra corpus pellitur. neq; parum conducit, ad noscendum genus humoris, quo caput grauatur ex relatione ægri scire. an capiti admoto oleo rosaceo, & quarta aceti parte, melius vel deterius se habere sentiat æger. si enim vigil dormiēs fiat, & qui pulsationem temporum patiebatur, eandē amittat, & cui caput dolebat, sine dolore reddatur, certū erit à tenui vexari bile. at si oppositū contingat, sanguinē crassum, aut pituitam, siue melancholiam, redūdare, merito suspicabimur.

¶ Quanquàm proficuam esse, refrigerantium, quam dixi, capiti admotionem, multo securiorem iudico. pauco aceto rosato & aquæ rosatæ sextuplo. linteum tenue madefacere & narib9 febrientis sæpe approximare, vt vapor horū in cerebrū delatus ipsū roboret & infrigidet. fumiq; à toto corpore ascendentes inferius pellantur. ex horum enim indecenti vsu ob medici errorem non timetur pororū cutis capitis obstructio. vt ex præcedētibus exterius applicitis. neque inutilem esse reor cō mistionē seminis papaueris albi leuigati, aquæ rosatæ, & aceto prædictis, vel aquæ in qua violæ purpureæ maceratæ sint. maximè si vigiliis febriens infestetur. cōmiscere quoq; his omnibus nonnihil camphoræ si ingratus odor eius febrienti non sit, prodesse existimo. dūtamen hæc omnia non nisi vt quæ repellunt, in principio delirii aut vigiliarum applicentur, diu namq; admota spiritus extingunt. 12. Metho.

¶ Qui post medicamenta purgantia à nobis recensita, febre adhuc valida vexantur, & neq; lacte neq; frigidorum admotione, quorū in præ cedenti 13. Metho.

cedenti methodo meminimus,somnus allicitur. quin vigiles noctu & interdiu persistunt,quod sæuissimũ symptoma in his est.quia super venturam phrenitidem minatur,ii noctu post duas horas. à cæna syrupi papaueris vncias duas vel tres cum tantundem aquæ vbi violæ maceratæ sint,bibant.statimq; lucernis omnibus à triclinio in quo æger cubat, extinctis. & mollibus frictionibus crurum factis,somnus cõciliari procuretur. Sandalis, rosis,violis,foliis vitis,& canarum, nimphæa, salicum foliis,& aliis refrigerãtibus supra pauimentum triclinii à morbi prima die aspersis.nam hæc ad somnum alliciendum, atq; ad bilem tenuem ad mediocrem consistentiam ducendum,non parũ conducunt.in quem vsum quàm maximè prodest crurum lotio, ex decocto herbarũ superius dictarũ, papauerũ corticib9 & chamæmello atq; aneto additis. vt horũ duorũ attrahẽdi vi, humor qui in caput repebat, deorsum feratur, lactucas crudas vel coctas in vltima cæna comedere, etiam in relatum vsum confert, & etiam vesci in meridie cucurbitis teneribus, cum pullis gallinarum decoctis.

14. Metho. ¶ Conficere pastillos ex rebus infrigidãtibus qualia sunt,rosæ,semina portulacæ, & intibi, ac melopeponis nec non,citruli,ac alia eiusdẽ facultatis, & camphora, docuerunt Auicena cæteriq; Arabes, & Latini practici oẽs.vt iis dissolutis in aliquo succo pomorum acidorum vel malorum punicorum, vel aqua ex herbis frigidis sublimata vteretur in potionibus matutinis æger,à quo iam sanguis missus si mittere eũ liceret esset.et aluus medicamentis expurgata. at ego lac asinæ his omnibus præstantiorẽ esse diiudico.ideo abstinere à recensitis consulo, dum non sit, quid lacte vesci prohibeat, verum cum lac ob rationem aliquã interdicatur.Et febriens libẽter potiones relatas sumat. vti eis non veto. dum tamen trochiscis adstringẽtibus quales sunt, qui spodium recipiunt, & si venter lubricus sit, non vtatur, qui febrit. Raro enim causum cum immodico alui fluore interfecisse vllum febrientem memoror. & vt vera fatear nullum ex his febrientibus à me curatum, quod memoria consequar: cum prædicto symptomate vita functum fuisse,vidi. Si tamen medico alicui nonnullus æger paratus periclitari propter ventris fluorem & simul hanc febrem offeratur. vti relatis ex camphora trochiscis, & aliis adstringentibus medicamentis,non prohibeo.

¶Cum saluberrima & frequẽs huius febris cum sudore (quem præcedere rigor consueuit)finitio sit. quã uis non raro cum alui fluxu tantum vel simul etiam cum ambabus excretionibus cõtingat.quod pluries, me vidisse,recordor. Vtile his ægris esse diiudico, qua vis in die sudor incipiat:eum sine magna molestia stragulis super iniectis & copiosa aquæ buglosæ potione augere. Verum ne aliquis putet, quàmmaxime conuenire his incipientibus sudare. non permittere in lectis moueri: neq; tãtillum manum aut caput detegere. sciant omnes sudorem illum quem præcessit rigor, non tanta cautione egere.postquàm enim rigor causum patientem corripit,certum est morbum iam tunc finiri. non ergo inepta cautione æger in vitæ discrimẽ ducendus est. accidere enim potest syncope,à qua non releuetur,corripi febricitem. liceat ergo his(cũ sudore maximè anguntur)in aliam & 15. Meth

aliam

aliam tori partem cubantes,transire. dum tamen nō statim vt vni parti se applicant.in aliam vergant.sed in qua vis per vnius quartam ad minus perdurent. hac enim licentia fouētur ægri restituūtur vires,& quod potissimū est, somnus allicitur (qui aliàs angore auferretur)& sudor augetur.

i. Metho. ¶Solent sæpissimè qui rigore & sudore ab hoc morbo in .7. vel in aliquo ex antecedentibus diebus euadunt, post paucos dies in alias eiusdē naturæ recidere febres. atq; adeo frequenter hoc in aliquorum annorum tempestatibus fieri vidimus, vt pauci aut nulli ex prædictis causis, anno.1528.& præsenti.1558. visi sint, qui recidiui semel ac bis nō fuerint. quod me ambigere, ac hæsitare in priore tempestate anni.1528.fecit. vtrum cōueniret mederi rediuiuis febribus illis, sanguinis missionib9 & medicamentis aluum purgantibus, vt cum primum inuadebant. facere eram solitus, vel solæ naturæ cōmittendæ forent.etiam an in intercapedine illa decem vel duodecim dierū (non enim prolixius esse recidendi tempus illud consueuit)in qua in totum bene habere ægros experiebamur, conueniret pharmacum subducēs conferre.vel venam secare, vt recidere in febres,vetaremus,vel nō, & vt paucis quod tūc decreui absoluam.sciatote me primum neglegisse, mederi scilicet febribus redeūtibus: quod conscius mihi eram, fœliciter omnes quæ in hominibus nedum sexagesimum annū attingentibus cōtingebant, intra quatriduū cum sudore quem nō præcedebat rigor, vt cum primum eidem inuadebant,solitus antecedere erat, finiendas.atq; etiā quia semel & bis experimento comprobaui,in intercapedine relata,soluta per pharmacum aluo , nihil profecisse.nec recidere ægros vētuisse, curam habere præseruandi rēliquos, qui recidere parati erant destitisse. & nequis nostris verbis fidē adhibens decipiatur:quòd opinetur me asseuerasse,omnes causos recidiuos & salubres fuisse.animaduertitē me ante nō dixisse,reuiuiscere alios, quàm eos,qui in septimo vel antecedentibus dieb9 finiebātur. quod perpētuū fuit anno relato.1528.& præsenti frequentissimum. siue cum rigore & sudore aut cum alui fluxu finirentur.qui enim septimam transibant diem,non ante decimam quartam in plurimum pausabant,quorū null9 iterum redibat.& quod admirationem inducebat,id erat:quòd illi qui intra septimū iam euadebant, bis postea recidebāt, & alios septem dies in vtrisque febribus rediuiuis absumebāt.vt tandem omnes febres æqualiter perdurarēt, nullæque decimum quartum pertransirent diē. etiam considerate, quod ideo relatarum febrium dixerim plurimas fœliciter finitas. vt nōscatis, omnes illas quæ homines proximos septuagesimo anno inuaserunt, mortales fuisse.siue continuæ forent & durantes ad decimum quartum diem, siue in septima finirentur, & post reciderent. Vniuersæ tamen antecedentes ætates inuadētes salubres vt dixi fuerunt, post millesimum quingētesimum vigesimū octauum annū paucas relatæ naturæ me vidisse, febres memoror, nisi eas quæ in præsenti anno vagantur. Porrò dolēdum est, quòd nullus medicorum quos ego nosco,fuerit, qui in priori constitutione inuadendi & redeūdi modos, quos dixi causorum, obseruauerint. quorum ignorantia rediuiuis medēdō nōnullos interfecisse audiui. isti

enim

enim causi qui cum rigore, in septima finiuntur. postquàm recidunt nullo medicamento egent. præterq̃ decenti victus ratione vti. & spectare quartam vel quintam diē in qua indubie sudor quod frequentissimū est, vel alui fluxus superueniet. quib9 morbus finitur. quando enim recidiuis indocti medētur, & aluum eorū subducūt, qui prompti sudare erāt, vel venam secant his, qui ventrē copiosè exoneraturi in die decretoria erant, in vitæ discrimen ducunt ægros & aliquos vt retuli, vitādo vel augendo chrises interimūt. & quod scio nō paucos quæsituros à me quo modo verum esse, valeat. quod prædixi, expertum scilicet me fuisse, vitari nō posse, pharmacis, aut sanguinis missionib9, aut aliis remediis recidiuas causorum. nam videtur hoc aduersari rationi, quia si quæ relinquuntur in morbis post iuditium recidiuas facere, consueuerunt, vt dixerat Hippocrates. 12. aphorismo. 2. particulæ & id concoqui & educi possit: quid obesse poterit, aluo per pharmacum expurgata, aut vena secta, quòd ille humor à corpore educatur, qui aliâs recidiuam facturus erat. ideo his vnico verbo respondebo. esse scilicet humorem febriū in illa tēpestate grassantium in aliquibus vasis corporis adeò arctis inclusum vt nisi febrili calore vasa illa dilatentur, pharmaco nec sanguinis missione educi valeat, quod ita esse euentus ipsi docent. aut si ratio hæc non placet, tu aliam quære dummodo nō neges, id quod si obseruare tēpore præterito voluisses, verum esse experireris.

17. Metho. ¶ Balneū vtile esse his qui causum patiuntur dixit Aetius. ca. 79. sermonis primi tetrablibi. 2. & Rasis trigessimo continentis, ca. 2. tractatu. 6. & Aui. ca. 42. tractatus secundi de medela causi, & Paulus his omnibus antiquior. ca. 30. libri secundi. differūt tamen Paulus & Auicena: quòd Auicena in vltimis verbis capitis citati scripsit. ⁜ Illi in quibus magis diligitur balneum ex eis sunt, quorū febris est ex phlegmate falso. ⁜ Paulus autē dixit. ⁜ Porrò balneū illis solum vsui est, qui citra tumorem inflāmatorium aut erysipelatiuū ardente febre laborāt. Quòd si vero cō coctionis not9 percipiantur, multo magis ipsis cōducet. Qui ex salso humore febrem ardētem conceperūt, his est inutile. ⁜ Quorum sententiæ ex contextus serie viciatæ nō apparēt, sed ex professo aduersæ. Ego qui nunquam hoc præsidio in huiusmodi febrib9 vsus sum, experimēto minime decernere potero. quid horū fælicius medicis & febrientibus cesserit. Verum si ratione ducar Auicenæ decretum præferēdum Pauli decernam. nēpe cum illud dicatur magis alicui prodesse q̃ alteri, quod ad excernendum morbificā causam illius plus confert; q̃ alterius. & salsa pituita rebelior ex natura propria per sudorē aut aliter per cutim discuti sit, q̃ bilis ipsa multo tenuior. superest verum esse, balneum hanc educens multo huic vtilius dicendū quàm bili: quæ sine balneo diflari fæpissimè solet. indeque etiam rectè Auicenā quæ audistis dixisse. & Paulum perperam. certe si balneum frigidæ aquæ inutile esse febrientibus à pituita salsa fateretur Paulus, vt qui timeret ne consistentia pituitæ aquæ frigiditate crassior, q̃ decēret fieret. audiendus merito esset. atcùm id non expreserit, sed in vniuersum & confuse loquēdo, illud reprobauerit: merito à nobis taxatur. & tādem præsenti methodo decernim9.

nullum

nullum balneum calidũ ſcilicet aut frigidum cauſum à bili patientibus competere: quòd frigidũ cutis meatus obſtruendo, febris cauſam diſcuti prohibebit. calidum tenuiorẽ & calidiorem vertẽdo bilem, ipſam furere efficere poterit. Si qui enim ex his balneis frigidis aut calidis curati euaſerunt, non præſidio, quo vſi ſunt, tribuenda ſalus erit. ſed virtuti forti errata medici corrigenti.

Caput. xlj. De eſſe ſignis febriũ prouenientiũ à bili notha, in quo nõulli errores de bilis coloribus deteguntur.

VT earum, quæ ab exquiſita bili pendẽt, febrium eſſentiam & ſigna ac medelam in diuerſa capita ſumꝰ partiti: ſic harum quæ à notha originẽ trahunt in tot diſtinguemus. vtque perplaniſsima procedamus, cõſentaneum eſt exprimere, quid notha bilis ſit: vt huius natura exactè cognita, appertiſsimum ſit: quas febres ab ea ſuboriri dicamus. quàmquàm enim ſperamus librum peculiarẽ de humorum ſpeciebus & modo generationis eorũdem condere (quod innumera confuſa & perperam ſcripta de illis ſint) quod neſcimꝰ an hoc Dei clementia nobis permittẽdum ſit in præſenti loco breuiter & in cõpendio de nothabili, quæ ſequũtur, exaramus. Primum quod ſi Galeno fidem adhibemus in commentario primo libri de natura humana bilẽ ſimpliciter & ſine adiectione ſolam palidam aut flauam nominari. dicebat enim in loco citato ipſe. ※ Primum faciendum mihi eſt, vt commune non tantum medicorum ſed omnium Græcorũ inſtitutum aperiam, qui bilem ſine adiũcto cũ palidam ſignificare aut flauam nominãt. nam hæc ambo nomina de vna ſpecie humoris vſurpari humiditate & ſiccitate differente, dudum diximus. reliquas quaſuis biles nõ ſine adiunto proferunt, æruginoſam appelantes, aut atram, aut rubram, aut praſinam. ※ Non tãtum quod prædixi aſſeruit, verum quas biles cum adiuncto vocandæ biles ſint, expræſit. æruginoſam ſcilicet, atram, rubram, & praſinam. & in eiuſdem libri cõmentario primo citato. prius quàm quæ ducta ſunt, ſcriberet prædictis addidit complures alias. nam loquendo de ſpeciebus expuriæ bilis dixit. ※ Nam eruginoſa apparet & fuſca bilis, quam cæruleã appellant. Item rubens quædam & praſina. nec non aliæ, quas nominatim exprimere nequeas. ※ Vbi in vltimis verbis innumeras diſcripſiſſe palàm patet. harum compoſitionem parũ ex præſius ſecũdo libro de naturalibus facultatibus. cap. vltimo docuit dicens. ※ Sanè in atræ bilis ſic vſtæ ſpeciem etiã vitellina illa ſubinde vertitur: quoties ipſa quoque igneo percocta eſt calore: reliqua bilis genera partim ex iam dictorum mixtura conſtant vniuerſa: partim tanquàm viæ quædam ſunt, ad harum tum generationem, tum inter ſe mutationem. diſtant inter ſe, quòd aliæ meracæ ſint ac ſolæ, aliæ veluti ſero quodam imbutæ. Verum ſeri genera quæ in ſuccis habentur, omnia ſunt excrementa: purumq; ab iis eſſe poſtulat animalis corpus. ※ In quibus ſententiis dicere videtur Galenus, quòd ex his ſpeciebꝰ bilis, quæ

simpliciter & sine adiuncto biles no minandæ sunt, aliæ meracæ sint, ac solæ ex quib9 tertianam exquisitam gigni, diceret aliquis. & quòd aliæ quæ sero sunt imbutæ, materia nothaum tertianarum sint. at quòd prædixit ex superius à se scriptis humoribus, commistis speciebus bilis, posse meracas biles fieri. & ex melãcholia (de qua prius egerat) & bile cõmistis, non fiat exacta tertiana, vt infra docebimus. inde patet, quòd hæ quas hic meracas biles appellat, non sint, à quibus exquisita tertiana pendet. & ne singula Galeni debili decreta, vt id absoluam, in præsenti loco afferam, sed breuiter ab his me expediam: sententiam tantum eiusdem ex nono capite libri primi de arte curatiua ad Glauconem, in quo de exquisita tertiana agit, proponã. vt cognita natura humoris, qui illã efficere assueuit, vt ipse inibi putauit: manifestum supersit: quas nothas biles appellet. & cum parum post principiũ capitis citati dicat. flauam bilem esse, à qua exquisita tertiana pendet, quia flaua bilis humor inter omnes, qui in corpore sunt, aridior calidiorq; existit. quod etiam commento. 59. aphorismo. 4. libri confirmauit. inde sequitur: reliquas omnes expurias vocari, quæ nothas tertianas efficere natæ sint. nam verbis prioribus capite. 9. de arte curatiua ad Glauconem, quæ hũc tenorem seruant. ✠ Exquisitam ergo tertianam vt quæ ex flaua bili commota inualescat, quanto magis fieri potest refrigerare oportet, atq; humectare. ✠ Consideratis, non pallidæ bili, quam in commentario primo libri de humana natura simpliciter bilem vocari dixerat. tribuit Galenus, posse efficere exquisitam tertianam. quanto magis aliis, quas sic fine adito nominari vetuit, nec aliud in commento citato quinquagesimo nono aphorismo. Galenus sensit, cum dixit. ✠ Exquisita igitur tertiana erit, quæ sui ipsius naturam puram syncceramq; seruat. seruat autem, vbi flauam bilem habet, vt dixi dilatam & motam. ✠ A palida ergo & vitellina & æruginosa, & prasina, & rubra ac reliquis omnibus, excepta flaua. febres biliosæ spurie vocandæ erunt: si quæ audistis Galeni decreta, sequi velitis, at quòd ea nõnullas pariant difficultates & redargutiones: has primum discutiamus: ac postea, quod verum esse, putamus, palam proponemus.

¶ Primum ergo quod scrupulum infert, est. an verum illud parum supra à Galeno assertum sit. flauam bilem humorem esse inter omnes qui in corpore sunt calidiorem. hæsitare nempè facit eiusdem Galeni in libello de atra bile sententia, quæ in hunc modum habet. ✠ Bilis autem flaua vt tenui mista humiditati, & colore palidior, & consistentia humidior redditur: ita cum diflata ipsa admodum fuerit crudorum ouorum vitelo similis apparet. atquè ob id vitelina vocatur. ✠ Modo si ex flaua per diflationem, quæ à calido necessario fit. vitellina gignitur. hæc calidior ac siccior flaua bile erit. & per consequens falsum vtrumquè Galeni assertum flauam scilicet bilẽ, humorem esse, inter omnes, qui in corpore sunt, calidiorẽ. Aliud etiã quod augit est à flaua tantũ prouenire exquisitam tertianã. exquisitior enim videretur febris illa, quæ à vitellina calidiore & ficciore oriretur. Quædã dubia proponuntur & soluuntur

¶Neque præterita inferior dubitatio hæc eſt. vtrum ab æruginoſa aut praſina bile febris tertiana oriens, exquiſita tertiana, dicenda ſit. nam ſi inde Galenus credidit, ſolam flauam bilem exquiſitam tertianam ciẽto ſimibilem efficere. quòd calidior & ſiccior reliquis corporis humoribus bilis flaua ſit. cum ex eiuſdem aſſertis probare valeamus, praſinam ſiue porraceam & æruginoſam multo calidiores & ſicciores flaua bile eſſe. inde ſequi videtur, à relatis exquiſitam tertianam exoriri valere. Sed quod æruginoſa & porracea tales quales à me ſunt aſſerte, à Galeno ipſo prædicentur. inter plurimos locos ſententia libri decimi de ſimplicium medicamentorum facultatibus capite de felle expreſit. ✠ Nam ſeroſo recremento flauæ bili commiſto pallidam conſtitui contingit. ſicut & pallidam pluſculum excalfactam, conſiſtentia reddi craſſam, colore autem flauam. quin & in animalibus apparet flaua quidẽ iis. quæ magis ſunt calida, quæ vero minus, pallida, & vbi calida animalia aut famæ aut ſiti torquentur, ad atrum colorem vergit, interim illum habens æruginoſum, interim cæruleum, interim iſatidis qui quidem magis eſt. calore braſicæ fuſcus. ✠ Si enim cum calida animalia fameſcunt, vel ſitiunt. Tunc plus humores vrunt, quàm cum alimento abũdant. æruginoſa & praſina, quæ tũc fiunt ex Galeni aſſertis, calidiores erunt, quàm flaua bilis.

¶Par relatis dubiis erit: vtrum praſina ſiue porracea bilis (idem enim eſſe ex Galeni aſſertis patet) in ventriculo gigni, quandoq; ſoleat, & cæteræ in iecore vel eiuſdem vaſis. nã hoc non parum intereſt ad medelã febrium ab his prouenientium recte exercendum. Videtur enim Galenus propè finem libri ſecundi de tẽperamentis, id velut indubitatum aſſeruiſſe: cum ſigna, quibus hanc in ventre noſcamus gigni, illic exponẽdo ſcripſerit. ✠ Quæ vero bilis refert porrum iis ſolis gignitur in vẽtre, qui vtiq; concoxerũt male, quin etiam ſolicitudo, ira, dolor, labor, exercitatio, vigilia, abſtinentia, & inedia, ſucci flauæ bilis plus acerbant: propterea quòd plus eius ſucci in iecinore gignitur. ✠ Et parum antea dixerat. ✠ Præterea quibus in ventriculo bilis illa gignitur, quæ porri colorem immittatur. debet omnino iis cibus fuiſſe, non panis, non ſuilla caro, ſimile ve aliquid: ſed neceſſario aliquid, quod iis calidius ſit, nec id boni ſucci: quibus autem ex iecinore in ventrem defluxit, iis flaua ea pallidaue vomitur, etiam ſi boni in primis ſucci fuit, quòd ſumpſerunt, etiam ſi ad ſummum fuit concoctũ Immo vero magis ipſis qui ad vnguẽ concoxerũt, flaua vomitur. ✠ Parum diſsimilem huic ſententiæ commento ſecundo prognoſticorũ ſcripſerat, cum dixit. ✠ At vero gignitur in corpore quemadmodũ crocea bilis per naturã habentibus, ita porreacea altera præter naturã conſtatq; vt hæc ſæpe numero in vẽtriculo gignatur propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia beta, cæpa, braſica ſunt, atq; vt etiam interdum talibus nequaq̃ in geſtis, ratione ægrotationis in venis gignatur, ac decumbat, aut in ventrem ſuperiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atq; excrementi proprietatem talis temperamento qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. ✠ In libro vero de atra bili recenſita omnia confir-

mauit scribens. ※ Ipsa ergo bilis seu pallida, seu flaua, seu vitellina visatur generationem in vasis obtinet. in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur (sic enim eã à porrorum colore denominãtes vocant. sicut æruginosam quoq; quòd æruginii similis cõferatur) est & quædã isatodes bilis dicta ab isatide cæsium colorem referente. ※

¶ Vt primum ergo dubium paucis absoluamus, sciendum, quòd ex assertis ab Hippocrate & Galeno cæterisque medicis dilucidè elicitur, humores in corpore humano dupliciter gigni. aut enim tunc cum homo in totum bene valet, ac optimis vtitur alimentis, & reliquam viuendi rationem attinentem aëri, exercitiis, aluo expurgãdæ, & cæteris quæ non naturales res vocantnr, sine labe exercet, humores fiunt. & hi naturales à medicis vocantur, quòd vitari non posit, homine viuente, eorundem generatio, etiam quia eiusdem hominis natura his conseruatur & durat. ipsisque deficientibus aut vitiatis ab eisdem destituta pereat. Ex omnibus nempe salubribus alimentis deuoratis sanguis, pituita, flaua bilis, & melancholicus succus fiũt. Vel aliter humores generari queunt, homine scilicet vetitis & noxiis vtẽte cibis, vel quàmq̃ sine labe alimenta sint, immodicè calido, aut frigido ipso existente, aut aliter male affecto, quæ sine noxa sunt alimenta. vitiat & corrumpit, aut vtrisque concurrentibus causis humores inficit. Porrò fieri in huiusmodi statu constituto homine, bilem quam propriè atram Galenus vocat, vitellinam, & porraceam, atque æruginosam, cæterosque succos, quos morbosos & præter naturales appellamus. qui antecedentia ex Galeno citata legerunt, facile intelligent. Exponendus ergo Galenus est, quoties dixerit, flauam bilem calidiorem atque sicciorem reliquis succis esse, calidiorem nempe, reliquis naturalibus & non vitiatis humoribus. secus his quos morbosos siue præternaturales dicimus. obiicienti ergo, calidiorem esse vitellinam quàm flaua, concedimus. negamus tamen, flauam vitellinæ esse collatam à Galeno. quòd vitellina inter vitiatos succos recẽseatur. sed sanguini, pituitæ melancholiæ naturalibus humoribus. quibus omnibus calidiorem esse, palàm est. Secundum maiore difficultate quam præteritum absoluendum certè est. Nam si soli calori, & siccitati bilis flauæ tribuimus breuem exquisitarum tertianarum durationem, verè censendum est, oppugnatorem rectè rationem Galeno aduersam colegisse. sin vero alteri affectioni humoris biliosi id tribuimus. iã quòd Galenus illud tacuit, nos explicare, q̃d sit, tenemur. Ego quippe omnes Galeni sententias agentes de humoribus & de causa tertianæ exquisitæ mente voluendo, ac mutuo conferendo, nihil quod vere mihi satisfaciat inuenio. quam quòd si sententia illa senis Hippocratis quiquagesimi noni aphorismi quartæ sectionis in qua longissimam exquisitarum tertianarum non pertransire septem accesiones asseuerat, intelligẽda sic sit. quòd in septem diebus illis præscriptis ab Hippocrate, morbus fœliciter finiatur. merito solæ flauæ bili tribuatur, materiam esse exquisitarum tertianarum, quia sola hæc inter humores naturales, multitudine aut putredine noxia facta sui tenui consistentia, & calore, ac siccitate, non vltra septẽ accesio

nes durare in plurimum posſit: verũ ſi nõ tantum exquiſitæ tertianæ ab Hippocrate vocentur illæ, quæ ſalubriter ante decimum quartũ finiendæ ſunt. Sed etiam quæ in ſpacio relato interficere venenoſa qualitate humoris ægrum valet. exquiſitiores poſſe prouenire à praſina, vel æruginoſa, quam à flaua, niſi mẽtis inops negare non poteſt. nec tantũ in hac ſentenciam decendimus, quia ratio aduerſi id facere cogat. verum quòd quandoque & ſi raro viſæ ſint tertianæ ante quintam acceſionem necãtes; Certe medicus quidam quadraginta annorum & validarum viruũ docet alterius, qui lacte bibito à cauſo euaſit. de quo in præcedenti capite de medela cauſi meminimus. correptus ſimplici tertianã ante acceſſionẽ ſextam mortuus eſt. nec hic ſolus tã celeriter à tertiana functus eſt vita, ſed aliis, idẽ accidiſſe, quãdoq; audiui. quod enim memoria conſequar: nulli à me curato præter vni ſeptuagenario ſeni id contigiſſe recordor. tandẽ vt expreſsius relata exponã, dico. quòd aut tertiana exquiſita vocatur tantũ illa, quæ ratione naturæ ſucci à quo pendet: nõ vltra ſeptem acceſsiones nata eſt durare, ſed in his ſalubriter finiri. vt Hippocrates & Galenus ſenſiſſe vidẽtur. & ſic verum eſt, a ſola flaua bile ipſam fieri. aut non ſolum hæc, verum etiã quæcunq; intra relatum tempus apta eſt terminari, & non vltra progredi. quoniam ſucci facientis tertianã venenoſa qualitas prius interficiat, exquiſita tertiana nominatur. ac ſic non ſolum a flaua ſed a reliquis ſpeciebus bilis, ipſa calidioribus & ſiccioribus gigni poteſt.

Ultrũ porracea bilis in uentriculo [illegible]at.

¶ Vltimum quæſitum non a me decernendum eſſe putẽt, qui hæc legerint eo more quo ſcriptores huius tempeſtatis in abſoluẽdis dubiis vti ſolent. ducta enim alicuius claſsici authoris ſententia, qua dubiũ quod præ manibus habent, expreſe dicidi tur. ſufficienter a ſe abſolutum putant. dignoſque ſe honoribus tunc iudicant. quòd tale facinus patrauerint, tranſtuliſſe ſcilicet veteris authoris ſententiam & ſuis codicibus inſeruiſſe. idem in phyſicis efficientes: quod in his quæ pietati & Imperatorum legibus attinent ſanæ mentis authores exercere ſolent. non aduertẽtes in medica aut phyſica profeſsione pernitioſum eſſe antiquis fidem dare, rationem qua fulti illi ſunt, examinare negligẽtes. Si enim id Ariſtotiles in phyſicis & Galenꝰ in re medica efficerent. innumeris erroribus (vltra eos quos habent) fœdate relatæ facultates torpeſcerent. ac ſorderent. neque relata immerito a me præſenti loco adducta ſunt. quin vt fatear Galenum in locis ſuperius dictis palam dixiſſe, bilem porraceam, ſiue praſinam voces, in ventriculo quorundam hominum quãdoque gigni porris, cæpis, alliis, beta atque calidis aliquibns eduliis comeſtis. aut in modico colore ſtomacho aliquorum affecto. quod tamen verum eſſe, ego nõ credo. quòd rationem nullam Galenus attulerit, qua decretum ſuum corroboret. & de negotio agat, quod experimento probari non poſsit. Namque ſi Galenus teſtaretur, ſibi ſæpe aut aliquando videre, accidiſſe, ſupra memoratis alimentis pranſis, & priuſquam rationabili coniectura credi poſſet, ea in iecur potuiſſe tranſferri. vomitione facta, bilem porraceã eiectam, quandoq; a ſe viſam. vero ſi nulla dixiſſe videretur & ſi nõ quæ in totũ ſuũ placitũ roborarẽt. quòd potuiſſet bilis illa in vaſis iecoris

aut aliis existens prorritata ab immodico calore eduliorum calidorũ in ventriculo ingestorum, in tantũ naturam vasis se ipsam continentis lacessere. vt vomitu illam cogeretur excernere. tũcq; deciperetur, qui crederet, à ventre excretam bilem illã fuisse. at quia id, quod prædixi, non asseuerauit: nec mihi vnquam plusquàm à triginta annis rem medicã exercenti, quæ retuli, acciderũt. nec vlli medicorum quos noui, id contigisse audiui. credere non valeo, bilẽ adeo calidam, vt est prasina, gigni in ventriculo quantumuis calido posse. non quòd ego negem, oleribus viridibus aliquibus comestis, & spõte vel vi vomitione facta: succum viridem semicoctum, quem à iecinore transmissum non esse, fateor, nonnũquàm à ventriculo reiici. sed hanc prasinam siue porraceam bilem vocandam non esse, ateſtor. nã huiusmodi succus mea sentẽtia indignus nominari humor naturalis aut vitiatus est. quanquàm enim fluidus & exalimentis in gestis ortum trahat, non humoris nomine, medicorũ more, vti valet. sic.n. quæcũq; alimẽta semicocta liquida vomerẽtur humores dicenda erant. quẽ loquendi vsum medici non exercuerunt. alia etiam ratione idem, quod prædixi, affirmare cogor. nempe cũ ventriculus humanus quæcũq; deuorat, prius in sui naturam conuertere conatur, q̃; à se in iecur aut aliud membrum trãsmittat. Vnde accidit, quæcunq; in totum cocta à ventre reiiciuntur: alba non dissimilia lacti in colore, quanuis crassioris consistentiæ ipso lacte sint, cerni, quòd neruis plurimis quibus venter redundat, similia fieri incipiant. alienum à ratione videtur, posse albam neruorũ substantiam ventriculi, adeo calidã esse, vt chili album, in colorem viridem tendentem in nigredinẽ præ immodico calore, vertere valeat, & quòd nerui ipsi conuulsi non sint, & qui tanto calore esset affectus, mortuus non foret. Auicena. 1. 1. cap. 54. de humoribus, quanq̃; nõ putet Galeni sententiã de generatione prasinæ bilis in ventriculo, veram nõ esse. cum hoc tamen testatur, à vitellina vlterius ex calfacta porraceã fieri. cumq; vitellina ex confessis à Galeno ipso, in iecore & corporis vasis & non in vẽtriculo fiat, superest, prasinam inibi minimè gigni, nam potissimam eiusdem materiã alibi factam esse, omnes sine controuersia testantur. hæc de his humoribus in præsentiarũ tractasse sufficiat, vtq; in totum ab his me expediam Coronidem de colore bilium tractãtem adiungam.

¶Nempe cum differẽtibus latinis nominibus, interpretes codicũ Arabum agẽtes de coloribus succorum, qui in humano corpore reperiũtur, & qui ex Græcis verterũt, eos nominarint. necessarium visum est, ne diuersitas hæc confusionem & errorẽ aliquem indoctis pariat. præcipua nomina bilium in codicibꝰ Galeni passim occurrẽtia, cum eiusdem humoris nominibus in codice Auicennæ repertis cõferre. quòd hi duo authores alter inter Græcos, alius inter Arabes vt antesignani hactenus non immerito habiti sunt. ac quo differant exprimere. Bilis ergo illa quæ naturalis & syncera à Galeno vocatur, flaua est, eiusdẽ scilicet coloris cum melle aut auro. colorem hunc ex viridi, & rufo, & albo cõcretũ esse, pictores testantur. à quo mel & aristæ tempore messis maturæ atque ipsa ceres, quæ his præest, flaua dicũtur. vnde Virgilius primo Georgicorum.

gicorum. ❧ Neq; illum flaua ceres alto nec quicq̃; ſpectat olimpo. ❧ Hiſpani colorem hũc amarillo claro nominant.vt cognomine illo flauus ab aliis differat eiuſdem naturæ coloribus, ſed qui plus flauiciei habent,vt ouorum lutea:vnde bilis flaua de qua egimus, vi caloris vlterius cocta denſior.ac plus flaua verſa,vitellina à Galeno nominatur, à calore vitelli ouorum. quòd idem cum luteo ouorũ eſt.nec diſsimiliter flauæ bilis color,humiditatis alicuius ſeroſæ de colorifq;(vt vrina incocta eſſe ſolet)commiſtione,dilucior remiſsiorq; in colore vertitur, q̃; vi caloris vt diximus,plus flaua. hãc poſt relati ſeri admiſtionem pallidã Galenus dicit.hiſpani amarilla deſcolorida,vocamus:quo mortui afficiũtur colore.hem quòd his tribus propriis colorum vocib9 flauo ſcilicet, & pallido,ac luteo in libris Græcorum repertis: in Auicenæ codice aliæ tres ſatis diſsimiles reſpondent. nam bilem quam Galenus flauã dicit,Auicena rubeam nominat.ſcribens enim fen.1.primi capite de humoribus dixit. ❧ Cholera autẽ rubea alia eſt naturalis, alia eſt ſuperfluitas nõ naturalis:naturalis eſt ſpuma ſanguinis cuius color eſt rubeus clarus.& eſt leuis acuta & quãto magis fuerit calida erit eius rubedo maior.quæ cum in corpore generatur, in duas diuiditur partes. quarũ vna cum ſanguine vadit: & altera ad ciſtim traſmittitur fellis. ❧ Quæ Auicenæ ſentẽtia non de alia bili quã de naturali intelligi poteſt. ſed hãc flauã vocari dilucidius à Galeno ex adductis reſtat,quam probari egeat. ſupereſt ergo Auicenæ interpretem perperam vertiſſe vocem Arabicã flauam ſignificãtem, in eam quæ rubram ſignificat. Si enim vt interpretem ab hoc crimine deffendas,dixeris rubeum aut proprius rubens, vt exquiſiti latini volunt.generale nomẽ eſſe, ad omnia quæ rubent, inde q; nõ improprie ſanguinem, crocũ, aurum,& alia multa aliorum ab his colorum rubere dicantur.quod nos hiſpani reluzir dicimus. atq; quòd hac proprietate ſignificati vſus Auicenæ interpres, flauum bilis colorẽ rubentem vocauerit.Si flauam rubẽtem choleram eſſet interpretatus ſatisfeciſſe exiſtimarem. At cum eam rubeã claram uocet, non eſt,quo ſufficiẽter deffendi queat.ſed illi & omnibus, qui eundem patrocinantur, hæc condonemus.dum non negent, bilem naturalem eſſe coloris flaui, quem Auicena rubeum vocat. tandem hoc miſſo colore, ad pallidum accedẽdo dico colorẽ hunc in Auicenæ codice citrinum dici.quòd bilis hæc colorem corticis mali medici quod hiſpani cidra vocant, nondum maturi referat. dũ enim in totum matureſcit,iam flauum colorẽ adipiſcitur mali medici cortex. & quòd eadem ſit pallida bilis in libris Galeni, quæ citrina in codice Auicenæ, facile probant Auicenæ verba in ſupra citato capite, quæ in hunc modum habent. ❧ Non naturalis vero cholera. alia eſt, quæ à natura egreditur propter cauſam extraneam. quæ ei admiſcetur, alia eſt quæ à natura egreſa eſt, propter cauſam in ſe:quia eius ſubſtantia eſt non naturalis. partis primæ eſt alia, quæ eſt ſcita & famoſa:& eſt illa cui extraneum illud quod eſt admiſtũ, eſt phlegma, cuius generatio magis eſt in epate.& alia eſt, quæ eſt minoris famæ: & eſt illa cui extraneum, quod eſt admiſtum, eſt melãcholia. notha autem & famoſa aut eſt cholera citrina, aut eſt cholera vitelli-

na. phlegma namq; cui admiſcetur cholera quandoq; eſt tenue,& generatur inde prima. quãdoq; eſt groſſum & generatur inde ſecunda:ſcilicet cholera quæ ouorum vitellis ſimilis exiſtit. quæ autem minoris eſt famæ, eſt illa, quæ cholera vocatur adusta. quæ aliquo duorum generatur modorum: vnus eſt vt cholera in ſe aduratur,& accidat in ea cinericitas, ſed eius ſubtile non ſeparetur ab ipſius cinericitate.imo cinericitas in ea cõtineatur: & hæc quidã eſt peior. & alius eſt, vt cholera nigra extrinſecus ad eam veniat: & cum ea miſceatur: & hæc quidem eſt melior. ⁂ In quibus vt audiſtis bilem citrinam nominauit eam,quæ fit ex commiſtione choleræ ſcilicet flauæ cum tenui pituita.nã quod Galenus ſerum vocauit, Auicena phlegma tenue dicit.vltimus color luteus ſcilicet, tam in codicibus Græcorum q; Arabum vitellinus vocatur: verum bilem vitellinam multo aliter fieri, opinatus eſt Galenus. quàm Auicena. Galenus nempe flauam plus aſſatam, vitellinam vocari putauit. Auicena vero bilem flauam, commiſtam craſſæ pituitæ in vitellinam verti,falſo vt ego reor credidit.nam ſi flauo bilis colori, alba pituita cõmiſceatur, impoſsibile eſt, quòd dilutior & pallida non fiat. vt quicunq; flauam rem albæ quatumuis craſſæ cõmiſceat, experiri poterit. deceptus nempe Auicena eſt exiſtimans.quòd craſsior conſiſtentia bilis vitellinæ,quàm flauæ,non aliunde ortum ducere poſſet, quàm ex adiunctione craſſæ pituitæ cum flaua bili.minimè conſiderans,quòd vt alba ouorum cruda, aſſa magis denſa ac plus alba fiant. ſic flaua bilis aſſa inteſiorem flauiciem,ſimulq; craſſiorem conſiſtentiam acquirat, & quàmq; reddendo cauſam huius coloris, aberrauerit Auicena, vt dixi, aſſerendo tamen nõ raro fieri in hũmano corpore bilem pallidam ex pituita craſſa & bili flaua commiſtis, & non ſolum ex adiunctione ſeroſæ aquoſitatis bili flauæ, vt prædixerat Galenus.rem notiſsimam teſtatum cum eſſe,nullus ſanæ mentis negare poterit.vt etiam quandoq; bilem cõmiſceri melencholiæ, & aliam nothæ bilis ſpeciem fieri, quam minus famoſam vocauit.

¶Et quia fortaſsis ſciſcitabitur aliquis à me,quæ bilis ſpecies ſit, quã rubeã vocauit Galenus,cum vt prædixi,illa flaua Galeni, rubea ab Auicena nominetur. paucis perſtingã. certè bilis rubra à Galeno ſeroſa rubea ſuperfluitas ſanguini innatans dicitur.Hiſpani ſanguaza,vel lauadura de carne nominamus.quod nõ diſsimilis tam colore quam conſiſtẽtia loturæ carnis nuper mactatæ fit. diſtinguitur certè à ſanguine tenui,quod ſanguis refrigeratus concreſcit, ac coit. rubra vero bilis nequaquàm:ſed fluida ſemper manet. hoc ſic putatum eſſe à Galeno ſentẽtiæ eiuſdem in libello de atra bili quæ hunc tenorem ſeruat, probãt. ⁂ Sic igitur & rubram nõnulli bilem nominauerunt, quæ ad tenuem ſanguinem conſiſtentia proximè accedit, ſed quoniam non coit id circo bilem eam appellat. ⁂ Quæ rubea bilis vocet.

Caput. xliij. De ſignis febriũ orientium à notha bili.

✠

PRædictis prout præ senti loco expediebat discusis, sciereco uenit, febres à notha bili ortum trahentes, dupliciter distingui posse, aut enim per modos innadêdi diuersos (aliquæ enim per tertios dies accedunt, aliæ quotidie non nullæ incessanter infestant) vel propter materiam, quæ causa earundem febrium est. nam quædam à notha bili genita ex commistione pituitæ cum bili, aliæ ex commistione bilis cum melancholico succo, nonnullæ ex vitellina bili oriente à flaua plus afflata originem trahunt. ac prout hæ species diuersæ febriũ dici posśũt, sic & medela diuersa necessario futura erit. Tractemus ergo primum de febribus à notha bili orientibus, & per tertios dies inuadentibus. signaq; quibus illæ distinguntur à tertiana ab exquisita bili orien te afferamus. neq; nõ ea quibus quæ à notha bili ex commistione pituitæ discernitur ab illa, quæ ex adiunctione melancholiæ prouenit, scribamus. & quoniam grauor disputationem vllam de cuiuscunq; rei nomine agentem dilatare. ideo pautioribꝰ quàm posśim verbis exponam, qualis sit quæ à me vocatur febris tertiana notha. nõ quippe illa, quæ vnica accesśione duodecim transgreditur horas. aut quæ plusquàm septies accedendo & discedẽdo perdurat. vt Galenus cæterique medici qui illum vcusq; sunt sequuti, falsò opinantur, credẽtes ab exquisita bili febrem nullam vltra relatas duodecim horas, & septenos circuitus perseuerantem oriri posse, sed illud tantum conuenire eis, quæ à bili notha oriuntur. neq; immerito circuitus septenos & accesśiones breues vt maximè fallatiã signa contemno. quòd sciam, quandoq; à notha bili prouenire febres non vltra tres aut quatuor accesśiones infestãtes. & ab exquisita plusquàm decies inuadentes. etiam à bili exquisita aliquas febres quindecim horas transgredientes, & à notha nonnullas quæ intra septem finiũtur. Porrò bilis nothæ signa potisśimum sunt inquirenda, vt tertiana notha dignoscatur: inter quæ dilatari vltra duodecim horas accesśionem, & totius morbi consistentiam vltra septem circuitus differri, non exiguum inditium sunt. cum parum infra dicendis signis ea adiungentur. verum, vt dixi, sola ipsa sufficienter ostendere illud, non valent.

❡Tandem indicãt notham bilem autumnali tempore febrem incepisse, senem aut decrepitum, vel infantem esse febriẽtem, diu frigus aut rigorem durare, rigorem non valde febrientis membra, vt plurimũ quatere. febrilem aceesśionem post rigoris aut frigoris amotionem non breui spatio in totum augeri, quin augmentũ diu differri. accidit enim nõ raro medicis, putare in declinationem nonnullam tendere febrem, & iterum priorem vigorem eiusdẽ redire. nec hoc tantum in vnica accesśione conspici, verũ & in totius morbi duratione cõtingere, experiũtur. Opinatur enim quandoque medicus cõcoctum humorem febris esse, ipsumq; morbum in vniuersalẽ declinationem ire, quia aliqua accesśio minor præcedẽtibus fuerit, & sedimentum in vrinis cõspiciatur: frequentisśimèq; in his tertianis decipitur, quando portio aliqua bilis nothæ, quæ parum pituitæ aut melancholici succi admiserat, concocta à venis proximis cordi sine magno negotio

gotio ammoueri, & eiusdem ramen tum lotio commisceri potuit, & in altera accessione pars alia nothæ bilis, quæ multum pituitæ crassæ aut melancholiæ recipit, venam aut arteriam dorsi ascendendo difficulter inde à natura dimota diutius quàm præterita perdurauerit: & cruditatis vrinæ causa existat. sitis non parum infestat, nam quanuis succus ex quo febris hæc pendet, minus calidus quàm exquisita bilis sit, quia tamen iecinoris vel splenis obstructiones sæpe febrem hanc committantur ob lentorem pituitæ, vel crassitiem melancholiæ: inde prouenit linguæ & oris insignis ariditas ac stomachi sitis. illisq; qui siti nimis indulgent, frequenter contingit genarum tumor, ac totius faciei sub albidus color, qualis fermè in malo corporis habitu conspici solet. somnus in principiis accessionum hos maximè præmit: adeo vt nonnullis obeundi mortem causa fuerit, sed de hoc symptomate in sequenti capite de febre continua notha fusse tractauimus. Assolet nonnunquàm in his notis tertianis quædam accessionum ordinata: quandoq; celerior nonnunquàm tardior aggressio, vt non raro contingat, primam febrē tertianam in tertia diei hora corripere, & secundam in quarta, & tertiam in quinta, & sic per hunc ordinem tardius semper accedendo, infestare. etiam primam febrem in sexta diei hora ægrum opprimere. & secundam in quinta, & tertiā in quarta, quod exquisitis nunquàm contin git. sicut neq; illud trigesimi aphorismi. 4. libri Hippocratis. ⁂ Quibuscunq; accessiones fiunt: quacunq; hora febris dimisserit, si eadē cras occupauerit, iuditium habent difficile. ⁂ Illud quoq; Pauli libro. 2. capite vigesimo non exiguum testimonium nothæ bilis est. ⁂ Cæterum nihil miri est si in hominibus primum exercitis, inediamq; expertis, nunc autem ordine conuerso ociosis ciboq; vsis pleniore, bilis maxima ex parte mista pituitæ reperiatur. ⁂ Inter signa quibus distingui tertianam notham à pura scripsit Auicena cap. 37. vnum est, abundantiorem esse sudorem in exquisita tertiana, quam in notha: & quoniā hoc non semper verum est. immo nō raro oppositum contingat. vidi enim tertianam per menses sex perseuerātem post vniuersale principiū semper cumcopioso sudore finiri. ideo ne tyrones decepti fidē illi signo dēt sequētia subiungi. ex sudore contingente nothæ aut exquisitæ tertianæ nullum aliud certius inditium sumi posse. quàm quod in vniuersali principio exquisitarum tertianarū semper aliquantulus sudor proueniat, in nothis non item.

¶ Et quòd dixerim me vidisse notham tertianam per sex mensiū spatium perdurantem. quod etiam Galenus & Auicena retulerant. Dignū videtur, paucis examinare, qualiter id verum esse posit. si enim febris quæ à sola pituita ortum trahit, nō vltra sexaginta dies durare consueuit, vt Auicena fen. prima quarti capite. 46. &. 47. dixisse videtur, et verū esset, quod Galenus secundo de febrium differentiis capite. 8. & commento aphorismi duodecimi primi libri retulerat. commista bili pituitæ celeriorem fieri statum febris pituitosæ, quàm foret, si syncera pituita esset. impossibile videtur, à notha bili tertianam prolixiorem oriri, quàm à sola pituita. & quāquàm non pauci ex iunioribus dubiū hoc tractantes plurimas ac mutuo pu-

nantes

gnantes sententias de eodem scripserunt. nos paucissimis verbis id absoluemus. confitendo verum esse, quod Galenus & Auicena de perseuerantia nothæ tertianæ in tam longum tempus dixere. quoniam oculata experientia id verum esse doceat. id tamen minime aduersari Galeni decretis. quòd tertiana illa tam diu durans non excommistione pituitæ & bilis orietur. sed excommistione melancholiæ cum bili fiat. Galenus autem .8. cap. citato conferebat emitriteum febri pituitosæ, & non quartanæ melancholicæ quæ per annum durare solet. nec hoc Auicenam latuit. cũ cap. 35. primæ. fen. 4. dixerit. ⁂ Et hæc quidem non pura quandoque prolongatur tempore longo & circiter medietatem anni. & quãdoq; perducit ad malum habitum, & magnificationem splenis. ⁂ Et capite de rebus in quibus differunt febres putredinis scripsit. ⁂ Phlegmatica quanto minus pura, est minoris & breuioris paroxismi, nisi declinet cum paruitate suæ puritatis ad melancholiam. ⁂ In vtroq; loco manifestè exprimendo febres nothas adeo prolixas, ob adiunctionẽ melancholiæ bili prouenire. magnitudo enim splenis, non nisi à succo melancholico fit.

¶ Neq; hinc existimetis, quòd ego impossibile esse rear, excommistione bilis & pituitæ febrem satis prolixam, & fermè spatium mensium sex perdurantem posse oriri. multa bili & pituita redundantibus. quod raro accidere credo, aut pituita à bilis calore adeo assata, & crassæ consistentiæ versa, vt parum à melancholia differat: quod frequentius & si vtrũq; rarissimum fieri existimo. Porrò adiuncta bili pituitoso succo, exambobus redundans paratius dissolui à natura esse, quàm æqua pituitæ quantitas, nulli indubium venire potest. nisi fortè assari pituitam illam, vt dixi, contingat. hæc sufficere se existimo, ad absoluendum illam prolixam vigesimam secundã Gentilis quæstionem, in qua tam multa tam absurda, tam à veritate aliena scripsit, fingendo proprietates specificas in humoribus, vt euentuum accessionum febrilium causam reddat. quia febrium essentiam ignorauit. verum quia superest, scribere notas, quibus discerni tertianæ intermittentes à notha bili maioris famæ prouenientes, ab aliis, quæ fiunt à bili notha minoris famæ. id vnico absoluã verbo. nempe in prioribus nunquàm splenis obstructiones contingunt. sed ventriculi cruditas, & pituitæ per os frequens expuitio, ac tarda cibi cupiditas, & color potius ad albedinem decliuis, quàm ad nigredinẽ, accessiones breuiores quoq; esse. in reliquis tertianis oppositum.

Caput. xliij. De medela tertianæ nothæ intermittentis.

CVM hoc genus febris à duplici materia oriri, vt audistis, possit. à notha scilicet bili ex cõmistiõe bilis cum pituita, atq; ab alia quæ fit, adiũcta bili melancholico succo. in primis quæ vtriq; cõueniunt, exprimemus. post vero quæ singulis cõducunt peculiaribus methodis declarabimus, sit ergo methodus prima.

¶ Inter multas febres, quæ à medico augendæ, ac validiores faciendæ. 1. Metho.

vt

vt breuius ac facilius vi caloris, earundem occasio discutiatur, omnes nothæ tertianæ sunt. in vniuersis enim non parũ humoris frigidi, crassi, vel lenti, aut simul lenti & crassi redundat, qui calore aucto, in vaporem discuti magis paratus quàm eo remisso est. eodenq; patentiores fiũt canales per quos manifeste excernẽdus erit, quàm ipso absente. prudenter ergo agit, qui in harum febrium medela refrigerantibus exterius admotis, aut interius sumptis, minime vtitur.

2. Metho. ¶Cum crassus, seu lentus harum febrium succus, semper esse, soleat. quàm maximè, quæ attenuant, & incindunt, his conducent. in quem vsum alimẽta facilis coctionis, & optimi nutrimenti exhibenda ipsis erunt: crassa & viscosa vt vaccina ac porcina caro, & maxima piscium pars fugienda ac vitanda. corporis frictiones attenuãtes, vel in his, qui validiores habẽtes vires, ingredi valent, ingressus ipse quàmmaxime in intermissionis oris, cõcocto humore, conducunt. alui excretio quotidiana similiter. somnus â prandio vel cæna tantò nocencior quãto vigilia in eodem tempore vtilior. vinum album ac tenue post pharmaca subducentia post concoctam bilem, exhibita, vt quod attenuat, & obstructiões apperit: ac corpus calfacit: & vires refouet: inter alimẽta cæteris præferendum est.

3. Metho. ¶Præcipiebat Galenus capite decimo libri primi de arte curatiua ad Glauconem, quem etiam Paulus & Aetius, atque Auicena, & reliqui medici omnes sunt sequuti, alternis diebus hos febrientes alendos esse, quam methodum minime obseruare consulo, quòd morbus hic prolixior esse cõsueuit, quàm vt alternis diebus altus febriens sufficiat, vsq; in finẽ morbi perdurare. etiã quòd minime verum semper esse reor, decretum Galeni in exordio capitis citati cuius series hæc est. ✠ In his vero quæ non adeo exquisitæ sunt tertianæ, prouidendum est pro viribus, ne morbus augeatur, neue ægrotantis vires prosternantur, quæ longiori tempore debent laborare. difficile vero est, seruare vtrumq;: quoniam inediæ quantum prossunt ad morbi coctionem: tantum vel amplius officiunt viribus, cibi vero quã tum ægroti robur adaugent, tãtum coctiones impediunt. ✠ Nam & si vera sit præfata sententia, quando in statu symptomatum morbus cõsistit, vt in capite de generica medela febrium diximus. aut cum humores crudi redundant, qui vlterius cocti in sanguinem bonum conuerti valẽt. in aliis temporibus & bile, vel sanguine, aut pituita viciata redundante, vera esse non potest. quòd inedia bilem & sanguinem putridum exacuat, & frustra in sanguinem vertere vitiatam pituitam satagit, & alimenta facilis coctionis sumpta: postq̃, quæ prius deuorata fuerint, â ventriculo in iecur sint transmissa. & ante accessionis principium per horas tres: potius relatos vitiosos humores corrigãt, ac reprimãt, & concoqũi paratos faciãt, viribus robustioribus versis. quam ipsos augeant. vt deceptus Galen. dixit. Etiã si obseruare conueniret methodum Galeni, quid esset agendum, cum duplex esset notha tertiana, & æqualiter in quauis die vtraq; infestasset. nõ præcepit ipse, quia et si cum simplex foret, in die in qua accessio vexatura erat, nihil comedere iubeat. quia in altera tantum die, in qua â febre liber æger futurus erit, prandẽ-

dum

dum esse, iubere videatur, paritate in accessionibus duplicis tertianæ seruata, aut in nulla, aut in ambabus diebus sumenda esse alimenta, cõsulturus erat. Rationi ergo conuenientius nostrũ sequens præceptũ erit, quo cõsulimus. In die febrilis accessionis, per horas tres ãte accessionis inuasionem, si per tertianos circuitus, & non quotidie febris infestat, pulli gallinæ carnis dimidium coctum ciceribus, & petroselino, & mentha, ac croco ad prandendũ febrienti dare. iure horũ prius deglutito. aut si febris matutinis horis corripiat, idem ius tantum imbecillis bibendũ priusquâm diescat exhibere, vt æger sufficere valeat, donec in totum febris ablata sit. ac tũc carnibus pulli cum prædictis rebus coctæ febrientem alere: & condimentum ex petroselino & sacharo tusis aqua ac pauco aceto dissolutis, corã ægro præsentare, vt eo intingat pulli gallinæ carnẽ coctam, conueniet. neq; bis in die carne vesci, nisi cum æger debilis fuerit, licebit. sed in cœna olera vim aperiẽdi habentia, qualia radiculæ folia sunt, & alia eiusdem facultatis prandeat. ac cum duplex fuerit tertiana eadem methodus seruanda erit. cappar aqua fontana prius maceratum & post coctũ cui aceti & olei ac facchari non nihil aspergatur in primis mensis his febrientibus exhibendum est. amigdalæ & caricæ in relatum vsum conducunt. mentha, fœniculum, apium follia raphani, & radicula ipsa, vuæ appensæ, ficus, melopepones, hæc omnia exhibere ægris his conueniet. aquam coquere semine anesi, aut fæniculi vel radicibus horũ præcipio. hordei decoctum, quia frigidum, vitare iubeo. præsertim si in autumno aut hyeme febris corripuerit. quo in tempore post pharmacum nothã bilem subducẽs exhibitum, cinamomo aquam coquere, & hac febrientem vti, laudo. dum tamen amaritudine insigni ægrotantis os non infestetur. hæc enim censeo inditiũ est bilis parum ab exquisita distantis nonnihil in ventriculo contineri, quæ cinamomi decocto augeretur. nempe eligẽda sunt præsidia quibꝰ febri huic medeamur, nõ plus differentia ab illis quæ exquisitis conueniunt, quam notha bilis à syncera differre creditur.

¶ Vomitiones post cibum sumptũ adeo conferre his ægris existimauit Galenus primo de arte curatiua ad Glauconem capite citato, vt in fine eiusdem verba sequentia scribat. 4. Metho.

※ Vomitiones autem post cibum adeò his quibus hæc febris perdurauerit, vtiles sunt, vt multos sciam solis vomitibus statim fuisse curatos. ※ Quod verum esse fateor, euẽtus enim rem sic se habere probant.

¶ Clisteria quæ in febribus ab exquisita bili orientibus conducunt, in his prolixioribus factis, minime proficua sunt. quòd harum materia acrioribus egeat pharmacis, quàm exquisita bilis. confert ergo iis clismus factus ex decocto cnici, blitis, mercurialis, ciceris, ysopi, foliorum maluarum, vt quæ vim molliendi aluum habeant, & aliis eiusdem facultatis. in quo casiæ fistularis vnciæ duæ dissoluantur. olei irini tantundem, olei violati vncia vna, benedictæ & hieræ pichræ Galeni singulorum drachmæ duæ, salis gemmæ grana quinq;, mellis communis vnciæ duæ. quòd si febris diuturnior mensem vnum transgrediatur. decoctum ex seminibus calidis aperiẽtibus, qualia sunt, cuminum, carui, anesi semen, & ex rebus lenientibus 5. Metho.

& prædicta moderantibus, puta bliti, maluis, & prunis, ac vbi succꝰ valde crassus fuerit, ex decocto quoq; turbit, agarici, & cnici. in quo benedictæ Nicolai drachmæ sex, olei de lilio vnciæ duæ, mellis communis vnciæ duæ, salis grana septem dissoluenda erunt. verum si non pluries, quàm septies, aut octies, febris accesserit, hoc vltimo clisteri, nec priori, vtaris. sed mitiora medicamēta prædictis adiūge, vt ex vtrisq; non adeo acris clismus euadat. Præsertim si æstiuum tempus, & iuuenis, qui febrit, fuerit, in autumno enim & hyeme post quartam accessionem prio ri vti, nō veto. innumera alia huius facultatis clisteria confici ex rebus prædictam vim habentibus, valent.

6. Metho. ¶ Si æstiuum tempus fuerit, quando febris hæc ægrum iuuenem infestauerit, transatis duabus accessionibus, & primo clisteri præcedēte, nō aberrabis. si pulpæ cassiæ fistularis vnciam vnam cū drachma vna pulueris aromatici rosati in catapotiorum formā, tectam pane tenui, quē Hispani oblea vocamus, vt stomachum ad vomendum non proritet, eidem deuorandam matutinis horis dederis, aut quibus sic deglutire eam, nō valuerint, in ius gallinæ dissolueris.

7. Metho. ¶ In die accessionis tertiæ, quæ est q̄nta à morbi initio, vtiliter febriēti porriges syrupum capillorum veneris, & duarum radicum in æstiuo tempore, aut syrupū de cicorea simplicem, & acetosum etiam simplicē in eodem tempore, iuuene biliosо ægrotāte, & notha bili, quæ parum ab exquisita distet, redundante. duos q; priores syrupos cum fœniculi & ysopi aqua cōmiscebis, vltimos cū intibi aqua adiunges. Cum vero in autumno aut hyeme febris hæc senem corripuerit, oximellitē, in quo ysopus, & apium, ac fœniculum incocta sint, exhibebis. diuq; febre perdurante, etiam origani & nardi spicæ decoctum cum relatis syrupis dabis. exhibenda ergo his sunt, tanto plus attenuantia, ac abscindentia, quanto bilis minus syncera & tempus frigidius, & ætas senior sint.

¶ Mittendum esse sanguinem vbi notha bilis febrem efficit, præcepit Galenꝰ in citato capite decimo, primi libri de arte curatiua ad Glauconem: quem Paulus & Aetius ac Auicena cæteriq; clasici autores sunt sequuti. An vero prius pharmaco exoluente aluum, æger sit vacuādus, vel sanguis prius sit mittendus. nullus in hoc capite scripsit, quod ergo exequendum est: paucis absoluam. si enim à principio signa attestantia sanguinem redūdare, tam ex verno tempore, quàm ex iuuenili ætate, & habitu corporis carnoso, & vrina rubra, aut rubra et spissa, et magnis pulsibꝰ adfuerint: præmisso clismo, et cassiæ, quam dixi, fistularis exhibitione, in quarta die à morbi innitio ex basilica vena, aut communi sanguinem mittes. verum si horum nihil aut pauca ex relatis signis adsunt, aluum aliquo ex pharmacis infra dicendis prius expurgabis, quàm sanguinem eduxeris. maxime si vrinæ tenues, & parū rubræ nullumq; sedimentum habentes conspiciantur. Quamuis enim Galenus in prædicto capite decimo dixit, ab initio mittendum esse sanguinem in his, non id absolutè sed cum moderatione præcepit dicens. Quòd si sanguinē mittere oportet, nec hoc quoq; omittendum, sed ab initio statim adhibita earum rerum, quas scis, distinctione. tantum mittendum quātum præsens exigit status. Vbi distinctioné 8. Metho

ftin&ionem & animaduerfioné ante executionem habendá cauit, etiá et fi Auicena capite de medela huius febris fcripferat. ✠ Et quando phlegbotomaueris, nó indigebis clifteri. ✠ Non id obferuandum, fed quod nos prædiximus, eft. nam litera illa indubie vicio librariorū eft errata (quamq̃ corrigere ipfam defpexit Belunenfis) vt inferiora eiufdem capitis verba probant, quæ hũc tenorem feruant. ✠ Et clifteria in principio funt magis dilecta quàm folutiua. ✠ Si ergo à principio vti clifteribus in medela huius febris adeo probat Auicena. cum fanguis mittendus fuerit, iam clifmus præcefsit. fi huius authoris iufis obtẽperabit medicus.

Metho. ¶ Nó vnica venæ incifione & vfq; ad decem vncias fanguinis extractione (hoc enim fanguinis pondus femel extrahi confueuit) folet morbus hic extirpari, fed duabus & non nunquàm tribus, ac cum id febris pofcit, fequenti ordine fanguis mittendus erit. poft primam venæ incifsionem fi corruptus fanguis in vtraq; fcutella appareat. in die intermifsionis fequente, iterum alterius brachii vena feccanda erit. neq; idem ordo in tertia venæ incefsione feruandus. quàmquàm viciatus vtriufquè fcutellæ fanguis exeat. fed in intermifsionis die altera, quæ fecundam fanguinis mifsionem fequitur, vel nihil præter decentem victus rationem ægro præfcribere, conueniet. vel ftatim aliquem ex fupra fcriptis fyrupis dare, vt & fi æger iam femel vltra cafsiam pharmaco fuerit purgatus, iterum ante tertiam venæ fectionem pharmacum ex infra dicendis medicamentis aliquod fumat. fe iungoq; hanc tertiam venæ incifsionem à duabus antecedentibus, & pharmacum venæ incifsionibus intermitto. tam quòd tres fanguinis eductiones vna poft aliam in magnam inducent imbecilitatem ægrotanté. quàm quod quàm maxime cõducat, vt quidquid fanguinis putridum aut putrere paratum fuerit, omnino extrahatur: prius craffum & lentum eiufdem, aut aliorum humorum concoctum fyrupis feccantibus & attenuãtibus, pharmaco extrahere. ne fanis fuccis illud relictum in venis commifceatur, ex quo etiam non exiguum commodum ægrotanti fequitur. promptum relatum reddi, vt fimul eiufdem craffum & lentum cum fanguine in pofteriore venæ inciffiõe educatur. quòd fi in prima fectione venæ nullꝯ corruptꝯ fanguis cõfpiciatur. aut tantum fcutellæ primæ fanguis corruptus videatur. etiã nõ ftatim fecũdò venã feccare cõfulo. fed ordinem relatum pharmaci intermittẽdi obferuare prius, præcipio. dũ æger iuuenis validarũ viriũ, & venas latas, ac vrinã rubrã & fpifã habés, nõ fit. fi enim hæc adfint. mittere iterũ fanguiné, ante purgationé cum pharmaco licet.

¶ Pharmaca ergo quæ poft fumptã cafsiã (fi aliquid eam fumi nõ vetet) ac bibitos fyrupos conueniunt. con- 10 Metho.
ficienda erunt ex agarico, turbith, fene, polipodio, cnico, manna, cafsia fiftulari, maceratione rhabarbari, & aliis medicamentis, quorum non nulla expurgandi bilem, & alia educendi pituitam præcipue vim habeant. commifcendaq; huiufmodi pharmaca erunt taliter, quod vbi plus impura & magnæ portioni pituitæ, aut melãcholiæ adiũcta bilis fuerit, plus eorũ medicamẽtorũ quæ pituitam, & melancholiam fubducũt, q̃ illorũ quæ bilẽ purgãt potio

exhibenda febrienti,recipiat, at vbi
contra acciderit, quòd ſcilicet plus
bilis quàm pituitæ ſit adiunctum:
pharmacum quod bilem educat ma
xime laturum eſt. nec hic examina-
mus an in febribus his orientibus à
notha bili, pituita & bilis ſic com-
miſta ſint, vt ex ambobus vnum per
fectum miſtum redundet, vel non.
nam cũ de emitriteo loquuti, Deo
concedente, fuerimus. ad vnguem
dubium hoc diſcutiemus. Relata ſi
bibenda fuerint. diſſoluantur oxi-
melli ſimplici, vel duarum radicũ,
cum craſsior vel magis lentus hu-
mor eſſe credatur,& coctione ſemi-
num communium calidorum, ane-
ſi ſcilicet,apii,fœniculi, ac aliis eiuſ
dem facultatis, quibus purpureas
violas,& pruna damaſcena, ac bor-
raginis flores,etiam adiunges.ex cõ-
poſitis in officinis pharmacis dia-
carthamꝰ Guidonis vel Arnaldi Vi
llanouani vtiliſsimus ſæpe eſt à me
expertus pro educendo hoc ſucco.
nempe ſi tenues,qui viciati ſunt ſuc
ci,fuerint. decoctum ex floribus pa-
rum ſupra narratis, & prunis cum
aliquibus ex ſeminibus calidis con-
ficito.& ex conditis in officinis dia-
pruno laxante Nicolai vtaris. Por-
ro cum incatapotiorum forma me-
dicamenta deglutienda erunt.quòd
apotionibus abhorreat febriens, ex
ſupra ſcriptis illa conficito: aut pil-
lulis aggregatiuis primæ diſcretio-
nis, ex tribus quas Ioannes Meſues
cõpoſuit,vtaris. quas eligere innu-
meri proſperi euentus me coegerũt.
cumq; valde impura bilis fuerit, pil
lulas de agarico eiuſdem autoris de
uorare præcipies. vel ex ãbabus maſ
ſulis commiſtis catapotia facere. in
numera recenſere pharmaca tã ſim
plicia quàm cõpoſita, valeremquæ
breuitatis cauſa omitto.

¶ Balnea in harum febrium ini- 11.Metho.
tio adeò vitare Galenus,Paulus,Ae-
tius,ac Auicena cauent, vt nihil ma
gis. poſt coctũ autẽ humorem vtilia
eſſe,omnes innuunt, quibus meã ad
ſcribo ſententiam (quanuis vt vera
fatear) nunquàm pro febris medela
hoc præſidio ſum vſus, crurum lo-
tione ad ſedãdum capitis dolorem,
aut ſomnum alliciendum ſæpe vti
conſueui. & proſpere ceſsit, totius
corporis fotu vbi ſupreſſa lapillo,
aut craſſa materia, vrina, vel men-
ſtruum obſtructione erat, etiam v-
ſus ſum. nec ideo quòd oſcitãter cir
ca præſens remedium me geſſerim.
inutile iudicandum ab aliis medi-
cis ipſum erit. crediderim enim e-
go,inualde diuturnis nothis tertia-
nis ſatis conferre, præſertim in re-
gionibus in quibus vſus eorum fre-
quens eſſe ſolet, & æger aſſuetus eis
vti.

¶ Poſt cliſteres,& ſanguinis miſsio 12.Metho.
nem,ac ſyruporum & pharmaci al-
uum expurgantis exhibitionem, &
balnea ſi febris adhuc pertinaciter
febrienti hæſerit,conducet non pa-
rũ mitridati drachma vna, vel pul-
ueris aromatici roſati tantundẽ. dũ
eorum alterũ diſſolutum in oximel
le duarũ radicum & aqua abſinthii
ſit. neq; inferius diatrion pipereon
prædictis eſt,ſi bilis notha, ex pitui-
ta & bili ſit commiſta.ſecus ſi melã-
cholia bili ſit adiuncta.nam tũc ve-
rendum eſſet: ne nimium aſſata me
lancholia & terrea verſa obſtructio
nes immedicabiles gigneret. & hæc
inter methodos obſeruandas in me
dela huius generis nothæ bilis erit.
horaq; ſumendi relata medicamẽta
matutina erit: & ſudare cõnaturus
eſt æger nõvi ſtragulorũ,ſed ſe intra
lectũ cooperimẽtis aſſuetis tegẽdo.

¶ Nõ adeo Theriaca andromachi à 13.Metho.
me

me probatur pro ſudore prouocando,vt aliquod ex præcedētibus pharmacis. neq; immerito. quòd ego experiar, theriacam à decem annis ad huc confectam,vt in hoc noſtro me thymnæ duelli oppido confici à viginti annis hucuſq; conſueuit, reſipere naturam opii & aliorum medicamentorum ſtuporem inducētiū, quod perniciofum eſſe in his, quib9 reſerare obſtructiones, & ſecare lenta,& attenuare craſſa conuenit, cuiuis notum eſt.

†. Metho. ¶ Solet in his nothis tertianis diuturnioribus factis, cum ortum ipſæ trahunt à bili pituitæ commiſta,obſtructio in iocinore fieri, in illis vero quæ à bili melancholiæ adiuncta oriuntur,opilatio in liene gigni.tūcq; quàm maximè conuenit, iecur in vnis, lienem in aliis, vnguentis reſerantibus obſtructa perūgere.pro reſerādis ergo iecoris obſtructionib9, malagmata ex linodera theophraſti(quam Arabum interpretes cuſcutam vocare conſueuerūt,vt Manardo placet)Et ex nardi ſpica, ac Gallico nardo,amomo,iunco odorato, amigdalis amaris,gēciana, glycirhiza,eringio,abſinthio,ſerpyllo, penthaphyllo,intibo, cycoreo,eupatorio,ſemine apii.fœniculi,aſparragi, et aliis innumeris medicamētis vim reſerandi habētibus fiunt. at vt ſplenis opilationes apperiantur,ex illyrica iride,myrica, quam officinæ tamariſcum vocant,lupinis ſatiuis,acoro,canchamo, quod lacam gummi nonnulli eſſe contendunt,raphano,ſinapi,naſturcio,cappari, ariſtolochia, hyſopo, pulegio, dictamo, emplaſtra& vnguēta oleis ex aliquo aut aliquibus relatorum & cera additis fieri conſueuerunt.

†.Metho. ¶ Cauendum quidem quàmmaximè eſt,ne tantum mollientia in iecinoris obſtructionibus eidem ſine roborantibus medicamentis admoueantur. cum enim iecoris præcipua pars carnoſa ſit,valde mollientibus adeo diſſolui vis eiuſdē ſolet, vt nō raro error hic in interitum ægrum ducat.vt Galenus in exordio octaui libri de compoſitione pharmacorū ſecundum locos ſcripſit. Cuius ſententiam afferre placuit:quòd in eiuſdem libri exordio prudens eiuſdem quodam decretum omnes cautos faciat, ne vera noua dogmata noſtra legentes reſpuant, & abominentur. quia falſis opinionibus pri9 ſint imbuti,verba Galeni ſequentia ſunt.

☙ Quod ſemper dico, etiam nunc proloquar, nimirū perſuaſum mihi habere,quòd difficilimum ſit, ad veritatem reuocare eos,qui ſectæ alicuius ſeruituti ſe addixerūt. verum qui prudentes ſunt,ſimulq; veritatē ſyncerè amant,eos ſpero cuſtoditu-ros eſſe, ea quæ veluti iudicandi inſtrumenta nobis à natura data ſunt. ad actionum vitæ cognitionem. experientiam dico, & rationem. quæ quidem vtraq; ex æquo quibuſdam conferunt ad artem.quibuſdam vero alterum altero amplius, & tamē tanquàm ſemper ad perfectionem, alterum altero opus habet. ſic ſanè ad reſiduum ſermonis & doctrinæ huius abſoluendum progrediar. falſæ enim opiniones animas hominū præoccupantes. non ſolum ſurdos, ſed & cæcos faciunt.ita vt videre ne queant,quæ aliis conſpicuè appareant. quod ipſum vel maxime circa affectiones oris ventris videre cōtingit, præſertim cū fuerit inflāmatū. eius enim itēq; iocinoris in flāmationes, adſtringentiū cōplexu opus habēt.ſi nāq; per laxatoriū medicationis ductū, citra admiſtionē facultatis robur addentis,curentur:pericu-

lum incurrunt de ipſa vita,atq; hoc
ipſum cum omnes Empirici medi-
ci per experientiam edocti ſint, &
omnes dogmatici in artis operibus
obſeruent. non pauci tamen huius
temporis methodici (neq; enim de
omnibus dico) innumeros quidem
ſtomachicos ipſi in animi deliquiū
inducūt. Omnes vero hepaticos oc-
cidunt.nullum enim ego vidi ſerua
uatum ex iis qui in eiuſmodi medi-
cum inciderunt.

6. Metho. ¶Neq; præcedēte methodo inter-
dicim9 adipib9 cera & oleis in ſcyr
roſis iecoris obſtructionibus vti, dū
horum exiguum malagmata & em-
plaſtra recipiant, & aperiētium at
tenuantiumq; quàm plurimum.ne-
que eandem methodum obſeruan-
dā in lienis opilationibus vllus cre-
dat. tam quòd lien totius corporis
alimenta minime concoquat,vt ie-
cur. indeq; roborātibus facultatem
concoctricem non indigeat. quàm
quòd multo duriores lienis obſtru-
ctiones quàm iecoris contingāt. me
lācholico ſucco in liene detineri ſo
lito, in iecore ſanguine vel pituita
implurimum congeſta.

Caput.xliiij. De me
dela duarum tertianarum ſeu du
plicis tertianæ(vanam namq; exi
ſtimo eſſe diſtinctionē inter has
voces,duplex tertiana, & duæ ter
tianæ) intermittētis à notha bili
originem trahentis.

NON ſolū dupli-
cem tertianam in
termittentem vo-
co eam,quæ quoti
die infeſtat,verum
& illam, quæ in ea
dem die bis vel ter afligit, dum quæ
uis acceſsio cum ſudore vel ſine illo
in infebricitationē exactam, aut nō
exactam deſinat. nō enim perpetuū
eſt, tertianam vocatam duplicē, in
duobus diebus infeſtare, tertiæque
diei febrem reſpōdere tertianæ,quæ
in tercia antecedente die ægrotan-
tem corripuit. quin fortuitum, etſi
ob cauſas,quas in antecedētibus ſcri
pſimus (cum acceſsionum febriū in
certis dieb9 rationē exarauim9)fre-
quentius hoc quàm aliud cōtingat.
Certè ſæpiſsimè accidit,intra vnius
diei viginti quatuor horas, duas fe-
bres,& quādoq; tres, à bili notha o-
riētes incipere,& finiri. etiam in eo
dem temporis ſpatio vel pauco ma-
iore quandoq; duas, nonnunq̄; tres,
aut quatuor febres accedere,& diſce
dere. quarum nulla ortum à bili ne
que aliquo alio ſucco ex quatuor in
nobis dominantibus putrefactis tra
xit.ſed ab aliqua alia diſtemperie in
dorſi vena & arteria magnis accidē
te.cum enim in ſuppurationē cere-
brū ipſum vergit,chirurgi frequen
ter experiuntur, pluries febres ſine
ordine cum rigoribus in vnica die
accedere, & cum ſudoribus eaſdem
eodem die diſcedere. quòd mala af-
fectio cranii & cerebri ſuppurati p
occiput in vertebrarū dorſi medul-
lam decendēs, rigorem concitet,ea
demq; communicata magnæ venæ
& arteriæ per dorſum repētib9, ſan
guinem cordis citra putrefactionē
inficiendo, in magnas frequentes &
veloces ſiſtoles & diaſtoles cor atol-
li,ac deprimi,cogat.tandem cum re
lati euentus & alii innumeri paſsim
in ægris contingant. vanum eſt fe-
brium medelam,quæ cauſæ ablatio
nem reſpicit,diſtinguere, in quoti-
die accedentes, & per tertios aut
quartos dies infeſtētes febres, ſed in
pituitæ bilis ſanguinis & melācho-
liæ

liæ ablationem,vt nos in antecedentibus fecimus. At ſi id quod ad rationem victus & horas in quibus ſumere pharmaca conueniat, perpenditur.negligere modum,quem acceſsiones ſeruent,perniciofum eſſe, conſueuit.vt quoq; ad horam criſis prædicendum. cum ergo in præcedente capite præcepta obſeruanda in educenda notha bili,& aliis ſimilibus agẽdis ſcripſerim.hic qua hora, hæc facienda & alimẽta exhibẽda duplici tertiana infeſtatis ſunt, paucis explicabo. reliqua nempè parum ante ſufficienter ſcripta eſſe, exiſtimamus.

1.Metho. ¶ Poſtquàm nouit medicus diẽ,in qua minor febris infeſtat,tenetur in illa ſolidiore, accraſſiore vti alimẽto, vt in reliqua, in qua febris validior eſt, tenuiore ac pauciore: & in vtriſq; victus tribus horis anteq̃ frigus aut rigor corripiat, exhibendus erit.Et quoniam hæ febres diu durare ſolent, carnibus pullorum gallinarum,aut perdicum, vel ipſis gallinis febrientes alendi ſunt. ne eorũdẽ vires ante morbi finẽ deficiant.ſuntq; decoquendæ gallinæ, & earundẽ pulli ciceribus & petroſelino.vel harum & perdicum pulli aſsi comedẽdi.ouorum etiam lutea in aqua leuiter,vt ſorberi valeant,cum proprio cortice elixata(ne ſi ouorum cortex frangeretur,& lutea eorum aquæ calidæ immergantur, tenue & purum in aqua linquatur) conuenire illis, quibus gratus ouorum vſus eſſe ſolet, exiſtimo. capparri, paſtinachia hortenſis, raphanus, & omnia attenuantia alimenta his conducunt. quòd ſi pares duplices tertianæ fuerint, pari alimento febriẽtes alendi ſunt hora,quam dixi,obſeruata.

2.Metho. ¶ Cũ febres hæ adeo prolixæ ſunt. vt nullum aut tã exiguum tempus inter finem prioris & initium poſterioris interuacet, quòd non liceat, cibum exhibere ante tres relatas in antecedente methodo horas.niſi æger adhuc febriens prandeat,inconuenire nihil,aut parum exiſtimo,in clinante febre alimẽtum exhibere. ſalubriuſq; hoc eſſe reor, quàm in initio vel ſtatu febris venturæ ægrũ alere. Verum ſi adeo breues tertianæ hæ eſſent, & febriẽtis vires adeo validæ, vt tollerare vtraſq; ieiunus ſaltem à carnibus & pane ſolis bellariis altus valeret. expectare ambarũ finem,vt ſine febre æger exiſtens prãdere,poſsit.ſaluberrimum eſſet. maximè cũ poſt duas tertianas finitas in vnica die vel duabus, quæ ſubſequutura erat tertiana, maiore intercapedine diſtatura foret à fine antecedentis,quàm vltima à priore.

¶ Cum in antecedente capite mitti ſanguinem à febriẽtibus à bili notha per tertios dies infeſtante.præceperim,in præſenti ſalubrius id fieri, duplici vel triplici febre tertiana notha affligente, quàm ſimplici fateor. nam cũ toties aduenire febres, vbi in cerebro vulnꝰ nullum eſt, nõ aliunde oriri in plurimum ſoleat, quàm ex multitudine bilis nothæ, aut intenſa putredine eiuſdem, facultatem cordis plurimum prorritante. & vt obiq; plus ſanguinis extrahere conueniat, quàm cum præ exiguitate, aut pauca malignitate nothæ bilis per tertios tantum dies febris accedit.merito in illis pluries ſanguinem mittere,ſalubrius eſſe ſatemur. 3.Metho.

¶ In dubium ſæpe venit. cũ in qua vis die febris tertiana notha intermittens hominem occupat, in qua illarum ſoluens pharmacum ſumẽdum ſit. maximè cum fermè pares vtræq; febres fuerint.quod per præſentem 4.Metho.

ſentem methodum abſoluimus. neq; ſi intermiſsio febris tanta eſt, vt in ea liceat, pharmacum ægro in infebricitatione cõſtituto exhibere, & ſex aut ſepté horæ ſuper ſint, in quibus & aluus expurgari, & alimentũ tribus horis priuſquàm febris corripiat, ſumi: in ea hora ſiue diurna aut nocturna fuerit, exhibeatur. at cum tanta intercapedo infebricitationis quanta prædicta eſt, non fuerit. ſed febris prioris finis adeo cõiũctus principio ſequentis ſit. vt non niſi à febre occupato homine, pharmacum, aut alimentum exhibere liceat, pharmacum inclinante febre, dare iubeo, ac alimenti exhibitioné differre, quouſq; à febre mundus ſit æger, moneo. perpendenda enim eſt hora, in qua pharmacum deuorandum erit, & adeò diſtatura eſt à principio febris venturæ. vt quinq; vel ſex horæ ſuperſint, in quibus aluus expurgari poſsit, & alimentum ſumi, & tres horæ reſtent, quæ interuacare debent, inter alimentũ ſumptũ & initium febris venturæ. Porro cũ impares fuerint febres, exiguumq; interſticium inter vtraſq; adſit, inclinante minore febre, medicamentum expurgans erit exhibendum. neq; putes plurimũ inconuenire, quòd ſoleat febris illa ſudore finiri. & quòd purgatio ventris ſudorem occupauit, & ſudor ventris purgationem. huiuſmodi enim ſudores cum non verè critici ſint, quàmq̃ cohibeantur, ob maius commodum incõmodum illud contemnendum eſt.

¶ Ego in his febribus non adeo in medendo celer ſum, quòd ſi: miſſo ſanguine, & aluo pharmaco expurgata, febris neq; diſcedit, neq; imminui incipit, ſtatim accingar, ad ſecũdam alui expurgationem, imo per aliquot dies nullo vtens medicamẽto immoror. præſertim quãdo ſymptomata nulla ſæua adſunt, ſed febris eundem accedendi & recedendi modũ ſeruat, & æger in fine æſtatis aut autumni principio conſtitutus eſt. intermiſsioneq; vnius hebdomadæ trãſacta, iterum ſyrupos quales in antecedente capite ſcripſi, ſepties aut nouies bibere iubeo. & poſtea expurgans medicamentum concedo. quòd ſi neq; per hoc febris deliteſcere, aut mitior fieri, aut auferri incipit. ſed priorem formam ſeruare intelligo. Statim vereri incipio atrabiliarium humorem illius occaſionem eſſe. qui vt concoquatur, prolixũ requirat tempus, et per tres hebdomodas quandoq; ægrum feriari à medicamentis iubeo. in quibus etſi pauca aut exigua variatio febris contingat. tertio aggredi medelam in antecedentibus dictã ſoleo. quòd ſi neq; hoc facto ſanitati æger reſtituitur. iam tunc omnino vſum medicamentorum ægro interdico, naturæq; vacuationé humoris dimitto. decentem victus rationem febriẽti præſcribẽdo. qua aut morbus ſpõte ſua aufertur. vel in quartanã medendam in initio veris ſæpe mutatur, expertus enim non paucos periiſſe ex his, quos proterui medici frequentibus purgantibus medicamentis auferre febrem conati ſunt, hanc methodum exaraui.

¶ In mittendo ſanguine non idem ordo qui in pharmacis exhibendis, obſeruandus erit. nam poſt primam ſanguinis miſsionem ſi adhuc alteram conuenire, ex ſignis in antecedente capite ſcriptis medicus nouerit, non vltra tertium diem differre eãdem expediet. ne vitiatus ſanguis ſibi proximum inuenis inficiat, aut adeò ipſe putreat vt tenui parte in halitum diſcuſſa, et craſſa in melan- 6. Metho.

choliam

choliam verſa, ineptus per venæ inciſionem extrahi, reddatur. verum ſi bis ſanguine extracto, tūc pl9 haurire, non conuenire coniectas. non ob id veto ego, tētatis aliis quas dixi alui expurgationibus, ſi adhuc vires validæ ſint, & ætas permittit, ſignaq; teſtantia ſanguinem putridū iterum redundare adſint, tertio venā incindi. dumq; nullum aut exiguū ſit commodum, quod ex vena ſecta ægro aſcicitur, ceſſare à ſanguine mittendo medicum, conſulo.

1. Metho. ¶ Non te decipiant ſedimenta alba, & tenuia in vrinario vaſe non raro per plures dies viſa, vt inde indubie credas, poſſe ſanguinis miſsione aut alui expurgatiōe, morbū tūc auferri. ſi ſuſque huiuſmodi ſigno, audeas iterū pharmacū dare. nā in prolixis morbis ſæpiſsime ſedimenta laudata conſpiciūtur. exigua humoris efficientis morbum, aut alterius in corpore ſuperabundantis portione, cōcocta exiſtēte, quæ eſt illa, quæ cū vrina expulſa viſitur, reliqua totius morbi occaſione, incocta manēte, vt quartanarum vrinæ in autumno alba, & tenuia ſedimenta habentes, frequenter probant. Nempe in his compertū doctis ac expertis medicis eſt, præcipuam morbi occaſionem tunc crudam eſſe. neq; niſi prope ver, aut in ſequenti tempore concoquendam. quartana enim in plurimū nō ante id tēpus in totū aufertur (vt in cap. de medela quartanæ: Deo concedente, fuiſſe dicemus) & vrinas oppoſitum monſtrare indocti credūt. Nonnullas curatiuas methodos ſcribere in hoc capite poſſem, ſed qa relatas ſufficere credo. quòd hæ inſigniore ſint, ideo finem huic imponere viſum.

Caput. xlv. De nocturnis ac diurnis febribus.

PLACVIT cū agerem de febrib9 à bili notha originem trahentibus, de febribus nocturnis ac diurnis caput præſens exarare, quòd reor ipſas ab eadem cholera in plurimum ortum ducere. Quāuis Auicena prima fen. 4. canonis tractatu. 2. cap. 54. oppinetur à ſola pituita oriri, vt verba inſcriptionis capitis citati probant, quæ huiuſmodi ſunt. ※ Febris diurna & noturna ex phlegmaticis. ※ Has ab hora accedendi nomenclaturam ſumpſiſſe, Hippocrates ipſe primo de morbis vulgaribus commentario tertio ſub his verbis dixerat. ※ Inter febres, quædā continuæ ſunt, quædam inter diu tenent, nocte intermittunt: vel nocte tenent, die intermittunt. ※ Et cū dupliciter voces hæ intermiſsionis & continuitatis dici valeant. vt Galenus in commento explicuit. ita dupliciter nocturnæ & diurnæ febres dicentur. quandoq; namq; febres quæ nullum tēpus liberum acceſsione habent. ſiue in eo nonnunquàm creſcant, & quandoq; imminuantur, vel ſemper æqualiter affligant. continuæ quadam generica voce dicuntur. & per oppoſitum intermittentes, quæ liberum & ſine febre ægrum linquunt. aliàs tantum illæ quæ nunq̄ deficiendo æquè à principio ad finē vſq;, nulla ſenſata augmētatione, aut minutione cognita, accedunt. quibus opponuntur, quæ etſi non defficiant, aliquando creſcunt, nonnunquàm iminuūtur. & quanuis ita ſit, vt à me eſt dictum,

credo

credo ego, Hippocratem nõ vocaſſe diurnas aut nocturnas alias febres quàm eas, quæ in infebricitationẽ deſinunt, & die vel nocte infeſtant. ſi enim de aliis loqueretur. nullæ ferme eſſent, quibus alterum non conueniret. innumeras enim ex continuis acceſſiones habẽtibus videmꝰ. nocte ſemper augeri, alias die. quarum nullæ in tabem vergũt. vt Hippocrates in citato loco contextu ſequenti dixit, vnis ex his accidere. tãdem differentia hæc febrium non prouenit à diuerſitate humoris. vt medici credunt, quartanarũ, & quotidianarum, & tertianarum, prouenire. ſed ab hora inuadendi febris tãtum oritur. nocturna enim quæ nocte accedit, & diurna quæ die, dicuntur. Cõfert Hippocrates de morbis vulgaribus libro primo locis citatis nocturnam febrem diurnæ dicens. ⁂ Nocturna non admodum lethalis, lõga tamen eſt. diurna longior, ſunt quibus ad tabẽ vergat. ⁂ Et hanc ſententiam exponens Galenus inquit. ⁂ Hic ad febres acceſſit, quæ die inuadũt, nocte intermittunt, vel nocte inuadunt, inter diu intermittunt, quarum alteram nocturnam, diurnam alteram vocat, nocturnam illam, quæ nocte inuadit: diurnam quæ die. ſed quæ videbãtur nocturnæ tribuere laudi, hæc ipſa non minus vicio vertent, eo quòd non ſimpliciter dixerit, nocturna nõ eſt lethalis. ſed addiderit, non admodum. nam ſi non valde eſt lethalis, liquet mediocriter lethalẽ eſſe, diurnam autem non modo nocturna longiorem eſſe dixit, ſed eſſe etiam cum ad tabem vergat, vt vel ea conditione ſit deterior. partim enim quo tempore digeri & rareſcere magis ſolet, ſi conſtringatur corpus & conſpiſſetur, inuadens febris merito videatur prauior: partim quod tempus habet, quo conſuli ei debebat incommodum. quo enim oportebat tẽpore cubare. hoc cogitur ægrotus medico conſulenti dare operam, quæ cauſa eſt. cur temporis diuturnitate marceſcant, tabeſcantq; propter alterutrum, ſi cubẽt interdiu, ſomni deffectu: ſi non cubent. quòd veſpertilionis vitam & nõ hominis agant. ⁂ Et quòd Hippocratis decretum hoc multo aliter à Galeno exponitur, quàm ab Hippocrate ſcriptũ fuit. prout mea ſententia eſt. cõſentaneum videtur, quid Hippocrates ſenſerit, paucis exprimere. & nihil aliud vt reor, ꝙ quòd febris, quæ nocte corripit, & die diſcedit, nõ ſit admodum lethalis, ſed tantũ longa. & longior quàm diurna. etiam quòd aliquos in tabẽ trahat. id enim rationi & euentibus conſonum eſſe, illi ſcient, qui tamdiu in arte medica verſati ſunt, vt ego, & mei cõſimiles. videmus enim paſſim aliquos morbo Gallico oppreſſos, die bene valere, noctibusq; aduenientibus ſtatim febricula quadam leui capi, præcedente prius parum ſenſato frigore vel horrore, vigileſq; nonnunquàm dolore capitis vel cruris, aut alterius partis corporis per maiorem noctis partem manere. & intra duorum vel trium mẽſium ſpatium eoſdem attenuari, macroſq; ac tabidos fieri, & nonnullos vita priuari. alios etiam qui præfato morbo correpti non ſunt, pruritu, & ſcabie brachiorũ, & crurum, ac ventris, vexatos, noctibus accedẽtibus, febriculis vt præcedentes corripi, etiam vigiles ſeſe ſcalpendo manere. & in eodem tempore quo alii in tabem vergere, ab aliis etiam prolixis morbis cum febribꝰ nocturnis inuadentibus carnium conſumptionem

nem prouenire, in die beneualentibus ægris aliquando quoq; contingit.et si frequẽtiſsimum in illis duobus morbis, quos dixi ſit, rariſsimũ in aliis.

¶Conformem rationi eſſe noſtrã expoſitionem, inde dignoſcitur, quòd febres nocte inuadentes, ſi rectè medendæ ſunt,vigiles cogunt ægros manere, non tantum tribus horis ante quàm ipſe incipiant, vt in medela febriũ generica docuimus. verum eo tempore,quo principium & augmenti prior pars durant,vt in citato capite eſt à nobis præceptũ. & à Galeno in expoſitione aphoriſmi primi ſecũdi libri iuſſum. quod ſi exacte & vt decet, ne febris prolixior fiat, exequitur æger, vigil permanens per maximam noctis partẽ, in qua dormire ſibi & cuiuis conuenit,tabeſcit.ſi febris multo tempore durat.at ſi ſomno oppreſſus febriẽs, quod frequentiſsimum eſt, relatas methodos ſeruare nequit, ſed in ipſius febris initio, vel cum riget, aut horret,vel friget,dormit.obſtructiones & morbi alii febri adiunguntur, quæ febrientem tabidum fieri cogunt.neq; parum adauget malũ noctis frigiditas. Si enim eas quæ à pituita vel notha bili, aut melancholia febres proueniunt, cùm mittes ſunt, augere medicamentis conuenit. vt retro eſt à nobis dictum. Obſtructa corporis cute,noctis frigiditate, prolixiorem futuram febrem, cuiuis notum erit.vitiatiſq; ægri ſuccis, quòd minime poſsint celeriter vi caloris exigui,in halitum diſcuti qui febris occaſio ſunt humores, quòd ææ ambæ cauſæ in gracilitatẽ febrientem trahãt, nulli quoq; ignotum eſſe,valet.

¶Nempe niſi à tanto authore quãtus Galenus eſt, expoſitio adducta eſſet exarata, explodenda exhibilandaq; foret. quid enim abſurdius q̃ ablatiuum illum,diurna,nominatiuũ exponere, adiectiuumq;, longior,ſibi adiungere. & quòd credat Galenus,Hippocratem diurnam lõgiorẽ eſſe nocturna ſcripſiſſe, quod niſi delir9 exiſtimare poſſet. ſi enim aliunde nõ reſipiſceret, quàm quòd craſsiores & tenatiores humores nocte quam die moueri ſoleãt, ſufficiebat id,eundẽ ab errore excitare,quãto magis innumeri euentus oppoſitum probantes.certe cauſa quam dedit,vt falſam ſuam expoſitionẽ tueatur, putã corpus per febrem dẽſari: quo tempore rareſcere ſolebat. potius probat. diurnam minus prauã nocturna eſſe, quàm oppoſitum.ſolet enim inter diu corpus lucis ſolaris calore rarius eſſe, quàm noctibus. à febre ergo diurna corpore etiã rariore,quàm futurum erat,ſi nõ adeſſet febris verſo. potius diurnam magis ſalubrẽ illaturus erat, quàm quòd intulit. alia quoq; cauſa quòd ſi die infeſtat febris, non valebit æger nocte cubare,occupatus exequẽdo quæ medicus præcipit.nullius valoris eſt. nam doctus medicus nihil aliud iuſſurus eſt, quàm quòd vẽtrẽ clifteri iam liber à febre exoneret.et poſt cenet, & parum poſt cænam noctem totam dormiat.quæ omnia ſine vllo incommodo in diurnis fieri valent. ſyrupos enim ſi exhibere cõuenit, recte in augmento febris eoſdem bibet. ſolum pharmacum ſubducens nocte in his diurnis deuoratur. quòd cũ non niſi ſemel bis:aut ter in tota morbi duratione fiat, incõueniet nihil: noctes illas vigilare febrientes. Porrò ſi iis conuictus fateris,vera eſſe,quæ diximus, ſed minime literam græcam Hippocratis, verti recte poſſe. niſi dictiones

illæ diurna lõgior sint adiectiuum & substantiuum. vt Galenus exponit & non diurna ablatiuus. & longior adiectiuum vocis nocturna. vt ego explico. dicam vitiatam græcã literã esse, quia nisi legatur, vt à nobis exponitur, rationi & experimentis aduersatur.

Caput. xlvj. De medela diurnæ ac nocturne febris.

MEDELAM harum nihilo fermè dissimilem esse me delæ dupliciũ tertianarum. manifestum est. quod vt dixi, in plurimum à bili notha istæ & illæ oriantur. si quid diuersum in his scribi valet. tantum ex diuersitate horæ sumi debet. in nocturnis nẽpe, iecoris & lienis obstructiones maximè cauẽdæ erunt. quòd intẽpestiuus somnus, & aquæ potus, vigẽte nocibus febre, in has faciliter incidere ægros faciũt. in cuius remedium non solum conducunt vnguenta reserantia obstructa de quibus in antecedente capite meminimus, verum & aqua ex radicibus & seminibus satis apperientibus, dum gustui horrida nõ sint bibita. Exerceri interdiu æger debet, si vires eiusdem tolerãt. adsi id non valent, gestandus matutinis horis. clismi ex discutientibus, & notham bilem educentibus, iniiciẽdi. iura ex ciceribus, & nostro petroselino, & pullis gallinarum, aut ipsis gallinis sorbenda. Carnesq; relatæ, & iuuenum perdicum, vel hædorum assæ, aut elixæ, deuorãdæ. vinum album, iã cocta materia, aqua supradecta lymphatum conducit. animi hilaritas quàm maximè his procuranda. quòd harum febrium succus crassus & ad naturam melancholiæ vergens ægrotos tristes incedere cogat. dormire permittendi sunt isti, aliquanto citius quàm alii febrientes, quòd noctis hora in qua febre capiuntur, id poscat. ergo si alios non ante status aut augmenti vltimam partem. somno vacare non permittimus. istis parum ante dormire cõcedimus. Certè si macrescere, & in tabem ire, hos senseris, asini no lacte cibabis. dum non à morbo Gallico febres oriantur. nam hæ peculiaribus remediis in proprio tractatu dicendis curandæ sunt. neque hoc priusquàm corpus sufficienter vacuatũ sit, aggrediaris. nec nisi parum ante diluculum lac dabis.

¶In diurnis febribus alui à fecibus clisteribus purgatio procuranda, ablata iam febre, erit parum ante solis occasum vel post. quatenus citiꝰ aut serius aufertur ipsa. pharmacũ quoq; subducens eadem hora deglutiendum, syrupi non item bibendi. sed ea diei hora, qua augeri incipit febris, vel si rigente, aut horrẽte, vel frigente febriẽte, infestissima siti ipse vexatur, tunc transglutiẽdi erũt. iis enim sitis quandoq; in totum sedatur, & ægri saluti recte cõsulimꝰ. quòd ex reserãtibus syrupi qui exhibentur, conficiendi sunt. vel vomitus nõnunq̃ proritatur. quod etiam vtile ægro est. medicamẽta quæ succum vitiatum educere debent, biliosos succos plusq; in nocturnis respiciant. quòd eæ minus pituitæ & melãcholiæ & plus cholerae pro occasione habeant, quàm nocturnæ. alimenta solidiora mandẽda oriẽte sole si febris accessio tres horas post ortum inuasura erit. aut si citius, occidente, deuoranda. bellaria & damascena pruna, ac mala punica, & alia consimilia, vigente iam febre, ac securius inclinante, comedenda. 2. Metho.

sangui

ſanguinis miſsio ſi cum ſol oritur,
febris accidit.tunc minime exercen
da.nec niſi poſt ſolis occaſum (ſi to-
tam diem perdurauerit febris) vena
ſecanda.verum cauēdum quàmma-
ximè, ne ſtatim vt febris auſertur. ſi
febriens valde imbecillus permanet
eiuſdem venam priuſquàm leuibus
cibis reficiatur,ſecare permittas. dã
da ergo, inclinata febre, Gallinarũ
iecora,aut lutea duo ouorum, vel a-
lia conſimilis facultatis. & duabus
horis trãſgreſsis.ſanguis mittēdus.
cum vero ſolis malis punicis,& ſac-
charo,& aliis quæ diximꝰ, altus in-
terdiu æger,adeo validꝰ, tranſata fe
bre,videatur, vt ſanguinis miſsionē
tollerare, nullo alio prius exhibito
alimento, valeat. exonerato ventre,
vena ſecetur. & poſt duas horas cœ-
net.Nonnullas alias methodos cura
tiuas peculiares his febribꝰ exarare
valerē, ſed cũ tã planæ hæ ſint, vt q̃;
tumuis rudis,qui præcedentium fe-
brium methodos curatiuas legit,fa-
cile ſine magiſtro eas capiet. in ca-
ſumviſum,eaſdem ſcribere. ad me-
dendum ergo febribus continuis à
bili notha orientibus accedamus.vt
quàm celerius poſsimus.finem huic
libro imponamus.

Caput.xlvij. De medela febrium continuarum à notha cholera orientium.

QVI præcedētia capite.7.&.8.attente
legit,ignorare non
poteſt,cur ab eodē
humore quandoq;
febris continua nō
nunquàm intermittens fiat.ideo hu
ius rei reddere cauſam, iterum hic
moleſtiumerit.at quo differat mede
la huius febris continuæ, à medela
intermittentis, paucioribus quàm
poſsit verbis ex primi, neceſſum eſſe
viſum eſt.

¶ Sit ergo methodus prima, in fe- 1.Metho.
bre hac tranſata prima die, hoc eſt
viginti quatuor horarũ ſpatio, al
uus expurganda cliſteri communi
erit.cui,quæ diſcutiunt, & attenuãt
addenda.camomellino,aut anetino
oleo, & benedicta Nicolai, ac hiera
pichra, incoctione diſſolutis.dũ ta-
men non immodicè lubrica aluus
ſit.

¶Syrupi expolytrico, capillum ve 2.Metho.
neris iuniores vocauere, & duabus
radicibus,& cicoreo, & aliis huiuſ-
modi confecti, cum aqua fœniculi
ac intibi poſtera die ante lucem de-
uorandi ſunt,& duabus tranſatis ho
ris vncia pulpæ caſsiæ fiſtularis, cũ
ſcrupulis duobus pulueris aromati-
ci roſati Nicolai,& ſaccharo in exi-
guos bolos redacta trãſglutiēda, ac
duas poſt horas iuſculũ pulli galli-
nacei bibendum, & caro ipſa deuo-
randa,& ſi ægro dormire placuerit,
poſt horam à prandio ſomno indul
gere permittēdum. qui enim caſsiã
ſumpſerè,non niſi poſt meridiem al
uum exhonerare ſolent.

¶ In ſequenti die ſanguis mitten- 3.Metho.
dus è bracchio dextro & communi
vena erit.ſi vires,& ætas,& anni tem
pus & vrina ac alia ſigna ſanguinem
redundare vel viciatum eſſe nũcia-
uerint, neq; vnica ſanguinis miſsio-
ne ſolet hic morbus leuari, aut auſe
rri.imo duas,& tres, & nōnunquàm
plures poſcit. quod exactius ex præ-
cedentibus capitibus agentibus de-
generica medela & ex parum infra
dicendis intelligi valet.

¶ In ſexta die à morbi initio phar 4.Metho.
macum ex maceratione agarici tro
chiſcati(ita enim qui in paſtillos cũ
oximelle,aut ſale gemma à iuniori-

bus vocato,aut vino in quo zinziber maduerit,ipſum redigunt, vocauere)& rhabarbaro etiam inuino cum nardi coma macerato,& caſsia fiſtulari, ac ex cōpoſitionibus diacartamo Guidonis, & electuario roſato Meſues conficere conuenit. vel ex prædictorum aliquo, vel aliquibus ſimplicibus aut compoſitis, & ex cōfectione medicaminis amech,& dia pruno laxante Nicolai,& polyppodio (filiculam etiā vocauit Dioſcorides)in decocto ſeminum aneſi, fœniculi,& florum violarum,& borraginis,ac prunorum diſſolutis. potio conficienda erit.

5.Metho. ¶ Alimenta horum facilis coctionis,& tenuis cōſiſtentiæ, vimq; attenuandi habentia futura ſunt. neque tanta cibi quantitas iis concedēda, vt illis,qui ab exquiſita bili febriūt. quia etſi ex ſyncera bili oriri ſoleāt, breuiores morbi, quàm ab expuria. quòd à ſyncera febrientes parati ſunt in animi deliquium,vigilias,& deliria incidere, quæ minime in orientibus à notha bili euenire cōſueuere.ideo minori quantitate niſi cū prolixam hanc febrem notis vllis ſuſpicatus fueris ali iubeo.Nō enim adeo lōga febris hæc eſſe inplurimū ſolet.vt vereri poſsimus,vires defuturas ante morbi finem. maxime quòd pituita in his redundare ſolita, deficiente extrinſeco alimento, vlteriꝰ cocta ſi viciata non eſt, loco cibi alere eſt nata.

6.Metho. ¶ Aquæ potus his non adeo vberrimus,vt aliis à ſanguine vel exquiſita bili febrientibus cōceditur.imo parce aquā hos bibere,præſertim ſi æſtate non febriant, iubeo. at aqua non cruda ſed aneſo,aut fœniculo,vel alio conſimili cocta potanda.cauendaq; eſt intempeſtiua cuiuſuis aquæ ſorbitio.intempeſtiuam ſorbitionē voco eam, quæ in initio acceſsionis bibitur,expectandus enim eſt ſtatus, aut ſi ſitis infeſtiſsima ſit, augmēti vltima pars priuſq; bibant, & dormant hi,vt in generica febrium medela ſcripſimus.

¶ Crurum frictiones frequēter in his faciendæ.quòd ſoleant iſti, quodam pernicioſo ſymptomate,graui ſcilicet ſopore, ſæpiſsimè corripi, cui malo non parum cōducit, quid quid ad corporis infernas partes ſuccos capitis reuellit, vt crurū frictio. &cliſteria ex bilem & pituitā purgātibus quotidie immiſſa. verū quòd de hoc ſymptomate peculiare caput Paulus:& Aëtius:atq; Arabes inter febrium ſymptomata medelam ſcripſere. & frequentiſsimè in nonnullis tempeſtatibus graſſetur:totq; homines interire faciat, vt quæuis peſtilens ægritudo, neceſſarium viſum mihi eſt: de hoc ipſo ſymptomate caput & medelam exarare. 7.Metho.

Caput.xlviij.de graui ſopore cataphora à Græcis dictus.

AB Hiſpanis modorra, nominatur, ab Auicena, Raſi,ſerapione:ſubet.à nonnullis Latinis letargus, quē Cornelius Celſus lib.3.cap.vigeſsimo, marcorem & in expugnabilem. penè ſomni neceſsitatē definit, ab aliis veternus dicitur.quàmuis Cato aberrans hydropicum veternoſum nominet. cathocum nonnulli hoc idem vocant:etſi Galenus primo prorrhetici cōmentario.2.aphoriſmo.56. non niſi eos qui oculis appertis veluti ſtupidi iacent,cathoco correptos dicat.

cat: eiuſdemq; ſententiæ idem in libro finitionum eſſe videtur. coma ab Homero poeta, & ab Hippocrate, & à Galeno in quàm plurimis locis nominatur. vt Galenus ipſe libello de comate teſtatur. Sed ſiue vno aut alio nomine ſymptoma illud vocetur, definiendum, vt Cornelius expoſuit erit: nuncupo ſemper ſymptoma & non morbum accidẽs hoc. quòd potius ſequi alias ægritudines, operationes ſenſibiliter lædẽtes ſoleat. quàm ipſe ſine illis accedere. quàmq̃ verum eſt, poſſe à pituitoſo ſucco ſine febre morbus hic prouenire, qui tunc in proprie ſymptoma nominaretur. niſi diſtemperiem pituitæ inductam in cerebro morbum, & ſoporem ſymptoma tunc dixeris.

¶ Inuadere morbus ſeu ſymptoma hoc, vt referam, conſueuit. poſt quintam aut ſextam diem á prima acceſione febris continuæ a bili notha orientis, ſolet in nonnullis tempeſtatibus, cum acceſionis ſeptimæ vel alterius poſterioris febris redditu ſimul ſopor adeo inexpugnabilis febrientem corripere. vt niſi cum alta voce, aut concuſione excitetur, oculos ſomno grauatos aperire nequeat. quos ſtatim vt vocanti reſpondet, iterũ claudit. ſicque nonnunq̃; duodecim horas, aliás quindecim plus aut minus opprimere, ſopor hic ſolet. toto eo tẽpore adeo reſolutis viribus febrientis verſis, vt ſupinus iaceat, quãdoq; vt appoplectic9 ſtertat, nonnunquàm nedum clamore excitetur. verum relato tẽporis ſpatio tranſato, hos reuiuiſcere ſæpiſſime videmus, viresq; amiſſas ſubito reſtituere, ſomnum abigere, & ſi quod delirium ſomnum commitabatur, reſipiſcere. ſimilesq; ſibi ſanis, præterquàm quòd plurimi febriãt videri. poteſt enim cũ intermittente febre malum hoc quoq; contingere. at non ſemel graſſari in febrientem & cum vnica acceſsione corripere eundem, ſolet: imo vnius diei intermiſsione facta, tertia die ſæpe redire conſueuit. quàmq̃ & in quauis die ſi in quaq; acceſsio contingit, nõnunq̃ opprimat. neq; ii reditus niſi in ægri perniciem finiri ſolent.

¶ Conſueuiſſe ſymptoma relatũ cum notha tertiana coniungi, euentus docuere, ita enim vt ſcripſi plus quàm à triginta & quinq; ãnis quòd ægris medeor accidere obſeruaui, neq; diſsimile cõtigiſſe Aetio, cõtextus eiuſdem capite tertio tetrabibli ſecundæ ſermonis tertii facile probat. inquit enim illic. ☙ Aliquando etiam in diuturnis febribus per circuitum cõtingit, ægrotos ſomno immergi, velut in quotidianis fit, & ſemitertianis, quandoq; etiam quartanis, & alii quidem cum conuulſione & contractione neruorum in ſoporem deferuntur. alii pedetentim facta acceſsione. alii quidem vnam immerſionem ſuſtinẽt: in qua extremè periclitantur. alii in circuitibus in ſomnum deferuntur, & rurſus reuocantur. proinde conſiderare oportet ſpeciem delationis in ſoporem. qui enim per circuitum ſomno immerguntur, manifeſtiorem pulſum habẽt, qui vero ſemper affecti ſunt, minutiſsimum & ægre mobilem. Hi vero etiam dum excitantur, aliena loquuntur, & obliuioſi ſunt. nam dum ſæpe admictionem vrgẽtur porrecta ipſis matula ſe in manibus ipſam tenere obliuiſcuntur: qui vero per circuitum afficiuntur: nihil tale paciũtur. & alii quidem cum grauitate & elata reſpiratione in ſomnum deferuntur: vt ſtertant & ſingultum

gultum ac ſuſpiria ædant. dolorem indicantia. quin reuocati neq; eloqui poſſunt, propter rationis læſionem. alii vero quietiſsimè dormire videntur. ex aliis quidem per frigeſcitur artus, & rugoſi ac pallidi ſunt & corporis miſcella fere cõgellatur aliis vero diffunditur: & velut rorẽ effundit circa exacerbationum declinationes. Verum quòd ſententia recenſita ſcripta eſt in capite de lethargo, quem Galenus, & Paulus, ac Aetius, oriri à diſtemperie frigida & humida cerebri referunt. Serapione, & Raſi, ac Auicena, cæteriſq; medicis Arabibus atteſtãtibus, à cerebri apoſtemate (ſic enim frigidas & calidas inflammationes Arabum interpretes generica voce nominãt) neceſſum videtur, priuſquam medelam auſpicemur, paucis exponere, quæ nobis verior ſentẽtia videatur. & vt breuiter & vnico verbo id abſoluam. Græcorum veram eſſe atteſtor. neq; alia ratiõe indigere decretum prædictum, vt verum eſſe: probetur, exiſtimo. quàm quòd experiamur nonnunquàm inuadere cum febrili acceſsione ſymptoma hoc, & inclinata febre auferri, iterumq; redire, redeunte febre, & etiam poſt deliteſcere. quæ cõtingere nõ poſſent, ſi apoſtema pituitoſum foret. nam tam cito humorem imbibi in cerebri aut membranarum poroſitates tumoremq; atollere, & ſtatim diſcuti, ac poſt eaſdem poroſitates occupare: alienum à vero valde videtur. neq; Auicenam aliud ſenſiſſe reor. cum capite de lethargia fen prima tertii dixerit. Lethargia dicitur apoſtema phlegmaticum factum intra cranium & eſt ſirſen phlegmaticum & plurimum quidem eius fit in meatibus ſubſtãtiæ cerebri. abſq; velaminibus & ventriculis, & ſubſtãtia cerebri. quoniam phlegma raro congregatur. & penetrat in mẽbranas cerebri propter ipſarũ duritiẽ: neq; in ſubſtãtiã cerebri propter ipſius viſcoſitatẽ. Nam in illis verbis. Plurimum quidem eius fit in meatibus ſubſtantiæ cerebri. Palam intelligiſſe apparet. quòd ex ſolo delapſu pituitæ per vias aliquas cerebri puta venas aut arterias genita diſtemperie frigida & humida in cerebro, proueniat ſomnus profundus, & obliuio contingens lethargicis vt Græci dixere. nullo humore imbibito in ſubſtantia cerebri: aut mẽbranarum ob cauſam quam Auicena dixit. quod vt apoſtema fieret, requiritur: neq; in ventriculis cerebri: quia iam non lethargus, ſed apoplexia: aut epilepſia nominaretur. Si ergo lethargiã Auicena definiuit apoſtama, potius vt ſerapionem, cæteroſque Arabes, ſe ſeniores ſequeretur. quàm vt verum illud eſſe putaret, ſcripſit. vt ſententia à me ducta, & quæ infra illã ſequitur probant.

¶Porrò vanum mihi videtur, diu immorari in expoſitione illarũ plurium nomen claturarum, huius affectus, quorum in exordio huius capitis meminimus. Cum vt mea ſentẽtia eſt, tam ſopor inexpugnabilis qui oculis clauſis accidit, quàm qui oculis appertis contingit. ab eadem cauſa orthum trahit. à pituita ſcilicet differunt nempe affectus hi: vt diuerſarũ partiũ oris in paraliſi diſtortarũ, quia quòd altera ſit reſoluta alia verſus propriã originẽ cõuertitur, reſolutis neruis cedẽtibus oppoſitis, certe pituita redundãs in aliquibus cerebri locis, vnde nonnulli nerui genarum oculorum oriũtur, adeò laxos efficit neruos muſculorum, quibus genæ ipſecla udũtur, vt neceſſa-

vt necessario oppositi (quàmq́ vtriquè minime sensibiles vt Galenus capite. 9. libri decimi de vsu partiū dixit) genas versus supernam regionem attolant. eademq; pituita aliis cerebri partibus insidens. ex quibus alii oriuntur: neruos illos tendētes in musculos quibus genæ attolluntur resoluens,oppositos cogit,vt genas claudāt. nec nisi vi & conatu nō exiguo eas adaperiant. Quippe si qa materia frigida & sicca esset,oculorum appertio in cathoco proueniret, vt nonnulli ex relatis grauibus autoribus dixere.in melācholia,delirio sine febre,contingere,appertio illa cum somno sæpissime deberet. quòd frigiditate & siccitate fit distemperatum cerebrum,morbum illum patientium, neq; posset vere dici,quòd vt id faciat melancholia,necessum sit. eandem repere in corpus cerebri. vt Hippocrates dixisse sexto epidimion in epilepsia videtur. quia à nobis probatum in hoc capite parum supra est,nō ab inflammato cerebro lethargum fieri. sed à distemperiē passo, vt qui melācholia ægrotant: at melancholici non cathocū patiuntur,sed vigiles diu permanent.ergo non inde,sed vnde nos diximus,oculorum appertio prouenit. leues quoq; illæ differentiæ cōmatis seu lethargi in commatosos cnm delirio & sine illo minime variant speciem morbi, vt curationē mutare cogant: nam non necessario oportere in omni delirio bilem adesse existimo. cum frequenter experiar, epilepsia à pituita correptos, statim vt releuari à symptomate incipiunt,delirare.maximè si mox altero consimili symptomate infestādi sunt. quorum deliria ne quaquā dicere possumus, ab alio quam à pituita ortum trahere: in his, qui ab eiusdē immodica quantitate epileptici pereunt.

¶ Si adamusim in præsenti loco exponerem modum, per quē somnus naturalis & hic morbificus fiunt, adeo immórarer in huiusmodi inuestigatione vt librum excedentem iustam magnitudinem conderē, quod vt vitem,solùm visum est locum affectum in hoc morbo paucis exponere. reliquaq; obiter attigere. exactam de illis disputationem in aliū differendo locum.

¶ Somnus ergo naturalis indubiè fit: cùm adeo resoluti vitales & animales præsertim spiritus.& naturales quandoq; sunt, quòd si resolutio eorundem vlterius progrederetur, copiosa restauratione non facta,periclitari homo deffectu spirituum (sine quibus viuere non datur) posset. Quippe occurrente relata necessitate, anima ipsa quæ pro vt hæc & cōsimilia munia exercet,natura vocatur,comprimendo villos exteriorū arteriarū & venarū ac musculorū, quibus spūs in altū corporis retrahuntur.ipsos in cor cerebrū & iecur ac stomachū propellit.vbi ex deglutitis alimentis actione ventriculi,& iecoris sāguinē efficit, & in cor de extenuiore ac puriore sinistri vētriculi eiusdē sanguine, spūs vitales gignit, & in cerebro ex eisdē animales procreat, toto hoc tēpore adeo his officiis vacans, vt quæ extra mediocria sensibilia præsentātur, neq́ sentiat.vel quia propter spirituū ab his exterioribꝰ partibꝰ in intimas reditum, ipse sine sensu manent. aut quòd aliquæ partes ꝑ quas species sensibiliū desferēdæ sunt, occludantur,& opilentur. morbificus vero somnus non similiter fit, quin frigiditate & humiditate immodica male affectæ partes cerebri, quæ

cauæ quãdo secũdũ naturã se habebãt, erant: & cellulas (quas ventriculos medici vocare consueuere) ex sei psis cõstituebãt, cõcidentes, & se mutuo cõtãgẽtes celularũq; figurã amittentes, cũ nullos aut paucos spiritus animales defferri ex his partibus in quibus fieri consueuere. ad organa sensuũ exteriorũ permittãt, sopore graui sic affectos oprimi necessũ est.

¶ Ex iis, quæ vt audistis, breuiter exposuimus, manifestè patet, anteriorẽ cerebri partẽ in hoc morbo malè affectam necessario esse. nã si illesa hæc fuisset, visus & olfactus nerui ab eadem originem trahentes propria munia obitura erant. cuius oppositum contingit. neq; quia etiam memorãdi officium nonnunquàm in hoc morbo vitietur, inferẽdũ est, posteriorẽ cerebri partem in qua rerũ phantasmata asseruantur, læsam necessario esse. quia et si ipsam quandoq; lædi cõtingat, sine eiusdem læsione memorandi munus viciari potest. si enim vt memoremur, necessarium est, spirituosa illa corpuscula, quæ phantasmata nominãtur, à cellula occipitis egredi, & parti anteriori cerebri in qua vis noscendi abstractiuè absẽtia sita est, præsentari: vt in priore parte Antonianæ Margaritæ diximus: contingere poterit, symcipite læso, ob immodicam quãtitatem pituitæ phantasmata impe rio voluntatis ab occipite in partẽ anteriorem cerebri delata, figuram et modum requisitum ad immutandum illam interiorem facultatem sensitricem amittere. indeq; memorandi officium sine læsione occipitis viciari, neq; et si quod diximus, possibile esse credamus, negare volumus, frequentius contingere, memoriam lædi: quia redundans pituita in posteriore cerebri ventriculo viã per quam phãtasmata in anteriorẽ partem defferẽda sunt, obstruit. aut taliter eadem inficit, vt inepta ad immutandum facultatem interiorem relinquat. Certe euẽtus probãt phantasmata corpuscula spirituosa talis naturæ esse, quòd siccitate aptissima reduntur. vt eisdem memorari præteritorum valeamus, & opposita qualitate ineptissima. neq; alia de causa in postico cerebri ventre asseruata ipsa sunt. nisi quòd illa inter alias siccissima sit. idq; suspicari facit, extrinseca facultatum sensitricium sensibilia cũ phantasmata gignunt, tenuem illam & spirituosam substantiam: ex qua eadem conficiunt, exiccare. atq; etiã ob idẽ melancholicos, qui sicciores sunt: tenacioris memoriæ reliquis temperaturis esse. quòd hi promptiores aliis sint, vt exicentur, aut quòd siccitas in his perduret in aliis non. pituito si enim: aut sanguinei dificilius phãtasmata in se fieri admittunt, vel in se facta amittunt, & iam quòd phantasmata in occipite eorundem asseruata in anteriorem cerebri partem abstractiuè noscentem propellant. diu ibi retinere eadem nequeunt. vt humidos neruos in brachiis aut cruribus habentes, nequaquàm diu erectum bracchium seruare valent. neq; dissimilis præteritis causa est: cur nõnulli adeo celeriter diuersa imaginãtur: & alii adeo tardè. illi enim quia phantasmata ficciora & agiliora habent. hi quòd grauiora & magis pigra. illis quoq; contingit: ipsis nolentibus: diuersa sensilia coram propria facultate interiore noscente sibi præsentari. indeq; vigiles & somniantes plurima abstractiuè noscentes imaginari. aliis autem cõtrarium accidere.

¶ Physicis ergo negotiis dimissis: 1. Prędictio

& vsq;

&vsq; in aliud opus examinare relictis: ad medelam soporis grauis de quo modo tractamus accedentes. prius quædam prognostica in eodem contingentia exaremus. vnum que sit, soporem grauem cum accessionibus febrium inuadentem raro in prima accessione interficere, sed sæpius remitente febre delitescere. & cum secunda, aut tertia accessione redire consuescere. & ante septimum diem ab initio febris, raro aut nunquàm eundem in vitæ discrimen ægrum ducere. soporem autem, qui non solum cum febris accedit inuadit, verum ipsa remittente adhuc perseuerat, intra septimã diem à morbi initio interficere posse, certum esse. & si quãdoq; in quartum decimũ & vlterius differri exitum fœlicem: aut infœlicem eiusdẽ experiamur.

2. Prædictio ¶Secunda prædictio fit cum morbili quodam genus (tauardillo Hispani vocant) in quarta aut quinta die, aut post cum sopore graui apparet. perniciosum esse, sæpe cõsueuit præsertim in senibus secus in iuuenibus ante trigesimũ annũ cõstitutis: vt enim variolæ raræ & in signis magnitudinis testãtur, validam facultatem expultricem esse. & paucum humorem viciatum. & exiguæ ac frequẽtes oppositũ indicãt. eodẽ modo morbilus hic. q nõ aliud est q̃ quidã rubor inequaliter innumeras & exiguas cutis partes afficiẽs. parũq; dissimilem candem sibi à pullicibus cõplurimis morsam redens. vnde pullicaris morbus à nõnullis vocatus est: imbecillã facultatẽ expultricem testatur. nẽpe si valida fuisset, sanguis ille bili cõmistus, q rubore cutim afficit in halitum vel pernariũ venas, aut emorroides discus9 aut eductus foret. vel in inflãmatiõnẽ insignẽ cõgest9, tumorẽ in suppurationẽ laudabilẽ vertẽdã efficeret.

3. Prędictio ¶Tertia prædictio fit post nonam diem à morbi initio & sæpius post vndecimã si vrina multa, & alba tenuis, siue mediocris cõsistentiæ mingitur. & per tres aut quatuor seu plures dies excernitur: febre continua cum sopore prædicto aut delirio siue absq; vtroq; infestante, in salutẽ finiri morbus hic in plurimum solet. vt frequentissimi à me visi euẽntus docent. quod dixisse Hippocratem. 69. aphorismo quartæ lectionis existimo, dicens. Quibus vrinæ crassæ, grumosæ, paucæ, non sine febre multitudo veniens ex his tenuis iuuat. præcipue vero tales veniunt, quibus ab initio vel breui sedimenta insunt. Nam verbum illud grumosæ nõ ab omnibus scribitur, sed loco illius cænosas Numitian9, & Dionisius legunt: neutra voce fortassis legẽda. quod sufficeret dicere. quibus vrinæ crassæ paucæ non sine febre. &c. vt Galenus in eodẽ cõmento scripsit. vel forte loco vocis illius grumosæ, scribendum erat rubræ. etenim semper contingit, in prioribus diebus febrium continuarũ vrinas rubras videri, ac post quales dixi puta tenues & albas, in illis, qui per vrinam morbificam causam excreturi sunt. maximè si sedimenta cũ prædictis rubris vrinis à principio apparent. nam in fine cum illa ingẽti vrinarum quantitate nulla sedimenta in plurimum apparere experimenta ac sententia Hippocratis docuere.

¶Porrò quia hoc morbi genus de quo nunc agebam assiduæ ægrotantes interficit. & in eiusdẽ initiis non nunquàm vrinæ cum laudabilibus sedimẽtis mictæ apparent. pauca de huiusmodi sedimẽtis dicere cogor. ne le-

ne lectione librorum medicorū maxime Galeni iuniores & parū experti medici in prædictionibus decipiātur. Certè sæpissimè innumeræ visæ sunt à me vrinæ, in huiusmodi præsertim febribus, ac in aliis morbis, sedimēta alba, æqualia, lenia, ac tenuia, habētes, ægro in mortem eūte, quod cum aliis antecedentibus temporibus & in constitutione præsenti ac anni præteriti. 1556. ego obseruarem. & minime me dicipi. in notione sedimentorum experirer. nam non pituitæ lentorem in illis conspiciebam, sed meram hypostasim, & laudatas conditiones habentē noscebam. animo plurima voluens tandem indicendam sententiam descendi. Hippocratem scilicet hæc eadem quæ ego retuli, non ignorasse. ideoq;. 71. quartæ sectionis aphorismo scripsisse. ※ Quibus septima iudicatur iis nubecula habet quarta die vrina rubram & alia ex ratione. ※ Vltima illa verba. ※ Et alia ex ratiōe. ※ Addēs Hippocrates; vt cautos medicos rederet, non sufficere vrinam sedimentū rubrum aut album in quarta die habētem, fœlicem iudicationem portendere, nisi alia signa ex respiratione, & somno, & vigilia, à cubitu, cibi appetentia & aliis indiciis vrinæ similia sint. parum enim prodest sedimētum laudabile esse, cætera vero, ægri perniciem attestari. idq; est, quod sæpius vt dixi, experimur, & quo ambiguitatem prædictam soluimus. neq; me latet, Galenum in commento relati aphorismi expositionem à me ductam reprobasse, propteruissæq; ibidem quòd si in dieb9 decretoriis vrina concocta apparet, indubie in aliis quos præscribit, morbus finiendus sit. nam id falsum esse. ego sæpissime obseruaui. & qui medendo tādiu vt ego idem perpendere voluerit. palàm me vera dixisse inueniet. nempe si vllis aliis locis verbum citatum & à me expositum Hippocrates agens de sedimentis laudatis nō addidit, vt in fine aducti aphorismi non quia aliud quàm quod relatum est, sentiat. sed quod semel illic dixisse, sufficiat, postea tacuit. decept9 quidem Galenus est, existimās aberrasse medicos qui vt nos Hippocratis citatum aphorismum exposuere. ideo quòd nox quæ iudicationē antecedit laboriosè trāseatur, & sæua symptomata in eadem æger patiatur. & cum hoc in salutem finiatur morbus, dum prædicta hypostasis in quarta aparuit. nam neq; hoc verum implurimum est, nisi tū cum vt diximus alia signa paria hypostasi sint. etiam quòd Galenus obiicit expositioni nostræ aduersum non est. quia nos non dicimus in omnibus diebus antecedētibus iudicationem, salubria signa simul cū laudata hypostasi videnda, vt sedimentū certum salutis inditiū sit, sed in omnibus excepta die antecedente iudicationē conspicienda esse. nō quòd ignorem quandoq; à prima die vsq; in quintam vel septimā sæuissima symptomata cōspici, vrinis in quarta cum laudatis sedimentis visis, & morbum in quinta aut septima fœliciter iudicari. sed quoniam hoc rarum est, de huiusmodi euentibus decretum hyppocratem scripsisse credendū non est, sed de iis qui frequenter contigunt. illud enim ab ignotis nobis causis & virtute robusta, etsi nullis inditiis præter vrinam robore eiusdem cognito contingit.

¶ Tandem vt medelam huius generis febris ac symptomatis cum ea adiuncti scribere vltra relata in initio capitis auspicemur. inuestigare neces-

neceſſum eſt, vnde prouenire poſsit in acceſionibus febrilibus ſoporē in expugnabilem corripere. & indeclinatione febris eundem deliteſcere: hanc cauſam verius quàm vllus ex noſtris prædeceſſoribus exprimere, vt reor, ego potero: quòd intermiſſionis febrium & acceſionum earundem veram cauſam inuenirim. Acceſionis nempè cauſa eſt delatio humoris viciati, aut immodici, ſeu fuliginis, in venas & arterias cordi proximas, ex cuius ſanguine vitales ſpiritus conficiendi erant. atque eadem delatio cauſa eſt. cur humor tunc delatus per venam & arteriam magnam dorſi. in caput repens ſoporem illum inexpugnabilem infe rat. & à capite idem propulſus. ac in venas & arterias diſtantes à corde & cerebro ſeiunctus (valida facultate expultrice exiſtēte) vt in febriū intermiſſionibus, aut continuarum declinationibus accidit, ſopor auferatur & diſpareat. certè ſi in omnibus febrilibus acceſsionibus hoc idē ſymptoma non infeſtat. et ſi vniuerſæ acceſsiones per modum à me relatum fiant. nō aliunde prouenit, q̃; quòd diuerſarum febrium diuerſa materia eſt. huiuſq; ſoporem inducentis potius puto ego, humorem venenata qualitate affectum quàm ſola frigiditate & humiditate eſſe: qui enim his duabus intenſis qualitatibus afficiuntur ſucci, lenti graueſq; ac difficulter mobiles, vt apoplexiā efficientes eſſe ſolent, quod minimè ſoporatis cōtingit. Duodecim enim vel quindecim horas infeſtare ſopor cum acceſsionibus febrium inuadens & cum remiſsionibus abiens ſolet: quo mobilem eſſe deprehenditur: & qui per quinq, vel ſex dies ſimūl cum febre durat, non ſic vt apoplexia oprimit. nā altis vocibus in plurimum hi excitari ſolēt. apoplecticis cruribus funibus ligatis nedū excitatis: quod teſtatur leuiorē mul to ac pauciorem materiam ſoporati quàm apoplectici, vt diximus eſſe. ſuſpicor enim ego: cataphoram de qua agimus, à venenato ſucco fieri, cum ſuccus in caputdelatus: illic animales ſpiritus obruit, atque extinguit. non aliter quàm aliquorum mineralium fumus flammas lucernarum extinguere conſueuit: vel cum vias per quas defferri ſpiritus animales in organa ſenſus ſolent. ipſe occludit: quod rarius euenire cōiecto. quia talis ſortis humor potius epilepſiam ſi paucus aut apoplexiam ſi multus, quàm cataphorā vt dixi, effecturus erat.

¶ Quæ legiſtis ſuppoſitis, medelā ſymptomatis huius per eductionē cauſæ in toto corpore redundantis ac prohibitionem accenſus eius in caput faciendam certum eſſe reor: dum tamen minime negligatur, vitium venenatæ qualitatis medicamentis oppoſitis auferre: de his ergo methodos ſcribamus.

¶ Primum per venæ inciſionem toties quoties conuenire arbitratus fueris & alui expurgationem recte fieri, ſeruatis præteritis methodis exiſtimo, ac dum cataphora cum febrili acceſsione corripit, & inclinā te febre deliteſcit. & ſi ſanguis ſemel aut bis vel ter fit miſſus. ſi medicus ſuſpicatur, cum alia acceſione idem ſymptoma rediturum, & aut ægrū interfecturum, vel in vitæ diſcrimē iniecturum, ſalubre conſilium eſſe reor, remittēte febre, iterum ex baſilica ſanguinis priuſquàm acceſsio corripiat tantam quantitatem educere, quantam vires tolerare valeāt. cauendo ne in ſimcopem æger incidat. qua cerebrum refrigeratum ſo- 1. Metho.

por

por augmentetur, ac post tres horas nisi sudore perfundatur febriēs: iterum sanguis educatur, & post alias tres horas laxans ventrem pharmacum ex electuario rosato Mesuæ & confectione medicaminis a mech singulorū drgmas.3.in iure pulli gallinacei aut coctione sene & polipodii & florum borraginis.ac cnici sine casśia fistula exhibere. vereor enim in graui sopore casśiæ vsū quòd ipsa allicere somnum, & quam plurimum humectare soleat: quæ ambo in morbo hoc quàm maximè ob sunt. nempè dū hæc fiunt eductus humor symptoma in sequenti die facturus, aut id non efficiet, aut leue facere cogetur: neq; perpetuo hoc præceptum obseruare consulo. sed periculum agere in duobus vel tribus ægris an relata methodus prosit aut non, ortor, quòd si prodesse in illa constitutione noueris, sæpius id exequaris. sin autem infœliciter cesserit, non vlterius idem experiaris. tunc enim indubie remur, succum venenatum sanguinis misśionibus, & ventris purgationibus non educi, sed exacerbari, deterioremq; reddi. viresq; imbecillas verti, ideoq; non multis, sed exiguis vacuationibus, paucamq; comotionem in humoribus efficientibus symptomati huic medearis: in quem vsum confectio medicaminis quæ plurimum mirobalanorum recipit, quammaximè prodest. quòd hi educendi humores hos venenatos, ac quiescendi eosdē, & adstringēdi corporis meatus, vim habeant.

2. Metho. ¶ Prodest quoq; in relatum vsum parum antequam sopor sit accesurus, repellentia colli vertebris admouere. prudenter ergo linteum oxirodino quod aceti tantum vt rosati olei recipiat, perfūdimus, eodēq; collum ac gutur inuoluimus: vt exteriores hæ viæ repellētibus his corrugatæ, minime humorem ab infimis corporis partibus in cerebrum repentem admittant: certe si repellentium horū vis tanta esset, vt vniuersos colli meatus tam internos q̄ externos occludere posset. indubie eorundem vsu subuentum ire tam ingēti morbo possemus. sed in aliud morbi genus vel vt verius loquar, in mortem febrientem impelleremus, sanguine enim & vitalibus spiritibus in totum ascendere cerebrum vetitis, necessum erat ægrum mori. recte ergo solis à nobis scriptis apocrusticis repellere iubemus: si enim expultrix vis alicuius vigoris est, iis adiuncta prohibere ascēsum humoris & vaporis noxii valebit.

¶ Acetum rosatum & aqua rosata admota naribus in vasculo vitreo vel argenteo collum longiusculum & arctum habēte: almarraja, Hispani vocant: odoranda sæpe aproximantur: vt horum vapor in cerebri vasa & ventris eiusdem cauitatem receptus, succos ascendentes repellat, & quos iam ascederāt, corrigat: quod salubrius esse, quàm oxirodinū sincipiti apponere reor: nam huiusmodi adomotio sæpe solet plus nocere cutis poros obstruendo: quàm prodesse reppellendo: præsertim quòd in altum capitis minime vis eorundem nisi exigua penetrare valet. 3. Metho.

¶ In eundem vsum prodesse, quàm maxime solent cucurbitulæ scapulis ambabus, & vtrisque lumbis sic admotæ: vt spinæ vertebræ inter vtrasquē cucurbitulas mediæ maneant: nequē duæ vel quatuor tantum sufficiunt, sed saltem sex tribus horis priusquàm; sopor accessurus est, admouendæ sunt, infimioribus 4. Metho.

ribus prius aplicitis, & post eas quæ statim superiores sunt. ac eodem ordine vsque ad supremas deuenien dum. vt in inferiorem corporis locum omnes simul humorem detineant, & sursum repere non permittant. quæ enim vt reuelant, quod sursum iam ascendit, admouentur. contrarium ordinē sunt seruaturæ. nā pri9 supremæ & post inferiores sunt apponendæ, dū scalpenda cutis non est, secus si scarificari debet. neq; scarificādæ hæ de quib9 agebā erūt. dū corpus sufficiēter expurgatū fit, sed igne tātū aplicādæ, diuq; persistere relinquendæ: per horas duas scilicet aut horam vnā tantū, si existime vexari ægrum nouerimus. Superiores q; prius se mouendæ, & post has reliquæ vsq; ad vltimas natibus infixas, quæ parum postquàm auferuntur, iterum sunt, etiam natibus applicādæ, non tamē eodem loco cui prius defixendæ, sed parum distanti. ibiq; persistere tandiu debent. donec initium accessionis & soporis pertranseat. quòd si hoc præsidio aut soporem non corripere, aut leuiter infestare noueris, eodem in altera accessione vtaris. si enim duæ accessiones sine sopore trāsierint, certū erit, vlterius non rediturum. verum si neq; hoc profecisse videris. cum sopore grauari ægrum senseris, cucurbitulas eisdem locis quibus prius admouebis: dū tamen ordo aplicādi priori cōtrarius sit: superiores enim prius ac post quæ sequuntur, admouebuntur. nam si in hac vltima admotione ab inferioribus inciperemus, & ad superiores scapularum partes ascendendo procederemus: infimiores nullam vim reuellendi humorem caput occupantem habe- rent: quòd plurimum nates ab occipite distent, & cucurbitulæ sine scarificatione exiguam reuellendi vim habeant: incipiendo tamen à superioribus, vt iussimus, hæ deriuare ad proxima valent: & quod deriuatum vi harum est, sequentes infimius descendere cogent: vt per plurimarum cucurbitularum manus vsq; ad dorsi vltimū humor reuellatur, in priore tamē, quam præcepi aplicatione, ideo ordinem contrarium seruare iussi: quoniam, vt dixi, cum ante ascensum humoris in caput, admouētur: si à superioribus inciperemus, humorem noxium cucurbitulæ in in occiput traherent, quod minime cupimus.

¶ In cataphoris tamen non intermittentibus sed semper affligentibus cucurbitularū vsus si prius scriptæ fiant vacuationes, prodesse non nunquàm solent: & si (quia vera fateri teneor) cum sopor grauior est, parum hoc remedium conferre, expertior. bracchia & crura funib9 fortiter ligare, non aliter quàm cucurbitulæ conducere solent: odoramēta tamen ex aceto, & aqua ac castorio in quibus spongia madefacta sit, & narib9 aplicita, inscindendo & attenuando castorei vi, & repellendo aceti facultate profunt: capiti aponere, quæ refrigerant sine repellentibus sibi commistis, vt Auicena fen. prima.3. cap.3. de medela subet, præcepit, dicēs. ⁂ Et illud quidem fit cū oleo rosato & aceto plurimo ne oleum dormire faciat: & præcipue cum ipsum est solum, & cum expræsionibus fructuum confortantium: & post illud adhibeantur embrocæ infrigidantes deinde fiat permutatio ad resolutiua. ⁂ Maxime nocet: quòd his embrocis infrigidantibus cerebri viæ refrigeratæ adeo ad stringuntur, vt pauco humore frigido, postea ascendente, faciliter ob- 5. Meho.

structio

ſtructio & infrigidatio ingentiores fiat. quo cataphora immedicabilis redetur. quàmquàm enim oleum & acetum refrigerêt. quòd hæc ambo vim repellendi habeât. plus prodeſſe repellendo humorem aſcenſurũ quàm frigiditate nocendo, coniectamus. ideoq; eis prius quàm in ſoporem grauẽ incidat æger, vtimur. videtur enim Auicenæ eadem methodo quo inflammationes, medẽdum malũ hoc eſſe. ac vt repellentibus & infrigidãtibus in principio harũ vtimur, ita in cataphoris faciendũ. Sed in hoc decept9 vir hic fuit & reliqui Arabes qui ſub capite de lethargo medelam ſymptomatis huius ſcripſere. nam nec letharg9 nec cataphora ab inflãmatione frigida cerebri proueniunt, vt ſupra ſcripſimus. putaſſe enim nonnunq; Auicenam, ſubet ab inflammatione cerebri originem traxiſſe, clarè probant verba illa citata. Deinde per mutatio ad reſolutiua fiat.

6. Metho. ¶ Iam cum ſufficienter vacuatum eſt corp9, vti potiõe mithridati diſſoluti in aqua ſtecados. quàm maxime prodeſſe exiſtimo. quia medicamentum hoc, quæ attenuant, calfaciunt, & cerebri frigidum humorẽ diſcutiunt, recipit. quibus pro morbo hoc medendo egemus. neq; theriacam conferre credo, vt Auicena dixit. quòd hæc opium ſoporiferũ recipiat. ſi enim in vſu compluri-ma ſunt, quæ attinuare & diſcutere valent, quod agere cupimus. neſcio quis ſane mentis cõſulere audet, theriaca vti. refrigerantia nempe in febribus à bili notha orientibus, obeſſe quàm maxime, antea docuimus.

7. Metho. ¶ Caput horum coctionibus herbarum in aqua fontana abluere, laudare minimè audeo. etſi enim ex herbis calefacientibus & ſiccãtibus coctio fiat. plus nocere frigiditatem & humiditatem naturalẽ aquæ: inquam ſe reducet ipſa, poſtquàm nõnullum tempus trãſierit, quàm prodeſſe poteſtatiuam calefactionẽ herbarũ reor. faciem quoq; aceto lauare, vt Aetius & Auicena & alii præcepere nequaquàm conſulo. quòd facies ipſa adeo inſignis pars corporis ſit, vt in ea cordis cerebri, & iecoris vires reluceant, & repreſẽtentur. quod aliter fieri neqt, q̃ ab his principibus membris in faciẽ ſpiritibus & vaporibus ſuccorum miſsis. quos aceti vi, vel exſtingues, vel in caput repelles, quorum nullũ in morbo hoc confert. nam ſpiritus extinguere manifeſte nocet, & eorundem repulſus ſomnum auget, non enim aliter dormimus, q̃; ſpiritibus in altum corporis retractis.

¶ Quæ ſuffita lethargos excitant. 8. Metho. qualia ſunt lapis gagates, bitumen, caſtorium, peucedanum, ſulphur, galbanum, ſagapenum, cornucerui-nũ, hirci ſordes, abrotanũ, & ſylphium, magis oportune horum narib9 offeruntur. ad humorem diſcutiendum. quàm improbatæ capitis lotiones. ſternatutoria quoq; educentia capitis humorem non minus cõducunt. iis ergo vti, corpore ſufficiẽter vacuato, ſalubre eſt. ac poſt horum vſum, deraſis capillis capitis, ſynapiſmum ex caricis cum ſynapi piſtatis capiti admouere. non enim vereor ego febrilis caloris augmẽtum in febribus his, vt ſæpius dixi. caſtorei quoque ac euphorbii oleo caput inungere prodeſt: idem quoq; caſtoreum cum aceto pauco vtile eſt.

¶ Quæ irã cõcitare in his valẽt cõ 9. Metho. ducũt. quòd ira à corporis intimis partibus ad extimas humores educere nata ſit, quo pro medendo hoc morbo egemus. verum quæ contriſtant repreſentanda non ſunt. nam hæc potius ad intima ſpiritus & hu

mores

mores trahunt: quàm extra exire efficiant. aberrauit ergo Auicennæ interpres, qui citato capite tertio fen. pri. tertii canonis cum medetur subet, scripsit. ※ Et videat res quæ cõtristant ipsum, tristitia enim in huiusmodi ægritudinibus in quibus debilitatur cogitatio & extinguitur, est ex eis, quæ cõmouent animam & reducunt eam ad rectitudinem. ※ Nam falsum est, quòd quæ cõtristãt, mouere mentem ad cogitandum valeant: quin oppositum efficiunt, ideoq; tristes somno faciliter capiuntur: legendum ergo est, videant subetici quæ irasci faciunt: quoniã ira in huiusmodi ægritudinibus &c. Belunensis literam hãc quadam in fulsa & falsa lectione corrigit. quæ eodem modo quo antecedẽs im probatur.

Caput.xlix. De phrenitide & paraphrenitide, in quo etiam non esse inflammationem cerebri neq; eiusdem membranarum phrenitidem probatur.

IN præterito capite medelam scripsi illius sæui symptomatis, quòd cataphora Græcis dicitur: quoniam frequenter in febribus pestilentibus id contingit, vt febres anno præterito, 1556 & præsenti. 1557. grassantes ostenderunt: in hoc tamen capite medelam aliorum duorum symptomatum etiam obiter exarare videtur: quòd non rarenter febres pestiferas comittentur hæc: alterum est vigilia sopori cõmista, quòd Græci nonnulli typhomaniam, comma vigil alii dicunt: aliud est delirium, quod phrenitidem Græci, Arabes carabitum vocant, horum primum coma vigil scilicet ortum ducit, vt Auicenæ loco citato placet, ex inflammatiõe cerebri facta, ab humore pituitoso & bilioso simul mistis, vt phrenitis à solo bilioso sanguine inflammationem gignente, vt idem Auicena opinatur. at cum falsum sit, cerebrum aut eiusdem membranas in phrenitide inflammari, vt hucusq; opinatum omnibus medicis est, hoc breuissime explanare, conuenit, ac postea quasdã breues genericas methodos horum symptomatum scribere: exactam tractationẽ huius negotii in alium locum differendo: cũq; compositi morbi, & qui à diuersis succis ortum trahunt, facilius curantur, cum simplicium medela scitur: ideo dignum videtur de phrenitide prius tractare, quàm de vigili comate, nam lethargi medela in antecedentibus exarata, & delirii cum febre in præsenti loco scripta, sine labore medela compositi affectus inuenietur.

¶ Excludamus ergo falsam opinionem eorum qui crediderũt inflammationem cerebri phrenitidẽ efficere, & à sola hac veram phrenitidem oriri, de quorum numero Galenus prope finem libri secundi de symptomatum caussis capite septimo fuit, dicens. ※ Quippe phrenitis non tantum ex calidis ortum habet succis: sed supra id, etiam phlegmonem in cerebro & eius inuolucris excitat. ※

¶ Porrò siue phrenitidẽ phlegmonem cerebri & membranarum eiusdem voces, seu delirium phlegmonem sequens, necessum esset, quòmodocũq; phlegmone affecto cerebro; phrenitidem adesse, sed hoc vulneratæ cerebri membranæ ense aut à- 1. Ratio.

lia re incindéte falsum esse docent, ergo assertio medicorum falsa erit. satis sufficienter rationem præsentem colegisse, in logica facultate periti facile intelligent. veritatem ergo secundæ partis antecedentis quã minorem logici vocant probare superest: quæ, vt dixi, euentibus ipsis vera esse ostenditur. Quis enim chirurgus quantunuis parum expertus sæpe nõ videt in 3. aut. 4. die à vulnere cranium & mẽbranas incindéte illato, in volucra cerebri adeo quãdoq; inflãmari, vt per vulneris scissurã ipsa tumentia phlegmonẽ se pati facile nũcient. homine vulnerato, tũc non solum non delyrante, sed neq; febrem sæpissime eodem patiente. quod vt dixi, impossibile foret, si phlegmone cerebri aut eiusdem mẽbranarum phrenitis esset.

¶ Euadi enim ratio hæc non valet, confitendo in relatis euentibus cerebri membranas phlegmonẽ pati, cerebrum autem ipsum minime phlegmone affici, quorum vtrũq; adesse, vt phrenitis fiat, Galenus loco à me ducto dixisse videtur. quoniam Paulus quẽ Gal. simiã medici vocamus li. 3. capite. 6. phrenitidẽ sic definit. ⁂ Phrenitis mẽbranarum cerebri quas meningas Græci appellãt inflãmatio est. nũc quidẽ ipso quoq; cerebro simul eã experiente, nũc autem calore præter naturã in eo consistẽte. ⁂ In relatis verbis expresse docẽdo, nõ esse necessariũ meningarũ & cerebri ipsius consistentiã perpetuo in phrenitide inflãmari, sed sufficere in volucra phlegmonẽ pati. quod Aetius cap. 2. tetrablibi. 2. sermonis. 2. expresse scripsit. ⁂ Phrenitis inflãmatio est membranarũ cerebri cum febre acuta, deliriũ & mẽtis perculsionẽ inducẽs. ⁂ Idẽ Auicena expresius pri. 3. cap. de carabito dixit. Putare enim ideo delirium in vulneratis deficere, quòd tũc febre acuta ipsi nõ corripiãtur. falsum est: cũ sepissime in. 2. aut. 3. die à vulnere inflicto, febris acuta vulneratũ & inflãmatas mẽbranas, habẽtẽ etiã corripiat. illo tunc minime delirante, quod necessariũ esset, si inflãmatio mẽbranarũ cũ febre phrenitis foret etiã qui inflãmatas mẽbranas phrenitidẽ esse credũt, ab earundẽ inflãmatione febrẽ acutã oriri testãtur. ex eorundẽ ergo assertione collata euẽtibus, falsum eorundem decretũ esse, palã noscitur. quòd experiamur & ipsi fateantur, inflammatis membranis cerebri, ob vulnus illatum, febrem quandoq; non adesse.

¶ Et quòd nõ desint proterui medici plusq̃ phrenitici delirantes, vt falsa vetera dogmata tueantur, causantes defectum delirii in prædictis vulneribus inflammatis, hiatũ vulneris per quẽ exhalare fumos calidos testantur: hos quoq; increpare cogor. nonne si fumi & non inflammatio meningarũ deliriũ efficiunt: vt isti desipientes fatentur, confitendo delirium ab esse posse, inflammatis cerebri membranis, & fumis capitis extra exire permissis. fumos calfacientes & siccantes cerebri consistentiam, causam delirii dicturi erant, & non inflammationem mẽbranarum, aut ipsius cerebri. illud enim causam alicuius effectus esse physici credunt, quo posito effectus adest, & quo remoto idem abest. ergo cum inflammatione in volucrũ cerebri præsente, delyrium quando q; absit, vt probauimus. & ipsa absente, & vaporibus bilis cerebrum replentibus adsit, vt aduersi testantur, inflammationem relatam minime phrenitidis causam esse, asserturi erant.

¶ Suf-

Alia ratio. ¶ Sufficienter exiſtimo improbaſſe euaſiones quibus euadere rationes oſtendentes phrenitidem nõ eſſe membranarũ cerebri inflammationem proterui medici putabant, vt ergo etiam repellamus euaſionẽ aliorum dicentium neceſſum eſſe, in vera phrenitide cerebri conſiſtẽtiam inflammari, euentus frequenter contingentes quibus quoq; horũ pertinatia refellatur, coram lectoribus præſentare placet. ipſoſq; chirurgos teſtes in fauorem cauſæ noſtræ afferre, quorum nullus inficias ire poterit, ſe vidiſſe quandoq; adeo tumidum fieri cerebrum vulneratũ vt per vulneris os non exigua portio inflãmata ſurſum aſcẽdat, vulnerato minime delyrante: mitto quod ipſe vidi, in vulnerato calce mulæ iuuenis capite qui vixit, & ſine delyrio ſanatus eſt, cerebri inſigni portione, quam linteis appoſitis vix cõtinere chirurg9 valuit, per vulneris os defluente: nam huius ſortis nonnulli euentus à Galeno, ac medicis quibuſdam relati ſunt: reluctantib9 plurimis lectoribus & nõ eſſe ex ſubſtantia cerebri illud, quod ab huiuſmodi capitis vulneribus exeat protuberuientibus. de quo non pauca inſequente opere, Deo concedente, dicemus: quod enim, vt noſtra roboretur aſſertio, conducit: ab omnibus receptũ, vt dixi, eſt. Putà ſæpiſsime conſpici cerebri conſiſtentiam inflammatam vulneris hiatum occupantem, vulnerato minime delyrante; quod contingere minime poſſet, ſi verũ eſſet, quòd cerebri cõſiſtẽtia inflãmationẽ patiẽte phrenitis fiat.

Alia ratio. ¶ Vt quoq; aduerſariorum decretum clarius falſum eſſe, oſtẽdamus. membranas cerebri tumẽtes in Gallicò morbo & ipſum cranium tumidum ſimul factum, egro minime delyrante, in noſtrum fauorem adduco. quoniam ſi ab inflãmatione à biliosis ſuccis facta in cerebri inuolucribus verum eſt, phrenitidẽ prouenire, vt Galenus, Paulus, & Aetius teſtati ſunt. & ab eiſdẽ partibus à ſucco frigido tumentibus ſopores inexpugnabiles: quos lethargiam nõnulli ex Arabibus, ſubet, alii vocauere, proueniunt, in relatis ægrotantibus ſopores importuni videndi eſſent, quod nullus vnquam vidit. falſum eſt ergo antiquorũ de hoc decretũ.

¶ Confirmat præterita neminem vidiſſe, aut ſcripſiſſe, per ſaniẽ à naribus defluentem phrenitidem finiri: quod nonnunquàm conſpiciendum eſſet, ſi ab inflammatis mẽbranis aut ab anterioris partis ipſius cerebri conſiſtẽtia, morbus relatus fieret, vt enim acuti aurium dolores, qui ex inflãmatione inuolucri craſſioris cerebri oriuntur. frequentiſsime perſaniem excretã per ipſius auris foramen terminantur: minime qui malum hoc paciuntur delyrantibus: & concauæ partis iecoris inflammatio per ſaniem cum fece expurgatur. ſic etiam inflammatiões cerebri aut membranarũ delirium ginẽtes. ſanie expulſa, finiẽdi eſſent. Alia ratio.

Alia ratio. ¶ Neq; imbecillior præteritis ratio quæ ſequitur, eſt. in febribus continuis ſæpiſsime incipere delyria in quinta, aut ſexta, ſiue ſeptima die à morbi initio & nõ antea, quæ vſque in penultimã diem interit9 ægri in qua ipſi multoties reſipiſcũt, durãt. quod minime euenturum erat: ſi à tumidis membranis cerebri phrenitis oriretur. nã tunc cũ proximior morti æger fuiſſet. tumor maior futurus erat. indeq; delyriũ ingentius.

Alia ratio. ¶ Etiam quis non videt, quòd ſi ab inflãmatione cerebri phrenitis giigneretur. deberet incipiente febre, i-

psa simul adesse: vt pleuritis (quæ iu flammatio membranæ tegentis costas esse dicitur) simul cum febre corripit: non enim ego video, cur inflãmatio costarũ & simul febris ab inflãmatione illa proueniens semper iungantur. & inflammatio mẽbranarum & febris ab eadem oriens simul incipere non possint. paucissimi nempe ac rarissimi visi sunt, qui cum incipiunt febrire delyrent. delyrio diu perseuerante: sed delyrio, quod adesse & abesse sit natum, para phrenitidẽ medici illud vocãt, & à vaporibus biliosis oriri eundem credunt.

Authoris de phrenitidis causa decretum.

¶ Cum ergo his & aliis compluribus rationibus & experimentis, quæ adduci possent, cõstet. qui nos præcesserunt scriptores aberrasse, exprimendo phrenitidis essentiam, consentaneũ erit, vnde delyrium phrenitis nominata ortum trahat, explicare. quod vt detractorum, & eorũ qui nos omnia subuertere reclamãt odium vitem: efficere decerno. non me primum inuentorem veræ causæ phrenitidis esse, ingenuè confitẽdo. sed ipsum Hippocratem autorẽ dicendorũ fuisse, facile ostendendo.

¶ Referebat nempe. 3. de locis affectis Galenus ex fine sexti libri Hippocratis de morbis vulgaribus sentẽtiam sequentem. ※ Melancholici magna ex parte comitiali morbo afficiuntur, & contra morbo comitiali laborantes efficiuntur melancholici, atq; vtrumlibet magis accidit, prout vel in hanc vel in illam partẽ infirmitas repit. si enim in corpus, epilectici. si vero in mentem melancholici reduntur. ※ Et hanc verbis sequentibus idem Galenus explicauit. ※ Hoc sermone primũ quidem declarauit, quòd non semper, sed magna ex parte horũ affectuum alter in alterum transit. Quippe nõ solum atra bilis, verum etiam pituita morbum comitialẽ cõmittit. igitur ea quam atra bilis constituit, in melancholiam transit. quæ vero à pituita parta est, in alteram affectionem, de qua paulo post dicturus sum, permutatur. melancholiam vero haud quamq̃ efficit. altera vero Hippocratici sermonis pars, non paruũ contẽplandi locum desiderat. Quippe cum anima sit aut temperamentum actiuarum qualitatum, aut ab ipsarum tẽperamento permutetur, bilem cum cerebro veluti parti instrumẽtali nocet, ad cerebri corpus conuerti ait, id quod in obstructionibus fieri constat: cum vero temperamentum mutando, ei vt similari nocet, ad mentem eam repetere dicit. ※ Quibus Hippocratis & Galeni sententiis liquido patet, quòd bilis atra, aut flaua delyriũ efficiat, & mentem aberrare faciat. non sese meatibus patentioribus, aut occultis cerebri porositatibus insinuãdo, sed immodicè calfaciendo & siccando, aut infrigidando & siccando quoq;, quod ego, idem ateſtor. Porro delyria minime à bili tumorem in cerebro aut eius mẽbranis gignẽte fiũt, vt ostensum à me est, sed à distemperie calida & sicca, quæ phrenitides & maniæ nominantur, proueniunt. dicuntur phrenitides, quæ vi biliosæ febris distemperies proueniunt. maniæ quæ ab eadem bili, aut à se vsta distemperies sine febre implurimum oriuntur. cum enim tanta bilis copia in venis cordi proximis redundat. quòd ipsum cogat, febrẽ cõcitare, per modũ à me sæpissime dictum, & etiã sufficiat cerebrũ adeo calfacere & siccare, & sese animalibus spiritus eiusdẽ cõmiscẽdo, taliter distẽperare, vt delyriũ inde proueniat

ueniat,phrenitis nominatur:verum si non tanta est,aut non adeo proxima cordi,vt febrem facere sufficiat, sed cerebro præsens adsit, & ipsum calfaciat & exsiccet, simulq; se spiritibus animalibus eiusdem commiscendo eosdem distemperet. mania aut melācholia morb9 ille dicetur.

Requiri vt delyria con tingant spiritib9 vapores misceri.

¶ Non immerito dixi, non sufficere ad frenitidis aut maniæ generationem distemperiē calidam & siccam, sed necessariam quoq; esse cōmistionem bilis aut atræ bilis cum ipsis animalibus spiritibus, quia experior frequentissime hecticos, qui febre assidua laborant, & cerebrum calidum & siccius q̃; phrenitici habent,non delyrare: non alia de causa,quàm quòd deficiant bilis,aut atræ bilis tot vapores,quot sufficiant animalibus spiritibus cōmisti,ipsos taliter distemperare: vt inepti maneant, esse debita instrumenta ad opera rationis exercenda.

Quo vere phrenitis et porra phrenitis differant.

¶ Ex his tandem sequitur, distinctionem quam medici fingunt, inter phrenitidem & paraphrenitidē dicentes phrenitidem fieri inflammatis cerebri membranis ,& paraphrenitidem à vaporibus bilis: nullius momenti esse. quòd neq; ab inflammatione mēbranarum phrenitis proueniat: neque sine vaporibus delyria contingant: vt ostensum est. Nempè si delyria cum febre diutius perseuerantia phrenitidem veram nominassent, & eam, quæ cito delitescit, paraphrenitidem dixissent, non eis aduersarer. quòd illa plures vapores biliosos & difficilius disolubiles haberet: & hæc posterior pauciores ac facilius diflabiles. fingere tamen veram phrenitidem inflammationē cerebri esse, tollerare quis poterit? Si enim vera sunt ex Hippocrate aducta decreta,vt indubiè sūt, quòd eo delyria contingant, quòd in ipsam temperiem cerebri,quæ accidens est, & quam mentem Hippocrates vocabat (non quòd crederet eam rationalem animam esse, sed requiri ad rationalis animæ operationem) infirmitas repat, id est, lapsus intemperatura proueniat. & quia corporis ipsius cerebri meatus per quos spiritus animales in membra defferēdi erant,occludantur, cerebrum ipsum quatiatur, vt humorem obstruentem à se protrudat,vnde totum corpus vibratur, ac pandiculatur, prout epilepticis accidit, non erat cur etiam imbibito quouis succo in cerebri aut in volucrū eiusdem anfractibus, prout in inflammationibus imbibitur: Galenus & eiusdem æmuli non dixerint, conuulsiones in illis quoq; prouenire, origine neruorum (cum ingens inflāmatio & eandē attingens fuisset) contracta, indequè ipsis neruis versus eandem ire compulsis:de delirio nullam mentionem agentes,nisi cū temperies alteraretur. simulquè spiritus animales vaporibus commisti, mentis operationes impedirent, quod si fecissent, me ab hoc labore taxandi eosdem liberassent, & præcedentes medicos, qui eis fidem adhibendo aberrarunt:in viam veram reduxissent. at cum hoc non fecerint.coactus ego sum, præterita dictare atquè Galeno minimè in hoc veniam dare, quòd locus ille quem ex sexto epidimion duxi. ipsum resipiscere coacturus erat, atquè etiam quia secando caput phrenitici emortui, conspicere poterat:nul lum phlegmonem in eiusdem mēbranis & cerebri consistentia apparere.

Caput.I Breue de medela phrenitidis.

NON adeo immemor sum: quòd obliuioni tradiderim, quæ in initio medelæ febrium, excusando me à curatione symptomatum aliquorum (quod facere indicatis ad hoc capitibus alii authores solent) scripsi, putà me non velle illorum ordinē inscribendo sequi: quoniam cum de morbis peculiarium membrorum tractarē, sperabant animi deliquia, deliria, graues sopores, vigilias, & complura alia febres commitantia me ipsum medicaturum. verū quòd anno præterito ac præsenti multæ vagentur febres, secum ferentes duo quæ discripsi symptomata simplitia, & vnum mistum. ideo sum coactus mentem mutare, & non solum causas eorundem explicare, vt feci, verum medelam phrenitidis breuiter & in compendio quodam scribere. fusā tractationē in medelā morborum capitis differēdo. methodos ergo medicationis exarando, prior quæ sequitur erit.

1.Metho. ¶Indoctè quippe agunt, qui phrenitidi mederi volentes: scopum medicationis primum esse putant. prohibere ne phlegmone in volucra cerebri aut eiusdem consistentiam occupet. cum cerebrū inflammari humida inflamatione de qua Galenus secundo de arte curatiua ad glauconē libro meminit, in phrenitide nō valeat. vt iā supra ostēsum est. at q̄q̄ ita sit, illi qui repellētibus oleis. quale est rosatum, pauco aceto mistum (oxirrhodinum medici vocauerūt) in prædictum vsum linteo tenui in relatis liquoribus madefacto, fronti & sincipiti admouēt, prius vacuata à corpore insigni portiōe superscrescentis humoris aberrant incoperando minime. nam etsi non prosit præsidium illud, vitando quod putant: prodest adstringendo vias per quas bilis & eiusdem vapores in caput deferenda sunt. ac refrigerando mēbranarum & ipsius cerebri consistentiam (si in locum adeo altum tam exigua vis penetrare potest) quibus multoties delyria cessant.

¶Innumeros immaturè mortem opetere existimo. inscitia medicorum oppinantium prudenter consulere saluti febrientis incipiētis delyrare, cum præcipiunt sanguinem ex vena media cubiti, aut excephalica, quæ caput respicit, extrahi. putātes sanguinem ascendentem, & ascēsurum ad inflammationem mēbranarum cerebri fouendam, hoc præsidio inferius reuellendum & vacuādum. non animaduertentes falsum esse, quòd phlegmone cerebrū delirantium afficiatur, & quòd phrenitidis deliria non nisi in quinta aut sexta a morbi initio die & adhuc serius incipiant, vt euentus docent, & Aetius propio capite dicebat. atq; quod tūc in plurimū ab ægris, quod necessū erat sanguinis extrahere: iā eductum sit. & nō raro vlterior sanguinis vacuatio causa augmēti phrenitidis fuerit, bilem quam sanguis ipse moderabatur, & tēperabat. feruentiorem fieri permittendo. & caput plus siccando. imbeciliusq; vertendo. quibus delyrium quàmmaxime crescit. neq; ob id perpetuum esse reor: nulli incipienti delyrare cō uenire sanguinis missionem. quin omnibus illis quibus conueniunt, quæ Aetius capite secūdo citato in sequentem modum scripsit. ※ Si 1.Metho.

quidem

quidem igetur phrenitis cum febre ab initio in prima die, aut secunda, vsq; ad quartã irruat,& non extrans mutatiõe alterius morbi succedat, & vrinæ fuerint subcruētæ & facies rubicundæ, & ætas vigoris; & bona corporis habitudo adsit, & omnia signa simul indicant sanguinis mul titudinem. ⁂ Competere, venam seccare, certissimum esse reor. mi- ror tamen de Aetio ipso,quòd defi- niendo phrenitidem,dixerit: esse in flammationem membranarum ce- rebri: & pro sanguine in eadem mit tendo poscat tot, quot in nulla alia inflammatione peti solent. nullus enim vt sanguinem mittat ab inflã- matione,quæ in bracchio aut crure vel alia parte sit, prærequiri dicit, quòd non vltra quartam à febris ini tio irruat, neq; ex transmutatione alterius morbi inflammatio succe- dat,Siue enim in die ab initio cuius vis morbi tertia, aut quarta, aut vi- gesima (exempli gratia) phlegmone aliquam particulam occupare inci piat,siue in quauis alia die,nisi vires valde imbecillæ sint: sanguinem ex trahi statim iubemus.& si plurimus est, ex opposita parte loco affecto e- ductus reuellitur,atsi paucior, ex ea dem educitur,neq; suspicari desino, Aetium intelligisse,quæ scripsimus de phrenitidis essentia, & si aliter phrenitidem definierit, ne Galeno aduersaretur.

3. Metho. ¶ Lenticulis palustribus, frontem & anteriorem partem capitis operi re, vtile præsidium esse reor, quòd hæ sui frigore,& humiditate intem periei calidæ & siccæ cerebri phre- nitidem patientiũ aduersentur, & somnum alliciant.neq; timenda im moderata earundem frigiditas sta- tis tempore,& in iuuene valido erit. secus si hyemalis constitutio esset, & æger senex, aut imbecillus valde: nam in his apponi,quæ adeo infrigi dent: vt relata, aut papaueris corti- ces, seu mandragoræ poma obesse, extinguendo spiritus animales, cre- derem. non ideo quòd inflammatæ cerebri mẽbranæ sint, neq; quia ha- rum inflammatio calida infrigidã- lethargiam vocatam permutetur, vt medici hucusq; crediderũt, quòd hæc omnia satis improbata super- sunt, sed propter causam expositã. Putã ne animales spiritus extinguã- tur. illorum enim extinctio & im- moderata refrigeratio causa est; vt animales operationes lentè pigrèq; fiant. soporesq; inexpugnabiles pro ueniant: quos medici decepti credi derũt, ab inflammatione calida per mutata infrigidam prouenisse,vt di ximus.

4. Metho. ¶ Lac exhibere post aluum phar maco subductam,& venam sectam, si vigiliis præmantur phrenitici,vti lissimum esse reor: præsertim asini num in his, qui adstrictam aluũ ha bent, vel caprinum in aliis: nam cũ delyria, vt antea diximus, non nisi in quinta aut sexta & vltra inuade- re febrientes soleant.quando immo dica siccitas & caliditas vigere in ei sdem consueuit. quòd status febriũ tunc adsit.lac bibitum humectãdo, & infrigidando, ac sanguinem frigi dum & humidum gignẽdo prodes se, quàmmaxime solet. deuorandũ q; matutinis horis: neq; vltra qua tuor vncias in primis diebus deglu tiendum:saccharumq; ei.ne acescat admiscendũ præcipio. cumquè dor miendi tempus adfuerit: tribus ho ris post cænam transatis:quid plusq̃ quatuor vncias lactis exhibere con ducere solet:& in reliquis dieb9 sem per nonnihil addendum existimo: nequè adeo incautè id faciẽdum, vt

omnibus phreniticis in distincte cõ uenire sit arbitrandum. non enim illis, qui valde carnosi sunt, aut in quibus vapores caput petentes plus sui multitudine, quàm calore & siccitate nocẽtes delyrii causa fuerint cõueniet. raroq; hyemis tẽpore. aut cum ex assumptione lactis singula, aut bina, nocumentum ingens oboriri senserit æger. tũc nẽpe cessare à lactis succione vtile esse diiudico.

5. Metho. ¶ Quanquàm bibere lac, vt audistis, laudauerim, apponi ipsum capiti ad somnum alliciendum, & capitis calorem temperandum, non itẽ aprobandum reor. quòd lac suctum eas, quas diximus, ferat vtilitates. exterius tamen admotum innumera nonnunq̃; damna trahat. quis enim non videt. quòd lac obstruendo sui lentore cutis poros, obesse plus soleat, quàm prodesse refrigerando. cũ vt diximus, delirii potior causa sit, vaporum aut exalationum cum spiritibus cõmistio, quàm cerebri immoderata caliditas. nempe oxyrhodinũ, & lẽticularũ palustriũ admotio, & si sui frigiditate cutis poros obstruunt, quia nulla viscositate lẽticulæ & oxyrhodinũ participant, non nocent. nam etsi angustior q̃; præerat, reditur cutis transitus lẽticulis & oxyrhodino, adhuc aliquid manet, quo transmeare vapores possint, ipsis lẽticulis & oxirhodino sui lentore quod superest foraminis minime obstruẽtibus. vt lac occludit. & quàmq̃; hoc verum sit, frequens vsus oxyrhodini & lenticularum potius obesse quàm iuuare etiam cõ sueuit. certe si vllis quandoq; lac capiti appositum prodest, soli illi esse solent. quibus plurimi vapores in capite non redundant. sed potius calore & siccitate abundant.

6. Metho. ¶ Securius & absq; omni noxa cũ insigni ægri profẽctu naribus odorãda aqua ex violis, & rosis sublimata, & pauxillo aceto rosato mista in principio approximatur. quòd vapor ex relata mistura temperare cerebri calorem potest. & ascendentes humores & vapores repellere. quæ ambo in præsenti negotio valde conducũt. perseuerare tamẽ per totum morbi tempus in eiusdẽ admotione nociuum esse reor.

¶ Syripum papaueris, dyacodion Græci vocant, conuenire huiusmodi delyrantibus, nemo est, qui inficias eat. omnes tamen verẽtur, ne vires imbecillæ tunc sint. timẽt enim stupefacientia. at ego etsi mãdragoræ, ioscyami, & opii vsum timeam. parum vereor noctu vnciam vnam prædicti syrupi exibere. vt somnus concilietur, etsi hæc non sufficiat: aliam in sequente nocte addere. vt duæ vnciæ simul bibantur, vncias.3. raro exhibere consulo. nisi cum iuuenis æger sit, & validas vires habuerit. & duæ vnciæ parũ aut nihil profecerint. cum autem metueris vim huius frigidi pharmaci. mel rosaceum ei commiscæ & omnino securus eris. 7. Metho.

¶ Credentes medici inflammatas membranas cerebri aut eiusdem cõsistentiam, vel vtrumq; phrenitidẽ esse, pulmonem arietis recenter mactati capiti apponi iubent. vel in aliquarum herbarum decocto eũdem maceratum calidum sincipiti phrenitici admouent. alii catulũ canis viuum ad caudam vsq; medium secant, & intestinis eiectis, capiti apponunt, nõnulli pullos gallinaceos non dissimiliter sectos eidem capitis parti approximant. putantes iis præsidiis calorem actualem secũ ferentibus, inflammationem, quam fingunt, in cerebro phreniticorum esse 8. Metho.

esse discutiendam, & in vaporē dif-
flandam.quod quantum à vera me-
todo curatiua alienum sit, non solū
illi norunt,qui falsum esse phreniti
dē ab inflāmatiōe cerebri oriri,præ
cedentibus lectis credūt. verū quot-
quot medendo mediocriter exerci-
tati fuerint,idem scire tenētur, etsi
enim verum esset,quòd inflamma-
ta inuolucra cerebri delyrii causa
futura erant.sine methodo procede
bant, qui ad discutiēdum humores
inflammatione inclusos. recensitis
remediis vtebantur,cū in illis nulla
alia vis discusoria reperiri, poterat.
q; quæ à calore actuali & humidita
te oriretur. modo cū illa exigua &
parū durans sit.& cerebrū in alto ca
pitis situm ac tegmine adeo duro ac
crasso (vt est cranium) tectum,nihil
aut parum profectura relata,vero si
mile erat.cautius quippe,si quem di
ximus curationis scopum haberēt,
præcepissent.emplastra fieri ex reb9
vim validam discutiēdi & infra cra
nium penetrandi habentibus.quàm
illis,quæ retuli.quorum vsus nullus
est.& potius ab indocto aliquo pri-
mum excogitata,vel assentatore aut
impostore nonnullo inuenta. vt in
admirationem indoctum hominū
vulgus adse traheret. quod animali
bus sectis,vel visceribus eorumdem
vteretur. quàm à perito medico fie-
ri præcepta. Crediderim ego, nullū
ex græcis,illis præsidiis in phreniti-
de aut alio vllo capitis affectu vsum
fuisse.non nego tamē Galenum. 14.
libro methodi medendi. capite vi-
gesimo scripsisse. coronariam sutu
ram odeo laxam esse, & craniū par-
tis illi9 adeo tenue,vt facilius quàm
per aliam corporis partē posit de-
ferri frigiditas & caliditas in cere-
brum ipsum.quod ipse in seipso ex-
pertus infuso in sincipite frigido ro
saceo refert.fatetūr enim statim sen
sisse clarissimè intro cerebrū pene-
trationē.sed hoc nobis nō aduersa-
tur. nā nos nō prohibem9 nisi vsum
illorū remediorū , quæ nullius valo
ris sunt,cum ad manū sint, quæ pro
desse possunt,& cranii duritiem vin
cere valent,præsertim quòd si medi
ci vtūtur calore actuali & formali
animalium nuper extinctorum. vt
dissoluatur humor causa delyrii no
cere quādoq; hæc posSūt. quādo ani
maliū ille calor remissior fuisset,q;
phreniticorum cerebrum. eo nēpe
remissiore potius dēfabitur. quàm
dissoluetur morbifica causa.

¶Etiam vt humorem,quē causam 9.Meth°.
coniunctam inflāmationis esse ren
tur medici,vacuent. ex vena frontis
& anarium venulis educi eūdem se-
ctis his venis,procurant. in quo quā
maximè aberrant.cum biliosi succi
& eiusdē vapores delyrii causa sunt.
ideo quòd sanguine minus bili ipsa
calido,quo bilis temperabatur,edu
cto, delyrium plus augēdum quàm
imminuendum est. & vigilia proli-
xior reddēda,humiditate sanguinis
extracta.quàm somnus alliciendus,
quoq; erit.neque cum sanguis causa
phrenitidis reddēdo ex sese fulgines
putridas,fuerit.illarum venarum se
ctiones multum prodesse poterunt.
quòd adeo pauxillus sanguis & cum
adeo magna vi, à venis adeo gracili
bus vt sunt illæ, quæ secari præcipi
untur, educitur. vt plus nocere va-
leat illa sanguinis missio, ob gutu-
ris vinculum, quod venarum secto-
res ad impellendum sanguinem in
venas secandas efficiunt, quàm pro
desse exigui illius sanguinis extra-
ctio. certe per relatum guturis vin-
culum, quod fascia lintea fit. prius
sanguis in cerebrum impellitur,
quàm in frontis venas. vt qui periti
in

periti in conſtructione venarũ corporis ſciũt,quo ſanguinis noxii impulſu,quantum damnum phreniticis inferatur, nemo eſt,qui nõ intelligat.

10. Metho. ¶ Non diſsimiliter errant, qui vt cauſam coniunctam phrenitidis educant,vel in alium locum diriuét, cucurbitulas ſcapulis,vel poſteriori coli partibus affigunt. & à locis illis ſcarificatis ſanguinis librã plus aut minus extrahunt: quia cum quàmmaximè expediat, poſt vniuerſalem eductionem cauſæ morbificæ vapores & fuligines noxiorum ſuccorũ ſpiritibus animalibus cerebri commiſtas à cauitatibus, quas ventriculos medici vocant,eliminare:atq; expurgare, vt puri ſpiritus animales maneant, ad opera rationis exercenda. cucurbitulæ partibus ſcarificatis affixæ ſanguinem vulnerum trahentes, minime vapores illos expurgare valebunt. quod fortaſsis effeciſſent,ſi eiſdem locis ſanis admouerentur: ne enim, extincto cucurbitularum igne,vacuæ ipſæ manſiſſent: vapores carnis proximæ primum, & poſt alii cerebro proximiores, vltimoq; ipſius cerebri fuligines ab eodem expurgarentur: quo æger reſipiſcere poſſet: cum ergo cucurbitulas locis prædictis in relatum vſum imponere cõuenit,loci illi ſcarificãdi nõ ſunt:nã ſi ſanguinem educere cupimus,non à venulis illis adeo diſtãtibus à cerebri vaſis extrahere cõueniet,ſed à magnis brachii vaſis cõſortium cum cerebro habentibus: tunc nempe conueniet, ſanguinem cucurbitulis admotis locis excarificatis educere: cum venæ bracchiorum adeo occultæ ſunt,vt ſeccari nõ valeant: vel propter aliquam aliam cauſam, ſanguinem à ſe inciſis educi,non permittant.

¶ Non plures methodos curatiuas deinceps exarare decerno:quòd quæ potiſsimæ ſint, ſcriptæ in præſenti capite maneant: etiam quoniam ſi quid deeſt, in capite generico de febrium medela: ac in ſequenti opere Deo concedente,ſcribetur.

Caput. lj. De vigili

comate quod ſubet Aſahari Auicena vocauit. Paulus autem cathocum nominauit.

EST tanta horum nominum cathocus, cathoca, coma,coma vigil,catalepſis, carus, cõfuſio equiuocatioq;: vt iuuenes, & indoctos medicos facilè aberrandi illa nominum diuerſitas cauſa eſſe poſſet:quam vt tollamus, & emedio extirpemus. vt endum eſſe nominibus inſcriptionum præteritorũ & præſentis capitis ad delyria, & ſomnos enexpugnabiles. atq; exutriſq; cõmiſtas affectiones explicandum, ſuadeo iis, qui noſtra dogmata amplexuri ſunt. cũ ergo cauſa huius affectus de quo nunc agimus. cõmiſta pituita bili ſit. vt Auicena proprio capite, & Gal. de ſymptomatũ cauſis, & Paulus lib. 3. capite. 10. ſcripſere.nulla ſigna diſtinguentia malum hoc à lethargo, vuluæ ſtrangulatu ſcribere, vt Paulus & Auicena fecere, ſed in aliud opus eadem differre viſum mihi eſt tantum ergo in genere & ſub cõpendio quodam referã, quòd prout pituita magis quàm bilis redũdat, ſic lethargi quàm phrenitidis ſigna ſuperabũt magis, atq; e diuerſo cũ bilis pituitam vicerit. & quàmq̃ hoc pro ſigno morbi huiꝰ ſuffi

ſufficiẽter exaraſſe videor. ne tamẽ authoritate Aetii quis deceptus pu tet, nos vocare coma vigil illam catochã & catalepſim. de qua ipſe capite. 4. ſermonis ſecundi, tetrablibi ſecundæ tractat. quia mediam inter phrenitidem & letargũ cathocã de qua ibi Aetius agit dixerit eſſe. vſurpans hoc, vt videtur ex fine capitis decimi citati ex lib. tertio Pauli, ideo lectoribus caueo, nos illud morbi genus putare potius cõgelationis ſpeciẽ quandã eſſe, vt Auicena dicebat capite duodecimo inſcripto. * De ſubet a ſahari, quam quidã medicorum nominant ſuccos, aliâs cathocã, ſed non eſt ipſa imo cathocha eſt ſpecies congelationis. * quàm commiſtam illam affectionẽ ab Aetio & Paulo ſcriptã. nec temerè in hanc feror opinionẽ. ſed quôd videã ſigna præcipua illius affectus ab Aetio & paulo ſcripta, ſimilima eſſe illis, quibus afficiũtur, qui à cauſa extrinſeca cõgelati in vitæ diſcrimine ſiti ſũt. & inter alia illud Pauli ſimilimum eſt putã. * Ob quam cauſam etiam æger, ſi corripitur ſubito, in illa permanet figura, qua correptus eſt, ſtans ſcilicet, vel ſedẽs, clauſis oculis, aut reſpicens. * Conſtat enim quibusuis, eos qui cacumina montium tranſeuntes niuibus & procellis oppreſsi congelati pereũt, conſpici talem ſitum ſemimortui ſeruare, qualem ſors tulit, illos habere, cum à gelu oppreſi perierunt, vel perire proximi erant.

¶ Tandem vt dixi ſigna vigilis cõmatis ſola commiſtione ſignorum phrenitidis & lethargi diſtingui ab aliorum morborum ſignis, ſic illius medelam nullam aliam eſſe decerno, q; compoſitã ex illorum duorũ morborum curatione. inclinandã q; eſſe plus ad alterum latus quàm ad aliud, prout magis aut minus ſigna phrenitidis q; lethargi vicerint. de his ſymptomatibus nõ plura agere videtur, quôd vt ſæpius promiſi in curatione morborum cuiuſuis mẽbri particularis de omnibus peculiaribus morbis, Deo concedente, tractaturi ſumus. ad medelam ergo febrium redeundo. exarata iam medela earum quæ ab exquiſita bili & à notha originem trahunt. cõſentaneum videtur illarum, quæ a pituita prouenire dicũtur, ſi quæ ſunt curationem ſcribere, aut ſi nullæ tales homines malè afficiãt. errorem prædeceſſorum detegere.

Caput. lij. In quo inquiritur an febres meræ pituitoſæ nonnunq; contingant.

Atq; vt omnes clare intelligant, quid ſit quod in hoc capite indagatur, ſciendũ. nos hic non dubitare, vtrũ ex ſolius pituitæ redũdantia aliquem morbum gignentis poſsit febris prouenire. puta ex redundantia pituitæ apoplexiam, aut epilepſiam efficientis, aut eiuſdem œdema aliquod in vllo ex mẽbris principibus cõſtituentis, febris ſuboriatur. nam hoc indubitatum eſt. cum vapores a pituita eleuati poſsint, adeo cordis ſanguinẽ inficere, vt cogant ipſum, in magnas veloces & frequentes diaſtoles & ſyſtoles atolli, & deprimi, quibus cor calfit, & inde ipſum & totũ corpus febrit. cum etiã prohibita pectoris difflatio (ideo quòd motrix vis a cerebro ad pectus ſufficienter deferri in apoplexia & epilepſia ac conſimilibus morbis non valeat) poſsit occaſio eſſe, quòd fumi a cor-

dis

dis & ſpirituum calore in toto cor-
pore eleuati, & minime expirati
aut diſcuſi, cor proritent, & febrire,
vt dixi efficiāt. quod ergo hic inqui
ritur, eſt: vtrum ſola pituita in venis
aut extra venas redūdans aut putre-
ſcens & nullum alium morbum ef-
ficiens poſsit febrem continuā aut
intermittentem efficere: quod ſi à
Galeno, Paulo, Aetio, cæteriſq; græ
cis, ac Arabibus medicis quæratur,
nullus eorū erit, qui ſuis codicibus
palam non monſtret, firmiſsime cre
didiſſe, duplex genus febriū ſimpli-
ciū præter cōpoſitas à pituita oriri,
alterū intermittētiū, aliud cōtinua
rū propriiſq; ſignis hæc pituitoſa-
rū febriū genera à biliosis, ſanguine
is, atque atrabiliariis diſtingui, & in
deſtinatis ad hoc capitibus ab eiſdē
mederi. cū tamen verū ſit: quòd nul
lus medicorum, qui diu in arte me-
dendi doctè & prudenter verſatus
hac tempeſtate fuerit, de quæſtione
hac conſultus, aliter reſpondeat, q̄
ſe nunquàm vidiſſe quotidianam fe
brem à ſola pituita prouenientem,
cum ſignis illis à Galeno ſecundo de
febrium differentiis cap. 4. ſcriptis;
ſed omnes quotquot vidit, quotidie
cum frigore inuadentes, & poſtea in
termittentes, ſigna à notha bili ori-
entium habere, vel triplices quarta
nas vocandas, atq; etiam quòd illę,
quæ continuè affligunt, cum quoti-
dianis acceſsionibus: de quibus Ga-
lenus libro citato capite ſecūdo me
minit, & nullum præcipue obtinere
ipſas nomen dixit, prouenire quoq;
ab vllo alio humore q̄, relato pu-
ta bili notha affirmet. Probāt vera
eſſe, quæ de huiuſmodi febribus hi
cordati medici confitebūtur (quorū
ſententiæ ego aſſentior) tam acceſ-
ſionū formæ, quæ ſimiles ſunt eis,
quæ ab autoribꝰ de tertianis nothis
ſcribūtur, quàm totius morbi & ſin
gularium acceſsionum duratio non
diſsimilis eiſdem nothis tertianis: ſi
enim quis proteruire volēs dixerit,
quotidianas febres à pituita exorien
tes non tam prolixas eſſe, vt ſex men
ſes durent, quod accidere nothis ter
tianis Galenus ſcripſit, in promptu
eſt, quod ei obiiciamus: non eſſe cur
plus pituitoſas vocemus, quæ breuio
res ſunt, quàm relatæ à Galeno, di-
midium annum durantes, cum vtræ
q; ſigna atteſtātia nothā bilem cau-
ſam earundem eſſe, habeant, quāuis
differant, in maiore aut minore co-
pia humoris, aut debiliore, ſeu for-
tiore facultate concoctrice & expul
trice ægri: maximè quòd ſi verum eſ
ſet, vt eſt, notham tertianam tā diu
durare, vt Galenus dixit. Quotidia-
na à pituita ſola oriens prolixior vi
denda erat: quod nullus ſcripſit, nec
vidit. ſupereſt ergo: quòd cum quæ à
plꝰ ſyncera pituita ortum haberet,
diuturnior neceſſario fuiſſet, & nul
la reperiatur prolixioris durationis
quàm quæ à notha bili oritur, nullā
febrē pituitoſam in ſenſu ſupra ex-
poſito reperiendam: nempe quòd lō
gior febris futura eſſet à pituita ſo-
la, quàm ab eadē bili mixta, cæteris
omnibꝰ paribus, facile probat, quòd
illud choleræ additū pro febris oc-
caſione, ablatum de pituita multo
breuiorem febrem eſſet facturum,
quàm pituita ipſa. cum pituita fri-
gida & lenta ſit, quo prolixiores fe-
bres proueniūt: & cholera calida
& tenuis à qua celeres & exiguæ du-
rationis morbi oriuntur.

¶ Euadere enim rationem hāc vt
Gentilis Auicenæ cōmentator. cæ-
teriq; neoterici medici faciunt, ni-
hil prodeſſe, paucis oſtēdam, primo
in medium illorum ſentētiam pro-
ponendo: ac poſt eandem argumen
tis

tis euidentibus confutando: dicebāt quippe gentilis cæteriq; eiusdē classicis authores. ideo cōtingere nothā tertianā plusq; quotidiana à pituita oriens durare. quòd bilis pituitæ commista conuertēdo in vaporem tenues partes ipsius pituitæ & alias terrestriores frigidioresq; relinquēdo, aggregatū ex bili & pituita magis terrenum ac frigidius & crassius quàm sola pituita est, efficiat. quod vt dixi, falsum esse sequētia probāt.

Improbat uorumdā olutio.

¶ Primum quoniam etsi illud verum esset, quod ex commistione bilis cum pituita eadem crassior verteretur: aggregatū ex ambobus nullo modo crassius esse, quàm sola pituita tenebatur: quia plus vinceret bilis tenui substancia cōmistum ex vtrisq; atenuādo. quàm pituita crassior versa incrassando.

¶ Secūdo quia si illud quod aduersi affirmant, verum esset. sequeretur mistum naturale compositū ex terra, & aqua, igne, & aere, frigidius, & crassius esse, quam terra & aqua cōponentia illud, cuius oppositum verum esse euētus ipsi atq; etiam axioma illud physicorum propter vnū quodq; tale & illud magisdocent, si enim mistum frigiditatem & crassitiem à frigidis elementis habet, elementa ipsa crassiora & frigidiora futura sunt, illatio tamen illa prior putā mistum ex calidis & frigidis elemētis frigidius esse, quàm sola frigida elemeñta ex hoc bona esse patet, quoniam calida resoluendo tenues partes frigidorum eadem crassiora relinquent, indeq;, vt aduersi fatebātur, notham bilem ob presentiam biliscrassiorem euadere quàm pituita sit: sic & fasuri erant. mista ex quatuor elementis crassiora futura sola terra & aqua: quod vt dixi, mendatium est.

¶ Tertio quis non videt, quoniam si crassities pituitæ facta ob bilem vrentem eandem febrem tertianam notham durantem anni medietatē efficere poteft, vt qui nobis aduersātur dicunt: quòd alia pituita adeo crassa, vt est illa aqua tertiana notha oritur ab aliqua alia causa adeo crassa versa: etiam quotidianam sex mēses durantem effecisset, quod Galenus & Græcorū atquè Arabum nullus scripsit neq; nos vidimus.

¶ Quarto si extra corp9 bilis pituitæ commiscetur, aggregatum ex ambobus semper minus lētum ac crassum, quàm sola pituita fit, ergo in corpore idem his humoribus commistis continget. illatio est manifestę bona, quia si dixisses, calorē actualem & formalem bilis in corpore existentis posse densare pituitam sibi commistam & extra corpus idē efficere nō valere: nihil proficies obiiciam enim ego, quòd cum hic calor quem in corpore bilis habet, non aliūde quàm à corde & spiritibus in eodem genito oriatur: & hic semper in viuentibus sit, quòd nulla pituita corporis humani posset minus crassa esse, quam ea, quæ nothas tertianas efficit. illationis huius bonitas ex hoc clare patet, quòd spirituum & cordis calor multo maior q̄ bilis est, vt Galenus in detemperamentis libro & Auicena prima primi, & reliqui omnes medici affirmant. sed maiore ac intensiore calore plus dēsanda & crassior vertendēda pituita, quam remissiore erit, bene ergo collegimus superiorem rationem.

¶ Dicet forsam vllus spiritus calidiores bili esse, sed nō tantæ vis, quā tæ requiritur, vt pituitam vincant, & superent. ideoq; in sano corpore adeo crassam pituitam vt tertianas nothas patientium non reperiri. sed

hic quoq; decipietur: quia in biliosis hominibus non febrientibus maior bilis copia quàm in pituitosis tertianas nothas patientibus redũdat, sed in illis pituita à calore bilis crassa minime vertitur, ergo nec in pituitosis, etiam enim in biliosis pituita sanguini & bili ac melancholiæ in venis commista, proxima & vicina bili est, vt bilis putrecens pituitæ putrescenti in tertianas nothas pacientibus.

¶ Porro aberrant, qui putant, pituitam per actionẽ caloris bilis densandam, cum medicorum methodi curatiuæ non nisi calefaciẽtibus eãdem attenuare, & cõcoquere, curẽt. Nempe in vasis contenta pituita, & aliis humoribus fluidis ac liquidis commista, nequaquàm vi caloris durescere, & crassior fieri potest. extra vasa tamen, vt quæ in œdematibus aliquarum partium corporis includitur, rebus valde calidis adurentibus crasescere, possibile est. pituita enim in vasis inclusa à materia & generante crassior aut tenuior fit, & non à calore tenues partes consumẽte & densante, densa vertitur, vt neoterici opinabantur.

Colligit ratio qua probatur quòd à pituita sola febris fieri nõ possit.

¶ Relatis ergo rationibus sufficiẽter probatum superest, quòd si à pituita syncera in vasis cõtenta febris emanare potuisset, prolixior & diuturnior quàm à notha bili illa foret. atq; quòd cum nunquàm quotidiana à pituita oriens tam diu durans reperiatur ex aduersorum asser tione, nullam etiam talem reperiendã: quod probare aggressi sumus. & quàmq; scripta sufficerent, ad manifestè noscendum febres à syncera pituita non oriri, in sensu quem explicuimus. vt tamẽ clarius verum hoc esse cõstet, rationem reddere placet, cur ab aliis humoribus synceris oriri febris possit, & à sola pituita nequaquam.

¶ Certe sanguinem viciatum insicientem sanguinem purum cordis à quo spiritus vitales gignendi erant, posse proritare cor, & cogere ipsum in magnas veloces ac frequentes diastoles & sistoles atolli, & deprimi, vnde febris gignitur, notum est. multum quoq; sanguinem prohibendo perfectam fieri fuliginum corporis & cordis præcipuè expurgationem, consimili modo, vt putridus posse febrem efficere. Nemo etiam dubitare potest, bilis quoq, flaua & alia genera bilium multitudine aut putrefactione nocentia, seipsa aut suos fumos sanguini cordis commiscendo, & ipsum viciando, posse etiã febrẽ gignere nemo est, qui inficias ire possit: atræ quoq; biles omnes species eodẽ modo quo præteriti succi quãdoq; valere sanguinem cordis maculare: quis dubitare poterit.

¶ Mirum tamen videtur, cum scripta confiteantur: quotquot medici præcesserunt, ac qui nunc viuimus, fuisse me ausum dicere, à syncera pituita febrem oriri non posse. cum vt videtur, ipsa non aliter quàm reliqui vitiati succi valeat, infestos vapores, & qui sanguinẽ cordis viciẽt, à sese pellere: vnde febris, vt ab aliis succis oritura erat. Porro negare nõ possumus, non esse faciliter dissolubile quæsitum hoc, verum cum siue sufficienter illi satisfaciamus, siue id assequi non possimus, res naturales mutari, ac variari minime valeant, credere quilibet potius tenetur, euentus tales esse, quales videt. q̃ alios esse, q̃ experitur. quòd causam reddere contingentium nesciat.

¶ Ad rem ergo vt inquiunt, veniendo, supposito pituitam synceram in corpore humano vocari succũ quẽ cũq;

cunq; frigidum & humidum, vt Galenus cap. sexto libri secundi de febrium differentiis,& prope finem libri primi de temperamētis,& in medio ferme libri secundi de temperamentis etiam,& commentario quadragesimo libri primi de humana natura, & mille aliis in locis refert qui per vlteriorem coctionē in sanguinem verti, est natus. vt idem Galenus plurimis in locis præsertim capite nono libri secundi de facultatibus naturalibus scripsit, dicens. ⁂ Sane quòd pituitā expurget, natura nullum instrumentum condidit, propterea quod frigida humidaque est, ac velut ex dimidio coctum nutrimentum: desiderat igitur talis succus non vtiq; vacuari: sed in corpore manens alterari: excremētum vero quod à cerebro distillat. fortasse nec pituitam quis recte appellet: sed sicut & nominari solet, mucum, & distillationem. Græci corizam sin aliter, quòd saltē huic vacuando natura recte prospexit, idquoq; in libris de vsu partium tradetur: quin etiam quemadmodum quæ in ventriculo, & intestinis creatur pituita, commodissimè ac celerrimè vacuetur, naturæ commentum in iisdem voluminibus monstrabitur: quod igitur in venis pituitæ fertur, cum sit animalibus ex vsu, nulla vacuatione eget: sane aduertere hoc loco, ac scire oportet, tanq̄ ex bilis generibus aliud vtile naturaleq; in animalibus est, aliud inutile ac præter naturam: sic pituitæ, quod dulce est, id salutare esse animanti, & naturale: quod acidum salsumq; est: acidum quidem omnino crudū esse, salsum cōputruisse. Porro omni moda cruditas pituitæ intelligenda est, quæ in eà coctione incidit, quæ in venis agitur: non autem in ea quæ prima est, quæq; in ventriculo perficitur: cum si hac deficeretur, ne succus quidem omnino esset. ⁂ Consonum rationi videtur ob huius humoris redundantiam, febrem à natura nō concitandam ad eiusdem difflationem, & in halitum resolutionē, vel sensibilem per ventrem, aut os, vel aliam partem excretionem, vt ad aliorum humorum redundantium augmentum immoderatum, efficere solet: cum satius naturæ esset, hūc vlterius coquere, & in sanguinē vertere, ad corpus alēdum, quàm a corpore eundem reiicere, vt mox citatus Galenus dicebat, acida enim pituita et si crudior q̄ insipida sit, & maiore coctiōe q̄ insipida, vt in sanguinem vertatur: egeat. non ob id de sui excretione inditium vllum affert, vt Galenꝰ prope finem libri de artis medicæ constitutione dicebat. ⁂ Sin pituitæ humor redundet, salsam purgare, acidam reditam alterare, opem naturæ ad eius cōcoctionem ferentes tentandum est: dulcis autem multo etiam facilius concoquitur. ⁂ Salsa quippe & quæ putruerit pituita, cum vlterius coctæ minime in sanguinem nutrientem verti possint, hæ necessario excerni cupiunt, atq; harum vapor vellicatrecor, vt cæterorū quos retulimus succorū potest, atque cogere ipsum in magnas veloces, & frequentes diastoles ac sistoles atolli, & deprimi, vnde febris oritur, verum huiusmodi febres non propriè pituitosæ vocandæ, quòd salsa pituita fiat ex commistione pituitæ & bilis, aut ex commistione partium pituitæ non vstæ siue non putrefactæ cum aliis eiusdem vstis vel putrefactis, vt Galenus capite sexto libri secundi de febriū differentiis & commentario duodecimi aphorismi tertii libri & aliis in

in locis dixisse videtur. & Auicena expresius prima fen primi capite de humoribus scripsit. putrefacta vero pituita iam pituitæ nomen amittit,& bilis vocatur,vt idem Galeuus quadragesimo tertio aphorismo septimi lib. referebat. quàm quàm hoc vltimum in totum non satisfacere aliquis opinabitur.cum etiam sanguis putrefactus, sanguis simpliciter vocari non posit, sed cum addito & secundum quid,vt logici inquiunt: & tamen vere affirmamus à sanguine putrefacto febres oriri. in quo sensu vere etiam ducendum videtur.à pituita putrefacta febres pituitosas originem trahere: quod confiteri cogeremur, si nullum aliud discrimen inter pituitam & alios humores putrescentes quàm prædictum esset. Verum cum vltra ea quæ superius retulimus, hoc peculiare pituita habeat, quòd syncera in nullo vase sibi destinato reperiri valeat, quia natura nullum illi decreuit efficere,vt vtriq; bili ac sanguini. sic nihil pituitæ in vasis corporis putrescere poterit,cui aliquid alterius humoris commistum non sit, vtraq; bili aut sanguine synceris nonnunquàm putrescentibus, nec parum conducit ad commiscēdum pituitam cū aliis humoribus, & notham ipsam efficiendum eiusdem lentor viscositasq;, qua adeo reliquis succis sibi proximis hæret, atq; agglutinatur, vt eiusdem putrefactio sibi & aliis communis fiat. ex quibus omnibus apertum restat, febres mere pituitosas nullas deinceps vocandas, sed omnes quotquot à pituita originem traxerint,cum ipsa alteri humori semper sit adiuncta.si cōtinue fuerint cum signis putrefacti sanguinis à pituitoso sanguine initium habere sint dicendæ, quippe huiusmodi lente & incessanter infestāt,& quæ cum notis alteriꝰ ex bilium speciebꝰ apparuerit, cōtinua notha nominabitur. & earum quæ intermissionem habent; si accessiones quotidie aut in tertiis siue in quartis diebus inuaserint, quādo signis vllis nouerimus, plus pituitæ putrescentis quàm bilis flauæ aut atræ redundare,à notha pituita commista alteri ex bilium speciebus nasci confitebimur. Verum si plus biles quàm pituita redūdauerint,à notha bili febrem talem oriri fatebimur,quo omnis medela febrium pituitosarum absoluitur. nam si illis mederi tentauerimus.nullum aliud curationis earūdem caput inquirere studebimus, quàm quod inscribitur de medela febrium à notha bili orientium, quæ enim à notha pituita originem trahunt: nihilo in medicatione à præteritis orientibus à notha bili distant: nisi quòd,quæ atenuant, & dissecant. valentiora in pituita notha, quàm in bili notha futura sunt.

Caput.liij. De hepiala & lypiria febribus.

COMPELLOR in præsēti loco de his febribus agere, quoniā Auicena fen.prima. 4. à pituita has oriri credidit & Gal.2.de febriū diffe.in exordio ca.6.& prope finē lib. de inæquali intemperie eiusdem fuisse sententiæ saltim in hepiala videtur.hepialā enim nominat Gal.febrem illam in qua simul calor & frigus percipiuntur, in partibus adeo coniunctis vt sensus discernere rigentes à calentibus nesciat. lypiriam illā in qua intus calor & frigus extra percipiuntur

cipiuntur, vt verba eiuſdem Galeni inde inæquali intẽperie libro, quæ hãc ſeriẽ ſeruant, docent. ✠ In ipſa tamen acceſsionis inuaſione, aliqui febricitantium, tum rigent, tum vero febricitant, tum ambo ſentiunt, frigus immodicum & calorem vnà. Verum non eodem loco, quippe cũ poſsint, quæ excalfactæ ſunt partes, manifeſtè a refrigeratis diſcernere, nam intus & in ipſis viſceribus calorem ſentiunt, in extremis partibus vniuerſis frigus, tales perpetuæ febres ſunt. & quæ Græce lipyriæ vocantur. præterea quoddam ardentium febrium pernicioſum genus, quod igitur in his maioribus portionibus accidit, hoc in hepialis, contingit, minutis. in æqualis namquẽ eſt & harum febrium intẽperies. ✠ Quippe Auicena aliter ſed perperã harum febrium naturam exprimit: quanuis potius interpreti quam Auicenæ error imputandus eſt, verum quoniam ex Galeni ſententia in nõnullis locis tam libri de inæquali intemperie quàm aliis ellici videtur, poſſe ſimul in eadem vnica particula calor & frigus percipi, quod impoſsibile eſſe in commento libri citati oſtendimus. ideo vnde error ille oriatur vnico verbo explico, ſcilicet ex tanta coniunctione partiũ contrario modo affectarum quòd ſenſus diſcernere vbi intemperies calida aut frigida ſit neſcit, ſi enim dolente mollari dente, æger nonnunquam diſtinguere an ille vel vicinus ſit, qui dolet, quid mirũ quòd in partibus corporis dentibus mul to paruioribus diuerſo modo affectis, idem cõtingat. vi certe morbificæ cauſæ adeo confunditur tangẽdi facultas, vt diſtinctè partem ca lore affectam a parte frigente diſtinguere neſciat. Porro quamquam Galenus dicere videatur huiuſmodi febris genꝰa vitrea pituita originem trahere. ego qui ea tantum quæ expertus ſum, & rationi conſona videtur, in noſtris libris ſcribere decreui, nullique authori tantum fide re, quòd mihi diffidam, propoſui. ateſtor nonnunquam oblatas mihi has febres fuiſſe, non tamen a mera pituita vitrea aut alterius ſpeciei ipſas oriri, ex ſignis compluribus intelligiſſe. ſed vel in nothis tertianis continuis vel intermittentibus hoc accidere, quod frequẽtiſsimum eſt, vel quandoque in mere bilioſis cum contingit vi febris pituitam a capite in vniuerſos dorſi neruos diſtribui, diffundique. nec ſuſpicor ego frigiditatem, quam febriẽtes hi ſentiunt, a pituita oriri, quia in innumeras corporis partes diſtribuenda erat, & in tot calidas bilis. quod fieri eximia induſtria non poſſet, quanto magis caſu & fortuna. ſed frigiditatem, quæ ſentitur, prouenire. quoniam ex defluxu, vt dixi, pituitæ vel nothæ bilis in neruos dorſi vel in medullam eiuſdem, a quibus partibus muſculi omnes qui ſub capite ſunt, & etiam mandibulæ oriuntur) nonnullæ partes illorum & medullæ inæqualiter male afficiuntur, quæ retrahi ſpiritus ſuarum propaginum in muſculos vniuerſos corporis diſperſos ad ſeſe fontes & origines cogunt. quo pa ti culæ illæ frigidæ linquuntur, deficiente calore ſpirituum, a quo totiꝰ corporis actualis calor emanat, aliis a quibus ſpiritus retracti non ſunt, quia illarum partium origo a pituita vel bili non ſit vellicata, calidis febrili calore manentibus, nam cuiuſuis nerui naſcẽtis a dorſi medulla partes in adeo plurimas ſecãtur, & in muſculos & alias partes

corporis distribuuntur, vt vix dici, posit. Harum ergo innumerarum in æqualiũ distemperierũ causa est vnius nerui orientis à dorsi medulla vel ipsius medullæ etiam in æqualis distemperies. Nec adeo pertinax sum, quòd si aliquis opinaretur febres hepialas fieri à pituita bili mista in venis totius corporis contenta, quãdo vapores eleuati ab vtrisq; contrariis humoribus, in porositatibus membrorum inclusi, parietes pororum infrigident: bilis vaporibus nequeuntibus infrigidationi resistere, quòd citissime tenues cũ sint in halitum discutiãtur, partibus solidis, quæ intercipiuntur inter quãtumuis coniunctos poros: calidis febrili calore emanante ab arteriis & à corde frequenter & velociter moto, manentibus: ego, vt dixi, sic opinanti resisterem, aut aduersarer, quia scio illud possibile esse: & nobis non contradicere: nos enim tantum dicebamus, difficile esse credere pituitam lentam glutinosamq; posse secari ac diuidi in tam innumeras & minutas partes corporis queles sunt, quæ frigiditatẽ sentiũt, & in tot his proximas bilem calidã diffundi, vaporem tamen pituitæ in innumeras corporis porositates includi, easq; vt retuli, infrigidare: quis negare poterit.

¶ Lipyria febris, vt Galenus loco superius aducto scripsit, est illa, in qua interiora ardẽt, & exteriora frigent: quod cum frequentissimũ est, tam in febribus omnibus pestiferis, quoniam natura spiritus vniuersos extrinsecarũ corporis partium ad interiora vbi noxius humor sedet, retrahat: vt illis eundem per sensibiles vel insensibiles partes à corpore excernat, quàm etiam in aliis febribus homines debiles male afficienti bus: quia in his paucos spiritus habẽtibus, calor ad interiora retractus exteriora destituens eadem frigescere efficiat, quod in validis hominibus habentibus copiam spirituum tam pro extrinsecis quàm intrinsecis partibus non accidit: nõ est, cur medelam peculiarem pro extirpandis his febribus exaremus, vt Auicena citato loco fecit, cum id lapsus non exiguus foret, quem Auicena cõ misit tunc, cum perperam essentiã & medelam earundem expresit: necessarium certe erat in medicatiõe haberrare qui naturam morbi non intelleget. Quippe hepiala febris à notha pituita oriens, non nisi præsidiis parum calidioribus, quàm febrium exorientium à bili notha medenda erat. Lipyrias vero febres vocatas nequaquàm sub vno capite cõ prehendi posse: manifeste docebat Galeni sententia asseuerans pestiferas & alia febrium genera lipyrias vocari, hæ ergo si pestiferæ fuissent, in capite pestilentium febrium medicandæ erant, sin vero alterius modi cum cuiq; speciei febrium particularis medela sit exarata, inibi medicarentur, vbi certis signis nouerimus eas singulari capite esse cõprehensas. tandem vt dixi, cauere oportet, ne aliquis nitatur Auicenam in medicatione harum febrium sequi, quoniam in vitæ discrimen impellet ægros.

Caput. liiij. De febribus à melancholia exorientibus & signis earundem.

PRædiximus in superioribus nõ necessarium esse, febres à melancholia orientes per quaternos dies accedere, sed esse possibile, quotidie

tidie & per tertios dies infestare, & vltra ea quæ superius diximus, huius rei indicium nõ exiguum afferimus falsum scilicet esse febribus sine ordine accessiones habentibus, ideo quaternas subsequi, quòd humores diuersi vsti: quartanam subsequentem procreent: cũ tam ab vnius speciei febre diu durante, & tanto tempore quanto diuersarum specierum febres durant: febris quartana gignẽda esset, prout à diuersis febribus, quòd pares ambæ fuissent in cineribus relictis (sic enim medici vocant melancholiam restantem à putrescentibus humoribus) quod nõ experimur. cum notha tertiana per sex menses durans in quartanã non transeat: inde ergo frequentissime cõtingit huiusmodi febribus sine ordine accessiones facientibus, quartanas subsequi, quòd à principio melancholicus succus omnium illarũ diuersarum accessionũ causa fuerit. qui cũ crassior cæteris & magis sua frigiditate & siccitate quàm alii naturæ inimicus sit ipsa ab eodẽ prorritata nõnunquàm quotidianam febrem gignendo, aliàs tertianã, quandoq; continuam à corpore excernere eundem procurat, quod cùm consequi minime possit, propter humoris, vt dixi crassitiem. eundem quandoq; in distãtiora corporis vasa protrudit: à quibus postquàm febris finita est, idem humor discedere nitens in venas & arterias corporis totius prætertim in maiores ad cor tẽdentes diffunditur paratiores nempe suscipere ampliores minus angustis & calidiores minꝰ calidis sunt) cuius in cor diffusione cor iterũ febrem concitare cogitur. Verùm nõ ante quartum diem implurimum, quòd totum illud tempus in reditu à partibus à corde distantibus vsq; ad cor ipsum melãcholicus humor absumitur. neque abs re hæc in præsenti loco aducũtur, sed vt causam reddam, cur caput præsẽs de febribus quartanis non inscribitur, vt Galeni & cæterorum medicorum capita inscribuntur, sed de febribus a melãcholia orientibus.

¶ Nothas atrabilarii humoris febres efficientis scripsit Galenus secundo de febrium differentiis capite quinto sub his verbis. ☙ Tertiũ febrium intermittentium genus est exquisita quatarna, quando ex solo atræ bilis humore generatur, qui frigida ac sicca constat temperatura, succenditur autem paulatim, veluti lapis aliquis, aut testa aut os aut tale aliquid huiusmodi corpus frigidũ & siccum, vbi vero aliqua ex eo flamma fuerit ascensa, nihil fumidum aut semicombustum in accessione relinquit: atquè idcirco in hoc humore copiosiores sunt euacuationes q̃ in pituita, atquè intermissio exquisitæ pura videtur: quoniã & hic quidquid atræ bilis fuerit accẽsum, exhauritur atquè dispergitur, idcirco & in eis talis est rigor, qualis his qui vehementi gelu frigescũt, haud quaquam ei similis, qui a sole perustis aut lasis, aut ex medicaminibus aliquando calidis, aut cum super vlcera ponitur mordentibus, fieri consueuit. necesse autem est hanc febrẽ antecẽdere, quæcumquè atram aggregant bilemãn, vitæ exercitiis, ac totius vitæ ratione, & temporis statu, & parte anni, ac regione, sic & laborantis naturam & ætatem atrabilẽ abundare: huius autem febris accessio temporis spatio est similis tertianæ. nonnunq̃ & longior, cum adhuc exquisita perseuerat, vt quæ ex frigidiore humore consistit. eundẽ vero in hisce febribus atquè aliis omnibus

mnibus est causa, quæ differentiam facit longitudinis accessionum, quẽ admodum paulo antediximus. in exquisitis tertianis, ex multitudine humoris ac qualitate, vigore insuper, atq; imbecillitate potentiæ, ac præterea ex ipsius ægrotantis dispositione diuersitatem assumens. ⁂ Quæ quidem inditia esse febrium ab humore melancholico orientium certum est: quamuis nõ verum sit, illud de intermissione longiore in his febribus quàm in pituitosis. ideo scilicet puriorẽ intermissionẽ ipsas habere: quia atrabiliarius humor, qui in vnica accessione accẽditur, in totum vratur, & à corpore discutiatur & in pituitosis non. nam falsum esse febres fieri, quia humor à putredine calfactus cor calfaciat, in superioribus ostendimus: ex quo sequitur, nõ ideo quòd in totum vratur, qui febrem facit humor. puraintermissio contingat: sed quia omnino à cordis venis vbi sanguinem materiam spirituum inficiebat viciatus aut multꝰ humor à natura in partes corporis, à corde distãtiores seiũgatur, & mũdiorem cordis sanguinem linquat. vt inmunda intermissio ab oppositis causis fit. videlicet cum neq; longe à corde seiungi humor valet: neq; in totum cor expurgari à viciato succo potest; vt in pacientibus pituitosas febres propter humoris tenacitatem contingit. non quòd putrefactio absumere omnino pituitam non valeat, vt Galenus referebat.

Am quartana cõtinua. vt tertiana continua cõtingat.

¶ Scripsit quoq; idem Galenus eodem secundo libro de febrium differentiis prope finem capitis secundi sequentia verba. ⁂ Est & tertium genus febrium continuarũ quæ per raro tamen eueniunt, quarum accessiones quartanarum figurã progredientes ostendũt. neq; in in febricitatione terminantur sicuti autem febris tertiana aliquando fit duplex, aliquando triplex. ita hæc nõ modo duplex sed etiam triplex euadit. ⁂ Quorũ sẽtẽtia triplicẽ sensũ habet, alterum quòd quãdoq; & si raro cõtingant febres cõtinuæ sine vllis sensatis frigoribus aut rigoribus quarta die inualescentes in totum tertianis continuis tertia die inualescentibus similes, quod à me visum nunq̃ est. alium contingere aliquando febrem quartanam inuadentem cum rigore vel frigore adeo prolixam in singulis accessionibus, vt accessio prior in infebricitationem non ante finiatur, quàm secunda quartana die quarto cum rigore vel frigore superueniat. tertium quòd prout tertiana duplex quotidie cum rigore vel frigore inuadit: sic quartana triplex quouis die cum frigore aut rigore vel horrore infestet, vocaturq; quartana & si quotidie vt duplex tertiana inuadit, quoniam in duplici tertiana tertia dies cum prima in inuadendi hora & duratione accessionis, & quarta dies cum secunda certam proportionem seruant. & in sequentibus diebus eadem norma seruatur. in triplici autem quartana: quarta dies cum prima, & quinta cũ secunda, & sexta cum tertia, in plurimum in inuadendi hora & duratione omnino similes, aut parũ dissimiles sint. reliqui quoq; dies omnino eundem ordinem seruare visuntur, neque hoc perpetuum est, sed vt dixi, in plurimum sic contingere experimur. nam non raro quartanas triplices & tertianas duplices nullũ mutuo ordinem habere videmus: quas non alio euidentiore signo tertianas aut quartanas esse dicernimꝰ quàm quòd tertianæ per tertios die

infestas

infeſtare inceperint,& primæ quartane per quartos,& ſi poſt,perſeuerã tibus his morbis, duplices aut tripli ces factæ ordinem amiſſerint.in his ergo duobus vltimis ſenſibus accide re ſæpe quartanas continuas,hoc eſt nunquàm deſinentes, quoniam non ante prior deſinat, quàm ſecũda vel tertia cum rigore vel frigore ſuperueniat, veriſsimum & frequentiſsimum eſt,vt in priore,vt retuli, nunquam à me viſum ſit.

Vtrũ homo bis à quartana capiatur.

¶ Dixerat quoq; Aetius ſermone primo tetrablibi ſecundæ cap.83.ſequentia verba. ⁜ Quartana exquiſita omnem ætatem inuadit,præcipue tamen inclinatam. Hippocrates autem in libro de ſeptenario vigoris ætatem dixit, idem aſſerere videtur,eundem hominẽ nõ bis quartanam febrem incidere, verba eius ſunt. Primum quidem quartana febre idem homo bis neq; capitur, neq; vnquam captus eſt, neq; de cætero corripietur,ſi ſemel ſanus fiat, & hoc propterea iuxta propriam vniuſcuiuſq; hominis naturam, & ætatis vigorem contingit. neceſſe enim eſt vigentem hominis naturam in hoc tempore quartana febre corripi, præterito autem vigore, exolutã eſſe & à quartana & ab inuaſiõe. ⁜ Quam ſententiam Aetius neq; prorſus palam taxat,neq; approbat.Hoc enim quod Hippocrates aſſeruit in vigore ætatis quartanam corripere manifeſte vituperat. cum dicat exquiſitam quartanam omnem inuadere ætatem præcipue inclinatam. de reliquo nullum decretũ promere videtur. nos autem vtrumquè falſum eſſe frequentiſsimis euentibus nouimus. neque me petulantem eſſe, qui hæc legerit, exiſtimet, quòd adeo clare mentiri Hippocratem fatear. nam (meam conſcientiam teſtor) audatiæ aut temeritati meæ id non adſcribẽdum. ſed ne iuuenes & indocti ſenes decepti tãti viri authoritate fidem verbis Hippocratis (ſi eiuſdem ſunt) dent, & decepti ita euenturum,vt ipſe dixit, credant.

¶ Quod ego pluries vidi eſt, tam pueros, quam puberes, & vlterioris ætatis homines, ac ſenes, quartana nonnunquam corripi, neque dicere auderem, vllam ex relatis ætatibus frequẽtius alia a quartana capi, ſed fermè pariter,& indifferenter per omnes quartanam vagari. et quãquã ratio ſenum ætatem,quæ frigida eſt & ſicca, frequentius aliis a quartana inuadendam ſuadeat. vt Aetius ſcripſit.nullam tamẽ fidem rationi illi adhibeo:quoniam, vt dixi, oppoſitum obſeruaui. & quia ſciam antecedentes ſenectutem ætates nõ paucum melancholiæ vſtæ aggregare. quo æquare & ſuperare ſenectutem valent. Certe ſi perpetuũ fore,quod mihi medẽti accidit,crederẽ.auderẽ referre iuuenes a.14. anno vſq; in primã ſenectutẽ. Putã quinquageſimũ annũ frequẽtius quartana corripi quam aliarum ætatum homines. reliquum autem de febre quartana non bis hominem eundem infeſtante.in vniuerſum verum non eſt. & ſi certum ſit,quòd ii,qui ſemel quartanam paciuntur, & ſani poſt per vnũ aut duos ſeu plures annos durant,ac quartanam paciuntur, nõ vltra quatuor aut ſeptẽ acceſsiones vel quod rariſsimum eſt vndecim ſubſtineãt. dixi,quòd ſi ſani per vnum aut duos annos vel vltra durant, nunquã poſt quartanam tranſgredientem vndecim acceſsiones patiantur, vt in experti ſciant,ſæpiſsime contingere illis qui primas quartanas patiuntur, in brumali ſolſtitio aut parum poſt vel ante.quartanas ſpõte ſua deficere.

re.ipsasq; in ianuario mense sequentis anni iterum redire, & non raro iterum discedere, ac toties iterũ infestare donec æstas accedit. vbi in totum disparere consueuerunt, à quibus discedentibus & redeũtibus, nõ ego dico sanos euasisse quartanarios donec fine quartana per vnum aut duos annos, vt retuli, perdurent.

¶ Scripta palam docent, quàm exigui momenti sit illud, quod, se fecisse gloriabundus iactat Galenus. in libro de præcognitione ad posthumum, cum historiam refert eudemi peripatetici quartana febre in autumno vexati, cui Romæ degentes medici consuluerũt, quòd in hyemis initio theriacam parum ante q̃ accessio quartanæ aduentaret, biberet. ipse autem Galenus vetuit. quòd sciebat, ex intẽpestiuo theriacæ potu quartanam simplicem in duplicem ac triplicem vertendam, quod vt prædixerat, cessit: & in media hyeme theriaca ab eodem eudemo Galeni iussu bibita à tribus quartanis in totum liber euasit, nã si verũ est, vt indubie est, quartanam in brumali solstitio (vbi hyems incipit) vel parum post: sponte sine medicamentorum vsu auferri plurimosq; quartanarios in ianuarii mensis sequentis anni fine, aut parũ ante etiã à quartana sine ope medici liberos euadere, quid mirum fuit, si etiam epota theriaca sanaretur eodem tempore eudemus. parum enim ante finem ianuarii media hyems incipit. cũ vndecima vel duodecima die decembris vel parum ante aut post hyems incipiat, quæ vt cætera tria anni tẽpora nonaginta diebus finitur. sed hæc mittamus, ne nostris æmulis ansam demus, suspicãdi gratissimum nobis esse, Galenum insectari, quòd à nostro instituto alienissimum est, quando enim eundem taxamus. coacti facimus: quòd cõscii simus in eo negotio aberrasse, & quòd nisi à nobis error detegeretur, causa aberrandi aliis foret.

¶ Atquè cum ex præcedentibus pateat, causam quam Hippocrates exposuit, cur quartana non nisi semel in tota vita eundem hominem corripiat, nullam esse. ipse nempe putauit, quartanam solum ætatis vigorẽ cuiuſuis homnis inuadere, & non anteriorem neq; posteriorem: atq; hoc in causa esse, vt cum non nisi vnicus ætatis vigor sit. quòd non nisi semel eundem hominem aggrediatur, euẽtibus oppositũ docentibus. ideo ad huius admirãdi effectus veram causam inquirẽdum accingi tenemur.

¶ Quod admirationem in præsenti euentu inducit, id præcipue est. experiri frequentissimè, qui semel tertianam per mensem, exempli gratia, patitur, iterum eadem post multos annos etiã per mensem vel plus quandoq; affligi, & qui cõtinuam febrem passus est. etiam post annos aliquot altera consimili continua febre nonnunq̃ infestari, & qui pleuritidem sæuam patiebatur. alio in tẽpore tam sæuam pleuritidem pati. & idem aliis morbis ægrotantibus cõtingere, & dissimilẽ his esse quartanam. vt enim qui bilem tantam semel aggregauit, vt non ante mẽsem, tertiis diebus febre infestante, absumere eandem possit. post nonnullos annos nõ minorem copiam reagregare, iterum valet. & qui tãtum sanguinis nonnunq̃ genuit, vt quartamdecimam diem continuè febriendo duret, iterum non minorem copiã procreat, quæ consimilem & adhuc grauiorem nonnunq̃ febrem continentem efficit: & nõ dissimilis aliarum febriũ successus sit. quid vetat melan

Cur quartana semel cũ dẽ hominẽ infestet & in quo sensu verũ sit.

melancholiam tantam ac adeo putrefactam gignere illum, qui semel à quartana fuit infestatus, vt posſit iterum per tot menſes quartana febrire, vt prius. Ego quippe inſolubile eſſe hoc quæſitum Galeni ſectatoribus exiſtimo: quòd illi opinentur, febrem putridam non aliud eſſe, q̃ calorem ex putridis humoribus in cor productum, quem iterum toties vt prius poſſe gigni neceſſario fateri coguntur. quando æquã melancholiæ quãtitatẽ, vt cum prius quartanã æger paſſus eſt, poſſe iterum fieri, negare non valeant. at nobis, qui verã febrium cauſam inuenimus, non adeo difficile eſt, vt nõ niſi multis verbis originem diſcriminis inter quartanam & alios morbos explicare valeamus. Porro cũ putem, omnibus hæc legentibus iam noctum eſſe, febrẽ fieri, proritata facultate expultrice cordis à vitiatis ſuccis ſanguinem cordis inficientibus. quo cor ipſum in magnas veloces & frequentes diaſtoles ac ſiſtoles attollitur ac deprimitur, vnde etiam arterias cõſimiliter moueri neceſſarium eſt, & tã cor q̃ arterias ex illis motibus im modice calfieri (quod febrire nominamus) contingat. vero ſimilimum eſt, ex diuturna duratiõe febris quartanæ primum inuadentis, quendam gigni habitum in corde, quo promptius idem fit, vt à minori cauſa proritatum, q̃ prius, in magnas veloces & frequentes diaſtoles ac ſiſtoles attollatur. vt enim, qui vomere quotidie cõſueuit, à quauis læui cauſa vẽtriculus eiuſdem vellicetur, etiam vomit: eodem modo contingit aſſueto per annũ, aut tres vel quatuor mẽſes à melãcholico ſucco in quartis diebus ſic moleſtari, vt febrire cogatur. quòd promptitudo quædam ei acquiratur, à leuiuſcula cauſa etiam eiuſdem cor ſic, vt primitus à forti, cogi in magnas veloces ac frequentes diaſtoles ac ſiſtoles atolli, & deprimi, quòd eſt febrire. cum ergo qui nunq̃ quartanam febrem paſſus eſt, non niſi ab immodica ac viciata melancholia febriat, quoniam exigua cor ipſius proritare, vt pauca atris bilis non valeat, inde cõtingit, qui primum quartanã patitur, prolixiorem multo, q̃ ſecundo febrientem tollerare: cũ hic ſanitati in totum reſtitutus: quia quidquid melãcholiæ ſuperfluum erat, à corpore abiecerit, & ſanus per vnũ aut duos vel plures ãnos mãſit, habitũ acquiſiuerit talẽ, vt à minori melancholiæ copia proritatus, ſtatim febrem per modum explicitum producat, vnde accidit, vt hic non tantum melancholiæ aggregari permittat, vt vltra ſeptem acceſsiones, aut rariſsimè vltra vndecim durare ipſa valeat. hem cauſam euentus adeo mirabilis à nobis clare expoſitam, quia veris hypoteſibus innitamur. à nullo noſtrorum prædeceſſorum exprimi potuiſſe, quòd mendatium ſuæ opinionis vero euentui non quadret, vt veritas noſtræ cum eodem conſonat. certe tertianæ halitum talẽ vt quartanæ non gignunt. quòd tantum durare, vt quartanæ non ſint natæ.

¶ Adecẽs quoq; eſt, cauſã reddere, cur à bili flaua, & ſanguine, ac nothe pituita poſsit febris cõtinua pro portionalis oriri: & à melãcholia febris cõtinua cõſimilis iſtis nunq̃, vt ſupradiximus viſatur, cuius euentus nullam aliã eſſe occaſionem reor, q̃ quòd tanta quantitas melancholiæ quanta pro febre continua gignenda requiritur: aggregari nullo modo, manente vita, poſsit: aut ſi non nunq̃ ob facultatis expultricis imbecilli-

becillitatem tanta, viuente homine aggregetur: eiusdem a corde se iunctionem talem, qualem febres continuæ efficere solent, non vltra tertiũ diem facere, naturæ hominum diferant. non enim adeo benignus est humor melancholicus, quòd natura humana tolerare, vsq; in quartũ diem posſit, totũ vel tantam eiusdẽ portionem à corde separare, quòd minus febrire, manifeste noſcatur. hem quòd hic quoq; soluendi problema præsens modus, sic nobis, atq; illis qui nostram doctrinam sequuti fuerint, cõcessus est, vt nullis aliis ex his, qui cum Galeno consentiunt

In quo anni tẽpore quartanæ incipiant.

¶ Aliud quoq; peculiare quartanis scribere, non abſre videtur. sola quippe hæc incerto anni tempore primum incipit, nunq̃ enim à me visa est quartana in homine, qui eandem prius non fuerat passus, à decẽbri mense vsq; ad iunii finem incipiens. primi enim quartanæ cõgressus & frequentiſsimi in augusti mensis initio & parum ante ac per totũ hunc mensem vsq; in finem septembris in Hispania contingunt. rari in octobre (præsertim in eiusdẽ fine) ac in initio iulii visuntur. huius rei causam inuestigare, nõ facile est, mirũ certe videtur, quòd omnes morbi omni in tempore infestare hominem valeãt. vt Hippocrates decimo nono aphoriſmo tertii libri refert, & solæ quartanæ interdicatur. in certis anni mensibus homines primum corripere. vt enim frequentiſsimè experimur, quartanam in fine æstatis aut in autumno incipiẽtem, in hyeme, & vere, aut æstate anni sequentis adhuc durare, & esse tunc cũ durat, melancholiæ copiam sufficientem plurimos quartanos circuitus efficere. sic posse etiam videtur in eadem hyeme, aut vere vel initio æstatis, æquam melancholiæ copiam in eo, qui nunq̃ quartanã passus est, aggregari, & febrem producere. Nempe si rationi fides adhibenda est, etiam si euentibus aduersetur credere, quod videmus, non tenebimur. Verum cum hoc delirare est, & qui sanæ mẽtis sunt, suo ingenio desidunt, vt sensum & ea quæ experiũtur, non negent. causam quoq; præfati negotii scribere necessarium erit: quæ nulla alia est, q̃ quòd hyeme & vere tẽporibus humidiſsimis tanta & talis melancholiæ (quæ frigida & sicca est) quantitas aggregari non poſsit, quæ sufficiat febrem quartanam primum gignere, est enim adeo siccus humor melancholicus, quòd vt quammaxima eiusdem quãtitas & tanta quòd sufficiat humanũ cor proritare, & in febrem pellere procreetur. siccitatem æstatis antecedẽtis, & autumni præsentis vel alterũ ex his prærequirit, quæ in nullo ex antecedẽtibus anni temporibus. putà hyeme & vere gigni potest, quoniam relata duo tempora potius humectare corpora, quàm siccare sunt nata. nulla nempe æstas ac nullus autumnus adeo humida esse possunt, quòd siccitate non superent hyemẽ & ver quantumcunq; sicciſsima, cũ enim in aphoriſmis & aliis locis ver & hyems non naturaliter se habentia sicca vocantur, & æstas & autumnus humida, non simpliciter & absolutè talia dicuntur. sed collata sibi ipsis naturam propriam seruantibus. tandem vt quæsitum absoluamus, quoniam deest, vt diximus, in hyeme & vere copia melancholiæ, quæ requiritur, vt ab eadem cor tãtum vellicetur, quòd cogatur in magnas veloces & frequentes diastoles ac sistoles atolli, vnde febris oritur, ideo in eo tempore nunq̃ visitur in homine,

homine, qui alio in tempore eandē non passus est. rationiq; qua opposi-tum suadetur, experiri in relatis anni temporibus, quartanam infestare eos, qui ab eadē prius correpti sunt in quibus adesse melancholiæ quantitatem sufficientem febrem facere, inficiari non possumus. respōdem9. negando parem requiri melancholiæ quantitatem ad proritandū cor in assuetum à melancholia sic vellicari, quòd febrire cogatur, & aliud iam consuetum à melancholia febrire. cū multo maior abundantia melancholiæ requiratur ad primas quartanas concitandum, quàm posteriores efficiendum. vt enim ad vomendum ille, qui incōsuetus est, nō nisi a forti & vehementi causa inducitur, & consuetus a quauis leui alimenta deuorata vel humores a ventriculo per os excernit. sic ille qui nunq̄ quartanam febrem sensit, cū primum eandem passurus est, quantitatem grandem melancholiæ contin̄ere in proprio corpore oportet (a pauca enim non adeo proritatur vt febrire cogatur) quæ nunquam hyeme & vere aggregatur. iam vero cum semel habitū ex multiplici febriendi actu cor acquirit, a leuiuscula causa eodem genere febris affici, mirum non est. inde ergo accidit quòd primi quartanarii non nisi æstate aut autumno vbi plurimū melācholiæ vstæ ab immodico calore, & siccitate aeris redūdat, contingāt. ac etiam quia cum melancholia eo in tempore magis molesta homini esse soleat, quòd nōnihil igne facultatis habeat, quam aliis temporibus humidis, tunc plus ab eadem homines proritantur, quàm alio in tēpore. assueti vero diu quartana febrire, quo vis in tempore & si melancholiæ multo minor portio redundet aut putreat, febriant. & cum nos sufficienter hoc tertium quæsitum ab soluerimus. & Galeni sectatores causam huius problematis inuestigare non possint. superest Galeni opinionem in causis febrium falsam esse, ac nostram veram.

¶ Modum nempe nullum ex cogitare illi poterunt. quo argumento à nobis soluto ipsi respondeat. si enim a melancholia putrefacta, & suo calore calefaciente cor, febris quartana oriretur. vt illi putant, quid prohiberet ab vnciis decem (exēpli gratia) melancholiæ putrefactæ in æstate aut autumno febres quartanas durantes annum prouenire, & in alio homine a quinq; vnciis putrefactis in vere aut hyeme, quartanas per dimidium annum perseuerātes oriri, nihil certe. non enim euadere rationem hanc poterūt Galenistæ, sumētes ex similitudine nostræ solutionis modum. atq; proteruiētes quòd qui primum quartanam patiuntur, non nisi a decem vnciis melancholiæ putrefactæ possint febrire. quòd eorum cor validius tunc sit, quàm postq̄ quartanam per aliquot tempus passi sunt. & assueti iam febrem quartanam pati, a leuiori occasione afficiantur. idq; esse in causa cur nō nisi æstate & autumno in quo decē vnciæ melācholiæ aggregari (exempli gratia) queunt, febres quartanæ primum videri possint, & in aliis tēporibus in quibus nō tanta aggregari valet, primæ quartanæ non visantur. his enim dictis, eorundem assertio aduersatur. inquiūt enim isti. in quauis accessione febris intermittē tis certam portionem humoris putrescentis in totius corporis ambitū protrudi, illūq; esse rigorum, & frigorum, & febrium causam, vt in antecedētibus proprio capite diximus

Nullius valoris solutio quædam improbatur.

 sier-

si ergo accessio quartanæ prior ab vntia vna, verbi gratia, melācholiæ putrefactæ cor calefaciente fit, tam in eo qui alias nouem vncias in corpore continet, quàm in alio cui quatuor tantum restant (vna ex quinq; accessionem faciente consumpta) sentienda febris quoq; erat. nihil enim cōducunt ad calorem vnius accessionis producendum nouem, aut quatuor restantes vnciæ, quas antecedentem causam Arabes vocāt, cū negent illi, ab alioq; ab eo humore putrefacto, qui in tempore accessionis expanditur in corporis extrinsecas partes, cor calefieri, & febrire. residuo humore nedum putrescente.

Quodā cauillū proponitur.

¶ Si etiam vt deleant medici causam illam, quam nos redimus huius euentus, cauillentur. quòd experiamur pluries, quartanam incipientē in æstate, vel autumno, durare duos & quādoq; tres annos, quod fieri nō posset, nisi in huiusmodi hominibꝰ tanta melancholiæ quantitas congregaretur, quæ sufficeret febrē per vniuersum illud tempus prorogare. Et cum non totam simul aggregari in æstate vel autumno: in quibus febris incipit, sed in antecedētibus tēporibus verisimile est, superest, in vere & hyeme antecedentibus tantum melancholiæ esse aggregatum, quantum sufficeret, quartanam vnius anni adminus efficere. sed ex cōfessis à nobis, cum tantum melancholiæ cō gestum in æstate vel autumo fuisset, quòd durare solum per dimidium annū febris suffecisset, febris quartana fieret, ergo à fortiori, vt logici inquiunt, si tam plurimum eiusdē aggregatū fuerit, quod durare per annum posset, febris quartana in hyeme aut vere inceptura erat.

Soluitur cauillum.

¶ Porro cauillum hoc faciliter duppliciter dissolui valet, primo negando nos dixisse, ideo duntaxat in æstate vel autumno quartanas incipere. quòd solum in illis temporibus tanta melācholiæ moles aggregari queat, quæ sufficiat, primū cor in assuetum quartanam pati vellicare, & ad procreādum febrem impellere. sed ideo quòd etiam in æstate, & autumno simul iungatur melancholiæ maior vis proritandi cor propter calorem & siccitatem adurentem, quàm in aliis anni temporibus. & cum in hyeme & vere quamquam adesset illa melancholiæ quantitas, quam arguens probare conatur, deficeret adhuc vis illa pungendi, & vellicandi cor. ideo respondere possemus in illis temporibus quartanam nunquā incipere. vel aliter etiam quæsito respondebimus, negando quòd cum quartana prolixissima incipit, tantū melācholiæ sit aggregatū, quòd vnius vel duorū annorum durationi sufficiat: si enim tantum esset in præcedente tempore paulatim congestum, rationi consonum esset multo ante eandē incepisse suspicamur certe, quòd à mala victus ratione patientis quartanam, melancholia post aucta, quartana prolixior, q̄ esse nata erat, fiat. Omnes enim qui naturam eiusdem recte caluerunt, saluam & non vltra annū perdurantē scripsere. coniectantes quòd non plus aggregari melancholiæ simul possit. quàm quātū durare per annū febrem efficiēdo valeat. dixit enim Auicena fen pri. 4. cap. sexagesimo. ⁂ Et secūdū plurimū est ægritudo salua, & quādo nō accidit in ea error nō addit super annū. ⁂ Hipp. in fine lib. de genitura hominis nō adeo absolute & distinctè vt Auice. hoc idem scripsit, cum dixit. ⁂ Quòd autē quartanæ febres atræ bilis participes sint, vel hinc cōdiscere licet.

autum

autumno enim maximè homines à quartanis corripiuntur, & in ætate à quinq; & viginti annis,vsq; ad quadragesimum quintum, hæc enim ætas præ omnibus aliis maximè a bili atra infestatur. & autumni tempus omnium anni temporum ad eadem aptisimum est. quicunq; autem extra hoc tempus & ætatem a quartana corripiũtur. pro certo scire oportet eam febrem non fore diuturnã,nisi quid aliud grauioris mali hominem infestauerit. ✠ Quasi his verbis Hippocrates (si huius libri pars hæc genuina est) sentẽtiam aliam à nobis adductam quam Actius ex eodem citat, moderetur & limitet. ne medici decipiantur,credẽtes eundem opinasse,nõnisi in vigoris ætate quartanam contingere.

Post pilorũ defluuium quartana nõ vltra annũ durat.

¶Reliquum quod idem hippocrates sexto de morbis popularibus sectione sexta scripsit, putà. ✠ Post pilorum defluuium quartana febris non vltra annum. ✠ Nõ adeo prolixum morbum hunc esse, vt vltra annũ duret dicere videtur, quàmq ideo quòd non simpliciter sed in illis tãtum, qui pasi sunt alopetiam, non transgredi annum quartanam dixit. non videtur expresse sensisse, longiorem morbum hunc non esse, quin oppositum.quod etsi ita sit,nõ nobis illud aduersatur. cum etiam nos fateamur, à mala victus ratione multo longiorem posse prouenire, quàm quæ per annum quartana durat.superest tamen causam reddere cur alopecus quartanam non transgredientem annũ patiatur. quam nullam aliam esse reor. nisi quòd alopetia in plurimum ab atrabilario succo originẽ trahat vt qui morbum Gallicum patiuntur, & eadem communiter infestãtur, testimoniũ exhibent.pẽdere enim à melancholia morbum Galicũ, innumera symptomata eiusdem palam docent. vt cũ de morbo hoc scripserimus,Deo cõcedente, referemus. cunq; potior pars melancholiæ in cutaneo illo morbo absumpta sit.credibile est parum eiusdem superesse ad longiorẽ quàm vnius anni quartanam procreandum.

Pestilentes quartanæ quãdo visæ.

¶Porro obseruaui quartanas pestilentes grassantes per maiorẽ Hispaniæ partem anno. 1545. & anno 1546. à me & aliis medicis visas.quarum innumeræ iuuenes & senes cõplures interfecerunt. non cùm primum inuaserunt.sed nonnullæ post annum aliæ post decem menses, reliquæ in breuiore, & longiore tempore.vocauiq; has pestiferas.quoniã per quendam in cõsuetum modum febrientes interimebãt.solent enim quartanæ ob immodicũ aquæ potũ in splenis & deinde iecoris obstructiones & in ascitẽ trãsire. ac quoq; sic ægros interficere.quod frequẽtissimũ est. solent quoq; in pleuritidẽ ob sanguinem quàm maximè viciatum in fine hyemis aut veris initio terminari,quod non adeo frequens, aliæ etiam scabie: & plures fine vllis aliis morbis sponte vel medici adiutorio quandoq, finiri.verũ hæ quæ in relata tempestate inuadebant. cũ vltimo ægros interficiebãt.sola quadam febricula continua finiebãtur, & intra triduum vel septimam diẽ ægros munus vitæ peragere cogebant.mortuus certe est ex hoc genere febris secundũ meam sententiã illustris ille vir,& merito fœlix dicendus, Franciscus à cobos à libellis secretis Imperatoris Caroli quinti vnicus.

Am verum sit æstiuas quartanas esse febres.

¶Hippo.lib.2.aphoris.25. dicebat. æstiuas quartanas plerunq; fore breues, autumnales longas & maximè

 hyemi

hyemi proximas. quod verum non esse innumera experimenta ac nonnullæ rationes me docuerunt, ego certè per totam vitam, vt supra dixi, obseruaui. quartanas propè finem æstatis & in autumni principio, aut per triginta dies post eiusdem autumni initium incipere, & nullas post incipientes à me visas. etiam experimenta docent, quartanas non ante finem veris omnino desinere. et si quãdoq;, vt superius scripsimus, in media hyeme nonnunq̃ pausent, sed non taliter, vt non multos post dies non reuertantur. cum ergo breuior omnium quartanarũ primum hominem inuadentium exitus sit ver anni sequentis, illę prolixiores erunt, quæ prius incepere. sed æstiuæ prius, quàm autumnales & quæ hyemem attingunt: incipiũt. superest ergo æstiuas omnibus aliis, quæ eodem tempore, quo ipse finiũtur: longiores fore. quin si ipse conferantur incipientibus prope hyemem, longissimæ æstiuæ, necessario ob rationem ductam futuræ sunt.

¶ Item relatus Hippocrates trigessimo quarto aphorismo secundi libri sic inquit. ※ In morbis minus periclitantur quorum naturæ, aut ætati, aut habitui, aut tempori magis congruit morbus: quàm quibus secundum nihil istorum congruit. ※ Et cum æstas calida & sicca non sic congruat quartanæ frigidæ & siccæ. vt autumnus qui eandem tẽperaturam cum melãcholia habet. superest magis periculosam quartanam æstiuam futuram, quàm autumnalis. & etiam cum quartana periculosior, aut saluior non sit, nisi ex maiore aut minore duratione (qui enim quartanam prolixissimam patiuntur, ii vel lienem aut iecur aut vtrumq; viscus obstructum habent) restat quoquè æstiuas quia prolixæ sint, periculosas vocari. nequè Galeni in expositione huius aphorismi ratio vllius valoris est. si enim ideo putat æstiuas quartanas breues, quia calore æstatis humores inutiles funduntur, & per totum corpus delati diflantur. eadem ratione vsum theriacæ aut mitridati in æstate, & cũ primum incipit quartana, approbaturus erat. cuius oppositum in libro de præcognitione ad posthumum dixit. ibi enim, vt supra retuli, vituperat medicos theriaca vtentes in quartana vsq; ad mediam hyemem, quando iam morbi materiam coctam esse suspicamur. quanto ergò magis vituperabit illos, qui in æstate, in qua quartana incipit, theriaca vterentur. & quòd ratio par sit, manifestum est. cùm calore mithridati, & theriacæ humores diffundẽtur & diflabuntur. consimiliq; ratione Galeni probare liceret, etiam balneum calidarum aquarum conuenire in exordio quartanæ. vt quod diffundat humores in totum corpus, & eosdem per halitũ discutere valeat. quod tamen idem Galenus vetuit. nempe nõ animaduertit Galenus, quòd in æstate per relatam diffusionem humoris melancholici incocti augaetur ipse, & maioris mollis quàm erat fiat. Nequè considerauit, quòd si sua expositio aliquid valeret, falsus esset aphorismus Hippocratis ab eodẽ expositus. quoniam quartana & pituitosi morbi æstate inuadentes ob idquè tempori non congruentes minus periculosi ob rationem redditam à Galeno fuissent, quàm si autumno aut hyeme temporibus similibus morbis inuaderent. Porro aphorismus ille secundum meam sententiam vitiatus à Galeno, aut alio antiquo medi

co

co fuit. litera enim vera hanc seriē erat seruatura, æstiuæ quartanæ magna ex parte longæ, autumnales vero breues, & maximè quæ hyemi attingunt. quæ irreprehensibilis fuisset. cum morbus consimilis tempori à minori causa oriretur, quàm dissimilis, ideoq; citius auferendus credendus est.

Improbatur euasio quędam.

¶ His nostris obiectionibus contra Galeni expositionem respondebat quidam medicus satis doctus atq; noster amicus. non solum ob rationem à Galeno scriptam contingere æstiuarum quartanarum breuitatem. Verum potissimè quòd hæ oriantur à melancholia ex bili vsta, quæ facillimè discuti in halitum, aut excerni per ventrem possit. sed hoc parum prodesse vel ex hoc liquet. primo quòd tam æstate incipientes quartanæ, quàm quæ autumno vel hyeme incipiunt, non ante hyemis finem & ad huc mediū ver omnino desinant. quod euenturum non erat, quin oppositum putà æstiuas in æstate ipsa, aut autumno, vel initio hyemis omnino discedere, alias vero diutius durare. Secundo quòd breuitatem quartanæ Hippocrates (si ipsius foret aphorismus ille sic viciatus) non tribueret tempori sed humori rectiusq; dixisset, à bili vsta orientes quartanæ magna ex parte sunt breues, & ab aliis melancholiæ speciebus longæ. quàm vt scriptum inuenimus. certe cum vt supra ex eodem citaui omnes morbi omni in tempore contingant, potius expressurus erat causam breuitatis materiam biliosam vstam quæ vniuoca esset, vt ille retur, quàm æquiuocam tempus scilicet. Tertio quòd neq; quia æstas calida & sicca sit, potius suspicari licet, quartanas à bili vsta in eodem oriri, quàm ab aliis humoribus crematis. cum vero similius sit, in æstate quartanas à pituita, aut melancholia naturali vstis oriri. quàm in alio anni tempore. quia humores adeo frigidos, nullum aliud tempus posse vrere videtur quàm æstas.

Quædā de quartana hippo. senten.

¶ Referebat Hippocrates sectione sexta libri sexti de morbis popularibus. ⁂ A quartana correpti à magno morbo non corripiūtur. si vero corripiantur prius, & succedat quartana liberantur. ⁂ Quā sententiam exponens Galenus dicit, morbum comitialem seu epilepsiam ab Hippocrate & veteribus Herculeū nominari. non quòd Hercules eum passus sit. sed vt eius fortitudinem explicent. eademq; ratione magnum morbum eundem vocari. hunc ergo superueniente quartana mederi. & correptos quartana non infestare, certum esse Hippocrates testatur. Auicena autem fen prima quarti. non sic intellixisse aphorismum illum Hippocratis videtur. sed magnum dixisse Hippocratem morbum, hoc est, grauem & diu durantem, atquè a melancholia orientem. Verba enim Auicenæ sequentia sunt. ⁂ Et quartana quæ salua est, liberat ab ægritudinibus malis melancholicis, sicut melancholia & epilepsia. & in ea est securitas ab espasmo. ⁂ Nempe quòd ego hucusq; verum esse expertus sum tantum id est. epilepsiam patiētem liberari superueniente quartana. Ingenuus enim vir Ludouicus Aluarez Scobarius maritus sororis meæ Annæ Pereiræ: qui per annos viginti & duos epilepsiam passus fuerat. liberatum à tam sæuo morbo adueniente quartana quæ per an

quæ per annum fermè integrũ durauit. omnes huius nostri oppidi incolæ noscimus, neq; statim vt ipsa cessauit. accessiones epilepticæ prorsꝰ euanuerunt. quin potius per duos ac tres annos nonnunquam quibusdã leuibus accessionibus epilepsiæ corripiebatur. donec omnino dispáruit morbus illæ sæuus, & hodie ab vtroq; malo liber, cum quinquagessimum suæ ætatis annum agat. iuuenescit. & floret magis. q̃ cum quadraginta annorum fuisset. cæterum delyrium ex melancholia pacientem, & cõuulsione correptum, aut elephantia morbo nullum euasisse, superueniente quartana, recordor.

Quartanas ab indurato splene multo aliis longiores.

¶ Aetius capite. 83. sermonis primi tetrablibi secundæ authoritate rufi quartanas oriẽtes ab splenis obstructionibꝰ diuturniores aliis esse, referebat. adebatque signa harum quartanarũ. ac dicebat. ※ Fiunt autem manifestæ ex colore, & cruditabus, & quòd venter nõ facile egerit, & ex splenis tumore, & quòd ad sinistrum latus magis se reclinent ægri, est autem periculum ne progressu temporis etiam in aquam intercutem hi incidãt. ※ Quòd manifeste docet. hinc potissimum originem trahere quartanarum pariter incipientium diuturnitatem, & breuitatem, quòd sine splenis obstructione coutingant, aut cum eadem. quæ enim cum indurato splene coniunguntur longas esse Aetius asseuerat, & nos experimur. vt lienem reseratum habẽtes breues. Certe nõ recordor patientem quattanã absq; splenis aut iecoris obstructione ante maii finem nõ euasisse ab eadem. quo docemur verum esse quartanã cum splenis aut iecoris vel amborũ viscerum obstructione longiorem necessario fore quauis alia in eodem tempore, quo ipsa incipiẽte, falsamq; illam, quam ex viciato Hippocratis aphorismo. 25. secũdi libri Galenus exposuit.

In doctorũ medicorũ quæsitum.

¶ A nonnullis parum doctis medicis quæri solet. quomodo possibile sit, quartanas incipere, tertianis aut continuis non præcedẽtibus, dubitandi ac interrogandi occasionẽ hinc sumentes, quòd agẽtia naturalia, nata sint prius agere impassa minorem vigorem habentia, q̃; in ea: quæ vigorosiora ac rebelliora sunt. & cum bilis à qua tertiana oritur, & sanguis a quo continua pendet. minꝰ rebellia melãcholico succo sint. videbatur istis calorem putredinalem prius humores illos tenues oppressurum, quàm adeo crassum, vt melancholia est. non perpendentes calorem putredinalem non esse aliquam substantiam extrinsecam ab humoribus putrefactis, vt ignis ac sol quæ calfaciunt prius ac magis ea quæ minus resistunt. quàm quæ plurimum se defendunt. sed ab indecenti humorum temperatura oriri eosdem putrescere, aut non. atque cum sæpissime contingat. bile & sanguine ac pituita suam temperiem seruantibus, melancholiam distemperari. inconueniet nihil, quartanam a melancholiæ intemperie incipere, aliis humoribus innoxiis existentibus.

Qui nuper vxores duxerunt, sepe in quartanã incidunt.

¶ Nec obliuioni tradendum, frequentissime contingere his, qui nuper vxores duxerunt, & immodico vtuntur coitu, in quartanas incidere quoniam immoderatum coeundi exercitium refrigeret ac siccet. cuius temperiei melancholia est.

Caput.

Caput. lv. De signis quartanæ.

SIGNA exquisitæ quartanæ, quam lõgiorem spuria esse, nisi cũ obstructione coniungatur recte dixit Galenus octauo capite primi libri de arte curatiua ad Glauconem, potissimum in arteriarum motu consistere Galenus retulit. At ego contemnenda hæc existimo. primo quòd parum intersit, in prima die cognoscere expulsu, an quartana aut tertiana sit (quòd se fecisse forte insolenter gloriatur Galenus) quoniam et si vsq; in quartam diem in qua iterum febris inuadet, eiusdẽ dignotio differatur, periculum nullum ægrotãti imminet. etiam quia expulsu tantum, cognoscere genus febris, quanto magis speciem, falsum esse, certe credo: ibi quoq; existimat, senilem ætatẽ potius quam iuuenilẽ à quartana infestari: quasi hoc aduersari Hippocrati velit. paucaq; & nullius valoris signa post hæc scripsit. Aetius tamen proprio de quartana capite dilucidius hæc sub his verbis retulit. ※ At vero naturæ corporum magis atrabiliariæ hanc febrem perferunt. & ex temporibus autumnus. & præsertim vbi ipse seipso fuerit frigidior. ac siccior & inæqualis. edulia item, & potiões, & totius vitæ victus siccus & frigidus tempore existens. quartanarum febrium signum est. & lienes aucti. hæc autem febris non statim à prima die omnino irruit cum rigore, sed aliquando ex aliis in hanc fit transmutatio. ex his quæ erroneæ ac inordinatæ vocantur, verum in progressu rigor accedit & cum augente, etiam rigor augetur. sensus autem ægrotis contingit, non velut pungatur & stimuletur cutis velut in tertianis contingit. sed & per frigerantur vehementer. & velut franguntur vsq; ad ossa. Proinde audire est ægros dicentes, quòd ossium lassitudine tenentur, & carnem confringi imaginantur. pulsus porro sunt parui, obscuri, ac tardi, ac rari, in principiis accessionum, velut in nulla alia affectione. etenim iuxta inuasiones quartanarum arteria tibi ligata esse videbitur. & in trorsum trahi. ac prohiberi à regressu. quare etiam si iuuenis fuerit æger, tamen senilis extremæ ætatis motum arteria immittatur. si enim ægrotantis naturalem pulsum noueris, aut in principio exacerbationis alterius morbi affueris. nihil aliud expectaueris, quo minus pronuncies, irruentem à principio febrem quartanam esse. adeo immensa quædam mutatio pulsus ad raritatem & tarditatẽ fit. vrinæ vero his in principio quidem albæ ac tenues & aquosæ, nimirum propter materiæ crassitudinem percollatæ, progrediente vero morbo. pro ratione coloratiores fiunt, & subsidentiã habent crassam. Sequitur autem sudorum copia circa exacerbationis declinationem. ※ Hæ sufficienter quartanam ostendunt. quamq̃ ipsa satis nota sine his, cum simplex est, sit. ad medelam ergo eiusdem transire tempus est.

Caput. lvj. De medela febrium à melancholia oriẽtium quæ sæpissime per quartos dies accidũt. ideoq; de quartanæ medela nuncupatum.

Hippo-

quæ per annum fermè integrũ durauit. omnes huius noſtri oppidi inco læ noſcimus, neq; ſtatim vt ipſa ceſſauit. acceſsiones epilepticæ prorſ9 euanuerunt. quin potius per duos ac tres annos nonnunquam quibuſdã læuibus acceſsionibus epilepſiæ corripiebatur. donec omnino diſparuit morbus illæ ſæuus, & hodie ab vtroq; malo liber, cum quinquageſſimum ſuæ ætatis annum agat. iuueneſcit. & floret magis. q̃ cum quadraginta annorum fuiſſet. cæterum delyrium ex melancholia pacientem, & cõuulſione correptum, aut elephantia morbo nullum euaſiſſe, ſuperueniente quartana, recordor.

Quartanas ab indurato ſplene multo aliis longiores.

¶ Aetius capite. 83. ſermonis primi tetrablibi ſecundæ authoritate rufi quartanas oriẽtes ab ſplenis obſtructionib9 diuturniores aliis eſſe, referebat. adebatque ſigna harum quartanarũ. ac dicebat. Fiunt autem manifeſtæ ex colore, & cruditabus, & quòd venter nõ facile egerit, & ex ſplenis tumore, & quòd ad ſiniſtrum latus magis ſe reclinent ægri, eſt autem periculum ne progreſſu temporis etiam in aquam intercutem hi incidãt. Quòd manifeſte docet. hinc potiſsimum originem trahere quartanarum pariter incipientium diuturnitatem, & breuitatem, quòd ſine ſplenis òbſtructione coutingant, aut cum eadem. quæ enim cum indurato ſplene coniunguntur longas eſſe Aetius aſſeuerat, & nos experimur. vt lienem reſeratum habẽtes breues. Certe nõ recordor patientem quattanã abſq; ſplenis aut iecoris obſtructione ante maii finem nõ euaſiſſe ab eadem. quo docemur verum eſſe quartanã cum ſplenis aut iecoris vel amborũ viſcerum obſtructione longiorem neceſſario fore quauis alia in eodem tempore, quo ipſa incipiẽte, falſam q; illam, quam ex viciato Hippocratis aphoriſmo. 25. ſecũdi libri Galenus expoſuit.

In doctorũ medicorũ quæſitum.

¶ A nonnullis parum doctis medicis quæri ſolet. quomodo poſsibile ſit, quartanas incipere, tertianis aut continuis non præcedẽtibus, dubitandi ac interrogandi occaſionẽ hinc ſumentes, quòd agẽtia naturalia, nata ſint prius agere impaſſa minorem vigorem habentia, q̃; in ea: quæ vigoroſiora ac rebelliora ſunt. & cum bilis à qua tertiana oritur, & ſanguis a quo continua pendet. min9 rebellia melãcholico ſucco ſint. videbatur iſtis calorem putredinalem prius humores illos tenues oppreſſurum, quàm adeo craſſum, vt melancholia eſt. non perpendentes calorem putredinalem non eſſe aliquam ſubſtantiam extrinſecam ab humoribus putrefactis, vt ignis ac ſol quæ calfaciunt prius ac magis ea quæ minus reſiſtunt. quàm quæ plurimum ſe defendunt. ſed ab indecenti humorum temperatura oriri eoſdem putreſcere, aut non. atque cum ſæpiſsime contingat. bile & ſanguine ac pituita ſuam temperiem ſeruantibus, melancholiam diſtemperari. inconueniet nihil, quartanam a melancholiæ intemperie incipere, aliis humoribus innoxiis exiſtentibus.

Qui nuper vxores duxerunt, ſepe in quartanã incidunt.

¶ Nec obliuioni tradendum, frequentiſsime contingere his, qui nuper vxores duxerunt, & immodico vtuntur coitu, in quartanas incidere quoniam immoderatum coeundi exercitium refrigeret ac ſiccet. cuius temperiei melancholia eſt.

Caput.

Caput. lv. De ſignis quartanæ.

SIGNA exquiſitæ quartanæ,quam lõgiorem ſpuria eſſe, niſi cũ obſtructione coniungatur recte dixit Galenus octauo capite primi libri de arte curatiua ad Glauconem, potiſsimum in arteriarum motu conſiſtere Galenus retulit. At ego contemnenda hæc exiſtimo. primo quòd parum interſit,in prima die cognoſcere expulſu,an quartana aut tertiana ſit (quòd ſe feciſſe forte inſolenter gloriatur Galenus)quoniam et ſi vſq; in quartam diem in qua iterum febris inuadet,eiuſdẽ dignotio differatur, periculum nullum ægrotãti imminet.etiam quia expulſu tantum,cognoſcere genus febris, quanto magis ſpeciem,falſum eſſe, certe credo. ibi quoq; exiſtimat, ſenilem ætatẽ potius quam iuuenilẽ à quartana infeſtari: quaſi hoc aduerſari Hippocrati velit.paucaq; & nullius valoris ſigna poſt hæc ſcripſit. Aetius tamen proprio de quartana capite dilucidius hæc ſub his verbis retulit. At vero naturæ corporum magis atrabiliariæ hanc febrem perferunt. & ex temporibus autumnus. & præſertim vbi ipſe ſeipſo fuerit frigidior.ac ſiccior & inæqualis.edulia item,& potiões, & totius vitæ victus ſiccus & frigidus tempore exiſtens.quartanarum febrium ſignum eſt.& lienes aucti. hæc autem febris non ſtatim à prima die omnino irruit cum rigore,ſed aliquando ex aliis in hanc fit tranſmutatio. ex his quæ erroneæ ac inordinatæ vocantur. verum in progreſſu rigor accedit & cum augente, etiam rigor augetur.ſenſus autem ægrotis contingit, non velut pungatur & ſtimuletur cutis velut in tertianis contingit.ſed & per frigerantur vehementer.& velut franguntur vſq; ad oſſa. Proinde audire eſt ægros dicentes. quòd oſsium laſsitudine tenentur. & carnem confringi imaginantur. pulſus porro ſunt parui,obſcuri, ac tardi,ac rari, in principiis acceſsionum. velut in nulla alia affectione. etenim iuxta inuaſiones quartanarum arteria tibi ligata eſſe videbitur.& in trorſum trahi. ac prohiberi à regreſſu. quare etiam ſi iuuenis fuerit æger, tamen ſenilis extremæ ætatis motum arteria immittatur. ſi enim ægrotantis naturalem pulſum noueris, aut in principio exacerbationis alterius morbi aſſueris. nihil aliud expectaueris,quo minus pronuncies, irruentem à principio febrem quartanam eſſe.adeo immenſa quædam mutatio pulſus ad raritatem & tarditatẽ fit. vrinæ vero his in principio quidem albæ ac tenues & aquoſæ, nimirum propter materiæ craſsitudinem percollatæ, progrediente vero morbo.pro ratione coloratiores fiunt, & ſubſidentiã habent craſſam. Sequitur autem ſudorum copia circa exacerbationis declinationem. Hæ ſufficienter quartanam oſtendunt. quamq̃ ipſa ſatis nota ſine his, cum ſimplex eſt, ſit.ad medelam ergo eiuſdem tranſire tempus eſt.

Caput. lvj. De medela febrium à melancholia oriẽtium quæ ſæpiſsime per quartos dies accidũt. ideoq; de quartanæ medela nuncupatum.

Hippo-

Hippocrates secundo de morbis libro medelam quartanæ vt referam disposuit. ⁜Cum febris quartana ex alio morbo non purgatum apprehenderit, pharmacum deorsum purgãs bibendum dato. deinde caput purgato, postea rursus infra purgato, si vero his factis non cesset, interpositis duabus inuasionibus post purgationẽ infernã, multa calida ipsum lauato, & seminis hyosciami milii magnitudinem,& mandragoræ tantundem, & succi silphii trium fabarum magnitudinẽ, & trifollii tãtundem, in vino meraco bibat. at si firmus et sanum se esse putans ex lassitudine, aut profectione febre correptus, ad quartanam deueniat. fomentis ipsi adhibitis, alliũ dato, in melle tinctum. Deinde lenticulæ decoctum bibat, melle & aceto ammi stis. postquàm autem repletus fuerit uomat, postea calida lotus vbi frigidus factus fuerit, cyceonem ex aqua bibat. vesperi cibis mollibus & non multis vtatur. altera vero exacerbatiõe, vbi multa calida laueris, & stragula ipsi inieceris. donec exudet. statim veratri albi radices trium digitorum longitudine, & trifollii dragmam. & succi silphii duarum fabarum magnitudinem, in vino meraco bibat. & si vomitiones ipsum vrserint, vomat. sin minus, post caput purgatum. cibis autem vtatur quàm mollissimis & acerrimis, cum vero exacerbatio ipsum inuaserit, ieiunus medicamentum ne bibat. ⁜ Hanc curationis quartanæ normã cum lego non parũ admiror, si Hippocratis genuinus liber hic & alii de morbis sunt, cur à Galeno & aliis medicis anterioribus & posterioribus annotati iã, vt qui exoleuerint, non sint, & lectores moniti, ne fidẽ illis sententiis dent, quibus quartanarios innumeros in vitæ discrimẽ pellicient. at si eiusdem non esse credũtur. cur quoq; inter expurios isti, & alii annumerati, seorsum non excuduntur, & venduntur. & nõ simul cum germanis: vt nunc fit. nescio enim medicum vllum adeo indoctũ reperiri nunc posse. qui palam non intelligat, quantum à vera methodo curatiua, illa, quæ ab Hippocrate recensita est, distet. quid enim absurdius, quàm quòd si alius morbus putà tertiana, aut cõtinua febris, vel quiuis alius in quartanam permutetur. & æger prius in aliis morbis purgatus nõ sit, quòd statim per ventrẽ purgetur quartanam patiens, & post quæ caput purgant, dentur. ac mox iterum venter soluatur. Nempe cũ humores, qui precedentes morbos genuerunt, iam in halitum vel per aliam sensibilem vacuationem a natura excreti sint. & solum melãcholicus succus quartanam gignens superfit. non video ego, cur statim humor adeo coctioni rebellis bis per ventrem sit subducendus. & non sit eiusdem expectanda concoctio, quæ in autumno & quandoq; vsq; ad mediam hyemem non perficitur. etiã quid cõferat capitis purgatio quartanariis: in quibus origo ab splene ferme semper est, ignoro. Lauare aqua calida, quod idem est, cum descendere in balneũ aquæ calidæ: quãtum noceat quartanam patiẽtibus, nisi cum in totum humor cõcoctus est, nullus ignorat, neq; cauere hoc Galenus oblitus est. cum primo de arte curatiua ad Glauconem capite citato sequẽtia scribat verba. ⁜ Et si omnino possent a balneis abstinere, solis contenti frictionibus, quàm plurimũ

plurimum.ex eo iuuamen admitte-
rent. ☙ Medicamentum etiam il-
lud recipiēs hyoſciami ſemē,& mā
dragoram,quod bibere poſtq̄; aluus
ſubducta eſt,Hippocrates præcipit.
iā quòd prodeſſe valeret. nō alio in
tempore q̄; in eo in quo vſus theria-
cæ approbatur.putarem ego.Porro
in antidotario Nicolai,quod cum li
bro meſues.venditur ſcribitur quo-
dam medicamentum vocatum mu-
ſa enea , non diſsimile huic compo-
ſito ab Hippocrate in medela quar-
tanarum,nam illud Nicolai etiam
hyoſciamū & mandragorā vt Hip-
pocratis recipit.& alia calida ſim-
plicia non diſsimilia facultate ſil-
phio,& trifollio,ac vino.vſus huius
frequens erat cuidam medico impo
ſtori.qui veteres & recentes quarta-
nas ac tertianas ſe medicaturū pro-
mittebat,eiuſdem deglutione.pluri
moſq; à tribus aut quatuor acceſsio
nibus quartanæ aut diuturnæ tertia
næ,tātū bibita muſa illa, liberabat.
& numis,quos cū ægris. quib9 mede
batur pro ſolutiōe pepigerit recep-
tis,indiſtās oppidū diſcedebat. neq;
multos poſt dies ſæuior febris inua-
debat & deteri9 eoſdem vexabat æ-
gros, qui ſe illuſos eſſe ab impoſtore
nō ſine animi dolore fruſtra crucia
bātur.nēpe opiū,hyoſciamū,mādra
gora,& ſimilia ſui immenſa frigidi
tate arterias & venas adeo conſtrin-
gunt.vt humor plurim9 viciatus &
nedum,coctus qui a corde ſeiunctus
erat,& febrē tūc nondū producebat
in cor repere ab illis medicamentis
prohibeatur ne occaſio febris eſſe
valeat.vt ante aſsūptionem medica
mēti poterat. at cū diu per tres aut
quatuor acceſsiones prohibitus hu
mor , in cordi venas proximas & in
ipſū cor diffūdi , alios humores ſibi
proximos viciet.ipſeq; craſsior & ſe
bellior a medicamentis dictis ſit cō
uerſus,& vires ægrotantis imbecilio
res venenoſa qualitate ſint verſæ.cū
maiore vi prorūpēs ipſe, qui cohibi
tus erat humor,deterius q̄ prius cor
dis ſanguinē inficit:ac inde validio
res febres fiūt.& nō raro in mortē æ
ger impellitur:neq; minus indoctus
q̄; præterit9.alius quoq; eiuſdē Hip
pocra.in ſupradicto loco ordo me-
dēdi quartanas eorū , qui pri9 nullū
alium morbum paſsi ſunt,eſt.vt qui
rectam curationis normā infraſcri
bendam legerint, clare intelligent.
ſed Hippocratis ſentētias de mede-
la hac taxare deſino. vt ad Cornelii
celſi Galeno antiquioris decreta de
re hac examinandum deueniam. Et
quoniam caput de curatiōe quarta-
næ in hoc authore pendet a capite
antecedente de medela tertianæ ne
ceſſum eſt,vtrumq; tranſcribere, nō
nullis interiectis verbis, quæ Corne
lii ſentētias obſcuras planas reddāt,
ac poſtea noſtrā de febre hac ſenten
tiam in medium ponere.Dicebat er
go Cornelius libro tertio capite. 14.

Cornelij de tertianę curatione ſententia.

SI TERTIANA vero quæ ex
toto intermittit,aut quartana eſt
mediis dieb9,id eſt,in illis,q mediāt
inter priorem & ſequētem acceſsio
nē. & ambulationib9 vti oportet,a-
liiſq; exercitationib9 & vnctionib9.
quidā ex antiquiorib9 medicis Cleo
phantus in hoc genere morborum
multo ante acceſsionem caput ægri
multa calida aquā perfundebat. de-
inde vinū dabat.quod quāuis plera-
q; ei9 viri præcepta ſecut9 eſt Aſcle
piades, recte tamen præteriit. eſt e-
nim anceps (id eſt dubium)præſidiū
illud

illud. ipſe Aſclepiadés ſi tertiana febris eſt, tertio die poſt acceſsionem (hoc eſt, ſtatim vt acceſsio ſecunda ſinitur) dicit aluum duci, oportere. quinto poſt horrorem vomitum elicere, deinde poſt febrem ſicuti illi mos erat, adhuc calidis febre dare cibum & vinũ. ſexto die in lectulo detineri. ſic enim fore idem referebat. ne ſeptimo die febris quarta accedat. id ſæpe fieri poſſe veriſimile eſt. Tutius tamẽ eſt, vt hoc ipſo ordine vtamur. tria remedia vomitus alui ductionis, vini potus, per triduũ, id eſt, die tertio, & quinto, & ſeptimo tẽtare. neq; vinum niſi poſt acceſsionem die ſeptimo bibat. Si verò primis dieb9 diſcuſus morbus nõ eſt. incidit q; in vetuſtatẽ, quo die febris expectabitur, in lectulo ſe cõtineat æger, poſt febrẽ perfricetur. tũ cibo aſſumpto bibat aquã. poſtero die quo cibo vacat (hoc eſt non comedit) & ab exercitatione vnctioneque aqua tantum cõtentus conquieſcat. & id quidem optimum eſt. ſi vero imbecillitas vrgebit, & poſt febrem vinũ & non aquã, vt ante præcepi & medio die (id eſt, in qua febre caret) Paulũ cibi debebit aſſumere: neque ſola aqua contentus, vt iuſſeram eſſe tenebitur.

Verba Cornelij celſi capitis. XV. de curatione quartanæ.

EADEM in quartana faciẽda ſunt. ſed cum hæc tarde admodum finiatur niſi primis diebus diſcuſa eſt, diligentius ab initio præcipiendum eſt. quid in ea debeat fieri. igitur ſi cui cum horrore febris acceſsit. eaq; deſiit, eodem die, & poſtero, tertio quoq; continere ſe, ſeruando ſequentem ordinem debet. aquã tantummodo calidã primo die poſt febrem ſumere. biduo proximo (hoc eſt in duobus diebus poſt primam febrem) quantum fieri poteſt, ne hanc quidem bibere. ſi quarto die cũ horrore febris reuertitur, vomere debet ſicut ante præceptũ eſt. deinde poſt hanc ſecundam febrem modicum cibum ſumere, vini quadrantẽ (hoc eſt vncias tres) bibere. poſtero tertio q; die, id eſt, in duobus diebus ſequẽtibus ſecundam febrem) abſtinere: aqua tantummodo calida ſi ſitis eſt, aſſumpta. ſeptimo die (in qua tertia quartana acceſſura eſt) balneo frigus præuenire (hoc eſt, anteq; frigus inuadat, balneari. abſtinere & continere ſe debet, & aqua tantũmodo calida ſi ſicciet, vti. ac tũ ita alio ſequenti ſeptimo die quæ decima tertia morbi dies eſt. balneo frigus præuenire. ſi febris poſt relata duo balnea facta (ſeptima & decimatertia die) iterũ reddierit ducere aluum expediet, vbi ex eo alui ductu corpus conquieuerit, in vnctione vehementer perfricari, eodem modo ſumere cibum & vinum, biduo proximo ſe à vino & alimentis abſtinere, frictione ſeruata, decimo (poſt ſextam acceſsionem) die (quæ vigeſsima quinta morbi dies eſt) rurſus balneum experiri: ſi poſtea (tranſata nona quartana) decima febris acceſsit, æquè perfricari, vinum copioſius bibere, ac ſi proximum eſt (vt febris auferatur) quies tot dierum, & abſtinentia cum cæteris, quæ præcipiuntur, febrem tollẽt. Si verò nihilominus remanet, aliud ex toto ſequendum eſt curationis genus: idq; agendum, vt quod diu ſuſtinendum eſt, corpus facile ſuſtineat. quominus (hoc eſt vt non etiam) curatio probari Eraclidis Tarentini debet. qui primis diebus ducendam aluum deinde abſtinẽdum vſq; in ſeptimum diẽ dixit.

quod vt ſuſtinere aliquis poſſet. tamen etiam febre liberatus vix refectioni valebit. adeo ſi febris ſæpius acceſſerit, concidet, ideſt morietur. igitur ſi tertio decimo die (poſt decimam quartanam, putà quadrageſimo à febris initio) morbus remanebit, balineū neq; ante febrem, neque poſt eam tentandum erit. niſi interdum (id eſt quandoq;) iam horrore diſcuſo. horror ipſe per eadem, quæ ſupra capite duodecimo huius tertii libri præſcripta ſunt, expugnandus. deinde poſt febrem debet vngi, & vehementer perfricari. cibum, & validum, & fortiter aſſumere. vino vti quantum libebit. poſtero die cū ſatis quieuerit. ambulare, exerceri, vngi, perfricari fortiter, cibum accipere ſine vino, tertio die abſtinere. quo die vero febrē expectabit, ante ſurgere, & exerceri. dareq; operā nō oportet, vt in ipſam exercitationē tempus febris incurrat (quin ſi fieri poſsit, prius exercitatio facienda) ſic enim ſæpe illa diſcutitur. at ſi in ope pere (quoniā aliter fieri non potuit) febris occupauit, tum demum ſe recipere (hoc eſt in torum ſe ducere oportebit) in eiuſmodi valetudine medicamenta ſunt. oleum, frictio, exercitatio, cibus, vinumq;. ſi vēter aſtrictus eſt, ſoluendus eſt. ſed hæc facile validiores faciunt. ſi imbecillitas occupauit ægrū pro exercitatione geſtatio eſt. ſi ne hanc quidem ſuſtinet, adhibenda tamen frictio eſt. ſi hæc quoq; vehemens onerat, intrà quietem & vnctionem & cibum ſuſtinendum eſt. dandaque opera eſt, nequa cruditas in quotidianam id malum vertat. nam quartana neminem iugulat, ſed ſi ex ea facta quotidiana eſt, in malis æger eſt. quod tamen niſi culpa vel ægri, vel curātis nonnunq; fit.

Verba Cornelij capitis decimiſexti de medela duarum quartanarum.

AT SI duæ quartanæ ſunt, neq; hæ quas propoſui, exercitationes adhiberi poſſunt. ſed ex toto quieſcere opus eſt. aut ſi id difficile eſt, leuiter ambulare, conſidere poſt ambulationem, diligenter inuolutis pedibus & capite. Quoties febris acceſsit, & iam deſiit, cibū modicū ſumere, & vinum: reliquo tēpore, niſi imbecillitas vrget, abſtinere à vino, aut ſi duæ febres pene iungūtur, poſt vtramq; (ideſt tranſatis ambabus) cibum ſumere. deinde vacuo tempore (hoc eſt cum febris abeſt) & moueri aliquid, & poſt vnctionē cibo vti. cum vero vetus quartana raro niſi vere ſoluatur, vtiq; eo tēpore attēdēdum eſt, ne quid fiat quod valetudinem impediat. prodeſtq; in vetere quartana mutare ſubinde victꝰ genus à vino ad aquam, ab aqua ad vinum, à lenibus cibis ad acres, ab acribus ad lenes trāſire, eſſe radicem (id eſt, comedere raphanum) deinde vomere. iure ve pulli gallinacei ventrem reſoluere, oleum ad frictiones adiicere, calefacientia ante acceſsionem ſorbere. vel aceti cyatos duos (hoc eſt ſextarii partem ſextam) vel vnum ſynapis cum tribus Græci vini ſalſi, vel mixta paribus portionibus, & aqua diluta, piper, caſtoreum laſer, myrrā. per hæc enim ſimilia-q; corpus agitandum eſt. vt moueatur, ex eo ſtatu, quo detinetur. ſi febris quieuit, hoc eſt aufertur. diu meminiſſe eius diei quo infeſtare ſolebat conuenit. eoq; die vitare frigus, calorem, cruditatem, laſsitudinem facile enim reuertitur, niſi à ſano quoq; aliquamdiu timetur.

Verba Cornelii capite decimo septimo.

¶ ATSI ex quartana quotidiana facta est, cum id vitio cruditatum aliquarum inciderit. per biduum (in quo si simplex quartana foret integer & sine febre futurus erat) abstinere oportet. frictione vti, aquam tantummodo vesperi potui dare (tertio die quæ quarta est, computatione facta, à quartana immediatè præcedente. tertia vero si cõputetur à biduo ancedẽte) sæpe fit, ne febris accedat, sed siue febris fuerit, siue non fuerit, cibus post accessionis tempus est dandus (idest, expectare oportet, quòd tempus transeat, in quo quartana solita erat, inuadere) atsi febris manet, per biduum abstinentia quanta maximè imperari corpori potest obseruanda, fricatione quotidie vtẽdum est.

Decretum authoris in Cornelii sententias.

¶ PLACVIT post ductam ex Hippocrate sententiam de quartanæ medela, hos quos legistis ex Cornelio contextus explicare, tũ vt qui ob nimiã huius authoris in scribendo breuitatem, & elegantiam, eundẽ intelligere nõ valerent, nostris additionibus possent, tum vt cũctis hæc nostra commentaria lecturis pateret, quàm rudis & inculta medica facultas parum ante Galeni tempora fuerit, ac plurimum quod ipsi ac cæteris posterioribus qui eandem plus & amplius excollunt, debeatur, vt quoq; studiosi viri & aucupãdæ gloriæ cupidi, non satisfecisse putent, cum Platonem, Aristotelem, Galenũ, cæterosq; veteres scriptores callẽt. si eorundẽ lapsus, quorũ nõ pauci passim nos offendũt, annotare (ne indocti tyrones in eosdẽ impingãt) nõ valuerũt, atq; nõnulla veteribus ignota nõ addiderint, quibus scientiæ quæ primum humiles & ignotis parentibus ortæ. obscuræ erant, illustres rederentur. & quæ iam splendorẽ acquisiuerint, nouis inuentis amplissimè fiant, & tandem per hominum doctorum manus scientiæ quotidie auctæ perfectum decorem assequantur.

¶ Neq; minus cõsiderandum se offert, quantum in hac medicinali facultate indoctis aberrare liceat, ægris & vulgo imperito medicorum errata ignorantibus. cum enim veræ methodi curatiuæ quartanæ infra exarandæ non tantum differant ab iis, quas ex. Hippocrate & Celso retro duximus, verum omnino illis aduersentur: necessum est. antiquos illos medicos passim iugulare quartanam patẽtes, ægris ipsis accersire suos carnifices iubentibus, numisq; & donis necẽ propriam ignaris mercantibus. quod quanuis ita, vt retuli sit, non peculiare huic arti est, incõstantissimam esse, vt falso Plinius eidem tribuit, cum tam naturalis & demoribus physica. quàm legum & armorum peritia inconstantiores medicina fuisse, veterum scriptorũ monumenta probant. si enim lycurgi Lacedemoniorũ Regis instituta horum temporum iuris peritis mõstrarentur, non solum ipsa vitupera rent, verum ab stolido quopiã facta indubie crederent. quæ enim lex stultior nobis offerri posset, quàm vnius reipublicæ agros & reliquas hominum facultates, pariter in diuites, & pauperes: ignauos & solertes: continentes, & voraces. lege distribui: quam tamen Lycurgus, vt

Plutar-

Plutarchus in vita eiuſdem refert, vt ſanctiſsimam ſanciuit:ſuiſq; ciuibus obſeruare compullit.neq; minora monſtra in platonis repub.& Ariſtotelis politica. qui ea legerit inueniet: certe ab Imperatorum temporibus vſq; ad hæc noſtra ſecula eaſdem leges toties permutatas, interdictas, & permiſſas. vt ſcribere nefas ſit: incoſtãtiorem omnibus ſciẽtiis hãc eſſe dillucide quoq; probat, naturalis etiam facultas, quæ quòd de inuariabili natura tractet,immobilis futura erat. in quot ſectas, per diuerſorum temporũ curricula ſit partita, ſectarum nomina ſtoicorũ, Academicorũ Peripateticorum, & aliorum quæ vix referri poſſunt, palam oſtendunt.Quanto quoq; diſsideant Macedonum priores falanges acuneis poſterioribus Romanorum & horum in militia ordo,ab ea quæ poſt ab hunis Vuandalis, Gothis, & aliis barbaris vſitata eſt,omnes audiuimus.verum quòd multo diligẽtius nunc quàm ante,hæc pugnandi peritia exculta ſit, tormentaria ars parum antequam geniti nos ſumus inuẽta probat: quo nõ minus quàm præteritis docemur,debellandi ſciẽtiam non plus conſtantem præteritis fuiſſe,ſed hæc mittamus,vt quod ſcripſimus,putà Cornelii methodis potius interimi, quàm curari tertianam & quartanam patientes oſtendamus.

Improbantur Cornelii decreta.

Quod vt ſine multis verbis clare doceamus, id prius ſupponere expediet. genericas methodos curatiuas morborum hiſce temporibus obſeruatas, quibus falſæ antiquorũ ſunt exploſæ.fœlicibus euẽtibns, & firmis rationibus,quæ hic non ſcribuntur,eſſe fulcitas. cum ergo vomitionem fieri præcipere, priusq̃ à totius cotporis vaſis humorum copia vena ſecta,ſit extracta, aut per aluũ ſubducta, aduerſetur illi generali præcepto medicinæ, quamlibet vacuationem tanto prius alia exercendam,quanto vniuerſalior illa ſit, & indocti pariter ac docti fateantur, venæ ſectionem & alui purgationẽ vniuerſaliores vacuationes vomitionibus eſſe,clarum ſupereſt, mutaſſe ordinem Aſclepiadẽ primum per aluum expurgans tertianam patientem, & poſt per vomitum, è contra faciendo,errorem notiſsimum eſſe. nequè minorem tam Aſclepiadis q̃ Celſi iudico, quòd ſtatim, vt febris definit, adhuc febrientis viribus nõ refectis,ventrem ſubducere iubeant cum poſsint ſubductionem in diem ſequentem differre. in qua æger intiger & ſui iuris eſt, potenſq; pharmaci nocumenta corrigere,& ſuffer re.etiã quid indoctius,quàm de ſanguine mittendo mẽtionem nullam in hoc capite agere & remedium adeo generoſum quo ſolo debite exercito ſæpe à medicis: febris tertiana aufertur.obliuioni traddere. & ſolo ſuo præcepto capitis decimi libri ſecundi,in ſequentem modum iubẽte. ⁜ Ergo vehemens febris vbi rubet corpus,plenæq; venæ tumẽt,ſanguinis detractionem requiri. ⁜ Tacere, experientibus nobis in lentis febribus, & vbi corpus pallet. & venæ plenæ non ſunt.ſanguinis miſſionem ſæpiſsime tertianas auferre. non quia multus ſed quoniam vitiatus ſanguis in illisſit.Aqua calida lauare caput multo ante acceſsionem Cleophantus præcipiebat. quod clare aduerſari videtur Hippocratis aphoriſmo quadrageſsimo tertio ſeptimi libri dicenti. ⁜ Si febris nõ ex bili habeat, multa aqua calida capiti ſupinfuſa, ſolutio febris ſit. ⁜ Nam tertianas in plurimum à bili

pendere, omnes fatemur. Nempe cui fundamento innitatur Hippocratis & Cleophanti decretum illud, de lauando capite per aquam calidam in febribus à bili vel ab alia causa pendentibus, ad ea de quibus agimus non expectat. sat est innuere, quòd non vt cutis totius corporis à frigore obstructa referetur, neque ad lassitudinem vllam medendum proficiat, vt Galenus in comento dicebat. Quoniam si id Hippocrates vellet, balneari febrientem, vt sæpe solet, & non capiti tantum aquam superinfundere iussisset. nisi propteruias, vt Galeni expositionem defendas, balneas temporibus Hippocratis non aliter fieri, quàm supra caput aquam calidam in totum corpus descendentem infundendo. quod falsum esse clarius est, quàm probari indigeat. Tam quòd multi morbi sint, in quibus à clauiculis vsque ad pedes balneari corpus conuenit, capite nequaquam madefacto. quàm quòd vbi crura & bracchia lassitudinem paterentur, parum prodesset, capiti aquam superinfundere. vero simi lius ergo esset Hippocratem & Cleophantum opinatos fuisse, vniuersas corporis venas oriri à capite. nisi veritas ipsa, & Galeni sententia commentario secundo de humana natura non cauisset, & clare probasset. commentationem illam de venis in loco citato scriptam à quopiam indocto fuisse libro illi de humana natura insertam. sed hæc annotasse inter alia multa, quæ etiam possem, in breui illo capite de tertianæ medela sufficiet.

Errores cor ne. in quartanæ medela.

¶ Transseamus ergo ad monstrandum non pauciores, neque minores esse lapsus in quartanæ medela quã in antecedente. inter innumeros enim hic exiguus non est. in die in qua tertia quartana accessura est, iubere quartanam passuro, vt in balneum descendat, materia incocta, & nedum euacuata existente. etiam in decima sexta die à morbi initio corpus pharmaco expurgare, satis à methodicum est, cum humor atrabiliarius quartanæ nequaquàm poscat tam celerem vacuationem, vt post in vera medela eiusdem docebimus. sola aqua quoque calida alere in prioribus tribus diebus febriẽtem quartana, morbo adeo prolixo. & in quatuor sequentibus vnica cibatione cogere ægrum contineri. post etiam in sequentibus aliis septem diebus nõ solidioribus neque pluribus alimẽtis ægrum ali. quàm in prioribus. non tantum a veris medicinæ methodis præcipientibus, quòd vbi status morbi serius expectatur, ibi à principio vberius reficiendum corpus sit, est alienum. verum & suspitionem inferens ne forte ante morbi finem deficiat æger. illud Eraclidis Tarẽtini decretum in huius morbi medela satis à veritate distat. vt Cornelius inquit. Vt quoq; præscribẽdo cõueniẽtẽ horũ victus rationem dementia Eraclidis dementiam Cornelii excellit, quamquàm hic non sine æqua labe alium vituperet. plures annotare ex Cornelii capitibus errores super fluum mihi videor. cum nihil eosdem plus patefaciat, quam capitis sequentis cum præcedentibus collatio. ordiamur ergo veram quartanæ medelam, quæ in sequentem modum habet, exarare: quo etiam siquem Galenus commisit lapsum, facile ostendetur.

Caput. lvij. De vera medela quartanæ simplicis intermittentis in methodos curatiuas per victus rationem vt aliarũ febrium distincta.

NON multis præceptis huius febris medela absoluẽda vt aliarũ erit, quoniã etsi prolixior præcedentibus esse soleat, cum salubrior illis sit, non tot ambages vt curetur poscit. vt cũ pharmaca quibus est medenda scripsero, docebo. certe vt reor, nullus à quartana moreretur. qui septuagesimum non esset transgressus annũ, aut duos assecutus fuisset. si decenti victus ratione maxime in aquæ aut vini potu, vteretur. quapropter hæc vna sit prima & maxima curatiua methodus in die in qua quartana accessura est, nihil bibere sex horis ante quàm frigus aut rigor ægrum corripere solet. neque quatuor postquã febris, sublato iam frigore, incepit, quàm maximè quartanariis obseruare conuenit. si enim in fœlices exitus quartanam patientibus contingunt, frequentissimè inde sunt, quia in induratum splenem. & aquam intercutem incidunt. cumque ambo hæc mala aquæ potu crescant, & foueantur, vitare eandem, salubre erit, & ea indecẽter vti, perniciosum

1. Metho. ¶ Nec minor custodia in assumptione alimentorũ adhibenda quàm in aquæ potu erit. non quòd adeo alimenta noceant, vt aqua. sed quod ab eisdem crassis vel lentis, iecoris & lienis obstructiones formidandæ originem trahant, vt ab aqua. etiam quod in die in qua quartana accessura est, parum minus noceat, alimentum, quod imminente iam frigore, aut rigore pranditur. quàm aqua eo dem tempore bibita. salubre ergo erit, si febris in hora prima, aut secunda, siue tertia post meridiem est accessura, febrientem ieiunum & sine alimento, & potu, & somno, abstinẽtem per totam illam diem detinere. donec rigor & frigus pertranseant, & febris statum aut declinationem sit assecuta. tuncque cortices radicum buglossæ cum sacch aro conditas, aut cucurbitam eodem modo confectam tempore veris & æstatis ac in autumni prioribus mensibus mandendas febrienti dare. in hyeme autem cortices mali medici, vt præcedentes confectæ vel alia bellaria parumper calida exhibere. & post si à siti molestetur æger, non multum aquæ decoctæ bibat. verendus enim adeo est aquæ potus. non solum cum rigere aut febrire incipit quartanarius, sed cum nedum febrit, vt nihil plus. ablata iam febre, carnem pulli galinacei decoctam cum folliis borraginis & nostro cõmuni petroselino in calidis temporibus, aut caponis seu gallinæ infrigidis mandat. vinumque album tũc bibat. quòd si febris serius ventura est, putà in quinta aut sexta post meridiem hora. & æger tollerare famem quia senex, aut puer, siue imbecillus est, non posset, sanum consilium est, postquàm à lecto surrexit, ventrem exonerare, parumq; ambulare, statimq; iecur gallinæ aut pulli gallinacei, seu eorundem pauxillum assum comedere, & vinum lymphatum bibere. aut si validior æger fuerit, solum florem borraginis, aut

cortices buglosæ, aut aliud donsimi le cum sacharo confectum iantare, & parum vini, vt dixi, bibere. & per totam diem sine vllo alio alimento aut potu, aut somno, febrem sperare. in qua eadem quæ supra præcepta sunt, obseruare conueniet. in aliis diebus in quibus æger nõ febrit, carnes & alimenta in. 4. methodo se lecta comedere ac cœnare præcipio.

3. Metho. ¶ Cum non omne vini genus, neq; aqua quæuis quartanã pacienti conueniat. necessarium est, quæ ex vinis vtiliora sunt, atque si aqua decocta semper sit bibẽda, quæ salubrior sit exprimere. neq; non herbas quibus est aqua coquenda monstrare. de vinis ergo est nostra sententia, quòd nigra & rubra, quia crassioris consistẽtiæ q̃; alba sunt. minime his conueniãt. neq; omnia alba. illa enim, quæ dulcia sunt, & obstructiones gignũt, ac pontica & noua minime conuenire illis existimo. quapropter ex vinis nostratibus putã Methinẽsibus, nullum primi anni bibere consulo, quoniam illi qui asseruari vltra annos duos non valẽt immaturi sunt. & cũ in primo anno hibibũtur quartanariis nocẽt. reliqui vsq; in finem duorum annorum aut anni vnius & dimidii incocti permanent. neq; generosa vina sex aut septẽ annorum vtilia in initio quartanæ sunt, secus in fine. huius sententiæ Galenus de medela quartanæ primo de arte curatiua ad Glauconẽ fuit. quem Paulus & Aetius cæteriq; Græci sunt sequuti. aquam crudam neq; interdicunt. neq; permittunt Græci medici. fortassisq; cum dicunt. ⁂ Vino vtendum est pauco, albo, & tenui, ac moderate calido. ⁂ Intelligere volunt, tantum vinum albũ aqua cruda lymphantum esse tamdiu biben dum, q̃; diu quartana perdurauerit. siue per menses sex aut per annũ duret. & ideo moderatẽ calidum per aquæ scilicet commistionem laudauerint. quod autẽ obseruare in aquæ potu conuenit, id est. nunq̃; crudam aquam quartanarius si possibile fuerit, tã in diebus intermissionis, q̃; in diebus in quibus febrit, bibat. sed decoctam cum semine, aut herba, aut arboris foliis, aut cortice vim moderatẽ calefaciendi, & apperiẽdi habente. neq; in hũc vsum vtilior aqua eligenda erit, si hæc ingratior ægro fuerit. sed maxime grata procuranda. cum enim morbus hic adeo prolixus esse soleat, vt annos duos quandoq; transgrediatur, à principio maxime custodire virium robur conueniet. ne virib9 deiectis æger subcumbat. & cum ingratus aquæ potus appetitum ciborum sæpe tollat. hic q̃; maxime vitandus. præsertim in primis duobus mẽsibus à quartanæ initio, in quibus fastidium ingens adeo molestare quosdam quartanarios solet, vt à lectis præ imbecillitate surgere non permittat. sunt ergo semina pro dequoquẽda aqua vtilia anesi, fœniculi, apii, & asparragi, vrticæ, herbæ asplenum, quam scolopendrion vocant. hysopum, adiãtum, quam capilum veneris iuniores dicunt. agrimonia. neq; in hunc vsum vtilem esse myricã seu tamaricẽ puto. quòd ea immodica adstrictoria vi polleat (vt ex facultatibus eiusdẽ scriptis a Dioscoride libro primo capite quadragesimo nono facile ellicitur) quæ in totum contraria est scopo curationis morbi huius, putã reserandi quæcunq; obstructa sunt. decipiuntur ergo medici, cum myrica in quartanæ medela vtũtur: quia in citato capite Dioscorides de eadem

dem dixerit. Lienē absumit. Non considerantes quòd quæ astrictoriam vim habēt, vt aqua calibeata & tamarix nō aliter splenicis prosunt, quàm lienem adeo constringēdo, postquàm à totius corporis vasis crassi & lenti humores sunt excreti, vt quidquid in eo contentum est, extrahant. ceu qui aquā à madida spōgia, quæ non dissimilis spleni est eādem comprimendo ellicit. modo vt relata vtilia sunt hís, qui tantum in liene melancholicum succum habent. sic noxia erūt illis, qui in toti9 corporis vasis, vt dixi, illum contināt. nam adstringādo venarum & cutis oscula, rebellem eductioni eūdem reddūt. toto ergo tempore, quo febris quartana perdurat, vsus hui9 arboris vitandus est, quoniam in venis melancholiam cōtineri, certi sumus. post vero eiusdem ablationem si splen inflatum manserit. decocto illius, & aqua, ferrata vti, nisi quid aliud obstet, licebit. cæterū cortices radicis buglosi, quæ expurgandi melancholicum succum vim habēt, vt ex. 112. capite libri tertii Dioscoridis ellicitur, tam quòd scribat. Aiūt eam quæ tres thyrsos emittit, cum semine & radice tritam, potamque, contra tertianos horrores prodesse. quæ quatuor ad quartanos. Tū quòd in fine capitis prædictis adiūgat. Quod in vinum deiectum animi voluptates auget. Vtiles sunt, vt ex his aqua decoquatur. cinamomum etiam vtiliter aquæ infunditur, maximè vbi ventriculus quartanarii plurimum laxus est. glycyrrhiza etiā est vtilis. ex his ergo omnibvs & aliis eiusdem facultatis eligenda ea sunt, quæ ægro plus grata sint, & aqua his decocta bibēda. aut si nullum ex prædictis tollerare febrientis gustus valet. aquam tantum modo coctā bibat, eiusq; quàm minus possit.

¶Ex alimētis vtiliora sunt. quæ calidam & humidam temperiem habent, dummmodo concoqui habita sint. & tenuem gignant sanguinē. quapropter vitanda erūt omnia frigida & sicca edulia etiā porcinæ carnes, quoniam crassum sanguinē gignunt, vt Galenus in medela quartanæ primo de arte curatiua ad gluconem præcipiebat. Verum si ciborū appetitus adeo adiectus est, vt parū comedere æger valeat, vt in primis mensibus huius morbi contingere, vt dixi solet, permittere ægro vt pauxillum ex carne porcina salita aut recēter mactata comedat, vtile esse iudico. hanc enim sæpissime concessi his febriētibus, & fœliciter cessit. nam illi qui comedere relatas carnes cupiunt, simul aliorum laudabilium alimentorum aliquid coniunctum cum porcina carne deuorant. quo deiectæ vires fouētur. tandē carnes gallinarū, & pullorū earundē, ac iuuenū perdicū, & fasianorū, & omniū montanarū paruarū auiū, vtiles sunt, & ouorū earundē lutea. noxia autem auium in paludibus degētiū caro. vt arietum anniculorum & vitulorum proficua. ex piscibus solos Galenus permittebat, concoqui faciles, molles carnes & nihil tenax habentes. quales sunt parui in fluminibus degentes, præsertim qui ab Hispanis, bermejuelas, nominantur. etiam turtures pisces, non genus illud piscis marini, turtur & pastinaca vocatū, quod in cauda venenum præsentissimū habere, inquiunt, sed quod nos, truchas, sermone vernaculo vocamus. murenæ in fluminibus piscate (lampreas Hispanum vulgus nominat) carnem mollem habeat, quæ in aliquorū veutribus non difficul 4. Meth9.

difficulter coquitur, cum ergo comedere has quartanari qui ab aliis alimentis abhorrent, appetunt. ego id non veto. dummodo pluries non faciant, neq; nisi parum ex eis cum nuce muscata & pipere in vino, vel cum pane in artocreate decoctas comedant. quo deiectus appetitus resurgat. ex fructibus appensæ vuæ & etiam non appepsæ vtiles sunt, ficus quoq; & cerasia matura & dulcia, nuces iuglandes, & auelanæ, persica, & mala punica dulcia, poma quoq; odorifera (camuesas nostri vocãt) permittuntur: dũmodo non immodica eorũ quantitas sumatur: non enim adeo vereor ego Galenũ loco citato sequut9 vsum horũ recẽtiũ fructuũ in quartanã paciẽtibus, vt in aliis febribus. quoniã atrabiliarius humor siccus & frigidus cum sit, neq; humiditate horum crescit. neq; proprio calore fructus feruere, & in succi viciati naturam verti, facit. Vt in biliosis & sanguineis febribus contingit. Nempe aberrant scriptores medici, qui febrientes fastiditos fructus relatos comedere prohibent, quorũ vsu ciborum appetentia deiecta sæpissime resurgit. certe malum cotoneum, omphacium, sorba, glandes, castaneas, lentes, rizum & alia succũ crassum, ac flatulentum & astrictoriam vim habentem vitare salubre est. qua propter pira astringẽtia qualia sunt, quæ hispanie, verdeñales, vocant, inutilia etiam iudicantur. tandem quartanariis cõcedemus ex fructibus eos quos dulcem saporẽ nulli ponticitati cõmistum habere senserimus. cinamomũ quoq; & piper, sinapi, & allium, & alia quæ immodicè calfaciunt, in quartanæ initio ego non concederem. & si Galenus permisit, quoniã vererer, ne incocta materia his adeo calidis alimentis, durior ac siccior, tenuibus eius partib9 resolutis, reddatur: paululũ ex relatis, quod parum calefaciet, sumere non veto, plurimum autẽ aut sæpe ob redditã rationẽ prohibeo.

¶ Excernendi quotidie aluum, cura ingens habenda est. quæ ficubus, & caricis, ac conditis capparis, & de coctis borraginis foliis, est procurãda, damascena pruna in fine autumni aut hyeme vitanda, tam quòd vẽtriculo nocua sunt, vt Mesues inquit, quàm quòd bilem flauam purgant, quod indecere in hac febre existimo. quoniam calida bili extracta corpus frigidius manens facilius ab atrabiliario succo vincitur. si tamẽ vsu reliquorum vẽter exonerari nequeat, glandibus & clisteriis vtendũ quamq̃ in his prolixis morbis vsum relatorum quo ad possum, vitare soleo, ne venter asuescat, his deficientibus detineri. 5. Metho.

¶ Matutinus somnus perq̃ vtilis quartanariis est. & quòd somnus humectet, velut vigilia siccat. & quod coctionem adiuuet, quæ in alimentis, & vitiatis ac crudis succis est maxime expetenda, post meridiem autem minime prodesse solet, nisi in his, qui in illa hora dormire consueuerũt. in vtrisq; tamẽ nocet somnus tribus horis priusq̃ frigus aut rigor inuasura ægrum sunt. ac nisi postq̃ febris inclinari incepit, dormire permittendus febriens non est, si imbecillus non fuerit, hic enim etiam in statu febris dormire valet. 6. Metho.

¶ Locus in quo febriens recumbit, fenestras austrum conspicientes habeat, neq; super solidã terram eiusdem torus alsideat, nequè solo tecto tegulas sustinente operiatur, sed triclinium in quo quartanarius recubuerit. Contignationem ex lignis fabricatam à solo per mediocrem distan- 7. Metho.

ſtantiam eleuatam cui lectum inſi-
deat,& conſimilem,qua tegatur, ha
beat.at ſuper vtraſq; tectum tegulas
ſubſtinens ſtet. hoc tricliniorumge
nus Hiſpani, entreſuelos, vocamus.
fugiẽdusq; boreas,& fœneſtræ boreã
aſpicientes claudendæ. immũdus &
craſſus aer vitãdus,vt qui obſtructio
nes gignere eſt parat9. quæ maximè
in morbo iſto verentur.

8. Metho. ¶Nullum febris genus adeo poſcit
febrientem moueri, vt quartana. tũ
quòd duos intermiſsionis dies ha-
beat.in quibus valet quartanarius a-
miſſas in die febris vires reſtituere,
& cõſueta munia exercere, tum etiã
quòd melancholicus ſuccus calore
motus moderati cõcoquitur & edu
ctioni paratur.etiàm quòd ſecurio-
res ab hydrope,quã veremur, qui e-
xercẽtur ſunt, quàm qui quieſcunt.

9. Metho. ¶Triſtitiam & aſsiduã meditatio-
nem cauſam eſſe,vt melancholia in
corpore redundet,clarius eſt, quàm
probari egeat. vulgus enim Hiſpa-
norum rude triſtes melancholicos
nominat, mærorẽ ergo & plurimũ
meditari,fugere oportebit, vt ride-
re lætumq; ægrum eſſe, quouis mo-
do procurandum.à venere etiam ab
ſtinere. quammaximè his cõueniet.
ſolo enim immodico eiuſdẽ vſu ſo
lent iuuenes in quartanam,vt ſupra
dixi,incidere, hæc de victus ratione
dixiſſe ſufficit. & ad medica phar-
maca accedẽtes curationem in me-
thodos partiamur.

Caput.lviij. De methodis obſeruandis cum quartanæ pharmacis aut venæ ſectione medemur.

HAEC quæ in exordio me
delæ quartanæ methodus
proponitur adeo mẽte te-
nenda ab omnibus medi-
cis eſt,vt nullam in medicatione po
tiorem eſſe credant.nẽpe cum mor-
bi huius materia quæ occaſio febris
eſt,valde craſſa frigidaque ſit ſimilis
naturæ terræ,qui ſapit medicus, nõ
ante euacuare pharmaco eandẽ,ten
tare debet,quàm eiuſdem potiorem
partem coctam eſſe ſciat. atq; cum
nunquam in æſtatis fine aut autum-
no ſiue hyemis principio (quibus tẽ
poribus priores incipiũt quartanæ)
melancholicus ſuccus perfecte con-
coqui,valeat. inde ſequitur non an-
te hyemis finem, aut ſaltim mediã
hyemẽ quartanarium purgandum.
priuſq; vacuationem tentare perni-
cioſum valde eſſe. neque huius me-
thodi veritas aliter roborari, quàm
innumeris euentibus quibus in fœli
citer ceſsiſſe illis,qui oppoſitũ exer-
cuerunt, poteſt.certe ſi rationib9 in
niti quis procuret, & ſufficienter ſe
rationem colligere putet. cum dixe
rit.ſenex imbecillus quartanam pa-
tiens poteſt in fine hyemis, aut veris
initio melancholiã, quæ occaſio fe-
bris eſt,concoquere,ex à me aſſertis,
ergo iuuenis robuſtus duplas vires
habens,poterit in duplo minore tẽ-
pore eandem etiam coquere. & qui
triplices in triplo, & ſic procedẽdo
in eadem hebdomada in qua quarta
na incipit, extirpare ipſam melan-
choliam pharmaco educẽdo,medi-
cus poſſet.hic nempe palam decipie
tur.quòd credit melãcholiæ coctio
nem à ſolis robuſtioribus viribus ce
leriorẽ fieri,tẽpori nihil tribuẽdo.
cũ tamẽ res multo aliter habeat. nõ
enim quantumuis validæ vires quar
tanarii iuuenis poſsunt melancho-
liam incipientem primam prorita-
re quartanam ante tranſſatum vni-
uerſum autumnũ coquere, quòd ſic
citas & frigiditas autumni plus co-
ctioni reſiſtant, quàm vires validæ

profint:certe ſi ratio aduerſi aducta vllius valoris eſſet, eadem probaretur: poſſe triticum in autumni initio ſeminatum in fine octobris creuiſſe,& germinaſſe, ac ſemen perfectum genuiſſe. colectionis paritas patet, quia etiam dicerem ego. ſi in agro parum pingui, parumq; ſtercorato,raro irrigato, quotannisq; fructum redente. triticum autumno ſeminatũ ſolet in æſtate, ſequenti perfecte adoleuiſſe, & ſemen maturum ac ſponte defluens procreaſſe. ergo in agro pinguiſsimo,ſufficienterq; arato,& ſtercorato, quod in innumeris retro annis feriatum, & vacãs à germinando permanſit: poterit in octobris fine fructum perfectum reddere.quod tamen nõ efficit:cum nunq̃ id accidere experiamur. ergo vt huic ſecundæ collectioni reſpondebimus. magis obeſſe autumni & hyemis intẽperiẽ ad tritici in autũno aut heyme, vel veris principio germinationẽ. q̃ quæ relata ſunt ad eiuſdẽ celerẽ adoleſcentiã: eodẽ modo dicemus de melãcholia incocta durante in autumno & hyeme.

2.Metho. ¶Neq; pariter de ſanguine mittẽdo, vt de ventre exoluẽdo præceptũ præſcribendum eſt, licet enim in iuuene aut parũ ſene validas vires habente, & rubram vrinam aut rubrã & ſpiſam excernente,ſanguinem ante decimam quartanam educere, in quo alui expurgatio per pharmacũ noxia ſatis,vt diximus eſſet. neq; huius differentiæ cauſa obſcura eſt. cũ enim ſanguis natura humidior cæteris noſtri corporis ſuccis ſit,vt aer cui ſanguis ſimilis exiſtit, inter elementa eſt humidiſsimus: autumnus & æſtatis finis quib9 tẽporibus quartanæ primum incipiunt. non adeo rebellem natiua ſiccitate ipſum melancholicum ſanguinem efficere valent. vt alias melãcholiæ ſpecies ab vſtis humoribus originem trahentes.indeq; contingit: poſſe à natura fecem ſanguinis vinci & in mediocrem conſiſtentiam duci. vt per venæ ſectionem extrahi ſit habilis, & quòd aliarum ſpecierum melãcholiæ eductioni per ventrem, aut per ſectam venam in toto autumno & hyiemis initio reſiſtant. donec media hyems aut ver accedit. has duas methodos Galenus primo de arte curatiua ad Glauconem innuit, q̃q̃ non adeo expreſſe vt nos, ſequutiq; Galenum,Paulus & Aetius ſunt. verba Galeni in citato loco ſequentia ſunt. ⁂ Deinceps de quartanis dicemus, quas etiam ab initio mediocriter ac leuiter tractare oportet nullum forte medicamen, aut euacuationem exhibentes,niſi forte ſanguis vehementer ſuperabundans appareat, & ſi vena inciſa, is qui fluit, niger videatur, ac craſſus (præcipue vero in his qui liene laborant huiuſmodi viſitur) audatius mittendus eſt.quòd ſi flauus aut tenuis apparuerit,ſtatim ſupprimendus.venam vero ſeccare oportet, vel interiorem, aut eã quæ eſt in ſiniſtro cubito mediam.⁂ In quibus nihil aliud oculte dixit,q̃ quòd nos in antecedentibus methodis expreſſe. ex qua quoq; aſſertione Galeni alius reſpondẽdi modus ellici poteſt. quo abſoluere dubium illud cur alui expurgationem nocere in quartanæ initio, & venæ ſectionem proficere experiamur. Putà quòd ſanguinem mittamus,non quia occaſio febris ſit,& febris cauſa cõiuncta vocetur.ſed quoniam paratum in melãcholiam cõuerti ſuſpicemur. quem antecedentem cauſam qui Arabes exponunt, vocant,promptitudinemq; relatam per inditia craſicei & ingredinis ſãguinis

guinis oſtendi fatemur. & alias melancholias per aluum non extrahamus. quia vt diximus, ille cauſa coniuncta febris ſint. & eductioni ante veris initium aut parum prius reſiſtant. quoniam nedum maturæ ſint. quo etiam ſufficienter reſpondebimus cuidã obiectioni, quam aduerſus opponere nobis valeret, ſcilicet fruſtrà præceptum eſſe ſanguinem mitti in initio quartanæ. ſi ex aſſertis à me ipſo, nunquàm quartana in principio mederi valeat. nã nos dicere poſſemus. nõ mitti ſanguinem quartanarii, vt in totum medeatur ipſe, ſed ne quartana à ſanguine in melancholiam conuerſo grauior facta, diuturnior quàm foret, fiat. vel quòd nos non diximus, quartanas illas ver attingere, quæ ex ſanguine in melancholiam cõuerſo gignuntur. ſed omnes alias. quàmq̃ ſi quod expertus ſum vere fatear, nunquàm vllum quartanarium ex his à quibus miſſus eſt ſanguis, in initio quartanæ ſanũ vidi, potius quam alios. audiui tamen quoſdam: qui olim quartanam paſsi non fuerant: ſanguine miſſo: liberatos à quartana in initio octobris fuiſſe aliosq; alio in tempore.

¶Reſpondere quoq; alteri dubio: vt nullus lectori ſcrupulus maneat, tenemur. illud eſt. vero ſimile non eſſe. ſi medela quã de quartana Cornelius celſus ſcripſit, ventrẽ in quartanæ initio vacuando: & vomitum proritando. aliquando fœliciter nõ ceſiſset. ab eodẽ fuiſſe exaratam. ſi enim ſemper experiretur Cornelius per illam medicationẽ nullũ quartanarium ante mediam hyemẽ aut initium veris ſanari. inconſulte egiſſet: eandem nobis obſeruare: iubendo. ſed huic dubio reſpõderem ego verum eſſe: indocte à Cornelio iuſſum illum curationis ordinem à nobis improbatum: cum nocere ſæpiſſime ſoleat: & prodeſſe nunq̃. ſi quãdo enim Cornelio aut eiuſdem dogma æmulanti contigit: quartanariũ in initio febris ſanari, nõ ei qui nunq̃ olim quartanã paſsus fuerat: accidiſſe ſuſpicor. ſed illi: qui aliquibus retro tranſatis annis. quartanã laborauerit: & ſanus factus eſt. ac poſt duos vel tres aut plures annos: iterum eadem febre fuit correptus: in quibus ſuperius prædixi. etiam quartanam ſine medici præſidio ante duodecimam quartanam finiendam. Tribuet nempe indoctus Cornelii ſectator: atq; idem Cornelius medicationi ſuæ quartanæ ablationẽ (quia præſagium illud de breuitate redeuntium quartanarum ignoraret) cum naturæ morbi illud tributurus erat. Porro ex aſſertis à Cornelio verum hoc eſſe ellici facile poteſt. inquit enim in primis verbis capitis de medela quartanæ. ☙ Eadẽ in quartana facienda ſunt: ſed cum hæc tarde admodum finiatur: niſi primis diebus diſcuſa eſt: diligẽtius ab initio præcipiendum eſt: quid in ea debet fieri. ☙ Vbi iam fatetur: hãc febrem tarde admodum vel in principio: putà ante. 13. quartanam finiri: ac infra cum modum curationis in initio quartanæ exercendum ſcripſit: non vltra vigeſimum octauum diem, in qua decima quartana inuadit. tranſire ſic medendo præcipit: vt ex ſcriptis à nobis retro in cornelii curatione quartanæ patet. qua ſi aliquando expertus eſſet: quartanas quæ olim moleſtarunt: in ſeptima aut decima quartana finiri: ideo id præceperit. deſperans deinceps quartanis mederi poſſe. quoniã nullas relatum terminum tranſgrediẽtes ante mediã hyemẽ aut ver ablatas

Reſpondetur cuidam dubio.

3. Metho.

4. Metho.

5. Metho.

tas esse viderit, cum deprimum incipientibus tales forent. & non de his quas diximus iam diu accidisse. frequens nempe euentus de quartanis post ablationem redeuntibus ignotus Cornelio fuit si enim sciuisset ex preßisset, & mederi quartanis illis despiceret: quòd sciret, sine ope medici auferendas.

¶ Valetium quoq; de Taráta qui alio nomine philoniũ nominatur, in eundem errorem incidisse suspicor, cum seipsum curatum fuisse à quartana in initio autumni refert. nã id credo sibi accidisse. quia olim quartanam passus fuerit.

3. Metho. ¶ Non tãtum interdicitur in principio quartanæ vsus fortium pharmacorum vim expurgandi melancholiam habentium, verum & debilium, quæ vacuando bilem, ventrem exoluant, solent enim nonnulli medici pillulas rasis, ex aloe & myrrha ac croco cõfectas in intermißionis dieb9 quartanariis exhibere. & ipsos in vitæ discrimen per frequẽtem earundem vsum ponere. quoniã in coctam melancholiam moueut, & bonis succeis commiscẽt. etiam quia bilem educunt, qua melancholiæ frigiditas reprimebatur. deinceps ergo has vitare ob incõmoda quæ ad harum vsum sequi solent consulo.

4. Metho. ¶ Quanuis Galenus & Paulus neq; non Aetius curationẽ quartanæ nõ distingant in quatuor medendi formas, prout quatuor melãcholiæ species esse dicuntur, quædam quæ fex sanguinis vocatur. reliquæ ab aliis tribus humoribus vstis pẽdentes. verũ tamẽ est, hanc differẽtiam in totum contemnendam non esse.

5. Metho. ¶ Galenus & Paul9 ac Aetius & cæteri medici curationẽ huius febris pharmacis vim purgandi melãcholiam habentibus facere cum atrabiliarius humor concoctus est, præcipiunt. at quoniã indocti medici credunt, satis per vrinarum sedimenta coctionẽ atra biliarii humoris cognosci, quod incertum est, ideo fidem vrinis quartanarii in relata cognitione per hanc methodum abrogare consulimus. & solum valentibus medicamentis melancholiam purgare eo tempore quo prima methodus iußit. vtile censemus. Porrò etsi tyrones medici, visis vrinis, sedimenta alba tenuia æqualia in morbi initio habentibus, decipi queant, suspicantes ab vniuersa melancholia con cõcta portionẽ illam, quæ infundo vasis vrinarii sedet, abscissam esse. qui iam diu est, quòd rem medicam tractauerit. facile callet, sedimẽtum illud haud à propria morbi materia oriri, sed ab alia quap iam cõmuni, aut si à melancholia sola oritur, exiguum melancholiæ esse concoctum, à quo sedimẽtum visum excerptum est. reliquumq; incoctum permanere. neq; huius febris status atq; inclinatio facilius quàm vrinarum coctio cognoscitur. cum sæpe declinare has febres, & minoris durationis, atq; mitiorum symptomatum fieri experiamur. & post paucos dies sæuiores præteritis alias succedere conspiciamus. quia hominis febrientis natura defessa à magnis & velocibus cordis & arteriarũ systolis ac diastolis, quæ causa ingentiũ febrium sunt, quiescat. & mitiores febres efficiat, cor non adeo velociter & frequenter, vt ante mouendo. & iterũ, post restitutas vires febres validiores quàm prius faciat. totiesq; relatæ varietates contingant, vt quantunuis exercitatus medicus, perpensa tantum febriũ harũ magnitudine, certum statum morbi totius minime cognoscere poßit. nisi

tem

temporis computationem his adiũgat.

.Metho. ¶ Priusquam melancholiæ purgatio valentibus pharmacis à medicis tẽtetur,vtilissimum esse experimur omnibus quartanariis præcipere, vt cum rigor & frigus inuadunt,vomere procurent. quod si difficulter exerceant.aut quoniam ventriculus vacuus ab alimentis, eo die (nostris præceptis ob temperando) existens, vomere nequeat. siue quòd febriens à natura difficulter vomat.in intermissionis diebus, in quibus largius comedere quartanariis permittimꝰ vomitum tentare post varios cibos sumptos vtile esse existimamus. idq; sæpe agere consulimus, donec os vẽtriculi vomere sine molestia assuescat. vt in hora rigoris efficere idem possit.quo frigora & rigores, quæ febrem antecedunt, & febris ipsa semper imminuuntur,& non raro in totum tolluntur. neque hunc eleboro & fortibus medicinis bibitis procurare consulo: sed vnctuosis, ac oleaginosis,& diuersis cibis deuoratis efficere præcipio.

.Metho. ¶ Quanuis aliquibus bibentibus, cum rigent, aliquod ex pharmacis cõpositis ad frigus & rigorem quartanæ propellendum fœliciter, his bibitis, nõnunquam cedat. securius existimo, has potiones dimittere, quæ iam quòd nullum aliud dãnum inferant,apetitum comedendi auferendo, in morbo adeo prolixo non paucum nocent. & dorsi spinã oleis actu & facultate calidis,qualia sunt anetinum,& irinum, ac cyprinum, siue sicyoniũ, vel mastichinũ inungendo, a quartanæ rigore ægrũ liberare. minimeq, securum esse existimo,quod Aetius in hunc modum præcepit,dicens.⁂ At vero morbo in vigore constituto,apparente manifestissima concoctione, nullo viscere læso,assuetis tempore sanitatis, etiam aquam frigidam exhibui duarum heminarum mensura, instantẽ iam prope inuasiõe, & reuera à multis rigorem prohibui.⁂ Quoniam quantumuis coctus sit atrabiliarius humor, potu aquæ frigidæ adeo inspissari cùm crassus ipse sit,posset: vt obstructio quæ non erat, fiat.

¶ In tertia methodo præcepimus non contemnendam esse differentiam melancholiarum, a quibus febres quartanæ pendẽt, vt rectius medela febris pẽdentis ab atrabiliario succo perficiatur. Hic ergo qui iam coctionem huius humoris procurare,media hyeme translata. Puta in fine ianuarii mensis iubemus: syrupos concoctrices diuersos conficere in diuersis melancholiæ speciebus consulimus. & ad coquendum melancholiam ex vsta pituita (si quã in nostro corpore est, nã hãc iam manardus medicus satis doctus libro.9. epistola secunda fieri posse negauit) conuenire existimamus oximelitẽ, & syrupum. 2. vel quinque radicum ex sacharo vel ex melle & aceto confectum,si parum crassior humor sit cum aqua sublimata a fæniculo,aut a radicibus petroselini, & iringi, & apii, ac ex decocto aliarum consimilium apperientium & inscindentiũ medicinarum. cum autem melancholia naturalis, quæ fex sanguinis est,in causa fuerit, syrupo borraginis, & fumariæ, & aqua fumariæ humorem conquoquemus: biléq; vstã solo borraginis syrupo, & aqua ex borragine sublimata expulsioni parauimus: neq; ab vsto sanguine melancholiam, alio quam prædicto syrupo coquemus: cumq; relatis syrupis sufficienter quod cupimus, affecuti fuerimus.Alios componere, vt aliquid 8.Metho.

aliquid nouum fecisse medicus dicatur, in casum videtur: præsertim quòd valentiores syrupi adeo ingrati saporis esse solét, vt nullus sit, qui eosdem bibere posit.

9.Metho. ¶ Vacuationem post relatos syrupos sumptos molliri pharmacis melancholiam educere valentibus, necessum esse reor, inter quæ elleborū nigrum potiorem multi antiquorū & iuniorum medicorum esse affirmant. at ego nequaquam hoc solo neq; eodem raphano in dicto vtor: quoniam violentius multis aliis quibus vti possum pharmacis elleborū iudico. etiam quia vomitionem id faciliter proritet: quo aluus expurgari sæpisime prohibetur: eademq; ratione ab vsu lapidis lazuli & armeni ægros coërceo. vtorq; epithimo & polipodio, & sene, ac agarico. neq; obliuioni myrobalanos indos trado, quos cum escamonio semper adiungo: tam vt his ventriculus roboretur: & exoluendi aluum scamonii immodica vis reprimatur, q̄ vt myrobalanorum astrictoria facultas scamonio coerceatur. serum ex caprino lacte extractum ad eundem vsum vtile est, & inter medicamenta composita confectio medicaminis amech, qua ego frequenter vtor, valde proficua est, vtiliorem tamen ipsam esse reor: quæ myrobalanorum eandem componētium subduplam portionem, quàm vt nunc fit, admitteret. quoniam frequentissimè quartanarii obstructiones splenis patiuntur, quibus ingens myrobalanorum quantitas nocet: ergo medicus pharmacopolæ præcipere debet. vt comunem discreptionem relatæ confectionis, quæ in Antidotario Mesues reperitur, componat: & etiam pro pacientibus obstructiones aliam, à qua dimidium myrobalanorum pondus auferat conficiat. vt cum ipse iusserit, confectionem medicaminis amech dari. illam Mesues pharmacopola exhibeat. cum autem scripserit confectionem medicaminis subduplum ex myrobalanis suscipiens hæc nostra intelligatur.

¶ Postquàm iis, quæ dixim9, prout sibi videatur, medicus vsus fuerit, si febris adeo valida vt ante aluum solutam manserit, vētrem iterum statim purgare, nequaquam decernere debet: sed per mensis spacium feriatus ab vsu medicamentorum æger maneat. atq; eo in tempore non oscitanter considerare oportet, an sanguis mittendus an necne sit, quòd si febriens iuuenis aut in priore senectute constitutus fuerit. & obstructionem in liene aut iecore vel vtroq; viscere patiatur: viresq; validas habuerit in fine martii, in quo mense vernale æquinoctium accidit, aut parum post aprilis initium sanguinis misionē medicus exerceat. maxime si vrinam rubram quartanarius habuerit, & hydrops nulla iam febrientem occupare inceperit, neq; ab hoc veto, sanguinem mittere ab illis, qui malo corporis habitu (cachexiam medici vocant) laborant, dūmodo sāguinē dominari aliis humoribus medici intelligant. scio ex Arabibus medicis principē id facere fen. 14. tertii metuisse. quod mihi obseruanti infœliciter cesit, quapropter lectores moneo: vt cum signa præfacta adfuerint: sanguinem extrahere non timeant. 10.Metho

¶ Post hanc venæ sectionem, vtile esse existimo, statim syrupos ex reb9 apperiendi obstructiones, attenuandiq; humores vim habentibus bibēdos ægro dare: ac postea pharmacis in nona methodo scriptis ventrem soluere 11.Metho.

ſoluere.vt viciati ſucci, qui ſanguinis miſsione commoti ſunt, pharmaco educantur. quo ſolet quartanā febris in fine aprilis aut maii initio pauſare.

12. Metho. ¶ Verum ſi neq; iis febris aufertur, aut in tantum imminuitur, vt veriſsimili coniectura credi poſsit, ipſam ſine vllis aliis medicamentis auferendam. non iterum pharmacis aluum purgantibus curationē exercebis. nam merito tunc ſuſpicatur medicus, ob craſsitiem & lentorem humoris incocti febrem perdurare, quem ſi pertinaciter vacuare tentaremus, magis crudum, ſubtili extracto, efficeremus. ſi quid ergo cōuenire ſine noxa exiſtimamus, lienem & iecur vnguentis reſerantibus obſtructa inungere, linteoq; lotio ægrotantis madido ſuper lienē ponere erit. & parum ante ſtatis initium ſi adhuc febrem vigere nouerimus tertio pharmaco aluū ſubducerē. quòd ſi neq; proficiat, per totam æſtatem quieſcere conſulo, ſolisq; relatis in vnctionibus vti poſt primi pharmaci aſſumptionem vſq; in initium autumni præcipio. ſolet enim non laceſsita medicamentis natura vincere morbos, à quibus ſæpius prorita ta ſuccumbit.

13. Metho. ¶ Certe quòd ſciā, nullus hæc, quæ ſcripta ſunt, obſeruando ante annū ſanus non euaſit. at quia impoſsibile non eſt, vltra febrem durare. quod potius indecēti victus rationi ægrotantis, quàm morbi naturæ tribuere conueniet. methodo vnica harū prolixarum febrium curationē abſoluo, ea eſt non niſi bis in autumno ſemel, & vere iterū, quartanarii hi purgandi erunt. reliquo tempore ſola conuenienti victus ratione degere debent, & conſueta munia efficere permittendi ſunt.

¶ Neq; obliuioni traddo theriacæ vſum poſt coctam materiā ſed hanc non tanti valoris eſſe vt Galenus credidit, exiſtimo. neq; immerito quòd ſciam medicamēta hæc opium ſuccipientia raro in his febribus prodeſſe. quod etſi per aliquot dies febris his ſumptis ceſſet. poſt maiore cum vi reddire ſoleat. euentus enim quem refert Galenus in libello de præſagatione ad poſthumum. eudemo contigiſſe, de quo ſupra meminimus. non theriacæ tribuo, ſed naturæ quartanæ. quæ ſpōte ſua ſæpe media hyeme, vt dixi, auferri ſolet. Porro morbus hic, cum à craſſo humore pendeat, nequaquam adeo aptus eſt, per ſudorem, quem theriaca concitat, vacuari, vt per ventrem, aut vomitum. 14. Metho.

¶ Frequentiſsime baiulis, & agricolis, ac aliis hominibus quartanam patientibus, immodicisq; laboribus vexatis cōtingit, in fine hyemis aut veris initio, pleuritide vexari, à qua ſi liberantur, non tātum ſani a pleuritide euadunt, verum & a quartana ſecuri fiunt. hos ergo ſanguinem mittēdo curare auſpicor, quem per quàm vitiatum ſemper extrahi video. neq; ſi valde corruptus ſit, vltra quàm ter vel quater venā ſecare iubeo. quòd virium imbecillitatē per morbi diuturnitatem timeo. hoc ergo medicus agere non contemptnat. nam ex huius methodi contemptu non pauca vitæ pericula contingere ſolent. 15. Metho.

¶ Scio à diuerſis autoribus diuerſa remedia quartanā proprietate pellētia ſcribi, vt a Dioſcoride cimices lecti, hypericon, heliotropion, pentaphilon, araneus, bugloſon, & multa alia. a Plinio fœniculi & aniſi ſeminis quod tribus digitis capi poteſt in aceto & mellis cyatho vno. 16. Metho

Tlepolemi autoritate laudatur: anemona quoq;. & glycirrhiza quin ca pi.14.li.22.hæc Plinius scribit. Autumnalis vrticæ radice alligata in tertianis ita, vt ægri nuncupentur, cũ eruitur ea radix, & dicatur quæ & cui & quorum filio eximatur, liberari morbo tradiderunt. hoc idẽ contra quartanas pollere. Idem quoq; li. 25. ca. 8. decynoglosso dixit, Aiuntq; quæ tres thyrsos seminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodesse, quæ quatuor ad quartanas. verũ etsi hæc & plurima alia huius sortis præsidia a medicis herbariis referantur ego nullam fidem illis adhibeo. suspicor enim vel ab impostoribus vllis hæc ficta esse, vt ab innocentibus ægris numos expinquentur, vel aliquibus forte fortuna vllis ex his medicamentis vtentibus contigisse febres tunc auferri. quæ etiam sine ipsis auferendæ forẽt. indeq; existimasse vi herbæ febrem ablatam esse. nõ animaduertentes. non nisi ex pluribus consimilibus actibus certa experimenta euadere.

7.Metho. ¶Neq; puto ego vanam esse missionem sanguinis factam a manu sinistra ex vena inter anularem & magnum digitum sita parum ante horã in qua speratur accessio quartanæ. cum non defuerit author Valescius de tharanta scilicet, qui plurimos à se curatos hoc præsidio viderit. id enim nõ oculta proprietate sed manifesta fieri posse, certum est. quod prodesse existimarem ego, dummodo hoc seruetur quòd nedum frigus aut rigor cũ vena seccatur instet. aut in alio tempore quam hyemis fine aut vere fiat.

Caput. lix. De febribus à sanguine orientibus quas sinochos ac sinochas & continentes medici vocant.

CVM in antecedentibus negotium de febribus a bili & pituita, & atra bili tractauerimus. & medelã harũ omniũ scripserimus. consentaneũ erat iam nunc de febribus à sanguine ortum trahentibus mentionem agere. præsertim quòd hoc febrium genus frequentissime hominibus contingat. & idem non paucas lites medicis pepererit. cum enim fuerint medicinæ professores nõnulli, q sanguinem nihil aliud esse opinati sunt, q̃ pituitam, bilem flauam, & atram in venis commista. quod sensisse Galenus in commento secundi aphorismi quarti libri videtur. cum loquens de vacuationibus viciatorum humorum de pituita & vtraque bile mentionem egit, de sanguine re ab his distincta nullam. etiam quoniam si alius esset sanguis a reliquis tribus succis rationi cõsonum erat, naturam genuisse aliquod medicamentum eundem expurgans, quod non est hucusque inuentum. tertio quòd vt in lacte tãtum sunt tres substantiæ butirosa, serosa, & caseosa, & præter has nullum aliud lac conspicitur. sic in sanguine quem sæpe Galenus inde elementis ac humana natura libris lacti cõparat, præter tres relatos humores nullus alius esset conspiciendus, hi omnes præfatam sententiam veram esse credentes, necessario asserturi sunt. à sanguine quarto humore a tribus distincto febrem nullam oriri posse. sed

vniuer-

vniuersas ab aliquo ex tribus nasci.
& nedum isti sed ipse Galenus in in
numeris locis à putrefacto sangui-
ne febrem non posse procreari fre-
quentissime affirmat, à multo enim
& supercalfacto ephemeras oriri i-
dem opinatus est, à putredo vero bi
liosas aut atrabiliarias fieri in secũ-
do de febrium differentiis capite. 9.
dixit scribens. Ex omnibus vero
quæ supersunt, nulla esset cõtempla
tio præstãtior, quàm illa in qua que
ri potest. nunquid quemadmodum
in vtraq; bile & pituita fiunt quædã
febriũ species, ita & in sanguine pu-
trefacto solent accidere febres. siqui
dem ephemeras eo tantummodo ca
lefacto: non autem putrescente fieri
dicebamus. in putrefactionibus au-
tem (nam & sanguinem quandoq;
putrescere est necessarium) quæren-
dũm quæ nam sit harum febriũ spe
cies. hoc autem inueniri posse putã-
dum, si prius cognouerimus quo pa
cto sanguis putrefiat. nam recte sen
tire videtur Aristoteles ab aliena ca
liditate oriri putredinem. vocat au
tem alienam externam, non insitã
atq; natiuam, in quocunq; genere re
rum. nam hæc coquere apta est, ex-
tranea autem corrumpere, quod est
putrescere. calor autẽ extrinsecus
sanguinem opprimit, & in solis deu
stionibus & pestilenti aeris statu, at-
q; vt simpliciter dicam in febribus
vniuersis quacunque ex causa origi-
nem traxerint. sed & quando in ali-
qua corporis parte sanguis plurimꝰ
aceruatus, eiusdem corporis oppri-
mit vim. corrumpi cõsueuit. ac tum
præcipue cum in paruis vasis pro-
pter crassitudinem obstruitur, aut
propter multitudinem impingitur.
quemadmodum in inguinũ tumori
bꝰ. ac collectiõibus, atq; vt vniuersã
liter dicatur, in inflammationibus
vniuersis. nã in huiuscemodi affecti
bus duplicem ob causam corrumpi
tur sanguis, & quia scilicet nõ diffla
tur & quia à natura non conuinci-
tur. quòd ea vero quæ non difflãtur
putrescere soleant, indicant exterio
ra omnia, quemadmodum fructus,
& semina, vestesq; præterea, eius ve-
ro quod dicitur, fidem facere potest
id etiam quod in laterũ inflamma-
tionibus cernitur, nã quidã in ipsis
spumeum, quidam pallidum, quidã
rubeum expuunt liquorẽ. quod ni-
hil aliud est, q̃ ea humoris pars inflã
matione exuperantis, quæ retineri
non potest. sed præ tenuitate sudat
exterius. nonnunquàm vero & niger
liquor ille conspicitur non statim
ab initio, sed postea quãdo vt pluri-
mũ pallida sputa antecesserint, quæ
bilis exuberantis erant inditia, quẽ-
admodũ spumea quidem pituita, ru
bida vero sanguinem indicant. qua-
re non procul à vero est existiman-
dum, sanguinem ipsum nõnunq̃ in
his quæ inflammationem patiũtur
particulis subire putredinẽ. ex qua
simplitiores quidem quàm ex aliis
humoribus febres fieri, similem ve-
ro accessionum proportionem assu
mere. qualem tertianæ maximè fe-
bres ostendunt. nam ita in his qui la
terum inflãmationes patiuntur ob-
seruatum, quo tempore maxime ra-
bidũ expuunt, quòd si sanguis supra
modũ assetur pars quidem eius sub-
tilior ac pinguior omnino in flauã
conuertitur bilem, quæ autem cras-
sior, in atram. Quibus innitẽtes
cõpluresmedici proterue asseuerare
audẽt. à sãguine putrefacto nequaq̃
vllam febris speciem oriri: sed aut
ephemeras esse, quæ à sanguine in-
flãmato oriantur. aut eas quæ à pu-
trido fiunt biliosas: aut ab atrabili
oriẽtes dicendas. sed hæc omnia me

ræ nugæ ſunt,quæ & multa alia Galenus exacte phiſicæ ignarus in doctorum mentibus inſeruit. certe ex his,quæ in aductis contextibus ac in ſequentibus vſque in finem citati libri ſecundi leguntur,facile prudens medicus intelliget,ipſum nõ ſciuiſſe quæſitum ſufficienter abſoluere. ideoq; multa impertinentia & quæ ad ſoluendum quæſitũ de febribus ſanguineis parum conducebant. vt putà de inflammationibus à ſanguine prouenientibus, & demodo quo ſanguis & alii humores putreſcunt. etiam de laterum inflammationibus interſeruiſſe. vt etiam parum infra aducta, in vndecimo capite iterum retractat modum per quem ſebres putridas fieri in libri ſecundi initio ſcripſerat: cum ſtercorum putredini febrium intermittentium humorem putrentem comparat. ſed hæc mittamus,vt ea quæ ad rem de qua agimus attinẽt, paucioribus quàm poſsimus explicemus.

An ſit ſanguis quartus humor ab aliis tribus diſtinctus.

¶ Primumque quod examinare conuenit, eſt ſcire, an ſanguis tantum dicatur flaua bilis atque atra, & pituita inuenis commiſta: an etiam ſit alius quartus humor ſimul cum relatis in venis cõtentus. quod ne diu immoremur, ſequenti aſſertione abſoluimus. ſanguis proprie dictus in animalibus omnibus ſanguinem habentibus quartus humor diſtinctus à pituita & vtraque bili eſt. vt aer elementum diſtinctum à terra & aqua & igne, cum enim animalia miſta ex elementis ſint. vt in exacta phiſica ſufficienter probabimus. parteſque miſtas terreas, aereas, igneas, & aqueas habeant. quæ tales vocantur. quoniam plus de illo elemento cuius denominationẽ ſortiuntur, quàm de aliis in ſui conſtitutione recipiant, conſentaneum erat, etiam quatuor ſuccos conſimiles relatis partibus viuentis inuenis eiuſdem reperiri, vt eiſdem partes germanæ nutrirentur.

¶ Etiam euentus ipſe docet venã hominis beneualentis ſectam fundere ex ſe ſanguinem qui poſt coagulationem in duas ſenſibiliter diſtinctas partes diuiditur, altera qua rum nigra feci rubri vini ſimilis, alia rubea conſpicitur.quæ duæ partes omnino per ſe totas vnicolores non ſunt. nigra nempe non æqualiter nigra per ſe totam eſt, quin pars infima nigrior quâm ſe ſuperior eſt illa ergo melancholia nominatur, hæc autem pituita. cum enim terra cui ſimilis eſt melancholia, grauior cæteris elementis ſit. & poſt eam aqua cui pituita comparatur. ita neceſſum eſt in ſanguine coagulato hos duos humores grauiores infimum locum poſsidere. ſi nempe pituita illa cum ſanguine exiſtens, de qua Galenus ſecundo de naturalibus facultatibus, parum ante libri finem albi coloris non conſpicitur, vt ipſa ſeorſum ſita eſt, nõ niſi quia, melancholiæ nigredine nigra vertitur, vt aqua pauxillo atramento commiſta talis videtur. reliqua rubra pars, quæ ſupremum locum lancis ſanguinem coagulatum continẽtis occupat, nec etiam vnicolor eſt. ſed ſuprema magis retula ignem refert, quæ eidem multo ſimilior conſpicereretur, niſi à parte inferiore opaca lucere impediretur. vocantque nonnulli humorem illum inſuperficie ſanguinis rutilantem choleram rubram. & ſi Galenus hanc non concreſcere dixerit, ſubditumque huic parti humorem ſanguinem, quartum ſuccum diſtinctum à reliquis tribus, dicemus. neque petere licet in humoribus in venis cõs tenti-

tentis, eam puritatem & homonimiam, quæ in elementis, quia cum elementa naturaliter in contraria loca ferantur, nimirum eorũ quodlibet ab alio diſtinctum inueniri, quod quatuor humoribus ſimul in venis commiſtis accidere, nequit.

¶ Neque etiam dubitare prudens phyſicus poteſt cur cum ex muſto vinum defecatum & ſyncerum fit, in doliis vinariis feces ſimiles melancholiæ & pituitæ in fundo dolii reſideant, & flos vini bili non diſsimilis ſuperinnatet,& vinum ipſum medium dolii locum occupet. & in venis aut ſanguine nuper coagulato, ille quartus humor, vino germanus, diſtinctus ab aliis non videatur. Quoniam, qui ſapit, faciliter intelligit, muſto illud accidere, ideo quòd poſtquã dolium eo repletum eſt, nõ ſemel & iterum nouum muſtum recipiat, ſed illud quod contentum in dolio eſt, ferueat, & depuretur. & ſanguini in venis con tento oppoſitum accidat. Putà ſemper & ſemper ab alimentis quotidie deuoratis & in ſanguinem conuerſis, quaſi nouum muſtum ſanguini priori addi. ipſiq; commiſceri, quo puritas in ſanguine quarto humore fieri,vetatur.

¶ Et quoniã diximus quales ſint quatuor partes ſanguinis per venæ ſectionem extracti, & de aquoſa ſiue ſeroſa parte quæ in ſanguine coagulato innatare reliquis videtur, non meminimus. ideo nonnulla de eadem referre licet: hanc certe partem in venis cum prædictis quatuor humoribus contineri, euentus docent. quilibet enim ſanguis poſt coagulationem illud ſeroſum, ſi nõ poſt paucum temporis ſpatium, ſaltim poſt diem, aut biduum habet, prout enim craſsior aut tenuior ſanguis eſt, ita tardius aut breuius aquoſitas illa à ſanguine ſeiungitur. vidi enim quandoq; ego, ſanguinem ex vena ſecta eductum per viginti & quatuor horas permanere ſine aquoſitatis diſtinctione. hanc ergo aquoſitatem non aliunde factam exiſtimo, quàm ex vino, & aqua, bibitis vel ex aliquibus eduliis humidis, quales ſunt fructus, recenter cõmeſti, ſiue ex humiditate, quæ in quouis alimẽto quantumuis ſicco cum miſtum ſit reperitur. neque inutilis humiditas illa eſt, quinvalde proficua, defert enim ſanguinis partes craſſas, quibus melancholica membra nutriuntur in valde arctas poroſitates, in quas ingredi ſine illa non poſſet. diluit quoque taliter lẽtorem pituitæ vt etiam ad neruoſa membra alendum apta ſit. bilis etiam feruorem reprimit. Seroſaque ſuperfluitas hæc vocatur, quòd alere vt materia membra non ſufficiat quæ quoque quandoque alba in aliquibus venarum inciſsionibus, non nunquàm pallida, non raro viridis, alias flaua ſanguini coagulato innatans videtur. quod oriri puto à genere bilis in venis prædominantis. nã etſi verum ſit, quod diximus, ſupremam ſanguinis ſuperficiem rubrã choleram dici, verum quoq; eſt, flauam, vel pallidam bilem contineri in ſanis hominibus, & viridem in ægris. quibus ſuccis ſeroſa ſanguinis ſuperfluitas commiſta, diuerſorum eſſe colorum apparet. pro vt diuerſi ſucci ſunt, quibus ipſa commiſcetur.

¶ Audeo certe dicere, illos bilium tres modos in uenis exiſtere, quia ſæpe experior nõnullos homines nõ tãtũ per menſẽ vnũ aut duos, ſed ad

huc diutius quotidie vomere alterũ illorum humorũ, alios quoque per aluum eosdem per idem tempus expurgare. quod contingere minime posset. si in ventriculo, siue in folliculo felleo tantum & non in uenis quæ vis ex relatis bilium speciebus contineretur. nullum enim ex illis visceribus capere tam ingẽtem bilis mollem posset. Sed cũ hæc alibi fusius sint, Deo permittente, examinanda cõgruum erit, ea dimittere. & ex tã multis locis in quibus Hippocrates palam asseruit. sanguinem quartum humorem distinctum ab aliis tribus esse, vnicum inde humana natura li. primo adducere. qui huiusmodi est. ⁂ Dico autem sanguinem esse, pituitam & bilem, tam flauam, quàm atram. atque horum nomina primum quidem lege distincta esse confirmo, & nulli eorum idem nomen esse, deinde natura formas discrepare, minimèque pituitam similem esse sanguinis, aut sanguinẽ bilis, aut bilem pituitæ, qui enim inter se similia sint. cum nec visu, neque tactu esse similia cognoscãtur. neque enim æquè calida, frigida, sicca, humida sunt. Ergo quãdo tantũ inter se: & forma & facultate differũt: necesse est ea nõ esse vnũ nisi certe ignis & aqua vnũ sunt. quòd ea omnia vnũ nõsint, sed suã habeat vnũ quodque facultatem, & naturã, vel hac re tibi constare possit. si enim cui homini medicamentum exhibeas, quod pituitam ducit, euomet pituitam tibi. sin medicamentũ offeras, quod bilem agit, vomet tibi bilem. pari modo bilem purgat atrã, si medicamẽtum des, quod moueat atram bilem. quòd si is in aliqua corporis parte vulnus accipiat, vt fiat vlcus, illa ei sanguinabit. atque hæc tibi faciet omnia semper, tam die q̃ nocte, hyeme & æstate, dum atrahere homo spiritum, & vicissim poterit reddere. poterit autem dum aliquo horum non priuetur cognatorum. ⁂ Galeni decreta de re hac scribere importunũ videtur, quòd tot fermè sint, quot paginæ in eodẽ legũtur, ea ergo transgrediamur. & rationes quibus aduersi cõpulsi sunt credere sanguinem quartum humorem distinctum a tribus non esse soluamus. vt postea liberius inuestigare possimus. an à sanguine febris oriri valeat. an non.

¶ Prima aduersorum ratio est, elici scilicet ex Galeni expositione in commẽto secundi aphorismi quarti libri, non esse sanguinem quartũ humorem ab aliis distinctum, quia loquens de vacuatione viciatorum succorum, de pituita & vtraque bili mentionẽ egerit Galenus, & de sanguine nullam. quæ tamẽ nullius valoris esse palam constat, quòd cum de medicamentis purgantibus scribat, etiam de his, quæ sanguinẽ educunt recordatur. quia omne medicamentum vim subducendi aliquem humorem habens primò illud & postea bilem vlteriusque pituitam & vltimo sanguinem ellicit. vt Hippocrates in primo citato libro de humana natura refert scribens. ⁂ Sũpto medicamento quod bili mouẽdæ est, primùm bilem, deinde pituitam mox à bili atram etiam bilem, & quidem per vim, tum demum sanguinem etiam vomunt purum. eadẽ accidunt iis, qui sumunt medicamẽta, quæ pituitam mouent. primum enim pituitam, deinde bilem flauã, postea atram, postremo sanguinem vomunt, post moriuntur. ⁂ Ibi ex prese docendo, a sumptis per os medicamentis sanguinem educi. alio etiam modo argumentatio illa dissol-

Solutio primæ rationis

ſoluitur. quia etſi nullum medicamentum quod ſanguinem expurget à Galeno ibi referatur. non inde ſequi videtur, ſanguinem quartũ humorem diſtinctum à reliquis tribus non eſſe. quoniam notum Galeno erat, illum quartum ſuccum per venæ ſectionem educi poſſe. ideoq; de eodem mentionem non egerit. quibus ſecunda aduerſorum ratio ſuffi cienter diluitur.

¶ Tertiæ tamen rationi, quæ euentui, quem experimur, initur, putà in lacte coagulato non niſi ſeroſam & butiroſam, ac caſealem partes inueniri. qua ſimilitudine nõ niſi tres humores in venis reperiendi erant, reſpondemus. quartam entitatem ſanguini quarto humori conſimilẽ, nequaquam in lacte ſeparatam ab aliis inueniri. vt neque ſanguis quartus humor ab aliis ſeiunctus exiſtit, tam ob rationem de ſanguine retro ſcriptam, quàm quòd pars illa, quæ ſanguini ſimilis eſt, medium inter alias partes obtineat, indeque ei contingat, cui vis earundem commiſceri. butiroſam nẽpe partem, quæ rubræ choleræ non diſsimilis eſt, tam multum illius partis lactis ſanguini congerminæ habere, apparet, vt dulcis & pinguis euadat, quæ alias amara & tenuis valde futura erat. de his non plura, quoniam prædictis videtur obiecta aduerſorũ ſufficienter ſoluta eſſe. illud ergo à tot annis inueſtigari inceptum. an ſcilicet putridus ſanguis febrem à ſe denominatam efficere valeat, an non diſcutiamus.

Am febris ſanguinis cõ ingant.

¶ Quid Galenus in re hac ſenſerit præteritis documus cum eiuſdem contextum ex fine ſecundi libri de febrium differentiis tranſcripſimus vbi palam dixit vnctuoſum ſanguinis, qui putret, in bilem conuerti, & craſſum in melancholiam. vnde biliosas febres & quæ per tertios dies affligerent, à ſanguine putrefacto fieri teſtatus eſt. quod autem Auicena de re eadem opinatus eſt, facile eſt videre fen prima quarti capit. 43. de febribus ſanguineis vbi in hunc modũ dixit. ⁜ Opinatus eſt Galenus quòd nõ fit febris ſanguinis à putredine ſanguinis. nam ſanguis quando putreſit, fit cholera. & non eſt ſanguis. fit ergo tunc febris cholerica, non ſanguinea. & fit cauſon prædictꝰ & tertiana. & curat eã cũ illa cura. hic verò ſermo eius eſt cõtrarius ſermoni Hippocratis. & contrarius ei quod eſt conueniens. & plurimũ quidem erroris eius eſt in ſermone eius. quando putreſit ſanguis: fit cholera. iſte enim ſermo facit opinari duas intentiones, quarum vna eſt, quòd quando putreſit peruenit ad hoc, vt fiat poſt putredinem cholera. ſicut dicitur. lignum quando inflammatur. efficitur cinis, & ſecunda, quòd quando putreſit, tunc fit cholera ſicut dicitur, quòd lignum quando calſit, fit cinis. cõſideremus itaq; in vnamquamq; duarum propoſitionũ. intellectus vero primus eſt corruptæ acceptionis tribus modis. quorũ primus eſt. quòd ſanguis quando putreſit, conuertitur ſubtile eius ad choleram malam, & ſpiſſum eius ad melancholiam: non ergo cum totalitate ſua fit cholera. & ſecundus eſt. quòd illud fit poſt putredinem. & noſtra conſideratio eſt indiſpoſitione putredinis. & tertius eſt quoniam poſt illud fit cholera, & non ſcimus an in ea ſit putredo, an non. nam plurimæ res putreſiunt, & ſeparatur ex eis ſubtile, & ſpiſſum, & non eſt in ſpiſſo, neque in ſubtili putredo. quoniam non eſt neceſſarium vt ſit putridum, id quod generatur à pu-

à putrido. fit enim ex putredine, quod non est putridum.etsi generatio eius à putredine faceret putredinem eius necessariam, oporteret, vt esset spissum cinerulentum iterum putridum,esset ergo illic febris melancholica iterum. Hoc ergo est illud quod facit esse necessarium expositio eius,quod prius intellectum est. quod vero intelligitur secundo est mendatium purum:quoniam putredo est via corruptionis. & putredo quidem non habet tempus, & cõuersio sanguinis in choleram non fit, nisi in tempore, & putredo quidem est corruptio accidens sanguini,& est sanguis. sicut accidit phlegmati & est phlegma:& non fit cholera neque melancholia, nisi conuertatur post illud cum complemento putredinis. Verum veritas sana est sermo Hippocratis. quòd ex sanguinis putredine generatur febris. ⁂ His verbis tam multa inculcans Auicenæ interpres, quòd quid velit, non sit facile intelligere. quin Belunensi videatur literam illam viciatam esse. quam cum conatur corrigere,difficiliorem,quàm præfuit,efficit.Clarius ergo quàm posim, rationes,quibus Galeni assertio confutatur,proponam. Vt his cum viciato Auicenæ contextu collatis, clare pateat: qd Auicena scribere debuit: & in quo Galenus deceptus est. vtq; disputationis Auicenæ consimilé tenorem seruemus.à distinctione vt ipse auspicari conueniet.

¶ Dupliciter nempè intelligi potest, sanguinis putrefacti vnctuosũ in bilem conuerti, & crassum in melancholiam.aut enim quòd sanguinis aliqua parte putrefacta,ac putrefactione diutius in eadem perseuerante vnctuosum eiusdem in choleram vertatur. & crassum in melancholiam: aut quòd cum putrefactio in sanguine serpendo procedat,nũc vnam partem, & post aliam & aliã occupando subtile eiusdem conuertat in choleram & crassum in melãcholiã: vt ergo decretum Galeni verum am falsum sit,constet, vter horum sensuum verus sit,examinemus. Et primo rationes afferamus. quib9 pateat Galeni decretũ in priori sensu verum non esse cum ex eo nõnulla imposibilia sequantur. Et post quòd nec in alio sensu verum dixerit ostendemus.

¶ Sitq; prima ratio hæc, si ideo quòd post perfectam putrefactioné sanguinis,subtile eiusdem in choleram vertitur, & crassum in melancholiam, febris quæ oritur à sanguine putrefacto. non esset seruatura alias accesiones quàm bilis in quã sanguis valde putrefactus vertendus erat.eadem ratione,febris, quæ inordinatè vagatur. nõ inordinatè esset vagatura,sed quartanæ ordinem seruatura:illationis bonitas patet.quia etiam humor à quo huiusmodi febris inordinata manat.perseuerante putrefactione est in melancholiã vertendus. vt sanguis in choleram, vt Galenus credidit.Ergo vt vnctuosum sanguinis per tertianas accesiones mometur,vtidem Galenus scripsit, sic & febris quæ sine ordine vagatur.per quartos dies erat afflictura cuius oppositum euẽtus docent, certe ex assertis à Galeno in commẽto. 29.libri tertii prognosticorum clare. intelligitur ipsum putasse melãcholiam relictam ex humoribus adustis facientibus febres inordinatas, causam esse quartanarũ, quæ in autumno contingunt. Dicebat enim Galenus illic in medio commenti. ⁂ Quantum enim humorum feruit æstiuo tempore per febres con-

tinuas

tinuas,ac defiuit in atrā bilem,quodammodo reftinctum eft.proindeq; calore febrifeco æger vindicatur, maximèq; quoties fudores eliciuntur. fed fi non antea natura quodāmodo excernat veluti cinerem vehemēter affatorum humorum: hic rurfus permanens in corpore & calecens, putrem quandam recipit affectionem: idq; quoties ei accidit,feruendo excitet febrem, à qua rurfus veniente fudore,pariter cū eo quod ferbuit atræ bilis euanuit. tum rurfus aliæ reliquiæ feruentes, rurfum alteram excitant febrem. cui igitur nondum vnā habeat omne corpus affectionem, fed atrabilis in quibufdam partibus infuper moueatur, in quibufdam immota maneat,in aliis putreat,aut feruere incipiat, inordinatas fieri febres neceffe eft. at vero quoties in cunctis venis eadem fiat affectio,exuperante atrabili, quartana confiftit febris. ⁂ Vbi atrabilario fucco genito ex aduftis humoribus, quartanarum euentum expreffe tribuereGalenus, vt nos diximus. videtur.

2.Ratio. ¶ Si ideo quòd humor, qui putrefit,in aliam humoris fubftantiā per putrefactionem tranfit. non eft feruaturus accefsiones implurimū con fequentes illius humoris non putre facti naturam,fed eius in quem poft vltimam putrefactionem eft cōuertendus.vt Galenus teftatur.Non ergo bilis per tertios,& pituita quotidie,& melancholia per quartos dies effent febres effecturæ. illationis bonitas probatur, quia cū pituita aut vtraq; bilium putrefit, iam amittit propriam formam fubftantialem & aliam acquirit. fi ergo illis humoribus infitū erat per relatos dies mo ueri,vt Galenus & qui eundē fequūtur fæpe fatentur: putrefactis alius accedendi modus erat euenturus,pu trefactio enim vt Ariftoteles dicebat.Quarto metheororū corruptio quædā à præter naturali calido eft etfi corruptio ergo formæ fubftantialis amifsio,putrefactiō effe ab Ariftotele putatur. Si id enim non fic intelligeret miftorum corruptionē in vftionem,& fenilem exiccationē, & putrefactionem non diftingueret Ariftoteles pro vt fecit, vt ergo in vftione,& vltima per fenectutem cō fumptiōe fit deperditio formæ fubftantialis mifti fic in putrefactione contingere debet,vt diximus.

¶Si innumeræ res putrefactæ poft vltimam putrefactionem vertūtur in res naturales non putridas vt putrefactorum cadauerū corpora fæpifsimè in vermes viuentes vertuntur. & iuuēcorum cadauera docuit Virgilius quarto Georgicorum in apes conuerti, incōueniret nihil ex putrefacto fanguine bilem non putridam gigni, & fic febris tertiana, quæ fuccederet poft fanguinis putre factionem,non poffet vocari putrida. quod aduerfatur Galeni documentis. 3.Ratio.

¶Nempe cū Galenus fateatur fanguinis putrefacti fubtile conuerti in bilem & craffum in melācholiā, non tantum tertianas febres a fanguinis putrefactione venturas tenebatur ipfe dicere, fed quartanas quoq;.Vt enim quia vnctuofum fanguinis putrefacti cōuertitur in choleram dixit febres tertianas à putrido fanguine oriri,eadē ratione quia craffum eiufdem putrefacti vertitur in melācholiam afferturus erat, quartanas febres quoq; à craffo fanguine fimul prouenturas. atq; tam tertiauas quàm quartanas in quauis fanguinis putrefactione videri eramus experturi,quod non contingit. 4.Ratio.

5. Ratio. ¶ Galenus vndecimo capite libri secundi de febrium differentiis experimentis conuictus fatetur. sæpe accidere febres synochas, quas in tres differentias distinguit, scribens. ⁂ Earum igitur quæ synochæ dicuntur, tres sunt omnes numero differentiæ, nã quædam earum à principio vsq; ad finem æquales perdurant: quædam paulatim augentur: tertia species paulatim decrescit. vnde & nonnulli primas quidem homotonas atq; acmasticas, hoc est in eodem statu & vigore perseuerantes nominarunt: secundas anabaticas atq; epacmasticas, hoc est asurgẽtes atq; inualescentes dixerunt, tertias autem paramasticas, hoc est decrescentes appellarunt. ⁂ Sed harum nullæ ex assertis ab eodem seruant quotidianos, aut tertianos siue quartanos circuitus. Ergo huiusmodi febres non à bili, neq; à pituita, aut atrabili, originem trahere potuerũt, cum ipse opinetur cuilibet humori propriam redeundi normam esse à natura collatam. Indeq; superesse videtur à sanguine putrefacto oriri. quod esse distinctum genus febris ab aliis probare hic curamus. decipitur nempe Galenus cum parum ante contextum citatum scribit. ⁂ Continuarum autem quæ ex flaua bili proueniũt, duplex est species altera earum quæ à continuo feruore synochæ appellãtur. quarum vniuersum tempus in vna consumitur accessione, quæ à principio vsq; ad finem pertingit. ⁂ Et cætera quia asseuerat continuas illas, quæ synochæ dicũtur à flaua bili semper prouenire. cum sæpius à sanguine oriantur.

¶ Sufficienter esse improbatũ primum sensum orationis illius subtile sanguinis cũ putrefit, vertitur in choleram, & crassum in melancholiam videtur. Secundum ergo paucissimis improbemus verbis. nempe cũ ex aliquo quod putresit, aliquid in fine putrefactionis gignendum est, non vere dicimus, illud quod gignẽdum est, esse, sed quòd futurum erit. vt cum cadauer ex quo vermes prouenire debent, putret. non dicimus vermes sunt in cadauere: sed ex cadauere faciendi erunt.

¶ Merum ergo mendatium esset, fateri. quòd Galenus in secundo sen su affirmat. Putà cum sanguinis putrefactio serpendo in diuersas eiusdem partes procedit, subtile eiusdẽ verti in choleram & crassum in melancholiam, cum illud minime contingat. nisi sanguini valde & intense putrefacto. & in quo diu perseuerauerat putrefactio. non quando in diuersas partes repebat, sed in easdẽ vlterius & vlterius intendebatur.

¶ Errat quippe Galenus & quotquot eundem sequuntur: cum opinatur, quòd statim vt putrefit sanguis, & si amittat propriam substantiam vertatur ipse in cholerã & melancholiam. Nam vt supra diximus non nisi perseuerante in aliqua sanguinis parte putrefactione, & per notabile tempus durante illud accidit: cum tamen putrefactio in instanti fiat. certe si quidquid putrefit, propriam amittit substãtiam, vt supra loquentes de humorum coctione diximus: & nulla substantia desinat esse, nisi per primum instans sui non esse, manifeste sequitur sanguinem in instanti putrefieri.

¶ At vt hæc clarius intelligantur: animaduertere oportet, in quauis putrefactione sequentia contingere primum id, quod putredinem passurum est, alterari dispositiõibus qualitatiuis disconuenientibus formæ misti

misti putrescentis, quibus elementa à mistione seiungi & in propria loca tendere procurant.qua mala affectione incipiente,mistum suam propriam substantiam adhuc seruat, & minime putrefactus vocatur,sed alteratus disconuenietibus sibi dispositionibus, nitentibus idem putrefacere,dicitur. Vt cum lignum calfit, alteratum calore disponente ad ignis introductionem nominatur, & non ignitum. secundum quod accidit, est,illa mala affectione intensiore facta,& summo, quod requiritur ad putrefactionem adepto, formæ substantialis misti corruptio, nulla noua forma loco illius genita, sed in perfectiore misto, quod cadauer (si viuum est quod putrefit)vocatur, relicto. Atq; iam tūc putridū quod tale passum est,dicitur. neque inconuenit, corrumpi aliquam formam substantialem, & nullam aliam gigni. cum illud Aristotilis primo de generatione.corruptio vnius est generatio alterius tantum in elementis perpetuū sit, vt alibi docebimus.

¶ Et si obiiciatur mihi,si ergo quod putret, amisit propriā substātiam. nequaq̄ putridus sanguis,sanguis vocād9 esset. neq; cholera putris cholera.& sic de carne & aliis rebus putrescentibus idem diceremus. quia illa quæ putrent,ex à me assertis, iam desierunt esse,quæ erant: at omnes oppositum affirmamus. dicimus enim esse febres à bili,& pituita, & atra bili,ac sanguine putridis. Ergo aut falsum est, putrescentia amittere proprias substātias,vt nos testati sumus, aut si illud verū fuerit: nequaquàm febres à bili,aut aliis humoribns putridis, biliosæ, aut atrabiliariæ, aut pituitosæ siue sanguineæ denominari deberent.

¶ Respondemus quidem huic obiectioni nos facilime, confitendo verum esse,quòd sanguis putridus, sanguis simpliciter non sit,sed cum addito & secundum quid. & vt vere dicimus demonstrato humano cadauere. hic est homo mortuus: & non dicimus hic est homo simpliciter, vt logici loquuntur.Sic vere dicim9 hic sanguis est putris, cum monstramus sanguinem putrescentem, qui est occasio febris, & non hic est simpliciter sanguis.tandem vt homo pictus non est homo simpliciter:sic bilis,aut sanguis,aut pituita putrescēs non simpliciter talis est. sed cum addito: quod Auicena in aducto contextu referebat scribens. ⁂ Et putredo quidem est corruptio accidēs sanguini & est sanguis putridus scilicet, sicut accidit phlegmati, & est phlegma putridum etiam. & nō fit statim cholera, neq; melancholia, sed manent sanguis putridus, & pituita putris persatis magnum tēpus ac postea fit cholera aut melancholia. ⁂ Vt statim cum cadauer putret.non fit vermis,sed postea.

¶ Decipiuntur nempe,qui credūt, putrefactionem esse simplicem alterationem,vt calefactionem, aut infrigidationem, & non substantialis formæ misti corruptionem.tam rationibus supra scriptis,quàm quòd si illud verum esset,caro putrefacta,& humor putris non poscerent, vt æger à putredine liberaretur atq; bene valeret sui ablationem.cum sola simplici alteratione partes illæ putrefactione viciatæ corrigi possent, quod nullus experitur,quin vt membrum,quod putrefieri incipit, vlterius non putreat. quidquid eiusdem putridum est auferre præcipiamus.neq; putare,qui sapit debet, Galenū tertio tegni aliud quàm quod nos diximus opinasse. Cum scripsit

coctioné

coctionē facere cessare putredinem. Non enim cessatio illa cōtingit parti putridæ taliter,vt ex putri nō putris vertatur: sed aliter. vt putrefactio quæ in alias, & alias humoris partes serpendo procedebat cesset, & pauset nullas vlteriores partes putrefactione exedendo. Certe quantũuis calida aut frigida, humida aut sicca sit aliqua humana particula. siue quæ vis alia res: dummodo nullã sui partem essentialem amiserit,poterit immodice calidũ,frigido:&immodice humidũ, sicco corrigi & curari. quod putrefactis nequaq̃ cōtingit. quin vt dixi, sola ablatione mederi. cum ergo hæc satis probent febres à sanguine putrido eodem modo, quo aliæ a bili aut alio humore fiunt,prouenire. medelam earundum exarare oportunum erit. & q̃q̃ nōnihil differat medicatio, quæ debetur febribus à sanguine multo orientibus,ab illa, quæ exercenda est, cum febris à sanguine putrefacto oritur: medelam ambarum vnico capite proponam, dũ tamen signa quibus hoc genus febrium cognoscetur prius exponam.

Caput. lx. De signis febriũ à sanguine multo aut putrido prouenientium: quas continentes seu synochas Græci vocant.

SI Galeni sententiã 8. capite libri primi de arte curatiua ad Glauconē sequi indignoscēdis continuis febribus vellimus. eo cognosci has dicemus, quòd nullum adsit in illis signũ eorum quæ, in intermittentibus contingunt. Nonnullisq, aliis signis illic scriptis easdem ab aliis distinguemus: verum cum nos hic nō quasuis continuas,sed tantum eas,quæ à sanguine pendent notare velimus. hæc signa vt in sufficientia transgrediemur,vnico illius capitis cōtextu trãscripto,vt errorem quendam literæ eiusdem vitio vt puto, librarii, aut interpretis ob ortum, notũ legẽtibus faciamus: ac post signa quibus paulus has febres ab aliis distinguit proponemus. cōtextus qui sequitur est. ✠ Si vero in statu permanentes continuæ febres tertia die maiorem accessionem ostenderint, aut excrementa & vrinæ omnino crudæ apparuerint, non possunt huiuscemodi febres ad septimum diem terminari. ✠ Qui non disiunctione, aut sed copula,et, scribẽdꝰ erat:vt sẽsus esset,si febres continuæ tertia die validiores fierent. & excremẽta & vrinæ omnino cruda apparuerint:non poterunt huiusmodi febres ad salutem in septima die terminari: quod verum est: vt illud ex codice Galeni transcriptum falsum: nã causus qui tertia die fortior fit, & multæ aliæ febres tertianæ continuæ. sæpe in septima die fœliciter finiuntur. Vt idem Galenus in innumeris locis suorum codicum dixerat. Galeno ergo misso Pauli sententiam qui propria synochorum signa capite.28.libri secundi exarauit referre addecēs erit cuiꝰ quod seqtur decretũ est ✠ Cōtinuarũ febriũ, synochos Græci appellãt origo ex sãguine est, nũc efferuescẽte, nũc putrefacto propter obstructionẽ quapropter accessio ipsis adhusq; finẽ vna ẽ, indicia vero sũt, pulsꝰ maximi,vehemẽtes, citati,crebri,æquabiles,non mordaces: vrinæ nō multũ adeo à sanis recedunt. ✠ Quippe & si antecedentia huius cōtextus à vero non deuient vltima & postrema sententia putã synocharũ

charum vrinas non multum à ſano rũ vrinis recedere,falſa eſt. quod experiamur, in his febribus vrinas valde rubras & ſpiſſas pluſquàm in vllis aliis conſpici. quamuis Galenus cui9 autoritate paulus aberrauit,oppoſitum,ſenſerit cap.quarto.noni libri methodi medendi. Priora autē verba vera ſunt, ſed adeo æquiuoca & quæ nonnunquã in aliis febrium ſpeciebus cõtingant,vt oporteret exiſtimē,ex Auicena ſignaafferre,quòd dilucidius febrem hanc ipſe quàm alius oſtenderit. Neque verba eiuſdem, ſed tantum ſententiam tranſcribam,quoniam non pauci errores vicio interpretis, vt reor, in eodem legantur,hos nēpe clare noſcet: quicunq; paraphraſim hanc,cum antiquo contextu contulerit. caput ergo. 44. tractatus ſecundi fen primæ quarti ſequentem ſententiam continet. ※ Signa febris ſanguinis ſunt magnam aſsiduam, & æqualem ipſam eſſe, nullum horrorē frigus aut rigorem ſtatis diebus aut noctibus in eadem conſpici, ſudore per acceſſiones eãndem non finiri.Nempe ſudor raro niſi in decretoriis diebus in his viſitur: venæ atque genæ inflatæ iis febrientibus apparent, & nariũ pruritus ſæpe hos infeſtat, quòd ſanguis per oſcula venarum eiuſdē loci exire conatur. dorſi & colli dolor vel eorum alter nõ leuis affligit, ſynciput & oculi grauedinoſo ac diſtendente dolore vexantur.difficilis eſt his anhelitus,venis pectoris adeo multo ſanguine diſtentis, vt vix flecti poſsint.ſomnus profundus nõ raro huiuſmodi febrientes opprimit. maxime cum ſanguis pituitoſus eſt. moleſtum quoq; eſt illis,loqui,quòd lingua ſanguinis grauitate ac eiuſdē multa humiditate torpeat.etiãquia gutur multo ſanguine inflatũ quandoque loquendi facultatē adimat, contactu etiam febriētis hoc genus febris detegitur. qui enim hac febri unt,vaporem ex ſe fundere,velut paludes ſolari calore pcuſſæ, videtur. multumq; diſsimiles cauſo laborantibus ſunt.cum illi ſiccam cutem & mordentem calorem habeāt. Hi autem humidam&minime mordacē, quòd ſanguis & nõ bilis dominetur. horum pulſus magni hoc eſt longi, lati,& profundi tanguntur. veloces quoq; & frequentes, neq; non lenes molleſq; viſuntur,quamuis velocitate ac inæqualitate à patiētibus cauſum vincantur. Vt quoq; magnitudine caloris ab eiſdem & adhuc à laborantibus exquiſita tertiana ſuperentur. Præſertim ſiqui à ſanguine febriunt,à multo & non putri ægrotant. Certe qui putridum ſanguinē præſertim bilioſum pro occaſione ſuarum febrium habuerint: nihilo ferme à cauſo laborantibus diſsimiles erunt: velut qui à multo febriũt, parum diſsimiles ab ephemerã patientibus ſunt. cum autem poſt huius febris initium, alium ſuperuenturum morbũ medicus ſuſpicatus fuerit.Putà anginam, aut phreniti-dem,vel variolas.ex ſignis horũ morborum,quæ in illorum propriis capitibus ſcribemus, quod morbi genus venturumeſt,faciliter cognoſcetur. vtrum autem breuis vel tarda febris hæc futura ſit, ex concoctionis ſignis & aliis quæ in libris de criſi ſcripta ſunt,dicernetur. ※

¶Puto quæ ſcripta ſunt ſigna, ſufficienter oſtendere febres à ſanguine occaſionem trahentes, quapropter alia addere nõ decet,ſed hiscontentum lectorem eſſe oportet,& admedendum huic febri accingi tenetur. dum prius quodam dubium attinens non tantũ huic febri ſed om-

nibus aliis prius absoluam. quoniã quendam medicum non exigui nominis & scolarum primarum magistrum eundem torquere mihi retulit.

¶ Dubium est. si verũ esset febres oriri per modũ à me excogitatum, quia scilicet cor velicatum ab intẽperie sãguinis, qui spirituũ materia futurus erat, sese atollit in magnas veloces & frequẽtes diastoles & sistoles, vt his idem calidius versum (cũ motus vis sit mista calfecere) valeat totum corpus calidius vertere, quo discuti insẽsibiliter aut sensibiliter, amplioribus factis calore viis corporis, humor noxius valeat, sequi videtur, nequaquàm verum esse, quod ab omnibus vt indubitatum asseritur, tũc cor magnas & veloces ac frequẽtes diastoles & sistoles exercere, cum se ab immodico calore vindicare vult. vt euentus probare videntur. Omnes enim ob exercitium immodicum, aut immensum calorem solarẽ, vel alterius rei cor velocius & frequentius moueri experimur. qua si sic nitatur cor, sese refrigerare. & immodicum calorem per multum aerem atractum pellere. Cuius oppositũ illi contingeret. si vera essent quæ retulimus: nam potius caleret, & inflammaretur cor, illis velocib9 & frequentibus ac magnis motibus quàm refrigeraretur, aut sim ulto at tracto aere illis magnis motibus refrigeretur. & eisdem consistentia eiusdem calere vi motus cogeretur: non calidius quam ante magnas & veloces sistoles & diastoles euasurũ erat. Cum tantum plurimus aer atractus refrigeraret ipsum, vt motus calefaceret, atq; sic neq; febres intensiores calores naturalibus essent, nec natura cordis assequeretur, quod optabat, discutere scilicet morbificas causas, & amplas facere vias corporis humani, per quas sensibiliter excernerentur noxia.

¶ Quod vt dilucide & aperte dubiũ exponam, necessum est, prius examinare an verum sit, quòd doctor ille vt hypotesim indubitatam & quasi axioma supposuit. Putà scopum naturæ esse cum in magnas veloces & frequentes diastoles & sistoles se attolit cor, multum aerem inspirare, vt ipso immensus eiusdem calor refrigeretur, & mitior fiat: & ita rem vt ille opinabatur non se habere innumera experimenta probare vidẽtur. primum quòd in sanis in relatũ vsum inspiratio & aeris ad pulmonẽ & cor tractio fieret. quod impossibile esse: vel ex hoc patet, q̃a si cordis calor quãdo pectus & pulmo cõstructa sunt, & immediate post dilatabuntur, esset disconueniens cordi, quoniam immodicè intensus, & ob id dilataretur pectus, & pulmo, ac cor, vt per aeris introductionem calor ille mitior fieret: sequi necessario videtur: quòd in fine diastoles cordis cor assequuturum erit tempẽriem, quam optabat, remisso ab intromisso aere iã immodico cordis calore, quo in sistole vexabatur: atq; quòd ab illa temperie diuelli molestum & graue illi futurum foret: ægrumq; vocandum in sistole fuisset. quòd ad præter naturalem sibi dispositionem ferretur. qua assertionẽ nihil magis dissonũ: quod enim naturale agens, se in præter naturalem distemperiem naturaliter motum infert?

¶ Non enim euadet rationem hãc qui fatetur, cordi in dilatatiõe aliã naturalem temperiem conuenire, q̃ eidem in constrictione. calidius nẽpe naturaliter esse, cum constrictũ est, q̃ cum dilatatum. non pauci docti viri existimant: quo vitare argumenti nostri vim hi putant. Dicunt

enim

enim cor constrictum,habere calorem immodicum, verum sibi tunc decentem & dilatatum remissioré, sibi quoq; conuenienté. vt cordi hominis cibo repleti,aut exercitati, alia temperies est conueniens, quàm eidem famescenti,aut quiescenti.nã etsi hoc verum esse fateamur. intelligere nemo sanæ mentis poterit,à quo calor cordis cum constringi incipit,fit intensior, donec cum constrictum cor est, omnino calor auctus est,poscens iam per dilatationé refrigerari.non enim à seipso, cum hi fateantur cor cupere, cum se dilatat,illum calorem pellere & insanié tis naturæ cordis esset tam multum calorem gignere,vt statim corrumperet,neq; ab alio, cum nullum mébrum in corpore sit adeo vt cor calidum.superest ergo falsum esse,quod vt verum illi supponunt:quãto magis quòd non pariter bene valet famescens,vt satur,neq; qui superfluitatibus à membris pellendis exercitio eget vt qui, vt decet,exercitio vsus est. Et per eandé normã nõ adeo bene valebit qui iam cor constrictũ habet, & ob id immodicè calidum, egens aere atracto,vt refrigeretur,vt qui dilatatũ cor habuerit, nulla refrigeratione indigens. atq; vt si possibile esset,quòd homo semper in eodem statu permansisset, in quo post alimentum assumptum, aut exercitium factum existit id natura procurasset: & neq; in famem neq; in lassitudinem hominem incidere permisisset. Sic videtur, quòd eadem cum cor dilatatum est,& bene se haberet, curatura erat : ne cõstringeretur, ne cõstrictione in minus bonã valetudinem quàm prior erat,se traheret,cũ q; hoc natura efficere nõ molliatur, neq; tentet : superest in alium vsum quàm vt cor refrigeretur deseruire sibi cordis dilatationem.

¶ Quod si aduersus dicat, non tantum vt cordis caliditas temperetur dilatatio eius sdem est à natura commentata fieri, sed etiam vt aer, qui materia vitalium spirituum est cõmistus sanguini arteriali in cordis sinistram cauitatem trahatur. Etiã quoniam constrinctio cordis vitari non potuerit, vt sanguis & spiritus in corde geniti ad totius corporis arterias distribuerẽtur, & fumi qui vi caloris spirituũ ex vasorum succis eleuabantur, in asperas arterias pulmonis pulsi per os expirarentur. ad quam cordis cõstrictionem necessario sequutura erat dilatatio proportionalis ac similis constrictioni, vt si valde constringi cor accideret, quia plurimi fumi in corde inclusi essẽt, valde quoq; dilatari eidem esset necessarium:& si parum, etiã parum. atq; quòd q̃q̃ non ex professo refrigerare per aerem inspiratum cordis caliditatem natura velit, tamen per accidens illud cordi cõtingat. vt nec in famem trahere hominẽ natura vellet, sed id illi accidat: quia dissolui & in halitum verti plurimas eius partes sit necessum.

¶ Quam nostri argumenti euasionem bonã esse fateor. quòd ipsa palam affirmet oppositum eius, quod doctor relatus nobis obiiciebat:scopum scilicet naturæ in cordis dilatatione esse cor refrigerare : cum ex prefacta solutione clare pateat : id non fuisse à natura procuratum, sed accidentaliter cordi cõtingisse, non ipsum refrigerari ob maiorem & frequentiorem,ac velociorem dilatationem : cum calidius tunc euadere q̃ ante hos motus magnos,& veloces atq; frequentes exercitos erat, sed ipsum sic motum calidius fieri q̃ prius erat,non tamen adeo calidũ

aere intromisso:vt fuisset, si non intromitteretur:vt si quis dixisset,homo in aere frigido currens calidior esset.se ipso quiescente in eodem aere.tamen minus calidus, quàm si cucurrisset in aere calido. qui enim in aere frigido quiescentes plus se refrigerari sentiunt,cum plus aeris deuorant,non nobis aduersantur: nã frigiditas illa in guture & non in corde sentitur. de quo est quæstio,quæ et si in corde sentiretur. per accidens,vt diximus,illi quiescenti contingeret, non tamen si velociter moueretur. Porro si huius doctoris obiectio vllam haberet vim. ex eadem elliceretur,cor illius qui in aere frigido cõstitutus exerceretur infrigidandum,&non calore afficiendum. illatio clare probatur.quòd plus aeris atrahit tunc,quàm cum quiescebat, quod falsum & contra experimentum.

¶Sufficere scripta puto, satisfacere,quantumuis rudi lectori, quanto magis relato doctori, qui inter omnes Europæ medicos merito adeo præclarum nomen adeptus est, vt sine controuersia paucissimos sibi pares reperiri posse, omnes affirment, sibiq; Caroli principis salutem curandam Rex ipse consulto decreuisse laudent:atq, prudentiores viri approbent. ad medendum ergo febri sanguinis deueniamus,& caput proprium methodis distinctum, vt nostri moris est,exaremus

Caput.lxi.De medela febrium à sanguine originem ducencium.

FEBRES has quarũ origo à sanguine est, synochos Græci vocant,Paulus à cõtinentibus distinguit. cum cõtinentes tantum dicendas eas existimet, quæ intermitentibus finitimæ sunt, tertiana scilicit et quotidiana et quartana continuæ, sinochos uero quæ unica accesione finiuntur. Aetius uero sermone primo tetrablibi. 2. cap. 70. nihilo has differre scripsit. cũ citatum caput de febribus cõtinẽtibus, siue sinochis ipse inscripserit.sequutus in hoc Galeni voces, capitis terti noni libri methodi medendi,vbi cõtinentes et sinochos febres à plurimo sanguine oriẽtes vocat.et quàm q̃ in hoc relati authores dissentiant, omnes sequuti sunt normã curationis sinochorum à Galeno in relato libro nono conscriptam. auspicãtes medelam à venæ sectione et vsq; ad animi deliquium de sanguine extrahendo, vt sequentibus verbis capite.4.noni libri Galenus retulit.

Ergo qui palestræ peritus iuuenis erat, vbi febricitare hora prima noctis cepisset, postridie eum mane circiter horam diei tetriã vidimus. cum autem inuenissem febrem admodum calidam,sed pulsus æquales et maximos, et celeres,et frequentes, et uehementes. tunc caloris qualitatem, quæ tactum minime morderet iamvero et urinas tum crassitudine tum calore à naturali habitu non multum aliẽas,audiens præterea hominem circiter triginta dies exercitationis consuetudinem in termississe, pridie tamen exercitasse vehementius, et cæterum non multum. sumpsisse autem solitos cibos, atq; eos concoxisse, q̃uis tardè et ægre ut pote cum febris vesperi occupasset, cum iterum rubicũdus plenus q; homo appareret,atq; etiam plenitudinis sensum se percipere diceret, faciente interim quodam eorũ,qui aderant,de vena secanda mentionem,

viſum nobis eſt eius auxilii conſide rationem in aliud tempus remitte- re.ſimul vt cercius ſciremus cuius generis febris eſſet, ſimul neceſſario propter eam quæ præceſſerat, con- coctionis tarditatem. cum autẽ veſ peri ſimilem vigorem tueri febris eſt viſa,ceu nihil ſenſibiliter remit- tens, ſuſpitio iam erat ſinochō eſſe, hancq; ex obſtructione,et ſanguinis abundatia, et præ carnis copia ſtipa tione.ac cum parem magnitudinẽ per totam noctem febris ſeruaret, poſtero die viſum eſt medicis omni bus, qui eum inuiſerant,ſanguinem eſſe mittendum.diſcordia vero orta de tẽpore,et vincentibus,qui id in ſe quentem diem differendum ſuade- rent,febris per totum eum diem eui denter viſa eſt vigorem ſuum auge- re. mox tertia ſequenti nocte, alia quidẽ acceſsio minime incidit, quæ primæ ad portionem reſponderet: erat tamẽ æſtus ipſe laboranti into- lerabilis:vrgebatq; tum tẽſio totius corporis, ut pote repleti: tum ca- pitis pulſatio:atq; ob hæc grauis vi- gilia.iuuene in aliam alias ſe figurã iactante. itaq; cum vltra ferre non poſſet, hora noctis circiter octaua mittit ad me miniſtrum, rogatq; ad ſe ocyus veniam. ipſe annuo, atq; a- beo: inuenioq; febrem calidiſsimã, pulſumq; qualem predixi.quoniam autem nec in hoc, nec in lotio, neq; inipſa caloris qualitate indicium a- liquod humorũ putreſcentiũ appa- ruit: optimũ factu viſum eſt venã in cidere,anteq̃ putredoinciperet.auſe ro itaq; ab homine eo vſq; de induſ tria ſanguinẽ, quo ad animo linque retur. maximum plane vbi valentes vires ſunt, continuæ febris remedi- um, id quod tum ratione tũ experi- entia didici.parum nanq; in contra rium ſtatum agitur corpus, celer- rime ex animi defectu refrigeratũ.

hoc vero nemo inuenire poteſt,neq; quod ipſis ægris, neq; quod naturæ quæ animantes gubernat, iucundi- us vtiliuſue ſit. poſtmodum in eius modi corporibus neceſſario ſuper- uenit alui deiectio, nonnunq̃ etiam bilis vomitio, quas res ſtatim à toto corpore madores ſudoreſue excipi- unt,quæ nimirum omnia cum huic quoq; contigiſſent:protinus febrem extinxerunt.ſic vt quidam ex iis qui aderant iugulaſſe me febrem per iocum dicerent, vnde omnes riſi- mus. ⁜ Vtrum autem vera metho dus an falſa relata ſit, nonnulli du- bitauere. neq; ſine vllius authoris decreto oppoſitum aſſeuerare auſi ſunt. afferunt enim qui tam largam ſauguinis miſsionem conferre ne- gant. Raſim trigeſsimo continentis capite ſecundo tractatus quarti qui poſt tranſcriptum Galeni contex- tum à nobis ductum,dicit ſequentia verba. ⁜ Magnæ ſagacitatis eſt nõ ſubtrahere ſanguinẽ ſubito vſq; ad ſincopim, ſed ſecũdare phlegmoto- miã extrahẽdo prima vice medieta tẽ,etin ſecũda reliquã etſi neceſsitas te inducit ad ſub trahendũ febre nõ dum declinata. ſudore et fluxu non præcedentibus audacter reitera. ⁜ neq; nõ Auerroim ſeptimo coliget capite 8. adducũt, qui quatuor ra- tionibus probare conatur ſangui- nem vſq; ad ſyncopim nõeſſe educẽ dũ. Prima huic nititur fundamen- to.rectam medendi artem ſemper- imitari naturam recte operantem. cumq; humana expultrix vis recte agens nunq̃ tãtum ſanguinis per na rium, aut vteri ſeu ſedis venulas ex- cernat, vt æger in animi deliquium incidere, permittat. neq; arti hoc dandun,videtur. ſecundam rationẽ ſequentibus verbis coligit. medicus qui à multo ſanguine febriente edu cere quod plus iuxto ſanguinis in eo

dem redundabat conatur . vltra nihil est extracturus.sed cũ sic venam secuerit nõ solum febriens in sincopim nõ incidet . verũ sarcina multi sanguinis à vasis educta melius habẽs,sanus sentietur . ergo vlterius sãguinem ellicere, et in sincopim tali eductione ægrũ trahere, noxiũ & sine methodo erit. Tertia ratio scopo Gal. infrigidare subito peranimi deliquium febrientem procuranti aduersatur . quòd refrigerationem illam per accidens cõtingere testetur. quam periculosam Auerrois censet: & securius aliquid extranei caloris manere in febriente. q̃ toto per sincopẽ eiecto frigidũ relinquere putat Quarta timori imbecillitatis virtutis naturalis innititur.inquit enim cum suspitio non leuis in huiusmo di ægris sit,promptum putredini aliquid sanguinis illorum esse. oportebit vires asseruare, vt sufficere possint prohibere sanguinis incepti viciari putrefactionẽ:& viciati excretionem exercere,sed animi deliquio oppositum sit, ergo vitari à perito medico totis viribus debet.

¶ Non tam leues relatæ rationes sunt, quòd prudentes medicos adeo nõ terruerint, vt præceptum Galeni contemnere libẽter decreuerint: & nedum illud exequi nonnulli docti veriti sint, verum & indocti,quo ties sperant syncopem venturã, succo mali punici,& aliis medicamentis eandem vitare curent. quis enim tã stultus est, qui audeat adesse ægro à quo sanguis mittitur.& sincope deploratum ab astantibus febrientem alacri vultu conspiciat. nemo certe nisi stupidus & amens.maxime cum nonnunquàm à plebe narrentur infœlices exitus ob huiusmodi animi deliquia prouenientes. quod ergo exercere in his febribus soleo, Rasis consilium supra ductum est, non Galeni.nam vltra scriptas Auerrois rationes non parum me mouet, aperte videre, Galenum deceptum fuisse,credẽdo sincopem causam vomitionis bilis fuisse. in iuuene illo de quo. 9. methodi medendi meminimus. atq; in quibuslibet aliis ob immodicum sanguinem missum in febre sanguinis cõtigerit. cum potius proxime adesse bilis vomitionem, sincopem afferre soleat: & vomitio ipsa à sincope releuet. quàm sincopis vomitionẽ,afferat. quòd humores & spiritus ad exteriora vomitio moueat. si ergo ad vomitionem bilis concitandã sincopis minime prodest. & ad alui deiectionem minus: nã raro nisi in his qui morituri sũt, aut illis qui in decretoria die sunt constituti . accidit post animi deliquium ventris purgatio : nescio cur illud procuretur.sudores q̃ppe quos Galenus narrat potius antecedunt animi deliquium , quàm sequantur (nisi peraccidens)quoniam à cuti ad interna corporis, & nõ ad cutim sincope moueantur humores. infrigidari quoq; subito totum corpus sincopis violentia,vituperabile potius in febrientibus quàm laudabile existimo.quia frigore discuti & in halitum spirare , viciati succi prohibentur. neq; ipse Galenus in euentu à se relato id negare potuit. sudoribus enim & non frigore sincopis, expulsam à iuuene febrẽ fasus est . quos non frigidos sed calidos fuisse certũ erat.per accidens ergo & non per se in narrato à Galeno euentu sincope à febre iuuenis ille euasit.quæ medẽdi methodus non approbãda sed vituperanda à peritis medicis est:quippe si ideo quòd immodico sanguine misso à iuuene cui medebatur Galenus,vitales & cæteri spiritus ad præ

cipua

cipua mēbra retracti exteriora exanimata relinquentes postea valuerunt,cum tāto vigore in totum corpus diffundi, quòd humores noxios per vomitum & inferiorem ventrē ac sudorem excernere vis expultrix potuerit. quoniam iuuenis ille validarum virium esset, ac humores excerni prompti: non ob hunc fœlicē euentum suassurus erat Galenus in omnibus febribus à multo sanguine occasionem trahentibus,idem faciē dum.cum contingere sæpissimè possit, inueniri febriētes minus validas vires habentes, & in quibus viciati succi non adeo prompti essent,per relatas vias oris & ventris & cutis va cuari.quibus sincopis non exigua incommoda pareret. Certe si effectus qui ob accidens contingunt, imitandi forent.liceret in pleuritide à bile aut sanguine prouueniente, meracū vinum febrientibus dare. quòd non raro contingat rusticanis hominibus hunc morbum patiētibus, vino ingurgitari, & parū post ebrios versos,somno profundo teneri, ingentemq; sudorem de se fundentes, sanos & à morbo liberos euadere.& alia innumera quæ aberrando fœliciter cedunt,quod nullus qui sapit,vnquàm fecit. timens ergo ne sincope correptus ab eadem releuari,non valeat, aut postq̄ ab ipsa resurrexit, adeo imbecillus maneat,vt morbo resistere,velut iuuenis ille non posit, medicos hortor in ipsam febrientē incidere sanguinis missione nunq̄ procurent.cum tāta sanguinis extractio sine tanto vitæ discrimine per duas aut tres venæ sectiones in vna die si expedierit,fieri posset.neq; verendum propter tam exiguam morulam sanguinē viciandum & corrumpendum. cum ipse Galenus in euentu à se narrato distulisse dicat se,plusquàm per diem venam iuuenis illius secare.scio nonnullos obiecturos mihi quòd ego verear,quæ timere vt impossibile prudens medicus non debet, vires scilicet eorum, qui à multo sanguine febriunt inua lidas posse esse. testemq; Galenū in relato nono lib. afferent. qui capite quinto sequentia verba scripsit.

⁂ Si quidem copia illa sanguinis, quæ plenitudo quo ad vasa dicitur, cum bonitatem suam seruat,vt pariter augeri cum robore virium est nata.ita si quādo has grauat, nec de cætero augebitur, & bonitatem naturæ amittet. ⁂ In quibus palam fatetur, toto eo tempore quo sanguis in noxius augetur, vires quoq; augeri. verum illis,qui nos obiurgant, facilè satisfaciam. admittendo vt verū, quod ex Galeno adducunt,quia præsens locus non permittit, an verum vel falsum illud sit,examinare.negādoq; nos dixisse, imbecillos eos esse, qui plenitudine quoad vasa laborātes febriunt.sed hoc dumtaxat. posse scilicet accidere sanguinem mitti, ab imbecilliore, q̄ fuerit iuuenis ille, cui medebatur Galen. & quod vt licuit illi, à syncope releuari, & vomitu deiectioneq; ac sudore à febre liberum fieri,ita imbecilliori idem nō permitti, quod si accidisset in vitæ periculum incideret ipse, nemo enim nisi qui delirat, negare potest. non omniū qui à sanguine multo febriunt,pares vires esse.

¶ Porrò temere non agere mihi videor:si ex assertis à Galeno in citato contextu cap.tertii noni lib.methodi medēdi ellici aliqua ratio cōtra eiusdem opinionem de esse febrium hecticarum de quibus in sequenti capite, Deo concedente, dicturi sumus,possit. quæ nostra placita roboret, si eam elliciam. maxi-

me cum talis sit, quòd dissolui minime valeat. fatetur enim ibi Galenus iuuenem illũ à quo plurimum sanguinis extraxit, in syncopẽ incidisse. frigidumq; tunc vniuersum corpus eiusdem mansisse. quod minime accidere, febrienti hectica febre potuisset, & si ab eodem tantus sanguis & plusq̃ à iuuene relato educeretur. neq; vllo modo hecticus quantumuis graui syncope corriperetur, frigidus fieri posset. si verum esset, hecticam febrem à nullo viciato succo in uenis, aut aliocorporis loco cõtento pendere. sed membris humanis infixam esse. vt ipse Galenus primo de differentiis febrium & in libello de inæquali intẽperie & multis aliis locis dixit. nam febrilis ille hectici calor. nõ intẽsior natiuo est (vt Gale. putauit) quoniam humor putridus sua putrida fuligine membra calfecerit. sed quia à sole vel ira aut alia quauis causa tãtus calor mẽbris inductus est. vt nullo extrinseco humore putrente egeat, ut asseruetur in membris. sed ab ipsa intẽperie hectici, quam qualitatem secũdam Vgo senensis vocat. ille calor conseruetur. modo cum in syncope quãtumuis spiritus & sanguis totius corporis ad arces putà cor, iecur, & cerebrum, retrahantur. temperies quæ idem est quòd complexio retrahi non posit, cum accidentia non migrent de subiecto in subiectum, vt philosophi inquiunt. manente ergo eadem temperie, in neruo, carne, & osse, & aliis simplicibus particulis vt necessario manet. & eundem febrilem calorem productum ab eadem mansurum quoq; necessario fateri Galenus cogetur. sed euẽtus probat hecticos syncope correptos frigidos fieri, vt iuuenis ille cui Galenus medebatur. ergo falsum est Gal. assertum, dici scilicet hecticam febrem eam, quæ febrilem calorẽ habuerit, in dependentem à malis succis. quin omnes febres ab aliqua corporea causa oriri, vt nos in principio operis huius cum librum de inæquali intemperie expossuimus probauimus: indubitatum deinceps esse habendum, certum erit.

¶Certè non euadet rationẽ hãc. qui dixerit, noluisse Galenum hecticam febrem in alia particula corporis, quàm in corde infigi. ibiq; tantũ à nullo pendere humore viciato, & quòd immodicus calor hecticorũ à cordis immodico calore calfaciente plus iusto sanguinem & spiritus fiat, qui cũ in syncope deficiat: quoniã sanguis et spiritus in cor retrahuntur totum corpus refrigeretur. nam illud, Galenum noluisse, manifeste probant, innumeri loci in quibus affirmauit, hecticas febres minime dolorosas esse. & rationem exhibens dixit. quia membris infixus & habitualis sit illorum calor. quod esse nõ posset. si earum calor a sanguine immiso à corde penderet. nam à membris ab eodem sanguine calfactis, nõ aliter q̃; vt ignis vel alterius rei calor inductus esset percipendus. etiam ob aliam rationem euasio relata nullius est valoris, quia imposibile erat Galeni sentẽtiam de hecticis febribus, quam primo de differẽtiis febrium scripsit. apparenter verã esse, iã quòd re mentiretur nisi explicaretur, vt ab Vgone est explicata. modo qui Vgonem sequutus fuerit. nequaquàm saluare euentum illum de hecticis ob syncopem refrigeratis valebit, vt ratio parum ante adducta probat. super est ergo tam Galeni quàm Vgonis expositoris opinionem de hectica febre præsenti ratione & aliis in commento lib. de

inæquali intéperie à nobis fcriptis improbatas manere.

¶ Connari enim Vgonis decretũ aliter tueri.dicẽdo fcilicet hecticos fyncopem patientes ab aere cõtinẽte refrigerari. quoniam calor immu fus à cordibus eorum in totum corpus per venas & arterias : atq; calor ille, quem temperies qualitas fecunda hectici producit in membra humana , fimul valeant refiftere aeris nos continentis frigiditati , & eorũ alter folus non valeat.ideoq; fyncope refrigeretur hecticus, quoniã relicto calore genito à temperie qualitate fecunda folo, & fine alterius comitatu,quia alter ad cor redierit,refrigeretur hecticus : nihil prodeft. nam obiiciam ego , quid fi hecticus in tẽpore æftatis in aere calido fyncopem pateretur ? nonne tunc refrigerandus ? aut non effet ? fi fateatur refrigerãdus. ratio noftra procedet. nam infrigidatio illa nõ ab aere infrigidante proueniret,quo aduerfus noftri argumenti vim fugere credidit.atfi petulanter teftetur refrigerã dum non effe.iam euentus negare cogitur. qui audiẽdus in re phyfica nõ eft . hæc fufficere in præfentiarũ videntur. cum aliàs fufius de his egerimus.tranfeamus ergo ad profequendam medelã febris à multo fanguine orientis,& mox tranfacta præfentis febris medela , vt diximus caput de hecticis fcribemus . & methodus fecunda fit.

2.Metho ¶ Adeo neceffariã fanguinis miffionem in his febrientibus effe , vt quod Auicenæ vifum fuit, fcilicet deficiente vena in brachio & crucibus à qua mitti fanguis pofsit . propter aliquod naturale, aut accidentale impedimentum,licere ex frontis vena fangninẽ mittere, & fcapulis ac reliquis corporis partibus cucurbitulas admouere approbemus. quid verum horum prius faciendũ fit , fi fors huiufmodi ægrum curandum obtulerit:indubium venit,mihi autem videtur,venæ frontis incifionem prius exequendam , tã quòd ex ordine fcripturæ Auicenæ illud colligi valeat,quàm quòd incifio venæ magis vniuerfalis euacuatio q̃ incifsio cutis & carnis fubditæ eft. neq; verendum, per venæ frontis incifionem ad caput trahẽdum reliqui corporis fanguinem.dummodo parum poft venam fectam cucurbitulæ tibiis,fcapulis,ac brachiis affigãtur.hæ enim quod ad caput reperet, deorfum trahere valebunt.

¶ Quanuis non parum prodeffe his febrientibus aquæ frigidæ potũ fciam,tam quòd euentus id doceant quàm quòd Galenus quinto capite decimi methodi medendi dixerit. 3.Metho.

Maxima vero continuarum febrium remedia hæc duo funt,detractio fanguinis & potio frigida. Poffe tamen inertiam medici indocti, qui fanguinem ab huiufmodi febrientibus non extraxit , aut inobedientiam ægri . qui medico iubenti venam fecari obtemperare eidem noluit. fola frigidæ potione refarciri,vanum effe reor. quin maiora incommoda afferre largum, & vfq; ad faturitatem aquæ niue infrigidatæ potum , illis quibus in principio vena fecta non eft , q̃ commoda certum habeo.nempe cum differtur venæ fectio,fanguis vi febrilis caloris plus iuxto affatus, neceffario crafsior q erat vertitur.qui frigido potu affumpto , indubie adhuc crafsior fiet , fed adeo craffo fanguine facto obftructiones & mille alia incommoda funt oritura.merito ergo nos id vituperamus.& fieri prohibemus nifi per coctionem fanguinis , prius attenua-

attenuatus.vt Galenus voluit,fuerit de his nihil plus quoniã antea hæc fuisse tractauimus.

4.Meho. ¶ Neq; contemnẽdum Aetii præceptum videtur. qui cum sanguinẽ mittere in hac febre iubet, cauet si per emorrhoides, aut vterũ sanguis fluere paratus sit.tãtum eius in corpore ægri relinqui quantum vacuãdũ per relatos locos suspicatus medicus fuerit. ne si vena secta tot9 qui redundat extrahitur, & natura per cõsueta loca quem solita erat excreuerit. immoderatior sanguinis excretio fiat.

5.Metho. ¶ Placuit Galeno exprimere capite quinto superius citato qua die ab initio morbi, sanguine nedum iusu medici educto,possit sine noxa elici,dicens. ※ Optimum igitur factu est(id quod nos semper in re quaq; facere vidisti) statim non numero dierum,sed vniuirium robori,in febribus eius generis attentũ esse:quippe quod si seruatum est, non solum sexto septimoue. sed etiam sequentibus diebus sanguis est mittẽdus. ※ At cum non exprimat Galenus hic quoto die sequenti iam non liceat, sanguinem mittere. mihi pertinere videtur,illud explicare,ne parũ exercitati medici putent. in quauis die post septimam sanguinis missionẽ vtilẽ esse. sisi decreto Galeni qui in præsenti contextu dixit.※ Non solum sexto septimoue, sed etiam sequentibus diebus sanguis est mittendus. ※ Neq; de hoc certã & quam transgredi non liceat methodũ proponam, sed quandam coniecturalẽ veritati proximam exarabo. Dico ergo in his continentibus febribus a multo sanguine originem trahentibus,licere venam secare vsq; in vigesimum diem. in vlterioribus vero venã scindere, nocere potiusq̃ prodesse, in plurimum existimo, quia quanuis in intermittentibus non raro contingat,post quadragesimum diem sanguinem missum prodesse. vt Auicẽna quarta fen primi canonis capi. de phlegbotomia scripsit, & nõ solum post relatos dies,verum post quinq; vel sex menses in quartanis & nothis tertianis conferre sanguinis missionem euentus doceant. in synochis minime competere manifestum est.quoniã nulla synochorum tã diu durare potest, quia multo ante æger peribit,& quia in aliud febris genus ipsa iam tunc transisset sanguine cum tam larga moravicia to,& in aliud succi genus conuerso, & a febri viginti dierum in melancholiam crassam redacto, quo inhabilis per venæ sectionem educi rede tur vt in genericis methodis superius scripsimus.

¶ Quamq̃ Galenus in his febrib9 ac aliis morbis a multo sãguine prouenientibus, plurimum laudet sanguinis defluxum per narium venulas.ego qui ea tãtum scribere decreui quæ vera esse rei medicæ per quadraginta ferme annos incubendo expertus snm.non adeo vtilem vacuationem hãc esse,fateor, vt sudor vel alui purgatio. in nariũ enim defluxu tenuis & purus sanguis sæpius defluit, quia in altiorem corporis locum non nisi leuior sanguinis pars ascendere valet,crassiorquè in venis relictus fouere febrem non desinit, at cũ tantus qui defluxit est, vt vterquè exisse existimetur. non raro in hydropem aut saltem malum corporis habitum incidere febrientem vidi.medicis ergo consulo,ne equorum vel porcorum sectis,aut aliis instrumentis narium venulas seccantibus, defluxum illum incipientẽ prosequi cogant: nec hac methodo præ 6.Metho.

cipio

cipio, quod incipientem defluxum hunc medici sistere procurent.cum non raro ablata non ulla portione sanguinis multi aut viciati,& poten tiore facultate expultrice ægri per sanguinis excretionem relicta,crassum per aluum & tenuem per sudorem vacuate,natura valeat.Decere tamen credo. fluxum sanguinis immoderatum fieri incipientem, per venæ brachii aut tali incisionẽ vnã aut duas,vel plures, & aliis remediis sistere, potiusq̃ naturæ arbitrio cõmittendo,eousq; defluat permittere. donec suspicio de immoderata iocinoris debilitate adsit salubrius esse.

7.metho. ¶ In balneum descendere febriẽtem hoc febris genere omnes laudãt Galeni authoritate persuasi, qui id fecisse in iuuene illo quem per sanguinis missionem vsq; ad syncopem se curasse scripsit.ego autem qui superius fasus sum,nunq̃hoc præsidio vsum fuisse. quòd balneorum vsus apud Hispanos exoleuerit,vtrũ prosit vel noceat euentibus innitẽdo dicere non possum.Ratione autem ductus,prodesse potius quàm obesse cõiecto. cum enim sudoribus assiduis soleat hæc febris sæpe discedere, & ægrum liberum relinquere, vero simile erit, balnea quæ sudorem concitant,prodesse.etiam quòd sanguis in ambitu totius corporis redundãs (multa quippe magna vasa in exterioribus sita sunt) satis proximã habeat cutim,qua expurgari à fæculento facilius quam per vllam aliã corporis partem valebit. quod quamq̃ ita vti refero verum sit:tamẽ in initio & cum coctione nondum seiunctũ viciatũ à puero est, non licet balneis vti,ne plus permixta, quã erãt, noxia in noxiis reddantur.

8.metho. ¶Aluum expurgare in his febribus competere nulli dubitauere. cũ Galenus adeo hoc procurauerit, vt sanguinem mitti ab his non concedat, donec cruditates ventris concoctæ & vacuatæ sint. Quibus autem pharmacis aluus expurganda sit.Auicena notauit,Galenus,Paulus,Aetius, de his nullam mentionem egisse videntur. Ego iam in antecedentibus methodum genericam quandã dictaui,qua præcepi in secunda die à cuiusuis febris continuæ citra inflammationẽ in vasione cassiã in fistularem bibant febrientes,quam etiam his dare consulo, & Auicenæ pharmacis vtens, succum mali punici dulcis & accidi cũ manna post sanguinem bis vel ter missum, nec non mannam,ac tamaros indos, & pruna damascena,macerata in florum infusione bibãt præcipio. à medicamentis vero, quæ scamonium, aut agarycum, seu cnicũ,& alia huius farinæ recipiũt,fugere inprincipio,caueo.secus in fine cum sanguinis feruor iam sedatus fuerit,vt quoq; à Rhabarbari consistentia & myrobalanis in initio etiam febris fugere debemus, postquàm autem aluus sponte sua vel rebus lubricũ ventrem facientibus,lenis facta est, vti myrobalanis & Rhabarbari cõsistẽtia licebit.infusione nempe rhabarbari leuiter expræsi,cassiæ fistulari, aut mannæ,seu damascenis prunis, adiũcta,vti in primis pharmacis nõ veto.cum relatis medicamentis rhabarbari infusio cõiuncta exiguam astrictionem habere valeat. 9. metho.

¶ Vti in quauis die post primum clystere feces infimi ventris expurgans clismis lenientibus confectis ex decocto violarum purpurearum & maluarum,ordei, glyzirhycæ, & aliorum consimilium medicamentorũ,in quo cassia fistularis, & oleũ rosatum

rosatum,& violatum, & saccharum rubrum, dissoluantur, necessarium esse, existimo. nisi aluus satis lubrica sine his esse videatur.

10.metho. ¶ Alimentis in prioribus diebus pauci nutrimenti,& leuis concoctionis,& quæ nō multum humiditatis habeant vesci, hos febrientes consulo. nam hi qui multo sanguine nedū putrefacto abundant, in initio morbi nō adeo debiles sunt, vt crassis egeant alimētis. neq; adeo sicci vt humectari desiderēt. cum sanguis ipse satis humidus sit, & febris nondum in primis diebus tantum potuerit, exiccare, quòd æger humectantibus indigeat, cōferunt ergo acetosa. herba oxalis, vocata ac punica mala parū acida,& lenciū iuscula,& cucurbitulæ, rhoe culinario,& ōphancio, præsertim conditæ, rhus enim obsoniorum & omphancium iis febrientibus conducunt. nisi de eorum astrictione timeremus, quapropter aliis alimentis quæ vim leniendi ventrē habuerint adiūcta, vtiliter ægris deuoranda conceduntur, coriandrum quoq; in eundem vsum laudatur. & inter fructus pira. & acida mala, & intibum, aranciorum & mali medici acidus succus omnia alia alimenta bonitate antecedit.& quòd frigidus & siccus ille sit, & quòd vim roborādi cordis vires habeat. post tres aut quatuor ab initio morbi dies, prudens medicus rectè consulit. huiusmodi ægris comedere ius pullorum gallinarum, aut perdicum, cū panis micis,& carnem ipsam cū oxalide, aut intibo, vel coriano (nisi timor lethargi venturi vsum coriani vetet) decoctam. præsertim illis quibus comedēdi appetitus deiectus nō est, & illis de quorum imbecillis viribus timemus: reliqui enim qui ab alimentis oborrent,& vires robustas habent, nutriendi nisi leuioribus & his quæ primis diebus concesimus (qualia sunt, ius lencium,& poma assa,& alia consimilia) non sunt. hos nempe incoctos succos habere, qui inedia cōcoqui parati sunt, suspicari licet. priores autem biliosos aut atrabiliarios hos ventriculi vellicantes, qui se alimentis mediocriter nutrientibus nō alerētur, in sæua symptomata cadere, parati essent. Certe cum crassus vel tenuis sanguis, qui redundat, esse posit. in febribus pendentibus à sanguine crasso crassæ cō consistentiæ cibi dandæ nō sunt, sed qui attenuent. velut in aliis quæ à tenue sanguine fiunt. quæ incrassare valeant, permittuntur. distinguesq; per crasciem & tenuitatem vrinæ, rubori coniunctam, alterū ab alio. crassus quippe sanguis, vrinam rubram,& crassam efficit. & tenuis rubram & tenuem.

¶ Potio his febriētibus danda ex ordei decocto erit. qui in nullo alio febris genere adeo vtilis, vt in hoc est. tū quòd sāguinis feruorē sua frigiditate reprimat, tum quòd humiditatem eiusdem propria siccitate coherceat, hāc ergo vel crudam eis qui decoctam bibere, nolunt concedo. maximeq; coctam aut crudā bibant ægri tunc contemno, cum ver aut æstatis principium est: at si autūnus instat, aut ipse vel hyems adest, ægris suadeo, ne bibere coctam negligant. vereor enim in illis temporibus vasorum obstructiones.& quoniam in harum febrium medela vlterius progredi, necessum esse non videtur. quòd quæ in antecedētibus scripta sunt, quæ desunt (si qua sunt) suplere valent. ido finem imponere visum. 11.metho.

Cap.

Caput.lxii. De febribus quas Galenus & reliqui medici hecticas vocarunt, nos autem habituales aut potius tabidas nominamus.

HEcticas vocatas febres nõ fieri,eo modo quoGalenus,cæteriq; medici, qui post eum fuere ,putarunt, satis clare in cõmentario libri de inæquali intemperie scriptum supra manet, verum quoniam nonulli qui præsens caput lecturi sunt,præcedentia non legerunt: in compendium redigam aliqua,ex his quæ illic sunt dictata.

¶Primum est impossibile esse,hecticæ febris calorem adeo membris humanis infixi,atq; hærere: vt quouis humore,vel alia extranea re à corpore educta diu permanere,valeat:sed esse necessarium,statimvt causa quæ illum produxit,abest. eundẽ incorruptionem tendere.fieriq; cõtinuo remisiorẽ,& remisiorem. donec in totum auferatur: & esse desinat.quod euidentibus & indissolubilibus rationibus verum esse, palam ostendimus.

¶Secundum fuit ideo opinatos fuisse medicos ,hecticas febres à nulla materia ortum trahere:quoniam experiebantur nõ posse,mederi quibusdam febriẽtibus extracto sæpius per venæincisionem sanguine,& aluo pharmacis frequenter expurgata.quin nõnullos post vniuersas has vacuationes factas, febre pertinaciter eisdẽ hærente,tabidos fieri: non animaduertentes illud contingere, ideo quòd aliquis viciatus humor, vel alia quæuis extranea res, vlli loco à quo non posit,diuelli: & separari corpori insideat: & causa sit, quòd sanguis cordis à quo spiritus vitales gignendi sunt, male afficiatur. quo cor ipsum in magnas veloces &frequentes diastoles ac sistoles cogatur,eleuari,ac deprimi.&febris habitualis & ad marasmũ ducẽs fieri.vtenim quæ putridæ à nostris præ decessoribus vocãtur,corpore febriẽtis adhuc robusto & carnibus abundante,sæpissime in breui tempore interimunt.quia multi viciati succi in magnis vasis contenti: aut pauci venenati in proximis cordi,causa sint,in tantum cordis sanguinem viciari,vt nequeat cor ex eo vllos vitales spiritus gignere: sine quibus viuere non valemus. sic hæcticæ non nisi prius carnem:& maiorem partem succorum hominis absumant.interficere ægros non possunt. quòd in illis vicium rei,quæ occasio febris est: valde exiguum sit, collatum nocumento,quod putridæ inferũt.ideoq; diu durare. cum febre hectici valẽt. sanguine cordis parum & si diu in his taliter viciato.vt ferme simul sanguis qui materia vitalium spirituum esse,valeat,finiatur.& vniuersa ferme corporis caro absumpta sit & corpus humanum in vltimam tabem incidens conspiciatur.

¶Tertia fuit non parum eosdem medicos decepisse experiri: quòd tẽtatis quibusuis vacuationibus,nil saluti febrientium his febribus profecissent.& balneis ac lactis suctu, & ouorum vitelis,aliquando sanari,hos viderent. putabãt nempe hi cæci ad calendum euentuum veras causas,illud cõtingere. quòd balneis corpus refrigeraretur, atq; humectarectur. & lacte atq; ouis deperditæ corporis partes restaurarentur. non prospicientes balnearum aqua non frigida sed parum calida eosdem iubere corpus hecticorum irrigari.quæ po-

tius febrientibus conferebat.actuali illo moderato calore & plurima humiditate emollendo vasa,in quibus coarctatus & detentus humor noxius vel alia quævis res præter naturalis erat, ac taliter disponẽdo morbificã causam illic inclusam, vt habilis insensibiliter diflari, vel sensibiliter sudore, aut per vẽtrem exce rni,quàm refrigeratione. Nutriri nẽpe alimentis leuis coctionis & plurimi nutrimẽti hecticos indigere, nõ illis negam9.vt superius scripsimus. & parum infra in medela harum tabidarum febrium fusius scribemus.

¶Porro si postq̃ negotium medicum exercere tyrones incipiunt, aliquos febrientes vidissent. in prima hecticæ specie obiisse, excusationẽ vllam suæ ignorantiæ habere valerent, at cum nunq̃ vllos ab hectica mortuos tam medici quàm hominum vulgus asseueret: nisi quos tabidos finiri vident. resipiscere omnes deberent,& coniectare, tenebantur. commẽtitia esse quæ Galenus de hectica febre scripsit.cum si verum illud esset,potuisset, prima eius species interficere, tam valido calore quali fingit humanum corpus affici.cum putrida febris trãsiens in hecticam hærere & fixi in mẽbris, præter naturalem calorem febrilem, facit.nempe si putridarum calor sæpe ægros in mortem ducit: cur intensior intensissimo putredinali nõ interimet? nedum adhuc postquàm putrida in primam hecticæ speciẽ permutaretur. esse enim necessario calorem hecticorum intensiorem calore quarumuis putridarum:si hecticæ per modum excogitatũ à Galeno fierent,supra in cõmentario de inæquali intemperie satis clare probauimus.

¶Quippe quãdoq; hecticas fieri cõtingit,ab internis exiguis vulnerib9 ab extrinsicis rebus factis, qualia esse solẽt:ossa mucronata,vel acus,aut aciculæ, quæ nonnunq̃ deuorari incaute accidit. & nõnullis æreis monetis circumferentiam promptã seccare habentibus. etiam per ignorantiã à pueris sæpius, & ab adultis quãdoq; deglutitis, quæ quoq; ab acribus internis humoribus fieri valent. quibus si mederi pharmacis purgãtibus, aut sanguinis misione vellimus, nihil proficiemus. cũ pharmacũ acres humores supra vulnus ducendo,illud dilatet. indeq; contingat,quod plus noceat, quàm prosit. Certe non ob aliud nõ solidari relata vulnera accidit: q̃ quod quotidie super eadem bilis quæ cum fece per podicẽ excernitur dellata eadẽ erodat mordeat,&ampliora efficiat.ab hisq; hecticã fieri posse. vltra experimentũ ratio ipsa cõprobat.vapores enim qui ab vlcere tali eleuãtur, sanguinem cordis inficere posse,nemini indubiũ venire valet.eoq; infecto, cor taliter quati, vt febris inde proueniat:certũ quoq; est. & cũ nocumentum quod ex vaporibus illis cõtingit,atq; quod ex viciata ab eisdẽ ventriculi coctione, & intestinorũ debita fecũ expulsione, non adeo ingens sit, vt celeriter interficere cogat.inde accidit quòd febricula illa paulatim corpus consũmendo,in tabẽ ducat. neq; ob id nego, quod vbi validæ vires sint. vlcera illa quæ ab extrinseca, aut intrinsica causa fiũt. sæpissme consolidari posint. certe non aliter spherulæ plumbeæ catapultis vi ignis iaculatæ in corpus humanum iactæ,atquè intra aliqua viscera diu manẽtes: hecticas febres inducere solent. Noui enim quendã qui in ciuili Hispaniæ bello anno. 1520. per dorsũ ictus spherula quadam

dam plumbea ex relatis,diu vixit,ea dem prope renes per decē annos inclusa manēte,& tandē febricula assidua quæ à principio ipsū corripuit, in tabē ductus,vita functus est.mille aliis modis rupto vel obstructo aliquo interno vase,fieri hecticas contingit. medicis inuestigare nō valentibus,causam febriū illarū. & ob id opinantibus febrilem illum calorē membris infixum esse.

¶Nempe cum aquarū ductus, qui per diuersos fictiles canales terra opertos vehuntur,vt hortus, aut prata,seu segetes irrigent,sæpe viciatur aliquo ex illis fictilibus conalib9 fracto,nulla extrinseca re frāgēte vasa, sed canali à figulo perperā & ex indecēti luto febricato. & quādoq; obstruūtur,quia à fonte manās à qua a deo crassa dilabatur, vt quouis die sordiū nōnihil herēs canalis alicui9 parieti,viāqua aqua defluxura est,in totū obstruat. quo prata & alia irrigāda arescunt, atq; arbores insitæ tabascunt.rationi consonū erit,simili modo posse homines arescere, & tabidos fieri,quia aliqua vena vel arteria vitio naturæ perperā cōstituētis vas illud,intra consistentiā alicuius visceris insignis,aut prope ipsum rūpatur. taliterq; ruptio fiat. vt propter carnē, aut membranā aliquam vas ruptū tegentē,nullus sanguis exire per superiora, aut inferiera loca conspiciatur & solita atq; necessaria sanguinis distributione, vt sanus homo viueret,deficiēte, cordis sanguis viciatus febrire habituali febre per modū sæpius dictū cogat.medico quantūuis docto calere non valēte,illius febris originē.iecoris obstructiones,septi transuersi vicia, vētriculi aut intestinorū & aliarū partiū morbi,hecticas efficere, cōuictus ex periméto Gale.negare nō valuit. vt commētario nostro de inæquali in temperie monstrauimus.

Permutari posse putridā in hecticā,nō vt Gal. opinatus est, sed multo aliter ,ego nō inficior. pōt enim vi febrilis caloris aliquod pectoris, aut ventriculi,vel pulmonis, seu iecoris,vas,adeo corrugari,&succus il lic cōtētus adeo dēsari.vt quouis hu more reliquo viciato,qui putridæ febris ocasio erat,adhuc à medico vel natura extra corpus eiecto: febricula perseueret.vaporibus noxiis ex dētēto succo in arctis illis vasis ad cor delatis.aut sanguine arteriarū velvenarū prohibito trāsmeare, per scyrrosa illa loca,vt solitus erat,cum bene valebat æger. potest quoq; putrida febris debile reddēdo aliquod ex præcipuis visceribus hecticā inducere. quòd debile viscus viciatū succū gignat. tandē cū morbifica causa sic inficere cordis sanguinē valet,vt febrē efficiat. difficulter propter occultā aliquā causam medicabilē, quæ adeo tarde hominē interficere,sit nata. vt prius vniuersū corpus tabidū, vel proximū tabi fiat: q̄ homo moriatur,hectica dicetur.cum autē adeo noxii sunt febriū humores, vt prius homines interimāt, quàm in relatū tabis malū trahantur. aut adeo salubres,vt etiā priusq̄ in tabē incidat febriens, aptus sit curari. putridæ aut plurimū dierū febres sunt dicēdæ.

Et si à me quæratur, vtrū necessū sit,quālibet hecticā ex putrida factā fortiorē calorē putredinalē pro causa habuisse.quauis alia putrida.dicā quòd nō quia potest in indecenti cōsistētia venæ aut arteriæ alicuius hominis tanta promptitudo esse, vt à leuiore multo calore corrugari, & exiccari,ipsa valeat. quàm consistentia vasis alterius hominis à multo maiore & intensiore. etiā quia acci-

dat nõnunquàm aliquẽ craſſum ſuccum in vas aliquod arctum includi, quod facilius in ſcyrroſam conſiſtẽtiam vertetur, quàm ſi in amplo & tenuibꝰſuccis mixtus includeretur, & ob alios innumeros euentus à leuioribus multo febribus poſſe hecticas in aliquibus quàm in aliis hominibus fieri, clarum eſt.

¶ Etiam ſi interroges an ſequendo mea placita omnis hectica neceſſario hominem in tabem ducat. reſpondebo quoq; quòd non. ſufficit enim, vt hectica nominetur aptam eſſe in tabem hominem trahere. niſi medici præſidio, aut valida vi febrientis curetur.

¶ At ſi interrogare, iterum non deſiſtas, an ego in tres ſpecies vt reliqui medici hecticam diſtinguam, & priorem facilis curationis & difficilis cognitionis eſſe affirmem, & tertiam huic contrariam, putà difficilis aut impoſsibilis curationis & facilis cognitionis. mediamq; medio modo ſe habentem. dicam libenter quòd ſic, certe manifeſtum eſt. quòd ſi cum primum in aliquo vaſe indurari aliquis humor inciperet, exquo hectica prouenire poſſet. id medico ignoteſceret, quòd faciliter balneis dulcis aquæ, et aliis præſidiis quæ ſua vi quãtũuis abditas corporis partes atingere valent. emollire & in priſtinũ ſalutis ſtatũ ducere hominẽ, hectica primæ ſpeciei ægrotantẽ valeret. ſed quis medicorum adeo perſpicax eſt, vt pulſu, aut vrina, vel aliis ſignis, intelligere in vnico aut duobus mẽſibus noxã illã & mali illius originẽ poteſt. nullus certe? neq, facilіꝰ vlcera interna cũ primũ fieri incipiũt, & tubercula in membris principibus, aut prope ea genita, & alia plurima à quibus hecticæ fiant, cognoſci, quàm præterita poſſunt. at cũ iã in tabẽ incidit æger, vi febriculæ diu perſeuerantis. & maraſmũ patĩ febrientẽ imperitum vulgus adhuc noſcit, & nullus quantũuis hebes medicus non intelligit. hectica febre ægrum illũ laborare. etiam impoſsibile iam tũc eſſe, febri illi mederi atteſtor. quòd adeo deiectæ vires illius ægri iam tunc ſint, vt tantũ quantũ diſſolutum ex membris eſt, reſtaurare non valeat. nã ſi id quod coquere ventriculus & iecur poſſunt, propinatur. ſemper & ſemper gracilior & plus tabidus hiuc æger fiet. cũ parũ mẽbris apponetur, quòd pauxillum ſit, quod coquere ventriculus poſsit. & multũ à febre diſolueretur. verũ ſi plurimo alimẽto repletur febriens. certũ eſt, quod idcũ coquere decẽter nõ poſsit, in hydropẽ aſcitem, aut in lienteriam, & in diarrheã, incidet æger. atq; quod anullo eorum poterit releuari. nã ſiquis ſine illis morbis tabidus eſt, cito periit. quí fieri poteſt, quòd cũ illis citius nõ intereat. neq; paucos ex hecticis aliter q̃ altero relatorũ morborũ perire, videmus, ob cauſam ſcriptam.

¶ Porro poſſe febres ephemeras, quas vnius diei nominamus in hecticas permutari, ego non dubito, quoniam vis caloris ſolaris, aut iræ vel alterius rei natæ vnius tantum diei febris ocaſio eſſe, poterit. in prõptis hecticam patii, pſam efficere. tuberculum aliquod, vel ſcyrrhum internum, aut vaſis alicuius pectoris, aut alterius principalis membri indurationem procreando.

¶ Neque à vero deuiat humiditates quas iuniores medici ſecundas vocant, in membris humanis contineri, de quibus Galenus aliquid dixiſſe prope finẽ decimi lib. metho. me. xi. cap. videtur. & fuſius, capite

ſexto

ſexto antecedentis libri ſeptimi. vtrum autem tales ſint, vt Galenus illic dixit, (Auicinæ enim contextus capite de hectica & prima primitractans deeiſdem adeo viciata ſunt, ob interpretis ignorãtiam vt intelligi minime valeant) aut aliter ſe habeant, & quod ſecũdæ cambiũ, ros, & glutẽ (his enim nominibus vocari eaſdem multi affirmant) in diuersis hecticæ ſpeciebus ordine quodã ſeruato conſumantur. alibi Deo condecente cum hominis conſtitutionem phiſsicam tractauerimus, fuſe explanabimus. pro preſenti loco ſufficit dicere, quod nõ ſolum in hectica verũ in quauis alia febre quod magis paratũ diſſolui fuerit, id neceſſario prius conſumetur.

¶ Poſsibile quoq, exiſtimo à ſole vel ira, aut alia extrinſeca cauſa hecticã incipere, nulla alia febre præcedente. nihil enim vetat, nõnunquàm & ſi raro ob iræ, aut ſolis calorẽ contingere, aliquod internum vás adeo indurari, aut aliquem humorẽ craſſum adeo denſari, in loco cordi proximo, ſaltim exquo inficere ſuis fumis cordis ſanguinem valent. vt febricula quæ tarde interimere, et primus membra conſumere, ſit nata, fiat. ſed hanc hecticam dici, ex prædictis patet. de natura ergo hecticæ in ſuma, vt promiſi diximus, ad inueſtigãdum ergo eiuſdẽ ſigna deueniamus.

Cap. lxiij. De ſignis hecticæ febris.

ADeo manifeſta ſigna hecticæ, quæ in tabem febrientem duxit, ſunt. vt medicus nullo alio indicio, quàm faciei & corporis proſpectu ad ipſam noſcẽdam egeat. cum enim faciei & totius corpotis caro adeo conſumpta proſpicitur: vt oſa, nerui, & cartilagines, ac venæ, ſola cuti tegi appereant. & ariditas quædam cutis, rugæq; innumeræ in vniuerſo corpore adſint. faciei q; viuidus color in decolorem marcidum, ác pallentem vergit, flore vitalis caloris extincto, febremq; continuam diu paſſus, ſaltem priuſquàm in tabem inciderit æger, fuerit, & tunc quoq; patiatur. iam tunc indubie hectica immedicabili illũ febrire affirmare quilibet poterit. neq; in caſũ ſigna illa ariditatis neceſſario coniungenda febri, vt hectica nominetur dixi. ſed quoniã ſcio, poſſe citra febrem in tabem multos ægros incidere. vel quotidie vomendo, quæ prandent. de quibus nonnuli mihi vt mederentur, oblati ſunt. aut alui fluore, vel per alios modos, & paucis ante mortem diebus febrire. qui hectici nominandi non ſunt. ſed ſenium ex morbo patientes dicẽdi. vt Gal. v. cap. li. de maraſmo ſcripſit. hecticam ſenectutis Auicena prima. 4. hũc affectum vocauit. multa alia ſigna ad cognoſcendas has febres cũ tabe coniuuctas Galenus nono. c. lib. primi de febrium differentiis exarauit. quæ ſubticere decreui, quòd ſciam relata abunde ſufficere, vt morbũ hunc non tantũ medicis ſed ruſticanis hominib9 notũ notiorẽ faciã. vt ergo de illa agã in qua facilis eſt remedio locus, niſi in aliquẽ de hac medicorũ inciderit turba, vt verbis Gal. in. 9. ca. lib. citati vtar. difficilis vero admodũ eiuſdẽ cognitio eſt. quã primam hecticæ ſpeciẽ nominant. prædicere viſum.

¶ Galenũ multas notas de ipſa ſcripſiſſe. nõ quas experimẽto veras eſſe cõprobauerat. ſed quales ratione ductus apparituras exiſtimauit, nec nec aliter hæc fingẽndo ſigna proceſ

cesſit, q̃ in omnibus depulſibus libris cũ in tot differentias pulſus diſtinguit. quales nullus quantũuis acris ingenii,&perſpicacis facultatis tactricis vnq̃ percipere,tactu potuit & ſi intellectu cõprehẽdere eaſdem valuerit.& inſolẽs ipſe ſe omnes cognouiſſe gloriatur. in ſupra dicto ergo.9.cap.Galenus inquit. Febres hecticas ab ephemeris incipientes ægri relatiõe inditium aliquod de ſe dare.ſi enim interrogatus æger febrire ſe incepiſſe dixerit, quòd iratus, aut triſtitia affectus fuerit, cum ante bene ſe habere ſenſerat. & vltra primam diem febrem durare nulla quiete,nec inclinatione vlla aut augmento in eadem conſpecto. & ariditatem magnam in corpore tangẽtibus illud,præſentet.talem hecticã eſſe,ſuſpicandum eſt.& quanuis hic inter ſigna hecticæ incipientis ariditas cutisnominetur,mihi commẽtitium atq; fictum hoc ſignum eſſe videtur. nam non tam cito ariditas, quæ in his febrientibus ſenciẽda in fine morbi erit,apparet.vt in ſecunda die percipi tactu medici valeat. maxime cum ira poſſet ſanguinem bilioſum ad cor mouendo pituitoſum aliquem ſuccum in aliquod internum vas contentum adeo indurare. vi immodici caloris biliofi ſanguinis, vt inde febtis hectica inciperet,in qua ariditas in cute ſentienda non eſſet,ſed potius nonnulla humiditas, ſi etiam pituita in reliquis corporis partibus abundaret.hecticas enim aliter fieri. q̃ per modos, quos dixim9, impoſsibile eſſe, ſupra ſatis probatum ſupereſt, quòd ſi Galenus nouiſſet, minime fingeret, in hecticæ initio ariditatẽ in cute ſentiendam.

¶ Neq; minus fictum eſſe aliud ſignum, huius febris quod poſt relatũ ſcripſit Galenus exiſtimo.illud erat caliditatem febris primo tactui mitem ſentiri. perſeuerante autẽ tangentis manu, acrem,ac mordacem. putabat certe calorem hectici membris fixum primo tangenti non valde moleſtum futurum. quoniam cutis & caro mediarent inter manum & illa, quæ mẽbra radicalia nonnulli vocant (ſic enim nominant neruos, oſſa, arterias, venas, & reliquas huius ſortis hominis partes, quæ in vtero primo fiunt) & quòd perſeuerante manu tangentis caliditateq; intimorum membrorũ vrente, mordax & acris perciperetur .non conſiderãs Galenus, quòd nõ plus in principio quàm in fine interiorum atq; exteriorum membrorum actio ſentienda à tangente eſſet, poſtquàm exteriora membra ab internis totum quem recipere calorem valerent, recepiſſent. vt enim ſi calentem lapidem corio tegeris, & tamdiu ibi manere corium ſinas,donec vniuerſum quem habet calorem lapis,incoriũ introducat,& poſt manum applicueris.non minus vrere in principio, q̃ in fine ſenties. niſi quantum ob maiorem moram plus de actione agẽti conceditur.ſic hecticis euenire deberet (iam quòd hectica talis eſſet qualis Galenus putabat) ipſi enim hectici nõ plus in fine quàm in principio calidi perciperentur, niſi quantum illi propter moram magis calfacere permitteretur. quod commune omnibus febribus & quibuſuis agentibus & non peculiare huic tantũ eſt. poſt enim octo vel decem horas caliditatem ſimplicium & primorum internorum membrorũ communicatã eſſe,cuti,& carni proximæ, vero ſimile eſt.hæc ſatis probant,Galenum inde ſeductum fuiſſe. quia non intellexit,quòd etſi vera ſua placita

eſſent

essent,calor interiorum membrorũ futurus erat exterioribus partibus post breue spaciũ cōmunis. nam tã exigua distantia,vt est, ab ossibus & neruis thoracis & plurimarum alia rum partium vsq; ad cutim earum-dem, impedire actionem caloris os-sium & neruorum ne cutim calefa-cerent, plusquàm per relatũ breue tempus credibile nō erat. si ergo Ga lenus dixisset,hoc esse signum febris ante decem horas incpientis. salua-ri sua assertio posset. verum quis nō videret,delirare illum, qui putaret medicos vocandos in tam exiguo tē poris spatio ignoto ægro,vt per præ fatum signum, incipere tũc febrem hecticam medicus nosceret, tãdem si veritati consona fingere sequendo propria falsa placita non valuit Ga lenus. mirandum non est,inuestigã-do hecticarum febrium naturam a-berrasse. medicosq; deinceps decere hoc genus signi relatis erroribus cō templatis contemnere.

¶Porrò quæ inditia febres habi-tuales,cum incipiunt,cōmittentur, difficile est,inuestigare. difficiliusq; inuestigata noscere. cum enim tam illæ,quæ putridæ nominantur,q̃ ha bituales ortum, seu occasionē non-nunquàm ab eisdem causis trahant, & tantum differant, quia putridarũ occasio talis sit,vt non in prolixo tē pore interficere,quæ mortales sunt, valeant. vt salubres cum medela ea-rundem differatur. per aliquos cer-tos dies aut horas intermittant, aut remittantur.& in tabem trahere fe-brientem non sint natæ. & hecticæ per oppositum.hinc difficilimũ est, & impossibile existimo, inueniri in harum principio inditiũ aliquod, quo certi esse possimus, inceptionis huius morbi. cum enim bilis notha exempli gratia. in laxis & amplis ve narum & arteriarũ vasis putrescēs, sanguinem cordis inficiendo,occa-sio esset, quòd cor sine intermissio-ne velociter & frequenter mouere-tur.vnde febris cōtinua putrida vo-cata oriretur. pulsus & vrinas tales haberet febriens, quales quoq; in ali quibus arctis ob deprauatam illorũ vasorum à natura structurã cōsimi-lis notha bilis putrescens,iamiamq; indurari incipiens; fuligines in cor nihilo à præterita bili dissimiles ia ceret.quibus etiam sanguine cordis infecto,cogeretur, in omnino simi-les veloces & frequentes diastoles & sistoles tam diu attolli, & deprimi, donec in tabem ægrum perduceret, quo habitualis febris esset vocanda. at per relatos cordis &arteriarũ mo tus in initio decernere inter has fe-brium species nullus medicorũ va-leret,vt vrinæ quoq; horum febrien tiũ necessario similes futuræ essent quia ab humoribus noxiis omnino similibus inficerētur ,quo enim dif ferebant:putà structura vasorũ. vri-næ ostendere non possent. hinc ma-nifestum superest,hæc duo potissi-ma harum diuersarum febrium in-ditia adeo similia,prout dixi,quan-doquè esse,vt per hæc, quo altera ab alia differat,cognosci non possit, vt nequè tangendo horum febrientiũ calores aliqua nota distinctionis eo rundem haberi valet.cum vasorum arctorum & laxorum vapor non dis similis sit. & iam quòd dissimiles hi vapores essent. cōmistus arctorum vapor cum reliquis laxarum partiũ percipi non posset.visu etiam diffe-rētiam harum febrium medicus as-sequi nō valeret. cũ facie vtriusquè ægri considerata, non macilentior febrientis hectica, quàm putrida iu dicabitur. in adeo enim exiguo tem pore quale durat in prima vocata

hecticæ specie. nõ plus gracilis vnus q̃ alter est. hectici quidem non adeo attenuantur, nisi propter febris perseuerantiã, & non quia vigorosiores febres sunt. nã nõ raro febres putridæ quàm hecticæ ardentiores sint. vt experimenta docent. & Gal. sæpe testatur. feces quæ per imum ventrẽ excernuntur, non plus quàm vrinæ distinctionem harum febrium ostẽdere valent. sputa & alia excrementa à corpore manantia. non maioris uis quàm prædicta sunt. tandem cũ per nullũ ex relatis modis, neq; per eos, quos scripsit Galen. in quatuor capitibus tertii libri de præsagatione ex pulsibus, & in aliis locis, nosci valeat hecticæ initium. quia multæ febres putridæ cõmunia inditia cũ hecticis incipientibus habeant. superest examinare an verum sit omnes, qui in initio (nã in fine ficciores esse, nulli dubitant) habituali febre laborant, ficciores à tangẽtibus sentiendi, quàm qui putrida sint. quòd videam Galenum semper huic potissimum inniti signo. cum pro firmo habeat ipse, hecticam febrẽ cordis corpori inhærere.

¶Et quamuis nõnihil de re hac supra in præsenti scripserim capite, vt proterui & qui falsa Galeni dogmata à nobis improbata mordicùs tenere non verentur. legentes sequẽtia resipiscant. dictare quæ sequuntur placuit. non quidem vt falsum eiusdem placitum de modo quo hecticæ febres fiũt, cõfutemus, quòd hoc satis improbatum in commeutario de inæquali intemperie à nobis est, sed vt probare connemur &, si verũ illud esset, quòd siccitas primã hecticæ speciem & initium secundæ non committaretur, quod vt verum esse clare noscatis, supponere expedit. cũ siccitatem signum perpetuo sequẽs quamlibet hecticæ speciẽ Galenus dixit. non aliud sentire potuerit. q̃ quòd duobus hominibus eiusdẽ tẽperaturæ & ætatis in eodem tempore & regione febriẽtibus vno putrida alio hectica, siccior, qui hectica febriret, si tangeretur, iudicabitur. quàm qui putrida. quòd hectica corpori sicco, cordi scilicet inhæreat, putrida autem humores putredine efferuescentes & ex se multos vapores fundẽtes in causa habeat. nam si dispares temperaturæ, aut ætate vel reliquis essent. in conueniret nihil decrepitum melancholicum febrientem quartana febre, multo siciorem iudicari, quàm puer sanguineus hectica laborãs duorũ vel triũ annorum. his lectis censeo, iam prudentem lectorem diuinaturum quæ mox sequentur, cum adeo perspiqua sint, vt nullum sapientem latere valeant. nempe si qui tangit febrientẽ hectica, & eum qui putrida est affectus, cor hectici & vasa in quibus putrescens humor reconditus est, tetigisset. satis sufficiẽter distinguere hecticam à putrida per siccitatem in corde perceptam & humiditatẽ in putrescente succo valeret. verum cũ neutrum attingat, qui decernere inter has febres procurat. nescio quo modo tacta cuti siccitatem cordis, & humiditatem putrescentis succi percipere medicus posit. etiã quis tam insanus est, qui nõ videat, quòd si duorum lebetum fundos plenos carne & liquore aliquo, æqualiter calefacias aqua calida, vel aere calido & humido, & igne, vel ferro calido & sicco, & carnem & liquorem contentum in vtroq; lebete tãgas: æqualiter sicca, aut humida contenta sentienda sint. & quòd pariter caro & cutis, quæ in vtroq; febrientium tanguntur, æqualiter calida, aut humi-

da

da iudicabuntur,siue à corde calido & sicco seu à putrescente succo calido & humido cutis & caro caleant. quis quoq; nō videt,quòd æqua caloris mēsura in humores totius corporis ac carnē & cutim eiusdē producta,æqualiter diflabuntur, qui à sicco q̄ qui ab humido caluerint. cū calori maiori maior diflatio, & minori minor tribuatur. cū ergo sæpe cōtingat, parem esse calorē succorum hecticæ incipientis quē cor genuit, & putridæ febrientis quem humor produxit, vt Galeno placet æqualiter diflatis succis, pariter hūidi aut sicci à tangente iudicandi erūt.cum pares in tēperaturis & corporū habitibus &reliquis esse supposuerimꝰ hoc ergo inditio vt nullius momenti pronoscenda prima specie relicto ad aliud deueniamus.quod maximū esse hecticarū febriū inditiū,Gal.putauit,non multū ante finē primi libri de febriū differentiis. illud autē erat arteriis & circumiacētibus partibus tactis, calidiores arterias reliquis partibus percipi.quòd in initio hæcticæ, plusq̄ in putridis contingere,ego non experior,nec ipse Gal.experiri valuit. si enim arteriæ quæ venis cōiunctæ sunt (quod maiori parti arteriarum contingit) adeo communicāt sanguinem cum venis proximis,& venæ cum arteriis. vt deceptus Erasistratus ausus fuerit affirmare,transfundi sanguinem venarū inuulneratas arterias. nullo sanguine sed solo spiritu in arteriis naturaliter,vt ipse putabat,contento. qualiter posśibile futurum erit,quòd & si cordi caliditas hectici inhæreret, vt inest,& arteriæ maiorem consortium cum corde quàm venæ haberent. quòd spiritus calidus missus à corde per arterias vt sanguinem & alios succos in venis & arteriis contentos calefaciat, non reddat partes proximas arteriis adeo calidas,vt in aliis febrium putridarum modis.cū cor quoq; illis necessario calere debeat,&multo plus,quàm in hecticis quādoq; vel ipso Galeno affirmante.sed has in Galenum animaduersiones mittamus.ne hi qui nos calūniant, obiicere posśint, gratiśsimū nobis esse, leuiśsima quæq; eiusdem prolixa oratione taxare.cum hoc vitii genus tantum absit à nobis, vt nihil turpius quàm innocentē calumniare,putemus.

¶ Vt ergo relata duo signa quibus Galenus incipientem hecticam distingui, ab aliis febriū generibus falso credidit. veris experimentis edoctus ego,quas cōmittentur apertè & ingenue fatear. solas habituales febres in tabem tendentes solita cōmitari,asseuero. in quibus ipsa conspici,non præter rationem vt in incipientibus est. nam per febris prolixitatem potiore parte carnis & succorū in vasis contentorum consumptis, necessarium erit,cuti arida & carne subdita exucata tactis, siccitatem & squalorem,quem patiuntur, tangentibus ostendere,vt quoq; arterias, in quibus maior portio sāguinis & spirituum,q̄ in venis cōtineri in hecticis verisimile est,calidiores circumiacentibus partibus, sanguine venarum & tenuibus aeris partibus vi assidui febrilis caloris priuatis, sentiri. cū enim immodicus calor in eū statum febrientem hectica traxerit, vt in tabem vel prope eandem situs sit.multo iam sanguineconsumpto, naturā hominis seruatricem in arteriis potius q̄ in venis recondere, quod ad vitam necessarium est,nulli indubium venire valet. certe sine spiritibus calorem in totum corpus distribuentibus viuere, hominibus

non datur. quòd hoc actuali & formali calore tam vitalis vis,q̃ natura lis egeat. non enim sine eo dilatari cor & pectus,nec coqui alimenta va lerent. at absq; tãto venali sanguine quãto mẽbra,vt resoluta restituant, egẽt,vita per insigne tẽpus perdurare põt.quàmq̃ mẽbra omnia tũc ma gis ac magis gracilia propter alimẽ ti deffectũ redẽtur.merito ergo arte riæ quauis madente re irorate maiorem calorem ex se fundent, q̃ circumiacentes exangues,& aridæ partes.& à tangentibus calidiores iudicabuntur.reliquæ nempe partes interram prope versæ, exiguum calorem & in signem siccitatem patien tes, vnde vaporosum calorẽ fundãt, non habent.animaduertat ergo pru dens lector,quod non dolus sed veri tas ipsa nos compulerit, Galenũ reprehendere.quia signa illa,quæ infe bribus tabidis ideo quòd marasmũ membra patiantur ,videmus.in eisdem cum incipiunt, & plurimũ car nis & sanguinis habent ægri, inueni ri scripserit.

¶Porrò cum inditia quibus Galenus hecticas incipiẽtes cognosci posse,dixit.parum medicis prodesse, in antecedentibus probauerim. æquũ videtur.notas (si quæ sunt) monstre mus.quæ aliquod huius febris vestigium docere posint. ac cũ veritatẽ apertè fidelis ac verax scriptor dice re teneatur.&si à nõnullis minus do ctus ob id iudicetur, quòd se ignora re,quæ alii se scire,falso iactant, palam confiteatur. ego omnibus notũ facio,me nunq̃ nisi postquàm febris tres menses durauit, habitualẽ esse cognouisse. neq; in primo, aut secun do mense vllum euidens inditiũ de eadem sum pſiſſe affirmo.præsertim cũ alui fluxus,aut vomitus asiduus eandem non cõmitatur.quoniã potisimum & præcipuum hecticæ se bris signum tabes incipiens cũ asidua febre est. quæ ante relatum nonaginta dierum spatiũ incipere nisi cũ dixi,solita non est. nõ quòd multo ante prædictum tempus sæpe mi hi suspicari,non contingat,nõnullã cui medeor febrem, hecticã esse. tũ quòd gracilis & imbecillus febriens sit,tũ quòd febris sine rigoribus. aut vllis accesionibus,æqualis perseueret. & hoc præcipue, quia tentatis multis vacuationibus per venæ sectiones, & alui purgationes, & cum aliis variis præsidiis nec tantillum febrem imminutam esse, intellexerim.neq; tam sæuam fieri, vt mortẽ celerem imminere febriẽti indicet. sed cum non raro multæ existis priusquàm tabes omnino manifestetur febrientes interficiant, & aliæ præter meã opinionem in salutem noxia causa expurgata finiantur. fidẽ dare,illis suspicionibus, non audeo. quòd me vt dixi(et si quandoq; vt suspicabar ceserit) nõ raro fefelerint. ille enim, quæ priusquàm in tabem incidat validatum virium æger, eũdem interficiunt, & quæ natæ non sunt,ad tabem trahere ægrum, nisi à forti ægri ui, aut validisimis medicamentis curẽtur,hecticæ seu habituales ad nostrum morem, vt supra scripsi, vocãdæ non sunt. superest ergo habituales febres, quæ non tantum tabis incipientis oculta in ditia,sed manifesta (quamuis non vl tima) habent,in secũdo gradu hecti carum colocandas: vt quæ cum vlti ma tabe coniunguntur,quas marasmodes Galenus vocabit. in tertio & vltimo loco ponendas, & vtrasq; harum non multo cum labore cognosci,affirmo.cum in postremo loco si tæ,indocto vulgo, quanto magis me dicis notæ sint, vt quæ inter primũ & vlti

& vltimum locum mediát. medio modo notionem de se exhibêt.certe non tam ocultam vt incipientiũ nec tam manifestam vt vltimarum.

¶In initio habitulium febrium eas partes corporis consummi, quæ febrili calori eliquanti minus resistũt.& in mediis quæ præteritis magis solidæ sunt, & in vltimis omniũ robustissimas, certum est. verum si in nostris membris illæ quæ à nonnullis secundæ humiditates dicuntur.putà ros,cambium, & glutẽ,nominata inueniantur. nunc decernere ob rationem superius scriptã nõ placuit,vt neq; de signis huius febris cum putrida cõiunctæ.postea enim cum de febribus cõpositis egerimus, fuse de eisdem dicemus.trãsegi quoq; illud à Galeno & omnibꝰ aliis posterioribus medicis celebratum signũ.putà hecticos post prãdiũ,aut cœnã calidiores quã ante fieri. quoniã in cõmẽto libelli deinæquali intẽperie,quæ illi signo attinebât discussi.

Cap. lxiiij. De medela febrium habitualium.

NEmpe impossibile est, nostras habitualium febriũ methodos curatiuas cũ his,quas Galenus septimo & octauo capite, ac sequentibus, decimi methodi medendi libri scripsit,conuenire. qui enim de esse & natura vnius morbi discrepant. necessario in medela illius,discordes sunt futuri. ac cũ Galeno videatur, habituales febres nullum viciatum succum in causa habere,sed infixas cordi & toti corpori esse. mihi autem impossibile hoc appareat,& à materia infecta omnes febres originem trahere,existimauerim. ille soli alterationi intentos esse medicos,est præcepturus. ego autem eductioni pertinacis materiæ sanguinem cordis inficientis, præcipuum curationis scopum esse dirigendum,præcipere teneor. docebat ergo Galenus in citatis capitibus normã quam seruare medici in curandis hecticis deberent, his verbis. ✠ Cum igitur (ceu diximus) citra putredinem squalenti corpori febri citare contigerit,caput totius curationis,in iis remediis quæ refrigerẽt & humectent,statuere oportet.Porro duplex genere est harum rerũ prima materia. vna eorũ quæ foris admouentur,quæ sanè sumenda vocãtur.extrinsecus corpori incidunt:tũ aer ipse qui nos ambit,tũ pharmaca quæcunq; humectandi refrigerandiq; vim obtinent. & tertium præter hæc, dulcis aquæ balneum.intro in corpus sumuntur, quæ æduntur ac bibuntur & inspiratus aer. ab his generibus tentandũ est,propositis hoc loco febribus,tum humiditatem, tũ refrigerationem comparare.verum refrigeratio quoniam per efficacissimam qualitatem inducitur,& par ui temporis est,& periculosa,contrà siccitatis per ea quæ humectent curatio, vt longi temporis est opus, ita minus est, quàm refrigeratio periculo exposita. ✠ Prolixisq; multis aliis sermõibus,neq; adeo vt expediebat vtilibus,decimum librum absoluit. vbi veritate ipsa conuinctus immemor eorum quæ primo de febriũ differentiis prædixerat, confessus octauo citato capite est, aerẽ frigidũ in pulmonem inspiratum ipsum in frigidando,hecticis conferre,eundẽq; aerem cutim densando,prohibere putredinosorum humorum efluxum trãspirare. quo si hecticæ à nullo putrido, aut noxio humore penderent.obesse aer frigidus nõ posset, quin refrigerando prodesse.

¶ Nequaquàm medelam hecticæ

præ

cipuè poſcere refrigerationē ac humectationem, vt Galenus dixit, ſed quandam temperatam frigiditatē, aut calorem humiditati ſicca & dura emollienti coniunctum, qui modum per quem omnes fermè hecticas fieri, diximus, nouit, facile intelliget. Certe ſi habituales febres ab induratis tuberculis interius inviſceribus genitis, atq; à craſsis ſuccis in arctis vaſis incluſis, ibiq; in ſcyrrhū verſis, in plurimum fiunt (quod explico, quoniam nonnullæ ab vlcusculis pulmonis & aliorum viſcerū contingunt) refrigerationem dura magis indurātem, & arcta vaſa plus conſtringentem, quam maxime nocere, nulli indubium venire valet. ſi quidem Galenus cum medelā ſcyrrhoſorum tumorum ſecundo de arte curatiua ad Glauconem ſcripſit ſequentibus verbis dictauit. ⁂ Si quis igitur medicamenta vehementer diſſolutiua induratis corporib9 adhibuerit, quæ manifeſtam faciāt ſcyrrhi diminutionem, breui tempore ſperauit perfectam curationē, non verè, ignorans quod reſiduum paſsionis hoc curationis modo incurabile redditur. tenuiori enim ex eodiſſoluto humore reſiduū exicatū lapidis duritiē aſſequitur. non igitur curandæ ſunt partes induratæ, medicamento immodicè ſiccante, ſed cum eo quod calorem habeat tepidum, humiditatem vero nec multam nec omnino minimam. quoad enim ſuperfluum humorem habet, nihil omnino diſſoluit, quòd vero minimum pluſquàm oportet exiccat. oportet autem induratum corpus à medicamento quod auxilio futurum ſit, ſimile quid pati his, quæ ſub ſole funduntur. vocātur autem mollificantia huiuſmodi medicamenta. ⁂ Quibus prudens medicus inſtitutus cum hecticis febribus medetur, nō medicamentis valde frigidis neq; eximie calidis ſed temperatis mollientibus vti debebit.

¶ Neq; hinc ſuſpicetur aliquis, nos præcipere olea & cerata valde emollientia ventriculo & iocinori admoueri, cum nō adeo rudes ſimus vt neſciamus, relata membra, quæ alimentum pro toto corpore concoquunt, roborantibus & adſtrictoriā vim habētibus egere. nos enim hæc duo viſcera cum balneum ingreſurus fuerit febriens, oleo roſaceo & nardino, inungere, conſulimus. & ſi prædictorum viſcerum alterum obſtructio aut vllum tuberculum oppreſerit, aſumgiāgallinæ, aut anatis, & fæni græci mucilaginem, relatis oleis cōmiſcere cōſulimus. reliquū vero corpus tepido decocto ex maluis, & prunis, & purpureis violis, & camemello, & aneto, ſemel ante prādium & iterum duabus horis ante cænā, lauare, ac poſtea vnguento liquido confecto, ex oleis relatorum medicamentorum, putà violarum, camemelli, atq; aneti, & agmidalarum dulcium oleo, ſucco maluarū ammiſtis, & lento igne, donec maluarum ſuccus diffletur, feruere permiſis, cum tantillo ceræ coagulatis, inungere quouis die præcipimus. aluus tamen priuſquàm balneum ingrediatur febriens, exoneranda ſpōte ſua, vel aliquo cliſteri feces emollienti erit. neq; obliuioni relatū balneum in huius morbi medela tradē dum eſt. cum hoc potiſsimum remedium ad curandas habituales febres nullis aliis morbis coniunctas ſit. valent enim vnguenti admotio & herbarum coctio poroſirates corporis ingreſæ indurata mollia reddendo, & arcta vaſa dilatando, impactos & inſcyrrhū verſos noxios ſuccos, nōnunquàm 3. metho

nunquàm habiles reddere,vt vi calo risfebrilis omnino diflarivaleāt.aut ab expultrice vi per fenfibiles meatus excerni.quos effectus pauca, aut nulla medicamenta adeo celeriter, vt balneum efficere valent.quo detegitur Galeni error præcipientis in frigidam aquam demergēdos febriētes.poftquàm in aquæ calidæ balneū defcēderunt. & quod folum vt infrigidarentur hectici, balneari iubeantur.cum non tantum non profsit in aquam frigidam hecticos mergere: verum quam maxime noceat. præfertim poft aquam calidā poros aperientem, & frigiditati aquæ liberum additum danti. fi enim prodeffe aliquando accidit per accidens,in ægris validas vires habentibus contingit.cū retractis fpiritibus ad corporis intima,& validioribus febriētibus factis, excernere noxiū humorem facultas expultrix pofsit. debiles enim extincto calore, & duriore verfo noxio fucco, & magis angufto vafe facto, infigne nocumentum ex aqua frigida recipiunt. quod Galenus non confiderans,quæ nocebant, præcepit. fi autem fudare poft balneū hi inceperint, fudare inunctione fuperius fcripta adhibita prohibeantur. dum debiliores & plus febrientes,poft fudores per hebdomadam quotidie factos eofdem fieri,fis experitus.

Metho. ¶ Clifteria quibus vti debet febriens, priufquàm balneum ingrediatur,fi aluus lubrica non fuerit, conficienda erunt,ex decocto prunorū, ordei,violarum,maluarum, glicyrrizæ,camemeli, in quo olei violacei vnciæ duæ,olei rofati vncia vna, bu thiri vacini vnciæ duæ, facchari vncia vna,diffolui debent. dormire æger alio & huic fimili poft balneū recepto valebit, cumq; tabefcere febriens incipiat,tabidus etiam factus bis aut ter in quauis hebdomada clyfter ex iure gallinæ, & duobus oui luteis acvnciis tribus olei violarum,& facchari vncia vna tribus horis poft cænam tranfatis,fumat.

5.Metho. ¶ Balneum in habitualibus febribus ab vlcere pulmonis, aut empymate,vel ftomachi, aut inteftinorū, fiue alterius corporis partis, vlcere antiquo nocere, q̄ maxime folet, & quod humectandovlceri pofcēti ad fui fanationem exiccantibus obfit, & quòd innoxios fuccos,fluxioni parando irruere eofdem in vulneratas partes,imbecilliores ipfas reddendo efficiat.

6.Metho. ¶ Alimēta hecticorum facilis coctionis,& tenuis confiftentiæ futura fuāt, nam cum horum febrientium cōcoctrix facultas imbecilla ex diuturnitate febris verfa fit, quæ diffi culter coquūtur,incocta in his reiicerentur, & craffæ confiftentiæ alimenta obftructiones fcyrrhofas augerent.lenta & vifcofitatem infignē habētia, cum hecticæ ab obftructione manifefta in aliquo vifcere prouenerint,valde obeffe poterūt.quòd obftructiones augeant,quibus auctis alimēta in vniuerfum corpus diftribuenda ad ipfa alendū tranfire prohiberentur. quo citius in tabem inciderent ægri. verum fi in aliquo va fe oculto particularis mēbri obftructio à fcyrrhofo tumore vllo fiat.alimenta quæ infignem lentorem nō habuerint, fed mediocri quadā vifcofitate participauerint,vt cochlearum caro,prodeffe non parū folent. quoniā fcyrrhofæ parti fanguis ab ipfis genitus hærēs,ipfam humectare fuo lentore valet, quo habilis expulfioni vertitur. fi enim aquæ intercutem tumorē cochleæ exugunt, vt Diofcorides libro fecūdo capite

octauo scripsit, non nisi ob siccitatē testæ id assequuntur. ideoq; dixit. ✠ Crudæ cum tegumentis imposi tæ, aquæ intercutē tumores exugūt, sed non ante soluātur, quàm omnis hauriatur humor. ✠ Quasi hoc monere velit, prius humiditatē car nis cochlearum cōsumendam esse, vt testæ siccitas prosit, quàm auferā tur. alio quoq; modo prodesse pos- sunt, quoniam vt vim habent exic- candi aquam intercutem, & podra- gicorum tumores, ita quoq; & duras illas vasorum obstructiones. vescen- dæ ergo terrestres aut marinæ sunt, fluuiatiles autē & quæ fructetis ve- pribusue glutinatæ cohærent, fugiē dæ, quòd hæ stomachum & ventrē conturbant, ille virus olent, vt Dio- scorides retulit, neq; illotæ & crudæ mādēdæ, sed furfurū & fœniculo de cocto abluendæ, vt lentor immodi- cus earundem auferatur & modicus maneat. cancri fluuiales candē vim quam limaces seu cochleæ habent, cum iure gallinæ coctæ.

7.Metho. ¶Pulli gallinarum, & perdicum, & gallinæ ipsæ, atq; arietum caro cō ueniūt his, hædorum cerebrum vti- le assum & elixum est, iura prædicta rum auium, & aliarum paruarū pin guium cōducūt, & aues ipsæ præser tim decoctæ. quòd plurimæ parua- rum siccæ sint. quapropter passeres calidi & sicci inutiles iudicantur. vt quoq; palustres & in fluminibus de- gentes aues. fructus complures pro- sunt, maxime qui mediocriter cali- di, aut frigidi, simulq; humidi sunt, quoniam humiditate & temperato calore, aut frigiditate, indurata e- molliri, experimur. olera quoq; hu- mida, vt lactuca, portulaca, buglo- som, intibus, & alia huius generis cō ducunt. acetum ad incitandum ap- petitum, & refrigirandum, & alimē ta in membra impellendum condu cit, dummodo exiguum ex eo su- matur.

¶Potum aquæ frigidæ crudæ nō valde approbo. quòd horū febrien- 8.Metho. tium spiritus exigui sint, qui frigida extingui parati sunt. etiam quoniā in hydropem omnes ferme tabidi fi niantur, quia concoctrix vis iecoris diuturnitate febris imbecilla facta, alimenta in aquosum sanguinē ver- tat, aut quod medicorum indocta li cētia, permisi hectici quotiesvelint, aqua frigida ingurgitari, in hydro- pem relatam incidant. putabant nē pe Galenus & quotquot eum sunt se cuti medici, scopum curationis hu- ius febris tantum refrigerationem, & humectationem esse, credentes fe brem hecticam nullam materiam pro occasione habere, sed calidā & siccam intemperiem dici. vt supra ostensum est. ideoq; aquam frigidā nedum prohibebant, verum eadem mederi his febribus putabāt, nos au- tem qui falsitatem hāc explosimus, & causam hecticarum esse, quam au diftis detegimus. coqui aquam rebus humectantibus, & aperiendi medio crem facultatem habentibus, consu limus. vt humectatione indurata e- molliantur, & appertione excerni noxia, mollia versa, valeant. in quē vsum, aqua, ordeo, prunis damasce nis, & fœniculi semine cocta prodest, vel seminibꝰ melonis, & cucumeris, ac parū anesi. cum enim hi ægri in- digeant medicamentis ventriculū & iecur roborātibus. ne in alui fluo- rem vel hydropem incidant: inquo rum altero ferme semper hi termi- nantur. ideo anesum & fœniculum & alia huius facultatis, in aqua bibē da ab his, concoqui consulo. neq; in conuenire putarem, si ventriculi ro bur deiectum esset, cinamomum, & dama-

damaſcena pruna, in aqua bibenda coquere.quāuis enim verū ſit, quòd Galenus decimo lib.metho.medendi capite vndecimo ſcripſit.frigiditatē aquæ ab ſtomachi calore & mēbrorum vinci,non tamē ob hoc permittēda eſt,ab hecticis bibi, cum hi exiguo aquæ frigore inſigne nocumentū patiantur. ventriculo & mēbris in agendo re patiētibus. neq; aliud fortaſsis paulus ſenſit, cum hecticis moderato frigidæ potu vti iubebat.

9 metho ¶Ptiſanæ cremorem & alicæ ſorbitiones omnes antiqui in hoc morbo laudant, at ego ſi gratum huiuſmodi alimentum his febrientibus eſſet,vti eo non prohiberem. nō quidē vt vltimo,& potiſsimo cibo, ſed pro primis menſis eundem concederem,& carnibus prædictis,aut piſcibus boni ſucci, & aliis magis gratis, ac plus alentibus comedere largius quam pultibus ex ordeo,& zea ,ſeu ſpelta,cōfectis conſulerem. neq; nō ouorum lutea exhiberē. & alia quæ facilis coctionis fuiſſent, comedere permitterent, dummodo temperatum calorē humiditati coniunctū ipſa poſsiderent.

10 metho ¶Lac in tantum ab omnibus medicis laudatur,vt huic alimento nullum æquari putent, quod quoq; prodeſſe, non tantum alendo ſed morbo huic medendo credunt. cui ſententiæ ego non aduerſor. cum enim mihi cōpertum ſit, hecticas omnes ab ignotis obſtructionibus,aut induratis ocultis tuberculis,aut vlculculis incognitis (non enim de illis quæ à iocinoris vel lienis obſtructionibus manifeſtis proueniunt, loquor, quòd in his nocere lac ſoleat) originem ducere. & nullus cibus reperiri queat ,qui adeo emollire ſua buthiroſa ſubſtātia indurata valeat.ſimul q; quæ mollia verſa ſunt,abſtergere, & ſero lauare,vt lac. hinc credo fœlicibus euentibus vſu eiuſdem medici ſuaſsi, & ſi ignorarent habitualiū febrium cauſas, neq; quo modo lac prodeſſet, tam multum id laudauerint.

¶Primū & præcipium lac quod conferre his febrientibus exiſtimauit Galenus,aſininum fuit,dequo in primis diebus cyathumvnum tantū dare iuſsit, inducta in cubiculo ægrotantis aſina,quo nullum tempus interponatur, ſed æger id protinus bibat.poſt vero ſi infebriētis ventriculo non aceſcat,aut coaguletur. addere cyathū dimidium iuſsitc, etſi plus concedendo, ad conuenientem menſuram pro alendo ægro aſcēdere præcepit .cuius decretū ego quippe laudo, in febrientibus aluum adſtrictam habentibus.ſecus vbi iā venter eſſet immodice ſolutus. nam cū certū ſit tanto lac alio magis lubricum reddere ventrem, quanto plus de ſero in ſe continet. vt Galenus.3. de facultatibus alimentorū, capite de lacte dicebat. hinc ſequitur aſininum poſt camellarum & æquarum magis ventrē ſubducere,quòd de ſero plusq̄ caprarum,& vaccarum, ac ouium contineat,atq; ob idē aluum ſolutam habentibus inimicum eſſe. porro mirari ſubit q̄ maxime de Galeno,qui putauit,nullū in hectico redundare viciatum ſuccum, ſed tantum diſtemperie calida & ſicca huiuſmodi febrientes laborare. & boni conſulat his ægris ,lac aſinarum expurgans dare.cum caprinum mediocre inter craſsi nutrimēti lac & tenue,dare potuerit. quod ad manū ſæpe habemus. vitareq; poſſet illud aſinarū,quod obeſſe,ventrē ſubducēdo,valeret.ſihectici intēperies abſq; materia : vt ille exiſtimauit : fuiſſet. 11.metho

neq, minus incōuenit,& suæ opinioni aduersatur. quod idē Galenus decimo methodi medendi præcipit, ptisanam & alicam, cum porro, & anetho,tum sale,oleo, & aceto condire. Si enim nullus viciatus succus in hecticis abundat. in quem vsum anethum & porrum vim aperiendi atq; calfuciendi habentia,prodesse,possunt.oleum quoq; pingue & in flammari aptum, quo modo prodesse intéperiei calidæ & siccæ poterit. ego non intelligo? certe inconstantem in suis opiniōibus ac variū Gal. fuisse,eiusdē scripta palā probant.

12 metho ¶ Muliebre lac suctum ab vbere nutricis,præferri aliis alimētis,pro nutriendis hecticis plurimi credūt, ego infantibus & pueris vtilissimū esse,disiudico,adultis nō tantū prodesse existimo. & quòd fugere lac à mulierum mamis abhorreant iuuenes, & maioris ætatis homines, & quòd ætas iuuentutis adeo dissimilis sit infantiæ, vt rationabili coniectura suspicari posit. adultos dissimiles multo pueris, multo dissimilē effectū ab eodē suscepturos. vtq; infantes iuuamen à lacte ab vberibus fæminarum sucto recipiūt, iuuenes nocumentū. aut exiguū cōmodum allaturos.

13 metho ¶ Testudinum caro ablatis pedibus,capite atq; cauda, cocta ita vt citra fastidiū mādi posit.à Plinio laudatur.32.libro capite decimo inscripto ad febres omniū generū,& cōtra diuersas infirmitates.ranæ aquaticæ in vino vetere cū farre decoctæ ibidē etiā eliguntur. quæ ambo q̄ maxime prodesse hecticis existimo. quoniā humiditatē natā emollire indu ratas obstructiones habeāt.verū ducere ad electuarii indurati consistentiā carnes prædictas, vt pharmacopolæ medicorum iussu solent, multo minus prodesse,quàm coctæ & cu mino,vel aneso, aut alio attenuante semine,deuoratæ existimo.quia humiditas quæ mollire debebat,coctione immodica pharmacopolarū absumetur.alere gallinas & earundem pullos,prædicta testudinū & ranarū carne cocta, & ordeo in lacte quoq; cocto,vt relatis auibus nutriatur hecticus, satis proficuū est. oxigalate, id est,acido lacte ali hecticos, nōnulli laudant. mihi autē oxigala inutile iudicatur, quòd crassi sit alimenti,vt Gal.lib.3.de facultatibus alimētorū scripsit.& buthirosū quo mollire lac valet,ac serosum quo apperire solet,amiserit.

¶ Lacte tepido balneari vniuersū hectici corpus,dū prius in aquæ dulcis tepidæ balneū idē tandiu descenderit, vt ibi parumper & doneq; cutis pori reserētur,immoratus fuerit, prodesse q̄ plurimū hocticis existimo. nā lactis humiditate emolliri induratæ obstructiones poterunt.& serosa eiusdē substātia attenuari,atq; excerni.omnesq; hectici corporis partes humectari,prōptæ fiēt. quòd plurimū necessariū hecticis est. 14 metho

¶ Medicamētis per os sumptis, & exterius admotis, infrigidari hecticos quoquo modo posint, procurāt medici.putātes, his extirpari febrilē calorē.posse.verū decipiuntur, & non parū nocumentū sæpe ægris his referunt. nā quæ solū infrigidāt & alimētum nullū corpori,vt medicaméta pura,exhibent, comesta,calorē natiuū spirituum vitaliū extingunt, & cōcoctricis facultatis iecoris,& vētriculi vires imbecillas reddūt. atq; in hidropē inquā incidere ob imbecillitatē iecoris hectici parati sunt,eosdē trahūt. quæ vero exterius admouentur,cutim inspisando, & fuligines scyrrhosarū obstructionū exire prohibēdo, etiā & si nō tantum vt præcedentia nocent. 15.metho

Neq;

16 metho ¶ Neq; præcedente methodo alimentorum frigidorum vsum inter dico,dummodo ex his sint: quæ faciliter concoqui valeant.& optimum sanguinem & à temperamento per humiditatem decliuem gignant.frigida enim & sicca ædulia noxia esse, palam est. quòd siccitatem hecticorum atq; scyrrhosas obstructiones eorundem augeant.præsenti methodo quoq; calida et humida alimenta minime reprobo. quin si laudati nutrimenti sint, cõplurimum prodesse,existimo.quia ex his mult9 sanguis genitus, humectare induratas obstructiones,& vires fouere (plurimis spiritibus ex eisdem productis) valebit. solida quoq; membra, quæ in marasmum incidebant, releuari ab eodem ipsis cibis poterunt. tandẽ vsum papaueris, nimpheæ, opii, hyosciami,in alimentis aut in pharmacopolarum compositionibus deuorata,nocere hecticis dico, exteri9 quoq; admota obesse,affirmo.

17 metho ¶ Vnguentum rosatum quomedici sæpe inungere dorsum febrientiũ præcipiunt.nõ adeo noxium et si refrigeret, est, vt per interuala quãdoq; eodem totum hectici corpus ilinire,et leuiter fricari,non profit, vt vnguentum liquidum in tertia methodo scriptũ, tum quia membrorum dissolutio frigiditate & humiditate eiusdem coercetur: tum etiã quoniam quæ indurata interius hecticæ causa fuerint,mollia reddi, eodem valebunt. ac post molliciem facilius per halitum aut sudorem, seu aliam quanuis sensibilem vacuationem excerni, poterunt. cũ enim sæpe medico incognitus est locus obstructionis, aut tuberculi vel scyrri, qui causa hecticæ est. totius corporis inunctiõe relata, præsertim post balneum, emolliri & apta expulsioni quæuis dura pars fuerit,à ratione alienum non est. neq; in vngere ventriculum aut iecur eodẽ timere debemus.cum satis roborantis facultatis vnguentum hoc propter rosarũ adstrictoriam vim ,sit.neq; præsens locus poscit examinare, an vnguentum rosatum frigidum, aut calidũ sit.mihi enim indubitatum est, frigidum & non calidum esse, quanuis ex porcina asungia cõficiatur. quia aquæ frigiditas,qua toties asungia illa lauatur, ipsam vim infrigidandi habere, efficit. vt euentus probant. quibus fides in his rebus & nõ rationi danda est.

¶ Toros quibus insidere,& dormire hi febrientes debent. fabricare super aquam fontanam prodesse his,aliqui scriptores dixere. ego autẽ nisi in æstate, aut in principio autumni vbi aer immodice calidus & siccus est, id facere non consulerem. nam hyeme & vere satis hũidus aer nos cõtinens est, autumni autem media & vltima pars adeo frigida, quòd si à frigiditate aquæ illius tẽporis frigiditas augeretur, nocere posse, certum erit. tam deiiciendo vires concoctrices iecoris,& vẽtriculi, quàm vasorũ totius corporis. & in hydropem trahere valeret. hoc efficiẽdo 18.metho

¶ Innumeras cõpositiones pharmacorum nutrientium & infrigidãtium & roborantium(vt putant authores qui illa composuere) vires hecticorum, conficiũt Auicena & omnes Arabes ac latini iuniores, ex seminibus lactucarũ, intibi, & cõmunibus frigidis,smagradis ,iacinthis, & margaritis,at q, aliis preciosis lapidibus,nimphea,papauere, cãphora,bombicis semine, & saccharo, & mille aliis rebus quarum potiorem partem nocere nõ parum, existimo. cum quæ immodice frigida sunt,ob 19.metho

rationem in. xv.methodo scriptam obesse,posisint. Lapides autē obstru ctionibus,& scyrris,nocumentū insi gne inferre notissimū quoq; sit.non enim credo ego ex lapidibus relatis, exceptis margaritis, comestis, si per imum ventrem mista fæcibus nō ex cernuntur, quod verisimile est, aliū sanguinem, quàm terrenum gigni. durities enim lapillorum dictorum manifeste sic rem habere, nisi lapidea mente præditos, docet. certe si ex mollitie & duritie alimenti coniectare licet,quam facultatem nutriendi habet.cum rupibus relati lapides multo duriores sint, & aqua nec vllo liquore emolliri valeant. clarū est.aut minime alere,aut sanguinem qualem dixi efficere. si quoq; ex odore aut sapore decernere eorundē in nutriendo vires cures, non potius q̄ calibem, aut magnetem siue alium quemuis lapidem de se odorem, aut saporem reddere ipsos,senties. vnde quoq; pares vires nutiendi præfactis habere censendum est.superest ergo vt qui nutriant, minime hecticis cōcedi,hi lapides debent. si enim infebribus pestilentibus prodesse,posse, diximus,multo aliter q̄per modum alimēti fieri existimamus.sed de his atq; de hectica febre satis nunc dixisse credimus. ad febres ergo quas cōpositas vocant, deuenire tempus est.

Caput. lxv. de febribus compositis hemitritæis nominatis quæ an tales sint,quales à Galeno & aliis medicis esse fingūtur,aut non,in præsenti capite examinabimus.

NAturam atq; modos hemitritæi diuersos scripsit Galenus,secūdo de febrium differentiis cap.vii.ac.viii.& inde typis libro.cuius decreta in prædictis capitibus exarata,in compēdium quodam primum redigere visum. ne si vniuersā transcripsero literam, quæ prolixa valde est, lectoribus molestior q̄ esse cupio, fiam. & post quid nos de illis sentiamus palam & ingenue exponem9: deinde quoq; si quid ex libro de typis adducere conueniat, & taxare vel approbare, expediat, præteritis subiūgemus.idq; quāto breuius possimus. quoniam finem imponere operi huic,& ad alia trāsgredi, quàm maxime cupimus.hemitritæum ergo Galenus nominat febrē,ex bili& pituita oriētē,quādo pituita & bilis accedēdi proprios modos seruāt. & cum proprii accedendi pituitæ modi duo(vt Galenus opinatur)sint,vel quotidie inuadendo,& in infebricitationem desinendo.quod genus febris quotidiana, seu amphimerina nominatur. aut semper afligendo, quæ quotidiana cōtinua dicitur. et bilis alii duo,aut tertiis diebus infestando,quæ tertiana vocatur. aut incesanter febrem faciendo, quæ continua tertiana dicitur. quatuor hemitritæorum complexiones fieri, poterunt.tertianæ scilicet intermittentis,cū quotidiana intermittē aut tertianæ intermittentis,cum quotidiana continua. vel quotidianæ intermittētis cū tertiana cōtinua, vel quotidi.continuæ,cū tertiana cōtinua.neq;hos oēs posse proprie,hemitritæos nominari, Galenus dixit.cū quotidiana & tertiana intermittentes hemitritæum non constituant: quia febrem cōtinuam oportere hemitritæum esse, sequēdo hyppocratis placita, idē credidit. & illis quas diximus,febribus, illud non conueniat.transactis namq; accedendi horis, quotidianæ & tertianæ sine febre

bre exiſtet æger. nempe Hyppocratem voluiſſe, hemitritæos febres cõ tinuas eſſe. ex primo de morbis vulgaribus libro, ellici, opinatus eſt. quoniam inibi dixerit. ⁜ Erant vero eorum pleriſquè paſsiões huiuſmodi febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino quidem nõ intermittẽtes. modus vero erat hemitritæus, cum alteram diem leuiorem ferret, altera vero inualeſceret. ac ſumatim in acutiem augerentur. ⁜ Nequê etiã tertianam continuam, & quotidianam continuam, ſimul miſtas, hemitritæum componere, affirmat Galenus. quia ſine horrore hæ ambæ eſſent. & hemitritæus febris horrida futurus eſt. vt in cõtextu citato hyppocrates dixit. illæ ergo proprie hemitritæi nomen, ſequendo Galeni ſententiam, ſortientur, quæ ex quotidiana intermittẽte, & tertiana cõtinua componuntur, aut quæ ex tertiana intermittente, & quotidiana cõtinua fiunt. nam harum vtraquè continua & horrida erit. atquè cum hemitritæum ideo ſic nominari: Galenus opinatur, quòd ſit ſemitertiana et ſemiquotidiana. vt ſemiaſinꝰ mulus aut mula nominatur, quoniã ex æqua et aſino procreetur. ille magis proprie hemitritæus vocabitur: qui magis pares tertianam et quotidianam habuerit. ſi enim tertiana valde dominaretur: iam tertianæ nomen ſibi vindicaret, etſi quotidiana multum polleret, pituitoſæ febris nomen ſortiretur. à quibus denominationibus hemitritæum exactum abhorrere autumat Galenus. ſed requirere parem miſtionem ambarũ febriũ. Hæc inſuma incitatis capitibus ſcripſit Galenus. et exẽpla quædam aliquorum febrientium diuerſis febribus cõpoſitis, ex his poſſuit. neq; plus de harum febrium compoſitiõe dubitaſſe, videtur. quàm quòd quatuor ſint elemẽta, aut quòd cœlum ſit circularis figuræ: vel ignis leuis, & terra grauis, aut aliud quod vis in phyſica notiſsimum.

¶ Mihi autem cui inditum à natura eſt, euentuum naturalium cauſas abſq; exacto examine nunq̃ inueſtigare. primũ videtur prædicta Galeni decreta hæc habere inconuenientia, ex eiſdem ſequi tertianas nothas, & hemitritæos ab eiſdem cauſis pendere, & originem trahere. à bili ſcilicet pituitæ miſta: vnde euenturum erat id, quod quàm maxime inconuenit, aut vtraſq; per tertios dies pluſquàm duodecim horas infeſtãdo, nothas tertianas vocari, aut duas acceſsiones in altero die efficiẽdo, & vnam in alio hemitritæos dici. quòd enim hemitritæi à pituita putreſcente bili miſta, oriantur, Galenus expreſſe dixit. in exordio ſeptimi capitis ſecundi libri de febriũ differẽtiis. nothã autem tertianam à bili notha ex pituita bili commiſta fieri, in antecedentibus doctum manet. non enim verũ eſt, ſequẽdo Galeni verba in prædicto cap. quod Auicena prima fen. quarti ca. 35. tractatus ſecundi & iuniores fingunt, quia vident prædictam rationem indiſſolubilem eſſe: in hemitritæis ſcilicet bilẽ non in eiſdem vaſis putreſcere, in quibus pituita, ſed in multo diuerſis, & ideo duas diſtinctas febres, hos diſtinctos humores efficere & notham bilem, quæ ex pituita & bile fit, in vnico & eodem vaſe, ambobus humoribus cõmiſtis putreſcere. atq; ob idem ab ipſis vnicam febrem, tertianam ſcilicet notham oriri. Galenus enim in ſeptimo cap. citato dixerat. ⁜ Iam vero tempus eſt, vt ad propoſitum inſtitutũ reuertamur. ſi pituita putreſcẽs ex qua fe

brem illam, quæ singulis diebus accessionē facit, accendi dicamus, misceatur amaræ bilis humori, ex quo tertiana gignitur febris. duplex iam causa ac dispositio cōiungeretur. alter quidē humor affert, quotidie accesionē, alter verò tertio quoq; die. itaquè alter quidem dies duas habet accessiones, alter vero vnam tātum modo. fientquè, vt dixi, in altero die duæ accessiones, nisi accessionū tempora in eisdem horis conueniant: si enim conuenerint, fiet vna febris cōfusa: quæ nequè puræ tertianæ neq; puræ quotidianæ formam præse feret. ⁂ Vbi palam scripsit mistam pituitam bili, putrescentem efficere hemitritæum. nō ergo in distinctis corporis locis vt Auicena & neoterici dicunt, Galenus credidit, humores facientes hemitritæos, includi, & putrescere.

¶ Nequè etiam rationi conforme est, opinari, quòd Galenus non putet, bilem notham fieri, posse: ex mistione pituitæ & bilis, sed per maiorem assationem flauæ bilis, nam cū idem Galenus fateatur, palidam gigni ex serosa aquositate bili flauæ mista. hæc si multum de aquositate illa, quæ pituita dicenda est, admiserit. notha bilis vocabitur: & erit.

¶ Porro intelligo ego, quid Auicenæ & his qui eundem sequuntur, causa deceptionis fuerit. cum enim opinarentur, pituitam & bilē extra corporis vasa putrescentes, febres intermittētes efficere, & intra eadem continuas. fingebant altero humore intra vasa putrescente, continuā febrem sub oriri, & alio extra putrente intermittētem prouenire. nos autem qui in antecedentibus docuimꝰ meras nugas & inania figmenta omnia illa esse: sed quòd tam cōtinuarū quàm intermittentium, humor, vt plurimum in venis corporis totius sit inclusus. & quòd aliunde quàm ex assertis ab illis authoribus, continuitas, & intermisio, febrium cōtingat. impossibile existimamus, in venis bilem & pituitam putrescere, & homine febriēte hinc inde sæpe moto, illos humores in venis inclusos, non misceri. vt in quibusuis canalibus quantumuis, arctis, liquores inclusi, & concusi, ac calore feruentes misceri, videmus. atquè etiā ob hāc rationem extra omnem naturæ ordinem existimamus: cōponi febres vt Galenus & omnes alii medici fingunt. certe si diuidi & separari in diuersis vasis humores putrētes neque unt. neq; etiam duas febres efficere, sed vnam non puram, sed notham valebunt.

¶ Neq; illis qui his nostris scriptis fidem non dant, prodesse potest, obiicere mihi, quòd nisi verū esset, in diuersis corporis partibus contineri duarū febrium humores. nequaq̄ experiremur in duplicibus tertianis, contingere, primā febrem & quam die dominica, exempli gratia, corri pervidemus, eadem hora accedere, qua quæ die martis sequentis ventura est. & quòd alia, quæ die lunæ inuadit, non alia hora: quàm ea in qua diei Mercurii febris inuasura est, accedat. vt duæ ille tertianæ duas diuersas, inter se tamē per tertios dies similes, accessiones efficiant. quoniā & si multoties ita accidat, vt se experiri aduersi fatentur. non illud ideo cōtingit, quia duarū tertianarū duæ vt inquiunt, sint mineræ. sed quoniā expultrix vis cordis & venarū, atq; arteriarū, succum inficientem sanguinem cordis, cum primū febrire æger incipit: ad tantā distantiam se iungere à membris principibus valet, vt redire ad inficiēdum iterum

cor-

cordis ſanguinem non in alia hora poſsit,quàm in ea in qua in ſequenti die alia tertiana corripit.quæ etiam in ea hora finietur, in qua expultrix vis relatarum partium ſeiungere noxium ſuccum,à membris principalibus valet. atq; cum natura bis vel ter conſueſcat,ad tantam diſtãtiam in vno die & non maiorem neq; minoré ſuccum noxium excernere & ad aliam in alio. inde contingit in reliquis diebus ſequentibus eandem normam ipſam ſeruare. vt ſi quis aſſueſceret, prãdere in die lunæ hora decima ante meridiẽ, & die martis, hora duodecima,& die mercurii iterum hora decima comedere, & iouis die eadẽ hora qua die martis prãdere. atq; hoc per hebdomadã vnã, aut diutius obſeruaſſet,non prius fameſceret,quàm horæ illæ in diuerſis diebus ſonarent. ſic his febrientibus contingit. & quia hanc & conſimiles argumentationes faciliter,qui in noſtris dogmatibꝰ de modo per quẽ acceſsiones febriles proueniunt,doctus fuerit, ſoluere valebit. ideo ad proſequendum incepta progredior.

¶ Quippe cõtingunt non raro vulneratum caput habentibus, quibus vel ob chirurgi indocilitatẽ,aut vulneris malignitatem, cerebrum ſuppuratur, horrores cõtinuis febribus ſuperueniẽtes: nequè alium ordinẽ ſeruantes,q̃ quem Galenus fingit,cõtinuam tertianam: et intermittentẽ quotidianam habere. vt enim ipſe ſuſpicatur: acceſsiones harum cõpoſitarum febriũ quandoq; retardari,nonnunq̃ cicius accedere. ſic etiã ſuppurationẽ cerebri patiẽtibus accidit: et cum bilis vomitibus non raro.qui tamen non hemitritæo febrire dicuntur. neq; à duobus cõtrariis ſuccis in diuerſis vaſis putreſcentibus:duabus febribus illos affici ſuſpicamur.ſed aliã cauſam inuenire curamus. quod cum ita ſæpe cõtingat, Galenus & ſi eos acceſsionũ modos, quos ſcripſit, nõnunq̃ infebriẽtibus viderit, propriam & quæ euentibus quadraret,cauſam, inueſtigare,tenebatur.& non quam falſo de compoſitione febrium fingit.

¶ Hippocrates certe quẽ ipſe ex primo de morbis popularibus citat, nullibi quod ego ſciã talẽ febrium compoſitionẽ introduxit.neq; contextus ex eodem allatus de hemitritæo ficto à Galeno mentionẽ agere potuit.vt qui verba eiuſdem exacte perpẽdit,& calet, intelliget.ea ſunt. ⁂ erant vero pleriſq; paſsiones huiuſmodi febres horridæ, continuæ, acutæ,omninoquidem nõ intermittẽtes,modus vero erat hemitritæus, cum alteram diem leuiorẽ ferret. altera vero inualeſceret .ac ſumatim in acutiẽ augerentur. ⁂ vltimum enim contextus putã ac ſumatim in acutiẽ augerentur. nullo modo cõuenire videtur,febribus diuerſis nẽpè pituitoſæ,& bilioſæ, ſimul infeſtantibus, cum quæ prior ex his defutura erat,nõ pituitoſa,quæ craſſiorem ſuccum pro occaſione habebat.ſed bilioſa eſſe debebat, ſed hac deficiente, & pituitoſa perſeuerãte. non in acutiem prouenientem à bilioſis ſuccis,ſed in horridam orientem à frigidis finienda erat.

¶ Et priora contextus verba non minus diſtinctum genus febris,ab eo quem Galenus fingit, quàm vltima denotant. potuit enim vocare illic Hyppocrates eas febres horridas, quæ,in prioribus diebus cum horrore ſimul febri coniuncto,accederẽt. quoniam pituita à capite illorũ febrientium tunc diſtilãs in dorſi medulam horroris cauſa, per modum ſuperius à me expoſitum(vbi rigorũ

&

& horrorum veras causas exposui-mus)fuisset.qua consumpta ,& perse uerante febre,ac liberam bilem , vt facere acutã febrem posset , linquen do,in acutiẽ febris fineretur.nequa-q; à duabas febribus cõpositis, sym-ptamate illo emanante, vt Galenus opinabatur , vel etiam resencitum ab hippocrate genus illud febrium oriebatur , à pugna , inter naturã & morbificam causam , quàm cum in primis diebus natura conaretur, lõ-ge à corde seiungere . & vltra dorsi magnam arteriam & venam in par uas corporis secrestare : renitẽs hu-mor noxius & diffundi in proximas cordi arterias & venas procurãs:mo tus & concusio talis indictis arteria & vena suboriretur , vt necessario dorsi medula eo modo male affice-retur:quo affici in horroribus solet. indeq; horrores prouenientes deno minationem horridarũ : febribus il lis darent.sed perseuerantibus febri bus:& vel natura vincente : et in am bitũ venarũ corporis humores pro-trudente: febre ad disoluendum no xium humorem , intẽsiore facta,vel humoribus dominantibus,& prope cordis venas diffusis,febris intensior etiam versa , corde à noxio humore vellicato,in acutiem finiretur. & tã dem tales quales scriptæ ab Hyppo-crate fuere, non per febrium cõposi tionem:sed per innumeras alias cau sas ille & diuersæ febriũ accesiones quas habere febres compositas,Gale nus opinatur , prouenire posse , qui adhuc parum doctus in nostris dog matibus fuerit,facile intelliget.

¶ Decipitur indubie Galenus,cũ putat:vocari ab Hyppocrate & aliis antiquis medicis : hemitritæum fe-brẽ quæ simul tertiana & quotidia-na sit : quasi dictio illa cõpositionẽ significet:vt semiasinus aut semial-bus,qui ex dimidia parte alba:& di-midia nigra cõpositus fuisset . cum nolit Hyppocrates significare illud, hemitritæus:sed inde hemitritæum nominari : quòd tertianã intermit-tentem æmuletur : quàmq̃ non talis sed continua febris tertiis diebus ac cesiones vt tertiana intermittẽs ha-bẽs sit. vt vulgus vocare solet homũ ciones semihomines.nõ quòd ex ho mine & alio animali sint cõpositi, sed quòd perfectos homines homũ-culi æmulentur. si enim continuas tertianas in aphorismo.43. quarti li bri cuius series hæc est. ⁜ Febres quæ nunq̃ non intermittẽtes tertia die fortiores fiunt , magis periculo-sæ &c. ⁜ Non hemitritæos nomi-nauit: & in citato de morbis vulga-ribus contextu sic : nulla alia de cau sa fecisse suspicor: nisi quia hic de il lis agebat , quæ et si continuæ febres essent . tertiis diebus cũ horroribus accedebant:quas vocare hemitritæ-os id est æmulantes tertianas dignũ erat.et in aphorismis de continuis tertianis tertiis diebus accesiones si ne horroribus habẽtibus scriberet, neq; Agathinus ductus à Gale.in.2. de febrium diffe.aliunde denomina ri hemitritæum q̃ per similitudinẽ putasse reor.quia scilicet tertianam exquisitam breuem hemitritæus in accesionibus æmuletur.& si multo post: quàm ipsa protendatur . quasi nulli aliæ quàm tertianæ exquisitæ nomẽ tertianæ simpliciter & per a-nalogiã seccundũ eundem conueni ret.certe hoc expræsse Gal . in com-mentario de typis dixit cũ scripsit. ⁜ Agathinus hemitritæum semi-tertianam latine dictum inde pro-nunciat : à relatione ad tertianã.nã vtrisq; tertio quoq; die fiunt acces-siones. ⁜

¶ Non me latet: fuisse : medicos de quibus

qnibus Galenus incitato de typis li-
bro meminit, qui putarunt, dici se-
mitertianam,quasi non integrã ,sed
dimidiãtertianam,vtsemicirculum
nõ integrum circulum sed eiusdem
medietatem nominamus . atq; alios
qui semitertianã eadem ratione di-
ci autumant.qua sexqui alterum nu
merum.vtq;sexqui alter numerus re
spectu alterius cõtinet illud,& eius-
dem medietatem , ceu sex continet
quatuor & duo , quæ medietas qua-
tuor sunt.sic credunt ,febrem durã-
tem decem & octo horas vocari se-
mitertianam , quoniam contineat
vnam integram exquisitam tertia-
nam : quæ ex duodecim horis tantũ
in plurimũ constat.& dimidiũ eius-
dem putà alias sex horas. multoquè
maiora quàm præfata deliria vete-
rum medicorum componentiũ ty-
pos quotidianos, & tertianos, atquè
quartanos , necnõ quintanos , mul-
tiplicibus cõpositionibus,ibi etiam
tractari,obliuioni non trado.nequè
eiusdem Galeni non minus inutiles
q̃ reliquorum nugacitates ibidẽ le-
gi , sed omnes illas mitto , ne proli-
xior sim:& tantum id refero : nulla
alia de causa:nisi quòd ipse Galenus
& reliqui medici veras febrium , &
accessionũ , & intermissionum earũ
dem causas , inuenire non valuerũt,
aberrasse. mihi autem cui has nosce
reDei gratia cõcessum est.vnico ver
bo illorum nugas explodere,permit
ti. tandem ergo fictas & non quæ ve
re cõtingant febrium seu typorum
compositiones. à Galeno inde typis
& de febrium differentiis libris fuis
se,asseuero . sed ob causas superius
scriptas tales accessionũ modos con
tingere : quales à Galeno recensen-
tur,fateor.

¶ Neq; quidem negare me medici
putent:alias febrium commistiones
accidere posse , putà simul febriẽtẽ
à bili redundante vel putrente æde-
mate aliquo affici,& à fumis eiusdẽ
multo aliter cor vellicari , quàm ab
aliis fuliginibus,& ab inflammatio-
nibꝰ seu scyrris , vel aliis internis ob
structionibus,habituales febres non
nunq̃ contingere. simulq; in eisdem
ægris bilis aut sanguinis seu pituitæ
portionem aliquam etiam putresce
re,posse. & occasionem esse febrium
plurimũ dierum : quod ego inficias
eo, id tantum est . possè in venis pu-
trescere bilem,& pituitam, aut atrã
bilem , et quemlibet horum humo-
rum seorsum,alium accedendi & di
scedẽdi modum distinctum ab alio
habere . neq; temere id impossibile
esse existimaui. sed rationibus supe-
rius scriptis & euentibus conuictus
in præfactam sententiam descendi.
quam etiam nullus ex prudentibus
&expertis medicis,inficiari valebit.
Ergo vt ad agendum de aliis febriũ
generibus transeamus, dignum vide
tur præsenti capite finem impone-
re . neq; vllũ de medela febris huius
caput scribere . cum hemitritæum
talem qualem medici fingere,nequa
quàm esse probauerim. & iam quòd
esset,medela illius notissima fuisset,
iis qui biliosis,et pituitosis,atq; atra
biliariis febribus mederi,per retro
scripta sciret. cum ex pharmacis ad
ea simplicia genera scriptis compo
nere mista potuissent.

Caput. lxvj. De febribus pestilenribus.

COntingunt tam in
numeri pestilentiũ
febrium cõgressus,
nonnunq̃ in vnius
anni constitutione
quandoquè in di-

uersis eiusdem anni téporibus. aliàs in multo distantibus annis, vt nulla propria & vniuóca pestilentium febrium signa, scribi, aut mõstrari, ab vllo quantumuis exercitato medico valeant. sed tantum quædã generica & quæ à nostris prædecessoribus sũt notata, & à nobis obseruata, in medium proponi, aliis medicis & mihi permisum sit. nempe quis ex medicinæ professoribus qui in duobus antecedentibus annis. 1556. & 1557. & in præsenti. 1558. rem medicam exercuit, clare non vidit, nos vera dicere. cum in tam breui tẽpore diuersi febrium modi non tantum in Hispaniæ verum & in totius ferme Europe incolas, grasati sint. nonnunq̃ cũ cataphoris, modorras, ab Hispano vulgo vocabãtur. aliàs cum pulicũ morsibus, tauardillo ab eodem vulgo dicebantur. vltimo cum grauedine, & raucedine (catarro & moquillo à relatis nominabãtur) infestãtes. aliis & ab his diuersis febribus communibus febrium symptomatibus molestantibus. certè si quoq; præcedentia tempora in memoriam reuocemus, inguinum & alarũ inflãmationibus pestilentes febres nonnunq̃ infestare, non tantũ legimus, sed etiã vidimus. cum sudoribus etiam alias, vnde sudorificæ sunt vocatæ, complures Flãdriæ incolas interfecisse. et si non vidimus ab hinc ferme quadraginta annis cõtigisse, audiuim9. Atthænis non minus cum memoriæ iactura pestem tẽporibus Thucydidis accidisse idem refert. Pauli autẽ ætate cũ colico dolore qui in neruorũ resolutionem vt plurimũ permutabatur, euenisse, capite de resolutione ob colicum dolorem idem refert.

¶ Quæ omnia cum vt relata iam sunt, cõtingant. mihi dumtaxat, qui de febribus pestilentibus tractare in præsentiarum decerno, vnica via superest. qua quæ à medicis pestiferæ febres vocentur, mostrem. atq; ea siquidem quæ sequitur est. Difinitionem eiusdem in medium proponere, & eius singulas partes explicare. difinitio ergo quæ à medicis ferme omnibus ex primo de victus ratione in morbis acutis vsurpatur, sequens est, pestilens febris dicitur, quæ plurimos homines in vnica tempestate aggreditur, ac non paucos ex his interficere, non multitudine aut vitio humorum manifesto, sed oculta mala affectiõe valet. quippe si vnus, aut duo, vel plures, verum non plurimi febriẽtes, in aliquo tempore ab igno to vitio humoris morerentur. à venenata febre mori, illi dicerẽtur. nõ tamen à pestifera: quòd pestis secundum medicorũ morem præsertim Galeni, in citato loco, non vocetur, nisi quæ plurimos infestat, vt diximus homines. etiã & si plurimi non nunq̃ febrirent, sed rari essent, qui vita fungerentur. pestilẽtibus febribus illos affici, non diceremus, sed epidemicis, vt idem Galenus, vbi supra docuit. quoniam quæ nomine pestilentium fruuntur febres, magnã febriẽtium partem in interitũ ducere, debent. neq; huius rei alia ratio asignari valet, quàm quòd inditori significati vocis illius, febris pestilens, placuerit: quas diximus & non alias per eam intelligi. sed quamquàm relata satis plana & intellectu facilia sint. non parum difficile est, inuestigare, quo modo humores non multitudine: nequè manifesta vllá qualitate: scilicet non immodico calore: aut frigiditate, humiditate, aut siccitate, interficere, in pestiferis constitutionibus valeant. quæ breuius quàm posim explanabo: exordium à prin

cipio quo viuimus ſumẽdo,& id breuiter & vt præſenti loco conuenit, ſcribendo. exactã enim & fuſam tractationem ad opus phiſicũ differre, conuenit. cognita enim fonte & origine vitæ, facilius oppoſita illi affectio dignoſci, valebit.

¶ Sciendum ergo eſt, in fœminarũ vteris virile ſemen eiaculatum, vel fœmineo commiſtũ, ſeu ipſi vt coagulum lacti aſiſtens,menſtruo q; ſanguine fotum, in exiguum conuerti fætum, in cuius corde ex tenuiſſima & puriſſima parte ſeminis, aut mẽſtrui ſanguinis, flãmula quædã quæ vitalis ſpiritus dicitur, gignitur.qui per canales & riuulos illius corpuſculi(venæ enim et arteriæ ſic vocari merentur) ſparſus,oculta affectione membra humana vltra manifeſtum calorem quem in ipſa producit,taliter afficit, vt digna eadem efficiat, ad animam ſuſcipiẽdum. quæ aliàs inepta ad talem formam eſſent. nec hæctemere etquia ſic dicerelibuerit dictaui. ſed quòd ratio et euentus vera ea eſſe probẽt.experimur enim crux,aut brachium,ſeu quanuis aliã humanam particulam, laqueo compreſam, ea parte ſenſum amittere, in quã trãſire animales ſpiritus prohibentur. quæ et ſi æquo gradu caloris, et frigoris,humiditatis, et ſiccitatis, ab extrinſeco aere, aut aqua, vel igne, afficeretur, prout ante laquei cõpreſionẽ ab ſpiritu animali efficiebatur.nequaq̃ ſentiẽdi vis particulæ illi reſtitueretur, ſed ſenſus expers duraret: donec vinculum auferretur,& ſpirituum tranſitus peruius fieret. quod non aliunde oriri, omnibus cauſis exacte perpenſis, poteſt.quàm quòd vltra calorem manifeſtum, quẽ animales ſpiritus in mẽbra inducunt. aliam qualitatem in eadem gignant, quæ ſenſibus percipi minime valet: ſed effectũ dumtaxat,vt vltra calorẽ & frigus, quo ferrũ eſt affectum,alio accidẽte à magnete idem afficitur,cum verſus eum mouetur.niſi enim ſic eſset.ratio nulla aſsignari valeret, cur præſente magnete ferrum ad eundẽ mouere tur, et eodẽ abſente quieſceret. præſentia enim rei, quæ nullam qualitatem in aliam inducit,nullo motu ipſã mouet. quæ enim minoris actiuitatis ſunt, quàm paſsa reſiſtẽtiæ, nullo motu paſſura mouere valent. neq; ob aliã cauſam quàm quòd ipſa non afficiant. ſtatim enim ut agẽtia adeo fortia, aut paſſa adeo debilia fiunt, vt agere alterũ in aliud valeat, actio et motus in paſſo factus conſpicitur. vt ergo præſentia animalis ſpiritus,afficiẽdi humana mẽbra,vt dixi,vim habet.ſic quoq; ſpirituum vitalium per corporis arterias diffuſio, facultatẽ membris humanis confert, vt apta recipere animam ab ſpiritibus,oculta qualitate affecta,fiant. quæ quoquo modo calida frigida,humida, aut ſicca verterentur,ſi qualitas illa deeſſet,inepta ad ſuſcipiendum animã manſiſſent. niſi enim verum illud eſſet.poſſet anima in membris conſeruari nullis ſpiritibus à corde manantibus. mẽbris ab aliqua extrinſeca cauſa eodẽ calore alteratis, vt ab ſpiritu ſolent (calorem enim ſpirituum & aliorũ entium eiuſdẽ eſſe naturæ in principio operis huius monſtrauimus) ſed ſine ſpirituum influxu membra viuere,nequaquàm experimur.verum ergo eſt ſpiritus vltra calorẽ actualem aliam affectionem in noſtra mẽbra producere.

¶ Si locus & tempus permitterẽt rem ſatis dignam ſpeculatione tractarem, vtrũ ſcilicet fætus prius animam vegitatricem ſuſcipiat, & po-

ſtea intellectricem (ſenſatricē enim animam diſtinctam ab intellectrice nō eſſe in Antoniana Margarita ſufficienter probauimus)aut ſolum intellectrice primū informetur, quæ ob imperfectionem organorum intelligendi munus vſq; in adoleſcentiam nō exercet. videtur enim prius vegetatiuam induci, ac poſt intellectiuam, ambaſq; ſimul donec viuimus,in nobis aſſeruari, & priorē alteri diſponere. neq; exiguum huius rei argumentum inde ſumi poſſe videtur,experiri, nos conſcios eſſe noſtrorum ſentiendi & intelligendi actuum.& nutriendi operationes ignotas nobis eſſe. neſciunt enim ruſtici & innumeri docti ciues, quomodo nutriantur, creſcant & ſeneſcāt ipſi.quæ ſi ab vna & eadē anima,qua ſcilicet ſentimꝰ,& intelligimus prouenirēt,vtindubitatūnobis eſt,quòd videamus,& quid videamus, cū videmus & quòd audiamus,& quid cū audimus.ac quod intelligamus,&quid cū intelligimus.ſic ambigere, quòd nutriamur,& quo nutrimur:non deberemus.& cum id non experiamur videtur, alteram eſſe animā nutrientem & multo diuerſam ab intelligēte,vniq; ſentienti ſcilicet collatam eſſe vim cognoſcendi obiecta propria.alteri videlicet nutrienti denegatam illam facultatē eſſe, neq; diſſimilem vegetatricem plantarum animabus noſtris eſſe.

¶Certe quâmquâm ratio hæc valida videatur diſſolui,tamē facilis eſt, dicendo quòd quæ ſenſitiua & intellectiua dicitur, à propriis obiectis prius afficiatur,quàm eadem cognoſcat.ac poſtquàm ipſa cognoſcit certa ſit,ſe eadem ſentire aut intelligere:& nō ante.& anima vegetatiua & ſi ſenſitiua quoq, ſit, à nutrimento nequaquàm calore, aut frigiditate, humiditate, aut ſiccitate, immutetur.quia valde exigua ac inſenſibilis alteratio,quæ fit ab alimento in partemviuētem cui apponitur,ſit,ideo q; incerta an nutriatur, vel non, & quo nutriatur, eadem euadit. certe ſi nunquàm in viſum colores aut luces, ſenſibilem affectionem inducerent,ſed adeo exiguam, vt nihil ipſa affectiōe oculus videret.minime homo affirmare poſſet,ſe videre. pariter ergo cū à nutrimēto tactiua vis mēbri,quod nutritur, ſenſibili affectione non alteretur,vt dixi,nequaq̄ anima vegetatiua ibi exiſtens & ſi intellectiua & ſenſitiua eadē ſit, cognoſcere an nutriatur,& quo nutriatur, valet. cū primū enim alimenta deglutiuntur,nōnunquàm ab ſtomachi ſēſitrice facultate an calida, aut frigida,humida, aut ſicca, dura aut mollia ſint,percipi poſſunt. verum poſtquàm in liquidū ſuccū vertuntur,& ad iecur tranſmittuntur, & à iecore per corporis totius venas diſtribuūtur, & in noſtrā ſubſtantiam vertūtur,nullo modo calore, aut frigore,aut vlla alia ſenſibili qualitate nos cū bene valemus,afficiunt.quòd adeo ſenſim nos immutēt, vt eiuſdē effectum tactus,qui nulla ſenſilia,niſi quæ velociter alterāt,dicernit, nō percipiat. At & ſi relata, ita vt dixi, cōtingāt.nō videtur, quo modo oſſa quæ nutriuntur, poſſent propriū alimentū quantumuis inſigniter calidum aut frigidū percipere, cū ipſa nulla ſentiendi facultate ſint participa. Atq; etiā minime prædictis, omnis huius negotii ambiguitas diſſolueretur.cū ſi verū eſſe fateremur, in adultis fætibus in vtero geſtatis vnā & eandē eſſe ſenſetricē, ſiue intellectricē animā, & vegetatricē quoq; negare nō poſſemꝰ,in primis ſex diebus cum formari fætus incipit,ac in

viginti

viginti & nouē etiā sequētibus, ipsū ab alia anima quàm à sensitrice vegetari,& nutriri,atq; augeri.cū ante triginta dies moueri fœtum in vtero,nunq̄ cōtigerit,& sine motu sensus esse non valeat. quo confesso, vt confiteri necessum est, etiā affirmare tenemur, fœtū vegetatiua anima informatū,per vlteriores & perfectiores dispositiones auctas, aptū fieri, ad intellectricis animæ inductionē. sed impossibile nō videtur, fœtū intellectrice anima informatū, posse amittere illā vlteriorē perfectionē dispositionū, quā trigessimo die acquisiuit,quando anima intellectiua fuit infusum,manēte remissiore.qua prius cū vegetabatur, erat animatū. sed hoc ipsi contingente,cōfiteri tenebamur, possibile etiā esse viuentē anima intellectiua, seu sensitiua, & motiua,eandem ammittere,manen te in eodē vegetatiua.atq; posse mori hominem,& ipsum post vegetari, quod absurdū est, & nec in adultis, nec in vtero gestatis vnq̄ visū.multa q; alia impossibiliaad assertionēillā sequerētur,& fermè tot ad opposita sequi vidētur.de his tamē plura scribere,nō placet:quoniā, vt dixi, præsens locus id nō admittat.sat est difficultates innuisse,vt studioso lectori occasio speculandi veritatē huius negotii concedatur. institutū ergo prosequamur. vt finē huic capiti de esse febriū pestilentiū imponamus.

¶Probauimus in antecedentibus priusq̄;de vnitate aut diuersitateani marū tractaremus. ab spiritibus vitalibus ocultā quandā qualitatē in mēbris hūanis gigni, qua ipsa apta recipere animā motricē cordis & arteriarū fiūt. quæ an eadē cum intellectiua sit,aut nō,exacte nō explicui mus,sed probatū superesse, ab omnibus necessario vitalē vim ipsam dici,hoc est, quòd hac præsente viuamus,& eadē deficiēte moriamur, indubie docuimus.ratione ergo consonū imo necessarium est,oēs medicos qui euētus cōtingētes in moriētibus à pestiferis febribus obseruāt, fateri, esse in venenatis rebus oppositam & omnino contrariā vim illi. ita vt cū præsente spū vitali,fit quæuis nostri corporis pars apta ,recipere animā, aliis præ requisitis cōmitātibus, ita præsente venenato humore in corde,vbi vitales spiritus gignūtur. cor & mēbra inepta ad cōseruandū animā fiāt. & vis illa quæ in corde & aliis mēbris emanabat,remitatur,aut corrūpatur. prout magis aut minus venenosus humor, qui cordi adest, aut in ipsum fumos iacit,fuerit. nisi enim,vt dixi, natura venenū contrariū principio illi vitæ produxisset. nō erat, cur morerētur innumeri à venenis sumptis, vel à morbis pestiferis.nō vi caloris aut frigoris humiditatis aut siccitatis. cū alii imbecilliores præfatis qualitatibus multo intensioribus affecti perdurent,& asseruentur.

¶Neq; solū inter relatas qualitates seu affectiones in hominibus contentio qua mutuo se corrūpunt,versatur.sed etiā in brutis vt quæ à Gal. refertur, in lib. de cibis boni & mali succi inter scorpionē & humanā saliuā versari. & innumeræ aliæ quæ inlibris naturalis historiæ Ari.&Plinii,& aliorū authorū scribūtur. neq; deest inter inanimata & naturaliū entiū effectus pugna,& lis, ut inter animæ participia. experimur.n. magnetē inferrū inducere effectum quo ipsum moueri ad magnetē cōpellitur. simulq; adamanti fortiori talem vim inditam esse,quòd eo pre sente,ferrum quiescat, & à magnete non trahatur. vel quia vim inductam à magnete in ferrum vis adamantis valeat corrumpere, aut

pere. aut quòd magnetem inhibeat, ne ex se fundere vim in ferrum valeat. dixi fortiorē magnete adamantem futurum, vt posit, motum ferri impedire. quoniam ab exiguo adamante vim grandis magnetis coerceri, non experimur. ex quo liquido patet. intensionem & remissionem in his ocultis qualitatibus vt in manifestis versari.

¶ Tandem tādem quia euentus doceant in aliquibus constitutionibus interire multos homines à febribus, quæ nullo modo multitudine humoris vitiati, aut eiusdem calore, aut ulla qualitate manifesta interficere possent, ideo in difinitione febris pestilentis illud de oculta qualitate addidi. omnes enim febres, quæ multitudine humorum, aut eximio calore, seu alia quauis qualitate manifesta, infestassent, pestilentes dici non possent. quod in locis citatis retulit Galenus, & si non adeo expresse vt nos fecimus. ipse enim solū in aerem vitiatum, aut vitiatas aquas, vel alimenta, nihil aliud explicās febrium pestilentium causas reduxit. inuestigare despiciens affectum quē spiritus in corde geniti in nobis inducunt, & contrarios quos venena gignunt. sicubi namq; hæc innuisse videtur, in libello de cibis boni & mali succi fuit, cum dixit. ✲ Cum nemo eo dementiæ deuenerit, vt nesciat quàm malum sit humores corporis in venenosas qualitates cōuerti. nanq; illi quorum causa hæc scribimus. difficile vel omnino fieri nō posse arbitrantur, vt haustu lætaliū venenorū pereuntes secerni dignosciq;, ab aliis posint, qui ab aliqua corporis affectiōe periere, neq; enim (quod plane percipimus) inficias ierit quispiam. ob humorem scilicet quem venenata animantia in ictam particulam infligunt, vel illam celeriter vita priuari, vel in putredinem labi. vel doloribus vehemētissimis, aut phlegmone vrgeri. neq; nō scorpionē ieiunii hominis sputo bis ter ue aspersum protinus interire. nam sicuti naturæ quædam cū aliis quoq; naturis conueniunt. sic altera quoq; alteri aduersatur. eamq; corrumpit. ✲ Vbi ab alimentis pessimi nutrimenti pestem illam grassantē in potiorem partem nationū subditarum Romano imperio ortum traxisse, ipse vt oculatus testis refert. & omnes scriptores, qui vitam Marci Antonini alio nomine Marcus Aurelius vocatus scripsere, retulerunt. quod quoq; huius temporis medici referre valemus. annonæ enim caritate plurimos rusticos vsos fuisse arborum germinibus, & extremis ramulis, tum bulbis, & mali succi plātarum radicibus. anno. 1556. &. 1557 à rusticorum & ciuium per eorundem vicos migrantium ore, audiuimus. & intra vrbes pauperibus idem contigisse vidimus. verum, & si vt dixi, confuse & indistincte venenatā vim inesse, in pestilētibus constitutionib9, succis ex illis vitiosis alimētis genitis, Ga. asseruerit. nō cui principio vitæ cōtrariaretur vt exposuit

¶ Has quippe pestilentes febres ex pessimis æduliis deuoratis originē trahētes cōmitari diuersa & nō vnius generis symptomata solent. quòd diuersis & nō vnis alimētis vitiatis febriētes homines vsi sint. etiā quòd nō omniū ægrotātiū eadē sit tēperatura. at postq̄ febres hæ difundūtur, quia aerem morientes huiusmodi febribus ægri vitiarūt. quod inde cognosci datur, quoniā non solū pauperes viciosis cibis vescētes aggrediantur, sed etiā diuites optimis alimētis nutritos corripiant. iam tunc parū

dissimi-

diſsimilibus ſymptomatis complures qui vicio alimentorum nõ ægrotarunt,infeſtant. ſi quo enim differre contingit, tantum quia diſsimilium temperaturarum aut ætatum fuerint, ægri accidit.viciat quippe aer in pulmonem & cor inſpiratus ſuccos arteriarum & venarum illorum viſcerum, & vniuerſi thoracis, per arterias etiam idem viciatus aer cum dilatantur, attractus, non minora incommoda in paratos corruptioni ſuccos in ſeipſis incluſos inducit. vt Galnꝰ in de theriaca ad Piſonem & primo de febrium differẽtiis.cap.4.& aliis in locis ſcripſit.

¶Deferri contagionẽ aeris per vẽtorum impulſum ex vna regione in aliam, Galenus in parum ante citatis locis retulit,dicens, potuiſſe accidere Athenienſibus graui peſte tem poribus Thucididis afflictis, ex Aethiopia contagia febrium illarum fluxiſſe.& in de theriaca adPiſonem non dubitãter affirmat,etiam Græcis idem contigiſſe,dum Hippocrates viueret.emendatumq; ignibns vitiũ illud aeris peſtilentis ab Aethiopia in Græciam tranſmiſſum, conſilio Hippocratis fuieſſe. vt in medela referemus. vtrum autem ventorũ auſtralium flatus cauſa tunc fuerit cõtaminationis aeris Græciæ,an influxus cæleſtis, qui prius Aethiopiã & poſt Græciam affecerit.incertum mihi eſt.quod autem non ego tantũ in anno præterito, 1557. obſeruaui, ſed & omnes Aeuropæ medici obſeruare valuerunt.id fuit.quòd vigẽte aquilone, in omnibus ferme diebus autumni febriculæ innumeræ cum grauedine,& raucedine, ac catarro, complures Hiſpaniæ incolas corripuerunt, & ex his non paucos præſertim pleuritide vexatos,interfecerunt. & poſtq̃ in Hiſpanos graſſatæ relatæ febres fuere, Flandros & Germanos multo ſeptentrioni q̃ hiſpani propinquiores, infeſtarunt. quod minime euenturum erat. ſi à ventis contagium illud emanaſſet, cum venti ſeptentrionales tunc vt dixi, flantes, in Africam ex Hiſpania deferre contagiem illam deberent, & à regionibus ſeptentrioni q̃ Hiſpania proximioribus auferre, Quod equidem verũ in negotio hoc eſſe,ego crederem,eſt. ab vtraq; cauſæ contagionem prouenire poſſe.

¶Sed hoc diligẽter examinare mittamus, vt paucioribus q̃ poſsimus verbis,diſcutiamus an verum ſit, febres peſtilẽtes poſſe vocari hecticas. Galenus nempe non vno in loco:ſed plurimis has inueniri dixit. in fine enim decimi libri methodi medendi ſcripſit. ☩ Verum de colliquantibus febribus differere in poſterum licebit, æque vt de iis hecticis febribus, quæ in peſtilentia contingunt, cuiuſmodi ea eſt, quæ nunc publice graſſatur.dicetur nanq; & de hac inter peſtilentes febres. ☩ Et libro tertio de præſagatione ex pulſibus capite inſcripto. ☩ Frigidæ intẽperiei qui pulſus peculiares ſint. ☩ Ter ac quater de peſtilentibus hecticis mentionem agit, easquè tales vocari, quantum ex prædicto capite in nonnullis locis viciato ellici valet, dixit.vltra alia quæ calidam inæqualitatem ſtabilem & perſeuerantem in cordis corpore pro cauſa habẽt. quas etiam non graſſante peſtilẽtia, accidere poſſe, idem confeſſus in citato capite eſt,dicens. ☩ Sciendum tamen nonnunq̃ incidere ſine peſte has ipſas febres, vt de illis prodiderunt omnes inſigniores medici, vocantq; peſtilentes. ☩ Et ne vllus dicere poſsit, non quas dixi, vocari hecticas peſtilentes à Galeno, ſed

alias, alium anteriorem contextum eiuſdem in eodem capite afferre, ne ceſſum videtur. cuius ſeries quæ ſequitur eſt. ⁂ Atq; hoc proprium eſt ſignum vitioſæ temperaturæ ipſius corporis cordis. nec cauſa eſt quin breuitatis gratia, vt pulſum alii quem, vel febrẽ hecticã. ita inæqualitatem nos hecticam appellemus. ſi cui minus nomen probetur, ſtabilẽ illã vocet. ſtabilis eſt ſi deinceps permaneat par. ⁂ Et per duas columnas infra. ⁂ Quod ſi nec celeritas clara nec remiſſio ſit, exiguo calore corpus viſceris putà auctum. hæ febres compluribus medicis imponũt nimirũ, quòd febre ipſi ſe liberos eſſe ægroti affirmẽt. neq; febrem, quia parua eſt, & quia viſcus incaluit, cor pusq; viſceris calor inuaſit, aduertunt. ſed de hoc frequenter diximus, breuiter nõ eſt magna febris illa hectica, maxime ſi paucum calorem viſcus id eſt, cor habeat. ⁂ Et poſt contextus, qui aductus parum ante à nobis prius eſt ſequitur putà.

⁂ At in peſtilentia qualis noſtra memoria fuit, & viget etiam num, nunq̃ experiri quiſq̃ homo poſsit. ſciendum tamen nonnunquàm inci dere, ſiue peſte has ipſas febres: vt de illis prodiderunt omnes inſigniores medici, vocantq; peſtilentes de quarum tota natura diſputaui latius in differentiis febrium. nam hoc quidem loco non quemadmodum quis optime febres dignoſcat, tractamus, ſed quemadmodum ex pulſu optime. quin etiã dixi fortaſſe plus æquo de febribus ex ipſo cordis corpore excitatis. ⁂ In quibus vltimis verbis palam dicit, ſe in anterioribus contextibus tractaſſe, de febribus orientibus ab ipſo cordis corpore. ac cum de febribus peſtilentibus quæ ſua memoria acciderunt, prædixerat. ſequitur clare, ilias & alias quas hecticas peſtilentes vocauit Galenus, originem trahere, vt ipſe opinatur, ab inæquali intemperie fixa & perſeuerante in ipſo corporis cor de vt nos ſupra diximus.

¶ Porro cum relata ex citato Galeni capite, & aliis antecedentibus lego, ac perlego. non parum admiror infœlicitatem ingenii huius viri, qui quoniam quadam aduerſa & incommoda fortuna opinari incepit, febres hecticas originẽ à membris radicalibus dictis calfactis plus iuxto trahere. eaſq; à nulla materia vt cauſa aut occaſione pendere, coactus eſt, dicere: ob diſtemperiẽ calidam cordis fixam & permanentem in febribns peſtilentibus, quæ ſua ætate graſſabantur, tũc morientes periclitari. cũ in præcedentibus ſufficienter à nobis oſtenſum ſit, nullam intemperiem calidã independentẽ à materia in vllo mixto viuente aut non viuente fieri, poſſe. Nec in hũc tantum errorem incidit, quando de pulſu dicroto egit, verum in neſcio quendã circulũ & gyrũ fingit enim in corde diſtẽperie calida in aliquibus ſuis partibus ſed potioribꝰ à nulla materia pendente affecto, non tamen tali, quòd hectica hoc eſt, habitualis vocari tẽperies illa poſsit. & intemperie frigida in aliis paruioribus eodem modo alterato, ſæpius in vnica die variari intẽperiem calidarũ partium in frigidam, & frigidarũ in calidam, ſolo motu dilatatiuo & conſtrictiuo cordis neceſſario & naturaliter variato, ad refrigerandum intemperiem illam calidam eiuſdẽ vel frigidam calefaciendum. modumq; per quẽ fieri exiſtimauit, qui ſequitur eſt. dato corde in aliquibus ſuis partibꝰ diſtẽperie calida, vt dixi in depẽdente à materia male affecto

maiorem

maiorem,& velociorem,ac celeriorem, futurã diastolem eiusdẽ quàm ante notissimũ esse,inquit.& ad huius maiorem dilatationem maiorem aeris refrigerantis cor portionem etiã in sinus eiusdem ingressurum certissimũ quoq; esse, credidit. perseuerante ergo huiusmodi continua dilatatiõe, necessarium videtur Galeno,cor semper & semper à multo aere velociter & frequenter atracto,minus & minus calidũ in partibus calidis fieri, & frigidiores ac frigidiores frigidas reddi. donec iã frigidis partibus, multo frigidioribus, quã calidæ sũt, versis. paruas,& tardas,&raras,dilatationes cor efficiat, quibus quoq; sic durantibus, paucoq; aere frigido per easdem atracto. in nonnullo temporis spacio,cordis calidas partes iterum calidiores ac calidiores fieri, ob immodicam refrigerationem,necessarium esse, autumat Galenus.ac postea coactũ cor iterum magnas & veloces ac frequẽtes respirationes inspirare, in cõtrariã intemperiem incidere: & sic, vt dixi,circulo & gyro quodam intemperies illas contrarias, cor male afficere,opinatur Galenus.

¶ Verũ hæc omnia quædã figmenta & inanes fictiones sunt.si enim ab aere multo & velociter ac frequenter in cor atracto, cordis calor posset sic remitti,vt nõnullæ eiusdẽ partes calidæ,frigidæ fierent.& à pauco inspirato aere valerent frigidæ, calidæ reddi.non video ego, cur illi qui in febribus veloces & magnas inspirationes respirant, cordis febrilẽ calorẽ non remittãt,& ad frigidam intemperiẽ non ducant? etiam si illud quòd Gal.dixit,verũ esset, nobis liceret,nostras intemperies calidas cordis, velociter & frequenter inspirando,refrigerare, & frigidas, tarde, ac segniter, & rarenter respirando,calidas facere.& mille alia impoßibilia quæ dicere omitto,quòd vt prædixi præsens locus hæc examinare non poscat. sed tantum de pestilentibus febribus tractare.de quibus non pauca dicere restant.

¶ Sunt adeo innumeri pestilentiũ febriũ modi. vt superius retulimus, quòd vix scribi valeant.contingunt enim quandoq; pestilentes febres sine vlla cutis affectione, solo calore corporis cutim vexantes. & deliria in aliquibus, in aliis graues sopores, in nõnullis animi deliquia,alui fluores in aliis afferentes. neq; alui fluores in omnibus pariter noxios esse, experiebar. hæ nempe febres quæ tumorem in inguinibus aut alis (secas hispani nominant)afferre solent.cũ alui fluore interficere ægros consueuere.vt omnes fermè aliæ ab codẽ iuuari.vidi enim non raro, in peste cũ inguinum & alarum inflãmatione infestante ,ægros,quos sine periculo in quinta aut sexta die esse putabã, in die sequenti fluxu leui correptos, pulsũ omnino amisisse. ita vt à me omnino distituerẽtur,&se certo breui morituros prædicerẽ,quod ita,vt prædixerã,contingebat. cũ tamẽ in aliis febribus pestilẽtibus cũ deliriis, aut grauibus soporibus affligẽtibus multos quos in graui vitæ periculo sitos esse rebar,fluxu ventris superueniente,se minime à tali morbo periclitaturos audacter affirmabã.maximeq; illos securiores existimabã,qui surdi prope vndecimã diẽ versi fuerant. & in præsenti anno.1558. etiã plurimi ex illis qui cutim infectam rubris maculis similibus morbillo, aut pulicum morsibus (tauardillo vulgus nominat) habebant, fluxu vẽtris liberabantur.

¶Certè vomitus aut vomendi cupiditas in febribus pestilentibus cũ prædictis inguinum,aut alarum vel retro aures inflammationibus (Aui cena altoim vocasse has tertia,fen. quarti videtur) perniciosum signũ esse,millies sum expertus.quod in aliis pestilentibus febribus minime lætale esse,euentus docuit.causamq; huius diuersitatis & antecedentis in quirere,curaui,& nullam aliam esse inueni. nisi quod pestilentes febres cum bubonibus relatis grassantes, à multo venenosiore succo originem traherent, quàm reliquæ. ideoq; in vicinitate illa trium principum visceru cordis scilicet,& iecoris,& cerebri,tumores illi appareant. vi expultrice illorum viscerum procurante, à sese excernere adeo venenatũ succum,& non in alias distantiores partes quàm in relatis præfactis membris principibus proximas valente: quæ quoq; expultrix facultas nullo modo nisi valde lacesita, & iam ferme vel in totum victa, per internos intestinorũ aut gulæ meatus excernereadeo noxium humorem procuret. quòd prudens natura sciat venenato fumo sanguinem cordis adeo inficiendum, vt inhabilis esse materia vitalium spirituum reddatur. & sua venenata qualitate principiis vitæ(de quibus egi)venenum illud opponatur, & eadem corrũpat. siquid enim agere, cum valet ægrorum illorum expultrix vis mollitur, tantũ est,in cutim per sudores noxium illum & venenatum succum expellere,aut quando imbecillor est in tumores cutis carbones dictos eundẽ conuertere.& non raro relatas inflãmationes emutoriorum in pus redigere. quibus vacuationi bus sæpissime æger liberatur.vt alui fluoribus, aut vomitibus, vt dixi, in vitæ periculum exponitur.

¶Causas pestiletiæ diuersas posse esse,medici credũt. quasdã nanq; cæ lestes,alias infernas.cælestes quippe, aeris constitutiones valde humidas, quibus calor æstatis superuenit,&influxus astrorum noxios, aerem vel aquam corrumpentes. infernas multorum cadauerum non sepultorum corruptum vaporem :qualis in strage bellorum contingere solet. aut aquas in lacubus putrescentes,inter, quas quoq; vaporem à lino macerato eleuatum & fætorem etiam cori orum, qui pro calceis hominum cõ ficiendis Rhoe & calce à coriariis præparantur.sanguinis quoq; pecorum,ac boum,& vaccarum, qualis à publicis macellis in quibus relata animalia mactãtur, eleuari solet,nõ nulli autumant esse. & recenter sepultorum hominum cadauera detegere, posse, causam pestis etiam esse, multi suspicantur. verum vaporem coriorum rhoe maceratorum, aerẽ posse viciare, nequaq̃ credo. quòd rhus culinarius frigiditate ac siccitate potius cõtra pestiferos morbos medicamentum esse, quàm augere eosdem sciam.vt calcem siccitate & calore vapores noxios,vt ignis, consumẽtem prodesse Hippocrates docuit. neq; lini vaporem tam sæuum morbum efficere, posse credo. cum sciam in Gallia lini vberrimam. & in aliquibus Hispaniæ prouinciis ingentem lini copiam in fluminibus quotannis æstate macerari, & tamẽ non ob id pestem illic prouenire. detegere sepulchra semiexesorum hominum posse,inficere hominem aliquem fætore pestifero proxime stantem,crediderim ego.at in regionem vnam aut plurimos homines diffundi pestem ob id, minime reor. à me quippe nunquàm id visum est. pecorum

rum mactatorum & eorundem ster corum vaporem, nō etiā posse pestē efficere, ideo coniecto, quòd videam homines in vicinis domibus proximis macellis habitātibus à peste nō citius aliis valde longe degentibus corripi. & quòd ab aqua viciata oriatur pestis, quàmq̄ omnes medici affirment, ego non credo. vt fictū quoq; esse illud signū viciatarū aquarū reor, scilicet pisces cōpluresin aquis quibus homines vtuntur mortuos tunc reperiri. nā neq; id vidi, neq; ab vllo cui fidem ego adhibeam suo tēpore contigisse legi. aquā quippe viciatā statim fœtore & vapore viciū suū detegere existimo. ideoq; nullū tam imprudentem esse, reor, qui ab huiusmodi aquis non fugiat. quæ enim aquæ sapore aut odore vicium proprium non detegunt, hæ incolumes sunt. si enim quoniā nō paucos milites perire, cum tēpore belli cogūtur huiusmodi viciatas aquas potare, ideo medici asseuerāt ab aquis prouenire pestem, eadem ratione innumera venenata animalia quæ tūc obsesi milites prandere solent, inter pestis causas recensenda essent, quod nisi delirus non diceret. tunc enim tantum pereunt, qui ab illa potione non fugiunt. tempore autem pestis prouenientis ab aere viciato. omnes minime sentientes vicium aeris ab ipso inficiuntur. tandem verā & nūquàm deficientem causam pestilentium morborū, vltra cælestes influxus, aeris humiditatē immodicā esse affirmo. neq; vnius anni constitutionem humidam sufficere, tam sæuū morbum gignere, asseuero. sed duorum aut plurium requiri existimo. quòd certè annorū præteritorū scilicet millesimi quingentesimi quinquagesimi quinti, & sexti, ac septimi constitutiones omnibus AEuropæ incolis indubiè verum esse, ostenderunt. nam cum annus. 1555. pluuiosus & humidus in suis potioribꝰ partibus fuisset, saluberrimus tandem fuit. at cū anno sequēti. 1556. & . 1557 pluuiæ perseuerarent. adeo morbi pestiferi in vniuersam AEuropam difusi sunt, vt pauci aut nulli populi eiusdem cladem insignē non sint passi.

¶Neq; difficile est, intelligere. cur immoderata aeris humiditas cui calor adiunctus sit, pestem efficiat. cū omnibus qui secundum de generatione & corruptione Aristotelis lib. legerunt, sit notissimum: humiditatem immodicā præsertim calori adiunctam causam esse, vt corpora diffundantur, & liquescant, vt siccitati conceditur corpora vnire & adunare. quod aliis verbis dicitur humidū, bene terminabile est termino alieno, & male proprio. & siccum cōtra. modo cū omnia viuentia, mista ex quatuor elementis sint, vt faciliter, Deo permittente, in nostra exacta physica docebimus. à superflua aeris humiditate dissoluendam esse illorum mistionem, quod putrescere & perire mista dicimus. nullus peritus in vera philosophia dubitare poterit. Verum hoc esse, etiam docet, nō infici à peste eos homines, qui sanguinem & reliquos succos decenter concoctos habent. nam recta coctio in hoc potissimum consistit, quòd humida elementa sint, vt decet, siccis commista.

Caput. lxvij. De signis pestilentium febrium.

NAtura & causis pestilentium febriū explicita, de signis earundem scribere oportebat. At cum tam variis symptomatis febres hæ in diuersis constitutionibus vagentur

vagentur, vt in præcedēte capite diximus. nullas singulares & proprias febrium pestiferarū nothas dictare, posse, videbatur. verum vt cum quæ specie differunt, ad vnū quodam vni uocum genus reduci à logicis solēt. sic hi multimodi febriū pestilentiū congressus, in vnum genus signorū coerceri, posse, apparet. atsi in aliquod tantum illud de interitu plurium febrientiū. non vllius manifestæ & notæ causæ, sed ocultæ cuiusdam infectionis erat. nō enim si plurimi milites ob asiduos belli labores ægrotassent, & eorundē innumeri perirēt. aut quoniam aquas putrescētes cū obsidionē paterentur, potarunt, seu quòd nocua ædulia pransi sint. dicēdi hi à peste mori essent, cū relati manifestā suorū morborum causam haberent: vt si innumeri cicutā aut aliud venenū deuorare coacti, vita fungerentur. nō à pestiferis morbis interire diceremus, sed ab illis uenenis quæ comedisse aut bibisse sciremus. neq; ob id me aduersari Gal. vllus putet. quòd dixerit ille, in fame illa quæ suis tēporibus per omnes nationes Romano imperio subditas vagabatur: coactos homines ob annonæ caritatē mali nutrimēti cibis vesci, in pestiferos morbos omnes illas prouincias incidisse. nā id verū est, minimeq; nobis contrariū. infectione enim tot hominum pereuntiū ab illis pesimis alimētis comestis aerē vniuersæ AEuropæ viciatū fuisse, vero simillimū erat. eosq; qui ab illa aeris infectione moriebantur: à peste mori recte dici credi derim ego. vt pauperes qui tantum quimiā radicibus, & fungis, & aliis pesimi alimenti cibis, vescabantur, ægrotarunt, & periclitati sunt. nō à peste sed à venenatis cibis mori dicēdi. quod sensisse Gal. in citatis locis existimo. aut si id Gal. noluerit, sed tā viciatis nutrimentis altos pereuntes, q̄ ab aere corrupto ab his, moriētes à peste mori dixerit, aberrasse eūdem asseuero. cum eadē ratiōe si mille sceleſtes grassatores à cicuta iussu Atheniensium senatus morerētur. à peste illos mori cogeretur idē Gal. fateri. quod deliriū est. tandem infectionem aeris nobis ocultā & quam nullo sensu manifeste aprehendimꝰ proprie causam pestiferorū morborū esse, dicimus. & hanc nō pauca cœlestia signa prædicere astrologi credunt. sed cum prædictiones hæ millies mentiantur: ego ad vnicā indubiā causam eadē vt in antecedēte capite retuli, reducenda esse, existimo. ad aeris scilicet immodicā humiditatē non tantū per vnius anni tempora perseuerantem, sed per duorū aut plurium constitutiones humidas durantē. neq; omnino negligendas ex cælestibus corporibus prædictiones affirmo. sed non omnimodā fidem illis adhibendā reor: nisi valde insignes et manifestæ sint. qualis fuit crinita cometa quæ anno. 1556. in initio veris visa à me & omnibus occiduas AEuropæ regiones habitātibus quinq, noctibus est. Articū polū vt septentriones circuens, longitudinis & figuræ vnius sagitæ, crinē curtā in meridiē proiicientē, cui successit nō plures post dies annonæ caritas, & febriū pestilentiū frequens congressus, durans vsq; in initiū anni præsentis. 1558. in quo finem huic operi imponimus. cum iam in anno præterito. 1556. excudi inceptum sit. & occupationibus tā pluriū ægrorū mihi ocurrentiū q̄ domesticorū negotiorum finiri nō potuerit. & si nodū finitū ab aliquibus, me inscio, ab excussore emptum sit, & in Italiam misum. Neq; aliter quàm indicatū à

cometa eſt, peſtis & annonæ caritas ceſſerunt. primi enim peſtiferi morbi & maior annonæ caritas Hiſpaniæ iuſta Atlãticum mare meridianos habitatores, putà Bæticam incolentes inuaſit. & poſt minus occiduas & Septentrioni proximiores Hiſpaniæ & Galliæ partes ocupauit, & nunc ſpartariã Hiſpaniæ regioné vaſtat, & depaſcit. cum prius incolumis & ſalua ſeruata fuiſſet. videtur enim nõ aliter vagari peſte in diuerſas prouincias, quã igné ſyluas vrétem nunc in dextrã, poſt in ſiniſtrã extenditur, atq; diffunditur, donec omnia ligna inciner é redigit, & cõuertit. aer enim à ſuperflua humiditate impurus, cũ peſtis incipit, quaſi vri & cremari apparet. & ſerpendo nunc in ſeptentrioné, poſt in meridié, nõnunq̃ in occiduas, & aliquando in orientis partes crematur, & pus linquitur.

¶ Et quamuis nulla vniuoca ſigna quæ omnes modos ægrorum iam à peſte correptorum nũcient, præter ſcripta reperiri, queant. vomitus tamen in peſtilentia cum inguinum, aut alarum inflãmationibus corripiente. propriũ ſignum peſtiferæ febris eſſe ſolet. his enim ægrotantes ſtatim vt inflãmationes in relatis locis ſentiunt: nauſea & vomendi cupiditate vexantur. appetitum comedendi amittunt, & angoribus cruciãtur. neq; immodicũ calorem in cuti corporis hi habét. etiã interiora eorundé non multũ ardere quandoq; videntur, cum parũ ſitire nõnullos ex his experiamur. eos auté qui frenitide in hoc & aliis peſtiferis morbis corripi, obſeruaui, à principio vigiliis, & capitis dolore, & quadã cerebri vacuitate, laborare eoſdé ſum expertus. vt qui diuerſo & contrario huic ſymptomati ſunt ægrotaturi, putà lethargo, inuincibili ſopore, grauedinem capitis in morbi initio pati, omnes qui ſapiunt, ſciunt. hæc de his ſignis dixiſſe, ſufficere, puto. quòd hoc vno ſequenti, notiſsimum medicis omnibus futurum an febris peſtifera an nec ne ſit, exiſtimo. ſcilicet cũ plures obire ab aliquo febris genere in vna anni conſtitutione nõ uerint, alios febrientes eodem morbi genere infectos, etiam paratos periclitari, ſuſpicentur. ſolet enim cũ peſtis vagatur, quodcunq; genus febris incipiat, ſiue tertiana exquiſita, aut expuria, ſiue alius quiuis morbi modus, non multos poſt dies incontinuam peſtilentem permutari. atq; adeo tranſire quoduis morbi genus in hũc, cum in aliquam regioné diffunditur peſtis, nouimus. vt cuiuſdã ſenis & prudentis medici ſententiã omnes alii laudent. ſuſpicãdum ſcilicet tempore peſtis perniones peſtiferos futuros. quaſi hoc cauere moneat, ne occitanter medelam cuiuſuis morbi tunc occurrẽtis exerceamus. ſed omni diligẽtia adhibita venenoſæ qualitati aeris reſiſtere, morbis tunc inuadentibus, procuremus. tandem prudenti medico monuiſſe præterita ſufficiat. vt ipſe anni illius in quo medetur conſtitutionem cõtempletur, & ſigna quæ in ægris ſibi occurrentibus viderit, ſalubria eſſe, & exitum fælicem habere nouerit, in aliis eodem morbi genere opreſis eiuſdem ſortis futura opinetur, & cum illa, quæ in plurimis ægris mortifera fuiſſe cognouit, in aliis viderit, mortem ipſa nunciare, ſuſpicetur. niſi validiores vires aut iunioré ætaté poſſe, reſiſtere morbo illi, con getat.

¶ Auicena cap. ſecundo. tractatus quarti. fen primæ, quarti canonis in eiuſdem fine referebat ſequenté ſen

tentiam

tentiam. ✠ Et quandoq; est de his febribus pestilentibus in qua nō percipit æger, nec tangens propinquus multitudinem caloris,& non alteratur pulsus, & à qua magna alteratione & cū hoc ipsa est interficiens velociter, & hæsitant medici in esse eius. ✠ Quā in constitutionibus pestilentibus cum inguinum aut alarū seu retro aures inflāmatiōibus grassantibus sæpe accidere vidimus. in nullis aliis idem contigisse recordamur. causam huius euentus inquirētes medici diuersi,diuersam esse rentur. quod Auicena quanuis parum eleganter his verbis dicebat. ✠ Et hæsitant medici in esse eius. ✠ Et quàmq̃ variæ & satis diuersæ sententiæ medicorū de re hac,vt dixi, sint. prudentiores tamen in hac vna conueniunt. naturam in huiusmodi pestilentibus morbis non audere,venenatam materiam mouere. indeq; febrem nullam aut exiguam percipi. quod adeo verū est, vt in negotio de febrium causis à prædecessoribus nostris scripto,nihil certius legi,in eorundem libris valeat,quod etiamcō formæ nostris veris placitis de his rebus est,suisq; omnino contrarium. si enim febres pestilentes & putridæ quæcunq; à fuligine putrida cor calfaciente, prouenirent,vt medici hucusq; opinabatur, non videtur possibile esse,tam ingentemquantitatem putridi humoris in pestilentibus cōstitutionibus ,in aliquibus hominibus posse,aggregari,vt interficere eosdem valeat, & quòd fuligo putrida illorum in cor eorundem nō petat. præsertim cum propria vis veneni in illud peculiariter repat. si enim febres à solis fuliginib9 putridis cor calefacientibus ortum ducerent. nō esset in naturæ potestate has cohibere. ne in cor fumum proiiciant,ipsis in vasis magnis, in quibus ingens caliditas feruet,contentis,indeq; necessario effumantibus.

¶Putare enim in his materiebus a deo noxiis,totum facultatis expultricis conatum in secernendo à corde materias illas dirigi. ideoq; in repellendo in corporis extremas partes easdem toto tempore quo vis expultrix validior quàm noxius succ9 est occupari. & ob hanc causam minime tunc febrem adesse, contingere. ac cum subito illorum ægrorum vis repellens noxia succumbit,venena illa in cor repentia mortem efficere. vanum quippe & absq; ratione esse, notum quibusuis doctis & qui nostra præcedentia decreta de causis febrium legerunt,est. nam impossibile futurum erat, febrem ingentē non percipi, eo tempore quātunuis exiguo, quo noxius & venenatus succus iam proximus cordi fuisset, cū tunc fuligines putridæ corde ipso multo calidiores,in ipsum ascendētes calorem inductura erant. indeq; totum corpus multo calidius,quam tempore sanitatis sentiēdum. cuius oppositū euentus docuere. quin post exiguam illā febrem infrigidari & in mortem ire,ægros illos videre. certe indocti hominis esset, credere dissolui hanc rationem, dicendo: ideo cor & corpus ab illis venenatis fuliginibus non calfieri,quia ab his spiritus vitales extinguantur. nam si verum esset,quod illi opinantur, fuligines illas multo calidiores corde & spiritibus esse (aliàs enim si remissiores in calore fuissent, non possent febrem efficere) quàmq̃ spiritus extinguerentur, manentibus tam multis fuliginibus in corporibus illis, à veneno succumbentibus, ardere & calorem ingentem habere,noscendi esset. cuius contrariū experimur. mori

mori ſcilicet illos ægrotantes, qui minime aut parum febrire, percipiebantur. non poſt multas horas febre minus & minus valida percepta, ac vniuerſo corpore frigidiore ac frigidiore verſo.

Caput. lxviij. De medela febris peſtilentis.

CVm in antecedentibus medelam genericam febrium, & peculiarem continentium ſcripſerim. & peſtilentes febres ex nunquàm definētibus ſint. poſſe harum curationem, præteritarum methodiscōmittere videbatur. at cum nonnihil obſeruare in harū febriū curatione oporteat. quod in aliis non decet, methodis quibuſdā id quidquid ſit, exprimere conueniet.

1. Metho. ¶ Quamquàm in omnibus continuis putridis, quas vocant, febribus ſanguinis miſsionem proficere, omnes medici opinentur. dum vires robuſtæ ſint, & in peſtilentibus quoq; vtilem eſſe ego fatear, non toties tamen vt in aliis & minorem quantitatem ſanguinis extrahendam, in peſtilentia inuadente cum bubonibus alarum aut inguinum ſeu retro aures inflāmationibus, quàm in reliquis febribus omnibus peſtiferis, ſuadeo. tum quòd ſanguis non manifeſta qualitate infectus ab his ægris, vt ab aliis extrahi ſolet, quo docemur, potius oculta malitia quàm multitudine malè affectum eſſe. tū quòd ſpiritus vitales in ſanguinis miſsionibus diſſolui, neceſſum ſit. qui diffi cilius in hoc peſtis genere reſtituuntur, ob cordis vires imbecillas quàm in aliis. itaq; ſingula, aut bina, ſeu cū vires robuſtiores ſint, & iuuenis carnoſus & latas venas habēs, trina ſanguinis miſione nō copioſa & in qua uis vncias octo minime trāſgrediēte, contētum medicum eſſe hortor.

¶ Neq; adeo perpetuum futurum hoc eſſe reor, vt nunquàm plurieſq; ter, vt prædixi, ſanguinem mitti, cōcedam. cum accidere non ſemel poſ ſit. bubones aut carbones in his febribus contingentes adeo ingētes fieri, vt pluries venæ ſectionem poſcant. 2. Metho.

¶ Venæ ſectionem non ex oppoſito latere parti inflāmatæ exercendam eſſe, quotquot ſcripſere medici recte præcipiunt. quòd ſcopus curationis illarum febrium cum inflammationibus inuadētium præcipuus ſit, partes inflammatas magis tumidas plurimo venenato humore ad eaſdem trāſmiſſo, efficere. & hoc per oppoſiti lateris venæ ſectionem prohiberi, & per eiuſdem lateris conſequi. qui libellum de reuulſione Galeni legerunt, ſciunt. 3. Metho.

¶ Quamquàm frequenter decere præcedentis methodi præceptū obſeruare, vtile ſit. nonnunq̄ ex oppoſito latere venam ſeccare, conuenire, non dubito. cum adeo ingens inflāmatio inguinum aut alarum ſeu vllus magnus carbo illis partibus proximus ortus fuiſſet. vt merito vereri medicus poſſet. ne ſi vena illius lateris ſecaretur, in tàm magnum tumorem attolleretur pars inflammata, vt inde in mortis periculum incidere ægrum timeremus. 4. Metho.

¶ Quippe cum exigua inguinum aut alarum ſeu retro aures inflammatio contingerit. poſt venæ ſectionem inflammatæ parti quod inflāmationem augeat, conuenire, ratio ſuadet. in quem vſum prodeſſe theriacæ drachmam in bulbi medulla incluſam, et igni expoſitam, donec 5. Metho.

bulbi

bulbi cortices existimæ vrantur, & intimæ theriacam in se imbibunt, sæpius expertus sum. mithridati drachmam quoq; aut compositionis illius, quam vnguentarii saluiam imperialem nominant, non minus vtilẽ futuram etiam reor. cucurbitulas inflammatis locis admotas prodesse in eundem finẽ vero similimum est. sed hoc tantum minus prodesse has prædictis antidotis videtur. quòd hæ solum euocandi ad exteriora cutis humores noxios valeant, illa hoc assequi, & etiã occulta qualitate corrigere venenatorum succorum vires possint.

6. Metho. ¶ Galli gallinacei, aut palumbi, vel columbæ, plumas circa annũ natas depillare, & statim auium illarũ anos depilatos inflãmatis partibus excarificatis vel nõ apponere, vt his venenũ illarũ inflammationum à relatis auibus fugatur, in præfatum vsum multi præcipiunt. quod proficere posse, crediderim ego, præsertim cum sint graues authores, qui testantur, aues illas non diu post appositionem mori, quo palã indicatur aliquid noxium ab his suctum fuisse, allios, & synapi, & stercora columbarum in emplastri modum cõfecta & mille alia vtilia esse, exiguis illis inflammationibus quoq; reor. nam si valde magnæ fuissent, potius nocere prædicta, quàm prodesse putarẽ.

7. Metho. ¶ Excarificare bubones pestiferos ac etiam carbones, admouereq; post partibus excarificatis emplastrum, ex luteo oui cum tantundem salis cõmisto, super linteum extensum, ac sæpius huiusmodi linteum illinitum mutare: vt noua vis medicamenti venenatam qualitatẽ inflãmationis corrigere, possit, periti medici præcipiunt. seq; intra viginti & quatuor horas virus carbonis hoc medicamento repressisse, affirmant. iidemq; aliud emplastrum ex vnciis quatuor fermenti, & synapi, & erucæ, singulorum vncia semis leuigatis, & misy, & chalcitidis drachmis duabus, & viginti cantharidibus in vnum omnibus his cum fermento iunctis, conficiunt. & carbonibus ac bubonibus pestiferis imponunt. radicem ebuli, & lilii, & semen rutæ, fimum columbinum, calcem, & multa alia medicamenta quæ exulcerandi vim habent, apponere relatis inflammationibus etiam iubent. Ego autem in magnis, aut vlceratis, tam validis medicamẽtis nisi prius aliis mitioribus reprimerentur, vti non audarem.

¶ Post sanguinem missum in febribus pestilẽtibus cum bubonibus 8. Metho. de quibus hucusq; in hoc capite egi, & emplastrum aliquod ex relatis, vel cucurbitulæ inflãmatæ parti appositæ, bibere Andromachi theriacæ drachmã vnam dissolutam, & in vnciis sex aquæ papaueris rubri quod erraticum Dioscorides vocat, vtile esse omnes affirmant. quod autẽ ego sum expertus, post bibitam relatam potionem, statim sudores per totũ corpus concitari. vtrum autẽ vi theriacæ tãtum id contingat, an quòd papaueris erratici aqua euocãdi sudorem vim habeat, incertum mihi est. scio enim Dioscoridem non talem vim huic tribuisse, quin accersendi somnum quod potius medicamentis frigidis sudorem cohibentibus quàm eundem concitantibus cõuenire solet. Neq; etiã à relato Dioscoride neq; à Galeno prodesse contra venena vllũ papaueris genus didicisse recordor. memoror tamẽ Plinium libro vigesimo cap. xix. papaueris ceratitis, hoc est cornuti, folia ex melle mederi carbunculis vene-

natis

natis ſcribere. eundemq; in fine rela ti capitis opium quod ex nigro pa- pauere inſtillatur, ſcorpionum icti- bus reſiſtere, teſtari. neq; alienum à ratione eſt, cum humores adeo vene nati ſint, quales in febribus cum bu- bonibus contingentes proueniunt, aquam inſtillatam ex erratico papa uere prodeſſe tanto malo, & ſi refri- gerandi vim habeat, quòd ea valeat noxium & peſtiferum ſuccum aptũ ad cor & reliquas principes partes corporis repere, immobilem effice- re, & eiuſdẽ vapores reprimere. per quod febrientibus licet, vires pro- prias fouere, & robuſtiores factas no xium ſuccum ſudore expellere.

9. Metho. ¶ In præfatum vſum ad euocandũ ſcilicet ſudorem mithridatum aut lſauiã imperialẽ, ſic enim nominãt pharmacũ quodã pharmacopolæ, etiã poſt ſãguinẽ miſſum in aqua bu gloſſæ diſoluũt, & bibẽdũ dãt. quod prodeſſe poſſe, certum eſt.

10 Metho. ¶ Vtrum autem poſt relata præſi- dia (quæ quanto citius fiunt, tanto plus prodeſſe ſoler e experior) ſyru- pos quibus humor coquatur exhibe re, conueniat: humoreq; cocto aluũ expurgare, liceat nonnulli dubitaue re. inter quos qui grauiores autho- res inter expoſitores Auicennæ eſſe cenſentur: medicamentis non tan- tum lenientibus ſed maiorem vim quam lenientia habentibus, in prin cipio & nedũ cocta materia exina- nire ventrem præcipiunt. ideoq; po tionem ſoluentem aluum conficiũt ex rhabarbaro, & tamaris indis, & mirobalanis citrinis, & manna, vbi multa bilis redundat. at cum pitui- ta ſupercreſcit aliquibus ex prædi- ctis agaricum cõmiſcent. ab ſcamo nio, & colocynthide, ac aliis fortio- ribus medicamentis fugientes. ne ve nenatis ſuis facultatibus imbecillius reddant cor. nec caſſam fiſtularem tantum ſufficere exiſtimant. quia le niendi vim dũtaxat habere inquiũt quam minime ſatis eſſe putant. Aui cennamq; in medela febris peſtiferæ hoc idem voluiſſe credunt, cum di- xit ſumma curationis eorũ eſt exic- catio: quod exponunt non tantum pharmaco leniente & humectante vacuare ventrem præcipere Auicè- nam. ſed id quod vires habet exiccã- di, id eſt, vltraquàm leniens pharma cum vacuandi. Porro ſi mihi fidem adhibere lector velit, in febribus cũ bubonibus de quibus nunc agimus inuadentibus, nequaq̃ vlla potione vacuandi ventrem vim habente, vti febriens debet, quòd vt ſuperius dixi in hiſce morbis omnes eos qui aluũ fluidam habebant, obire ſæpiſsime ſim expertus. Et quoniã fortaſſis po terit, nonnunq̃ contingere peſtilen- tes febres cum bubonibus redire in quibus aluus ſoluta ægrotãtibus cõ- ferat. ideo obſeruare relatos euẽtus medicis conſulo. atq; cum prodeſſe ventris ſolutionem experti fuerint, audacter pharmacis ſuperius ſcrip- tis vtantur.

11. Metho. ¶ Nequè quia per antecedentẽ me- thodum vſum pharmacorũ expur- gantium vẽtrem interdixerim, ideo vti ſyrupis veto: quin ſyrupũ ex ma- lis punicis, & acido mali medici, & omphacio, bibere præcipio. quòd hi oẽs vim reprimendi venenatas vi res noxiorum ſuccorum habeant.

12. Metho ¶ Vtquè in omnibus aliis ferme fe- bribus potius vti medicamẽtis vim reſerandi habentibus, quàm refrige randi cenſuerim, in hoc tantum pe- ſtifero genere febris cũ bubone graſ ſantis, ab his fugere conſulo. præſer- tim ſi validas vires, quæ referant, ha buerint. quoniam vaſorum inſignis reſeratio nõ niſi à calore feruere ſuc

cos

cos faciente effici, poteſt. feruorẽq; noxiorum ſuccorum obeſſe fumos in cor pellendo, nulli indubium venit.

13. Metho. ¶ Victus ratio ab his febrientibus obſeruanda in ſex rebus quas nõ naturales vocant, quæ ſequitur eſt. Hi ſiquidem in cubiculo feneſtras ſeptentrionem reſpicientes habente, iacere debent. quòd ventus ab hac regione flans refrigerandi atq; exiccãdi, ac quod potiſsimum eſt, cohibendi humorum ad cor & caput vaporationem, vim habeat. in quẽ vſum cõferre quoq; omnia quæ aerem cubilis frigidum & ſiccum reddere valent, notiſsimum eſt. Proſunt ergo ſalicis folia, nimphea, myrtus, roſæ, malicoriũ, folia malicotoni, & malũ ipſum, camphora, & alia eiuſdẽ facultatis per pauimẽtum triclinii ſparſa. nocentquè paluſtria & limoſa loca.

14 Metho. ¶ Perſiſtere ægrum à morbi initio vſq; in finem in eodem toro ac triclinio non parum obeſſe valet. nam aer infectus á febrientis reſpiratione iterum ad pulmonẽ & cor inſpiratus venenatam vim ſuccorum fouet, auget, & creſcere efficit. quo nõ parum incõmodum hos febrientes recipere clarũ eſt. mutare ergo quotidie cubilia quantumuis prædictis odoratis rebus ſint ornata, ſi id facere ægro licuerit, præcipio.

15. Metho. ¶ Somnum mediocriter allicere, & non prolixum procurare, in hoc morbo conuenit. cum enim in ſomno ſpiritus & ſanguis ad interiora corporis retrahantur, veremur: ne ſanguinis & ſpirituũ ad interna regreſſu, noxiis ſuccis ſimul cum relatis retractis, cor pluſq̃cũ in ambitu poris hi continebantur, inficere, valeant. niſi ergo huiuſmodi febrientes prolixa vigilia vexatos videris, nequaquàm ſoporem inducentia illis admouebis.

¶ Exerceri: qui timẽt ab hoc morbo vexari, neq; qui iam correpti ſũt: conuenit. cum exercitiũ anhelitum magnum, velocem ac frequenter efficere conſtet. atq; magno hoc anhelitu multum aerem, qui venenatus in peſtiferis morbis eſt, inſpirari, neceſſarium ſit. 16. Metho.

¶ Quotidie ventrẽ ſemel exinaniri ſpõte & ſine medici auxilio, ſalubre eſſe reor. verũ clyſteribus lubricũ ipſum reddere niſi triduo vel vltra aſtricta aluus ſit, periculoſum eſſe iudico. ſecurius ergo ne feces indurentur in tertiis diebus ex melle & pauco ſale confecta ſuppoſitoria ſummittere. hæc enim non tantam vim habent, vt noxios ſuccos ad interna corporis vaſa trahere, poſsint. 17. Metho.

¶ Vitare venerem in conſtitutionibus peſtiferis prodeſſe: notius eſt: quàm probari queat. ſi enim venenatæ vires hoc potiſsimũ nocẽt, quòd ſpiritus diſſoluant, cum veneris concubitus hos pluſquàm omnes alii motus diſſent, & corrumpant, huic malo promptus fieri: qui illo immodice vtuntur, clarum eſt. & eos qui iam ægrotãt, in vitæ diſcrimine poni, per huius vſum notiſsimum etiã eſt. Nequè minus triſtitia & ingẽtes curæ quæ angunt, & ſolicitant homines nocent, vt alacres res & iocunda ægris nunciata dum non ſubito & repente ac præter ægri ſpem euenerint, prodeſſe ſolent. 18. Metho.

¶ Alimenta quæ facilis concoctionis & magni nutrimenti ſint, deuorãda ab his febrientibus erunt: quod hi pluſq̃ reliqui diſſolutionem inſignem ſpirituum patiantur. conueniet ergo hos non tantum oleribus, ac leguminibus, & fructibus arborũ alere, ſed iuribus pullorum, perdicũ & gallina- 19. Metho.

& gallinarũ & pullis ipſis coctis cũ lactuca,borragine,& croco vti dece bit.aranciorum & mali medici acidis ſuccis,ac omphacio,& aceto, veſci cum carnibus vel iuribus relatis quàm maxime prodeſſe experimur. lutea ouorum cum prædictis ſuccis irrorata in eundem vſum cõferunt. ſuadẽdi ergo & cogendi ſæpius parũ ex relatis alimentis comedere. pluri mum enim ſi deglutiant, conquore, nõ valent:quòd frequentibus animi deliquiis vexari ſolent. neq; oblitus eſt Auicẽna id in medela huius febris hortari. nam dixit plurimi eorum qui viriliter comedunt,& ſi nõ apetant,euadũt ab hoc morbo. Poſt pranſas carnes mala cotonea condita & cruda etiam profunt:quòd hoc malorum genus venenis aduerſetur & ſua refrigerãdi & exiccãdi vi poſſit noxios vapores reprimere. interdiu mali punici acidi & dulcis grana comedere etiam prodeſt. Raſes indiuiſionibus potius aſis carnibus quàm elixis vti iubebat. mihi autem quod ægro gratius eſt magis cõ nuenire,exiſtimo. cum quàm maxime cauere oporteat, ne comedendi apetitus in his deiiciatur.

21.Meth. ¶ Potum aquæ frigidæ non interdicendum his, qui vt dixi, febriunt omnes merito autumant. quoniam ſiti anhelitum frequentiorem fieri experimur, cum per eũ maior aeris venenati portio quàm perminus frequentẽ trahatur. à quo fugere hos ægros ſuperi9 cõſuluim9. nec quidq̃ intereſt, in febribus peſtiferis cũ bubonibus coniunctis, nullo alio ſymptomate infeſtante, frigidam aquã coctam aut crudam bibere.atſi diffi cultas anhelãdi ob vicium aliquod pectoris contingeret, concoctam re bus lenientibus pectus exhibere conueniet. Neq; non tantum ob relatũ morbum, ſed propter quoſuis alios, in quibus incocta aqua obeſſe ſolet. etiam à frigida etſi peſtifer morbus ægrum corripiat, abſtinere decebit. poteſt enim concocta rebus quæ vitia illa corrigant, & ſimul venenis aduerſentur bibi.

¶ Multa medicamenta vim habere contra venena animalium, & plãtarum,atquè aliarum rerum paſsim à doctoribus traduntur. verum quæ proſint venenatis febrib9 à Dioſco. et Pli.et aliis antiquis ſimpliciũ ſcri toribus quòd memoror nũquàm legi.ratione tamen et Galeni ac neote ricorum authoritate vſus, conueni re Armenicam terram de qua Gale nus de ſimplicium medicamentorũ facultatibus lib. nono caꝑ. de terra ſamia meminit, indubiè fator. hãc bibi in fine capitis citati Galenus ex vino albo cõſiſtentia tenui modice diluto, ſi leui febre teneatur æger, præcipit. & vbi grauis febris eſt, cũ aqueo vino potari. Dioſcorides lib. v.cap.xciiii. ſamiam terram comẽdat contra ſerpentium morſus, vnde prodeſſe peſtilenti febri rationi conſonum eſt. vereor tamen raro vllum ex his terræ generibus ad nos aſportari, ſed adulterata medicamenta hæc afferri.nõ paucos quoq; lapides in eodem libro cap.xciii. & antecedẽtibus capitibus cõducere,aduerſus venenata animalia idem Dioſcorides ſcribit, ex quorum pulueribus tenuiſsime leuigatis cõficiẽda antidota erũt cũ aqua bugloſæ,aut oxalidis diſſoluta bibẽda & ne hæc narrãdo quæ exigui momẽti eſſe ſuſpicor diutius immorer, finem imponere huic capiti de medela peſtiferarum febrium cũ bubonibus (de his enim hucusq; in præſenti capite egimus) 22. Meth

 viſum.

visum est.& quoq; de illo sæuo symptomate catoco, seu cathaphora, aut læthargo, seu comate vocato, in aliis generibus pestiferarum febriũ proueniẽte, non nil quod defuit, cũ de eo in superiore cap. egimus scribere liceat. quo finẽ præsenti libro imponemus. nec hoc nisi vnica methodo absoluemus.

Vigesimasecunda methodus, qua docetur, quo modo prohibere poßimus ascensum viciati succi cathaphoram efficientis, quam modorra hispani vocant,

22.Meth. ¶ Si memores estis cum de medela cataphoræ agebam, dixi necessum esse humorem à quo cataphora pendet, frigidum & humidum, aut calidum & humidum esse, nisi enim talis foret, sed calidus & siccus, deliria, vigilias, inquietudines esset effecturus. etiam relatum illum succum, à flatuoso spiritu vel aliqua exigua bilis portione, quæ cito poſtq̃ in caput repit, discutitur, in cerebrum deuehi. nisi enim sic res se haberet, impoßibile videtur eũ, qui cataphora post pauxillum temporis spacium esset corripiendus, munia quæ sanus obire solebat, exercere. subitus enim & repentinus humoris ille ad caput ascensus non à frigido & humido, aut calido & humido humore, quorum nullus adeo leuis est, fieri, contingeret. vt ergo hic insuperna loca raptus qui tantorũ malorum causa esse solet prohibeatur. præsente methodo consulo, quòd parum ante tempus in quo rationabili coniectura suspicatur medicus grauem soporem vẽturum, duas ingentes cucurbitulas alteram iecori aliam lieni apponi faciat. nouẽq; in dorso affigi iubeat, tres per medium dorsum in supremis inter vtrosq; humeros vertebris apponendo, reliquasq; sex in dextris ac sinistris scapulis, nullasq; ex his excarificatis partibus sed sanis apponi præcipio. nisi tanta sanguinis copia adhuc adsit, vt aliquid eiusdem his extrahere conueniat. solẽt enim hæ tam vehementer humores in iecore & liene, ac dorsi magna illa vena & arteria contentos detinere, & ne in caput repant prohibere, vt nõ paucos in præsenti anno. 1558. euasisse à symptomate illo quem certo venturum sperabãt, prædicta cucurbitularum admotione nouerim. neq; in his qui aluum adstrictam habebant, cucurbitulas admoueri præcipiebam. nisi vẽtre forte clysteri prius exonerato, in quem vsum clysmũ conficiebam, quod reciperet irini, & rutacei, vncias quatuor, & hieræ, ac benedictæ vnciam vnam, cum decocto anthemis, aneti, maluarum, stecados relatis oleis & compositionibus dissolutis, duabus cochlearibus mellis & salis granis viginti additis.

¶ Iam medela febrium pestiferarum, vt audistis, explicita, superest etiã exponere, an liceat, ignibus per vicos paßim factis, aerem pestiferũ expurgare. nam cũ superius per pauimentum triclinii in quo febrientes hi requiescunt, folia & surculos rerum frigidarũ sterni iusserim. videtur ignes calidos nocituros. verũ hæc controuersia facilè dissoluitur. dicimus enim aerem ignibus calefactum noxium esse, his qui iam pestifera febre sunt correpti. prodesse tamen illis, qui nedum febrierũt, quòd purior vi ignis infectis vaporibus redditur. Per quem modum Hippocratem vetuisse Græciæ pestẽ suis temporibus grassari incipientem, multi referunt.

Caput. lxix. De mor

billo & Variolis.

ADEO notum hoc morbi genus apud vniuersos orbis habitatores nunc est, vt nullus quãtunuis rusticus & barbarus sit, qui relatorum nominum aut aliorum idẽ in eorundem vernacula lingua significantium: notitiam nõ habeat. Cũ ante & in priore seculo ab hinc quin gentis annis hæc morborum genera non adeo nota vt nunc fuisse, multi nostri temporis medici asseuerent. certe apud Hippocratem, Galenum Paulum, Aetium, Oribasium, cæterosq; Græcos medicos, nunquàm inueniri, hic morbi modus valet. non enim authoritas Manardi Ferrariẽsis in latina & Græca lingua non parum docti: neq; eiusdem suasio me mouere valent: vt credere posśim: exanthemata quæ à Galeno lib. v. de morbis medendis cap. vndecimo dicuntur, idem quod morbillus & variolæ sint. cum Paulus Galeni simia cap. vi. libri primi: sequentia verba de eisdem referat. ⁂ Pustulis quæ quòd puero per cutem veluti efflorescunt, Græci exanthemata nominant. Primum sanè nullum facesce re negotium oportet: vbi vero probe ad summa eruperint: tunc iam curare tentauimus, balneis, quibus iniiciantur myrtum, aut lentiscum, aut rosa, deinde rosaceo aut lentisci nõ vtendũ: ceratoq; cum cerusa. ⁂ Et libro. 3. capite. 3. inscripto ad Piydratia & exanthemata capitis scripserit. ⁂ Exanthemata vero cutis sunt exulcerationes, subrubicundæ & asperæ, vtrumq; vitium præsidiis infra positis exteritur. argentea spumæ cerusæ singulorũ drachmæ quatuor: aluminis drachmæ duæ: rutæ foliorum viridium totidem: ex aceto myrtheoq; oleo leuigata cuti illinientur. ⁂ Quæ minime quadrarẽ cum variolis aut morbillo valent. nam siquando morbillus & variolæ rectè medenda per sanguinis misśionem sunt: priusquàm ad summã cutim erupant faciendum. vt post in medela explanabimus, cuius oppositum Paulum cap. vi. citatum præcepisse constat. Nec postq̃ ad summã cutim eruperint balneis vti licet: præsertim myrtum, aut lentiscum, aut rosas recipiẽtibus. cum hæc medicamenta adstringẽdi vim habeãt, quam contrariam esse huic morbo Manardus lib. vii. epistola secunda veritate cõpulsus fatetur. etiã morbillum exulcerationem esse cutis: vt Paulus lib. 3. cap. 3. de exanthemate superius dixit; non nisi qui delirat dicere potest: cum nũquàm morbillus ad exulcerationem deueniat sed tantum cutim horum ægrorum rubris maculis inficiat. Variolas nec in sui ortus principio nec postquàm in augementum procedunt: cutim exulcerare docti & indocti medici experiuntur. nõ ergo per cutis exulcerationem definiendæ variolæ essent, cum illis orientibus & in augmentum procedentibus definitio non conueniret. Porro quis tam rudis esset qui huius morbi naturam exacte calleret, & si explicare illam velit, non palam exprimeret, huic morbo quàm maxime conuenire in fantes & pueros, vt plurimum inuadere, raro iuuenes & maioris ætatis homines, nec nisi per totam vitam semel eundem hominem impluri-mum corripuisse. quod fecisse Hippocratem & Galenum si relati morbi noti illis fuissent, putarẽ. et quoniam hos non nouerunt: ideo notas eorundem subticuisse, credendum est. quod equidem ex Hippocrate. 3. lib. epidimiarum citat Manardus-

Pp 2 in pe,

in pestilenti scilicet constitutione aduenisse magna ecthimata, & exprimi à Galeno dictionem illã Græcam, per tumores sponte in cute florentes ac crassis humoribus genitos, quia tenues exulcerationem potius faciant, quàm tumorem. & quòd tumores variolæ dicãtur, exulcerationes vero morbillus. non solum nullius momẽti esse, notissimum est. verum ni in re tam nota fallor, delirãtis hominis est, morbillum qui nunquàm cutim extimam, vt supra retuli, rupit, exulcerationem vocari.

¶Cumq; ergo ex à me nuper assertis Græcis incognitum hunc morbum esse appareat. in alteram duarũ causarum ignotum illis esse, reducere, oportet. vel suis temporibus hũc morbum nedum homines solitum infestare: sicut neq; ab hinc septuaginta annis Gallicus vocatus Europam ac Asiam & Africam incolẽtes corripuerat, aut quòd si iam tũc in homines grassari solitus erat, modum accedendi eiusdem, atq; quas ætates & quoties infestare solitus esset, non obseruarunt. minimeq; mirandum noua genera morborũ quæ nunq̃ antea visa fuere, nunc conspici. cum certũ sit multas formas plãtarum antiquis ignotas passim videri, & vel in deliciis vel medicinæ vsũ frequenter eisdem medicos vti. aliasq; antiquis notissimas in nostro orbe nequaquàm inueniri posse.

¶Nonnulli ex arabibus Zoar scilicet & Isac causam horum morborum esse putant, fœtus nutrimentũ, dum in vtero gestatur, sanguinem mestruum esse. sed hi manifeste aberrant, cum pari ratione morbillum & variolas quadrupedia in vtero gestata, & consimili sanguine nutrita, in lucem edita passura erant. quod non experimur. ali namq; quadrupedũ fœtus ex menstruo sanguine Aristoteles. 2. de generatione animalium cap. 4. testatur. quod ratio ipsa manifestẽ docet. si enim in mulieribus vterum gestantibus menses deficere, vsq; ad pariendi tempus videmus, quo conicii sumus, ab eo quod fluere solebat, fœtum nutriri. pari ratione moueri tenemur, asserere, etiam fœminas aliorum animalium consimili nutrimento nutriri.

¶Auicennæ videtur sen prima libri. 4. tracta. 4. cap. 6. causam relatorum morborum feruorẽ sanguinis esse. cum enim quiuis succi vt perficiantur, prius semel feruent, ac bulliunt, & post perfectam consistentiã acquirunt, vt mustum, ceruisia & pomorum succus, ac omnes alii ex fructibus expressi ostendunt, rationi cõsonum videbatur Auicennæ, humano sanguini in vasis fœtus contento idem euenturum. Cum primũ enim in lucem exiit fœtus sanguinem musto similem laturum Auicenna coniectat. atq; huic vt perficiatur cõuenire, quòd semel ebulliat, quo in tẽpore spumeum in cutẽ trãsmisum variolas aut morbillum efficere, credidit. crassumq; feci vini simile per aluum excerni. indeq; nõ nisi semel implurimum affici his morbis homines solere: vt musta non bis feruere assuescunt. Neq; hoc adeo explicitum vt à me est, apud citatũ authorem reperies. verum quòd id innuisse verba exordii capitis prædicti, & nonnulla finis eiusdem, eundem sentire ostendant. ideo vt legistis sunt à me dictata, etiam quòd omnes ferme eiusdem expositores sic exponi illum, velint.

¶Verum hinc prouenire morbillum & variolas, alienum à ratione est, quoniam etiam quadrupedium sanguini idem contingere deberet, ferue-

feruere scilicet semel postq̃ ab vtero animal exierit,& morbillo & variolis affici. quod nulli quadrupedũ accidere experimur. nam non inde differentia summi posset, quoniam quadrupedia cutim habeãt duram & asperã ineptam recipere spumeũ illud, materiam variolarum & morbilli ab ipsis putatã, & homines cuti tenui sint contecti.cum auium genera omnia quæ etiam cum primũ nascuntur, nouum sanguinẽ in suis vasis continent, cuti satis tenui tegãtur,qua parata recipere spumeũ sanguinis,vt homines,futura erant, & à morbillo & variolis omnia corripienda,quod aliter contingere euentus docent

¶Calidas & humidas temperaturas expositas esse huic morbo,plus q̃ omnes alias, Auicẽna & cæteri Arabes affirmant,& experimẽta rem sic se habere,demonstrãt.quod causam esse, cur raro bis eundem hominem malum hoc corripiat, existimo. Nã cum semel febre,& morbillo,aut variolis, est affect9 homo,adeo siccior vertitur, vt illo morbi genere iterũ corripi,non valeat. corripitur autẽ homo implurimum in puerili ætate constitutus, ab influxu cælesti aerẽ afficiẽte. quòd humidior & calidior tũc fit, relataq; ratiõe lac inter alimenta morbi huius causam esse, medici recte credunt.tantoq; promtius corpus humanum lacte vescens à morbo hoc affici valet, quanto humidiore & magis seroso lacte vsus fuerit. Camellarum ergo & asinarũ lacte homines alti prõptiores morbillo & variolis ægrotare,cæteris paribus omnibus aliis sunt.Neq; aliunde plus vere calido &humido quàm aliis anni temporibus morbum hũc vagari, experimur. qui etiam nedũ exteriores partes corporis maculat, & tumoribus replet, verum & internas.Gula namq;,& ventriculus ipse, & aspera arteria, atq; intestina, variolis quãdoq; inflammari, inde certi sumus,quod sæpe raucas voces edere,& difficulter deglutire, ac per alui excretionem purulentum à variolis emanans, excerni in nonnullis ægrotis videamus.

¶Solent huiusmodi tubercula cũ primum nascũtur, adeo exigua esse, & cutim tam parum atollere, vt visu vix decerni queat: vtrum rubore aliquo aut variolarum seu morbilli tumore cutis infecta sit. neq; minus difficile est, in relatorum morborũ primo ortu alterum ab alio distinguere, nisi enim expertus medicus id assequi non valet. verum cum iã tertia dies accedit, manifeste variolæ se tales esse ostendunt,magnitudinem capitis aciculæ vel milii habẽtes, vt in sequentibus plus tumentes ciceris magnitudinẽ acquirunt, posteaq, sanie replentur. Tandem expurgata vel exiccata sanie,arescunt, & decidunt: cutim maculis infectã & inæqualem relinquentes.neq; omniũ adeo fœlix exitus est. multæ certe invlcera exedentia partes quas occupant,finiuntur,quæ in perniciem ægrum ducere solent, maxime si relata vlcera asperã arteriam aut gulam depascantur.hæ fuscum aut viridem colorem habere solent, & purulentum quid ex se fundere,consueuerunt, vt salubres rubrum vel albũ vel alios colores his proximos possident.

¶Numerum & magnitudinem variolarum considerare,medicus tenetur. ex his enim inditia fœlicis aut infœlicis exitus earundem sumi,sæpe solet. quas enim plurimas & exiguas totam cutim occupãtes videris mortis periculum easdẽ minare suspiceris.maxime si fuscæ, aut virides, vel nigræ fuerint.eas autem quæ ma

gnæ & raræ rubroq; aut albo colore affectæ apperuerint, salubres esse dis iudicabis. præsertim si prout cresce re ipsas conspexeris, sic febrem mitiorem fieri cognoueris: & vniuersæ vt plurimũ in tertia die à prima febris inuasione conspici solent. neq; raro ante exitum conuulsionibus epilepticis pueros corripere consueuerunt. suntq; quandoq; nõnullæ variolæ tam ingentis magnitudinis vt vna earum alteram intra se contineat. vt etiam ex illis sunt quæ ingẽtes cutis partes sic occupant, vt circularem figuram nõnunq̃ & angularẽ quandoq; constituãt. ex quibus etiã albæ, paruæ, duræ, minimeq; fungosæ interitum patiẽtibus minantur.

¶ Obseruare quoq; conuenit formam, quam cum exeunt, seruant variolæ, quæ enim postq̃ apparere incipiunt, nullum tempus intermittunt, quousq; in totum augeantur, & simul ægrum leuiorem efficiunt, & mitioribus symptomatibus vexant, bonam de se spem exhibẽt. tum præsertim cum raræ & magnæ sunt. vt quãdo oriri incipiunt, ac post nasci desinunt, marcidæq; iam ortæ redduntur, & iterum nouæ variolæ infestant, perniciosæ esse consueuerũt. Certe salubrius inditiũ sumi solet, cum febris prius aggreditur passurũ variolas, & post ipse apparent, quàm si è diuerso contingat. variolas scilicet primum videri, & post febrẽ corripere. Neque hoc perpetuum est, sæpe namquè hoc fœliciter cædere, velut illud contingit. vt etiam non rarum est, variolas neque ante exitum nec post febrem commitari.

¶ Respiratio & ægri vox inditiũ salutis aut mortis etiam ostendunt, difficulter quippe inspirare, aut aspirare, & raucam vocem variolas patientem reddere, malum est, vt faciliter respirare, & claram vocem proferre, bonum esse solet. Porro plurimi à morbo hoc obeuntes strangulati moriuntur, quia aspera arteria eorundem à multis variolis ocupata, vel ab ingentibus vlceribus exesa, sufficientem aeris quantitatẽ in pulmonem ingredi non permittit.

¶ Nequè minus incommodũ hoc malum ipso laborantibus per immoderatum alui fluxum inferre solet. pereunt enim ex his multi cum dissenteria ab vlceribus variolarum prouueniente, & nõnulli quoq; ab immodico sanguinis mictu ab eisdem variolis rennes exedentibus facto.

Caput. lxx. de signis & medela variolarũ & morbilli.

SVnt iã adeo manifesta quibusuis hominibꝰ morbillus & variolæ, postq̃ perfectum incrementũ acquisiuere vt nullũ ferme latere hominẽ hõc æuo, vt prædixi, putem. ideoq; inditia quibꝰ hi morbi nosci debẽt scribere in seiũcto ca. neglexi. siqua. n. referre oportebat, ea erant, quæ priusq̃ hi viserentur, ipsos venturos prædicerẽt et cum hoc vnico verbo assolui possit, maximum & præcipum signum esse, scilicet tum vagari illud morbi genus, & grauedinem ægrotantem simul cum febre pati, oculosquè rubẽtes & grauedinoso dolore vexatos habere. hoc solo contentus transgredi ad medelam morborum illorum conficiendam visum est. ac primam quæ sequitur methodum dictare.

¶ Nullum ex medicis Arabibus curationem hanc auspicandam nisi per vllius magnæ venæ scisionem 1. Metho.

ſciſioné, vel excarifacata crura aut bracchia præcepiſſe, memoror. cui ſententiæ ego non aduerſor. cæterũ quod addunt obſeruare q̃ maxime oportere. ne poſtq̃ hi morbi macula re cutim inceperint, ſanguiné mitti medici iubeant, alienũ à ratione exiſtimo. cũ enim id vetant, ideo vt inquiunt, illud præcipiunt, quoniam timent, quòd, ſanguine miſo, variolæ, & morbillus incepta exire ad cutis externas partes, ad internas ſuɫa regrediantur. quod pernicioſum eſſe, ideo credunt, quia à venenato humore relatos morbos fieri dicunt. Porro ſi illud inconueniret, in bubonibus peſtiferis mittere ſanguiné, et ſi ex latere affeɫo educeretur, nõ liceret. verendus.n. eſſet poſt ſanguinem miſum regreſſus materiæ bubonis ad internas & principes partes corporis, quæ ſi verum eſſet illud quod timent, neceſſario in illas regreſura, ſuɫo ſãguine, erat. cuius oppoſitum experimur, augeri ſcilicet potius quàm imminui bubones illos poſt ſanguinem miſum.

2. Meth. ¶ Licere ergo exiſtimo, dum vires adeo imbecillæ non ſint, quòd ſanguinem mitti, prohibeant, ſi ſanguinem redundare medicus nouerit, illum vel vena ſeɫa vel cruribus excarificatis nõ tantum ſemel verum & bis aut ter extrahere, quanuis morbillus aut variolæ nedum apparere, ſed etiam augeri incipiant, vel integrum incrementum acquiſiuerint. neq; plus timere ſanguinis miſioné, quoniam variolæ aut morbillus iã adſint, q̃ ſi non adeſſent, conſulo. inanis certe timor illorum medicorũ eſt, qui putant materiem cutis poroſitates occupanté ad interna vaſa retroceſſuram, cum id fieri nequeat. ſi enim quandoq; inflãmationes poſt ſanguiné miſum imminui videmus nõ quòd ſugatur humor cauſam im minutionis earundem eſſe, aſſerendum eſt: ſed vel quòd tumor illarũ partium inflãmatarum potius originem trahat, à multo ſanguine in venis illius particulæ congeſto, qui per ipſius miſsioné reuellitur, quàm quia in poroſitatibus membri inflãmati imbibitus ipſe ſit, vel quoniã ſanguine extraɫo, vires ægrotantis robuſtiores verſæ valeant, in halitũ diſcutere humorem, quem prius diſflare, non poterant. caueant ergo deinceps medici præceptũ illud Arabum à nobis per præſentem methodum impropatum ſequi. cum ſæpe obſeruauerim complures pueros interiiſſe, aut ab immodico ſanguinis narium fluxu vel ab vlceribus exedétibus, ideo quòd medici nũ auſi ſint venam illorum ſecare. quia cum id facere decreuiſſent, variolas iam ortas conſpicerent.

¶ Ventrem horum ſubducere parum Arabes curãt, meritoq; cũ prædixerim, perniciosum alui fluxum in his morbis eſſe. & quanquàm in fine aut ſtatu nocere putem, in principio tamen negligere, aluum exinanire, non validis pharmacis, ſed iis quæ exonerandi à fecibus ventrem vim habeant, prodeſſe exiſtimo. in quem vſum neque caſsia fiſtulari vocata, neq; manna, neq; aliis medicamentis eandem vim habentibus, vti audarem. quanq̃ Auicena in cap. de medela horum morborum exhiberi relata medicamenta iubeat. veſcatur ergo puer aut nutrix prunis damaſcenis, & ficubus, & primo iure lentium, & malis punicis dulcibus, & tamaris indis, & aliis alimentis eiuſdé facultatis. neque vlteriorem ventris lenitionem quam relatam fieri curent medici. 3. Metho.

¶ Quandoq; adeo vehemẽter ſanguis 4. Meth.

guis horum ægrorum in morbi initio feruet (quod per magnitudinem febris,& rubedinem faciei, & carnis copiam, & æstuationem,ac neruorũ conuulsiones nonnunq̃ tremores aliàs,cognoscitur) vt medicos cogat, simul cum relatis alimentis feces expurgantibus tunc exhibere, omphacium,ius culinariũ,mala punica acida,sorbas,malicotoni succum,pyra astringentia, quæ verdiñales hispani vocant,palmites,& alia huius generis. vt relatis lenientibus alimẽtis & his astringentibus simul feces expurgentur, & sanguinis immodicus feruor compescatur. Verum si aluus astricta nõ sit, sed quotidie feces reddat, lenientibus cibis prædictis vti non cõueniet, velut si valde astricta fuerit,& ingens feruor sanguinis nõ adsit, constringentibus in præsenti methodo scriptis,nõ vescatur æger.

5. Meth. ¶ Diuersus scopus curationis habẽdus est in curatione morbi huius cum primũ morbillus vel variolæ in cuti apparent, & cum iam augeri incipiunt, ab eo quem seruaturi sumus quando nedum visuntur,nequè cutis maculari incepta est. hoc namquè in tempore rebus facultatem reiiciendi variolarũ aut morbilli materiam in cutim vti nõ debemus, vt in illo,quæ in cutim propellant noxium illum succum admouere conuenit. si enim in prima aut secunda die à morbi initio æger vteretur cibis & medicamentis, quæ euocandi morbillũ & variolas in partes extimas corporis facultatem haberent. merito verendum esset,posse sanguinis feruorem adeo augeri, vt vniuersus spumeus redditus ineptus quòd ex eo vitales spiritus fierent, verteretur. & interire æger cogeretur.cũ tamen postq̃ in venas exiguas cutis diffusus sanguis ille est, & cutim maculare rubore & tumoribus incipit,noxam illam inferre non posit,ac tũc liceat & quàm maxime oporteat, ipsum in lucem edere, & manifestum in magnas variolas conuersum facere.tũc enim interni sanguinis in magnis vasis contenti feruor augeri nequiuit. quòd qui maxime feruebat, in corporis tegmen excretus sit.

¶ Vt ergo propellatur variolarum humor in cutim Auicẽna qui fusius inter Arabes de re hac scripsit, multas compositiones medicamentorũ in citato superius capite & aliqua simplicia pharmaca quæ prodesse possẽt,descripsit. At cum referre relatas compositiones nequè diuinando adhuc vllus posset, ob innumera vitia quæ propter ignorãtiam interpretis accidisse, reor. ideo & quia inutiles sint,illas subticeã. & si quid quod conferat,ab illo autore excerpi,poisit,id ipsum dicẽdis adiungã. Omnia ergo quæ vim reserandi obstructiones habent, prodesse in hũc vsum valent: præsertim quæ in corporis circuitũ humores protrudũt, qualia sunt quæ attenuant. prosunt ergo fici virides ac siccæ, virides q̃ppe in prima, aut secunda die anteq̃ morbillus & variolæ apparere incipiãt,vtiliores q̃ siccæ sunt,quòd vim soluendi aluum habeant, vt Dioscorides lib.1.cap.145. retulit. siccæ post q̃ iam rubere cutis incipit,ideo magis conferunt, quòd nõ tam ingentẽ vim leniẽdi ventrẽ, vt virides habẽt vtrisq; peculiaris facultas euocandi morbos hos in cutim vt sudorẽ inest.nequè imbecillior uis cancamo, quod laccam vocant,in eundẽ vsum indita est. Dioscoride lib.1.cap.23. testante. fœniculũ, & apiũ, tã radicibus,quàm seminibus prosunt. sirupus qui in officinis de lacca inscribitur,ab Auicẽna vsurpatus bibendus & lam- 6. Meth.

& lambendus est. sic enim asperæ arteriæ & nutritionis mēbris prodest. tandem quæ bibita vim extrahendi spicula corpori infixa habent,vt aristolochia,dictamus,tragium,& multa alia in hunc finem conferunt.

7.Metho ¶ Triclinium in quo persistit æger, ab aquilone securum esse debet. quoniam continens aer frigidus q̃ maxime his ægris nocet,obstruendo cutis poros,per quos spumeũ sanguinis in variolas vertendũ, eiiciendum est. si quando minus calidus aer esse conuenit in primis diebus & anteq̃ oriri variolæ incipiant,erit. nã tunc remiso illo calore feruor sanguinis cõpescitur.ex quo non parũ auxiliũ ægro acifcitur. quod si rebelles ad exeundum morbillus &variolæ forent, calfacere aerem triclinii igne & rebus & calidis per pauimentũ sparsis cõducet, vt quoq; leui linteo cutim leniter confricare in eundem vsum prodest. confert præterea vt variolæ facilius exeant, infecta rubro colore oculis ægri præsentare, non iis corpus,sic utvideri nequeant tegere, cum relato colore rubentia astrictoriam vim habeant.

8.Metho ¶ Alimentum puerorum & infantium lactentiũ præcipuũ lac ipsum est, quod decenti victus ratione nutricis tale fieri procurãdum est,quale morbus poscit. conueniet ergo in principio quæ feruorẽ sanguinis reprimant, mandenda nutricibus dare.vt postq̃ morbillus & variolæ apparent,quæ attenuent, & in cutẽ humores euocẽt. infantes etiam & pueri si vllis alimẽtis præter lac vescuntur, eum ordinẽ in vescendo seruẽt, quẽ nutricibus perscripsimus. aquã quã in principio biberint, tã nutrix quàm infantes, & pueri nõ tantũ ex lentibus semel coctis conficiẽda,sed etiã altera aqua ex lẽtibus bis coctis cõmiscẽda prædictæ est.prior namq; subducendi aluũ vim habet,vt posterior cõpescẽdi feruorẽ sanguinis: quæ duo in principio quàm maxime conducũt. verum postq̃ variolæ apparẽt,semine fœniculi,& apii,vel anisi coquenda, vt citius atq; expeditius spumeus sanguis,qui in partib9 cuti proximis inclusus est, ad eiusdẽ extimas partes excernatur. neq; frigida potio bibenda tunc est, sed tepida,vt pectus quod tussire solet,aquæ frigiditate nõ infestetur.Certe aborrent cõplures à potione aquæ ex lentibus decoctæ, quibus in principio tribui põt aqua ex damascenis prunis,& malo cotoneo, vel sorba, aut omphacio, vel alio consimili cocta. valebunt enim pruna ad ventrem leniẽdum,prout prima lentiũ coctio, malum cotoneum autem & reliquorum quoduis ad compescendũ sanguinis feruorem.

¶ Adeo cupimus peruium transitũ per cutis poros variolis &morbillo efficere,vt omnes medici caueant 9.Metho
cutim horum ægrorum oleo, aut cera,seu quauis alia re eosdem obstruẽte vti.quod &si recte cautum esse,cũ natura propellere in cutim variolas & morbillum valet,existimo. dũ tamen imbecilla ad excernendum noxium succum propter eius lentorẽ fuerit, quæ eundem attenuent exterius admovere,non in emplastri formam sed in modum liquoris conuenire puto.Vereor certè emplastrum cuti horum approximare, ne cõpressa cutis consistẽtia illa crassa emplastri,diflationẽ & exitum vitiati succi coerceat.si namq; licet, pestiferos succos bubonũ & carbunculorũ ad cutim oleis euocare, nescio cur vetare liceat,rebelles variolas eodẽ præsidio in exteriora corporis trahere. Certe non inde quòd permittamus

em-

emplaſtrum bubonibus peſtiferis ad mouere,ideo etiam cuti variolas nō expurgāti prodeſſe obiiciendum no bis eſt.Cum non parum differat ma teria bubonis, quæ craſsior multoq̄ variolarum eſt, ab earundem tenui materia. probat quippe tenuitatem ſucci variolarum,exitum ipſarū vltra cutim,& craſsitiē illius,quæ bubonem & carbunculum gignit, immobilitatem & quietem eiuſdem in tra cutim.

10.Meth. ¶Cauere variolarum ortū in oculis obliuioni non tradendum eſt, cū ſæpe accidat eaſdem inibi naſcentes viſu priuare, aut cicatricibus maculare ægrotantem.Prodeſt ergo ad hoc vitandum,aquam roſarum, vel coriandri,aut decoctionē rhois culinarii,quibus crocus,camphora, aut aloes leuigata cōmiſceantur, in oculū iniicere. Cumq; hæc ægro ingrata ſint, ſuccum granorum mali punici inſtillare cōueniet.verum ſi relatis præſidiis adhibitis adhuc oriri variolā in oculi tunicas videris collirio albo Razes nuncupato, vti neceſſū erit.neq; minor cura ne gula& ſapera arteria,&inteſtina,ab earūdē ortu exulcerentur,habenda eſt.Vitauimus ergo malum hoc, ab ore & aſpera arteria vſu ſirupi myrtini, & ſucci malorum punicorum, dulciū, & acidorum lambitis, ac gargarizatione diamoronis.gulam autē, & vētriculum,& inteſtina,præfatis medicamentis & omphacio cum ſaccharo commiſto deglutitis.Naſum fœdari præ multitudine variolarum ſolitum, non cuſtodire licet: omnino prohibendo variolarum exitum in eodem, vt licuit relata mēbra ſeruare. Verum moderari irruētem multitudinē ſuccorum in partem hanc,neceſſum eſt. quod exercere oportebit vſu moderate aſtringētium.neq; hoc pro tuendo naſo ſem per efficere permittitur,ſed tunc dū taxat quando, vt prædixi, timor eſt ne multæ variolæ in particulam illam irruant.

¶Poſtq̄ integrum incrementum variolæ adeptæ ſunt, ac noxius humor in eiſdem contentus concoctus & in ſaniem verſus fuerit,ſtatim neceſſum eſt,variolas ſallere, quod decenter fit aqua inſtillata ex roſis, cui tantum ſalis leuigati cōmiſcetur,vt deguſtata mordere ſalſugine linguā valeat.neq; perfecta cōcoctio in pure variolarum expectanda eſt,ne virus illud adeo carnem exedad, vt & ſi in vitæ diſcrimen ægrum non ducat,fœdam cutim redat.noſces ergo in pus verti ſuccum variolarū,quando prurire eaſdem æger ſenſerit. ſolent enim tunc infantes & pueri faciem & reliquas corporis partes in tātum ſcalpere, donec ſanguine partes ſcalptas perfundāt. Auicēna prius q̄ variolæ eſſent ſallendæ, perforare ipſas,aurea acu præcipit. quod ego potius nocere quàm prodeſſe, ſū expertus, rupta namq; per acū cuti fœdior cicatrix linquitur, quàm ſi aqua roſata,ac croco, & ſale, corrugata cutis virus ex ſe per poros excernat. terminum in quo perforari variolas dec[illegible], ſeptimam diem perſcripſit Auicenna, poſt quam ſallere iuſſit. quem nō adeo præciſſum eſſe reor, vt antea quandoq; facere non liceat,&ſi raro hoc accidat.Putauit quoquē Auicenna ad velociorem ſaniei variolarum exiccationem myrica,& ſandalis, & myrto, ægrorum triclinia ſuffire. ægrotantesquē ſuper culcitras ex oriza,& milio, & ordeo, & fabis, & cupreſi foliis imbutas dormire. quæ etſi parum prodeſſe exiſtimo,nocere non puto. 11. Meth.

12.Meth. ¶Variolæ ſponte vel artis medicæ auxilio aridæ verſæ quòd excidant quàm citius fieri poſsit, procuraui-

mus hoc namq; linimento facto ex medula ossiũ crurium vaccarũ aut boũ cõmista cum cerusa vel vnguento albo officinarum, rectius assequimur: q̃ illinitione sanguinis columbarum, vt nõnulli faciunt. Cũ autẽ vlcusculum aliquod reliquerint, vlceri vnguẽto ex mineo medebimur. cicatricesq; ab his relictæ non eisdẽ medicamentis curãdæ sunt, quibus vulnerũ solent. nam semper partes cutis quas occuparũt variolæ magis depressæ & exiguis tumoribus cauatæ, quàm illesæ visuntur. et carnosorũ mẽbrorũ cicatrices implurimũ eminentiores partibus proximis sanis conspiciũtur. ita vt priores quæ foramina repleant, poscãt, posteriores quod supereminet auferri, desiderent. vt priorẽ ergo scopũ assequamur (in hunc enim impræsentiarũ tendimus) quæ mediocriter calfaciunt, & humectant, simulq; in cutim sanguinem trahunt, admouere debemus. in quẽ vsum balneæ ex decocto anthemis, chamomilam pharmacopolæ vocant, atq; fœni græci & aliarũ plantarũ consimiliũ iis facultatũ prodesse valde valẽt. & maxime prodest, reficere corpus alimentis, quæ sanguinẽ purum & ad cutim deferri aptum, gignant. ouorũ ergo lutea recentia & gallinarũ, & perdicũ, & hædorũ caro, & eorundem iuscula, cũ ciceribus, & croco, fœniculo, & apio & petroselino (quæ vim habent, ad cutim deferendi sanguinem) mansa & bibita prosunt. vnguenta & olea quæ cutim attenuare, & abstergere valeant, conficienda sunt, ex medicamentis ad hoc conducentibus, & cuti præsertim faciei admouenda. pro quo narcissum, dracũculum, bulbũ esculentum, fecem vini, tartarum, quod resina doliorum ab aliquibus nuncupatur, ab hispano vulgo rasuras dicitur, centaurium, cum adipe gallinaceo, & argento sublimato, cõmiscemus. faciemq; hoc vnguento illinimus, prius tamen quàm abstergamus. vaporationem ex decocto anthemis transactis tribus diebus, capite & facie linteis cooperto, ita vt vapor exire nequeat eidem aproximamus. oleoq; tartari & dracunculi faciem statim à vaporatione facta abstergimus. complura alia olea & vnguenta confici in eundem vsum possem, quæ breuitatis gratia subticeo. etiam quòd relatam compositionẽ vtiliorem esse quibusuis aliis disiudico. Finemquè præsenti operi impono, & CHRISTO saluatori quas possum gratias ago, quòd illud mihi in lucem edere, permisit.

LAVS DEO

METHYMNAE DVELLI:

Excudebat Franciscus à Canto,

ANNO. 1558. MENSE OCTOBRIS.

a S²

CE

très rare